

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

XIX. YÜZYILDA BESTELENMİŞ MEVLEVÎ ÂYİNLERİNİN MÜZİKAL ANALİZİ
Doktora Tezi

Özgür Sadık KARATAŞ

Danışmanı: Y. Doç. Dr. Nuri ÖZCAN

İstanbul, 2007

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

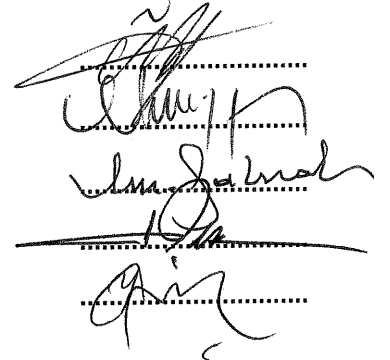
Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Bilim Dalı Doktora öğrencisi ÖZGÜR SADIK KARATAŞ'ın XIX.YÜZYILDA BESTELENMİŞ MEVLEVİ AYINLERİNİN MÜZİKAL ANALİZİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 18.01.2007 tarih ve 2007-1/11 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

- Tez Savunma Tarihi : 26.10.2007
- 1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. NURİ ÖZCAN
- 2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. M.NURİ UYGUN
- 3) Jüri Üyesi : PROF. DR. MUSTAFA TAHRALI
- 4) Jüri Üyesi : PROF.DR.FİKRET DEĞERLİ
- 5) Jüri Üyesi : YRD.DOÇ.DR.YALÇIN ÇETİNKAYA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	6
KISALTMALAR	7
Âyin Metinlerinin Yazımlarıyla İlgili Hususlar	8
Arapça ve Farsça Metinlerin Transkripsiyonunda Kullanılan İşaretler	9
Form Analizinde Kullanılan İşaretler	10
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	18
MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	18
Mevlevî Âyîn-i Şerîfi	19
Mevlevî Âyinlerinin Form Analizi	28
Mevlevî Âyinlerinin Güfte Özellikleri	32
Mevlevî Âyinlerinin Usûl Özellikleri	37
Mevlevî Âyinlerinin Beste ve Makam Özellikleri	45
İKİNCİ BÖLÜM	46
XIX. YÜZYILDA BESTELENMİŞ MEVLEVÎ ÂYİNLERİNİN MÜZİKAL ANALİZİ	46
1. SÜZİDİLÂRÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	47
1.1. Sultan III. Selim Han	48
1.2. Notası	49
1.3. Güftesi	66
1.4. Form Analizi	76
1.5. Makam Analizi	79
1.6. Usûl Analizi	81
1.7. Usûl- Vezin Şeması	83
2. ACEM- BÜSELİK MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	85
2.1. Abdülbâkî Nâsır Dede (1765-1821)	86
2.2. Notası	88
2.3. Güftesi	105
2.4. Form Analizi	115
2.5. Makam Analizi	118
2.6. Usûl Analizi	121
2.7. Usûl- Vezin Şeması	123
3. HİCAZ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	126
3.1. Abdürrahîm Künhî Dede (1769-1831)	127
3.2. Notası	128
3.3. Güftesi	154
3.4. Form Analizi	163
3.5. Makam Analizi	167
3.6. Usûl Analizi	170
3.7. Usûl- Vezin Şeması	173
4. BESTENİĞÂR MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	176
4.1. Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi (1778-1846)	177
4.2. Notası	179
4.3. Güftesi	189
4.4. Form Analizi	194
4.5. Makam Analizi	196
4.6. Usûl Analizi	198
4.7. Usûl- Vezin Şeması	199
5. FERAHFEZÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	200
5.1. Notası	201

5.2. Güftesi	220
5.3. Form Analizi	230
5.4. Makam Analizi	233
5.5. Usûl Analizi.....	235
5.6. Usûl- Vezin Şeması	237
6. HÜZZAM MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ.....	240
6.1. Notası	241
6.2. Güftesi	260
6.3. Form Analizi	269
6.4. Makam Analizi.....	272
6.5. Usûl Analizi.....	275
6.6. Usûl- Vezin Şeması.....	277
7. NEVÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ.....	280
7.1. Notası	281
7.2. Güftesi	301
7.3. Form Analizi	309
7.4. Makam Analizi.....	312
7.5. Usûl Analizi.....	315
7.6. Usûl- Vezin Şeması	317
8. SABÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	320
8.1. Notası	321
8.2. Güftesi	340
8.3. Form Analizi	346
8.4. Makam Analizi.....	349
8.5. Usûl Analizi.....	351
8.6. Usûl- Vezin Şeması.....	353
9. SABÂ- BÜSELİK MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	355
9.1. Notası	356
9.2. Güftesi	367
9.3. Form Analizi	370
9.4. Makam Analizi.....	372
9.5. Usûl Analizi.....	374
9.6. Usûl- Vezin Şeması.....	375
10. ŞEVKUTARAB MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	376
10.1. Notası	377
10.2. Güftesi	396
10.3. Form Analizi	408
10.4. Makam Analizi.....	411
10.5. Usûl Analizi.....	414
10.6. Usûl- Vezin Şeması	417
11. ŞEDDİARABÂN MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	420
11.1. Mustafa Nakşî Dede (ö.1853).....	421
11.2. Notası	422
11.3. Güftesi	437
11.4. Form Analizi	449
11.5. Makam Analizi	452
11.6. Usûl Analizi.....	455
11.7. Usûl- Vezin Şeması	457
12. SÛZİNÂK MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	460
12.1. Selânikli Necib Dede (ö. 1883)	461
12.2. Notası	462
12.3. Güftesi	473
12.4. Form Analizi	481
12.5. Makam Analizi	484
12.6. Usûl Analizi.....	486
12.7. Usûl- Vezin Şeması	488
13. FERAHNÂK MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ	491
13.1. Müezzınbaşı Rifat Bey (1820-1888)	492
13.2. Notası	493
13.3. Güftesi	508

13.4. Form Analizi	518
13.5. Makam Analizi	521
13.6. Usûl Analizi.....	523
13.7. Usûl- Vezin Şeması	525
14. NEVESER MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ	528
14.1. Notası	529
14.2. Güftesi	543
14.3. Form Analizi	552
14.4. Makam Analizi	555
14.5. Usûl Analizi.....	557
14.6. Usûl- Vezin Şeması	559
15. ISFAHAN MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ	562
15.1. Mehmed Zekâî Dede (1824-1897)	563
15.2. Notası	564
15.3. Güftesi	579
15.4. Form Analizi	589
15.5. Makam Analizi	592
15.6. Usûl Analizi.....	594
15.7. Usûl- Vezin Şeması	596
16. MÂYE MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ	598
16.1. Notası	599
16.2. Güftesi	618
16.3. Form Analizi	630
16.4. Makam Analizi:.....	634
16.5. Usûl Analizi.....	637
16.6. Usûl- Vezin Şeması	639
17. SABÂ- ZEMZEME MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ	641
17.1. Notası	642
17.2. Güftesi	657
17.3. Form Analizi	664
17.4. Makam Analizi	667
17.5. Usûl Analizi.....	669
17.6. Usûl- Vezin Şeması	671
18. SÛZİDİL MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ	674
18.1. Notası	675
18.2. Güftesi	688
18.3. Form Analizi	699
18.4. Makam Analizi	702
18.5. Usûl Analizi.....	704
18.6. Usûl- Vezin Şeması	706
19. SÛZİNÂK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ	709
19.1. Notası	710
19.2. Güftesi	729
19.3. Form Analizi	737
19.4. Makam Analizi	740
19.5. Usûl Analizi.....	742
19.6. Usûl- Vezin Şeması	744
20. RÂHATÛLERVÂH MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ	747
20.1. Ahmed Hüsâmeddin Dede (1839-1900)	748
20.2. Notası	749
20.3. Güftesi	766
20.4. Form Analizi	776
20.5. Makam Analizi	779
20.6. Usûl Analizi.....	781
20.7. Usûl- Vezin Şeması	783
21. DÛGÂH MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ	785
21.1. Mehmed Celâleddin Dede (1849-1908)	786
21.2. Notası	788
21.3. Güftesi	810
21.4. Form Analizi	821

21.5. Makam Analizi	825
21.6. Usûl Analizi.....	828
21.7. Usûl- Vezin Şeması	831
22. BÛSELİK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ.....	834
22.1. Bolâhenk Nuri Bey (1834-1910).....	835
22.2. Notası	836
22.3. Güftesi	850
22.4. Form Analizi	859
22.5. Makam Analizi.....	862
22.6. Usûl Analizi.....	865
22.7. Usûl- Vezin Şeması.....	867
23. KARCIĞAR MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ.....	870
23.1. Notası	871
23.2. Güftesi	888
23.3. Form Analizi	893
23.4. Makam Analizi	897
23.5. Usûl Analizi.....	900
23.6. Usûl- Vezin Şeması	902
24. ACEMAŞİRAN MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ	905
24.1. Hüseyin Fahreddin Dede (1854-1911).....	906
24.2. Notası	907
24.3. Güftesi	922
24.4. Form Analizi	934
24.5. Makam Analizi.....	937
24.6. Usûl Analizi.....	940
24.7. Usûl- Vezin Şeması	942
25. NÜHÛFT MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ	945
25.1. Eyyûbi Hüseyin Dede.....	946
25.2. Notası	947
25.3. Güftesi	964
25.4. Form Analizi	973
25.5. Makam Analizi.....	977
25.6. Usûl Analizi.....	979
25.7. Usûl- Vezin Şeması	981
ÂYİNLERDE GÜFTELERİ BESTELENEEN ŞÂİRLER.....	983
ÂYİNLERDE KULLANILAN MAKAMLAR.....	985
SONUÇ	988
BİBLİYOGRAFYA.....	991

ÖNSÖZ

Mevlevîyye tarîkatı, Sultan Veled (1226-1312) tarafından, babası Muhammed Celâleddîn-i Rûmî'nin felsefesini ve yorumlarını ilke edinerek kurulmuş, zamanla sistemleşerek müesseseseleşmiş bir tarîkattır. Osmanlı Devleti'nin hemen her yerine ulaşmış olan Mevlevî tekkeleri, olgun insanı hedefleyen, bu arada çeşitli eğitim devrelerinin aşıldığı mânevî mekânlardı.

Mevlevîyye tarîkatıyla özdeşleşmiş olan semâ'nın, en önemli unsurlarından biri mûsikîdir. Mevlânâ döneminde, semâ için tertib edilmiş herhangi bir mûsikî eseri bulunmuyordu. Semâ, mukâbele vaziyetini aldıktan sonra Mevlevî âyîn-i şerîfi adı verilen bir mûsikî formu oluşmaya başlamıştır. Beste-i kadîm adıyla anılan pençgâh, düğâh ve hüseynî makamlarındaki âyîn-i şerîfler, bu formun ilk örnekleri olması sebebiyle zamanımıza kadar bestelenen tüm âyinlere örnek olmuşlardır.

Türk mûsikîsi'nin en büyük ve en sanatlı eserlerinden olan melevî âyinleri hakkında ansiklopedi ve dergilerde çok sayıda makale yazılmıştır. Nota ve güfteleriyle beraber, kırk bir adedi İstanbul Konsevatuarı Neşriyatı yayınları arasında Tarihî Türk Mûsikîsi Eserleri Tasnîf ve Tesbît Heyeti'nin çalışmalarıyla (İstanbul 1934-1939, c. I-XXXI), bu kırk bir âyini de kapsayan kırk beş adet âyin de Sadettin Heper tarafından *Mevlevî Âyinleri* adıyla yayımlanmıştır (Konya 1979). *XIX. Yüzyıla Kadar Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Müzikal Analizi*, Yüksek Lisans Tezi olarak Dîdem Başar tarafından form, güfte, makam, beste, vezin ve usûl yönünden teferruatıyla ele alınarak, müzikal analizleri yapılmıştır.¹ *XIX. Yüzyılda Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Müzikal Analizi* adıyla yaptığımız bu çalışma, bir nevî yukarıda bahsettiğimiz çalışmanın devamı niteliğindedir. Çalışmamızda, başta İstanbul Konservatuarı Neşriyatı'nın yayımladığı notalar ve güfteler olmak üzere diğer yayınlar da kaynak olarak kullanılmıştır.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde melevî âyîn-i şerîflerinin genel olarak form, güfte, makam, beste, vezin ve usûl özellikleri incelenmiş, ikinci bölümde ise XIX. yüzyılda bestelenmiş melevî âyinlerinin müzikal analizleri yapılmıştır.

Çalışmalarım esnasında her türlü yardımı esirgemeyip, tezimin danışmanlığını üstlenme tevâzusunu gösteren **Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcan** Beyefendi'ye; âyin güftelerinin incelenmesinde değerli vakitlerini ayıran **Prof. Dr. Mustafa Tahralı** Beyefendi'ye; Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulamadığım Farsça manzumların tercümesinde büyük katkıları olan **Yrd. Doç. Dr. M. Nuri Uygun** Beyefendi'ye; notaların ve şemaların oluşumunda benimle beraber bizzat gayret sarfeden eşim müzik öğretmeni **Çağla Karataş**'a, tezin meydana gelişi esnasında her türlü teknik yardımda bulunan Araştırma Görevlisi **Cahit Külekçi** kardeşime minnet ve teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Şubat, 2007

Özgür Sadık KARATAŞ

¹ Dîdem Başar, *XIX. Yüzyıla Kadar Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Müzikal Analizi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcan), İstanbul 1999.

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	Adı geçen eser
<i>bkz.</i>	Bakınız
<i>BTMA.</i>	Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi
<i>c.</i>	Cilt
<i>DK.</i>	Dîvân-ı Kebîr
<i>DKT.</i>	Dîvân-ı Kebîr Tercümesi
<i>d.</i>	Doğum tarihi
<i>gz. no.</i>	Gazel no
<i>H.z.</i>	Hazırlayan
<i>Ktp.</i>	Kütüphâne
<i>MM.</i>	Mesnevî-yi Ma'nevî
<i>MSM.</i>	Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik
<i>nr.</i>	Numara
<i>NATM.</i>	Nazarî, Amelî Türk Musikisi
<i>ö.</i>	Ölüm tarihi
<i>rb. no.</i>	Rubâî no
<i>s.</i>	Sayfa
<i>sy.</i>	Sayı
<i>TDVİA.</i>	Türk Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
<i>TMA.</i>	Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi
<i>trc.</i>	Tercüme eden
<i>vr.</i>	Varak

Âyin Metinlerinin Yazımlarıyla İlgili Hususlar

1. Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde yer alan Gazeliyyat kısmındaki beyitlerden, âyinlerde güfte olarak kullanılmış olanları, Arap ve Fars harfleriyle verdiğimiz kısımda “ ” arasında gösterilmiştir.
2. Bu beyitlerden sadece, âyinlerde güfte olarak kullanılanları günümüz harfleriyle yazılmıştır.
3. Bu beyitlerden, güfte olarak kullanılanlarının tercümeleri koyu italik, diğerlerinin tercümeleri ise normal harf karakterinde verilmiştir.
4. Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inin Gazeliyyat kısmında yer almayıpta metinde güfte olarak kullanılmış tüm manzumelerin, Arap veya Fars harfleriyle birlikte günümüz harfleriyle de yazılımları verilmiştir.
5. Bu son bahsettiğimiz güftelerin tercümeleri ise normal harf karakterinde yazılmıştır.

Arapça ve Farsça Metinlerin Transkripsiyonunda Kullanılan İşaretler

1. Sâkin ayn harfi için ters apostrof (‘) kullanılmıştır.
2. Med harfleri (uzun a, ı, u sesleri) “ ^ ” işaretiyle gösterilmiştir.
3. Kaf ق ve gayn غ harflerinden sonra, med harflerinden elif ve vav gelmişse, bunlar harfin üstüne düz çizgi konularak belirtilmiştir.
4. Ha (ح), hı (خ) ve he (ه) harfleri “ h ” ile, se (ث), sin (س) ve sad (ص) harfleri “ s ” ile, zal (ذ), ze (ز) ve dad (ض) harfleri “ z ” ile gösterilmiştir.
5. İsmi olumsuz yapan “ nâ ” ve “ bî ” önekleri ile “ be ” önekinden sonra tire (-) konulmuştur.

Not:

Ayrıca Türkçe kıt'a ve beyitlerdeki bazı kelimeler bugünkü telaffuza göre yazılmıştır.

Form Analizinde Kullanılan İşaretler

1. Romen rakamları, bir gazelin âyin içinde kullanılan beyitlerini veya bir rubâîyi gösterir.
2. Her mısra için bir büyük harf kullanılmıştır.
3. Cümle veya yarı cümleler küçük harflerle belirtilmiştir. Küçük harfin sağ altındaki rakam, cümle veya yarı cümlenin kaç usûl olduğunu gösterir. Küçük harflerin bitmesi durumunda harfin başına “a” (aa gibi), yetmez ise “b” (ba gibi) harfler getirilmiştir.
4. Parantezin sağ üstündeki ()^{1.m} işareti, büyük harfin hangi mısraı gösterdiğini belirtir. Eğer parantez içindeki cümleler aralarında grup oluşturuyorsa {()+()} şeklinde gösterilmiştir.
5. Mısra sonlarında bir terennüm kısmı mevcut ise “A.T.” yâni mısraın terennümü, bölüm sonlarında bir terennüm kısmı mevcut ise “I.T.” yâni bölümün terennümü olarak ifade edilmiştir. Bu terennümlere ait parantezlerin üst sağ köşesine, terennüm eğer sözlü ise ()^{söz}, saz terennümü ise ()^{saz} şeklinde yazılmıştır.
6. Küçük veya büyük harfin üzerine konulan “ ’ ” işareti, o harfin küçük değişikliklerle bestelenmiş tekrarı için kullanılmıştır.

GİRİŞ

Âyin; görenek, âdet, tarz, merâsim; huy, usûl, yaşayış, ibâdet tarzı mânâlarına gelen Farsça kökenli bir kelimedir. Türkçe’de özellikle Yahudi ve Hıristiyanların ibâdet tarzları ile Mevlevî ve Bektâşî tarikatlarıyla birlikte diğer tarikatların da hareket ve mûsikî unsurları taşıyan dinî törenlerini adlandırmak için kullanılmıştır.²

Tasavvufta, âyin “icrâ-yı zikrullah” (Allah zikrini icrâ etmek [Allah’ı zikretmek]) demektir. Topluca yapılan tarikat zikirleri bu adla anılır. Yapılış şekillerine göre her tarikat âyinine ayrı bir isim verilmiştir. Mevlevî âyinine semâ‘, Kâdirîler’de devrân, Rıfâî ve Sa’dîler’de zikr-i kıyâm, Halvetîler’de darb-ı esmâ, Nakşîler’de hatm-i hâcegân, Yesevîler’de zikr-i erre, Celvetîler’de nısf-ı kıyâm, Şâzelîler’de hadra adı verilir. İlk semâ‘ meclislerinin, İlk sûfilerden Seriyî Sakatî, Zünnûn-ı Mısrî ve Cüneyd-i Bağdâdî tarafından kurulduğu bilinmektedir. Cüneyd’e göre zikir “Elest bezmi”ni, Kâlu belâ âlemini hatırlamak, semâ‘ da bu hitabı işitmek veya onu işitmeye yarayan vasıtaadır.³

Semâ‘ veya sima‘, lügatta işitmek, güzel ve iyi şöhreti, anılışı duymak anlamlarına gelir. Terim olarak, mûsikî nağmelerini dinlemeye, dinlerken vecde gelip harekette bulunmaya, kendinden geçmeye, semâ‘ denmiştir.⁴

Başlangıçta Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’de başlayıp, Şems’in teşviki ile dönme şeklinde tezâhür eden semâ‘ âyini kısa zamanda büyük bir rağbet görmüş ve devrin ileri gelenlerinin, bir nevi yarı dinî eğlence ziyâfeti hâlini almıştır. Toplu halde icra edilen bu semâ‘ âyinleri, Mevlânâ’nın bulunduğu medresede, Hüsameddîn Çelebi’nin evinde, Ilgın’da devrin ileri gelenlerinin evlerinde veya Sadreddîn-i Konevî’nin medresesinde tertip ediliyordu. Başlangıçta semâ‘ zamanı, Mevlânâ’nın vecd hallerinin gelişine bağlı görülmektedir. Onun herhangi bir heyecan uyandıran hâli, bir sözü veya bir kerâmeti gibi hâl ve hareketler, başta kendisi olmak üzere toplu halde bir semâ‘a vesile oluyordu. Mevlânâ’nın vefâtından sonra Hüsameddîn Çelebi tarafından, cuma namazını müteakip, Kur’an okunduktan sonra icra edilmesi bir gelenek hâline getirildi.⁵

Semâ‘ın bilhassa Mevlevî tekkelerinde âdâb ve erkâna riayet edilerek bir âyin halinde hangi tarihte icra edilmeye başlandığı bilinmemektedir. Kaynaklar, semâ‘ âyin ve erkânının son şeklini Pîr Âdil Çelebi (ö. 1460) zamanında aldığını bildirir. Bu sebepten, Âdil Çelebi’ye Mevlevî tarikatına yaptığı bu katkıdan dolayı “pîr” lakabı verilmiştir. Yâni XV. asırdan itibaren semâ‘ın belirli bir erkân üzerine tertiplenmesi sebebiyle semâ‘ meclisleri, tekke haricinde Mevlânâ döneminde olduğu gibi düzensiz şekilden, tekke içine alınarak, “mukâbele” ismiyle törenleştirilmiştir. Semâ‘, bu tarihten itibaren Pîr Âdil Çelebi zamanında belirli esaslara bağlı olarak ve bugün de olduğu gibi bütün Mevlevî tekkelerinde icrâ edilmeye başlanmıştır. Her yerde ve her tekkede aynı şekilde icrâ edilmesini de Çelebilik makamı temin etmiştir.⁶

² Günay Tümer, “Âyin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, c. IV, s. 248.

³ H. Kâmil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 2000, s. 187-188.

⁴ Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 2006, s. 59.

⁵ Süleyman Uludağ, *İslâm açısından mûsikî ve semâ‘*, İstanbul 1999, s.365-366.

⁶ Sezâî Küçük, “Mevlâna ve Semâ‘”, *Sûfi, Gelenek ve Hayat-Keşkül*, İstanbul 2006, sy.7, s.51.

Mevlevî âyinine mukâbele de denmektedir. Arapça “karşı karşıya bulunma, yüz yüze gelme” anlamında kullanılan âyin kelimesine⁷ mukâbele adının verilmesinin sebebi, âyinin “devr-i Veledî” kısmında âyine katılanların birbirlerini “baş kesip”⁸ karşılarındakilerine bakmalarıdır.

Semâ’ törenlerinin tekkelerde icra edilmeye başlamasıyla tekkelerde semâhâneler inşa edilmiş, buralarda belirli zamanlarda yapılan semâ’ törenlerini izlemek üzere özellikle büyük şehirlerdeki Mevlevîhânelere halktan ve devlet erkânından gelenler çoğalmıştır.⁹

Semâhâne, ceviz tahtalarıyla döşenmiş, tahtaların araları tamamıyla bitişik, geniş dairevî bir yerdir. Tahtalar semâ’ edildiğinden âdeta cilâlı bir hâle gelmiştir. Tekkenin, ayrı bir yapısı olan semâhâneye “cümle kapısı” denen dış kapıdan girilir. Bu kapının iç tarafında, sağ yanda ayakkabıların konmasına mahsus raflar vardır. Sol tarafta, aşağıda, ziyaretçilere ayrılan yerin üstünde, pek de geniş olmayan, önü parmaklıklı bir yere çıkılır. Burada âyinin ses ve saz icracıları (mutrîb) bulunur. Merdivenle çıkılan bu kısmın cephesi, semâhâneye bakar. Buraya, mûsikî âletleri çalanların yeri anlamına gelen, “mutrîbhâne” denir. Semâhânenin çevresi, parmaklıkla ayrılmıştır. Burası orta kısma göre dardır. Bu kısım, “züvvâr”, yâni ziyaretçiler denen ve kimi vecd ve hâl elde etmeye gelen Mevlevîliği seven veya bu yolu merak eden, âyine, müziğe düşkün olan kişilere mahsustur. Semâhânenin tam cephesinde, züvvâr kısmında mihrap, cepheye göre sağında da minber vardır. Sol tarafta, aynı çatı altında ve semâhânedan, tavana yaklaşan parmaklıkla ayrılmış bir kısımda, dergâhın ilk şeyhinin ve gelip geçen diğer şeyhlerin türbesi vardır. Türbenin karşı tarafında, çok defa semâhânenin sağ köşesinde “Mesnevî kürsüsü” bulunur. Mihrabın hizasında ve semâhânenin tam cephesinde, şeyh postu serilidir. Şeyh postunun ucundan, semâhâneye girilen kapının ortasına kadar uzandığı farzedilen çizgiye “hatt-ı istivâ” denir ve bu çizgiye basılmaz. Şeyh postu, tam bu çizginin ortasına ve ucu kapıya gelmek üzere serilir.¹⁰

Mutrîb heyeti, neyzen, kudümzen, na’thân, çengî, rebâbî ve âyinhândan meydana gelmiştir. Neyzen ve kudümzenbaşı bu topluluğun yöneticileridir.¹¹ Mevlânâ zamanında semâ’ esnasında bilhassa rebâb çalındığı söylenir. Bununla beraber ney de mevcuttur. Hatta Mevlânâ’nın kutb-i nâyî denilen, Hamza adında bir neyzeni de vardı; sonradan her devirde en meşhur ve üstâd neyzeneye de bu ad verilmiştir. Mevlevî mukâbelesi son şeklini aldıktan sonra zamanla mutrîba ud, keman, santur, tanbur, kemençe, girift, hattâ piyano ve viyolonsel bile girmiştir.¹² Bu sazlarla birlikte âyini okuyan kişilere de âyinhân adı verilir.

Semâ’ edenlere semâzen denir. Semâzenlerin üzerinde tennûre (geniş etekli beyaz elbise), bellerinde “elif lâm” denilen kuşak, arkalarında nimten (mintan), üzerlerinde “güldeste” denilen kolsuz ve yakasız ceket, başlarında “sikke” bulunur.¹³

⁷ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 2005, c. II, s. 2131-2132.

⁸ Sağ ayağın başparmağını, sol ayağın başparmağı üzerine koyarak; sağ elin kalp üstüne, sol elin sağ bögüne getirilerek vücudun biraz öne, başın vücuda doğru daha aşağıya ve düz olarak eğilmesi.

⁹ Sezâî Küçük, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, s. 91-92.

¹¹ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 1997, s. 362.

¹² Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul 1983, s. 455.

¹³ Selçuk Eraydın, *a.g.e.*, s. 362.

Mukâbele, ihyâ geceleri denen kandil geceleri, Ramazan ve Kurban bayramlarının arife günlerinin akşamları ve bayram geceleriyle hilafet törenlerinde icra edilirdi. Gündüzleri öğle namazından sonra, geceleri de yatsı namazından sonra mukâbele yapılırdı. Her tekkenin ayrı mukâbele günleri vardı. İstanbul Mevlevîhânelerinin de mukâbele şu günlerde yapılırdı: cuma, Galata (Kulekapısı); cumartesi, Üsküdar; pazar, Kasımpaşa; pazartesi, Yenikapı; salı, Galata; çarşamba, Beşiktaş (Bahariye); perşembe, Yenikapı.¹⁴

Mevlevî Âyini İcrası

Mukâbele adı verilen âyîn-i şerîflerin son şekli şöyledir:

Meydancı Dede'nin "Buyurun Yâ hû" seslenişiyle çağrılan dedeler ile öteki mevlevîler teker teker baş kesip selam vererek sağ ayakla, eşiğe basmadan semâhâneye girerler, görev ve rütbelerine göre yerlerini alarak, ayakta beklerler. Âyini icra edecek olan mutrib heyeti de yerini alır. Herkes sağ ayak başparmakları sol ayak başparmağının üzerinde, yâni ayakları mühürlü denen durumda ve sol eli ile sağ omuzunu, sağ eliyle de sol omuzunu tutarak ayakta şeyhi bekler. Bu duruşa "niyaz vaziyeti" adı verilir.

Şeyh sağ arkasındaki meydancı ile semâhâneye girip, selam verdiği herkes aynı biçimde selama cevap verir. Şeyh, postuna geçince namaz başlar ve "Fâtîha" ile sona erer. Namaz safları bozulunca, yüzler mesnevî kürsüsüne dönük vaziyette yeni bir yerleşim düzenine çevrilir. Şeyh veya mesnevîhân kürsüye çıkınca herkes yer öperek bulunduğu yere oturur. Şerh edilecek beyitler okunduktan sonra şerhe başlanır. Şerh bitince mutrib heyetinden biri Kur'ân'dan kısa bir bölüm okur, onu Post duasından sonra okunan "Fâtihâ" izler. Şeyh kürsüden inerken, herkes yeri öpüp ayağa kalkar, kıbleye göre semâhânenin sağında yerini alır.¹⁵

Bütün tarikat âyinleri, salavât ile başlar, Mevlevî âyini de bir duâ, salavât olması sebebiyle Na't-ı Mevlânâ ile başlar. Na't bitince, kudümzenbaşının kudüme birkaç darbe vurmasıyla, neyzenbaşı veya onun görevlendirdiği bir neyzen tarafından "baş taksim" yahut "post taksimi" adıyla okunacak âyinin makamında yapılan uzunca bir giriş taksiminden ardından kudümzenbaşının kudüme vurduğu ilk darb ile peşrev icrası başlar. Bu ilk darb ile şeyh ve semâzenler ellerini hızlıca yere vurup hafif sesle "Allah" diyerek ayağa kalkarlar, buna "darb-ı celâl" denir. Bu sırada semâzenler sağa doğru birbirine yaklaşırken şeyh de postun önüne çıkarak selam verir ardından sağına dönüp peşrevin ritmine uygun biçimde sağ ayağını ileri, sol ayağını yanına çekmek suretiyle yürümeye başlar. Şeyhin arkasındaki kişi postun önüne geldiğinde ayak mühürleyip baş keser ve "hatt-ı istivâ" denilen çizgiyi sağ ayağıyla hafifçe atlayıp solu da attıktan sonra posta arkasını dönmeden geliş yönünde ayak mühürleyip, bekler. Posta yaklaşan diğer semâzen de karşısına gelip ayak mühürleyerek birbirlerinin yüzüne bakıp hırkalarının içindeki sağ ellerini kalplerine götürmek suretiyle selamlaşırlar. Postun sağındaki kişinin arkasını semâhâneye çevirmeden yine sağa dönerek yürümeye devam etmesini diğer semâzenlerin aynı şekildeki hareketleri takip eder. Hatt-ı istivânın post hizasındaki uzantısında yine ayak mühürleyip baş kesilmek suretiyle semâhâne üç defa dolaşarak, gerçekleştirilen "devr-i Veleğî" bölümü esnasında mutrib, peşrev çalmaya devam eder. Devr-i Veleğî tamamlandığında şeyh postuna gelmiş olduğundan peşrev bitmemiş bile olsa kudümzenbaşının birkaç

¹⁴ Abdülbâki Gölpınarlı, *MSM*, s. 371.

¹⁵ Ömer Tuğrul İnaçer, "Mevlevî Mûsikîsi ve Semâ", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. V, s. 420-421.

darbıyla peşrev kesilir ve neyzenbaşının kısa bir taksiminin ardından mutrib heyetindeki âyinhan ve sâzendeler âyini icraya başlarlar.

Şeyh postun üzerinde, semâzenlerin de şeyhin solunda saf tutmuş vaziyette baş kesmelerinden sonra, semâî idare edecek semâzenbaşının dışında semâzenler omuzlarındaki hırkaları çıkarıp niyaz vaziyeti alırlar. Şeyhin postun önünde üç adım atıp ileri çıkarak baş kesmesi üzerine herkes baş keser. Bundan sonra semâzenbaşı gelip eğilerek şeyhin sağ elini, şeyh de onun sikkelerini öper. Bu, semâa “izin niyazı”dır. Semâzenbaşı, yüzü şeyhe dönük vaziyette iki adım geriye çekilip tekrar şeyhi selamlarken semâzenler de baş keserler ve ardından sırayla gelip baş keserek şeyhin elini, şeyh de onların sikkelerini öper.

Semâzenlerin omuzlarında olan eller yavaşça aşağıya indirilirken elin dışı vücuda ve sikkeye değdirilip omuz hizasından yukarıya kaldırılır ve sağ el yukarıya, sol aşağıya bakacak şekilde hem kendi mihverleri hem de semâhânenin etrafında dönmeye başlarlar. “Çark (çarh) atma” denilen bu dönüşün her defasında semâzen ism-i celâli zikreder.

Usûlün değişmesiyle birinci selâmın bittiği anlaşılınca semâzenler buldukları yerden yüzleri semâhânenin merkezine dönük şekilde durarak niyaz vaziyetinde baş keser; ikili, üçlü gruplar halinde omuz omuza yaslanılır. Şeyh postun önüne doğru üç adım ilerleyip baş kestiğinde yine herkes baş keser. Şeyh sessizce selâm duasını yaparak bir adım geri çekilince başıyla ikinci selâm semâının başlamasına izin verdiğini işaret eder. Semâzenler de birinci selâma girişteki hareketleri tekrarlayarak ikinci selâmın semâına girerler. El ve sikke öpülmeden girilen ikinci selâmı yine bir usûl değişikliğiyle üçüncü ve ardından dördüncü selâm takip eder. Dördüncü selâmda, bütün semâzenler buldukları noktadan ayrılmadan semâ ederler. Semâzenbaşı şeyhe niyaz edip şeyhin solundaki yerine geçer ve artık dolaşmaz. Şeyh de postun önüne çıkıp niyaz ettikten sonra semâa girer. “Post semâî” denen bu semâda şeyh, elleriyle hırkasının yakalarını hafifçe açarak yavaş ve vakur bir şekilde meydanın ortasında yer alır.

Bu sırada âyinin güfteli kısmı bittiğinde sazlar son peşrev ve son yürük semâîyi çalar. Yürük semâînin bitmesiyle neyzenbaşı yahut onun belirlediği başka bir sazla son taksim yapılır. Bu taksim, semâ etmekte olan şeyhin yavaş yavaş postun önüne gelmesine kadar devam eder ve şeyh postun önüne geldiğinde taksim sona erer, âyinhanlardan biri aşr-ı şerîf okumaya başlar. Kur’an okunmaya başlanınca herkes olduğu yerde baş keser, yeri öperek oturur. Okunan Kur’an’ı, duagû dedenin okuttuğu Farsça dua (Mevlevî gülbangı), tekbir ve salavat takip eder. Sonrasında şeyhin yüksek sesle “Fâtiha” çekmesiyle herkes sessizce Fâtihâ sûresini okur. Şeyh ile birlikte yer öpülüp ayağa kalkılınca şeyhin ağır ağır okuduğu gülbank¹⁶ sonunda, orada bulunanlar tarafından baş kesilerek ve yüksek sesle “hû” denilerek dinlenir. Ardından şeyhin posttan ayrılıp baş kesip yüksek sesle “es-selâmü aleyküm” diyerek semâzenlere verdiği selam semâzenbaşı, semâhânenin orta noktasına geldiğinde mutriba verdiği selam da neyzenbaşı tarafından “ve aleykümü’s-selâm ve rahmetullâhi ve berekâtühû”cevabıyla alınır. Bundan sonra semâzenler ve mutribtakiler “hû” hecesiyle yavaşça doğrulurlar; şeyh semâhânenin çıkışına geldiği zaman

¹⁶ Tertiplenmiş duâ.

posta doğru dönüp baş kestiğinde herkes birlikte baş keser. Şeyhin semâhânededen ayrılması üzerine herkes posta selam vererek semâhânededen ayrılır ve âyin sona erer.¹⁷

Bazen, icra edilen âyinin sonuna doğru şeyh veya tarîkat mensubu can¹⁸, derviş yahut mukâbeleyi seyreden ziyaretçilerden biri, “nevr-i Mevlânâ” denen dokuz veya dokuzun katlarından oluşan bir miktar parayı semâzenbaşıya gönderir. “Niyâz” adı verilen bu paranın teslimi ile o an yaşanmakta olan manevi neş’enin devamı arzu edilmektedir. Son selâm bitmeden kudümzenbaşının kudümü üstüne bırakılan bu niyâz üzerine, son peşrev çalınmadan neyzenbaşının kısa bir segâh taksimini takiben “niyâz âyini” başlar. Niyâz âyini önce devr-i revân, sonra yürük semâî usûlüyle devam eder. Güftekârı ve bestekârı bilinmeyen bu eserlerden sonra hızlıca çalınan yürük semâî usûlündeki bir saz terennümü ve son taksimle niyâz âyini tamamlanır.¹⁹

Mevlevîlikte, diğer tarîkatlardaki gibi bir çok sembol mevcuttur. Mevlevîyye anlayışına göre Mevlevî, varlığından ve benliğinden ayrılmıştır. Başındaki külah mezartaşı, hırkası kabri, tennûresi de kefenidir. Ney, sûru temsil eder. Bir dâire şeklinde bulunan semâhânenin sağ kavsi, görünen âlemdir; sol kavsi, o âlemin içi, görünmeyen mânâ âlemdir. Devr-i Veleddî’ye kalkış, ölümden sonra sûr sesiyle dirilmeye, ihtiyarî ölümden, benlikten, bencillikten, mevhum ve izafî varlıktan öldükten, geçtikten sonra, mürşidin nefesiyle, feyziyle, gerçek varlıkla hayat bulmaya işaretler. Devr-i Veleddî’deki üç devir, üç yakîyn mertebesine bilmeye, görmeye ve olmaya işaret olduğu gibi; Mutlak Varlık’tan, cansızlar, bitkiler ve canlılar âlemine ulaşmaya da işaretler. Semâhânenin, hatt-ı istivâ’nın başlangıcı sayılan noktası yâni şeyhin bulunduğu yer, Mutlak Varlık âlemine, tam karşısındaki nokta, insan mertebesine işaretler. Bu takdirde, semâhânenin sağ kavsi, Mutlak Varlık’tan insana inişi, sol kavsi, insandan Mutlak Varlık’a çıkışı gösterir.²⁰

Mevlevîlikte, remizler ve mânâlar elbette ki bunlarla sınırlı değildir. Ancak konumuz olan, âyinin mûsikî unsuruyla ilgili kavramları genel olarak bu şekilde özetleyebiliriz.

Mevlevî Âyinlerinin Tarihi Gelişimi

Mukâbele esnasında icrâ edilen mûsikî eserlerinin en eskileri pençgâh, düğâh ve hüseyinî makamlarında beste-i kadîm adı verilen üç âyin-i şerîftir. Bu eserlerin bestekârları bilinmemekte ise de XV. veyâ XVI. yüzyıllara ait oldukları düşünülmektedir.

XVII. asırda Köçek Derviş Mustafa Dede’nin bayâtî âyini bu devirde bestelenmiş tek âyin olup bestekârı bilinen ilk âyin olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir.

XVIII. yüzyılda âyinlerin sayısında artış gözlenmektedir. Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi (ö. 1711-1712)’nin segâh âyini bu asırda bestelenmiş ilk âyindir. Sonraki yıllarda Kutbünnâyî Osman Dede (ö. 1729) rast, uşşak, çargâh ve hicaz makamında dört âyin bestelemiştir. Ancak hicaz âyininin üçüncü selâmının yürük semâî usûlüyle başlayan kısmından sonrası kaybolmuştur. III. Selim’in musâhiblerinden Vardakosta Ahmed Ağa (ö.

¹⁷ Nuri Özcan, “Mevlevî Âyini”, *TDVİA.*, c. 29, s. 464-466.

¹⁸ Çile çıkarmayan dervişe verilen ad.

¹⁹ Nuri Özcan, “Türk Dînî Mûsikîsi Şâheserleri Mevlevî Âyinleri”, *Keşkül-Sûfi, Gelenek ve Hayat*, İstanbul, 2006, sy. 7, s. 96-97.

²⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlevîlik Âdâb ve Erkânı*, s. 121.

1794) da dönemin önemli şahsiyetlerindedir. Bestekâra ait hicaz, nihâvend ve sabâ âyinlerinden sonuncusu günümüze ulaşamamıştır. Bu yüzyılda bestelenen diğer âyinler Bursalı Âmâ Mehmed Sâdık Efendi (ö. 1780-1790)'nin bestenigâr; Abdürrahim Şeydâ Dede (ö. 1800)'nin irak, hicâzeyn, ısfahan; Hâfız Ali Dede (ö. 1800)'nin nühüft âyinleridir. Bunlardan Abdürrahim Şeydâ Dede'nin hicâzeyn, ısfahan; Hâfız Ali Dede'nin nühüft âyinleri zamanımıza ulaşamamıştır.

XIX. yüzyılda mevlevî mûsikisinde çok önemli bir gelişme olmuştur. Bu gelişmede devrin iki mûsikîşinas padişahı, III. Selim ve II. Mahmud'un büyük etkileri göz ardı edilmemelidir. Mevlevî mûsikîşinaslarının klâsik mûsikîmizin hemen her dalında hizmet verdikleri bilinmektedir. Bu dönemde başta Abdülbâkî Nâsır Dede olmak üzere, Mehmed Celâleddin ve Hüseyin Fahreddin Dede gibi bestekârlar mûsikî nazariyatı konusunda da çalışmalar yaparak kendilerinden sonraki araştırmacılara ışık tutmuşlardır. Hamâmîzâde İsmâil Dede ve Zekâî Dede gibi iki büyük sanatkârın da mûsikîmizin diğer formlarında erişilmez eserler verdiklerini unutmamak gerekir. Bu dönemde bestelenen âyinler ve bestekârlarını şu şekilde sıralayabiliriz: III. Selim (ö. 1808) sûzidilârâ; Abdülbâkî Nâsır Dede (ö. 1820) acem-bûselik, ısfahan (kayıp); Derviş Abdülkerim Dede (ö. 1820) yegâh (kayıp); Abdürrahîm Kühî Dede (ö. 1831) hicaz, nühüft (kayıp); Hamâmîzâde İsmâil Dede (ö. 1846) bestenigâr, ferahfezâ, hüzzam, ısfahan (kayıp), nevâ, sabâ, sabâ-bûselik, şevkutarab; Mustafa Nakşî Dede (ö. 1854) şeddiarabân; Hâşim Bey (ö.1868) sûzinâk (kayıp), şehnaz (kayıp); İsmet Ağa (ö. 1870) ısfahan (kayıp), müstear (kayıp), rahatfezâ (kayıp); Ârif Hikmetî Dede (ö. 1874) mâhur (kayıp); Mustafa Câzim (ö. 1875) hicazkâr (kayıp); Kâmil Dede (ö. 1875) yegâh (kayıp); Selânikli Necib Dede (ö. 1883) sûzidil (kayıp),sûzinâk; Müezzınbaşı Rifat Bey (ö. 1888) ferahnâk, neveser; Neyzen Sâlih Dede (ö. 1888) şeddiarabân (kayıp), Hacı Fâik Bey (ö. 1891) dügâh (kayıp), yegâh (kayıp); Ali Aşkî Bey (ö. 1892) hüseyinî-aşîrân (kayıp); Zekâî Dede (ö. 1897) ısfahan, mâye, sabâ zemzeme, sûzidil, sûzinâk; Ahmed Hüsâmeddin Dede (ö. 1900) râhatülervâh; Mehmed Celâleddin Dede (ö. 1908) dügâh; Yahya Efendi dergâhı zâkirbaşısı (ö.?) ısfahan (kayıp); Uzun Arap Ali (ö.?) kürdîlihiczâr (kayıp); Bolâhenk Nuri Bey (ö. 1910) bûselik, karcıgar; Hüseyin Fahreddin Dede (ö. 1911) acemaşîran; Musullu Hâfız Osman (ö. 1918) hüseyinî (kayıp).

1925 yılında tekke ve tarikatların kapatılmasıyla birlikte, XX. yüzyılın ilk yarısında mevlevî mûsikîsi XIX. asra göre tabîî olarak bir şekilde gerileme kaydetmiştir. 1950 senesine kadar yapılmayan bu mukâbeleler, 1950 senesinden itibaren Mevlânâ'yı anma törenlerinde yeniden gerçekleştirilmiştir. Bu yüzyılda bestelenen mevlevî âyinlerinden tesbit ettiklerimiz şunlardır: Rauf Yektâ Bey (ö. 1935) yegâh; Ahmed Avni Konuk (ö. 1938) bûselik-aşîrân, dilkeşîde, rûy-i irak; Kâzım Uz (ö. 1938) sultân-ı yegâh; Zekâîzâde Ahmed Irsoy (ö. 1943) bayâtî-bûselik, müstear; Râkım Elkutlu (ö. 1948) karcıgar; Hüseyin Sâdeddin Arel (ö. 1955) 47 makamdan 51 âyin; Refik Fersan (ö. 1965) selmek; Sadettin Heper (ö. 1980) hisar-bûselik; Kemal Batanay (ö. 1981) nikriz; Doğan Ergin (ö. 1998) ferahnâk-aşîrân; Cınuçen Tanrıkorur (ö. 2000) bayâtî-arabân; Alaeddîn Yavaşca (d. 1927) segâh; Erol Sayan (d. 1936) eviç; Fatih Salgar (d. 1954) hicaz; Necdet Tanlak, neveser; Zeki Atkoşar, acem-kürdî; İsmet Doğru, sûzinâk, hicaz.²¹

Bu âyinlerin kırkbir adedi, ilk dönemde Rauf Yektâ Bey'in başkanlığını yaptığı, Zekâîzâde Ahmed Irsoy, Suphi Ezgi, Ali Rifat Çağatay ve Mesud Cemil Bey'den oluşan

²¹ Cınuçen Tanrıkorur, *Osmanlı Dönemi Türk Müsikîsi*, İstanbul 2003, s. 126-129.

İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı Tarihî Türk Mûsikîsi Eserleri Tasnif ve Tesbit Heyeti tarafından notaya alınarak 1934-1939 tarihleri arasında İstanbul'da yayımlanmıştır.

Bunun dışında Sadettin Heper tarafından, Konya Turizm Derneği neşriyatı arasında, kırkbeş adet âyin, Ziyâ Akyiğit'in nota yazımıyla yayımlanmıştır (Konya 1979). İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı'nda bulunmayan Bolâhenk Nuri Bey'in karcıgar, Ahmed Avni Konuk'un rûy-i irak, Kemal Batanay'ın nikriz, Sadettin Heper'in hisar-bûselik âyinleri bu yayımda yer almaktadır.²² Ancak bu her iki neşriyatta büyük farklılıklar mevcut olduğunu burada zikretmek gerekir.

²² Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1979, s. 389, 473, 509, 522.

BİRİNCİ BÖLÜM
MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Mevlevî Âyîn-i Şerîfi

Mevlevîlikte zikir, İsm-i Celâl'in zikir-i hâfi (gizli zikir) usûlü ile tekrarlanmasından ve duyulmamasından dolayı mûsikîyi gerekli kılmıştır. Âyîn-i şerîf, bu şekilde sema' esnasında icrâ edilmek üzere bestelenmiş bir form olarak ortaya çıkmıştır.

Mevlevî âyînleri, söz ve saz mûsikîsinin müşterek ve müstakil olarak yer aldığı; makam, usûl, seyir ve geçki tekniği bakımından tekke mûsikîsinde ayrı bir sahiptir. Mevlevî âyîn-i şerîfleri, Mi'raciyeden sonra en uzun beste şeklindedir.

Mevlevî âyîn-i şerîfinin icrâsı esnasında mûsikî unsurlarını şöyle sıralayabiliriz:

Na't-ı Şerîf: Mevlevî âyînlerinde post taksiminden önce güftesi Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye, bestesi Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'ye ait rast makamındaki na't-ı şerîf okunur. Arapça olan na't kelimesi tavsif, vasıflandırma ve bir şeyi medhederek anlatma demektir. Na't-ı Şerîfte takva, tasavvufî duygular, peygamber aşkı ve mevlevî görüşleri büyük bir aşkla işlenmiştir. Bu eserin bir diğer adı Na't-ı Mevlânâ'dır. Na'tın güftesi Farsça olup, Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inin gazeliyyât kısmından alınmıştır.

Na't okuyana na'thân denir. Saz eşliği olmaksızın icrâ edilir. Bazen bir, bazen de iki na'thân tarafından okunabilir. Dr.Suphi Ezgi, eserin darb-ı türkî usûlü ile ölçüldüğünü belirtmektedir.²³

Ancak usûle bağlı olmadan serbest bir tarzda icrâ edilmektedir. Ekrem Karadeniz, bu na'tın eskiden beri âyînlerde hep usûlsüz icrâ edildiğini ve günümüze böyle ulaştığından usûlle yazılmasını doğru bulmadığını belirtir.²⁴ Bu eser, notasıyla birlikte birkaç defa neşredilmiştir.²⁵ Ancak, nüshalar arasında aktarımdan dolayı büyük farklılıklar mevcuttur. Kullandığımız nota, Sadettin Heper tarafından neşredilmiştir.

²³ Suphi Ezgi, *Nazarî, Amelî Türk Musikisi*, c.III, İstanbul tarihsiz, s.54.

²⁴ M.Ekrem Karadeniz, *Türk Müsikîsinin Nazariye ve esasları*, Ankara tarihsiz, s.164.

²⁵ a) *Mevlevî Âyinleri*, I/7, s.258-261.

b) Suphi Ezgi, *NATM*, İstanbul 1935, c.II, s.50-53.

c) Suphi Ezgi, *Türk Müsikîsi Klâsiklerinden Temcit- Na't- Salat- Durak*, İstanbul 1945, s.16-20.

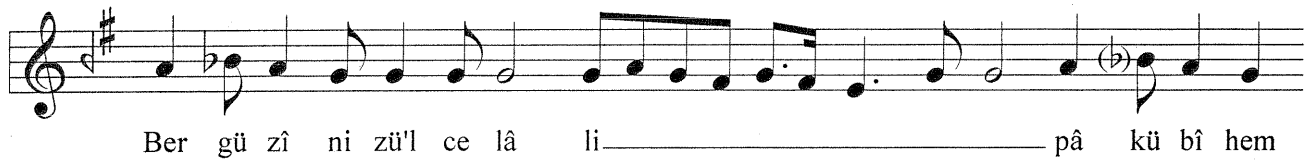
d) M.Ekrem Karadeniz, age, s.705-708.

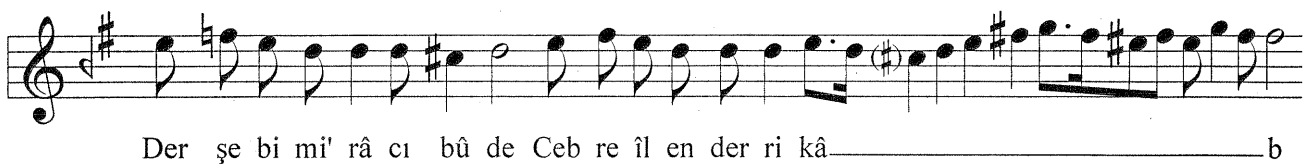
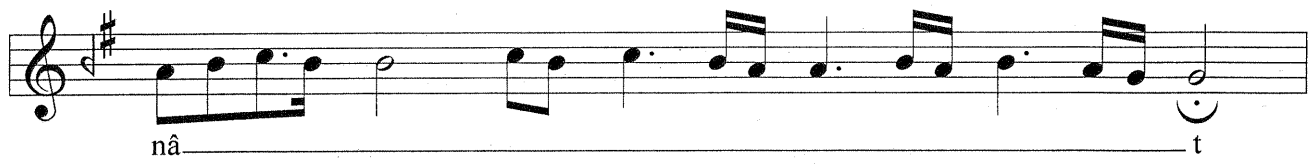
e) Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1979, s.1-4.

RAST NA'T-I ŞERÎF

Beste: Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi

Güfte: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Pâ ni hâ de ber se ri nü h nü h

kün be di hod râ tü yi

yi

yâ Mev lâ nâ hak do st

sul tâ tâ ni m

mâh bû bi me n

do st

do st do st

Yâ Re sù lal lah tü dâ nî _____ üm me tâ net 'â ci

ze _____ nd

Reh nü mâ yi 'â ci zâ nî _____ bî se rü bî pâ tü

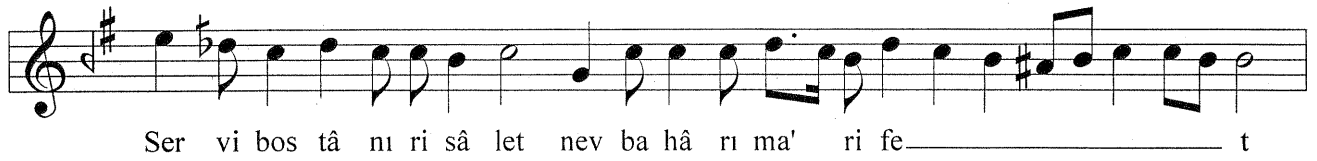
_____ yi _____

hak do _____ st

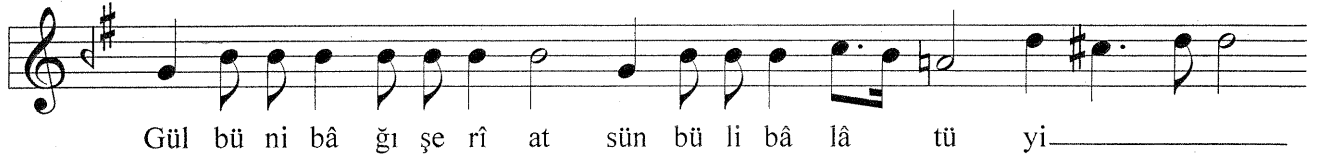
do _____ st do st

sul tâ _____ tâ nî m

_____ nî _____ m

Ser vi bos tâ ni ri sâ let nev ba hâ ri ma' ri fe_____ t

Gül bü ni bâ ğı şe rî at sün bü li bâ lâ tü yi_____

yi_____

yâ ve li_____ y ya_____ l la_____ h

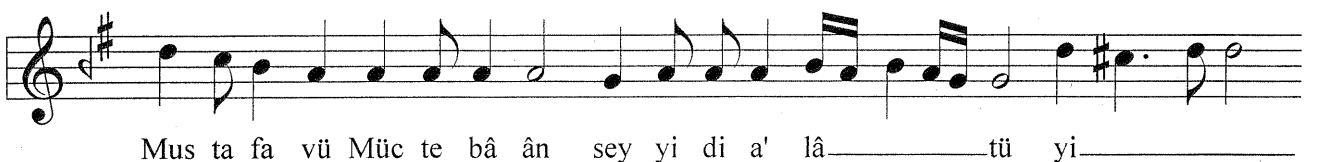
do_____ st he_____ y

Şem si Teb rî zî ki dâ red na' tı pey gam ber zi be_____ r

be_____ r

Mus ta fa vü Müc te bâ ân sey yi di a' lâ_____ tü yi_____

yi

yâ ta bî be

ku lû b lû b

yâ ve liy yal la h Al la h do st dost

يا حبيب الله رسول خالق يكتا تويى برکزين ذوالجلال پاك وىي همتا تويى
 نازنين حضرت حق صدر بدر کائنات نور چشم انبيا چشم چراغ ما تويى
 در شب معراج بوده جبرئيل اندر رکاب پانهاده بر سر نه کنبد خضرا تويى
 يا رسول الله تودانى امتاند عاجزند رهنماى عاجزان بى سر و بى پا تويى
 سر و بستان رسالت نوبهار معرفت گلبن باغ شريعت سنبل بالا تويى
 شمس تبريزى که دارد نعت پيغمبر ز بر مصطفى و مجتبا آن سيد اعلا تويى

Yâ habîballah Resûl Hâlik-i yektâ tûyî
 Ber güzîn-i zü'l-celâl pâk ü bî-hemtâ tûyî
 Nâzenîn-i Hazret-i Hakk sadr-ı bedr-i kâ'inât
 Nûr-i çeşm-i enbiyâ çeşm-i çerâğ-ı mâ tûyî
 Der şeb-i mi'râc bûde Cebreîl ender rikâb
 Pâ nihâde ber ser-i nüh künbed-i hodrâ tûyî
 Yâ Resûlallah tû dâni ümmettâned 'âcizend
 Rehnümâ-yı 'âcizân-ı bî-ser ü bî pâ tûyî
 Serv-i bostân-ı risâlet nevbahâr-ı ma'rifet
 Gülbün-i bâğ-ı şerî'at sünbül-i bâlâ tûyî
 Şems-i Tebrîzî ki dâred na't-ı peygâmbere zi ber
 Mustafâ vü Müctebâ ân seyyid-i a'lâ tûyî

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN

(Ey Tanrı'nın sevgilisi! eşsiz yaratıcının elçisi sensin; Tanrı'nın kulları arasından seçtiği temiz ve benzeri olmayanı sensin. Ulu Tanrı'nın nazlısı, kâinâtın yüksek derecelisi ve tekemmül etmiş; Peygamberlerin gözünün nûru, bizim gözlerimizin ışığı sensin. Mi'rac gecesi Cebrâil rikâbında olduğu halde; dokuz kat yeşil kubbenin üstüne ayak basan sensin. Ey Tanrı'nın bekçisi, ümmetlerin âcizdirler; başsız, ayaksız âcizlerin yol göstericisi sensin. Peygamberlik bostanının sevgilisi, mârifet dünyasının ilk baharı; şeriat bağının gül fidanı yüce sünbül sensin. Şems-i Tebrîzî Peygamberlerin medhini ezberlemiştir; Mustafa ve Müctebâ, o yüksek ulu sensin.)²⁶

²⁶ Mevlevî Âyinleri, I/7, s. 275.

Post Taksimi: Na't-ı Şerîften sonra, icrâ edilecek âyinin makamında, neyzenbaşı tarafından yapılan taksimdir.

Peşrev: Âyîn-i şerîften önce saz heyeti tarafından okunacak âyinin makamında çalınan peşrevdir. Bu peşrev, Devr-i Veledî sona erinceye kadar sürekli başa dönülerek çalınır. Dört hâne olup, genellikle devr-i kebîr usûlündedir.

Âyîn-i Şerîfin icrâsı: Âyinin form, güfte, usûl, vezin, beste ve makam özellikleri birinci bölümde detaylı olarak verilmiştir.

Son Peşrev ve Son Yürük Semâî: Âyinin bittiği veya ona yakın bir makamdaki bir peşrevin birinci hâne ve mülâzimesi saz heyeti tarafından son peşrev olarak çalınır. Peşinden icrâ edilen son yürük semâî de genellikle aynı makamdadır.

Son Taksim: Son peşrev ve son yürük semâîden sonra, heyetin bir sâzendesi tarafından aynı makamda yapılan bir taksimdir. Bu taksim, aşr-ı şerîf hangi makamda okunacaksa, o makama geçilerek de son bulabilir.

Aşr-ı Şerîf: Bir âyînân tarafından Kur'an-ı Kerîm'den âyetler okunur. Aşr-ı Şerîf, istenilen herhangi bir makamdan olabilir.

Niyâz Mukâbelesi: Bu bölümle ilgili bilgi giriş bölümünde verilmiştir.

Mevlevî Âyinlerinin Form Analizi

Mi'raciyeden sonra Türk mûsikîsi'nin en uzun formu olan Mevlevî Âyînleri, her birine selâm adı verilen dört bölümden oluşur. Her selâmda belli sayıda bölüm yer alır. Bölümler, bir rubâî, birden altıya kadar beyit, iki beyit+bir rubâîden oluşabilir. Bölüm veyâ selâm aralarında terennüm adı verilen söz veyâ saz eserleri bulunur.

Âyîn formunun yapısını gösteren ilk eserler, zamanımıza ulaşmış en eski âyînler olan pençgâh, düğâh ve hüseyinî âyînleridir.

Suphi Ezgi, âyin şeklinin oluşumunda, Nevbet-i müretteb denilen dört parçadan meydana gelen eski bir formdan etkilenilmiş olabileceğini belirtiyor.²⁷

Selâm sonlarında veya bölüm aralarında yer alan söz veya saz terennümlerinin amacı, usûl, selâm ve bölümler arasındaki geçişleri kolaylaştırmaktır. Saz terennümlerinin bir diğer amacı da âyînhânların dinlenmesini sağlamaktır.

Birinci Selâm: Üç, dört, beş bölümden oluşur. Her mısraâ bir harf vermek gerekirse bölümler genelde şu şekildedir:

$$A(a^{1.m}+b^{2.m})+B(c^{3.m}+d^{4.m})+C(e^{5.m}+f^{6.m})$$

$$A(a^{1.m}+b^{2.m})+A(a^{3.m}+b^{4.m})$$

$$A+A$$

$$A+B$$

$$A+A+A+A$$

$$A+A+A+A'$$

$$A+A+A+B$$

$$A+A+B+A$$

$$A+B+C+B$$

$$A+B+C+B'$$

$$A+A+B+C$$

$$A+A'+B+C$$

$$A+A'+B+A'$$

$$A+A'+B+A''$$

$$A+B+A+B$$

²⁷ Suphi Ezgi, *NATM*, İstanbul 1940, c.IV, s.301.

$A+B+C+D$

$A+B+C+C$

$A+B+A+C$

$A+A+B+C+A$

$A+B+C+A+B+C$

$A+B+C+D+C+B$

$A+B+C+D+E+D$

$A+B+C+C+D+E$

$A+B+C+D+E+F$

$A+B+A+B+C+B$

$A+A'+B+A+A'+B$

$A+A'+B+C+D+B$

$A+A'+B+C+C'+B$

$A+B+A+B+A+B+A+B'$

İkinci Selâm: Bir veya iki bölümdür. Bölümlerin şekli şöyledir:

$A+A$

$A+B$

$A+B+A+B$

$A+B+A'+B$

$A+A+B+A$

$A+A+B+B$

$A+B+C+D$

$A+B+A+B+C+D$

$A+A'+B+C+D+E$

Üçüncü Selâm: Âyinin en uzun selâmıdır. Beş, altı, yedi, nâdir olarak da sekiz bölümdür. Bu selâm usûl açısından üç kısma ayrılır. Birinci kısım bir bölümdür. Bölümlerin şeması şu şekildedir:

$$A+A+A'+A''$$

$$A+A+B+A$$

$$A+B+C+B$$

$$A+B+C+B'$$

$$A+B+A'+B$$

$$A+B+A+B'$$

$$A+B+C+D$$

$$A+A'+B+C$$

$$A+B+A+B+A+B'$$

$$A+B+A'+B+A+B$$

$$A+B+C+B+C+B$$

$$A+B+A+B+C+D$$

$$A+A'+B+C+D+E+B+F$$

$$A+B+C+D+E+F+G+H+I+J$$

İkinci kısım bir saz terennümüdür. Üçüncü kısım dört, beş, altı, nâdiren yedi bölümdür. Form şeması şu şekildedir:

$$A(a^{1.m}+b^{2.m})+B(c^{3.m}+d^{4.m})$$

$$A+B+C+B$$

$$A+B+C+B'$$

$$A+A+B+A$$

$$A+B+A+B$$

$$A+B+C+D$$

$$A+B+C+C$$

$$A+A+B+C$$

$$A+A'+B+C$$

$$A+B+C+C'+D$$

$$A+B+A+B+A+B$$

$$A+B+C+A+B+C$$

$$A+A+B+B+A+A'$$

$$A+B+B'+C+C+D+D'$$

$$A+B+C+D+D'+E+F$$

$$A+B+A'+B'+A'+B'+A'+B'$$

$$A+B+C+D+E+F+G+H$$

$$A+B+B'+C+C'+D+D'+E+E'+F+F'$$

$$A+A+B+B+C+C'+D+E+E'+F+F'+G+G'$$

Dördüncü Selâm: Bir bölümden oluşur. Bölümler şu şekildedir:

$$A+A$$

$$A+B+C+B$$

$$A+B+A+B$$

$$A+B+A'+B$$

$$A+B+A+C$$

$$A+B+C+D$$

$$A+B+B+B$$

Mevlevî Âyinlerinin Güfte Özellikleri

Âyîn-i şerîflerin güfteleri, genellikle Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Dîvân-ı Kebîr*'inin Gazeliyyat ve Rubâ'iyat bölümlerinden seçilmiştir. Yine Mevlânâ'nın, *Mesnevî* adlı eserinden de bâzı beyitlerin alındığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled (ö.1312) ve onun oğlu Ulu Ârif Çelebi (ö.1320) başta olmak üzere, Ahmed Eflâkî (ö.1360), Molla Câmî (ö.1492), Şeyhî (ö.1422-1423), Dîvâne Mehmed Çelebi (ö.1529-1530), Şâhidî (ö.1550), Samtî (ö.1630-1631), Şeyh Gâlib (ö.1799), Yûnus Emre (ö.1320-1321) vb. gibi önemli şahsiyetlerin manzûmelerinden de yararlanılmıştır.

Âyinlerde genel olarak Mevlânâ'nın eserlerinden seçmeler yapıldığı için, güftelerde hâkim dil Farsçadır. Fakat, Arapça ve Türkçe manzûmelere de rastlamak mümkündür. Bunun dışında, bâzı bestekârlar kendilerine ait güfteleri de kullanmışlardır.

Âyîn-i şerîflerde, bir takım güfte kurallarının da yer aldığı bilinmektedir. Örneğin, Ahmed Eflâkî'nin Türkçe güfteli bir gazelinin ilk ve son beyti olan

“Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler hüsrev ü hâkân olur
Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur bây ise sultân olur”

mısraları, her âyinde üçüncü selâmın 6/8'lik yürük semâî kısmının girişinde, bulunduğu âyinin makamında ve değişik bestelerle kullanılmıştır. Bunun dışında, Mevlânâ'nın bir gazelinin ilk iki beyti olan

“Sultân-ı menî sultân-ı menî
V'ender dil ü cân îmân-ı menî
Der men be-demî men zinde şevem
Yek cân çi büved²⁸ sad cân-ı menî”

mısraları, âyinlerin ikinci ve dördüncü selâmlarında veya bu iki selâmdan birinde kullanılmıştır.

²⁸ Bu kelime âyîn notalarında “şeved” diye geçmektedir. *Dîvân-ı Kebîr*'de “büved” olarak kayıtlıdır. Bu iki kelime arasında anlam yönünden bir fark bulunmamasına karşılık metnin orijinaline bağlı kalınarak, “büved” kelimesi kullanılmıştır.

Ayrıca Farsça ve Türkçe'nin birlikte kullanıldığı

“Mâhest nemîdânem hûrşîd rûhat yâ ne

Bu ayrılık oduna cânım nice bir yâne

Sevdâ-yı rûh-ı Leylî şüd hâsıl-ı mâ hayli

Mecnûn gibi vâveylî oldum deli divâne”

gibi beyitler de mevcuttur. Netice olarak, âyinlerde Farsça, Arapça ve Türkçe olmak üzere üç dil kullanılmıştır. Âyinler arasında baştan sona Türkçe olan yoktur. Ancak niyâz âyini tamamıyla Türkçe'dir.

Güfteler, tek bir manzûme olmayıp gazellerden alınan beyit veya beyitlerle rubâîlerin sıralanmasıyla oluşmuştur. Beyitler, bir gazelin farklı yerlerinden alınsa da anlam bütünlüğüne dikkat edilmiştir.

Güftelerde mısra, beyit ve bölüm sonları, kimi zaman vezine uygun olarak terennüm adı verilen Farsça veya Türkçe kelimelerle süslendirilmiştir. Terennümler genellikle şu şekildedir:

-Başlarına âh, hey, yâr ve dost kelimelerinden biri veyâ ikisi gelen “cân-ı men (cânım), cânân-ı men (sevgilim), yâr-i men (sevgilim), mîr-i men (emîrim), pîr-i men (pîrim), sultân-ı men (sultânım), hünkâr-ı men (hünkârım), zibây-ı men (güzelim), makbûl-i men (güzelim), ra'nây-ı men (güzelim), murâd-ı men (murâdım), mergûb-i men (makbûlüm), mahbûb-i men (sevgilim), matlûb-i men (istenilenim)”

-Başlarına hey, dost, âh, yâr kelimelerinden gelen “zâlim, sultânım, suhânım, yârim”

-“Hak dost”

-“Belî (evet, tamam) yâr, belî yârim, belî dost”

-“Hey yâr ihsân meded, gufrân meded, sultân meded, subhân meded” gibi ifâdeler bulunmaktadır.

Ayrıca Yûnus Emre'nin “Yâr yüreğim yâr/Gör ki neler var” mısraları da terennüm olarak kullanılmıştır²⁹. Buna çok sefer “Yâr yüreğim del ciğerim/Gör ki neler var/Yâre haber var” şeklinde eklemeler yapılmıştır.

Aruzla bestelenen bütün eserlerde olduğu gibi âyinlerde de güfte-usûl bağlantısı vezinle sağlanmıştır. Kapalı heceler uzun, açık heceler kısa değerlerle ölçülmüştür.

²⁹ *Yûnus Emre*, (Yayına hazırlayan: Sabahattin Eyuboğlu), İstanbul, 1971, s.269-270.

Selâmlara ve usûllere göre kullanılan vezinler şunlardır:

Birinci Selâm / Mevlevî devr-i revânî

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 1)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 3)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 4)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 6)

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel)

MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN (Bahr-i recez)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

MÜS TEF' Î LÜN FE Û LÜN MÜS TEF' Î LÜN FE Û LÜN (Bahr-i muzârî')

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

MÜS TEF' Î LE TÜN MÜS TEF' Î LE TÜN (Bahr-i recez)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN FE Û LÜN (Hezec ahreb müseddes)

FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN (Mütekaarib maksur)

MÜF TE Î LÜN ME FÂ Î LÜN MÜF TE Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i mahbûn)

MÜF TE Î LÜN FÂ Î LÜN MÜF TE Î LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i münserfih)

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim)

MEF' Û LÜ FÂ Î LÂ TÛ ME FÂ Î LÜ FÂ Î LÜN (Bahr-i muzârî')

Birinci Selâm / Düyek

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 1)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 3)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 4)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 6)

MEF' Û LÜ FÂ Î LÂ TÛ ME FÂ Î LÜ FÂ Î LÜN (Bahr-i muzârî')

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf)

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel)

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

İkinci Selâm / Eyfer

MÛS TEF' Î LÜN MÛS TEF' Î LÜN MÛS TEF' Î LÜN MÛS TEF' Î LÜN (Bahr-i recez)

MÛS TEF' Î LE TÜN MÛS TEF' Î LE TÜN (Bahr-i recez)

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel)

Üçüncü Selâm / Devr-i kebîr

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

Üçüncü Selâm / Semâî

MÛS TEF' Î LÜN MÛS TEF' Î LÜN MÛS TEF' Î LÜN MÛS TEF' Î LÜN (Bahr-i recez)

Üçüncü Selâm / Düyek

MÛF TE Î LÜN ME FÂ Î LÜN MÛF TE Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i mahbûn matviy)

Üçüncü Selâm / Frenkçin

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

Üçüncü Selâm / Yürük semâî

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb 1)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb 3)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 4)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 6)

MÛF TE Î LÜN MÛF TE Î LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i serî matviy-i mavkûf)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE Û LÛN (Bahr-i hezec-i mekfûl)
MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN (Bahr-i hezec-i ahreb)
MÛF TE Î LÛN FÂ Î LÛN MÛF TE Î LÛN FÂ Î LÛN (Bahr-i münserîh)
ME FÂ Î LÛN FE Î LÂ TÛN ME FÂ Î LÛN FE Î LÛN (Bahr-i müctes)
MÛS TEF' Î LÛN FE Û LÛN MÛS TEF' Î LÛN FE Û LÛN (Bahr-i muzârî')
FÂ (FE) Î LÂ TÛN FÂ (FE) Î LÂ TÛN FÂ (FE) Î LÂ TÛN FÂ (FE) Î LÛN (Bahr-i
remel)

FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÛN (Bahr-i remel-i müseddés)
ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛN FE Û LÛN (Bahr-i hezec-i müseddés-i mahzûf)
FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN (Mütekaarib maksur)
MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN FE Û LÛN (Hezec ahreb müseddés)
MEF' Û LÛ FÂ Î LÂ TÛ ME FÂ Î LÛ FÂ Î LÛN (Bahr-i muzârî')
MEF' Û LÛ FE Û LÛN MEF' Û LÛ FE Û LÛN (Bahr-i hezec-i mekfûl)
MÛF TE Î LÛN MÛF TE Î LÛN MÛF TE Î LÛN MÛF TE Î LÛN (Hezec matviy)
MÛS TEF' Î LÂ TÛN MÛS TEF' Î LÂ TÛN (Bahr-i recez)
MÛS TEF' Î LE TÛN MÛS TEF' Î LE TÛN (Bahr-i recez)

Dördüncü Selâm / Evfer

MÛS TEF' Î LE TÛN MÛS TEF' Î LE TÛN (Bahr-i recez)
MÛS TEF' Î LÛN MÛS TEF' Î LÛN MÛS TEF' Î LÛN MÛS TEF' Î LÛN (Bahr-i
recez)

Mevlevî Âyinlerinin Usûl Özellikleri

Âyîn-i şerîften önce devr-i kebîr usûlünde bir peşrev çalınır. Yalnız, Müezzınbaşı Rifat Bey'in Ferahnâk âyininden önce icrâ edilen peşrev, zencîr usûlündedir. Devr-i kebîr usûlüyle bestelenmiş peşrevlerde, velveleler ayrı ayrı oluşturularak birbirine eklenmiş ve bu şekilde 56/8 veya 56/4'lük usûl meydana gelmiştir. Bu usûle muzaaf devr-i kebîr adı verilmiştir.

Âyinlerin her biri dört selâmdan oluşur. Selâmlarda kullanılan usûller şunlardır:

Birinci selâm: Devr-i revân, düyek.

İkinci selâm: Evfer

Üçüncü selâm: Bu selâm üç kısımdır. Birinci kısım devr-i kebîr, frenkçin, düyek, semâî (sadece İsmâil Dede Efendi'nin bestenigâr âyininde), ikinci kısım aksak semâî, üçüncü kısım yürük semâî.

Dördüncü selâm: Efver usûlündedir.

Birinci Selâm / Devr-i revân

Devr-i revân, farklı darblı iki devr-i hindî usûlünün birleşmesinden oluşur. Usûl düzeninde genellikle bir değişme yoktur. Fakat bâzı mısra veya cümle sonları bâzen iki devr-i hindî usûlünün birleşim yerine düşer. Böylelikle peşi sıra gelen mısra veya cümle, ikinci devr-i hindî usûlünden başlar. Nâsır Dede'nin acem-bûselik âyininin II. ve III.bölümleri, Kühî Dede'nin hicaz âyininin 1.selâmının tümü, İsmâil Dede'nin ferahfezâ âyininin IV.bölümü, verebileceğimiz örneklerin bir kısmıdır.

Birinci Selâm / Düyek

Bâzı âyinlerin birinci selâmında 8/4'lük mertebe kullanılmıştır. Ölçü düzeninde genellikle bozulma yoktur.

İkinci Selâm / Evfer

Evfer usûlü, bir sofyan ve bir Türk aksağı evferinin birleşmesinden oluşur. Bu selâmın girişi genellikle usûlün yarısından yâni son beş darbından başlar. Bunun iki nedeni vardır: Birinci neden, devr-i revân usûlündeki birinci selâmlarda mısraların usûl ortasından başlamasından dolayı, son usûlün yarısının yâni ikinci devr-i hindî kısmının, ikinci selâmın ilk usûlünün sofyan kısmıyla tamamlanmasıdır. İkinci neden ise, ikinci selâmın ilk usûlünün sofyan kısmının, bir söz terennümüyle (âh, vay, vb.) ya da bir önceki son hecenin tekrarıyla doldurulmasıdır.

Bu selâmda genellikle her mısra, dört veyâ sekiz usûldür. İlk mısra, usûlün son beş darbından başladığında, simetri sağlama açısından diğer mısralar da usûlün aynı yerinden başlar. Usûlün ilk sofyan kısmı, ya bir önceki mısraın son hecesinin tekrarı, ya bir saz kısmı ya da bir "âh" terennümüyle tamamlanır. Selâmın sonunda kısa bir terennüm bulunur. Bu terennüm sâyesinde usûl tamamlanır.

Üçüncü Selâm

Üçüncü selâm, üç kısma ayrılır.

Üçüncü Selâm / Birinci Kısım

Bu kısım daha çok devr-i kebîr usûlüyle ölçülmüştür. Nâdiren frenkçin ve düyek usûlleri kullanılmıştır. İstisnâ olarak, İsmâil Dede'nin bestenigâr âyinde semâî usûlü kullanılmıştır.

Üçüncü Selâm / Birinci Kısım / Devr-i kebîr

Bu kısımda genellikle bir buçuk usûllük mısralar 1/2 ölçülük terennümlerle tamamlanmıştır. Kimi yerde mısraların iki usûle çıktığı görülür. Nâdir olarak da, mısralar dört ve sekiz ölçü olmuştur. Müezzınbaşı Rifat Bey'in ferahnâk âyinde, bu kısmın her mısradâ 14/2'lik usûle dönüştüğünü görmekteyiz. Son mısralara ait terennümler, çok sefer aksak semâî usûlüyle ölçülmüştür ve bu terennümler genellikle bir ölçüdür.

Üçüncü Selâm / Birinci Kısım / Frenkçin

Bu kısmın iki ve bir buçuk usûllük mısraları vardır. Bir buçuk usûllük mısralar, 1/2 ölçülük terennümlerle tamamlanmıştır.

Üçüncü Selâm / Birinci Kısım / Düyek

Bu kısımda, bu usûlle bestelenmiş iki âyin vardır. Bunlar, Kutb-i nâyî Şeyh Osman Dede'nin hicaz ve Celâleddin Dede'nin dügâh âyinleridir. İkisinde de aynı gazelin dört beyti kullanılmıştır. Dördüncü beytin son mısraında bir ölçülük aksak semâî usûlü mevcuttur.

Üçüncü Selâm / Birinci Kısım / Semâî

Bu kısımda, bu usûlle bestelenmiş yalnızca İsmâil Dede'nin bestenigâr âyini mevcuttur. Beş beyitlik bu kısmın son mısraında bir ölçülük aksak semâî usûlü bulunur.

Üçüncü Selâm / Üçüncü Kısım / Yürük semâî

Bu kısım, selâmın son kısmıdır ve 6/8'lik yürük semâî usûlündedir. Bu kısmın ilk bölümü, Ahmed Eflâkî'nin bir gazelinin ilk ve son beyitleriyle bestelenmiştir. "Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur" mısrayla başlayan bu beyitlere her âyinde rastlanır. Ardından gelen bölümlerde ve aralardaki terennümlerde usûl ritminin hızlandığı görülür. Bu selâm, hızlanmış bir şekilde sona erer.

Dördüncü Selâm / Evfer

İkinci selâm gibi bu selâm da evfer usûlündedir. İkinci selâm, "Sultân-ı menî sultân-ı menî" mısrayla başlayan beyitlerle bestelenmiş ise, genellikle bu bölüm aynen dördüncü selâma geçmiştir. Bu bölümde, bir önceki yürük semâî kısmının coşkunluğu yerini sukûnete bırakmıştır.

Âyinlerin icrâsında ritmi en başta kudüm sazı sağlar. Kudümzenler, usûlleri renklendirmek maksadıyla velvele denilen özel vuruş teknikleri kullanırlar.

Âyinlerin sonunda, genellikle büyük usûllerle bestelenmiş peşrevler velveleli düyek usûlü ile icrâ edilir. Bundan sonra âyin, son yürük semâî denilen eserle sona erer.

Âyinlerde kullanılan usûllerin aslî ve velveleli şekilleri şöyledir:

Peşrev/ Muzaaf Devr-i Kebîr

28
4

DÜM DÜM TEK DÜM TEK TE KE DÜM TEK TEK TEK DÜM DÜM TÁ HEK TE KE TE KE

velvelesi

28
4

DÜMDÜMTEK TE KEDÜMHEK TE KEDÜMHEK TE KETEK KÂ DÜMEDÜMHEK TE KETEK KÂ DÜMEDÜMHEK TE KETEK KÂ TEK KÂ TEK KÂ

*Birinci Selânda Kullanılan Usûller
Devr-i Revân*

14
8

DÜM DÜM TEK DÜM TEK TEK

velvelesi

14
8

DÜM TEK KÂ DÜ ME TEK KÂ DÜ ME DÜ ME DÜ ME TEK KÂ TEK KÂ

Düyek

8
4

DÜM TEK TEK DÜM TEK

velvelesi

8
4

DÜM TE KE TEK KÂ DÜ ME DÜM HEK TE KE

İkinci Selâmda Kullanılan Usûller

Evfer

9
4

DÜM TE KE DÜM TEK TEK

velvelesi

9
4

DÜM TE KE TEK KÂ DÜ ME DÜM HEK HEK

Üçüncü Selâm / Birinci Kısmında Kullanılan Usûller

Muzaaf Devr-i Kebîr

28
4

DÜM DÜM TEK DÜM TEK TE KE DÜM TEK TEK DÜM DÜM TÂ HEK TEK KÂ TEK KÂ

velvelesi

28
4

DÜMDÜM TEK TE KE DÜMHEK TE KE TEK KÂ DÜ ME DÜMHEK TE KE TEK KÂ TEK KÂ TEK KÂ

Devr-i Kebîr

28 | 8 |
DÜM DÜM TEK DÜM TEK TE KEDÜM TEK TEK TEK DÜM DÜM TÂ HEK TEK KÂ TEK KÂ

velvelesi

28 | 8 |
DÜ ME DÜ ME DÜM TEK TE KE DÜM TEK TE KE DÜM TEK TEK

TEK TE KE TEK KÂ DÜ ME DÜ ME TE TE KE DÜ ME DÜ ME TEK KÂ TEK KÂ

Frenkçin

12 | 2 |
DÜM DÜM TEK KÂ TEK KÂ TE KE TE KE

velvelesi

DÜMDÜM TE KE TEK KÂ DÜMDÜM TE KE TEK KÂ DÜ ME TE KE TE KE DÜ ME TE KE TE KE TE KE TE KE TE KE TE KE KÂ TEK KÂ

Bu bölümde kullanılan düyek usûlü birinci selâmda verilmiştir.

Semâî

DÜM TEK TEK

velvelesi

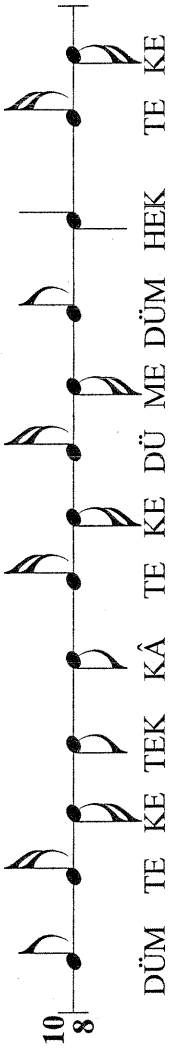
DÜ ME TE KE TE KE

İkinci Kısım / Aksak Semâî

DÜM TE KÂ DÜM TEK TEK

velvelesi

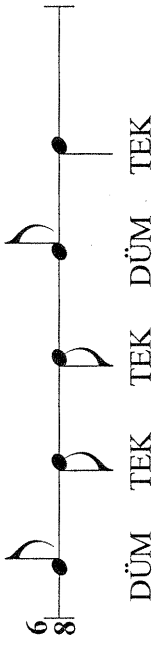
10
8

DÜM TE KE TEK KÂ TE KE DÜ ME DÜM HEK TE KE

Üçüncü Kısım / Yürük Semâ

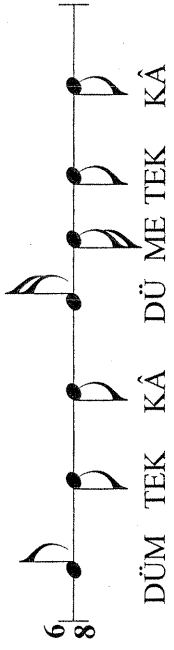
6
8

DÜM TEK TEK DÜM TEK

velvelesi

6
8

DÜM TEK KÂ DÜ ME TEK KÂ

Dördüncü selâm, ikinci selâmda kullanılan evfer usûlüyle bestelenmiştir.

Mevlevî Âyinlerinin Beste ve Makam Özellikleri

Âyinlerin bestelenmesinde genel olarak herhangi bir makam ayırımına gidilmemiştir. Bununla beraber, Isfahan, dügâh, hicaz, yegâh ve sûzinâk makamları en çok kullanılan makamlardır. Beste-i kadîm denilen eserler, mevlevî âyinlerinin beste ve makam özelliklerini gösteren ilk örneklerdir.

Âyinler, birinci selâmın bestelendiği makamın adıyla anılır. Bestecilik tekniği yönünden âyinleri dört grupta toplayabiliriz:

1. Baştan sona aynı makamda bestelenmiş olanlar,
2. Değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler,
3. Başladığı makamdan farklı bir makamda bitenler,
4. Başka bir âyin'in bölümleriyle tamamlananlar.

Âyîn-i şeriflerin bestelenmesinde yüksek sanat zevki, mûsikî yeteneği ve bilgisi kadar, Mevlânâ ve mevlevîliğin de mânâ büyüklüğünü bilerek, bunu eserlere naksetmek büyük önem taşır. Bu şekilde oluşan ilâhi ve mistik heyecan sadece mevlevî bestekârları değil, bu topluluk dışında kalan diğer mûsikîşinasları da etkilemiş ve bu sâyede onlar da bu formda çok sayıda eserler vermişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA BESTELENMİŞ MEVLEVÎ ÂYINLERİNİN MÜZİKAL ANALİZİ

1. SÛZİDİLÂRÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

1.1. Sultan III. Selim Han

Osmanlı Devleti'nin otuzuncu hükümdarı olup, padişah Sultan III. Mustafa'nın oğludur. 7 Nisan 1789 (11 Receb 1209) yılında tahta çıktığında 28 yaşındaydı.³⁰

Şehzâdeliği esnasında yaşadığı “kafes hayatı” onun mûsikî, hat ve şiir sanatında gelişmesini sağlamıştır. Küçük yaşta başladığı mûsikî çalışmalarına, Kırımlı Ahmed Kâmilî Efendi'den repertuar ve usûl, Tanbûrî İsak Efendi'den tanbûr dersleri alarak devam etti.

Padişahlığı zamanında İstanbul ve Boğaziçi, Osmanlı Devleti'nin önemli mûsikî merkezleri olmuştu. Yeniçerilerin devlet işlerine müdahale etmesinden dolayı bu ocağı sona erdirmek için “nizâm-ı cedîd” adını verdiği ve Osmanlı Devleti'nin her sahada yenileşmesini öngören bu hareket içinde, mûsikî sahasını da ihmal etmemiştir. Ancak, yeniçerilerin çıkardığı Kabakçı isyanı üzerine tahttan indirilerek, yerine Sultan IV. Mustafa getirilmişti.³¹ 1808 tarihinde odasında ney üflerken katledilen Sultan III. Selim Han 18 yıl, 1 ay, 22 gün padişahlık yapmıştır. Tahttan indirildiğinde 46 yaşında olup, mezarı Lâleli Câmîi'nde babası Sultan III. Mustafa Türbesi'ndedir.³²

Nâsır Abdülbâkî Dede, onun terkîb ettiği makamlar arasında sûzidilârâ, hüzzâm-ı cedîd, hicazeyn, şevk-i dil, nevâ-bûselik, arazbâr-bûselik ve nevâ-kürdîyi *Tedkik ü Tahkik* adlı eserinde kaydetmiştir.³³

Dinî mûsikîde 1 âyîn-i şerîf, 6 ilâhi, 1 tevşîh ve 1 na't formunda eserler vermiş, ancak bunlardan sûzidilârâ âyîni³⁴ en ünlü eseri olarak zamanımıza ulaştırmıştır. Nâsır Dede diğer eseri *Tahrîriyye*'de, kendi harf notasıyla III. Selim'e ait sûzidilârâ âyîninin notasını yazmıştır. Acem-bûselik, arazbâr, peşendîde ve şevkutarab makamlarında dört ilâhisinin güftesi, Ergun tarafından verilmiştir.³⁵ Klasik mûsikîmizin diğer formlarından da eserler veren bestekârın, 31 peşrev, 30 saz semâisi, 25 şarkı, 10 beste, 5 ağır semâî, 5 yürük semâî, 1 kâr ve 1 köçekçe formunda eseri tesbit edilmiştir.

III. Selim, aynı zamanda birçok sanatkarı himayesi altına almıştır. Hacı Sadullah Ağa, Vardakosta Ahmed Ağa, Abdülhalim Ağa, Tanbûrî Hızır Ağa, Kömürcüzâde Hâfız Mehmed Efendi, Bursalı Âmâ Sâdık Efendi ve Şeyh Gâlib bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Sultan II. Mahmud da ilk mûsikî derslerini III. Selim'den almıştır. Bunun yanı sıra, padişahın isteğiyle Hamparsum Limonciyan ve Nâsır Dede tarafından iki ayrı nota sistemi icat edilmiştir.

Sultan III. Selim'in ayrıca “İlhâmî” mahlasıyla yazdığı şiirlerinden oluşan bir *Divân*'ı mevcuttur.

³⁰ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, İstanbul 1983, c. 6, s. 385.

³¹ Dîdem Başar, *XIX. Yüzyıla Kadar Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Müzikal Analizi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcan) İstanbul 1999, s. 451.

³² Mehmet Gökalp, “İlhâmî, III. Selim”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1980, c. 4, s. 362-363.

³³ Abdülbâkî Nâsır Dede, *Tedkik ü Tahkik*, Süleymâniye Ktp., Nâfiz Paşa Yazmaları, nr. 1242/1, vr. 11^b, 12^a, 21^b, 22^a, 44^a, 44^b, 45^a.

³⁴ Abdülbâkî Nâsır Dede, *Tahrîriyye*, Süleymâniye Ktp., Nâfiz Paşa Yazmaları, nr. 1242/2, vr. 57^b-60^a.

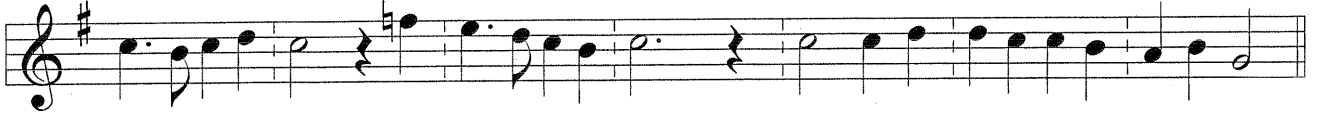
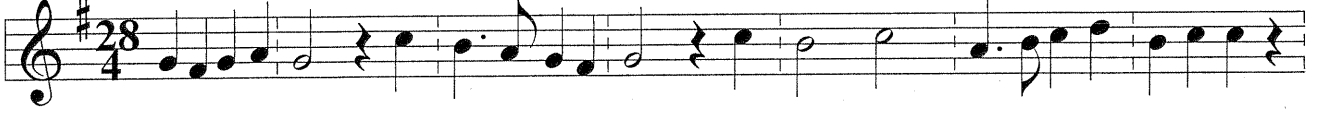
³⁵ Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Müsiki Antolojisi*, İstanbul 1943, c. II, s. 513.

1.2. Notası

SÛZİDİLÂRÂ PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Sultan III.Selim Han

Mülâzime

İkinci Hâne

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

The image displays a musical score for the piece 'Dördüncü Hâne'. It consists of four staves of music, all written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The notation includes various note values such as quarter, eighth, and sixteenth notes, as well as rests and slurs. The first staff begins with a treble clef and a sharp sign. The second staff continues the melody with similar note values and rests. The third staff features a sequence of eighth notes followed by a sharp sign and a rest. The fourth staff concludes the piece with a final note and a double bar line.

SÜZİDİLÂRÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Sultan III. Selim Han

Düyek I.

He_____y yâr. Dil be rî_____vü
he_____y yâr Kâ r kâ_____rî

bî_____di lî_____es râ_____rî mâ_____st
mâ_____st çü_____n o yâ_____rî mâ_____st

he_____y yâ_____r he_____y do_____st
he_____y yâ_____r he_____y do_____st

yâr pî_____ri me_____n
yâr pî_____ri me_____n

he_____y yâr Nev be ti_____köh

ne fû rû şân de_____r gü ze_____şt

he_____y yâr hey dost

yâr pî_____ri_____me_____n

he y yâr Nev fû rû şâ

nî m_ü în bâ zâ ri mâ st

he y yâ r he y do st

yâr pî ri me n

II.

Se mâ' â râ mi câ n zi n de

gâ ne st

Ke sî dâ ne d ki o râ câ

ni câ ne st

Hu sî sen hal ke î k'e n der

se mâ' e nd

He mî gi r de n dũ Kâ' be de r

me yâ ne st

III.

În â şı kı ke mâ les t_ü ke mâ le st_ü ke mâ l

Î ne fs ha yâ les t_ü ha yâ le st_ü ha yâl âh

În nũ r ce lâ les t_ü ce lâ le st_ü ce lâ l âh

Îm rûz vi sâ les t_ü vi sâ les t_ü vi sâ l âh

IV.

Çün ben de ne i ni dâ yi şâ hî mî ze n âh
Çün ez ho d gay ri hod mü se l lem geş tî âh

Tî ri na zar ân cü nân ki hâ hî mî ze n
Bî ho d be ni şın kû si i lâ hî mî ze n

IV.T.

Hey hey hey hey hey hey he_____y do_____st

do_____st ih sân me de đ guf rân me de_____ đ yâ_____r

yâ_____r yâr yâ_____ri me_____n

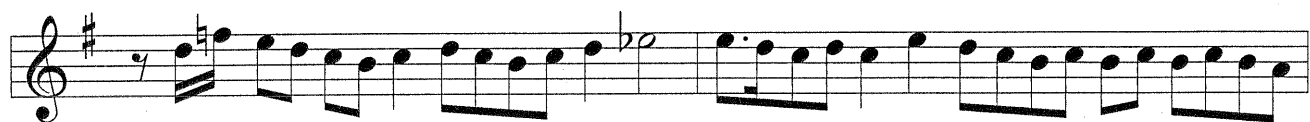

İkinci Selâm

Evfer V.

Sul tâ ni me nî_____

(saz_____) sul tâ ni me nî_____

nî_____ V'e_____ n der âh di_____ l ü câ_____ n

câ_____ n î_____ mâ ni_____ me nî_____

â_____ h Der men be_____ de mî_____

mî_____ me_____ n zin de_____ şe vem

ve m Yek câ n çi bü ved

ve d sa d câ nı me nî

V.T.

Â h î mâ nı me nî

Düyek

1 2 3

Üçüncü Selâm

Frenkçin

VI.

Mu mu—t ri bâ e—s râ—

ri mâ— râ— âh bâ— z gû

Kı kı—s sa hâ yi—câ—n

fe zâ— râ— âh bâ— z gû

Ma—mah ze ni—i—n nâ—

fe ta—h nâ— âh be—r kü şâ

Si sı—r ri câ ni—Mu—s

Aksak Semâî

VI.T

Yürük Semâî

VII.

Ey ki he zâr â fe rin â _____ h bu ni ce sul tâ n o lur vay _____
Her ki bu gün Ve le d'e â _____ h i na nu ben yüz sū re vay _____

Ku lu o lan ki ūi ler â _____ h hūs re v ü hâ kā n o lur — a man _____
Yok su l_i se bâ y_o lur â _____ h bâ y_i sē sul tâ n_o lur — a man _____

hūs re v ü hâ sul kā n o lu _____ r
bâ y_i sē sul tâ n_o lu _____ r

VII.T

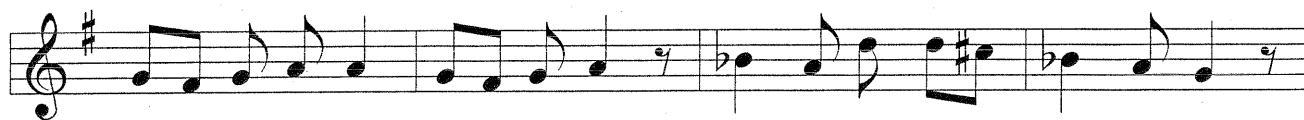
VIII.

Kâr ne dâ rem cü z_în kâr ge h_ü kâ rem o'st

Lâ—f ze nem lâ fi lâf çün ki hi rî dâ rem o'st -

Câ n_ü di lem sâ ki nest z'ân ki di l_ü câ nem o'st

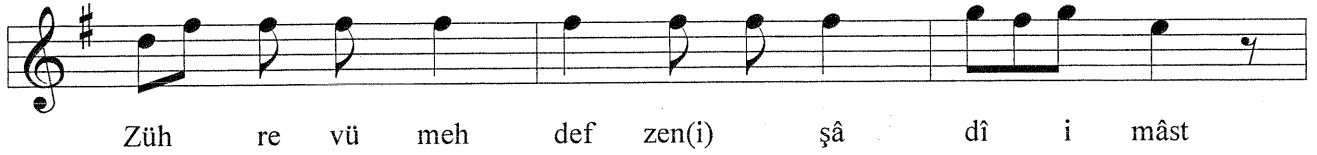

Kâ fi le em ey me nest kâ fi le sâ lâ rem o'_____st

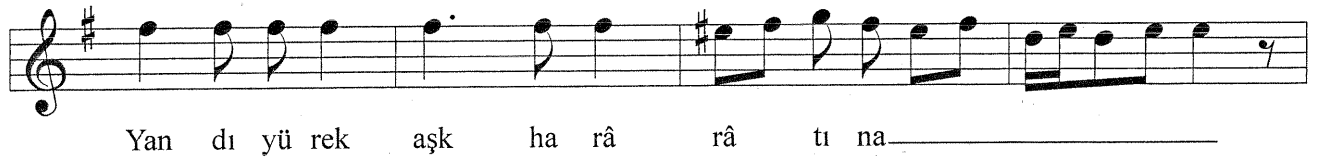
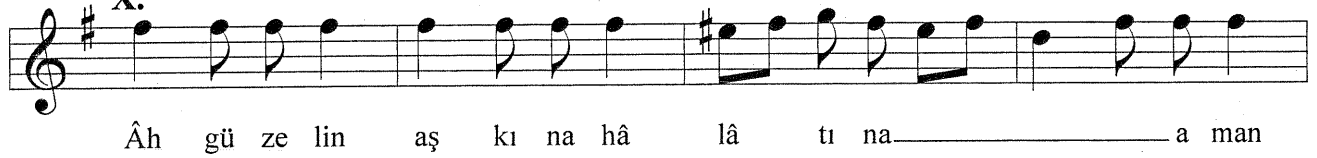
VIII.T

IX.

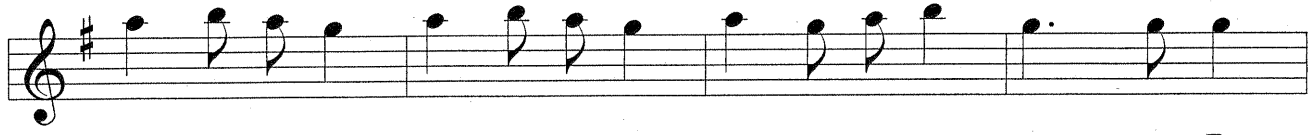

X.

X.T

XI.

Ey

kâ şî fî es râ rî Hu dâ Mev lâ nâ Sul

tâ nî be kâ şâ hî fe nâ Mev lâ nâ Aş

ket me de dir haz re ti ne böy le hi tâ b Mev

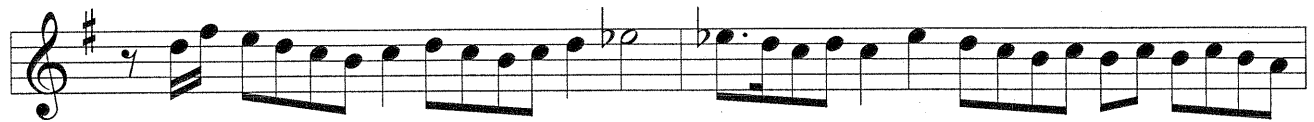
lâ yı gü rû hi ev li yâ Mev lâ nâ nâ

Dördüncü Selâm

Evfer

XII.

Sul tâ nî me nî

(saz) su l tâ nî me nî

nî V'e n der âh di l ü câ n

câ n î mâ nı me nî

â h De r men be de mî

mî me n zin de şe vem

ve m Yek câ n çi bü ved

ve d sa d câ nı me nî

XII.T.

Â h Î mâ nı me nî

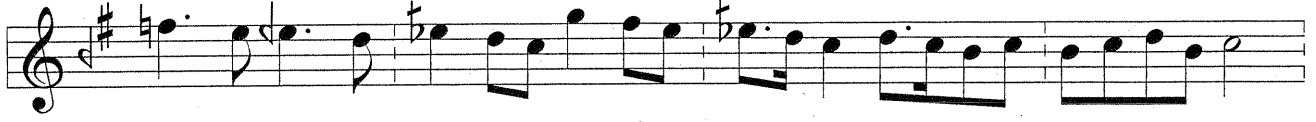
Zâvil Peşrevi

Hafif

Zeki Mehmed Ağa

3/4

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

1.3. Güftesi

Birinci Selâm

I.

"دلبری و بی دلسی اسرار ماست
نوبت کهنه فروشان در گذشت
نو بهاری کو جهان را نو کند
عقل اگر سلطان این اقلیم شد
آنک افلاطون و جالینوس ماست
گاو و ماهی تری قربان ماست
هرچه اول زهر بد تریاق شد
دعوی شیری کند هر شیر گیر
ترک خویش و ترک خویشان میکنیم
خود پرستی نا مبارک حالتیست
هر غزل کان بی من آید خوش بود
کار کار ماست چون او یار ماست
نو فروشانیم و این بازار ماست
جان گلزار است اما زار ماست
همچو دزد آویخته بردار ماست
پر فنا و علت و بیمار ماست
شیر گردونی بزیر بار ماست
هرچه آن غم بد کنون غمخوار ماست
شیر گیر و شیر او کفتار ماست
هرچه خویش ما کنون اغیار ماست
کنندرو ایمان ما انکار ماست
کین نوایی فرزند چنگ و تار ماست

شمس تبریزی بنور ذوالجلال
در دو عالم مایه اقرار ماست

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed Mevlevî Rûmî, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî (Divân-ı Kebîr)*, (Yayına Hazırlayan: Bedüzzaman Furûzanfer), Tahran, 1376, s. 197, gz. no: 424

(Hey yâr) Dilberî vü bî-dilî esrâr-ı mâst

(hey yâr hey dost yâr pîr-i men âh)

(Hey yâr) Kâr kâr-ı mâst çün o yâr-i mâst

(hey yâr hey dost yâr pîr-i men âh)

(Hey yâr) Nevbet-i köhne fûrûşan der güzeşt

(hey yâr hey dost yâr pîr-i men âh)

(Hey yâr) Nev fûrûşânîm ü in bâzâr-ı mâst

(hey yâr hey dost yâr pîr-i men âh)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(*Gönüller almak, âşık olmak, sırlarımız bizim; o, sevgilimiz oldukça işimiz iş bizim. Eski alıp satanların nöbeti geçti; yeni metâlar satıyoruz, bu pazar, bizim pazar şimdi.* Dünyâ'yı yenileyen ilkbahar, gül bahçesinin canıdır ama bizi görünce feryâda, figâna başlar. Akıl, bu iklimin pâdişâhıdır ama bizim darağacımıza asılmıştır bir hırsız gibi. Sence Eflâtun'dur, Calinos'dur ama bize karşı yokluğa düşmüştür, illetlere uğramıştır, hastalanmış, gitmiştir onlar. Yerin altındaki öküz de bize kurban edilmiştir, balık da; gökyüzünün arslanıysa yükümüzün altındadır bizim. Önce zehir olan herşey panzehir oldu; önce gam gussa olan herşey, şimdi bizim gamımızı yemede, gussamıza dalmada. Her arslan avcısı arslanlık dâvasındadır; fakat onun arslan avcılığı da, arslanı da sırtlanımızdır bizim. Kendimden de vazgeçtim gitti, yakınlarımdan da; bize yakın olanlar bizimle bildik olanlar, şimdi hep yabancı bize. Kendine tapmak, kutsuz, yomsuz bir haldir; bu hal içinde îmânımız bile inkâr kesilir. Kendimde değilken söylediğim her gazel hoştur, güzeldir; çünkü bu ses, çengimizin târımızın yayı, mızrabı olmaksızın çıkar. Tebrizli Şems, ululuk ıssının nûruyla iki âlemde de ikrârımızın mayasıdır.)³⁶

II. " سماع آرام جان زندگانست
 کسی خواهد که او بیدار گردد
 ولیک آنکو بزندان خفته باشد
 سماع آنجا بکن کانجا عروسیست
 کسی کو جوهر خود را ندیدست
 چنین کس را سماع و دف چه باید
 کسانی را که روشن سوی قبلهست
 خصوصاً حلقه‌ای کندر سماعند
 کسی داند که اورا جان جانست
 که او خفته میان بوستانست
 اگر بیدار گردد در زیانست
 نه در ماتم که آن جای فغانست
 کسی کان ماه از چشمش نهانست
 سماع از بهر وصل دلستانست
 سماع این جهان و آن جهانست
 همی گردند و کعبه در میانست "

اگر کان شکر خواهی همانجاست
 و رانگشت شکر خود رایگانست
 Mevlânâ, DK., s. 170, gz. no: 339

Semâ' ârâm-ı cân zindegânest

Kesî dâned ki o râ cân-ı cânest

Husûsen halkeî k'ender semâ'end

Hemî gerdend ü Kâ'be der meyânest

ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i müseddés-i mahzûf)

³⁶ Mevlânâ Celâleddîn, *Dîvân-ı Kebîr*, (trc. Abdülbâki Gölpınarlı), Ankara 2000, c.IV, s. 160, gz.no. XXII.

(*Semâ diri kişilerin canlarına rahat,huzurdur; canında can olan bilir bunu.* Gül bahçesinde yatıp uyuyan kişi, uyanmayı ister. Fakat zindanda uyumuş olan, uyanırsa ziyana düşmüş olur. Semâ düğün olan yerde olur, yas olan yerde değil; yas yeri, feryâd figân yeridir. Üzerindeki cevheri görmeyen, öylesine bin Ay'ı gözüyle görmeyen kişi yok mu; böyle kişiye müzik ne yapsın, def ne etsin; semâ, gönüller alan sevgiliyle buluşmak içindir. Yüzlerini kibleye dönmüş kişiler bu dünyada da semâ'dadır, o dünyada da; **Hele halka olup semâ ederek dönüp duranların ortasında Kâ'be de olursa.** Bir parmak şeker istiyorsan zaten var, hem de bedava; fakat şeker mâdenini istiyorsan o da burada)³⁷

III.

این عشق کمالست و کمالست و کمال
این نفس خیالست و خیالست و خیال
این نور جلالست و جلالست و جلال
امروز وصالست و وصالست، وصال

Şefik Can, *Hiz. Mevlânâ'nın Rubâileri*, Ankara 2001, rb. no: 1217

În aşk kemâlest ü kemâlest ü kemâl
În nefis hayâlest ü hayâlest ü hayâl
În nûr celâlest ü celâlest ü celâl
İmrûz visâlest ü visâlest ü visâl

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)

(Bu aşk olgunluktur, olgunluktur, olgunluk! Bu nefis hayâldir, hayâldir, hayâl! Bu nûr celâldir, celâldir, celâl! Bugün buluşma günüdür, buluşma günüdür, buluşma günü!)

³⁷ Mevlânâ, *DKT.*, c.VI, s. 134, gz.no. XXXII.

IV.

چون بنده نۀ، ندای شاهی می زن
نیر نظر آنچنانک خواهی، می زن
چون از خود و غیر خود مسلم گشتی
بی خود بنشین، کوس الهی می زن

Şefik Can, a.g.e. , rb. no: 1623

Çün bende ne-i, nidâ-yi şâhî mîzen
Tîr-i nazar ân çünân ki hâhî mîzen
Çün ez hod ü gayr-ı hod müselleme geştî
Bî-hod be-nişîn, kûs-i ilâhî mîzen

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA'(Ahreb6)(ilk üç mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA'(Ahreb4)(Son mısra)

(Mâdemki köle değılsin, pâdişâh gibi seslen. Görüşlerini istediğın şekilde söyle. Mâdemki kendinden de başkasından da kurtuldun, varlıksız, benliksiz bir halde otur da hakîkatin davulunu çal.)

IV.T.Hey hey hey hey hey hey hey yâr dost dost. İhsân meded gufrân meded yâr.

Yâr yâr yâr yâr pîr-i men.

İkinci Selâm

V. "سلطان منی سلطان منی
"در من بدمی من زنده شوم
و اندر دل و جان ایمان منی"
یک جان چه بود صدجان منی"
هم آب منی هم نان منی
هم از تو مرا بازهر شود
قند و شکر ارزان منی
باغ و چمن و فردوس منی
سرو و سمن خندان منی
هم شاه منی هم ماه منی
هم لعل منی هم کان منی

خاموش شدم شرحش تو بگو
زیرا بستخـن برهان منی

Mevlânâ, DK., s. 1249, gz. no: 3365

Sultân-ı menî sultân-ı menî

(Âh) V'ender dil ü cân î mân-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî

MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez)

(Ekmek, sensiz zehirdir bana, ekmek değil. Hem suyumsun, hem ekmeğimsin. Senden gelen zehir, panzehirdir bana. Benim ucuz balımsın, şekerimsin. Bağ, bahçemsin; yeşilliğim, cennetimsin. Selvimsin, gülen yaseminimsin. Hem pâdişâh, hem Ay'sın bana. Hem temelimsin, hem mâdenimsin. Sustum, sen anlat; çünkü sözde de burhânımsın. *Sultânımsın, sultânımsın; gönülde, canda î mânımsın. Bana üfürürsen ben dirilirim; bir can da nedir; yüz canımsın.*)³⁸

V.T. Âh î mân-ı menî.

Üçüncü Selâm

VI.

قصه‌های جانفزا را باز گو	"مطربا اسرار ما را باز گو
تو حدیث دلگشا را باز گو	مادهان بر بسته ایم امروز ازو
وعدۀ آن خوش لقا را باز گو	من گران گوشم بنه رخ بر رخم
باز گو آن ماجرا را باز گو	ماجرایی رفت جان را در است
سر جان مصطفی را باز گو	"میخزن انا فتحنا بر گشا
ای دعا گو آن دعا را باز گو	مستجاب آمد دعای عاشقان

چون صلاح الدین صلاح جان ماست

آن صلاح جانها را باز گو

Mevlânâ, DK., s. 835, gz. no: 2227

³⁸ Mevlânâ, DKT., c.VII, s. 558-559, gz.no. LXIX.

Mutribâ esrâr-ı mâ râ bâz gû
Kıssahâ-yı cân fezâ râ bâz gû
Mahzen-i innâ fetahnâ ber guşâ
Sırr-ı cân Mustafâ râ bâz gû

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(*A çalgıcı, gene söyle sırlarımızı; gene anlat cana canlar katan hikâyeleri.* Biz bugün ağzımızı yumduk, ondan bahsetmeyeceğiz; gönüller açan söze, gene sen başla. Kulağım ağır işitiyor; yanağını yanağıma koy da o güzel yüzlünün va'dini bir kere daha söyle kulağıma. Elest deminde canın başından, birşeydir geçti; o baştan geçeni tekrar söyle, tekrar. *Gerçekten de biz açtık mahzenini aç; Mustafa'nın can sırrını gene söyle.* Âşıkların duâsı kabul edildi; a duâcı gene oku o duâyı. Mâdemki Salâhaddîn'dir canımıza düzen veren, gene bahset o cana düzen verenden.)³⁹

VII.

Ey ki hezâr âferin (âh) bu nice sultân olur (vay)
Kulu olan kişiler (âh) hüsrev ü hâkân olur (vay hüsrev ü hâkân olur vay)
Her ki bugün Veled'e (âh) inanuben yüz süre (vay)
Yoksul ise bây olur (âh) bây ise sultân olur (vay bây ise sultân olur vay)⁴⁰

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh)

³⁹ Mevlânâ, *DKT.*, c.IV, s. 258, gz.no. CXXI.

⁴⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, *MSM.*, s. 471-472.

VIII.

لاف زنم لاف لاف چونك خريد ارم اوست
 بلبل بویا شدم چون گل و گلزارم اوست
 سر بفلک بر زنم چون سر و دستارم اوست
 قافله ام ایمنست قافله سالارم اوست
 بر مثل آفتاب تیغ گهر دارم اوست
 زانک بروز و شب بردر و دیوارم اوست
 زانک طیب غم این دل بیمارم اوست
 گر پدر من بود دشمن و اغیارم اوست
 صله زمن خواه زانک مخزن و انبارم اوست
 منکر او چون شوم چون همه اقرارم اوست

" کار ندارم جز این کار گه و کارم اوست
 طوطی گویا شدم چون شکرستانم اوست
 بر بملک بر زنم چون پرو بالم ازوست
 " جان و دلم ساکنست زانک دل و جانم اوست
 بر مثل گلستان رنگرزم خم اوست
 خانه جسمم چرا سجده گه خلق شد
 دست بدست جز او می نسپارد دلم
 بر رخ هر کس که نیست داغ غلامی او
 ای که تو مفلس شدی سنگ بدل بر زدی
 شاه مرا خوانده است چون نروم پیش شاه

گفت خمش چند چند لاف تو و گفت تو
 من چه کنم ای عزیز گفتن بسیارم اوست

Mevlânâ, DK., s. 213, gz. no: 465

Kâr nedârem cüz î n kâr-ı geh ü kârem o'st

Lâf zenem lâf lâf çünîn hırî dârem o'st

Cân ü dilem sâkinest zanki dil ü cânem o'st

Kâfileem ey menest kâfile sâlârem o'st

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh)

(*Bundan başka işim, gücüm yok, iş yurdum da o, işim de. Lâflar ediyorum, lâflar, dâvalara kalkışıyorum; çünkü alıcım o benim.* Söyleyen bir dudu kesildim; çünkü şeker yurdum o; güzel kokulu bir bülbül oldum; çünkü gülüm de o, gül bahçem de o. Meleklerle kanat çırpmadayım; çünkü kolum, kanadım o; başımı göğe vurmadayım; çünkü başım da o, sarığım da o. *Canım da sâkin gönlüm de; çünkü canım da o, gönlüm de; kervanım emin, çünkü kervanbaşım o.* Üzümüm, onun küpünde bu rengi aldı, gül bahçesine döndü; benim güneş gibi yalımlar saçan, parıl parıl parlıyan kılıcım o. Beden evim, neden halkın secde ettiği yer haline geldi? Çünkü gece- gündüz kapımda da o var, duvarımda da o. Onun elinden başkasına el vermez gönlüm; çünkü şu hasta gönlümün gamına hekim o ancak. Kimin yüzünde, onun kulu, kölesi olduğuna dair bir dağ yoksa babam bile olsa düşmanımdır o, yabancıdır bana. A iflâs eden, a yüreğine taş basan, benden iste malı, mülkü; çünkü mahzenim de o benim, ambarım da o. Pâdişâh beni çağırmış, tapısına nasıl gitmeyeyim? Nasıl inkâr edeyim onu ki bütün ikrârım o benim. Dedi ki: "Niceye bir niceye

bir bu lâfin, bu sözün? Sus artık.” Fakat azîzim, ben ne yapabilirim? Bu çok sözlerim de o, ondan ibâret.)⁴¹

IX.

"خیز که امروز جهان آن ماست
در دل و در دیده دیو و پری
رستم دستان و هزاران چو او
بس نبود مصر مرا این شرف
خیز که فرمان ده جان و جهان
"زهره و مه دف زن شادی ماست"

کاسهٔ ارزاق پیایی شدست
شاه شهی بخش طربساز ماست
آن ملک مفخر چو گان و گوی
آن ملک مملکت جان و دل
کیست در آن گوشهٔ دل تن زده
خازن رضوان که مه جنتست
شور در افکنده و پنهان شده
گوشه گرفتست و جهان مست اوست
چون نمک دیک و چو جان در بدن
نیست نماینده و خود جمله اوست

بیش مگو حجت و برهان که عشق

در خمشی حجت و برهان ماست

Mevlânâ, *DK.*, s. 226-227; gz. no: 504

Hîz ki imrûz cihân ân mâst

Cân ü cihân sâkî vü mihmân-ı mâst

Zühre vü meh def zen(i)⁴² şâdî-i mâst

Bülbül-i cân mest gülistân-ı mâst

MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviyy-i mavkûf)

⁴¹ Mevlânâ, *DKT.*, c.IV, s. 314, gz.no. IX.

⁴² (i) harfî mısram vezine uyma gerekliliği nedeniyle yazılmıştır.

(*Kalk, bugün dünya bizim; can da, cihan da bizim sâkimiz bizim konuğumuz.* Bizim Süleyman'ımızın ışığının debdebesi, devin de gözünde gönlünde, perinin de. Rüstem-i destan da, onun gibi binlercesi de bizim masalımızın kuludur, bizim masalımıza karşı bir oyuncaktır ancak. Mısır'ımıza bu yücelik yetmez mi; yetmez mi bu yücelik Mısır'ımıza? Yûsuf-ı Ken'ân pâdişâh orada. Kalk, lûtfuyla, keremiyle, cana da, cihana da buyruk yürüten, bugün buyruğumuza uymuş bizim. *Zühre de neş'emizle def çalmada, Ay da; can bülbülüyse gül bahçemize dalmış, sarhoş olmuş gitmiş.* Rızk kâseleri birbiri ardınca gelmede; devlet kesesi, sandığımızda bizim. Pâdişâhlık bağıslayan pâdişâh, neş'emizi, çalgımızı düzüp koşuyor; peri yüzlü sevgili, perimizi çağırıyor. Topla çevgenin övündüğü o pâdişâh, şükürler olsun ki meydanımızda. O canla gönül ülkesinin pâdişâhı, darmadağan gönlümüzde, darmadağan canımızda. Canın bir bucağında sinip susan da kim? Söyle ona, şeker kamışlığımız, armağan ona. Cennette bir ay olan cennet kapıcısı Rıdvân, bizim Rıdvân'ımızın gönül râzılığına karşı esirmiş, kendinden geçmiş. Her yana tuzlar saçmış da gizlenmiş: bizim ömrümüzün tadı tuzu o, bizim tuzlamız o. O, bir bucağa çekilmiş, dünyasa onun sarhoşu; odur bizim Hızır'ımız, odur bizim âb-ı hayâtımız. Tenceredeki tuz gibi, bedendeki can gibi, herkesten herşeyden adamakıllı görünmede, hal böyleyken gene de gizlenmede. Görünen o değil, herşey ondan ibâret zâten; o, bizim oldu mu da herkes herşey biziz, bizden ibâret. Bundan fazla delil gösterme, burhandan bahsetme; çünkü bizim delilimiz, burhanımız, sükût âleminde dir, o âlemde görünür.)⁴³

X.

Ah güzelin aşkına hâlâtına

Yandı yürek aşk harârâtına

And içeyim gayr-ı güzel sevmeyem

Tanrı'ya vü Tanrı'nın âyâtına⁴⁴

MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviyy-i mavkûf)

⁴³ Mevlânâ, *DKT.*, c.V, s. 25, gz.no. XXII.

⁴⁴ Abdülbâki Gölpinarlı, *MSM.*, s. 456.

XI.

Ey kâşif-i esrâr-ı Hudâ Mevlânâ
Sultân-ı bekâ şâh-ı fenâ Mevlânâ
Aşk etmededir hazretine böyle hitâb
Mevlâ-yı gürûh-ı evliyâ Mevlânâ⁴⁵

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4)(ilk iki mısra)
MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(üçüncü mısra)
MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb6)(dördüncü mısra)

Dördüncü Selâm

XII.

Sultân-ı menî sultân-ı menî
V'ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Der men be-demî men zinde şevem
Yek cân çi büved sad cân-ı menî⁴⁶

XII.T.Âh îmân-ı menî

⁴⁵ Şeyh Gâlib Dîvânı, (Hazırlayan: Muhsin Kalkışım), Ankara 1994, s. 443.

⁴⁶ Bkz. s. 69-70.

1.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_1^t+b_2+c_2)^{1.m}+A.T(d_2+e_2)^{söz}$$

$$A(a_1^t+b_2+c_2)^{2.m}+A.T(d_2+e_2)^{söz}$$

$$B(f_1^t+g_2+h_2)^{3.m}+B.T(l_2+j_2)^{söz}$$

$$A(a_1^t+b_2+c_2)^{4.m}+A.T(d_2+e_2)^{söz}$$

II.

$$C(k_2+l_2)^{1.m}$$

$$D(m_2+n_2)^{2.m}$$

$$E(o_2+p_2)^{3.m}$$

$$D(m_2+n_2)^{4.m}$$

III.

$$F(r_3^{1.m}+r_3^{2.m})$$

$$G(s_3^{3.m}+t_3^{4.m})$$

IV.

$$H(u_3^{1.m}+v_3^{2.m})$$

$$H(u_3^{3.m}+v_3^{4.m})+IV.T\{(y_3+z_2)+(aa_2+ab_3)\}^{söz}+\{(ac_2+ad_2)+(ae_2+af_2)+(ag_2+ah_2)+\{(ai_2+aj_2)+(ak_2+aj_2+am_2)\}^{saz}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_{1,5}+b_{2,5})^{1.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_{2,5})^{3.m}$$

$$D(g_2+h_{1,5})^{4.m}+V.T(l_2)^{söz}+\{(j_4+k_4)+(l_4+m_4)+(j_4+k_4)+(l_4+m_4)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a_1+b_1)^{1.m}$$

$$A(a_1+b_1)^{2.m}$$

$$A'(a'_1+b_1)^{3.m}$$

$$A''(a_1+c_3^{10/8})^{4.m} + \text{VI.T} \{(d_2+e_2)+(f_2+g_2)+(f_2+g'_2)\}^{\text{SAZ}}$$

VII.

$$B(h_3+i_3)^{1.m}$$

$$B'(h_3+i'_3+i_3)^{2.m}$$

$$B(h_3+i_3)^{3.m}$$

$$B'(h_3+i'_3+i_3)^{4.m} + \text{VII.T} \{(j_2+k_2)+(l_2+k_2)\}^{\text{SAZ}}$$

VIII.

$$C(m_2+n_2)^{1.m}$$

$$C(m_2+n_2)^{2.m}$$

$$D(o_2+p_2)^{3.m}$$

$$C'(m_2+n'_3)^{4.m} + \text{VIII.T} \{(r_2+r_2)+(s_2+t_2)\}^{\text{SAZ}}$$

IX.

$$E(u^{1.m}_3+u'^{2.m}_3)$$

$$F\{v^{3.m}_3+(y_3+z_2)^{4.m}\}$$

X.

$$G(aa_2+ab_2)^{1.m}$$

$$G'(aa_2+ab'_2)^{2.m}$$

$$H(ac_2+ad_2)^{3.m}$$

$$I(ae_2+af_3)^{4.m} + \text{X.T} \{(ag_2+ag_2)+(ah_2+a_{1,5})\}^{\text{SAZ}}$$

XI.

$$J(aj_{2,5}+ak_{1,5})^{1.m}$$

$$K(al_{2,5}+am_{1,5})^{2.m}$$

$$L(an_{2,5}+ao_{1,5})^{3.m}$$

$$M(ap_{2,5}+ar_{1,5})^{4.m}$$

Dördüncü Selâm

XII.

$$A(a_{1,5}+b_{2,5})^{1.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_{2,5})^{3.m}$$

$$D(g_2+h^{1,5})^{4.m}+\mathbf{XII.T(1_2)^{söz}}$$

1.5. Makam Analizi

Bu eser “baştan sona aynı makamda bestelenmiş olanlar” grubundadır.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar aynı bestelidir. Bu üç mısrada **dügâhta bûselik çeşnisi** kullanılmıştır. Mısraların sonundaki sözlü terennümler **rastta mâhur çeşnisiyle** seyredir. Üçüncü mısra ise, **rastta mâhur**, terennümü ise **nevâda bûselik** ve **rastta mâhur** çeşnisi yaparak, dördüncü mısraın terennümüyle **rastta bûselikli** karar verir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. İlk mısra, **rastta mâhur çeşnisiyle çargâh perdesinde** asma kalış yapar. İkinci mısra ise, **rastta mâhur** yapıp, **rastta bûselikli** karar verir. Üçüncü mısra, **hüseynî perdesi** civarında dolaşp, **çargâh perdesinde** kalış yapar. Dördüncü mısraın bestesi ikinci mısrankiyle aynıdır.
- III. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **nevâda bûselik** yapar. İkinci mısra, **bûselikte nişâbur çeşnisi** kullanarak **nevâda bûselikli** karar verir ve **eviç perdesini** gösterir. Üçüncü mısradaki yine **eviç perdesi** gösterilip, **nevâda rast çeşnisiyle hüseynî perdesinde** kalış yapılır. Dördüncü mısradaki, **dügâhta bûselik çeşnisi** gösterilmiştir.
- IV. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **dügâhta hicaz** ve **rastta nîkrîz çeşnileri** yaparak, **çargâh perdesini** gösterir. İkinci mısra ise, **rastta mâhur çeşnisi** yaparak, **dügâhta bûselikli** karar eder. Üçüncü mısra, birinci mısra ile; ikinci mısra da dördüncü mısra ile aynı bestelidir. **IV.T.**'ün sözlü terennüm bölümünde, **rastta mâhur çeşnisiyle** başlanır ve bitiş yine bu çeşniyle yapılır. Arada **nevâda kürdîli** asma karar yapar. Saz terennümü, bestekârın sûzidilârâ peşrevinin birinci hânesi ve teslim bölümüdür. **Büzürg makamı çeşnilerini** kullanarak, **dügâhta hicaz çeşnisiyle** seyredip, **rastta mâhur** karar verir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta bûselik çeşni** gösterip, **nim hisar perdesini** kullanarak **nevâda kürdî çeşni**yle seyrederek. İkinci mısra, **dügâhta hicazlı** ve **rastta nîkrîzli**, üçüncü mısra, **nevâda bûselikli** kalışlar yapar. Dördüncü mısra, ise **dügâhta bûselik** yaparak **rastta bûselikli** kalışlar yapar. V.T.ün sözlü terennüm bölümünde **rast perdesi** civarında seyredilir. Saz terennümü ise, bestekârın süzidilârâ peşrevinin ikinci hânesi olup **mâhur makamı dizisi** içinde seyrederek. Sırasıyla **nevâda bûselik**, **muhayyerde kürdî**, **acemde ve çargâhta mâhur**, **nevâda kürdî**, **dügâhta bûselik çeşnilerini** kullanarak, **rastta mâhurlu** karar verir.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Bütün mısraların genelde bestesi aynıdır. **Dügâhta hicaz hümâyun dizisi** içinde seyrederek, **rastta mâhurlu** karar verirler. VI.T. Bu saz terennümü **rastta mâhur** gösterip, **bûselikte nişâbur** ve **hüseynîde kürdî çeşnilerini** kullanarak **rastta mâhur çeşni**yle karar verir.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. **Gerdâniyede mâhur** ve **rastta mâhur çeşnileri** dönüşümlü kullanılır. VII.T. Bu saz terennümü **rastta mâhur çeşni** gösterip, **nim hicaz perdesi** kullanarak **hüseynîde kürdî** asma kalış yapar.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır, **rastta mâhur çeşni** kullanılmıştır. Üçüncü mısra **rastta nîkrîz** gösterilmiştir. VIII.T. Bu sözlü terennüm bölümü **bûselikte nişâbur** yaparak **nevâda bûselikli** karar verir.
- IX. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve ikinci mısralar **nevâda bûselik**, üçüncü mısra **hüseynîde uşşâk**, dördüncü mısra **bûselikte nişâbur** yapar ve **nevâ perdesinde** karar verir.
- X. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra **eviçte segâhli**, ikinci mısra yine **eviçte segâh** yapıp, **hüseynî perdesinde** asma kalış yapar. Üçüncü mısra; **nevâda rast** yaparak, **rast perdesine** bağlanır. Dördüncü mısra, **rastta nîkrîz** yaparak, **nevâ perdesinde** karar verir. X.T., VIII.T bölümünün bir dörtlü aralık olarak yukarıdan tekrardır.
- XI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda mâhur** gösterip **gerdâniyede**; ikinci mısra, **rastta mâhur dizisinde** seyrederek **rast perdesinde**; üçüncü mısra **çargâhta mâhurlu** asma kalış yapar. Dördüncü mısra, **çargâh perdesinde** kalarak, **rastta mâhurlu** karar verir.

Dördüncü Selâm

- XII. Bu bölüm, ikinci selâmın birinci bölümüyle (V.) aynıdır.

1.6. Usûl Analizi

Sûzidilârâ mevlevî âyîn-i şerîfinden önce, III. Selim'in muzaaf devr-i kebîr usûlündeki sûzi dilârâ peşrevi icra edilir.

Birinci Selâm: Düyek usûlündedir.

- I. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Başta bir, sonda dört ölçülük terennümler vardır.
- II. ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür.
- III. MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū L (Ahreb 1) veznindeki bu rubâide mısralar üç usûldür. Kapalı heceler ikilik, açık heceler dörtlük notlarla ölçülmüştür. Yalnız üçüncü tef'ilenin "FÂ" hecesi bir ikilik not uzatılmıştır.
- IV. Bir rubâidir. İlk üç mısra, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 6), son mısra ise, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 4) veznindedir. Mısralar üç usûldür. Kapalı heceler ikilik, açık heceler dörtlük notlarla ölçülmüştür. Fakat üçüncü tef'ilenin "FÂ" ve mısraların son tef'ilesi olan "FA" heceleri bir ikilik not uzatılmıştır.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Birinci, üçüncü ve dördüncü mısralar dört ölçü, ikinci mısra üç buçuk ölçüdür. Mısralar, usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Mısra başındaki usûlün sofyan kısmı, üçüncü mısrada bir "âh" terennümü, dördüncü mısrada ise bir önceki mısraın son hecesinin tekrarı ile tamamlanır. V.T. İki ölçülük sözlü terennümdür. Bunun ardından 8/4'lük usûlünde, otuziki ölçülük saz terennümü yer alır.

Üçüncü Selâm: Bu selâm üç kısımdır.

Birinci kısım: Frenkçin usûlündedir.

- VI. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra iki usûldür. Son mısraın yarısı bir frenkçin, yarısı üç aksak semâî usûlüyle tamamlanmıştır.

İkinci kısım olan VI.T. Aksak semâî usûlündedir ve sekiz ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım, yürük semâîdir.

- VII. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Her mısra aralardaki terennümlerle beraber altı usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Her tef'ile bir usûldür. VII.T. Sekiz ölçülük bir saz terennümüdür.

- VIII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Her mısra dört, her tef'ile bir usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VIII.T.** Sekiz ölçülük bir saz terennümüdür.
- IX.** MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviyy-i mavkûf) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra üç, son mısra ise dört usûldür. Her tef'ile ise bir usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- X.** MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviyy-i mavkûf) vezninde iki beyittir. Mısralar dört, her tef'ile ise bir usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **X.T.** Dokuz usûllük "saz" terennümüdür.
- XI.** Bir rubâîdir. İlk iki mısra, MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 4), üçüncü mısra, MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb 1), son mısra ise, MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 6) veznindedir. Mısralar dört usûldür. İlk mısra, **X.T.** ün son darbıyla başlar ve bu durum diğer mısralarda da görülür. Yani tüm mısralar bir önceki ölçünün son darbını alırlar. Fakat dördüncü mısraın son hecesi usûl sonuna kadar uzar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, ilk üç mısraın son hecesi 2/4'lük, son mısraın son hecesi ise bir ölçü uzatılmıştır.

Dördüncü selâm, ikinci selâm ile aynıdır.

Âyinden sonra, son peşrev olarak Zeki Mehmed Ağa'nın hafif usûlündeki zâvil peşrevi ve son yürük semâî çalınır.

Üçüncü Selâm / Frenkçin

12
2

VI. 1.2.m
3.m

FÁ TÜN TÜN LÜN
FÁ TÜN TÜN FÁ LÜN
FÁ TÜN TÜN FÁ LÜN
FÁ TÜN TÜN FÁ LÜN

10
8

VII. 1.3.m
2.4.m

FÁ LÁ TÜN FÁ LÜN
FÁ LÁ TÜN FÁ LÜN
FÁ LÁ TÜN FÁ LÜN
FÁ LÁ TÜN FÁ LÜN

Üçüncü Selâm / Yürük Semâ

6
8

VII. 1.3.m
2.4.m

MÜF TE LÜN FÁ LÜN FÁ LÜN FÁ LÜN
MÜF TE LÜN FÁ LÜN FÁ LÜN FÁ LÜN
MÜF TE LÜN FÁ LÜN FÁ LÜN FÁ LÜN
MÜF TE LÜN FÁ LÜN FÁ LÜN FÁ LÜN

VIII.
IX.
X.

MÜF TE LÜN MÜF TE LÜN MÜF TE LÜN
MÜF TE LÜN MÜF TE LÜN MÜF TE LÜN
MÜF TE LÜN MÜF TE LÜN MÜF TE LÜN
MÜF TE LÜN MÜF TE LÜN MÜF TE LÜN

XI.
1.2.4.m
3.m

MEF'Ü LÜ ME FÁ LÜ ME FÁ LÜ ME FÁ LÜ
MEF'Ü LÜ ME FÁ LÜ ME FÁ LÜ ME FÁ LÜ
MEF'Ü LÜ ME FÁ LÜ ME FÁ LÜ ME FÁ LÜ
MEF'Ü LÜ ME FÁ LÜ ME FÁ LÜ ME FÁ LÜ

Bu âyinin dördüncü selâmı (XII.), ikinci selâmı (V.) ile aynıdır.

2. ACEM- BÛSELİK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

2.1. Abdülbâkî Nâsır Dede (1765-1821)

İstanbul'un Yenikapı semtinde doğdu. Babası, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Ebûbekir Dede, annesi Galata Mevlevîhânesi şeyhlerinden Kutbünnâyî Osman Dede'nin kızı Saîde Hanım'dır.⁴⁷

Abdülbâkî Nâsır Dede'nin babası Ebûbekir Dede çocukları henüz küçük yaşlarda iken, 1775 tarihinde vefât etti. Ziyâ Bey'in ifadesine göre büyük oğlu Şeyh Ali Nutkî Dede'yi, Sahih Ahmed Dede'ye emanet etmiştir.⁴⁸ Ali Nutkî Dede'nin şeyhliği esnasında Yenikapı Mevlevîhânesi büyük bir sanat ve kültür merkezi olmuştur. Nâsır Dede, böyle bir ortamda iyi bir tahsil dönemi geçirmiştir. Fakat en büyük tesir ağabeyi Ali Nutkî Dede ve Sahih Ahmed Dede'den olmuştur.

O devirlerde Arapça ve Farsça'ya büyük ilgi duyarak bu konuda kendini geliştiren Nâsır Dede, Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifîn* isimli Farsça eserini Türkçe'ye tercüme etmiştir.⁴⁹

Mûsikî sahasındaki asıl ününü ise, mevlevîhânelerdeki meşkleriyle yapmıştır. Abdülbâkî Dede'nin *Tedkîk ü Tahkîk*'deki ifadesine göre, önce mûsikîyi icra yoluyla öğrendi. Sonra nazariyesine ilgi duydu. Ustalıkla yazdığı mûsikî eserleri onun zamanının önde gelen nazariyatçılarından olduğunu göstermektedir. Şüphesiz bu seviye, onun aynı zamanda iyi icracılığının da bir sonucudur. Ağabeyi Ali Nutkî Dede zamanında neyzenbaşı olarak dergâhda vazife yapması ise onun mûsikîyi idare edecek ve yönlendirecek derecede bu konuya vâkıf olduğunu gösterir. Üstelik o devrin şartlarında İstanbul'un en büyük mevlevîhânelerinden Yenikapı Dergâhı'nın neyzenbaşılığı görevini üstlenmesi de önemli bir olaydır.⁵⁰

Abdülbâkî Nâsır Dede, ağabeyi Ali Nutkî Dede'nin vefâtından sonra aynı mevlevîhânenin şeyhliğine 24 Ağustos 1804'de atanmıştır. Yenikapı Mevlevîhânesi'nin önemli tamirlerinden birinin Nâsır Dede'nin zamanında gerçekleştiği bilinir.⁵¹

Nâsır Dede'nin yetiştirdiği talebeler, telif ettiği ve bestelediği eserler; onun tasavvuf, edebiyat ve mûsikî alanlarında büyük bir otorite olduğunu göstermektedir. Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin ney hocalığını yapmış olması, onun bu alandaki bilgisini de ayrıca ortaya koymaktadır. Sultan II.Mahmud zamanında padişahın huzurunda icra olunan küme fasıllarında yer alan Nâsır Dede, acem-bûselik ve ısfahan makamlarında iki mevlevî âyîni bestemiş, ancak bunlardan ikincisi zamanla unutulduğundan günümüze ulaşmamıştır. Ayrıca, bir nota sistemi ile dilâvîz, dildâr, gülrûh, hisar-kürdî ve rûhefzâ adlarında beş makam ve “şîrîn” isimli yirmiiki vuruşlu bir usûl icat etmiştir. “Nâsır” mahlâsını kullanarak yazdığı takriben 3000 beyitlik bir Dîvân'ı ve *Şerh-i Ta'rib-i Şâhidî* adlı bir Farsça-Türkçe lûgat şerhi, edebi eserlerinden ikisidir. Bunlardan başka *Defter-i Dervîşân* adlı esere ağabeyinin ölümü üzerine devam etmiştir. Mûsikî sahasında ise *Tedkîk*

⁴⁷ Nuri Özcan, “ Abdülbâkî Nâsır Dede “, *TDVİA*, İstanbul 1988, c. I, s. 199.

⁴⁸ Mehmed Ziyâ Bey, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, İstanbul 1913, s. 158.

⁴⁹ Ergun, *a.g.e.*, c. II, s. 414.

⁵⁰ Fatma Âdile Başer, *Türk Mûsikîsi Sistemci Okul Geleneğinde Abdülbâkî Nâsır Dede (1765-1821)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi (Danışman: Prof.Dr. Mustafa Fayda), İstanbul 1995, s. 27.

⁵¹ Ayvansarâyî Hüseyin b.İsmâil, *Hadikatü'l-Cevâmî*, İstanbul 1864, c. II, s. 228.

ü Tahkik ve Tahrîriyye iki önemli eseridir. *Tedkik ü Tahkik*, 136 makam ve 21 usûlün kısaca açıklandığı nazariye eseridir. *Tahrîriyye* ise, kendisi tarafından icat edilen nota sistemini açıklayan ve bu nota ile yazılmış dört besteyi ihtivâ eden diğer eseridir.⁵²

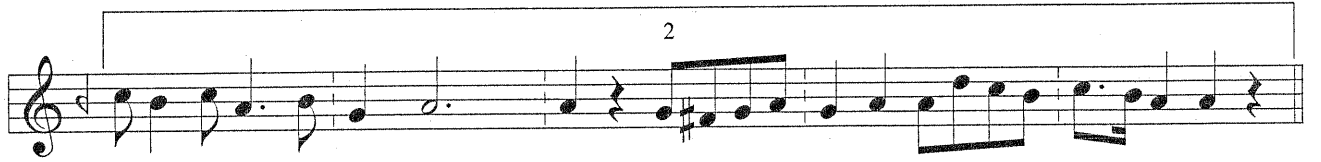
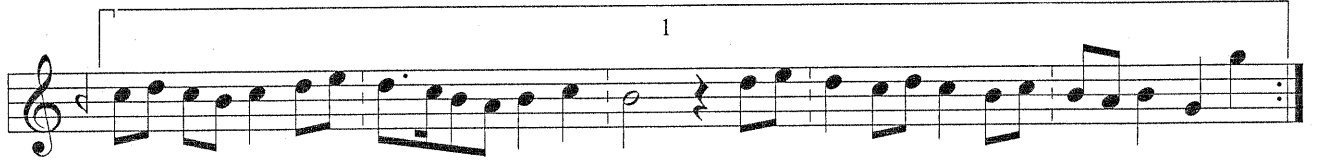
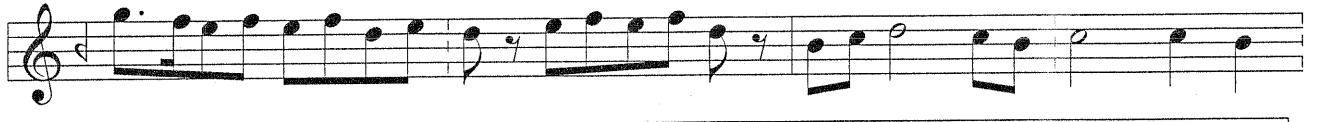
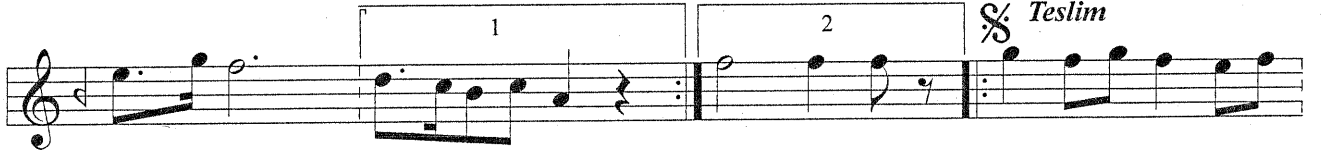
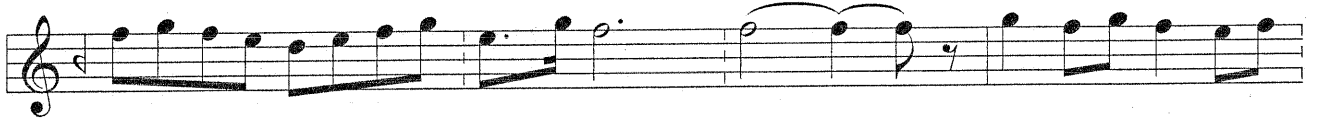
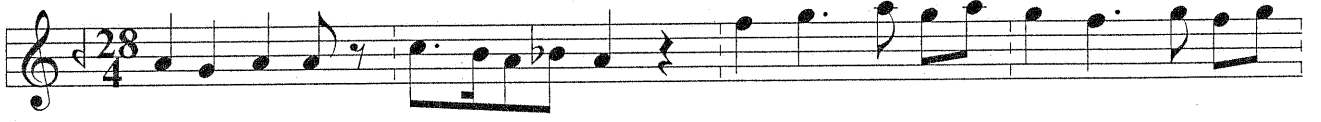
⁵² Nuri Özcan, “Abdûlbâkî Nâsır Dede“, *TDVİA*, c. I, s. 199.

2.2. Notası

ACEM PEŞREVİ

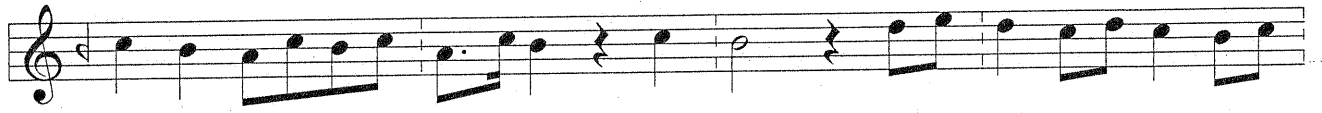
Muzaaf Devr-i Kebîr

Birinci Hâne

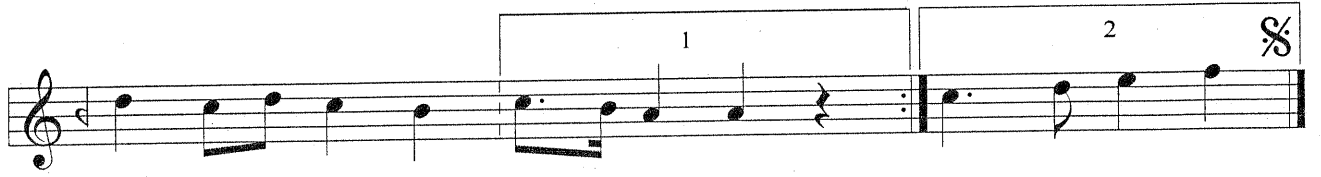
İkinci Hâne

Dördüncü Hâne

ACEM-BÛSELİK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ

Birinci Selâm

Devr-i Revân I.

Abdülbâkî Nâsır Dede

Ân ke s ki tü râ dâ red ez 'îş çi kem dâ
V'ân ke s ki tü râ bî ned ey mâh çi gam dâ

re d yâ r yâ r hey sul
re d yâ r yâ r hey sul

tâ nı me n do st Bes 'â şı kî â şüf
tâ nı me n do st

te â sû de vü hoş huf te yâ r

yâ r hey sul tâ nı me n do st

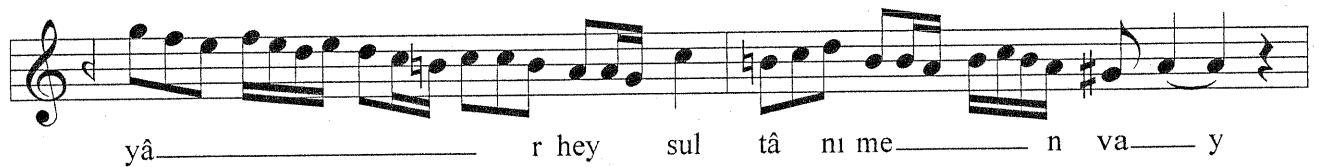
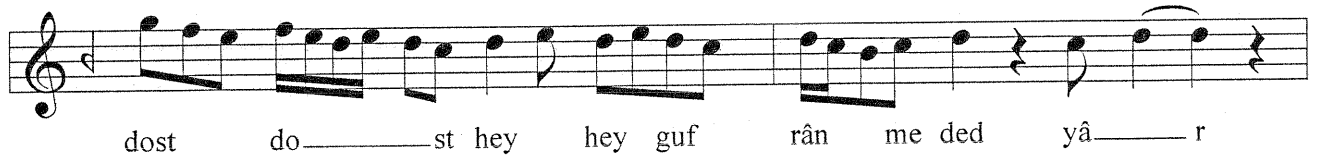
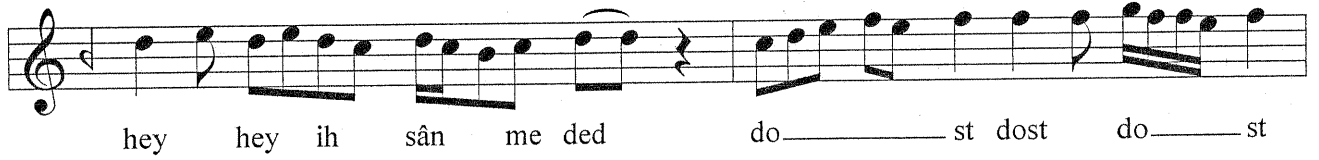
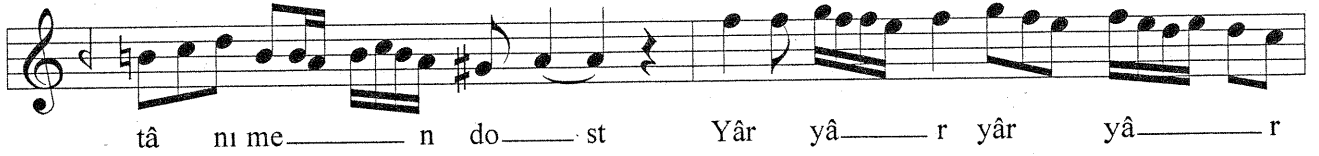

Der sâ ye i ân zül fi kü hal ka vü ham dâ

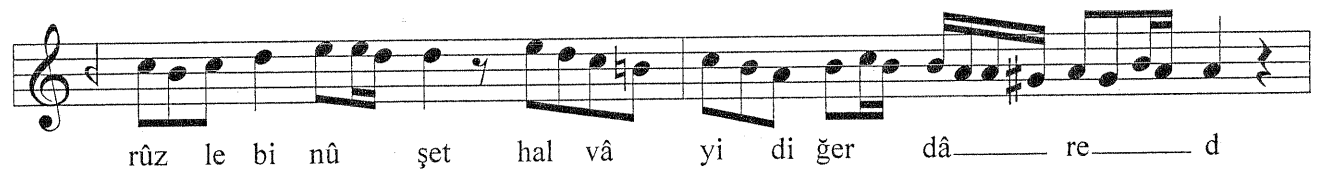

re d yâ r yâ r hey sul

I.T

II.

let ez şâ hı di ğer res te_____ st hey_____ do_____ st

hey_____ yâ_____ r İm rû_____ rûz ka di ser vet bâ lâ

yi di ğer dâ_____ re_____ d hey do_____ st hey yâ_____ r

III.

He_____ y he_____ y Ey ki ez hur şî di bih ter

rû yi tü yâ_____ r yâ_____ r Men gu lâ_____ mî

zül fi çün hin dû yi tü yâ_____ r yâ_____ r

Bî ne m_ân rû zî ki bâ şem ey sâ nem yâ_____ r

yâ r Ser ni hâ de mest ber zâ nû yi tü

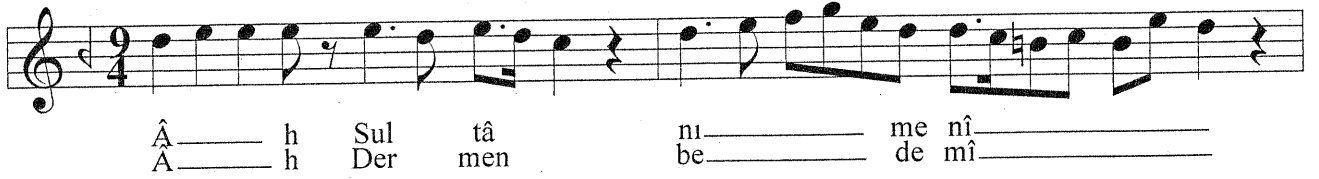
III.T

yâ r yâr Do st dost

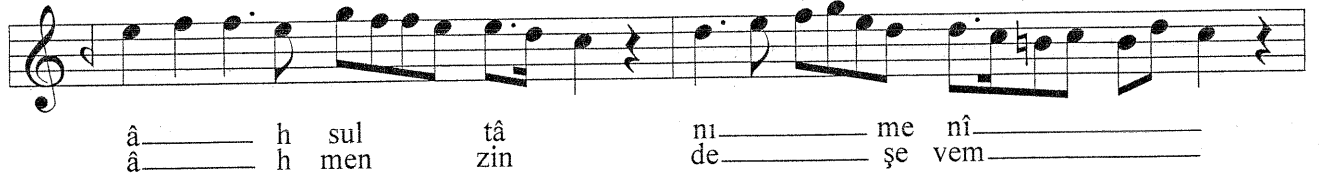
yâ r yâr hey sul tâ ni me n

İkinci Selâm

Evfer IV.

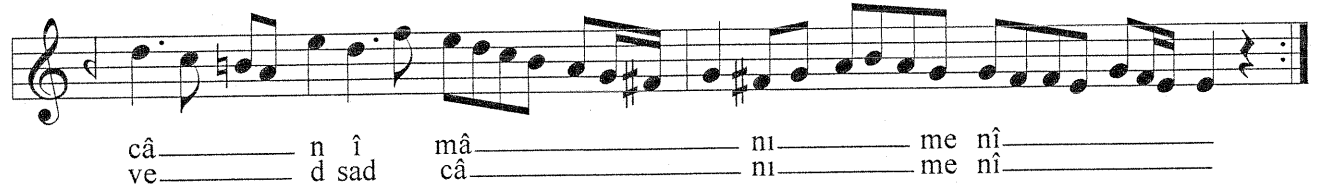
Â h Sul tâ ni me nî
Â h Der men be de mî

â h sul tâ ni me nî
â h men zin de şe vem

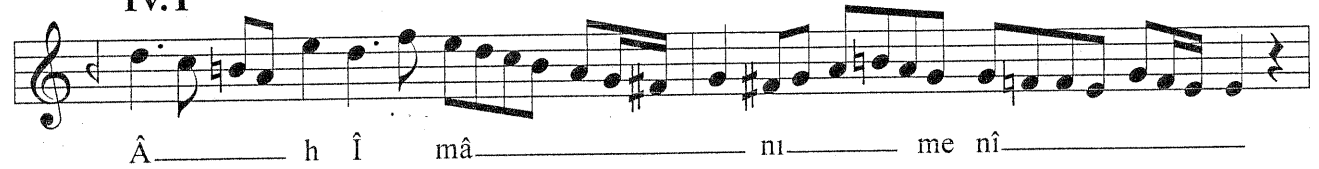

Â h V'en de r di l ü câ n
Â h Yek câ n çi bü ve d

câ n î mâ ni me nî
ve d sad câ ni me nî

IV.T

Â h Î mâ ni me nî

2

Üçüncü Selâm

Muzaaf Devr-i Kebîr

V.

28

'Â şı kâ n lâ
Sâ bî kâ n le

ez te bâ re k
b be yk ve lı yu l

rab bü ne l 'a
lâh mâ ev

a' lâ lâ ze nend he y
hâ kâ ze nend he y

Lâ ce re m e

z 'â și kâ n ü

sâ dı kâ n

ez sũ sũ zi di l he y

Da rb hâ be

r ta b lı su b hâ

nel le zı e s

Aksak semâî V.T

râ ze nend

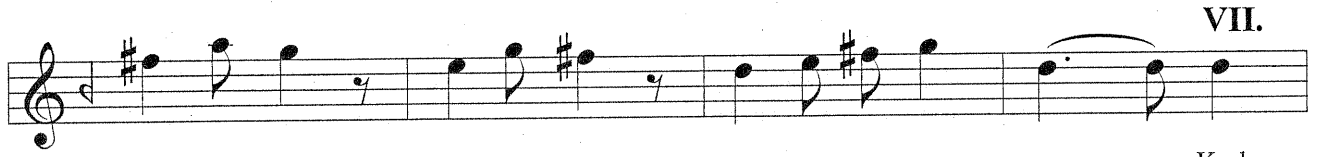
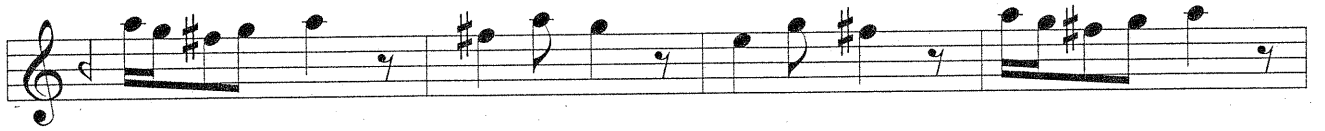
Yürük Semâî VI.

Ey ki he zâr â fe ri _____ n bu ni ce sul
 Her ki bu gün Ve le d'e _____ i na nu ben

tâ n o lu _____ r Ku lu o lan ki ş i ler _____
 yüz sū re _____ Yok su l i se bâ y o lur _____

â _____ h hüs re vü hâ kâ n o lu _____ r
 â _____ h bâ y i se sul tâ n o lu _____ r

VI.T

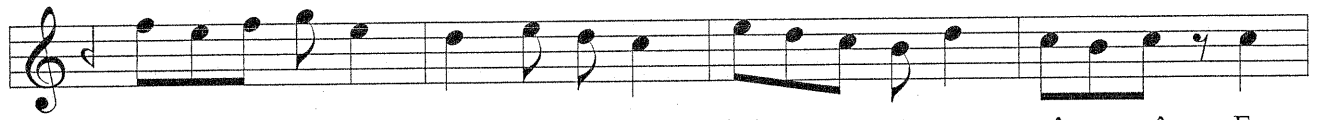

VII.

Kad

eş re ka ti'd dün yâ min nû ri humey yâ nâ El

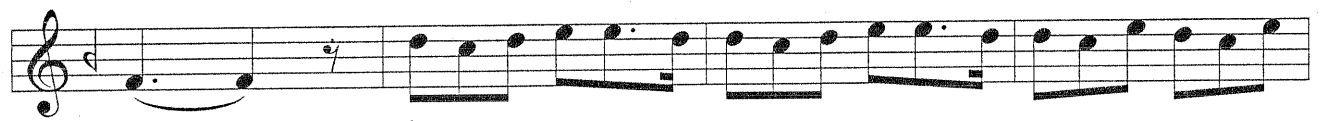
bed rü ga dâ sâ kî ke' sũ sũ rey yâ nâ Es

sab ve tü î mâ nî ve'l hal ve tü bos tâ nî Ve'l

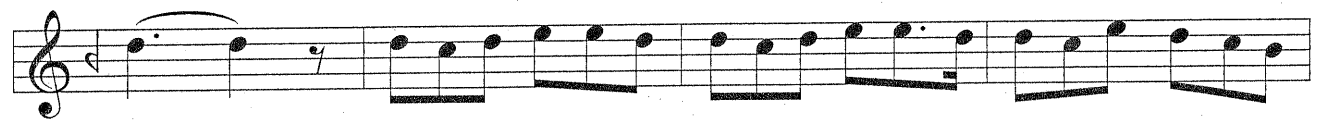
meş ce rü ned mâ—nî—ve'l ver dü mu hay yâ nâ—

..... Âh gü ze lin aş kı na hâ lâ tı na—

..... Yan dı yü rek aşk ha râ râ tı nâ—

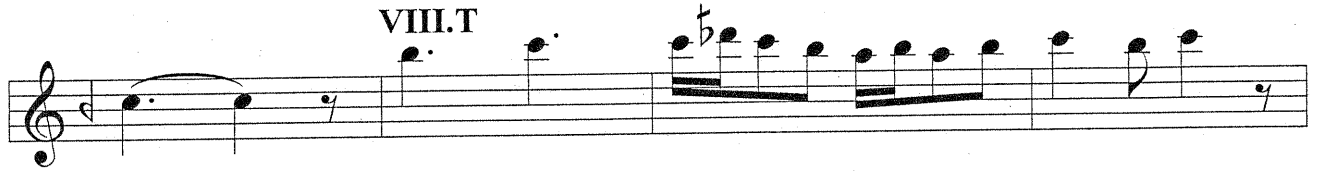

..... An d_i çe yim gay ri gü zel sev me yem—

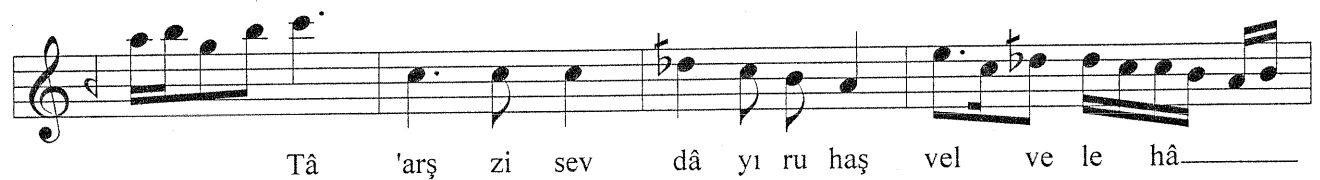
Â h Tan rı ya vü Tan rı nın â yâ tı na

VIII.T

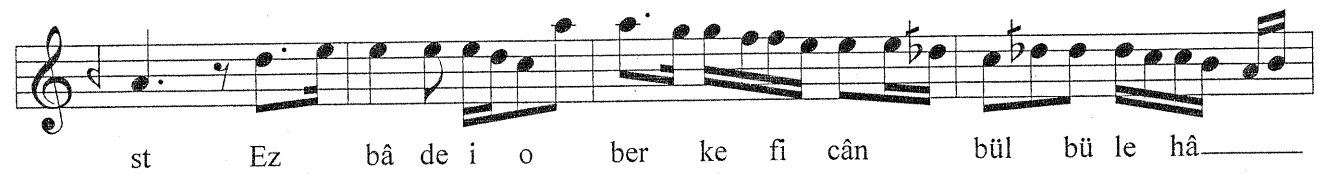

IX.

Tâ 'arş zi sev dâ yı ru haş vel ve le hâ

st Der sî ne zi bâ zâ rı ru haş gul gu le hâ

st Ez bâ de i o ber ke fi cân bül bü le hâ

st Ez bâ de i o ber ke fi cân bül bü le hâ

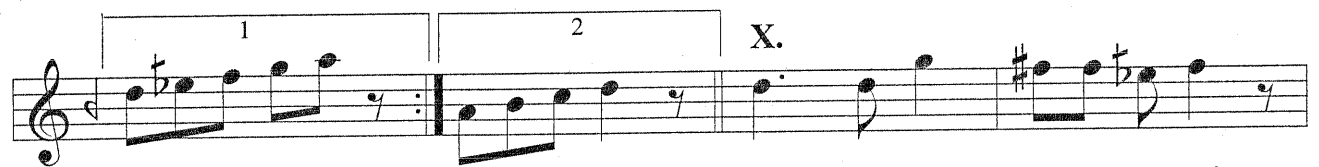
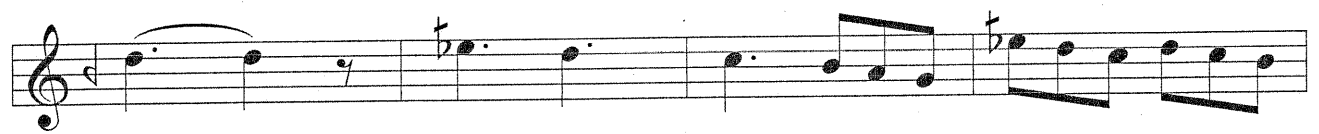
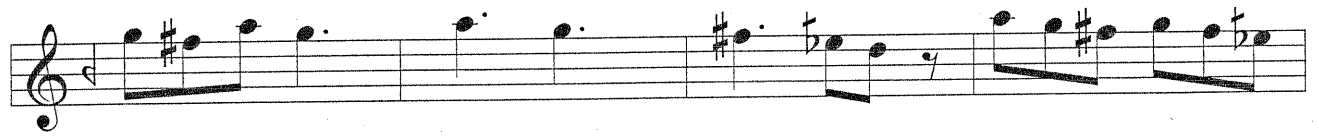

st Ber ger de ni dil zi zül fi o sil si le hâ

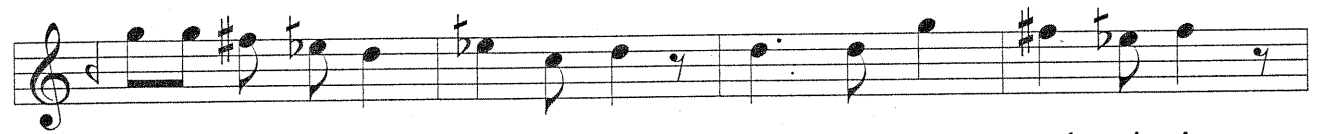
IX.T

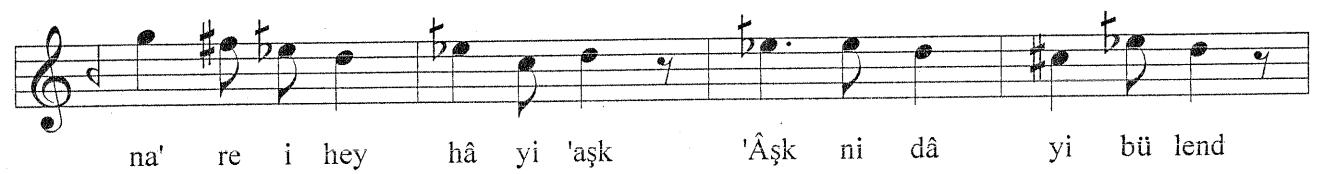
st

Bâz e_z ân kû hi kâf

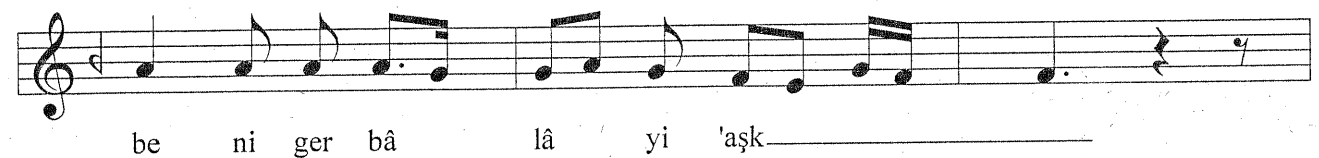
â med 'an kâ yi 'aşk Bâz be r_â med zi cân

na' re i hey hâ yi 'aşk 'Aşk ni dâ yi bü lend

kerd bâ vâ zi pest Key di li bâ lâ be pür

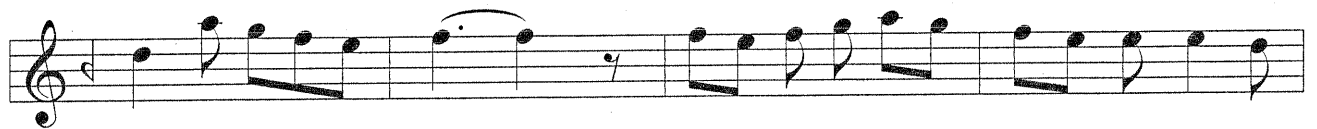
be ni ger bâ lâ yi 'aşk

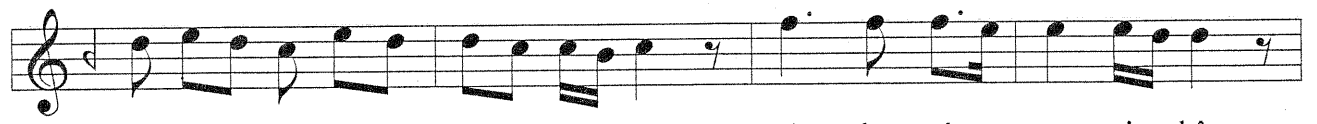
Câ me si yeh kerd kü fûr nû ri Mu ham med re sî——

d Tab lı ba kâ küf tend mil ki mu hal

led re sî—— d Ez pe yi nâ mah re mân

ku——fl ze dem ber de hân Hız be gû mut ri bân

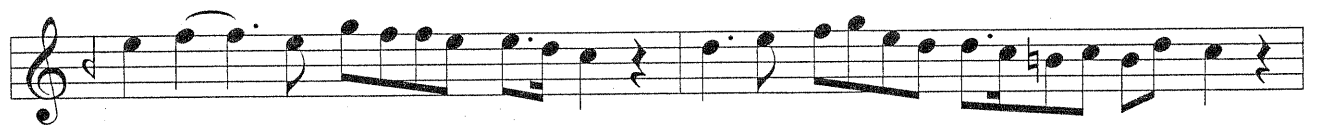

'iş re ti ser med re sî——d

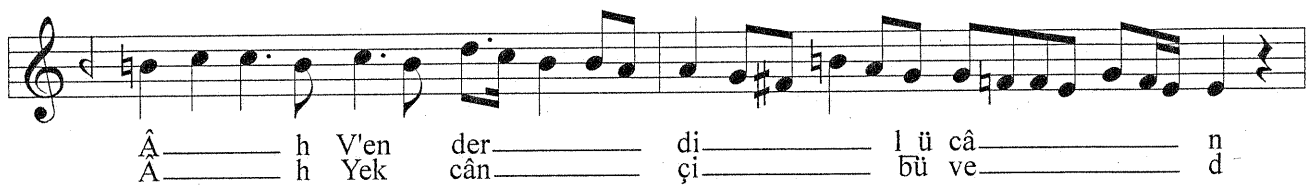
Dördüncü Selâm

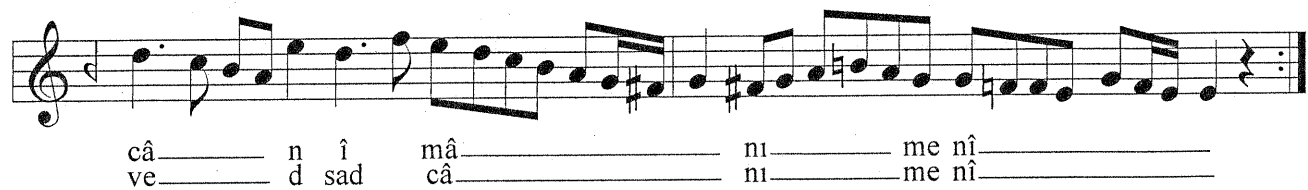
Â—— h Sul tâ ni—— me nî——
A—— h Der men be—— de mî——

â—— h sul tâ ni—— me nî——
â—— h men zin de—— şe ve——m

Â h V'en der di l ü câ n
 Â h Yek cân çi bû ve d

câ n î mâ ni me nî
 ve d sad cân ni me nî

XII.T

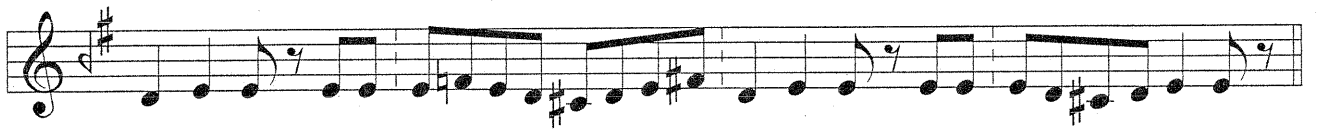
Â h î mâ ni me nî

Hüseyinâşîran Son Peşrev

Fahte

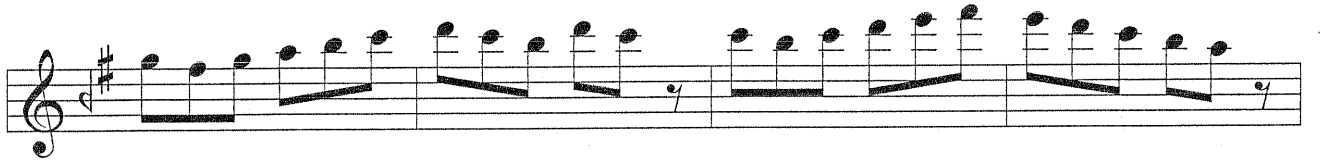
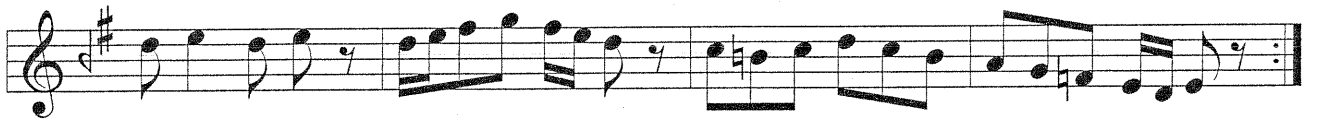

20/4

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

2.3. Güftesi

Birinci Selâm

- I. "وانكس كه ترا بيند اى ماه چه غم دارد" "آنكس كه ترا دارد از عيش چه كم دارد"
هر چند كه جور تو بس تند قدم دارد از رنگ بلور تو شیرین شده جور تو
اى آنك دو صد چون مه شاگرد و حشم دارد اى نازش حور از تو وى تابش نور از تو
آخر حشم حسنش صد طبل و علم دارد و ر خود حشمش نبود خورشید بود تنها
در سایه آن زلفى كو حلقه و خم دارد "بس عاشق آشفته آسوده و خوش خفته"
گفتا بصدف مانى كو در بشكم دارد گفتم بنگار من كز جور مرا مشكن
آن در بت من باشد يا شكل بتم دارد تانشكنى اى شیدا آن در نشود پیدا

شمس الحق تبریزی بر لوح چو پیدا شد
والله كه بسی منت بر لوح و قلم دارد

Mevlânâ, DK., s. 260, gz. no: 602

Ânkes ki türâ dâred ez 'îş çi kem dâred

(A.T. Yâr yâr hey sultân-ı men dost)

V'ânkes ki türâ bîned ey mâh çi gam dâred

(A.T. Yâr yâr hey sultân-ı men dost)

Bes 'âşık-ı âşüfte âsûde vü hoş huft

(B.T. Yâr yâr hey sultân-ı men dost)

Der sâye-i ân zülfi kü halka vü ham dâred

(A.T. Yâr yâr hey sultân-ı men dost)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

(*Seni elde edenin neşesinde bir eksiklik olabilir mi hiç? Seni gören kişinin, a ay yüzlü dilber, gamı, kederi mi olur?* Cevrin, cefân, pek ayak direr, pek kuvvetlidir, tahammül edilmeyecek bir derecede ağırdır ama o da senin billûr gibi rengine boyanmıştır, tatlı bir hâle gelmiştir. Hûrilerin nazlanması da senin yüzündendir, nûrun parıldayışı da senin yüzünden, ey Ay gibi yüzlercesini kendisine şâkird edinen, peşine takan güzel! Önünde, ardında yürüyen adamları olmasa bile o, yapayalnız bir güneş kesilir, güzelliği yeter ona, zâten de o güzelliğin yüzlerce davulu vardır, yüzlerce bayrağı. **O halkalarla,**

kıvrımlarla dopdolu saçların sayesinde nice dağınık âşık, huzur içinde yatmış, rahatlıkla uykuya dalmıştır. Sevgilime “beni cefâlarla kırma” dedim; dedi ki: “kırılmazsam sedef içinde kalakalırısın, sedefin içinde de inci gizlidir.” A deli dîvâne, sedefi kırılmazsan o inci meydana çıkmaz; halbuki o inci, benim taptığım puttur, yâhut da putumun şekline bürünmüştür. Tebriz’li Tanrı Şems’inin adı kâğıtta belirdi mi andolsun Allah’a, kâğıda da nice lûtuflarda, nice ihsânlarda bulunur, kaleme de.)⁵³

I.T. Yâr yâr yâr yâr hey hey ihsân meded, dost dostdost dost hey hey gufrân meded, yâr yâr hey sultân-ı men vay.

<p>II. امروز لب نوشت حلوای دگر دارد" امروز قد سروت بالای دگر دارد" وان سکه چون چرخ پهنای دگر دارد دایم که ازو عالم غوغای دگر دارد کواز دو جهان بیرون صحرای دگر دارد کو برتر ازین سودا سودای دگر دارد ودر سر نبود عاشق سرهای دگر دارد آگاه نبد کان در دریای دگر دارد اینجاش چه می جستی کوچای دگر دارد امروز دلم در دل فردای دگر دارد</p>	<p>"امروز جمال تو سیمای دگر دارد "امروز گل لعلت از شاخ دگر رستست امروز خود آن ماهت در چرخ نمی گنجد امروز نمی دایم فتنه زچه پهلو خاست آن آهوی شیر افکن پیدا است در آن چشمش رفت این دل سودایی گم شد دل و هم سودا گر پا نبود عاشق با پر ازل برد دریای دو چشم اورا می جست و تهی می شد در عشق دو عالم را من زیروز بر کردم امروز دلم عشقت فردای دلم معشوق</p>
--	--

گر شاه صلاح الدین پنهانست عجب نبود
 کز غیرت حق هر دم لالای دگر دارد

Mevlânâ, DK., s. 257, gz. no: 594

İmrûz cemâl-i tü sîmâ-yı diğêr dâred (hey dost hey yâr)

İmrûz leb-i nûşet halvâ-yi diğêr dâred (hey dost hey yâr)

İmrûz gül-i la'let ez şâh-ı diğêr restest (hey dost hey yâr)

İmrûz kad-i servet bâlâ-yi diğêr dâred (hey dost hey yâr)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

⁵³ Mevlânâ, DKT., c. II., s.56, gz.no. XLVIII.

(Bugün yüzün, bir başka yüz, bugün tatlı dudaklarında bir başka tat var. Bugün, güle benzeyen lâ'l dudakların bir başka daldan bitmiş; bugün, selvi boyun bir başka türlü yücelmiş. Bugün, Ay'a benzeyen yüzün gökyüzüne sığmıyor; o gökyüzüne benzeyen göğsünde bir başka ferahlık, bir başka genişlik var. Bugün fitne, yatağından hangi tarafından kalktı, bilmiyorum; şu kadar biliyorum ancak, onun yüzünden âlemde bir başka kavga var, bir başka gürültü var. İki âlemden de dışarı, bir başka yazıda yayılan, arslanları bile avlayan, yere yıkan o ceylân bugün, gözlerinde göstermede kendini. Şu sevdâlara düşmüş gönül gitti, gönül de kayboldu, sevdâ da; çünkü onun, bundan daha üstün bir sevdâsı var şimdi. Âşıkın ayağı olmazsa ezeli kanatla uçar; başı olmazsa başka başları vardır onun. İki göz denizi boyuna onu arıyor, fakat bulamıyordu, bilmiyordu ki o incinin bir başka denizi var. Aşkla iki dünyayı alt üst ettim; burada ne diye arıyordum sanki? Bir başka yeri var onun. Bugün, gönlüm aşk, yarınsa mâşuk bugün, gönlümün gönlünden bir başka yarın var. Pâdişâh Salâhaddîn gizliyse şaşılmaz buna: Tanrı onu öylesine kıskanıyor ki her an bir başka lalası var onun.)⁵⁴

III.

ای که از خورشید بهتر روی تو
من غلامی زلف چون هندوی تو
بینم آن روزی که باشم ای جانم
سر نهاده مست بر زانوی تو

(Hey hey) Ey ki ez hurşîd-i bihter rûy-i tû (yâr yâr)

Men gulâmî zülf-i çün hindû-yi tû (yâr yâr)

Bînem ân rûzî ki bâşem ey cânem (yâr yâr)

Ser nihâde mest ber zânû-yi tû (yâr yâr)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Ey yüzü güneşten parlak! Ben, ben'in gibi zülfünün de esiriyim. Ey cânım! Başımı dizine koyup, kendimden geçeceğim o gün gelecek, görüyorum.)⁵⁵

III.T. Dost dost yâr yâr hey sultân-ı men dost

⁵⁴ Mevlânâ, *DKT.*, c. II., s. 36, gz.no. XXIX.

⁵⁵ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

İkinci Selâm

IV.

(Âh) Sultân-ı menî (âh) sultân-ı menî

(Âh) V'ender dil ü cân îmân-ı menî

(Âh) Der men be-demî (âh) men zinde şevem

(Âh) Yek cân çi büved sad cân-ı menî⁵⁶

IV.T. Âh îmân-ı menî

Üçüncü Selâm

V.

عاشقان لا از تبارك ربنا الاعلى زنند

سابقان لبیک ولی الله ما أوحى زنند

لا جرم از عاشقان و صادقان از سوز دل

ضربها بر طبل سبحان الذی أسرى زنند

‘Âşıkân lâ ez tebârek rabbüne’l-a’lâ zenend (hey)

Sâbıkân lebbeyk velıyü’llâh mâ evhâ zenend (hey)

Lâ cerem ez ‘âşıkân ü sâdıkân ez sûz-i dil (hey)

Darbhâ ber tabl-ı subhâne’llezî esrâ zenend

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Âşıklar, “ Tanrı’dan yücesi yoktur.” diye söylerler. Önde olanlar (öncekiler), “Buyur! Kendisine vahyedilen Tanrı’nın sevgili kulu” derler. Sırlı (kıymetli) yüce Tanrı’nın davulunda şüphesiz, âşıklardan, yürekte bağlı dostlardan ve gönül ateşinden darbeler vururlar.)⁵⁷

⁵⁶ Bkz. s. 69-70.

⁵⁷ Bu iki beyit Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

VI.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler (âh) hüsrev ü hâkân olur
Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur (âh) bây ise sultân olur⁵⁸

VII.

“قد اشرفت الدنيا من نور حميانا
الصبوة ايماني والخلوة بستانى
من كان له عشق فالجلس مثواه
من ضاق به دار او اعطشه نار
من ليس له عين يستبصر عن غيب
يادهر سوى صدر شمس الحق تبريز
طوبى لك يا مهدي قد ذبت من الجهد
البدر غدا ساقى والكأس ثريانا
والمشجر ندماني والورد مجيانا
من كان له عقل اياه و ايانا
تهديه الى عين يسترجع ريانا
فليات على شوق في خدمة مولانا
هل ابصر في الدنيا انسانك انسانا
اعرضت عن الصورة كي تدرك معنانا

من كان له هم يفنيه ويرديه
فليشرب و ليسكر من قهوة مولانا

Mevlânâ, DK., s. 148, gz. no: 267

Kad eşrekati'd-dünyâ min nûr-i humeyyânâ

El-bedrü gadâ sâkî ve'l-ke'sü süreyyânâ

Es-sabvetü îmânî ve'l-halvetü bostânî

Ve'l-meşcerü ned-mânî ve'l-verdü muhayyânâ

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

(Dünya ateşimizin ışığıyla aydınlandı; dolunay, sâki bize, Ülker de kadehimiz. Aşk inancım, yalnızlık bağım, bahçem. Yalım yalım yanan ateş, kadeh arkadaşım, gül bahçesi de bizim zevk, neş'e yerimiz. Kimde aşk varsa? Bu meclis yeri yurdu onun; kimde akıl varsa kaçsın bizden, nerede, o, neredeyiz biz? Kimin yurdu daraldıysa, ateş kimi

⁵⁸ Bkz. s. 71.

susattıysa gelsin bize, ona öyle bir kaynak gösterelim, onu öylesine bir kaynağa götürelim ki oradan suya kanmış bir halde dönsün. Gayb âlemini göreceğ gözünü olmayan aşkla, şevkle bizim ulumuzun tapısına gelsin, ona hizmet etsin. A zaman, gönlümün sahibi Tebriz’li Tanrı Şems’i gibi bir insan gördü mü gözlerin? Ne mutlu sana o doğru yolu bulan, çalışıp çabalama yüzünden eridin gitti; mânâmızı anlamak için sûretten kaçındın, vazgeçtin. Kimin derdi, gamı varsa perişan bir hale gelir, berbâd olur gider; gelsin de efendimizin kahvesini içsin, sarhoş olsun, derdinden kurtulsun.)⁵⁹

VIII.

Ah güzelin aşkına hâlâtına
Yandı yürek aşk harârâtına
And içeyim gayrı güzel sevmeyem
Tanrı’ya vü Tanrı’nın âyâtına⁶⁰

IX.

تاعرش ز سودای رخش ولولهاست
در سینه ز بازار رخس غلغلهاست
از بادۀ او بر کفِ جان بلبلهاست
در گردنِ دل ز زلف او سلسلهاست

Şefik Can, *a.g.e.*, rb.no: 187

Tâ ‘arş zi sevdâ-yı ruhaş velvele hâst
Der sîne zibâ zâr-i ruhaş gulgule hâst
Ez bâde-i o ber kefi cân bülbüle hâst
Ber gerden-i dil zi zülf-i o silsile hâst

MEF’ Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)

⁵⁹ Mevlânâ, *DKT.*, c. II., s. 24, gz.no. XVIII.

⁶⁰ Bkz. s. 74.

(O öyle bir güzeldir ki yüzünün sevdâsından arşa kadar velveleler yükseliyor. Gönülde, paha biçilmez güzelliği için, yanağının pazarından akseden gürültüler duyuluyor. Onun şarab testisinden, canın avucundaki kadehe şarab konurken hoş sesler çıkmaktadır. Gönülün boynunda onun saçlarından örülmüş zincir gibi, bağlar var.)

X. "باز از آن کوه قاف آمد عنقای عشق
باز بر آورد عشق سر بمشال نهنگ
سینه گشادست فقر جانب دلہای پاک
مرغ دل عاشقان باز پر نو گشاد
هر نفس آید نثار بر سر یاران کار
فتنه نشان عقل بود رفت و بیکسو نشست
عقل بدید آتشی گفت کہ عشقست و نی
عشق ندای بلند کرد باواز پست

باز بر آمد ز جان نعره و هیهای عشق
تا شکند زورق عقل بدریای عشق
در شکم طور بین سینه سینای عشق
کز قفص سینه یافت عالم پهنای عشق
از بر جانان کہ اوست جان و دل افزای عشق
هر طرف اکنون ببین فتنه دروای عشق
عشق ببیند مگر دیدہ بینای عشق
کای دل بالا پیر بنگر بالای عشق"

بنگر در شمس دین خسرو تبریزیان
شادی جانہای پاک دیدہ دلہای عشق

Mevlânâ, DK., s. 510-511; gz. no: 1311

Bâz ez ân kûh-i kâf âmed 'ankâ-yi 'aşk

Bâz ber âmed zi cân na're-i heyhây-i 'aşk

'Aşk nidâ-yi bülend kerd bâvâz-i pest

Key dil-i bâlâ be-pür be-niger bâlâ-yi 'aşk

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh)

(Gene aşk zümrüdüankası, o kafdağından çıkageldi; gene candan, aşk nâraları aşk hay huyları duyulmaya başladı. Gene aşk denizinde akıl kayığını uşatıp dağıtmak için timsah gibi başını kaldırdı aşk. Yokluk, tertemiz gönüllere göğsünü açtı. Aşkın tertemiz gönlünü Tûr dağı'nın içinde gör de seyret. Gene âşıkların gönül kuşu, yeni bitmiş kanatlarını açtı; göğüs kalesinde geniş mi geniş bir aşk âlemi buldu. Aşkın canına canlar katan, gönlüne gönüller veren sevgiliden, iş dostlarının başına her nefeste saçılar saçılıyor. Fitneler koparan akıldı, çekilip bir yana gitti, oturdu. Şimdi bak da seyret, her yanda aşk fitnessi, her tarafta aşk neş'esi var. Akıl, bir ateştir, gördü de işte dedi, bu aşk, bizse kamişız. Fakat aşk, ancak aşkın görür gözünü, can gözünü görür. *Aşk, hafif bir sesle yüce bir sesleniş kopardı da o yüce gönül dedi, yücelere uç da aşkın yüceliklerini gör.*

XI.

"جامه سیه کرد کفر نور محمد رسید
روی زمین سبز شد جیب درید آسمان
گشت جهان پر شکر بست سعادت کمر
دل چو سطرلاب شد آیت هفت آسمان
عقل معقل شبی شد بر سلطان عشق
بیک دل عاشقان رفت بسر چون قلم
چند کند زیر خاک صبر روانهای پاک
طبل قیامت زدند صور حشر می دمد
بعشر مافی القبور حصل مافی الصدور
دوش در استارگان غلغله افتاده بود
رفت عطارد ز دست لوح و قلم در شکست
قرص قمر رنگ ریخت سوی اسد میگریخت
عقل ذر آن غلغله خواست که پیدا شود
خیز که دوران ماست شاه جهان آن ماست
ساقی بی رنگ و لاف ریخت شراب از گزاف
باز سلیمان روح گفت صلاهی صبوح
رغم حسودان دین کوری دیوالعین

طبل بقا کوفتند ملک مخلص رسید
بارد گرمه شکافت روح مجرد رسید
خیز که باردگر آن قمرین خند رسید
شرح دل احمدی هفت مجلد رسید
گفت باقبال تو نفس مقید رسید
مژده همچون شکر در دل کاغذ رسید
هین زلحد بر جهید نصر مؤید رسید
وقت شد ای مردگان حشر مجدد رسید
آمد آواز صور روح بمقصد رسید
کز سوی نیک اختران اختر اسعد رسید
در پی اوزهره جست مست بفرقد رسید
گفتم خیرست گفت ساقی بی خود رسید
کودک هم کودک است گوچه با بجد رسید
چون نظرش جان ماست عمر مؤید رسید
رقص جمل کرد قاف عیش ممد رسید
فتنه بلقیس را صرح ممد رسید
کحل دل و دیده در چشم ممد رسید

"از پی نامحرمان قفل زدم بر دهان
خیز بگو مطربا عشرت سرمد رسید"

Mevlânâ, DK., s. 356-357; gz. no: 882

⁶¹ Mevlânâ, DKT., c. IV., s. 376, gz.no. LXIII.

Câme siyeh kerd küfür nûr-i Muhammed resîd

Tabl-ı bakâ küftend milk-i muhalled resîd

Ez pey-i nâ mahremân kufl zedem ber dehân

Hîz be-gû mutribâ 'işret-i sermed resîd

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh)

*(Küfür, kara donlara girdi, karalar giyindi; Muhammed'in nûru geldi. Ölümsüzlük davulunu çaldılar, ebedî saltanat devri geldi. Yeryüzü yeşerdi, gökyüzü yenini yakasını yırttı; bir kere daha Ay ikiye yarıldı, salt rûh geldi. Dünya şekerle doldu, kutluluk kemer kuşandı; kalk, bir kere daha o A yüzlü geldi. Üsturlaba benzeyen gönül, yedi göğün delili oldu; Ahmed'in gönlünü şerh eden yedi cilt, geldi, çattı. Bağlarla bağlanmış akıl, bir gecelik pâdişâhına kavuştu da kayıtlarda kalmış nefis, "senin devlet tapına, ikbal kapına geldi." Dedi. Âşıkların gönül çavuşu, kalem gibi başını ayak yaptı da gitti; kâğıdın gönlüne şeker gibi bir müjdedir, geldi. Niceye bir, tertemiz gönüller, toprağın içinde sabredecekler? Haydi, sıçrayın, çıkın mezarlardan, kuvvetlere mazhar olmuş bir yardım geldi size. Kıyamet davulunu çalıyorlar, mahşer sûrunu üfürüyorlar; vakti geldi, a ölümler, yeni bir mahşer çağı geldi, çattı. Kabirlerdekililer dirildiler, çıktılar, gönüllerdekiler açığa çıktı, bilindi; sûr sesi geldi, can maksadına erişti. Dün gece yıldızlardan bir gürültüdür, duyulmuştu; yıldızı kutlulardan, kutlular kutlusu bir yıldız gelmişti. Utârid elden çıktı, taş tahtasını da kırdı, kalemini de; ardından Zühre sıçradı, sarhoş bir halde Ferkad yıldızına erişti. Ay değirmisinin beti benzi attı; Arslan burcuna doğru kaçıyor; "hayırlar olsun." Dedim, "kendinden geçmiş sâki geldi." Dedi. O gürültünün içinde akıl, "bir görüneyim." Dedi ama ebcede erişse bile çocuk, gene çocuktur. Renksiz, lâfsız sâki, sonu gelmez şarabı döktükçe döktü; Kafdağı bile deve gibi esridi, köpürdü de oyuna, hem de birteviye süren oyuna girdi. Kalk, davran, bizim devrânımız, pâdişâh bizim; bakışı canımız bizim, ölümsüz bir ömür geldi bize. Gene can Süleyman'ı, sabah şarabını içmeye çağırdı bizi; Belkıys'ın sınıdığı billûr döşenmiş alan göründü bize de. Din hasetçilerinin inadına, rahmetten kovulmuş şeytanın körlüğüne, ağrıyan gözlerimize gönül ve can sürmesi geldi. **Mahrem olmayanlar anlamasınlar diye dilime kilit vurdum artık a çalgıcı, kalk, sen söyle; "sonsuz işret çağı geldi" de!**)⁶²*

⁶² Mevlânâ, *DKT*, c. IV., s. 337-338, gz.no. XXIX.

Dördüncü Selâm

XII.

(Âh) Sultân-ı menî (âh) sultân-ı menî

(Âh) V'ender dil ü cân î mân-ı menî

(Âh) Dermen be-demî (âh) men zinde şevem

(Âh) Yek cân çî büved sad cân-ı menî⁶³

XII.T. Âh î mân-ı menî.

⁶³ Bkz. s. 69-70.

2.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_1+b_{1,5})^{1.m}+A.T.(c_{1,5}+d_1)^{söz}$$

$$A(a_1+b_{1,5})^{2.m}+A.T.(c_{1,5}+d_1)^{söz}$$

$$B(e_1+b_{1,5})^{3.m}+B.T.(c_{1,5}+f_1)^{söz}$$

$$A(a_1+b_{1,5})^{4.m}+AT(c_{1,5}+d_1)^{söz}+I.T.(g_2+h_{2,5}+I_{2,5})^{söz}$$

II.

$$C(j^{1.m}_{2,5}+k^t_1)$$

$$C(j^{2.m}_{2,5}+k^t_1)$$

$$D(l^{3.m}_{2,5}+m^t_1)$$

$$C(j^{4.m}_{2,5}+k^t_1)$$

III.

$$E(n^t_1+o^{1.m}_{1,5}+p^t_1)$$

$$E(o^{2.m}_{1,5}+p^t_1)$$

$$E(o^{3.m}_{1,5}+p^t_1)$$

$$F(r^{4.m}_{1,5}+s^t_1)+III.T.(t_{2,5}+u_{1,5})^{söz}+\{(v_3+y_3)+(z_2+aa_1^{2/4})\}^{saz}$$

İkinci Selâm

IV.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+IV.T.(d_2)^{söz}+\{(e_2+f_2)+(e_2+f'_2)+(g_2+h_2)+(g'_2+1_1)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

V.

$$A(a_1+b_1)^{1.m}$$

$$A(a_1+b_1)^{2.m}$$

$$B(c_1+b'_1)^{3.m}$$

$$A(a_1+b_{1/2}+d_1^{10/8})^{4.m} + \mathbf{V.T}\{(e_3+f_3)+(g_3+h_3)+(f_3+g'_3+1_1)\}^{saz}$$

VI.

$$C(j_3+j'_3)^{1.m}$$

$$D(k_3+l_3)^{2.m}$$

$$C(j_3+j'_3)^{3.m}$$

$$D(k_3+l_3)^{4.m} + \mathbf{VI.T}(m_4+m_4+n_4)^{saz}$$

VII.

$$E(o_2+p_{1,5})^{1.m}$$

$$F(r_{2,5}+s_{1,5})^{2.m}$$

$$G(t_{2,5}+u_{1,5})^{3.m}$$

$$H(v_{2,5}+y_{2,5})^{4.m}$$

VIII.

$$I(z_2+aa_2)^{1.m}$$

$$I(z_2+aa_2)^{2.m}$$

$$J(z'_2+ab_2)^{3.m} + \mathbf{VIII.T}\{(ad_3+ad'_2)+(ae_3+m_4)+(af_2+ag_{1,5})\}^{saz}$$

IX.

$$L(a_{12}+aj_2)^{1.m}$$

$$M(ak_2+al_2)^{2.m}$$

$$N(am_{1,5}+aj'_{2,5})^{3.m}$$

$$N(am_{1,5}+aj'_{2,5})^{3.m}$$

$$M(ak_{1,5}+al_3)^{4.m} + \mathbf{IX.T}\{(an_2+ao_2)+(an_2+ao'_2)+(ap_2+ar_2)+(an_2+ao_2)+(an_2+ao'_2)+$$

$$(ap_2+ar'_2)^{saz}$$

X.

$$O(as_2+at_2)^{1.m}$$

$$O(as_2+at_2)^{2.m}$$

$$P((au_2+av_2)^{3.m}$$

$$R(ay_2+az_3)^{4.m} + \mathbf{X.T} \{(ba_2+bb_2)+(bc_2+bd_3)\}^{saz}$$

XI.

$$S(be_2+bf_3)^{1.m}$$

$$S'(be'_2+bf'_3)^{2.m}$$

$$T(be''_2+bg_2)^{3.m}$$

$$U(bh_2+b_3)^{4.m}$$

Dördüncü Selâm**XII.**

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m} + \mathbf{XII.T}(d_2)^{söz}$$

2.5. Makam Analizi

Acem-bûselik mevlevî âyîn-i şerîfi, âyîn içinde değişik makamlara geçkiler yapıp, ana makama döner. Fakat, ikinci ve dördüncü selâmlar, hüseyînâşîranda uşşâklı karar ile nühüft makamı karakteri gösterirler. Son peşrev ve son yürük semâî, hüseyînâşîran makamındadır. Böylece bu âyini “başladığından farklı bir makamda bitenler” sınıfına dahil edebiliriz.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar aynı bestelidir. Bu üç mısra, **acem makamının** güçlü perdelerinden biri olan **nevâda bûselikli** yarım karar yaptıktan sonra, kendilerine ait sözlü terennümlerin ilk hecesini alarak, yine **nevâda bûselikli** yarım karar ederler. Bu üç mısran terennümleri de birbirleriyle aynı bestelidir. Terennümler, **nim zirgüle yedenli düğâhta bûselikli** karar verirler. Üçüncü mısra, diğer güçlü perdesi olan **acemde çargâhlı** asma kalış yaptıktan sonra, kendisine ait sözlü terennümün ilk hecesini alarak, diğer mısralar gibi **nevâda bûselikli** yarım karar yapar. Terennüm ise, **düğâhta bûselik çeşnisi** gösterip, **nevâda bûselik** yaparak güçlü **acem perdesinde** kalır. **I.T.** Bu sözlü terennüm bölümünde sırasıyla; önce **acem perdesi** civarında gezindikten sonra, **nevâda bûselikli** asma kalıştan yola çıkarak, **nim zirgüle yedenli düğâhta bûselikli** karar verir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâ perdesi** civarında gezindikten sonra, **nim zirgüle yedenli düğâhta bûselikli** karar verirler. Mısraların sonundaki sözlü terennümler ise, **çargâhta çargâh çeşnisi** gösterirler. Üçüncü mısra, **hüseyînîde uşşâklı** ve **hicazlı** asma kalış yapar. Bu mısran terennümü ise **çargâhta çargâh** ve **hüseyînîde uşşâk** ile **nevâ perdesini** gösterir.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısradan önce yer alan “hey hey” terennümü, **nevâ perdesinde rastlı** kalış yapar. İlk üç mısra kendi aralarında aynı bestelidirler. Bu mısralar, **evîç perdesi** civarında gezindikten sonra, **nevâda rastlı** yarım karar yaparlar. Bu mısralara ait terennümler vardır. İlk iki terennüm aynı besteye sahip olup, **evîçte segâh üçlüsünü** gösterir. Üçüncü terennüm ise, aynı özelliği gösterdikten sonra, **hüseyînîde uşşâklı** kalış yapar. Dördüncü mısra, birinci şekil **bûselik makamı dizisi** gösterir. Bu mısran terennümü ise, **çargâhta çargâhlı** ve **bûselikte kürdîli** seyirler yapar. **III.T.** Bu sözlü terennüm kısmı, **yerinde bûselikli** karar verir.

İkinci Selâm

- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda bûselikli** ve **çargâhta çargâhlı** asma kalışlar yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların da besteleri kendi aralarında aynıdır. Bu mısralar, **yerinde bûselik**, **rastta çargâh** ve **hüseyînâşîranda uşşâk** asma kalışları yaparlar. **IV.T.** ün sözlü terennüm bölümünde, ikinci ve dördüncü mısraların asma kalışları görülür. Saz terennümü ise, **nevâda rast** ve **bûselik**, **düğâhta bûselik**, **düğâhta sabâ** ve **rast beşlisi** gösterdikten sonra, **nevâda nim hicaz yedenli** yarım karar yapar.

Üçüncü Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar güçlü **nevâ perdesi** civarında seyrettikten sonra, **dügâh perdesine uşşâklı** inerler. Daha sonra, birinci ve ikinci mısralar **dügâhta kürdîli** kalırlar. Üçüncü mısra ise, **dügâhta hicazlı** ve **uşşâklı** kalışlar yapar. İlk iki mısraın yaptığı **dügâhta kürdîli** karar, bu mısrada da görülür. **V.T.** Bir saz terennümü olan bu bölümde; **nevâda bûselikli**, **nim zirgüle yedenli dügâhta bûselikli**, **acemde çargâhlı**, **dügâhta uşşâklı**, **nevâda bûselikli** asma kalışlardan sonra, **dügâhta bûselikli** karar görülür.
- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların besteleri aynıdır. Güçlü **acemde çargâh çeşnili** asma kalış yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların besteleri aynıdır. Bu mısralar da, **bûselik yedenli çargâhta çargâhlı** asma kalış yapıp, **nim zirgüle yedenli dügâhta bûselikli** karar veririler. **VI.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **muhayyerde uşşâklı** asma kalış, **nevâda rastlı** yarım karar yapar.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **bûselik çeşnili nevâda** yarım karar yapar. İkinci mısra; **çargâhta çargâh**, üçüncü mısra; **çargâhta** küçük bir **sabâ** gezintisi gösterir. Dördüncü mısra; **dügâhta uşşâk**, **acemaşîranda çargâh** asma kalışları yapar.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. İlk iki mısraın bestesi aynıdır. **Nevâ perdesi** civarında gezinerek, **nevâda** yarım karar yaparlar. Üçüncü mısra, **çargâh perdesi** civarında gezinir. Dördüncü mısra, **dügâhta sabâlı** gezindikten sonra, **sabâ makamının** güçlüsü olan **çargâhta** yarım karar yapar. **VIII.T.** Bir saz terennümüdür. Bu bölümde, **sabâ çeşnilerine tiz çargâh perdesinde** yarım kararlı devam edilir.
- IX. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **dügâhta sabâlı** asma kalıştan sonra, **çargâhta** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta uşşâklı** kalıştan sonra, **dügâhta kürdîli** karar ederler. Üçüncü mısra ise, **çargâhta çargâhlı** ve **dügâhta sabâlı** asma kalıştan sonra, **sabâ makamının** güçlüsü **çargâhta** yarım karar yapar. **IX.T.** Bir saz terennümüdür. **Nevâda hicaz geçkilerinden** sonra **rastta** rastlı kalış yapıp, **acem makamının** güçlüsü **nevâ perdesinde** yarım karar yapar.
- X. Bu bölüm iki beyittir. İlk iki mısraın bestesi aynıdır. **Nevâda hicaz geçkisi** yaparlar. Üçüncü mısra, **dügâhta hicaz**, **rastta nikrîz geçkileri** yapar. Dördüncü mısra, **dügâhta kürdî**, **acemaşîranda çargâhlı** kalışlar yapar. **X.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup; **acemde çargâh** ve **dügâhta uşşâk** asma kalışlarını yaptıktan sonra, güçlü **acem perdesini** gösterir.
- XI. Bu bölüm iki beyittir. Mısralar, **çargâh perdesi** civarında **çargâhlı çeşniler** yaparak, **acem perdesini** gösterirler. Son mısra, **acemaşîranda çargâhlı** kalış yapar.

Dördüncü Selâm

XII. Bu bölüm iki beyittir. IV. ile aynıdır. Ayrıca **XII.T.** olarak, IV.T. ün sözlü terennümü kullanılmıştır.

2.6. Usûl Analizi

Acem- bûselik âyîn-i şerîfinden önce, muzaaf devr-i kebîr usûlündeki acem peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Mısralar ikibuçuk usûl olup, mısralardan sonra gelen terennümler de ikibuçuk usûldür. **I.T.** Yedi usûllük bir sözlü terennümdür.
- II. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Mısralar ikibuçuk usûldür. Mısralardan sonra gelen terennümler bir usûldür.
- III. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. İlk mısradan önce bir usûllük “hey hey” terennümü bulunur. Her mısra birbuçuk usûl, kendilerinden sonra gelen “yâr yâr” terennümleri bir usûldür. **III.T.** Dört usûllük bir söz, dokuz usûllük bir saz terennümünden oluşur. Saz terennümünün son ölçüsü 2/4'lüktür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- IV. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra, sofyan usûlü boyunca süren bir “âh” terennümüyle başlar. Mısra başları, Türk aksağı usûlüne denk düşer. Her mısra, terennüm kısımlarıyla beraber dört usûldür. **IV.T.** Üç usûllük sözlü terennüm ve onbeş usûllük saz terennümünden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- V. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Her mısra iki usûldür. Birinci, ikinci ve üçüncü mısraların sonlarındaki “hey” terennümleri, devr-i kebîr usûlünün içindeki son sofyan usûlüne denk düşmüştür. Dördüncü mısranın son üç hecesi, bir usûllük aksak semâî ile ölçülmüştür.

İkinci kısım: Aksak semâî usûlündedir. **V.T.** Ondokuz usûllük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VI. MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Her mısra terennümlerle beraber altı usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülse de, “FÂ Î LÜN” tef'ilelerinin son heceleri, bir ve üçüncü mısralarda bir sekizlik not ve bir usûl uzatılmıştır. İkinci ve dördüncü mısraların ilk “FÂ Î LÜN” tef'ileleri bir sekizlik not, yine bu mısraların ikinci “FÂ Î LÜN” tef'ileleri ise bir sekizlik not ve bir usûl uzatılmıştır. **VI.T.** Oniki usûllük bir saz terennümüdür.

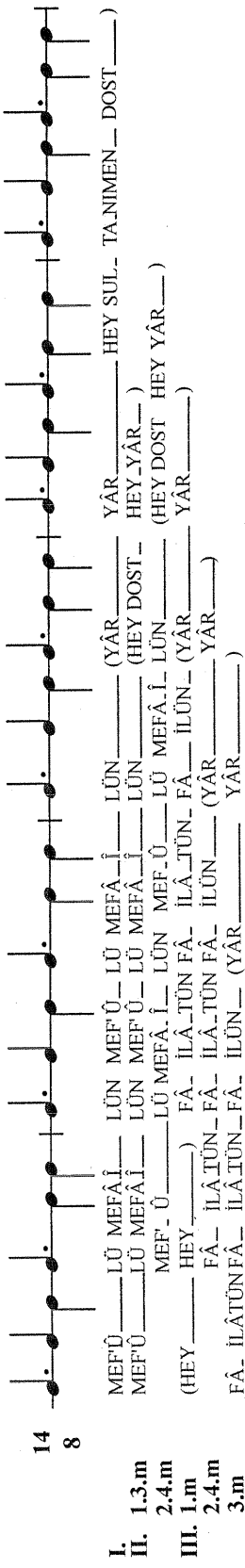
- VII.** MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Birinci mısra üçbuçuk, ikinci ve üçüncü mısralar dört, son mısra ise beş usûldür. Birinci mısram ilk hecesi, **VI.T.** ün son darbından başlar.
- VIII.** MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i serî matviyy-i mavkûf) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Her mısramın son heceleri bir ölçü uzatılmıştır. Her tef' ile bir usûldür. **VIII.T.** Onbeşbuçuk usûllük bir saz terennümüdür.
- IX.** MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 1) vezninde bir rubâîdir. İlk üç mısra dört usûl, son mısra dört buçuk usûldür. Birinci mısramın ilk hecesi **VIII.T.** ün son darbından başlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat mısraların son heceleri bir dörtlük uzatılmıştır. **IX.T.** Yirmidört ölçülük bir saz terennümüdür.
- X.** MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra dört, son mısra beş usûldür. Her tef' ile bir usûle karşılıktır. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat, dördüncü mısramın son hecesi bir ölçü uzatılmıştır. **X.T.** Dokuz ölçülük bir saz terennümüdür.
- XI.** MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar beş; üçüncü mısra ise dört usûldür. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların son heceleri bir ölçü uzatılmıştır. Bunun dışında, her tef' ile bir usûldür ve kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.

Dördüncü Selâm, İkinci Selâm'ın aynısıdır.

Âyinden sonra, son peşrev olarak fahte usûlündeki hüseyinîaşîran peşrevi ve aynı makamda son yürük semâî çalınır.

2.7. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

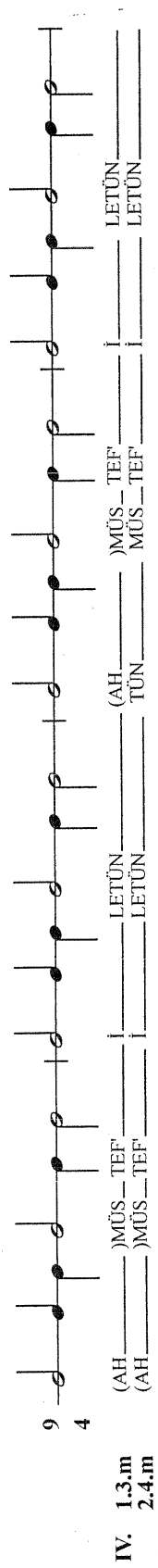

MEFÛ _____ LÜ MEFÂÎ _____ LÜN _____ MEFÛ _____ YÄR _____ HEY SUL- TANIMEN- DOST-)
MEFÛ _____ LÜ MEFÂÎ _____ LÜN _____ MEFÂÎ _____ HEY-YÄR-)
MEF- Ü _____ LÜ MEFÂÎ _____ LÜN MEF- Ü _____ LÜ MEFÂÎ _____ LÜN _____ HEY DOST HEY YÄR-)
(HEY _____ HEY _____) FÄ- İLÄ-TÜN FÄ- İLÄ-TÜN FÄ- İLÜN- (YÄR _____ YÄR _____)
FÄ- İLÄ-TÜN FÄ- İLÄ-TÜN FÄ- İLÜN- (YÄR _____ YÄR _____)

14
8

I. 1.3.m
II. 2.4.m
III. 1.m
2.4.m
3.m

İkinci Selâm / Eyfer

(AH _____)MÜS- TEF' _____ LETÜN _____)MÜS- TEF' _____ LETÜN _____
(AH _____)MÜS- TEF' _____ LETÜN _____ (AH _____)TÜN _____ LETÜN _____

9
4

IV. 1.3.m
2.4.m

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

(AH) MÜS-TEF' LETÜN LETÜN LETÜN LETÜN LETÜN LETÜN LETÜN LETÜN LETÜN LETÜN
 (AH) MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF'

3. HİCAZ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

3.1. Abdürrahîm Künhî Dede (1769-1831)

XIX. Asrın ilk yarısında yetişen önemli mûsikîşinaslardan biri olan Abdürrahîm Dede İstanbul'da doğmuş olup, yine bu devrin iki büyük şahsiyeti olan Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Ali Nutkî ve Abdülbâkî Nâsır Dede'nin kardeşidir. Abdürrahîm Dede, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde bilhassa büyük ağabeyi Şeyh Ali Nutkî Dede'nin himayesinde tasavvuf, edebiyat ve mûsikî bilgileri alarak yetişti.⁶⁴

Hayatının bir dönemini "cezbe" içinde geçiren Abdürrahîm Dede, ağabeyi Nâsır Dede'nin oğlu Receb Hüsnü Dede'nin 1829'da ölümü üzerine, Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından, şeyhlik destârı ile Yenikapı Mevlevîhânesi'ne şeyh atanmıştır. Aynı zamanda şair de olan Abdürrahîm Dede, şiirlerinde "Künhî" mahlâsını kullanmıştır.⁶⁵

Abdürrahîm Künhî Dede, esas şöhretini mûsikî alanında duyurmuştur. Yenikapı Mevlevîhânesi'nde kudümzenbaşılık yaptığı bilinen Künhî Dede, din ve din-dışı sahalarda birçok eser bestelemiştir. Bunların arasında en önemlisi, içinde diğer makamlardan hiçbir geçkinin yer almadığı hicaz âyînidir.⁶⁶ Aynı zamanda, anberefşân adlı bir makam icat etmiş⁶⁷ ve bu makamda bestelediği bir peşrev ve saz semaîsi günümüze ulaşmıştır. Bunun yanısıra bestelediği nühüft âyîni ise unutulmuştur. Yetiştirdiği mûsikîşinaslar arasında en meşhurları, Galata Mevlevîhânesi kudümzenbaşısı Dervîş Mehmed ve Musâhib Mehmed Ağa'dır.⁶⁸

⁶⁴ Nuri Özcan, "Abdürrahîm Künhî Dede", *TDVİA*, c. I, s. 292.

⁶⁵ Mehmed Ziyâ Bey, *a.g.e.*, s. 166.

⁶⁶ Rauf Yektâ, *Esâtîz-i Elhân III. Dede Efendi*, (Yayına hazırlayan: Nuri Akbayar), İstanbul 2000, s. 163.

⁶⁷ Abdülbâkî Nâsır Dede, *Tedkîk ü Tahkîk*, vr. 37^a

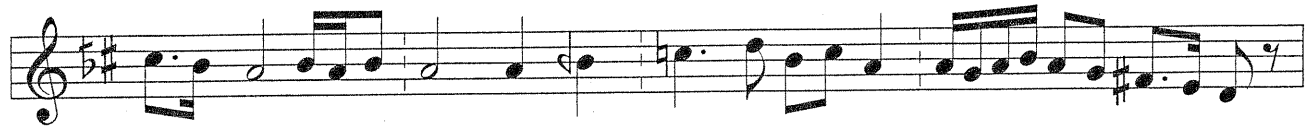
⁶⁸ Nuri Özcan, "Abdürrahîm Künhî Dede", *TDVİA*, c.I, s.292.

3.2. Notası

HİCAZ HÜMÂYUN PEŞREVİ

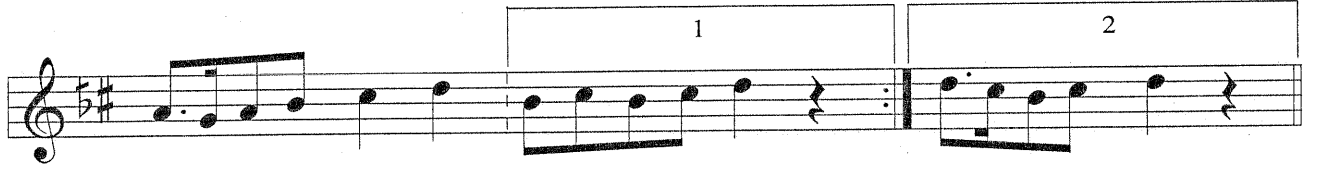
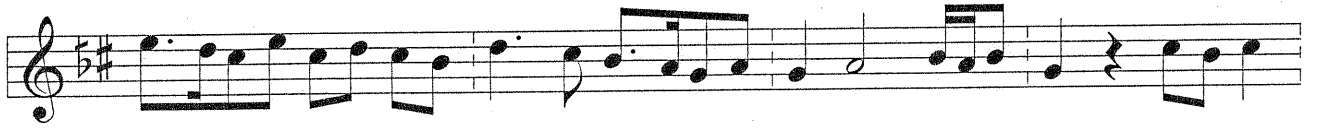
Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Musâhib Seyyid Ahmed Ağa

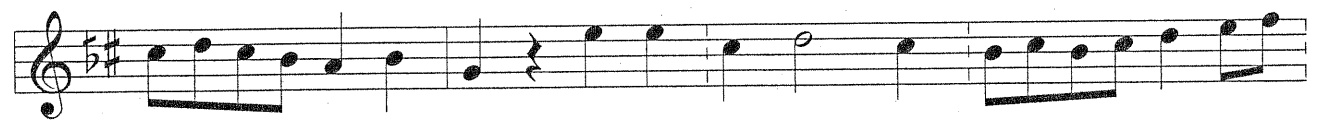

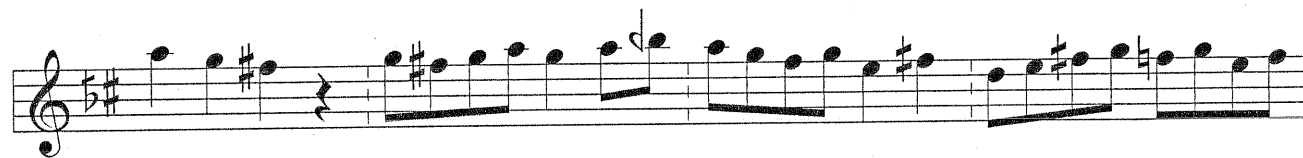
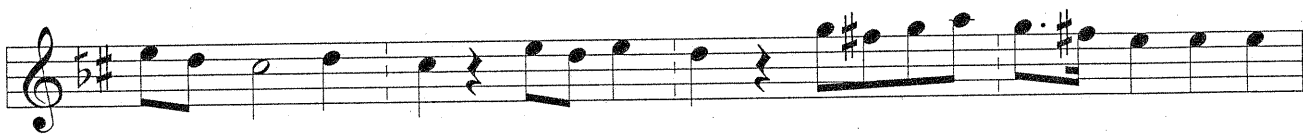
Teslim

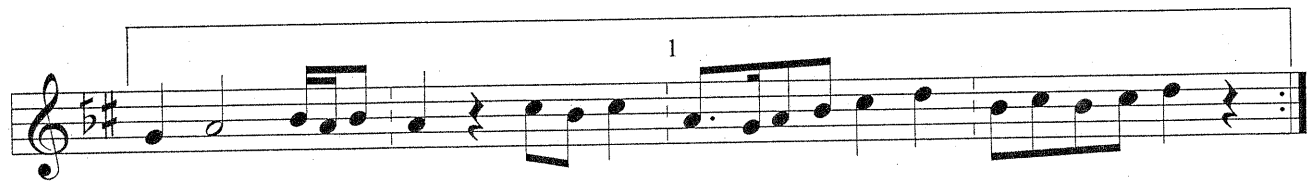
İkinci Hâne

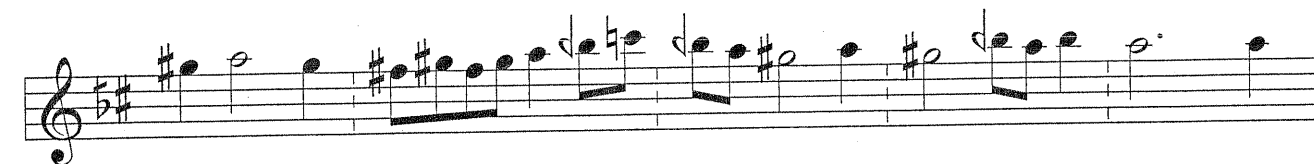
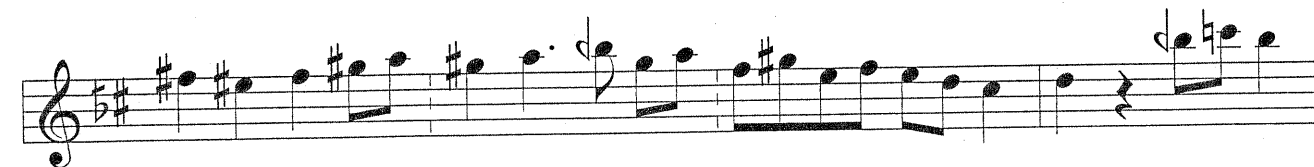
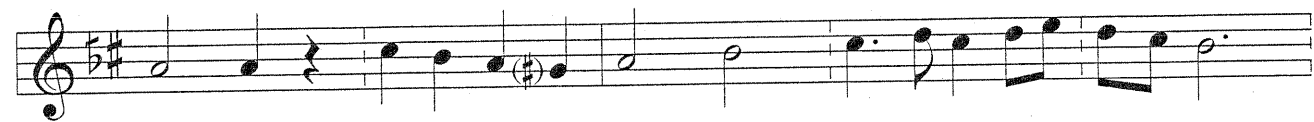
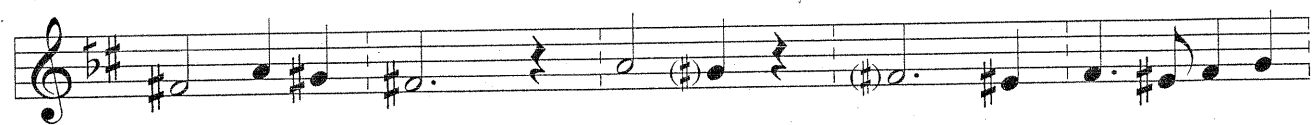

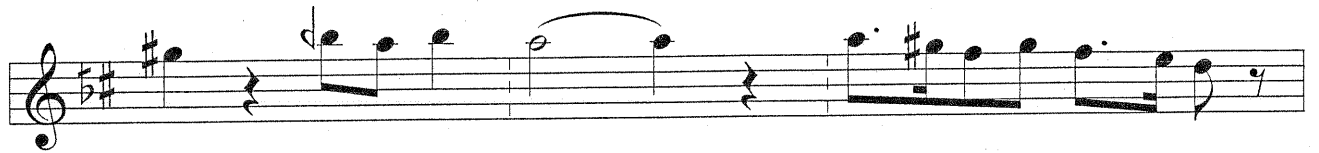
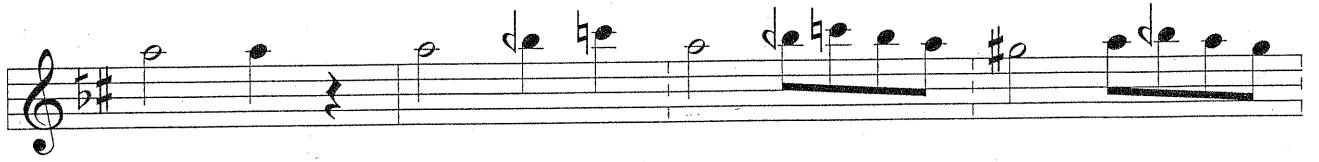
Teslim

Üçüncü Hâne

Mülâzime

Teslim

HİCAZ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Abdürrahîm Kühî Dede

Devr-i Revân I.

Men 'â— şı— kı ân has— te— m 'aş ke— st mü nâ câ

te— m hey yâ— r hey sul tâ nı me— n

vay (saz—) Ez sa— v ma'— a bî rû— ne— m der kû—

yi ha râ bâ te— m hey yâ— r hey sul

tâ nı me— n vay (saz—) yâr yâr Me— n be— n

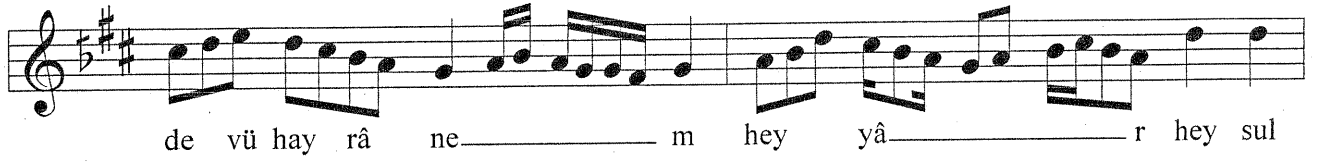
de i sul— tâ— nem sul tâ— nı ci hân bâ ne— m

hey yâ— r hey sul tâ nı me— n va—

y Z'ân de m ki ru haş dî de m şû rî

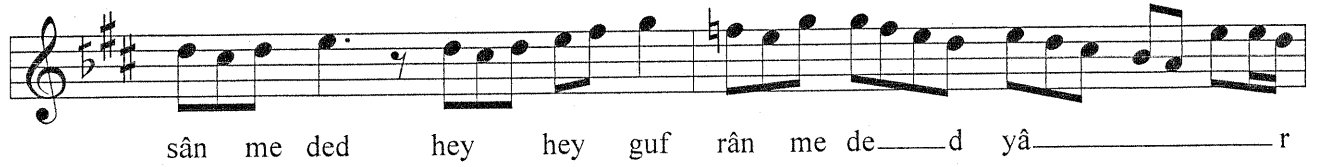

de vü hay râ ne m hey yâ r hey sul

I.T

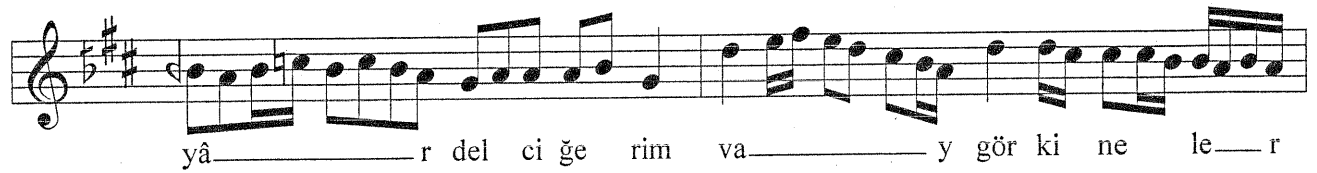
tâ ni me n vay (saz) Yâr yâr hey hey ih

sâ n me ded hey hey guf rân me de d yâ r

yâ r yâr yü re ğim yâ r yâ r

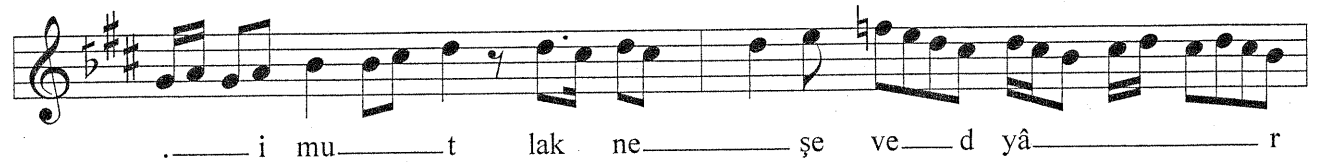

yâ r del ci ğe rim va y gör ki ne le r

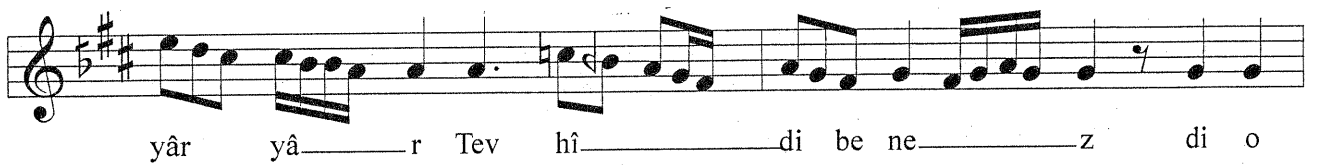
II.

var (saz) Tâ be n de zi ho d fâ nî

i mu t lak ne şe ve d yâ r

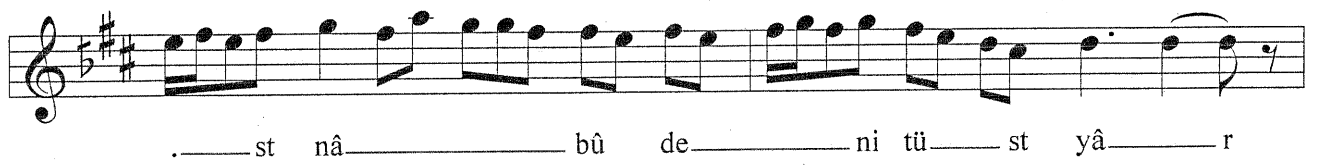
yâr yâ—r Tev hî—di be ne—z di o

.—mu ha—k kak ne—şe ve—d

yâ—r yâr Tev hî—d hu lû—l(i) nî

.—st nâ—bû de—ni tû—st yâ—r

yâ—r yâ—r Ver ne—y be gü zâ—f bâ

.—tı lî—Hakk ne—şe ve—d yâ—r

yâ—r yâ—r ver ne—y be gü zâ—f bâ

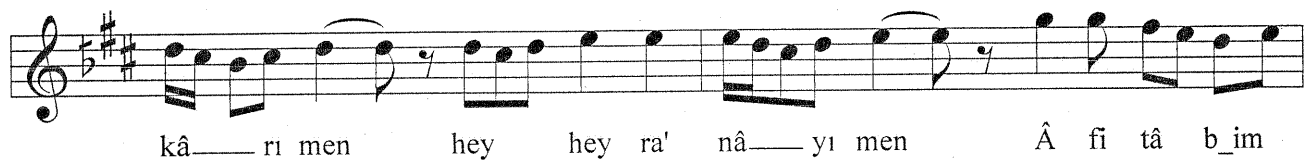
. —ti lı — Hakk ne — şe ve — d yâ — r

II.T

yâr yâ — r Yâr hey sul tâ — nı men he — y hün

III.

kâ — rı men hey hey ra' nâ — yı men Â fi tâ b_im

rû — z be — r şek li di ğer tâ — bân şü dest Der şü 'â 'aş

hem çü ze — r re — câ nı men rak sân şü dest Müş te rî der

tâ — l i's — t ü mâ h ü züh re der hu zûr Yâr çev gân

IV.

zül fi me — h rû — mîr in mey dân şü dest Yâ Rab tü

me râ — be nef si — ta — n nâ — z me —

di h yâ r yâ r yâ r yâ r câ ni câ ni

men (saz) Bâ her çi cüz ez tû st

me râ sâ z me di h yâ r yâ r

yâ r yâ r câ ni câ ni men (saz) Men de r

tû he mi gi rî ze m ez fit ne

i hî ş yâr hey sul tâ ni me n Men â ni

tû he m me râ be me n bâ z me

di h yâ r yâ r yâ r yâ r câ ni câ ni

IV.T

me—n

Evfer

İkinci Selâm

V.

Dâ— den— de— m_e ze— | sec—

de— i be— r rû— yi— sa ne— m

râ— Be— r bâ— mi— fe le— k bü— r

de— m_e zân— rû— yi— 'a le— m

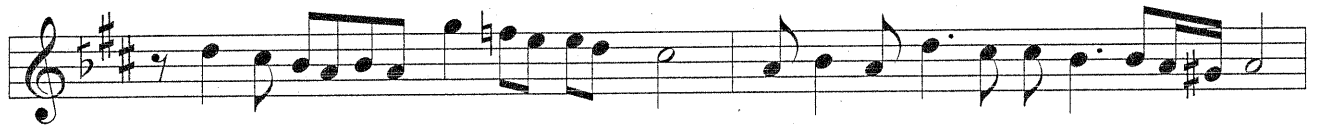
râ— he— y su— l tâ— ni me— n

me n he y hün kâ ri me n

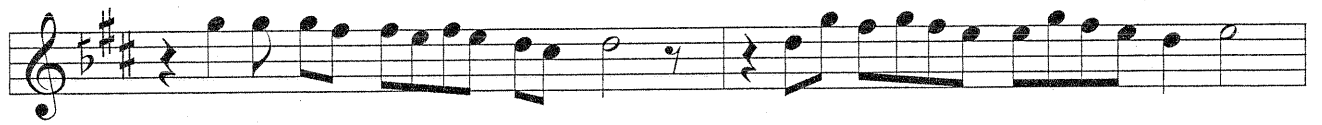
â h he y ra' nâ yı me n

â h he y ma k bû li me n

Â h Mu' ci z be nü mâ e z

le bi la' le t çü me sî

hâ Tâ zi n de kü nî mü r

de i sa d sâ le i ga m

râ he y su l tâ ni me n

me n he y hü n kâ ri me n

â h he y ra' nâ yi me n

â h he y ma k bû li me n

V.T

Üçüncü Selâm

Devr-i Kebîr

VI.

'Â şı	kâ n der	kû yi	câ nâ n
Es sa	lâ ey	'â şı	kan de r
Şem si	Teb ri	zî zi	ba lâ

es sa lâ be lâ yâ ri me n
kû yi do st be lâ yâ ri me n
yi fe le k be lâ yâ ri me n

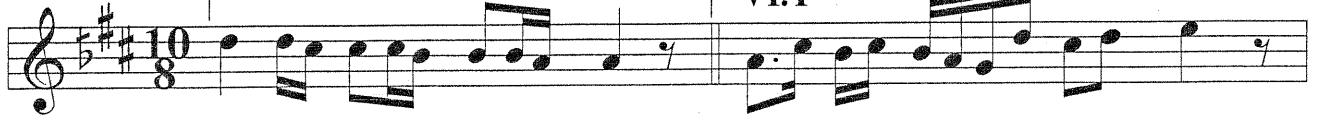
Sû yi â n hu r şî di tâ bâ n
Es sa lâ câ n es sa lâ câ n
Her za mâ nî mî ke şe d hâ n

1 ve 2.

es sa lâ be lâ yâ ri me n
es sa lâ be lâ yâ ri me n

Aksak Semâî

3

VI.T

e s es sa lâ

Yürük Semâî VII.

Ey ki he zâr â fe ri n bu ni ce sul

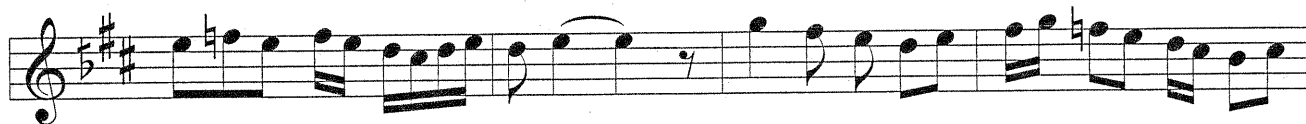
tâ n_o lu_____ r (saz) Ku lu o lan ki_____ ş_i le_____ r

câ_____ nı_____ m hüs re vü hâ_____ kâ_____ n_o lu_____ r yâ_____ r

hüs re vü hâ_____ kâ_____ n_o lu_____ r (saz_____) Her ki bu gün

Ve le d'e_____ i na nu ben yü_____ z sü re_____

_____ Yok su l_i se bâ_____ y_o lu_____ r câ_____ nı_____ m

bâ y_i se sul tâ n_o lu_____ r yâ_____ r bâ y_i se sul

VII.T

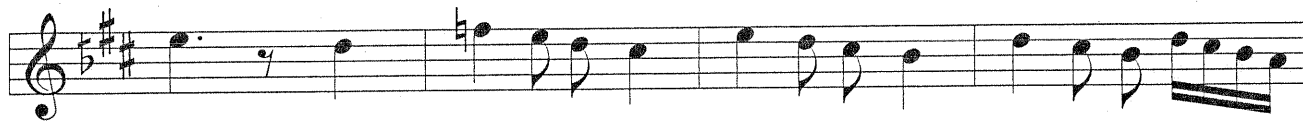
tâ n_o lu_____ r

VIII.

Ey sub hi sa 'â det zi ce bî ni tû hû ve—y

dâ Ân husn— çi hus nest te kad des ve te â—

lâ Ez cây ki cis mest be kûl li he me is—

mest Ân cây ki câ nest ne is m_ü ne mü se— m

VIII.T

mâ Yâ ri me— n yâr (saz—) âh yâ ri men yâ— r

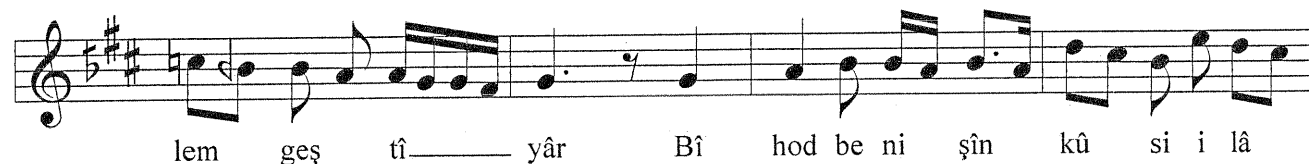
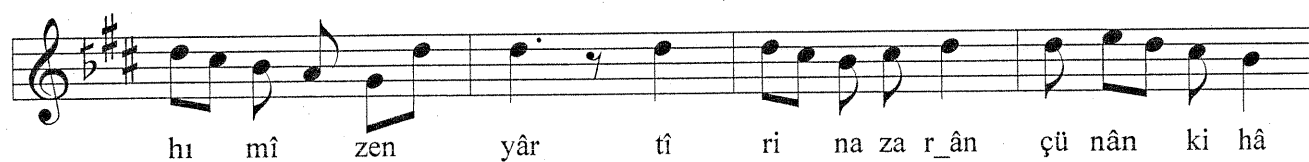
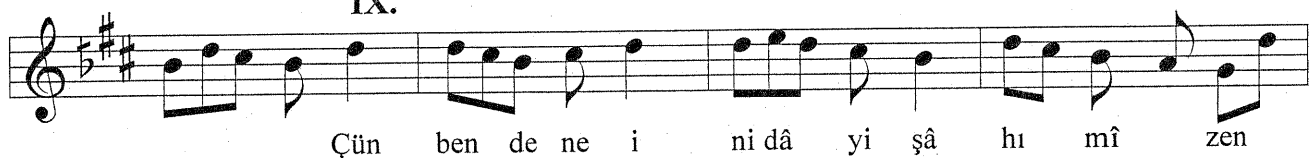
âh yâ ri me— n yâr (saz—) âh yâ ri men yâ— r

âh yâ ri men yâ ri me râ dost yâ ri men va—y

IX.

yâ tü me nî Ney men me ne m_ü ney tü tü yî

ney tü me nî yâ r yâ r yâr Ney men me ne m_ü ney tü tü yî

ney tü me nî yâ r Hem men me ne m_ü hem tü tü yî hem tü me nî

IX.T

X.

Mev

lâ ye e net tâ i bü mim mâ se le fâ

yâr Hel yuk be lü üz rü 'â şı k kad te le fâ

yâ r yâ r yâr mev lâ ye e net tâ i bü mim

mâ se le fâ yâr hel yuk be lü üz rü 'â şı k

kad te le fâ yâr În kê ne ne dâ me tî su dû

dâ ve ce fâ yâ r yâr mev lâ ye a fal

X.T

lâ hü a fal lâ hü 'a fâ

XI.

Kü câst mut rı bi cân tâ

zi na' re hâ yi sa lâ De r_üf ke ned de mi o dem

he zâ rı ser sev dâ de r_üf ke ned de mi o dem

he zâ rı ser sev dâ (saz) Çü â fi tâ bı ce mâ let

be r_â me d_ ez meş rik Zi zer re zer re şı nî dem

ki ni' me Mev lâ nâ zi zer re zer

re şı nî dem ki ni' me Mev lâ nâ

Dördüncü Selâm

Evfer XII.

Sul tâ nı _____ me nî _____

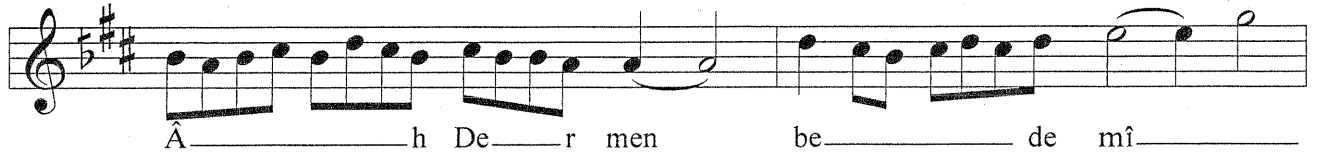
_____ sul tâ nı _____ me nî _____ A _____

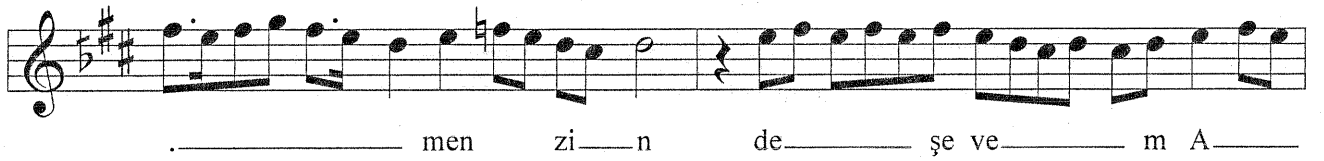
ma _____ n V'en de _____ r âh di _____ l_ü câ _____ n

câ n î mâ nı me nî

Â h De r men be de mî

men zi n de şe ve m A

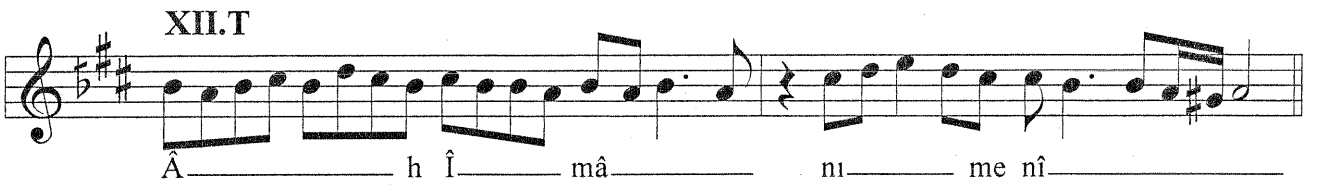

ma n Yek câ n âh çi bü ve d

ve d sad câ nı me nî

XII.T

Â h î mâ nı me nî

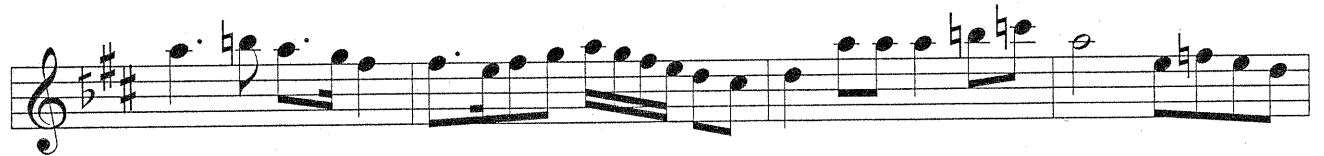
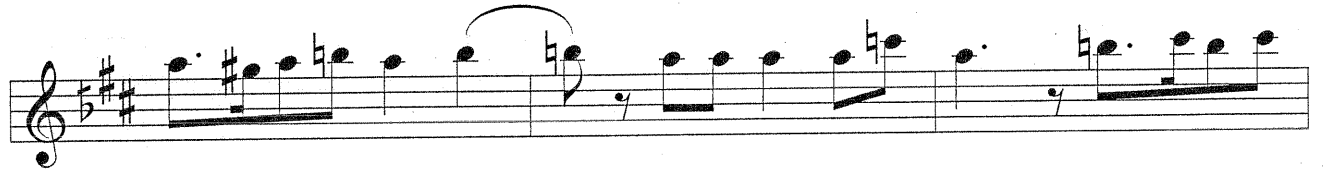
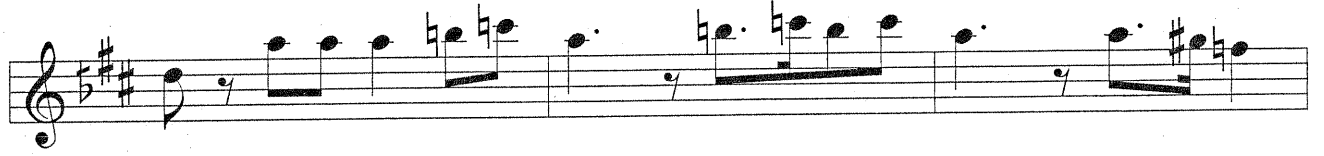
Son Peşrev

Düyek

Birinci Hâne

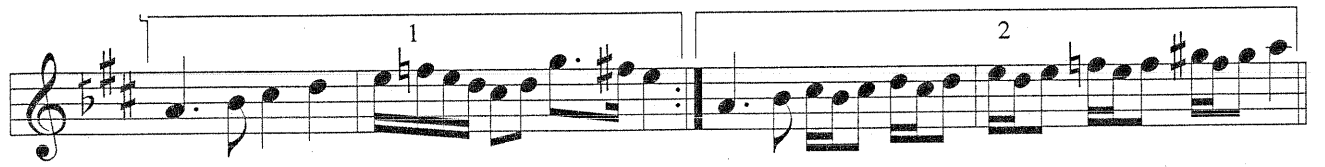
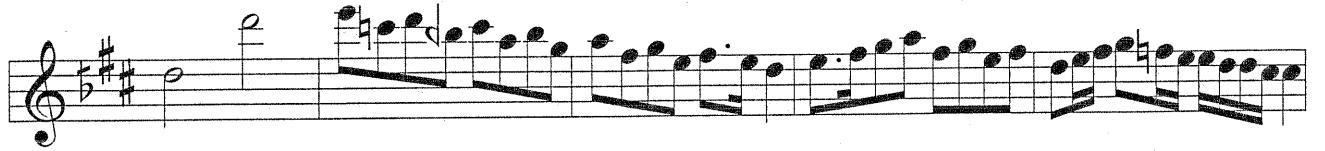
Tanbûrî Hızır Ağa

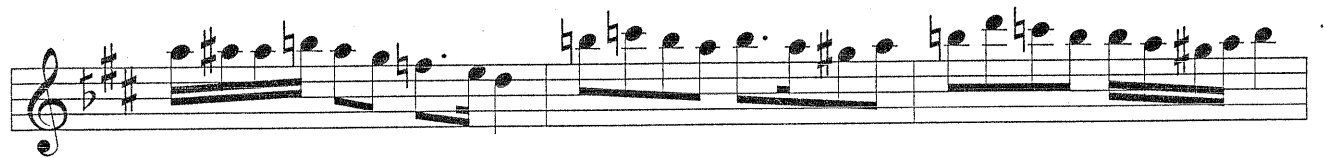

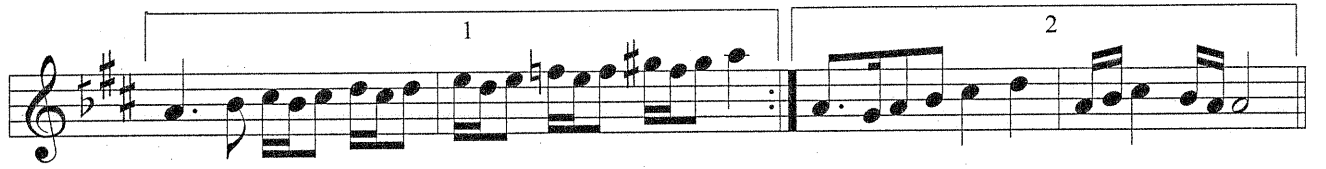
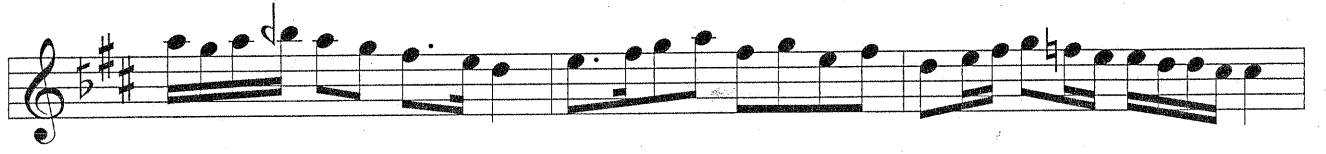
İkinci Hâne

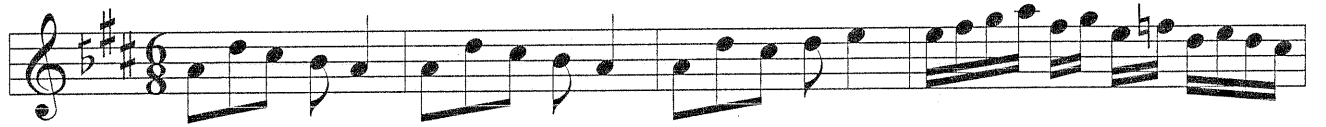
Üçüncü Hâne

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

3.3. Güftesi

Birinci Selâm

I.

من عاشق آن خستم عشقست مناجاتم
از صومعه بیرونم در کوی خراباتم
من بنده سلطانم سلطان جهان بانم
زان دم که رخس دیدم شوریده و حیرانم

Men 'âşık-ı ân hastem 'aşkest münâcâtem

(Hey yâr hey sultân-ı men vay)

Ez savma'a bîrûnem der kûy-i harâbâtem

(Hey yâr hey sultân-ı men vay)

(Yâr yâr) Men bende-i sultânem sultân-ı cihân-bânem

(Hey yâr hey sultân-ı men vay)

Z'ân dem ki ruhaş dîdem şûrîde vü hayrânem

(Hey yâr hey sultân-ı men vay)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

(Ben, o yorgunluğun âşığıyım; aşk varlığının yalvarışiyım. Tapınaktan dışarıda, meyhâneler köyündeyim. Ben, sultânın kölesiyim, cihan sultânının koruyucusuyum. Onun yüzünü gördüğümde, perişan ve hayrân olurum.)⁶⁹

I.T. Yâr yâr hey ihsân meded, hey hey gufrân meded, yâr yâr yâr yüreğim yâr yâr yâr, del ciğerim vây gör ki neler var.

⁶⁹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

II.

تا بنده ز خود فانی مطلق نشود
توحید بنزد او محقق نشود
توحید حلول نیست، نا بودن تست
ورنی بگزاف باطلی حق نشود

Şefik Can, a.g.e., rb. no: 852

Tâ bende zi hod fânî-i mutlak neşevêd (yâr yâr yâr)

Tevhîd-i be-nezd-i o muhakkak neşevêd (yâr yâr yâr)

Tevhîd hulûl⁷⁰ nîst, nâ-bûden-i tüst(yâr yâr yâr)

Ver ney be-güzâf bâtil-ı Hakk neşevêd (yâr yâr yâr)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb3)

(Kul, kendi benliğinden, kendi varlığından kesinlikle yok olmadıkça, onun için "tevhîd" Hakk'a ulaşmak imkânsızdır. Tevhîd, hulûl değildir. [Tevhîd, benlikten kurtulmak, varlığından sıyrılmak, yok olmak demektir yoksa boş ve mânâsız sözlerle, olmayacak işlerle bâtil Hakk olmaz, insan Allah olamaz.]

II.T. Yâr hey sultân-ı men, hey hünkâr-ı men, hey hey ra'nâ-yı men.

III.

"آفتاب امروز بر شکل دگر تابان شدست
"مشتی در طالعست و ماه و زهره در حضور
در شعاعش همچو ذره جان من رقصان شدست
یار چو گان زلف مهر و میر این میدان شدست
هر قدح کز می دهد گوید بگیر و هوش دار
هش که دارد عقل دارد عقل خود پنهان شدست
بزم سلطانت اینجا هر که سلطانت نوش
خوان رحمت گسترید و ساقی اخوان شدست
ساقیا پایان رسیدی عشق را از سر بگیر
یاچه باشد سرچه باشد پاوسریکسر شدست

Mevlânâ, DK., s. 188, gz. no: 397

⁷⁰ Bu kelime notada, icrâda vokal istendiği için hulûl(i) şeklinde yer alır.

Âfitâb imrûz ber şekl-i diğêr tâbân şüdest
Der şu'â'aş hemçü zerre cân-ı men raksân şüdest
Müşterî der tâli'st ü mâh ü zühre der huzûr
Yâr çevgân zülf-i mehrû mîr in meydân şüdest

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Güneş, bugün bambaşka bir şekilde doğdu, başka bir çeşit parlıyor; ışıklarında canımız, zerreler gibi oynamada. Talih evimizde Müşteri yıldızı "Müşteri tâlihtedir."⁷¹, Ayla Zühre huzurumuzda; böylece o sevgili, çevgene benzeyen saçlarıyla şu meydanın tek beyi olmuş. Burası pâdişâh meclisi, pâdişâha kul olana âfiyetler olsun; rahmet sofrasını yaymış, kardeşlere sâkilik ediyor. A sâki sona geldin, yeni baştan işrete başlat, sun şarabı; ayak da nedir, baş da ne? Ayakla baş, bir olmuş gitmiş.)⁷²

IV.

یارب، تو مرا بنفس طنّاز مده
با هرچه جز از تُست، مرا ساز مده
من در تو همی گریزم از فتنه خویش
من آن توم، مرا بمن باز مده

Şefik Can, a.g.e., rb. no: 1791

Yâ Rab, tü merâ be-nefs-i tannâz medih (yâr yâr yâr yâr cân-ı cân-ı men)

Bâ herçi cüz ez tüst, merâ sâz medih (yâr yâr yâr yâr cân-ı cân-ı men)

Men der tü hemî girîzem ez fitne-i hîş (yâr hey sultân-ı men)

Men ân-i tü hem merâ be-men bâz medih (yâr yâr yâr yâr cân-ı cân-ı men)

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb3)(1,3 ve 4.mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb1)(2.mısra)

⁷¹ " "içerisindeki bu ifadeler tarafımızdan kullanılmıştır.

⁷² Mevlânâ, DKT., c. III., s. 401, gz.no. XXIX.

(Yârabbi, sen beni oynak, yaramaz nefsin elinde bırakma. Beni senden başkasıyla uzlaştırma. Ben kendi nefsimin hilesinden, fitnesinden daima sana sığınmadayım. Ben seninim, beni tekrar bana verme.)

İkinci Selâm

V.

دادندم ازل سجده بر روی صنم را
بر بام فلک بردم از آن روی علم را
معجز بنما از لب لعنت چو مسیحا
تازنده کنی مرده صد ساله غم را

Dâdendem ez el secde-i ber rûy-i sanem râ

Ber bâm-i felek bürdem ez ân rûy-i ‘alem râ

(Hey sultân-ı men, hey hünkâr-ı men, âh hey ra‘nâ-yı men, âh hey makbûl-i men)

(Âh) Mu‘ciz be-nümâ ez leb-i la‘let çü mesihâ

Tâ zinde küni mürde-i sad sâle-i gam râ

(Hey sultân-ı men, hey hünkâr-ı men, âh hey ra‘nâ-yı men, âh hey makbûl-i men)

MEF’ Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

(Ben, ezelde sevgilim, o güzelin yüzüne secde ettiğim için onun saâdet sancağını göklerin üstüne diktim. Sevgilim! Mesihâ gibi yakut dudaklarının mucizesini göster de yüz yıllık gam ölüsünü dirilt.)⁷³

⁷³ Halil Can, “Kühî Abdürrahîm Dede’nin Hicaz Âyini”, *Mevlânâ Güldestesi*, Konya 1966, s. 43.

VI.

عاشقان در کوی جانان الصلا
سوی آن خورشید تابان الصلا
الصلا ای عاشقان در کوی دوست
الصلا جان الصلا جان الصلا
شمس تبریزی ز بالای فلك
هر زمانی میکشد خوان الصلا

‘Âşıkân der kûy-i cânân essalâ (belî yâr-i men)
Sûy-i ân hurşid-i tâbân essalâ (belî yâr-i men)
Essalâ ey ‘aşıkân der kûy-i dost (belî yâr-i men)
Essalâ cân essalâ cân essalâ (belî yâr-i men)
Şems-i Tebrîzî zi bâlâ-yi felek (belî yâr-i men)
Her zamânî mîkeşed hân essalâ

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Âşıklar! Sevgilinin olduğu yere, o parlak güneşe doğru buyrun. Ey âşıklar! dostun olduğu yere buyrun. Haydi aşka inananlar, cânâna koşun. Tebriz’li Şems göğün en yücesinde durmuş, her zaman söylüyor: “Buyrun!”)⁷⁴

VII.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur (yâr) hüsrev ü hâkân olur
Her ki bugün Veled’e inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur (yâr) bây ise sultân olur⁷⁵

⁷⁴ Bu üç beyit Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

⁷⁵ Bkz. s. 71.

VIII.

آی صبح سعادت ز جبین تو هویدا
آن حسن چه حسنست تقدس و تعالی
از جای که جسمست به کلی همه اسمست
آن جای که جانست نه اسم و نه مسما

Ey subh-i sa'âdet zi cebîn-i tü hüveydâ
Ân husn çi husnest tekaddes ve te'âlâ
Ez cây ki cismest be-küllî heme ismest
Ân cây ki cânest ne ism ü ne müsemmâ

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE Û LÛN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

(Ey alnında mutlululuk sabahı görünen! O güzellik, Yüce Hakk'ın güzelliğindedir. O yerde bütün isimler, senin cismindedir. Canın olduğu o yerde; ne isim, ne de isimlendirilen vardır.)⁷⁶

VIII.T. Yâr-i men yâr, âh yâr-i men yâr, âh yâr-i men yâr, âh yâr- i men yâr, âh yâr-i men, yâr-i merâ dost yâr-i men vay.

⁷⁶ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

IX.

Çün bende ne-i, nidâ-yi şâhî mîzen (yâr)

Tîr-i nazar ân çünân ki hâhî mîzen (yâr yâr yâr)

Çün ez hod ü gayr-ı hod müselleme geştî (yâr)

Bî-hod be-nişîn, kûs-i ilâhî mîzen (yâr)⁷⁷

من با تو چنانم، ای نگار خنتی
که اندر غلطم، که من نوم یا تو منی
ن من منم، و نی تو توی، نی تو می
هم من منم، وهم تو توی، هم تو منی

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 2097

Men bâ-tü çünânem ey nigâr-i Huteni

K'ender galatam ki men tüem yâ tü meni

Ney men menem ü ney tü tüyî ney tü meni

Hem men menem ü hem tü tüyî hem tü meni

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)(1 ve 2.mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(3 ve 4.mısra)

(Ey Huteni'li güzel! Seninle öyle bir haldeyim ki yanılıyorum. Acaba sen ben misin, yoksa ben sen miyim? Ne ben benim, ne sen sensin, ne de sen bensin. Hem ben benim, hem sen sensin, hem sen bensin.)⁷⁸

X.

مَوْلَايَ! أَنَا التَّائِبُ مِمَّا سَلَفًا
هَلْ يُقْبَلُ عُذْرُ عَاشِقٍ قَدْ تَلَّفَا
إِنْ كَانَ نَدَامَتِي صُدُورًا وَجَفَا
مَوْلَايَ! عَفَا اللَّهُ عَفَا اللَّهُ عَفَا

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 69

⁷⁷ Bkz. s. 69.

⁷⁸ Bu rubâînin orijinalinde, beyitler kendi aralarında yer değiştirmiştir.

Mevlâye ene't-tâibü mimmâ selefâ (yâr)

Hel yukbelü özr-i 'âşık kad telefâ (yâr yâr yâr)

În kâne nedâmetî sudûdâ ve cefâ (yâr yâr)

Mevlâye afallâhu afallâhu 'afâ

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb1)(1 ve 4.mısra)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb3)(2 ve 3.mısra)

(Efendim, mevlâm! Ben, eskiden işlenmiş günahlara, geçmişteki yaptıklarım tövbe edenim. Telef olmuş, yok olup gitmiş bir âşıkın özrünü kabul etmez misin? Benim pişmanlığım, her ne kadar senin bol kereminden, merhametinden, kendi varlığıma yönelmek ve cömertliğini incitmekse de, efendim, Allahım beni affet, beni affet, beni affet!)

XI.

در افکند دم او در هزار سر سودا
من از کجا و وفاهای عهدها ز کجا
بیک دم آن همه را عشق بدرود چو گیا
علو موج چو کھسار و غره دریا
که نیست لایق آن روی خوب از آن باز آ
که کار های تو دیدم مناسب و همتا
ز ذره ذره شنیدم که نعم مولانا
که شد از او جگر آب را هم استسقا
چو درد عشق قدیمست ماند بی ز دوا
بکاه گل که بیندوده است بام سما
چه التفات نماید بتاج و تخت و لوا
میان زهر گیاهی چرا چرند چرا

"کجاست مطرب جان تاز نعره های صلا
بگفته ام که نگویم وایک خواهم گفت
اگر زمین بسراسر بروید از توبه
از آنک توبه چو بندست بند نپذیرد
میان ابروت ای عشق این زمان گرهیست
مرا بجمله جهان کار کس نیاید خوش
"چو آفتاب جمالت بر آمد از مشرق
حلاوتیست در آن آب بحر زخارت
خدای پهلوی هر درد دارویی بنهاد
وگر دوا بود این راتو خود روا داری
کسی که نوبت الفخر فخر زد جانش
چو باغ وراغ حقایق جهان گرفت همه

دهان پرست سخن لیک گفت ، امکان نیست

بجان جمله مردان بگو تو باقی را

Kücâst mutrib-i cân tâ zi na' rehâ-yi salâ
Der üfkened demi o der hezâr-ı ser sevdâ
Çü âfitâb-ı cemâlet ber âmed ez meşrik
Zi zerre zerre şinîdem ki ni' me Mevlânâ

ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (FÂ'LÜN)(Bahr-i müctes)

(Can çalgıcısı nerde ki haydın seslerinden binlerce baş, sevdâ dolsun. Söylemeyeyim demiştim ama söyleyeceğim; ben neredeyim, ahitlerine vefâ etmek nerede? Yeryüzünden tövbe bitse, baştan başa her yanı kaplasa gene de aşk, ot gibi bir anda biçiverir hepsini. Çünkü tövbe öğüde benzer, dağ gibi coşan dalgalar, köpürüp kabaran deniz, öğüt dinlemez. A aşk, şimdi kaşların çatılmış, o güzel yüze yaraşmıyor bu, vazgeç öfkeden, gülümse. Dünyada hiç kimsenin işi, gücü hoş gelmiyor bana; çünkü senin uygun, düzgün işlerini gördüm, seyrettim. *Güneş yüzün doğudan doğdu da zerre zerre her şeyden, ne de güzel efendimiz sesini duydum.* O coşkun denizde öylesine bir tatlılık var ki; o tattan suyun ciğerinde bile susama illeti peydahlandı. Tanrı, sonradan meydana gelen her derde bir derman vermiştir; fakat aşk derdinin evveline evvel yok, o dermansız kaldı gitti. Tutalım, dermanı var bu derdin de; lâyük görür müsün gökkubbenin balçıkla sıvanmasını? Canı, yokluk övüncümdür. Nöbetini çalan kişinin taca, tahta, bayrağa ne iltifatı olur ki? Bütün dünyayı gerçekler bağı, gerçekler bahçesi kaplamışken ne diye zehirli otlar arasında yayılır dururlar, ne diye? Ağız, sözle dolu, fakat söylemeye imkan yok; bütün erlerin canı için olsun, geri kalanını sen söyle.)⁷⁹

Dördüncü Selâm

XII.

Sultân-ı menî sultân-ı menî

(Aman) V'ender (âh) dil ü can îmân-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

(Aman) Yek cân çi büved sad cân-ı menî⁸⁰

XII.T. Âh îmân-ı menî.

⁷⁹ Mevlânâ, *DKT.*, c.III.,s. 82, gz.no. XXI.

⁸⁰ Bkz. s. 69-70.

3.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_1+b_{1,5})^{1.m}+A.T(c_2)^{söz}$$

$$A(a_1+b_{1,5})^{2.m}+A.T(c'_2)^{söz}$$

$$B(d_{1/2}^t+e_{1,5}+f_1)^{3.m}+B.T(g_{2,5})^{söz}$$

$$A(a_1+b_{1,5})^{4.m}+A.T(c'_2)^{söz}+I.T\{(h_2+i_2)+(j_2+k_{1,5})\}^{söz}$$

II.

$$C(I^{1.m}_3+m^t_1)$$

$$C(I^{2.m}_3+m^t_1)$$

$$D(n^{3.m}_3+o^t_1)$$

$$E(p^{4.m}_3+r^t_1)$$

$$C(I^{4.m}_3+m^t_1)+II.T(s_2+t_{1,5})^{söz}$$

III.

$$F(u_1+v_1)^{1.m}$$

$$G(y_1+z_1)^{2.m}$$

$$F(u_1+v_1)^{3.m}$$

$$G(y_1+z_1)^{4.m}$$

IV.

$$H(aa_{1,5}+ab_{1,5})^{1.m}+H.T(ac_2)^{söz}$$

$$H(aa_{1,5}+ab_{1,5})^{2.m}+H.T(ac'_2)^{söz}$$

$$G(ad_{1,5}+ae_{1,5})^{3.m}+G.T(af_2)^{söz}$$

$$H(aa_{1,5}+ab_{1,5})^{4.m}+H.T(ac'_2)^{söz}+IV.T(ag_{1,5}+ah_2+ai_2)^{saz}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_{1,5}+b_{2,5})^{1.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_{2,5})^{2.m}+B.T(e_{3,5}+f_4)^{söz}$$

$$C(g_{1,5}+h_{2,5})^{3.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_{2,5})^{4.m}+B.T(e_{3,5}+f_4)^{söz}+V.T\{(i_4+i'_4)+(j_4+j'_4)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{2.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$A(a^{3.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{4.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$A(a^{5.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$B'(c^{6.m}_1+e^{10/8}_1)+VI.T\{(f_3+g_2+h_2)\}^{saz}$$

VII.

$$C(i_3+j_3)^{1.m}$$

$$D(k_3+l_3+m_3)^{2.m}$$

$$C(i_3+j_3)^{3.m}$$

$$D(k_3+l_3+m_3)^{4.m}+VII.T(n_3+o_2+p_3)^{saz}$$

VIII.

$$E(r_{1,5}+s_{2,5})^{1.m}$$

$$F(t_{1,5}+u_{2,5})^{2.m}$$

$$G(v_{1,5}+y_{2,5})^{3.m}$$

$$H(z_{1,5}+aa_{2,5})^{4.m}+VIII.T\{(ab_{1,5}+ac_2)+(ad_2+ae_2)+(af_2+ag_{1,5})\}^{söz}+(ah_{1,5}+a_{12}+aj_{1,5})^{saz}$$

IX.

$$I(ak_{2,5}+al_{1,5})^{1,m}$$

$$J(ak_{2,5}+am_{2,5})^{2,m}$$

$$I(ak_{2,5}+al_{1,5})^{1,m}$$

$$J'(ak_{2,5}+am'_{1,5})^{2,m}$$

$$K(an_{2,5}+ao_{1,5})^{3,m}$$

$$L(ap_{2,5}+ar_{1,5})^{4,m}$$

$$M(as_{2,5}+at'_{1,5})^{5,m}$$

$$M'(as_{2,5}+at'_{1,5})^{6,m}$$

$$N(au_{2,5}+av_{2,5})^{7,m}$$

$$O(au'_{2,5}+ay_{1,5})^{7,m}$$

$$M''(as_{2,5}+at''_{1,5})^{8,m} + \mathbf{IX.T}(az_2+ba_{2,5})^{saz}$$

X.

$$P(bb_{2,5}+bc_{1,5})^{1,m}$$

$$R(bd_{2,5}+be_{2,5})^{2,m}$$

$$P(bb_{2,5}+bc_{1,5})^{1,m}$$

$$R'(bd_{2,5}+be'_{1,5})^{2,m}$$

$$S(bf_{2,5}+bg_{2,5})^{3,m}$$

$$T(bh_{2,5}+bi_{1,5})^{4,m}$$

$$T(bh_{2,5}+bi_{1,5})^{4,m} + \mathbf{X.T}(bj_4+bk_4)^{saz}$$

XI.

$$U(bl_2+bm_2)^{1,m}$$

$$V(bn_2+bo_2)^{2,m}$$

$$Y(bp_2+br_2)^{2,m}$$

$$U(bl_2+bm_2)^{3,m}$$

$$V(bn_2+bo_2)^{4,m}$$

$$Y(bp_2+br_2)^{4,m}$$

Dördüncü Selâm

XII.

$$A(a_{1,5}+b_{2,5})^{1.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+b_{2,5})^{3.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_2)^{4.m} + \mathbf{XII.T}(f_2)^{söz}$$

3.5. Makam Analizi

Bu eser “başladığı makamda biten âyinler” grubunda yer alır.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, yerinde **hicaz makamı dizisi** içinde yer alan **dik kürdî** ve **nim hicaz perdelerinde** çeşnisiz asma kalırlardan sonra, **rast perdesine nîkrîzli** düşerler. Mısraların ardından gelen aynı besteli söz terennümleri ise, **dügâhta hicaz dörtlüsünü** gösterirler. Üçüncü mısrada **nevâda bûselikli, dik kürdîde** çeşnisiz asma kalırlar yapılır. Bu mısraın sözlü terennümü ise, yerinde **nişâbur geçkisi** yapar. **I.T.** Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **dügâhta hicaz ve rastta nîkrîz makamı çeşnilerini** gösterdikten sonra **rastta rast geçkisi** yapıp, yerinde **hicaz dörtlüsüyle** karar verir.
- II. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların tekrarlarının bestesi aynıdır. Bu mısralar ve tekrarlar, **rastta rast geçkisinden** sonra **dügâhta hicaz makamı çeşnileri** gösterip **dügâh perdesinde** karar verirler. Üçüncü mısra, **nevâda rastlı** yarım karar verir. **II.T.** Bir sözlü terennümdür. Bu bölümde yerinde **hicaz ve rastlı kalırlardan** sonra **hüseynî perdesi** gösterilir.
- III. Bu bölüm bir kıtadan ibaret olup, birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı besteye sahiptirler. Bu bölümde yerinde **hicaz makamı çeşnileri** kullanılarak, **dügâh perdesinde** karar verilir.
- IV. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta rast geçkisi** yaptıktan sonra, **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** yarım karar yapar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler de kendi aralarında aynı bestelidir. Bu terennümler; yerinde **hümâyun makamı dizisiyle dügâhta** karar verirler. Üçüncü mısra, yerinde **nişâbur geçkisinden** sonra **eviç ve acem perdeleri** civarında gezinir. Üçüncü mısraın ardından gelen sözlü terennüm ise, **hümâyun dizisini** göstererek **dügâh perdesine** gelir. **IV.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, yerinde **hümâyun makamı çeşnisi** gösterir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rastlı** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da **nevâda rastlı** yarım karar yaparlar. İkinci ve dördüncü mısralara ait sözlü terennümler de kendi aralarında aynı bestelidir. Bu terennümler de, **nim hicaz ve dik kürdî perdelerinde** çeşnisiz asma kalırlar yaptıktan sonra, **dügâh perdesine hicazlı** inerler. Daha sonra **rastta rastlı geçkinin** ardından, **hümâyun makamı çeşnisiyle dügâhta** karar ederler. Üçüncü mısra, **nevâda rastlı** yarım karardan sonra **hüseynî**

perdesini gösterir. V.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **hicaz makamı dizisinin** yanı sıra **zırgüle makam dizisi** de görülür.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm üç beyittir. Birinci, üçüncü ve beşinci mısraların bestesi aynı olup, **dügâhta hicaz** ve **hümâyun makamı çeşnileri** kullanıp, **nim hicaz perdesinde** çeşnisiz asma kalış yaparlar. İkinci, dördüncü ve altıncı mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, yukarıdaki iki makam çeşnisini kullanıp **dügâhta hümâyunlu** karar verirler. VI.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **hicaz** ve **hümâyun çeşnilerini** kullanıp **dügâhta hüseyinî perdesini** gösterir.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı besteye sahiptirler. Bu bölümde yerinde **hicaz makamı çeşnileri** görülür. VII.T. bu bölüm bir saz terennümü olup, yerinde **hicaz** ve **hümâyun makamı çeşnilerinden** sonra, **dik kürdîde** çeşnisiz asma kalış yapar.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rastlı** kalıştan sonra **hüseyinî perdesini** gösterir. İkinci mısra, **nim hicaz** ve **dik kürdî perdelerinde** çeşnisiz asma kalışlar ve **rastta nikrîz** seyri yapar. Üçüncü mısra, **rastta rast geçkisi** gösterir. Dördüncü mısra, **dügâhta hicazlı** asma kalışlar yapıp, saz payıyla **nevâ perdesini** gösterir. VIII.T. Bu bölüme ait söz terennümü, yerinde **hicazlı** kalışla **dügâh perdesinde** karar verir. Saz terennümü ise **hüseyinîde uşşâklı, çargâhta çargâhlı, dügâhta hicazlı, dik kürdîde** çeşnisiz asma kalışlar yapar.
- IX. Bu bölüm iki rubâîdir. Birinci mısra ve tekrarı aynı besteli olup, **dügâhta hicazlı** kalıştan sonra **nevâ perdesine** gelir. İkinci mısra ve tekrarı aynı bestelidir. Bunlar da, **rastta nikrîzli** ve **nevâda rastlı** kalışlar yapar. Üçüncü mısra, **dügâhta** gezindikten sonra, **rastta rastlı** geçki yapar. Dördüncü mısra, **dügâhta hicazlı** karar verir. Beşinci, altıncı ve sekizinci mısralar aynı bestelidir. Bu mısralar, yerinde **hicaz makamı dizisi** gösterir. Yedinci mısra, **nevâda rastlı** seyredip **muhayyer perdesini** gösterir. Bu mısran tekrarı ise, **nevâda rastlı** seyrettikten sonra, **nevâda bûselikli** yarım karar yapar. IX.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **nim şehnazda kürdîli, hüseyinîde hicazlı, nevâda bûselikli, dügâhta hicazlı** ve **dik kürdîde** çeşnisiz asma kalışlar yapar.
- X. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra ve tekrarı aynı besteye sahip olup, **nevâda rastlı** yarım karar yaparlar. İkinci mısra, **nevâda rastlı** kalıştan sonra **muhayyer perdesini** gösterir. Bu mısran tekrarı, aynı asma kalıştan sonra **acem yedenli eviç perdesinde** kalır. Üçüncü mısra, **nevâda bûselik**, yerinde **hicaz** kalışlarından sonra **nim hicaz perdesine** gelir. Dördüncü mısra ve tekrarı aynı besteye sahiptir. Bunlar, **nim hicaz** ve **dik kürdîde** çeşnisiz asma kalışlar yaparlar. X.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölümde yerinde **hicaz beşlisi** gösterilerek, **hüseyinî perdesine** gelinir.

XI. Bu bölüm iki beyit olup, yerinde hümâyun makamı çeşnisi kullanılır.

Dördüncü Selâm

XII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta hicazlı, nevâda rast** ve **bûselikli** kalışlar yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, yerinde **hümâyun makamı çeşnisi** gösterip, **dik kürdî perdesinde** kalırlar. Üçüncü mısra, yine **hümâyun makamı çeşnisinden** sonra, **nevâda rast** ve **bûselikli** kalışlar yapar. XII.T. Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **dügâh perdesinde hicaz beşlisiyle** karar verir.

3.6. Usûl Analizi

Hicaz âyîn-i şerîfinden önce, Musâhib Seyyid Ahmed Ağa'nın muzaaf devr-i kebîr usûlündeki hicaz hümâyun peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar ikibuçuk, bu mısraların terennümleri iki usûldür. Üçüncü mısra, bir devr-i hindî usûlüne denk düşen “yâr yâr” terennümüyle beraber üç, bu mısraın terennümü ise ikibuçuk usûldür. Birinci mısraya ait terennüm, birinci mısraın son ölçüsünün ikinci devr-i hindî usûlüyle başlar. Bundan dolayı, ikinci mısra bu terennüme ait son ölçünün ikinci devr-i hindî usûlünü alır. Dördüncü mısra ile üçüncü mısraın terennümü için de durum aynıdır. **I.T.** Yedibuçuk ölçülük bir söz terennümüdür.
- II. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 3) vezninde bir rubâîdir. Mısralar üç, terennümleri ise bir usûldür. Birinci mısraın terennümü, birinci mısraya ait son ölçünün ikinci devr-i hindî usûlüyle başlar. Bu kayma diğer mısra-terennüm sıralamalarında da görülür. Yani mısralar ve terennümler, ölçülerin ortasında başlayıp, ortasında biterler. **II.T.** Üç buçuk ölçülük bir söz terennümüdür.
- III. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Her mısra iki usûldür. Tüm mısralar, kendinden önceki mısraya ait ölçünün ikinci yedi zamanıyla başlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır.
- IV. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci, üçüncü ve dördüncü mısralar, MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 3), ikinci mısra ise MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 1) veznindedir. Mısralar üç, terennümleri iki usûldür. Tüm mısralar ve terennümler ölçünün ortasında başlayıp biterler. **IV.T.** Beşbuçuk usûllük bir saz terennümüdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. İkinci ve dördüncü mısraya ait terennümler yedibuçuk usûldür. Birinci mısra, eksik ölçüdür ve evfer usûlünün son beş darbıyla başlar. İkinci mısra ise, ilk mısraya ait son ölçünün son beş darbıyla başlar. Bu mısraın terennümü ise, bu mısraın son ölçüsünün beş darbını alır. Üçüncü mısradan önce bir sofyanlık “âh” terennümü vardır ki, bu sebeple üçüncü mısra da diğerleri gibi Türk aksağı kısmıyla başlar. Dördüncü mısrada da, terennümüyle beraber bu durum aynıdır. **V.T.** Onaltı ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım, devr-i kebîr usûlündedir.

- VI.** FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde üç beyittir. İlk beş mısra birbuçuk, terennümleri “1/2”usûldür. Altıncı mısra iki usûldür. İkinci ölçü aksak semâî usûlündedir.

İkinci kısım, **VI.T.** Yedi ölçülük aksak semâî usûlünde bir “saz” terennümüdür.

Üçüncü kısım, yürük semâî usûlündedir.

- VII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. **VII.T.** Sekiz ölçülük bir saz terennümüdür.

- VIII.** MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Mısralar, kendinden önceki ölçünün son darbıyla başlarlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notalarla ölçülse de, son heceler bir sekizlik not uzatılmıştır. **VIII.T.** Onbir ölçülük söz ve beş ölçülük saz terennümlerinden oluşur.

- IX.** İki rubâiden oluşur. Birinci ve üçüncü mısralar, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb6); ikinci mısra, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 6); dördüncü mısra, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 4) ; beşinci ve altıncı mısralar, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 3); yedinci ve sekizinci mısralar, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 1) veznindedir. İkinci ve yedinci mısralar beş, diğerleri dört usûldür. Mısralar usûlün son darbıyla başlayıp, dördüncü darbıyla biterler. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **IX.T.** Dörtbuçuk ölçülük bir saz terennümüdür.

- X.** Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci ve dördüncü mısralar, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 1), ikinci ve üçüncü mısralar, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 3) veznindedir. Birinci ve dördüncü mısralar dört, ikinci ve üçüncü mısralar beş usûldür. Mısralar usûlün son “tek” darbıyla başlayıp, dördüncü darb olan “düm” ile biterler. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.

- XI.** ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (FÂ'LÜN) (Bahr-i müctes) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Her tef ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, son heceler bir dörtlük not uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

- XII.** MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Birinci mısra dört, ikinci ve dördüncü mısra üçbuçuk,

üçüncü mısra dörtbuçuk usûldür. Birinci mısra, eksik ölçüdür. Usûlün Türk aksağı kısmıyla başlar. Diğer mısralar da, usûlün Türk aksağı kısmıyla başlar. Sofyan kısımları “aman” ve “âh” terennümleriyle doldurulmuştur.

Hicaz âyîn-i şerîfinden sonra son peşrev olarak Tanbûrî Hızır Ağa'nın sakil usûlündeki “hicaz batağı” adlı peşrevinin üç hânesi ve son yürük semâî çalınır.

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

XII. 1.m MÜS - TEF' LETÜN LETÜN MÜS - TEF' LETÜN (A
 2.4.m MAN (AH.) İ (AH.) İ TÜN TÜN MÜS - TEF' LETÜN LETÜN LETÜN
 3.m (AH.) MÜS - TEF' MÜS - TEF' MÜS - TEF' LETÜN LETÜN LETÜN (A

4. BESTENİGÂR MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

4.1. Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi (1778-1846)

Türk Mûsikîsi tarihinin en önemli birkaç isminden biri olan Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi, “Dede Efendi” namıyla anılır. 9 Ocak 1778 tarihinde İstanbul-Şehzâdebaşı civarında doğmuştur. Dede Efendi, sekiz yaşında Çamaşırcı Mekteb-i İbtidâîsi’ne devamı esnasında sesinin güzelliğiyle dikkat çekmiş, bu sebeple kendisine verilen “ilahîcibaşlık” vazifesini başarıyla yürütmüştür.

Mektebin civarında konağı bulunan, o dönemin mûsikîşinaslarından Anadolu Kîsedârı Uncuzâde Seyyid Mehmed Emin Efendi, çocuklarından birinin Çamaşırcı Mektebi’ne başlaması münasebetiyle İsmâil Dede’yi tanımış ve onun mûsikîye olan kabiliyetini sezerek, kendisine mûsikî dersleri vermeye başlamıştır. İsmâil Dede’nin ilk mûsikî hocası bu şahıstır. Genç İsmâil, ondört yaşına gelince Mehmed Emin Efendi, onun Başmuhasebe Kalemî’ne çırak olmasını sağlamıştır.

Bu arada, Pazartesi ve Perşembe günleri de Yenikapı Mevlevîhânesi’ne devam eden İsmâil Efendi, Şeyh Ali Nutkî Dede’den mûsikî ilmini öğrenmeye başlamış, daha sonra Mevlevîyye tarikatına intisap etmiştir. Çileye girdiğinin ikinci senesinde, en güzel eserlerinden biri olan “Zülfüdedir benim baht-ı siyâhım” güfteli bûselik şarkısını bestelemiştir. Bu şarkının ünü, Sultan III.Selim Han’a kadar ulaşmıştır. Padişah tarafından Vardakosta Ahmed Ağa aracılığıyla saraya çağrılan İsmâil Dede, bu eserini seslendirdikten sonra III.Selim Han tarafından büyük beğeniyle karşılanmıştır.⁸¹

İsmâil Dede’nin çilesini doldurup Yenikapı Mevlevîhânesi hücrenişinleri sınıfına girmesiyle bilhassa mukâbele günleri, odası mûsikî heveslileri ile dolmaya başlamıştı. Bu esnada Dede Efendi, birçok güzel eser ortaya koymakta ve bu eserler yine mûsikîseverler tarafından İstanbul’un çeşitli ortamlarına Dede’nin ünüyle birlikte yayılmakta idi. Yine bir taraftan, III.Selim’in isteğiyle sarayda haftanın iki günü tertiplenen fasıllara katılan Dede, II.Mahmud Han döneminde “musâhiplik” ünvanını kazanmıştır. Daha sonra da müezzinbaşılığa getirilmiştir.⁸²

Dede’nin Sultan Abdülmecid Han zamanında, sarayda neşesiz bir hayat geçirmeğe başladığı hakkında rivayetler mevcuttur. Ahmed Celâleddin Dede ile Eşref Dede’nin verdikleri şifâhî malûmata göre; Abdülmecid, sanatlı saz ve söz eserlerine rağbet etmez, bedîî hiçbir güzelliği olmayan alelâde bir takım şarkı ve türküler isterdi. İsmâil Dede, bir gün Dellâlzâde’ye bu durumdan şikayet etmiş, söz arasında da “Bu oyunun tadı kaçtı” ifadesini kullanmıştı. Bu olaydan bir müddet sonra hükümdara müracaat ile müsaade alarak, hac maksadıyla İstanbul’dan ayrıldı. Hac yolunda kendisine Dellâlzâde İsmâil ve Mutafzâde Ahmed Efendiler refâkat ediyorlardı.⁸³

Dede’nin hacca gittiği yıl Hicaz’da şiddetli bir kolera salgını çıktı ve bu hastalığa yakalanan Dede Efendi, 29 Kasım 1846’da haccını edâ ettikten sonra vefât etmiş ve Medine’de defnedilmiştir.⁸⁴

⁸¹ Rauf Yektâ, *a.g.e.*, s. 144-145.

⁸² Ergun, *a.g.e.*, c. II, s. 431-432.

⁸³ Ergun, *a.g.e.*, s. 433.

⁸⁴ Rauf Yektâ, *a.g.e.*, s. 192.

İsmâil Dede, XIX. asır Türk mûsikîsinin en kudretli bestekârlarındandır. Halk mûsikîsi yanında batı müziğine de ilgisi olan bestekâr, Türk mûsikîsinin bütün formlarında eserler vermiştir. Suphi Ezgi, İsmâil Dede için “Kâr, nakış, semaî, beste, şarkı, köçekçe, peşrev, durak, âyîn-i şerîf, ilâhî olmak üzere yüzaltmış mütecâvuz eseri mevcut ve malûmdur ki her birisi bestekârlar için birer mûsikî hazinesidir.”⁸⁵ İfadesini kullanmıştır. Yılmaz Öztuna ise, beşyüz civarında bestelenmiş eserinin olduğunu, bunların ikiyüzseksensekizinin günümüze ulaştığını belirtmiştir.⁸⁶

⁸⁵ Suphi Ezgi, *NATM*, İstanbul 1933, c. I, s. 83.

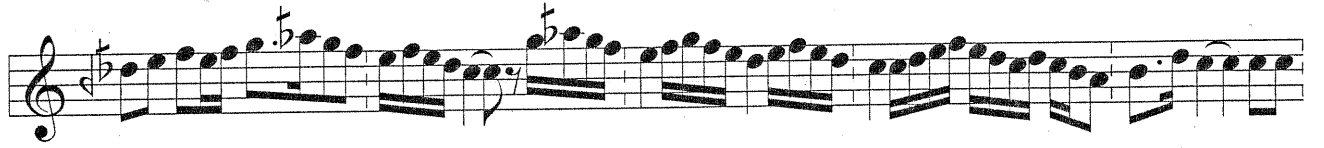
⁸⁶ Yılmaz Öztuna, *BüyükTürk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, c. II, s. 396.

4.2. Notası

BESTENİGÂR PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

İsmâil Dede Efendi

Teslim

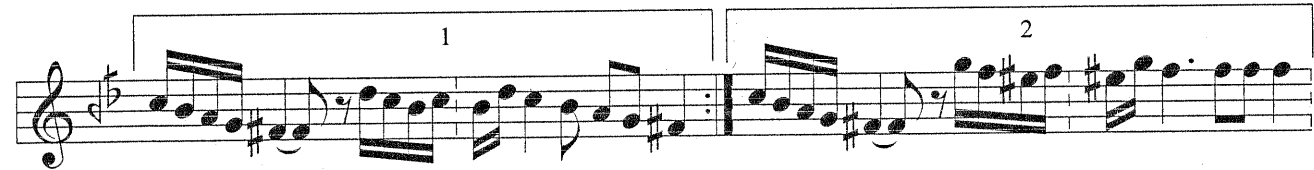

İkinci Hâne

Teslim

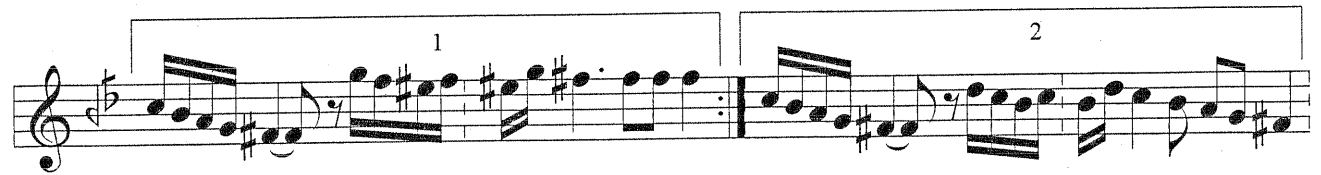
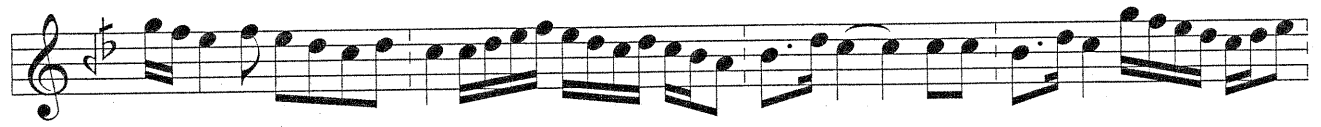

Üçüncü Hâne

Teslim

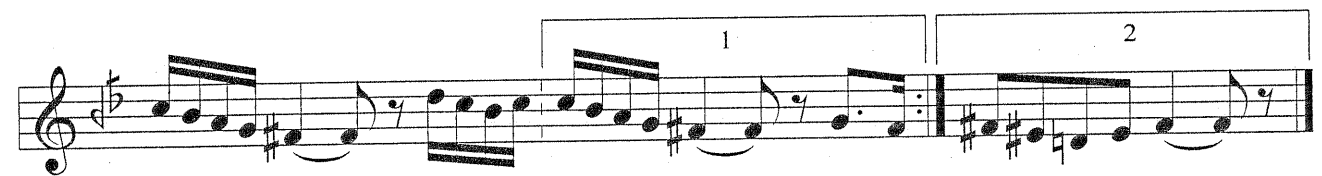

Dördüncü Hâne

Teslim

BESTENİGÂR MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

İsmâil Dede Efendi

Devr-i Revân I.

Ey kı— b le— i ik bâ— l ci hâ— n
hâ— ki de ret yâ— r yâ— r yâ— r yâ— ri me— n
Ser mâ— ye— i muk bi— lân ka bû— li— na— za ret
yâ— r yâ— r yâ— r yâ— ri men Âh İm rû— z tû yî
sâ— ki— i be— z mi— te— v hîd yâ— r yâ— r
yâ— r yâ— ri me— n Fer dâ be— ke nâ ri— hav zı ke— v
se— r be— de ret yâ— r yâ— r yâ— r yâ— ri men Âh
I.T
Pî— ri men ih sâ nime— n derdi men der mânme— n câ nimencânânimen Mev

lâ yı Mev lâ nâ yı men Bül bü li bâ ğı o me nem âh

'a kl kü câ vü me-n kü câ Çeş mi çe râ

ğı o me ne m 'a kl kü câ vü me-n kü câ

Hes. ti i Ha-kk ha-vâ le em ba hr bü ve d

ne vâ le e m Ke-ş ti i Nûh âh pi yâ le e m

'a kl kü câ vü me-n kü câ Yâ r yâ r

ma-h bû-bi me-n ha y râ-nı ruh sâ rı-tü em me-n

me-n yâ-r yâ-ri me-n me-s tâ-tâ-nı çeş mâ nıtü e-m

me-n me-n yâ r yâ ri me-n âh pî-rimen ih sâ nı me-n

II.T

der di men der mâ nime — n câ nimencâ nâ ni men Mev lâ yı Mev lâ nâ yı men

III.

Yâ — r yâ — r Me c nû — n ü — pe rî şâ — ni — tü em

de — s te — m gî — r Yâ — r yâ — r yâ — r yâ ri me — n

Se — r ge — ş te — vü hay râ — n tü em de — s te — m gî — r

yâ — r yâ — r yâ — r yâ — ri men Âh He — r bî — se — r ü pâ

yi — de — st gî — rî — dâ — re — d yâ — r yâ — r

yâ — r yâ — ri me — n Âh Me n bî — se — r ü sâ mâ — n tü e — m

de — s te — m gî — r yâ — r yâ — r yâ — r yâ ri me — n

III.T

Do — st do — st yâ r yâ ri men âh yâ — r yâ — r

yâ—r yüre—ğim yâ— r yâr yü reğim del ciğ e ri— m gör kine le—r va— r

IV.

Men— bî— se— r ü sâ mâ— nem ha— s re— t

ke ş i câ nâ ne— m Gû yen de— i Mev lâ— nâ

he— m be— n de i fer mâ ne— m

Bu âyinin ikinci selâmı, sabâ âyininin ikinci selâmı ve terennümü ile birlikte aynıdır.

Üçüncü Selâm

Semâî

V.

Bî dâ— r şe— v bî dâ— r şe— v v'ez î— n

î— n ci hâ— n bî zâ— r şev Derkâ— rı Hakk

der kâ— r şe— v ey di— l de mî— bî dâ—

— r şev ey di— l de mî— bî dâ— r şe— v

Bâ di l be gü f ten de r se he r ey ez

ez kı yâ met bî ha be r Ber hî hî z de r

'â le lem niger ey di l de mî

bî dâ r şe v Ey hu f te i

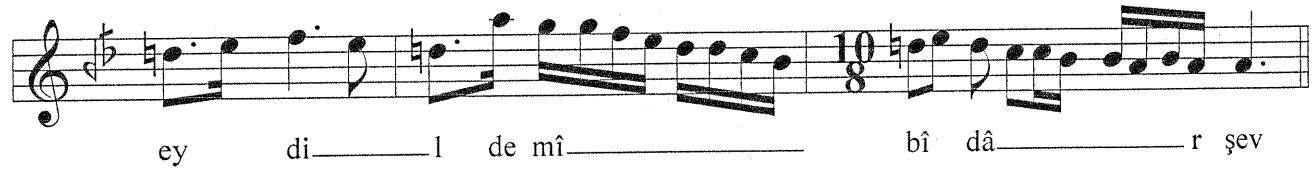
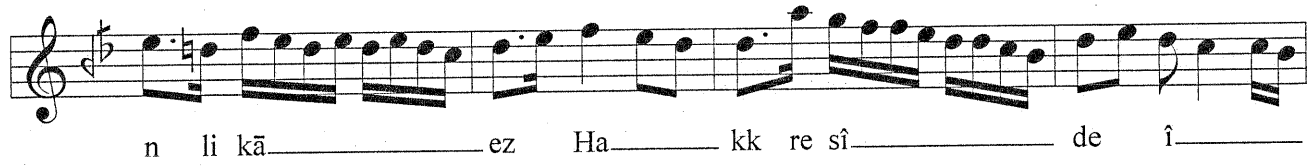
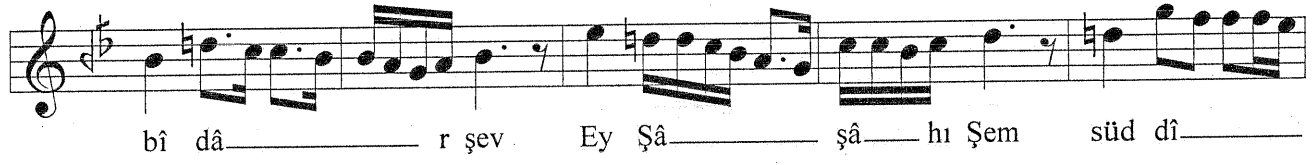
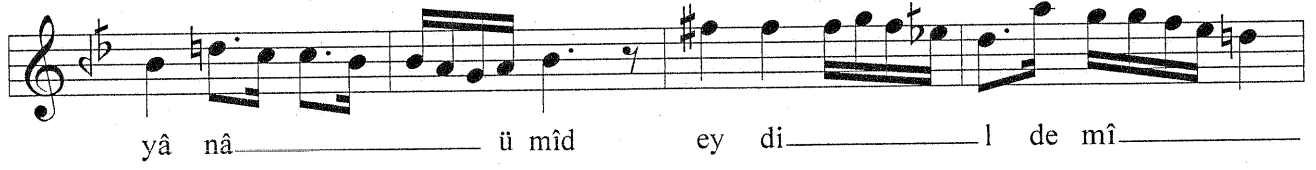
ref te de vâ m ey mü r de i

nâ dâ de câ n Ber çi ki ref

te kâ r vâ n ey di l de mî

bî dâ r şev Mû yi si yâh

ker dî se fid câ sû si me rg

VI.'ye ait terennüm sabâ âyîninin aynısıdır ve bu terennümden itibaren sabâ âyîni aynen kullanılır.

4.3. Güftesi

Birinci Selâm

I.

ای قبلة اقبال جهان خاک درت
سرمایه مقبلان قبول نظرت
امروز تویی ساقی بزم توحید
فردا بکنار حوض کوثر بدرت

Ey kible-i ikbâl cihân hâk-i deret (yâr yâr yâr yâr-i men)
Sermâye-i mukbilân kabûl-i nazaret (yâr yâr yâr yâr-i men)
(Âh) İmrûz tûyî sâki-i bezm-i tevhîd (yâr yâr yâr yâr-i men)
Ferdâ be-kenâr-ı havz-ı Kevser be-deret (yâr yâr yâr yâr-i men)⁸⁷

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(ilk mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)(2. ve 4.mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4)(3.mısra)

(Ey geleceğin Kiblesi! Dünya senin kapının toprağıdır. Kabul edenlerin sermâyesi senin bakışının kabulüdür. Bugün, senin tevhîd meclisinin sâkîsidir. Yarın, Kevser havuzunun kenarında senin kapındadır.)⁸⁸

I.T. Âh pîr-i men, ihsân-ı men, derd-i men, dermân-ı men, cân-ı men, canân-ı men, Mevlâ-yı Mevlânâ-yı men.

⁸⁷ Rauf Yektâ, *a.g.e.*, s. 160.

⁸⁸ Bu rubâînin tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

II.

بلبل باغ او منم عقل کجا و من کجا
چشم چراغ او منم عقل کجا و من کجا
هستی حق حواله ام بحر بود نواله ام
کشتی نوخ پیاله ام عقل کجا و من کجا

Bülbül-i bâğ-ı o menem (âh) ‘akl kücâ vü men kücâ

Çeşm-i çerâğ-ı o menem ‘akl kücâ vü men kücâ

Hesti-i Hakk havâleem bahr büved nevâleem

Keşti-i Nûh piyâleem ‘akl kücâ vü men kücâ

MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN (Bahr-i hezec
mahbûn matviyy)

(Ben onun bağının bülbülüyüm, akıl nereye, ben nereye; ben onun gözünün nûruyum, akıl nereye, ben nereye; Hakk’ın varlığına kendimi havâle ettim, denizinde nasîbim; Nûh’un gemisinde kadehim, akıl nereye, ben nereye.)⁸⁹

II.T. Yâr yâr mahbûb-i men, hayrân-ı ruhsâr-ı tüem men. Yâr yâr-i men, mestân-ı çeşmân-ı tüem men. Yâr yâr-i men, âh pîr-i men, ihsân-ı men, derd-i men, dermân-ı men, cân-ı men, cânân-ı men, Mevlâ-yı men, Mevlânâ-yı men.

III.

مجنون و پریشان توم، دستم گیر
سر گشته و حیران توم، دستم گیر
هر لی سر و پای دستگیری دارد.
من لی سرو سامان توام، دستم گیر

Şefik Can, a.g.e., rb. no: 1034

⁸⁹ Bu beyitler Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

(Yâr yâr) Mecnûn ü perîşân-i tüem, destemgîr (yâr yâr yâr yâr-i men)

Ser geşte vü hayrân tüem, destemgîr (yâr yâr yâryâr-i men)

(Âh) Her bî-ser ü pây-i destgîrî dâred (yâr yâr yâr yâr-i men)

(Âh) Men bî-ser ü sâ mân tüem, destemgîr (yâr yâr yâr yâr-i men)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4)(ilk mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4)(2.ve4.mısralar)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb6)(3.mısra)

(Senin perîşanlığım, mecnûnluğum, elimden tut. Şaşkın ve hayran âşıkım. Kendi kendine yürümeye gücü olmayan her zavallının bir elinden tutanı vardır. Ben ise senin yoksulun ve muhtacım, elimden tut.)

III.T. Dost dost yâr yâr-ı men.Âh yâr yâr yâr yüreğim yâr. Yâr yüreğim del ciğerim gör ki neler var.

IV.

من بی سرو سامانم حسرتکش جانانم

گوینده مولانا هم بنده فرمانم

Men bî-ser ü sâ mânem hasretkeş-i cânânem

Gûyende-i Mevlânâ hem bende-i fermânem⁹⁰

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

(Ben başsız ve çıplağım, sevgiliye hasret çekenim, “Mevlânâ” diyenin de emrinin kölesiyim.)⁹¹

⁹⁰ Rauf Yektâ, *a.g.e.* s. 159.

İkinci Selâm, Sâbâ âyîni'nin ikinci selâmının terennümü ile beraber aynıdır.

Üçüncü Selâm

VI.

بیدار شو بیدار شو واز این جهان بیزار شو
در کار حقّ در کار شو ای دل دمی بیدار شو
با دل به گفتن در سحر ای از قیامت بی خبر
بر خیز در عالم نگر ای دل دمی بیدار شو
ای خفته رفته دوام ای مرده ناداده جان
بر چه که رفته کاروان ای دل دمی بیدار شو
موی سیاه کردی سفید جاسوس مرگ آمد بدید
گشتی ز دنیا نا امید ای دل دمی بیدار شو
ای شاه شمس الدین لقاء از حقّ رسیده این خطاب
باشد بیامرزد خدا ای دل دمی بیدار شو

Bîdâr şev bîdâr şev v'ez îñ cihân bîzâr şev
Der kâr-ı Hakk der kâr şev ey dil demî bîdâr şev
Bâ-dil be-güften der seher ey ez kıyâmet bî-haber
Ber hîz der 'âlem niger ey dil demî bîdâr şev
Ey huft-e-i refte devâm ey mürde-i nâ-dâde cân
Ber çî ki refte kârvân ey dil demî bîdâr şev
Mûy-i siyâh kerdî sefid câsûs-i merg âmed be-dîd
Geştî zi dünyâ nâ-ümîd ey dil demî bîdâr şev
Ey şâh-i Şemsüddîn-likâ ez Hakk resîde îñ hitâb
Bâşed beyâmürzed Hudâ ey dil demî bîdâr şev

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i
recez)

⁹¹ Bu mısraların tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

(Ey gönül! Uyan, uyan! Bu dünyâ'dan vazgeç. Senin için Hakk'ın işi olsun, uyan! Ey kıyâmetten habersiz, seherde gönülle sözü olan, kalk ta âleme bak, ey gönül bir an uyanık ol! Ey devamlı uykuya giden, ey kendisine can bahşedilmemiş ölü! Kervan nereye gidiyor? Ey gönül bir an uyanık ol! Bak! siyah saç beyaz oldu, gör! ölüm habercisi geldi. Dünyadan ümidini kesen gönül, bir an uyanık ol! Ey Şemseddîn yüzlü şâh, bu sesleniş Tanrı'dan ulaşır. (Senin hakkında) “Allah rahmet eylesin!” dendi (denme vakti geldi), ey gönül bir an uyanık ol!)⁹²

VI.'e ait terennüm bestekâra ait sabâ âyininin aynısı olmakla birlikte, Ahmed Eflâkî'nin kıtasıyla beraber sabâ âyini sonuna kadar kullanılır.

⁹² Bu beş beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

4.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_2+b_1)^{1.m}+A.T(c_1+d_1)^{söz}$$

$$A(a_2+b_1)^{2.m}+A.T(c_1+e_1)^{söz}$$

$$B(f_1+g_2)^{3.m}+A.T(c_1+d_1)^{söz}$$

$$A(a_2+b_1)^{4.m}+A.T(c_1+h_1)^{söz}+I.T(i_2+j_2)^{söz}$$

II.

$$C(k_2+l_2)^{1.m}$$

$$D(m_2+n_2)^{2.m}$$

$$E(o_2+p_2)^{3.m}$$

$$F(r_2+n_2)^{4.m}+II.T\{(s_1+t_2+u_2)+(v_2+y_2)+(i_2+j_2)\}^{söz}$$

III.

$$G(s'_1+z_2+aa_1)^{1.m}+G.T(ab_1+ac_1)^{söz}$$

$$G'(z_2+aa'_1)^{2.m}+G'.T(ad_1+ae_1)^{söz}$$

$$H(af_2+ag_1)^{3.m}+H.T(ah_1+ai_1)^{söz}$$

$$I(aj_2+ak_1)^{4.m}+I.T(al_1+am_1)^{söz}+III.T\{(t'_2+an_2+ao_2)\}^{söz}$$

IV.

$$J(ap_2+ar_2)^{1.m}$$

$$J(ap_2+ar_2)^{2.m}$$

İkinci Selâm ,terennümü ile Sabâ âyîninin aynısıdır.

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a_4+b_4)^{1.m}$$

$$B(c_4+d_4+e_4)^{2.m}$$

$$C(f_4+g_4)^{3.m}$$

$$D(h_4+i_4)^{4.m}$$

$$E(j_4+k_4)^{5.m}$$

$$F(l_4+m_4)^{6.m}$$

$$G(n_4+o_4)^{7.m}$$

$$H(m'_4+k'_4)^{8.m}$$

$$I(p_4+r_4)^{9.m}$$

$$J(s_4+t_2+u_1^{10/8})^{10.m}$$

Terennüm Sabâ âyîninin aynısıdır. “Ey ki hezâr’dan” sonra Sabâ âyîninin sonuna kadar aynıdır.

4.5. Makam Analizi

Bu eser, “başka bir âyinin bölümleriyle tamamlananlar” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar aynı bestelidir. Bu mısralar, **irak perdesiyle** peryoda başlayıp, hemen yerinde **sabâ dörtlüsüne** geçerler. Daha sonra, **irakta segâh dörtlüsüyle** kalarak tekrar yerinde **sabâ dörtlüsüne** geçip, güçlü **çargâh perdesini** gösterirler. Tüm mısraların ardından gelen sözlü terennümler aynı bestelidir. Bu terennümler, yerinde **sabâ makamı çeşnisi** yapıp güçlü olan **çargâh perdesine** bağlanırlar. Üçüncü mısra, **segâhta nikrîz üçlüsünü** gösterip, **nevâda bûselik geçkisi** yaparak **acem perdesine** gelir. Daha sonra, **dügâhta sabâ asma kalışını** yaparak, güçlü **çargâhta** yarım karar eder. **I.T.** Sözlü bir terennüm olup, yerinde **bestenigâr makamı çeşnisi** göstererek, **irak perdesinde** karar yapar.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **irak perdesiyle** başladığı peryodda **nim hicaz perdesini** de kullanarak, **nim zirgüle perdesinde** çeşnısiz asma kalış ve **dügâhta hicaz geçkisi** yapar. Daha sonra **bestenigâr makamı çeşnisi** gösterip **irak perdesinde** karar eder. İkinci mısra, **dügâhta hicaz geçkisi** yapıp, yine **bestenigâr çeşnisi** göstererek **irak perdesinde** karar eder. Üçüncü mısra, **acem perdesi yedenli eviçte** çeşnısiz, **hüseynîde uşşâklı** asma kalışlar yaptıktan sonra, **nevâda bûselikli** ve **dügâhta kürdîli** geçkiler yapar. Dördüncü mısra, **irakta segâh üçlüsünü** ve yerinde **sabâ beşlisini** göstererek, **irakta segâhli** karar eder. **II.T.** Sözlü bir terennüm olup, **dügâhta uşşâk** ve **sabâ çeşnilerini** dönüşümlü gösterdikten sonra, **irakta segâhli** karar verir.
- III. Bu bölüm bir rubâîdir. İlk iki mısra aynı besteli olup, yerinde **bestenigâr makamı çeşnisi** gösterirler. Birinci mısraın sözlü terennümü yerinde **sabâli**, ikinci mısraın sözlü terennümü **irakta segâhli** kalışlar yapar. Üçüncü mısra ve sözlü terennümü **eviçte segâhli**, dördüncü mısra ve sözlü terennümü de **dügâhta kürdî makamı çeşnili** asma kalışlar yaparlar. **III.T.** Bir sözlü terennümdür. Bu kısım, yerinde **uşşâk makamı dizisi çeşnileri** gösterip, **dügâhta** karar eder.
- IV. Bu bölüm bir beyittir. **III.T.** ün özelliklerini gösterir.

İkinci Selâm, terennümü dahil sabâ âyini ile aynıdır.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm beş beyittir. Birinci mısra, **irakta segâh** ve **dügâhta sabâ dörtlülerini** gösterir. İkinci mısra, dönüşümlü olarak **çargâhta çargâh** ve **acemde bûselik dörtlülerini** gösterdikten sonra, yerinde **acemaşîran makam dizisi çeşnileri** yapar. Üçüncü mısra **dügâhta sabâ** ve **çargâhta çargâh dörtlülerini**, dördüncü mısra, **nevâda rast beşlisi** ve yerinde **uşşâk makamı çeşnilerini** gösterir. Beşinci mısra, yerinde **karcığar makamı çeşnilerinden** sonra, **segâhta eksik ferahnâk beşlisi** ve **segâhta hüzzam**

dörtlüsü yapar. Altıncı mısra; **nevâda hicaz beşlisi** ve **segâhta eksik ferahnâk geçkisini**, yedinci mısra; **gerdâniye** ve **rast perdelerinde rast geçkileri** ile **ırakta eksik segâh beşlisini** gösterir. Sekizinci ve dokuzuncu mısralar, **rastta rast makamı dizisi çeşnileri**; onuncu mısra, **dügâhta uşşâk makamı dizisi çeşnileri** gösterirler.

Buradan itibaren terennüm kısmıyla beraber **Sabâ âyîni** ile aynıdır.

4.6. Usûl Analizi

Bestenigâr mevlevî âyîn-i şerîfinden önce, bestekârın muzaaf devr-i kebîr usûlündeki bestenigâr peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. Bir rubâîdir. Birinci mısra; MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 1), ikinci ve dördüncü mısralar, MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 3), üçüncü mısra ise, MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 4) veznedir. Mısralar üç, terennümleri ise ikişer usûldür. **I.T.** Dört ölçülük bir sözlü terennümdür.
- II. MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN (Bahr-i hezec mahbun matviy) vezninde iki beyittir. Her mısra dört ölçüdür. **II.T.** Onüç usûllük sözlü terennümdür.
- III. Bir rubâîdir. Birinci mısra; MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 4), ikinci ve dördüncü mısralar; MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 4), üçüncü mısra ise; MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 6) veznedir. Her mısra üç, terennümleri ise ikişer usûldür. Birinci mısradan önce, bir usûllük "yâr yâr" terennümü vardır. **III.T.** Altı ölçülük bir sözlü terennümdür.
- IV. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde bir beyittir. Mısralar dörder usûldür.

İkinci Selâm: Sabâ âyîninin ikinci selâmının terennümü ile beraber aynıdır.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım, semâî usûlündedir.

- VI. MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez) vezninde beş beyittir. İlk dokuz mısra, dörder ölçüdür. Son mısra ise yedi ölçüdür. Bu son mısraın son ölçüsü, aksak semâîdir.

Bu bölümden sonrası, sabâ âyîninin aynıdır.

4.7. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

I. 1.m MEF' Ü LÜME FÂ İ LÜ_MEFÂ İ LÜFE_ ÜL
 2.m MEFÜ LÜ_MEFÂ İ LÜNMEFÂ LÜ FEÜL
 3.m MEF' Ü LÜ_MEFÂ İ LÜNMEFÂ LÜN FA'
 4.m MEF' Ü LÜ_MEFÂ İ LÜNMEFÂ LÜ FEÜL
 II. 1.m MEF' Ü LÜN ME FÂ İ MÜF TE_ILÜN ME FÂ İ LÜN
 2.m MÜF TE_İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE_ILÜN ME FÂ İ LÜN
 3.m MÜF TE_İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE_İ LÜN ME FÂ İ LÜN
 4.m MÜF TE_İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE_ILÜN ME FÂ İ LÜN
 III. 1.m YÂR YÂR MEF_ Ü İ LÜ_MEFÂ İ LÜNFA'
 2.4.m MEF' Ü LÜ_MEFÂ İ LÜNMEFÂ LÜN FA'
 3.m MEF' Ü LÜ_MEFÂ İ LÜNMEFÂ LÜN FA'
 IV. MEF' Ü LÜ_MEFÂ İ LÜNMEFÂ İ LÜNMEFÂ İ LÜN

İkinci selâm, sabâ âyininin ikinci selâmı ile aynıdır.

Üçüncü Selâm / Semâi

3
4

VI. 1.2.3.4.5.6.7.8.9.m MÜS.TEF' İ LÜN MÜS.TEF' İ LÜN MÜS.TEF' İ LÜN MÜS.TEF' İ LÜN

10
8

MÜS.TEF' İ LÜN MÜS.TEF' İ LÜN MÜS.TEF' İ LÜN

Buradan itibâren sabâ âyini ile aynıdır.

5. FERAHFEZÂ MEVLEVÎ ÂYÎN-I ŞERÎFİ

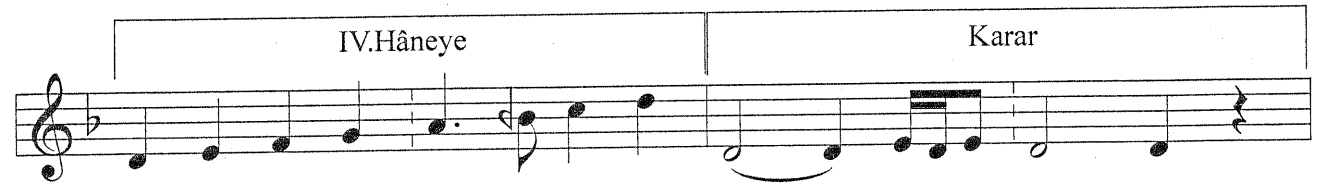
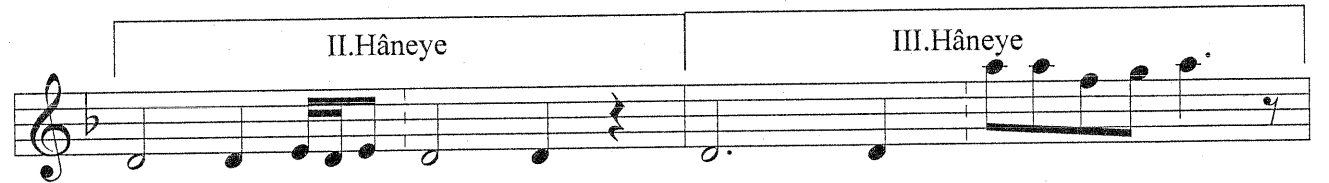
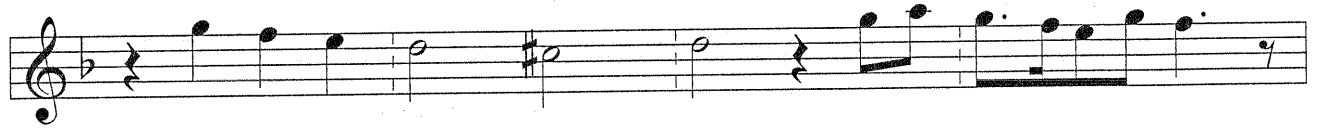
5.1. Notası

FERAHFEZÂ PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr

İsmâil Dede Efendi

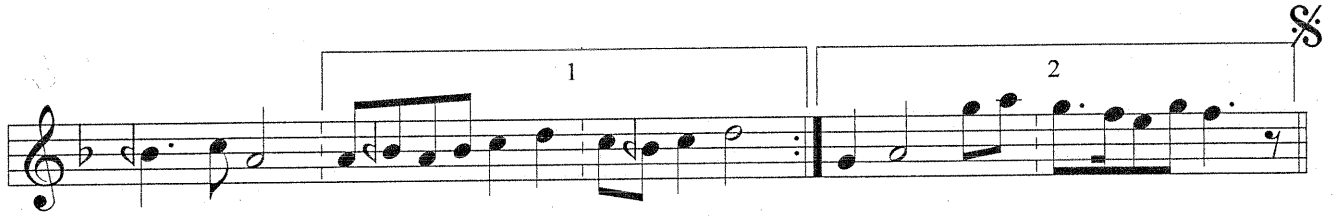
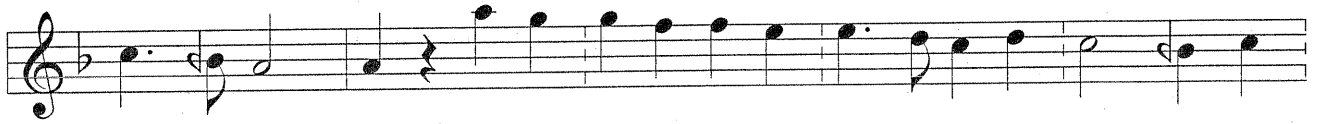
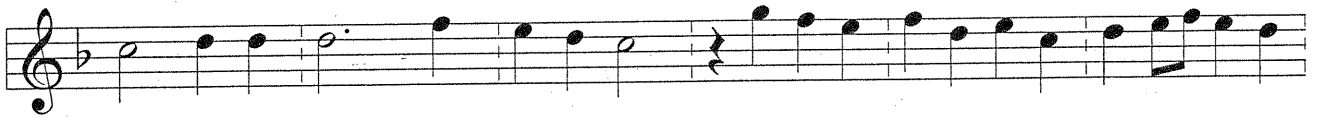
Birinci Hâne

İkinci Hâne

Dördüncü Hâne

FERAHFEZÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFÎ

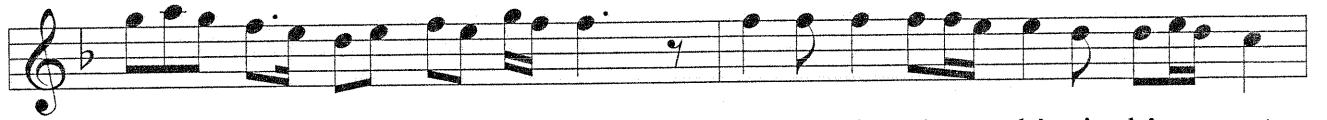
Birinci Selâm

Devr-i Revân I.

İsmâil Dede Efendi

Bîş ne v_în ney çün hi kâ yet mî_____ku ne_____d

yâ__r yâ____ri me_____n Ez cu dâ yî hâ şî kâ yet

mî_____ku ne_____d yâ____r yâ____r

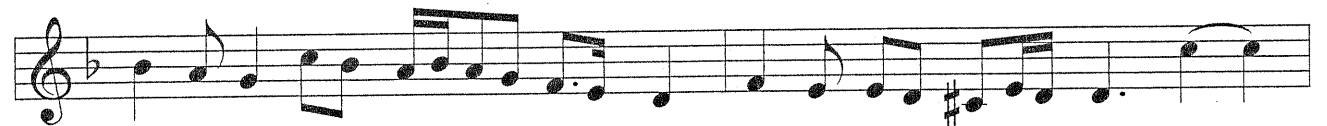
yâ__r yâ____ri men (saz—) K'ez ne yis tân tâ me râ bi bü

rî_____de e_____nd yâ__r yâ____ri me_____n

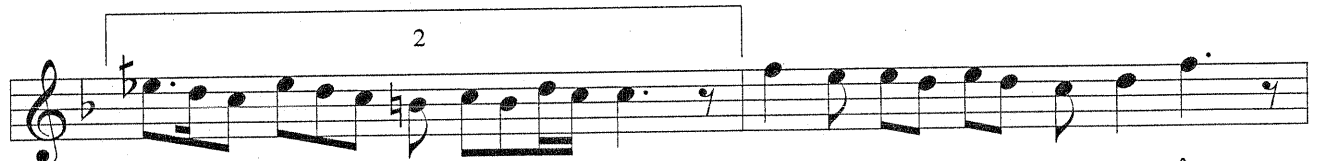
Ez ne fî rem mer d_ü zen nâ lî_____de e_____nd

yâ____r yâ____r yâ__r yâ____ri men (saz—)

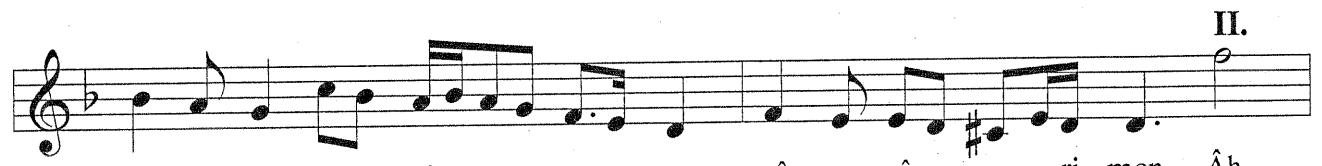
Sî ne hâ hem şer ha şer ha e_____z fi râ_____k

e_____z fi râ_____k yâ—r yâ—ri men Âh

Tâ be gû yem şer hi der di i_____ş ti yâ_____k

yâ_____r yâ_____r yâ—r yâ—ri men Âh

İ—m rû rûz ce mâ li tû_____ber dî

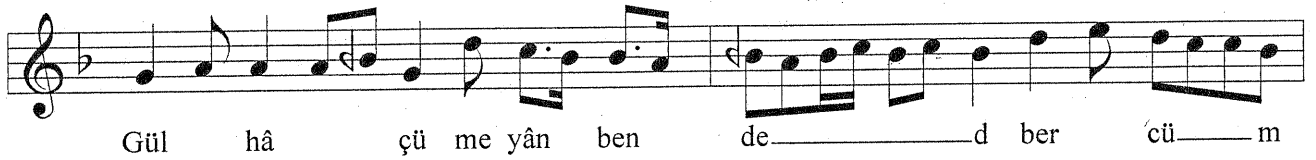
de mü bâ re—k bâd Âh Be—r mâ he ve si tâ

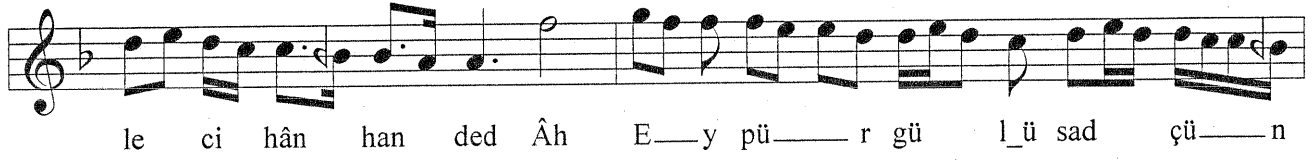
ze_____pî çî de mü bâ re—k bâ_____d

yâ_____r yâ_____r yâ—r yâ—ri men Â—h

Gül hâ çü me yân ben de d ber cü m

le ci hân han ded Âh E y pü r gü l ü sad çü n

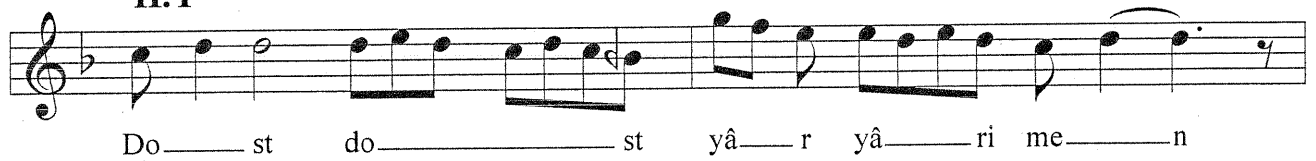

gü l han dî de mü bâ re k bâ d

yâ r yâ r yâ r yâ ri men (saz-)

II.T

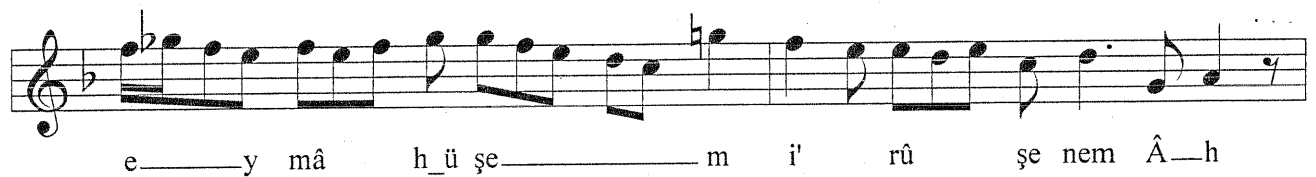

Do st do st yâ r yâ ri me n

III.

Tâ men be dî dem rû yi tü

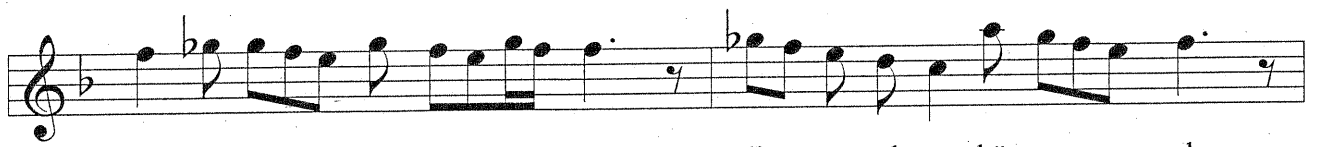
e y mâ h ü şe m i' rû şe nem Â h

Her câ ne şî nem hü r re me m

he r câ re ve m der gü l şe nem Â

Her câ ha yâ li şeh bü ve_____d

bâ ği te mâ şâ ge_____h bü ved Â_____h

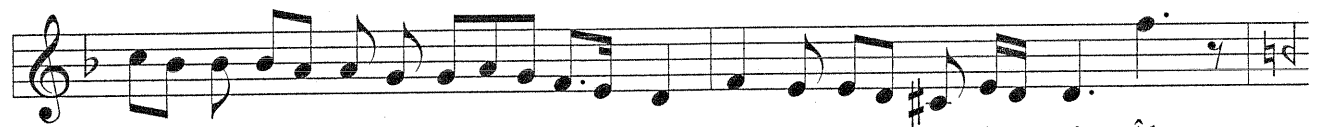
Der he_____r ma kâ mî ge_____h re ve_____m

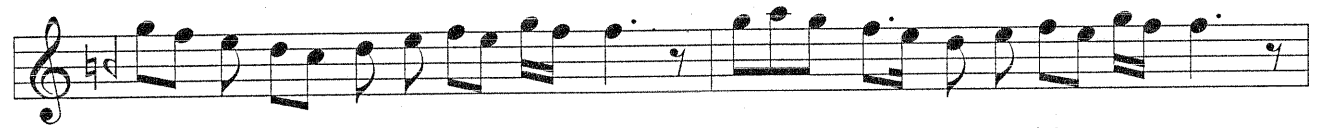
be_____r 'i_____ş re tî ber mî_____te nem (saz_____)

Der hâ e ğe_____r bes te şe ve_____m

zî_____n ha_____n ka_____h şe_____ş de rî Âh

Â_____n ma_____h re vâ_____z lâ me kâ_____n

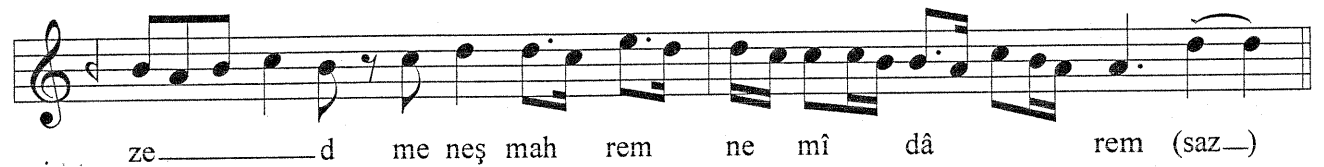
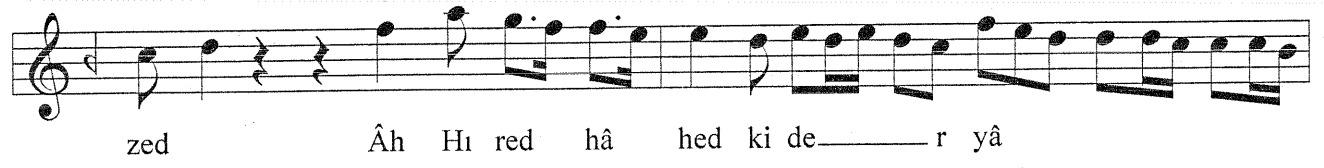
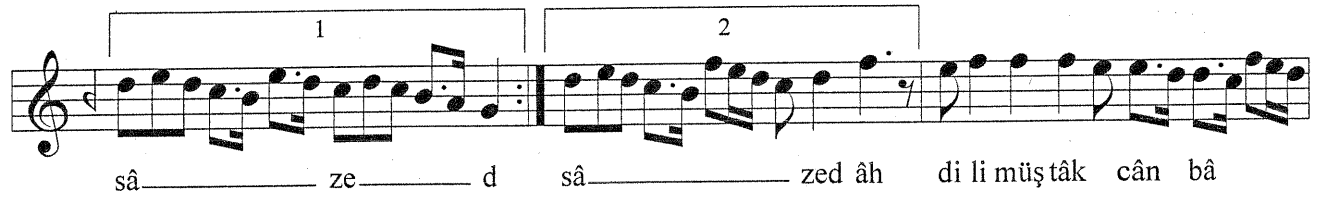

ser de_____r ku ne_____d de_____r re_____v ze_____nem (saz)

IV.

Âh Me n_ ez 'ik lî mi bâ lâ ye_____m

İkinci Selâm

Evfer V.

_____ k'á_____n yâ yâ ri mâ

mâ mest â â_____me de_____st

E_____y V'â V'â_____n ha yâ_____

_____ti bâ bâ sa fâ_____

_____î bâ_____ve fâ_____

_____me_____st â_____me de_____st

Â_____h e_____y 'A 'A_____ş kî bî

bî_____çün bî_____n ki câ_____n

câ_____n râ çü çü_____n ka de_____h

de h pür mî ku ne d

Â h ey Rû Rû yi sâ

sâ kî bî n ki ha

ha n dâ n e e z be ka

ka me st â â me de st

V.T

V.T

1 3

2

V.T

Üçüncü Selâm

Muzaaf Devr-i Kebîr

VI.

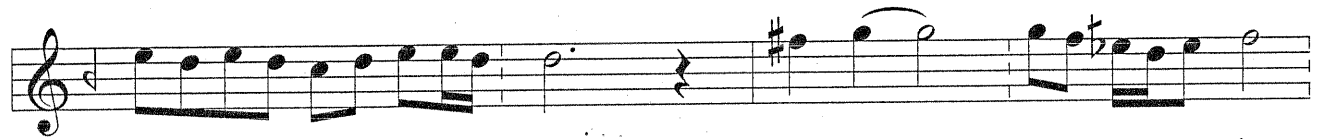
Dû Dû ş Me v lâ nâ

nâ be ha b e n de r

me râ â h be lî yâ ri

me n Sû yi be

z mi hî ş mî

zed e s sa lâ

be lî yâ ri men (saz)

Pe r de hâ yi câ

n fe zâ' be r dâ

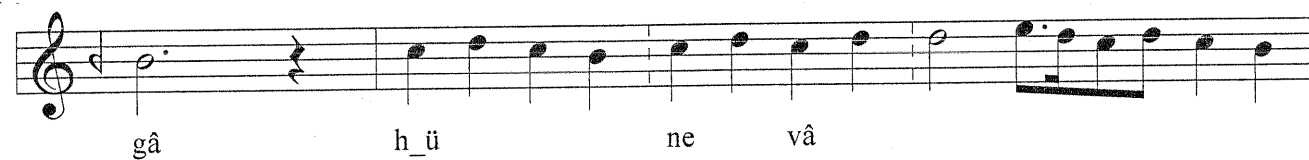
dâş te be lî yâ ri

me n (saz) De r hi câ

z_ü râs t_ü se

gâ h_ü ne vâ

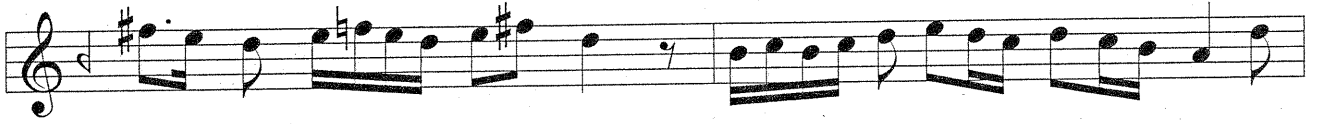
Aksak Semâî

VI.T

â h ne vâ

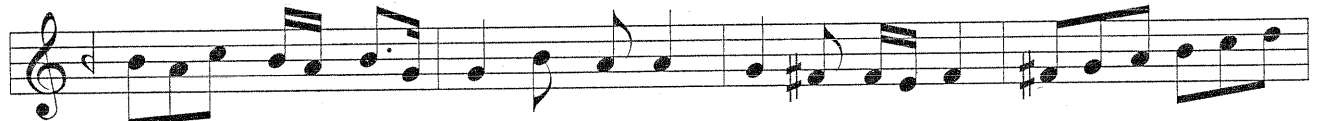
Yürük Semâî VII.

Ey ki he zâr â fe ri n bu ni ce sul
Her ki bu gün Ve le d'e i na nu ben

tâ n o lu r Ku lu o lan ki ş i ler
yüz s ū re Yok su l i se bâ y o lur

câ n i m h ū s re v ü h â k â n o lu r y â r
câ n i m bâ y i s e sul tâ n o lu r y â r

VII.T

h ū s re v ü h â k â n o lu r
bâ y i s e sul tâ n o lu r

VIII.

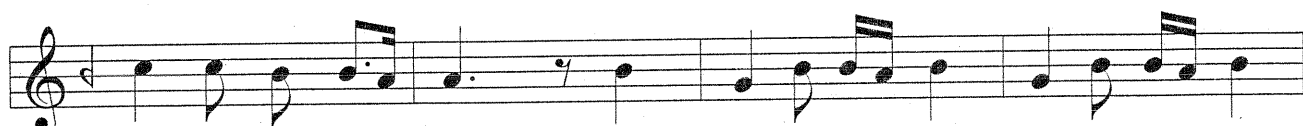
Yâr me râ

ğâr me râ 'aş kî ci ğer hâr me râ yâ——r yâ——r

yâ——r Yâr tû yî ğâr tû yî hâ——ce ni geh

dâr me râ vay Âh Nûh tû yî rûh tû yî

fâ ti h_ü mef tûh tû yî Sî ne i meş rûh tû yî

ber de ri es -râr me râ vay (saz) Nûr tû yî

sûr tû yî dev let men sûr tû yî Mûrg ge hi

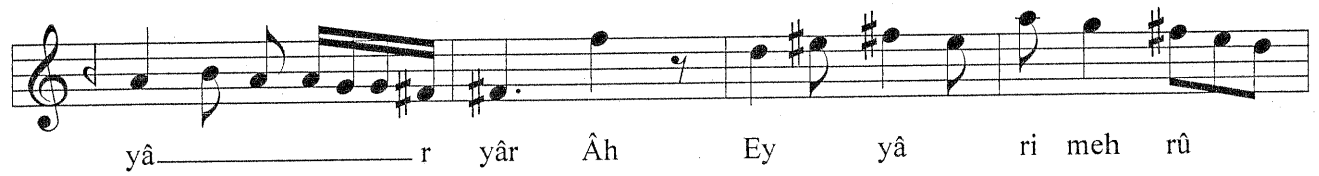

tûr tû yî has te be min ka——r me râ yâ——r

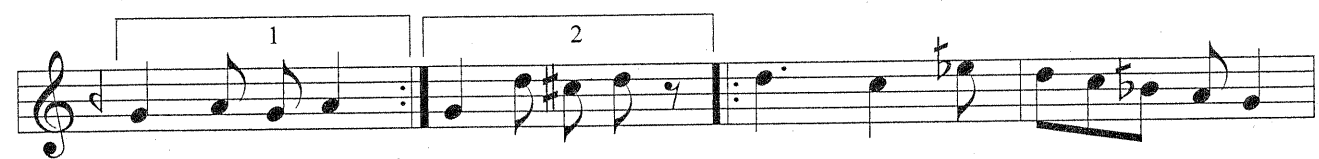
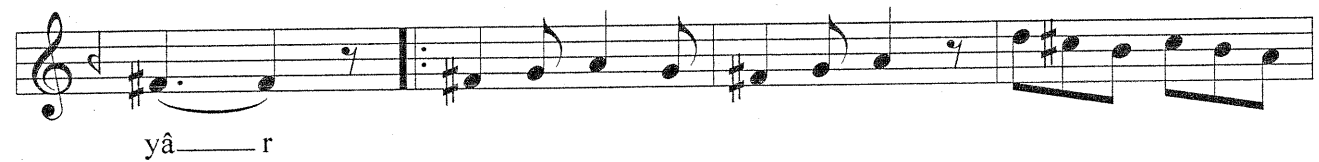

yâr âh mûrg ge hi tûr tû yî has te be min

IX.

IX.T

X.

'Aş

kast be r_â su mân pe rî den Sad per de be her ne fes de rî

den Gûf tem ki di lâ mü bâ re ke—t bâd Der

hal ka i 'â şî kân re sî den Ey gül şe ni bâ ğı lâ ye zâ

lî Ber çer hi sa fâ me hî ke mâ lî În mec li si în

se mâ' yi pür nûr Ez haz re ti tû me bâd hâ lî

Dördüncü Selâm

Evfer

XI.

Â—h Sul tâ ni me nî

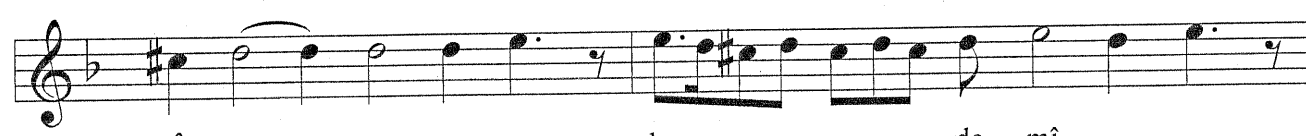
nî su l tâ ni me nî

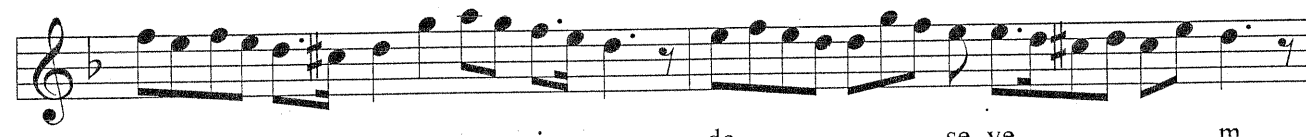
Â h V'e n der di l ü câ n

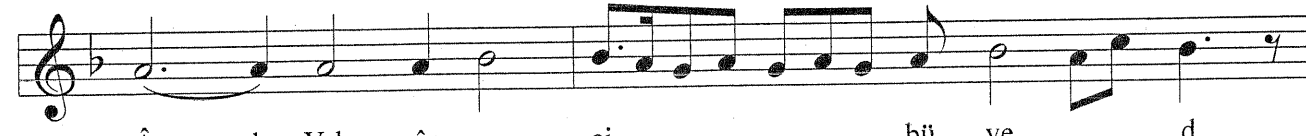
câ n î mâ ni me nî

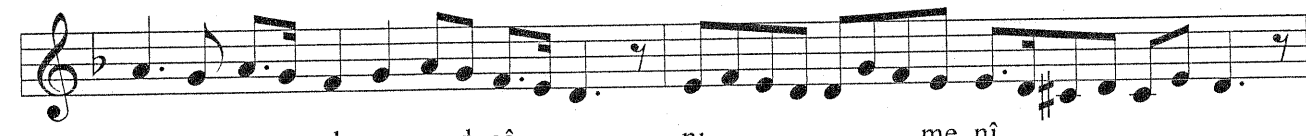
Â h Der men be de mî

mî men zin de şe ve m

Â h Yek cân çi bü ve d

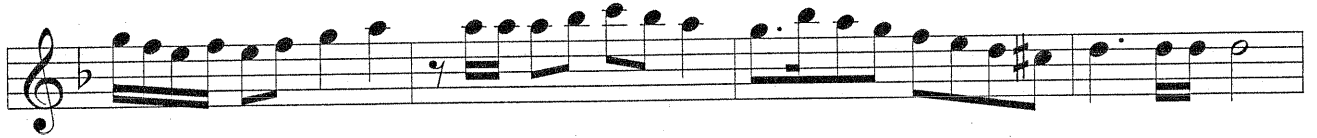

ve d sa d câ ni me nî

Son Peşrev

Düyek
Birinci Hâne

Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa

Mülâzime §

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

5.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

بشنو این نی چون شکایت می کند

از جداییها حکایت می کند

کز نیستان تا مرا ببریده اند

از نفیرم مرد و زن نالیده اند

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق

تا بگویم شرح درد اشتیاق

Bîşnev î n n ey çün şikâyet mîkuned (yâr yâr-i men)

Ez cudâyihâ hikâyet mîkuned (yâr yâr yâr-i men)

K'ez neyistân tâ merâ bibürîdeend (yâr yâr-i men)

Ez neffirem merd ü zen nâlîdeend (yâr yâr yâr-i men)

Sîne hâhem şerha şerha ez firâk (yâr yâr yâr-i men)

(Âh) Tâ be-gûyem şerh-i derd-i iştiyâk (yâr yâr yâr-i men)⁹³

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryâdımdan erkek, kadın herkes ağlayıp inledi. Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştiyâk derdini açayım. Aslından uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.)⁹⁴

⁹³ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî-yi Ma'nevî*, (Haz. Dr. Tevfik Hesbehânî), Tahran 1387, c. I, s. 4, b.no. 1-2-3.

⁹⁴ Mevlânâ, *Mesnevî*, (Çeviren: Veled İzbudak, Gözden Geçiren: Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 2001, c. I, s. 4, b.no. 1-2-3-4.

II. "امروز جمال تو بر دیده مبارک باد
گلها چون میان بندد بر جمله جهان خندد
خوبان چو رخت دیده افتاده و لغزیده
نوروز رخت دیدم خوش اشک بیاریدم
بر ما هوس تازه پیچیده مبارک باد"
ای پر گل و صد چون گل خندیده مبارک باد
دل بر در این خانه لغزیده مبارک باد
نوروز و چنین باران باریده مبارک باد

بی گفت زبان تو بی حرف و بیان تو
از باطن تو گوشت بشنیده مبارک باد

Mevlânâ, DK., s. 258, gz. no: 597

(Âh) İmrûz cemâl-i tü ber dîde mübârek bâd

(Âh) Ber mâ heves-i tâze pîçîde mübârek bâd

(D'.T. Yâr yâr yâr yâr-i men)

(Âh) Gülhâ çü meyân bended ber cümle cihân handed

Ey pür gül ü sad çün gül handîde mübârek bâd

(D'.T. Yâr yâr yâr yâr-i men)

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN (Bahr-i hezec-i ahreb)

(Bugün, yüzünü görmek kutlu olsun göze. Yepyeni bir heves geldi, halkalandı başımıza; kutlu olsun. Güller bellerin bağladılar da gül bahçesine geldiler mi bütün dünyaya gülmeye başladılar; a güle de, gül gibi yüzlercesine de gülen, neş'eler saçan dost, kutlu olsun neş'en. Güzeller yüzünü gördüler mi sürçtüler, düştüler, yerlere serildiler; gönül de bu evin kapısında sürçmüş, kutlu olsun sürçmesi. Nevrûza benzeyen yüzünü gördüm de yağmur gibi gözyaşları döktüm; Nevrûzda bu çeşit yağmur kutlu olsun dünyâya. Dilin söylemeden, harfle bir şey konuşmadan özünden gelen kutlu olsun sesini kulağın duydu.)⁹⁵

II.T.Dost dost yâr yâr-i men.

⁹⁵ Mevlânâ, DKT., c. II., s. 75, gz.no. LXVII.

III.

هر جا نشینم خرمم هر جا روم در گلشنم
در هر مقامی که روم بر عشرتی برمی تنم
آن ماه روازلامکان سر در کند در روزنم
من شاهم و شاهنشهم پرده سپاهان می زنم
من نو بهارم آمدم تا خارها را بر کنم
من قند هارا لذتم بادامها را بر کنم
هین بی ملولی شرح کن من سخت کند و کودنم
صد فضل دارد این بر آن کاینجا هوا اینجا منم
رضوان و حور و جنتی زیبا گرفتی دامنم
هم آب و هم سقائوی هم باغ و سرو و سوسنم

افلاک بیشتر سر نهد املاک بیشتر سر نهد

دل گویدت مومم تر ابا دیگران چون آهنم

Mevlânâ, DK., s. 536, gz. no: 1383

"تا من بدیدم روی تو ای ماه و شمع روشنم
هر جا خیال شه بود باغ و تماشا گه بود
درها اگر بسته شود زین خانقاه ششدری
گوید سلام علیک هی آوردست صد نقل و می
من آفتاب انورم خوش پردهها را بردرم
هر کس که خواهد روز و شب عیش و تماشا و طرب
گویم سخن را باز گو مردی کرم ز آغاز گو
گوید که آن گوش گران بهتر ز هوش دیگران
رو رو که صاحب دولتی جان حیات و عشرتی
هم کوه و هم عنقاتوی هم عروة الوثقی توی

Tâ men be-dîdem rûy-i tû ey mâh ü şemi' rûşenem

(Âh) Her câ neşînem hürremem her câ revem der gülşenem

(Âh) Her câ hayâl-i şeh büved baĝ-i temâşâgeh büved

(Âh) Der her makâmî geh revem ber 'işretî ber mî tenem

Derhâ eĝer beste şevved zîn hankâh şeşderî

(Âh) Ân mah revâz lâ-mekân serder kuned der revzenem

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez)

(Yüzünü görelî ey bana ay olan, aydın ışık kesilen sevgili, nerede oturursam oturayım, neş'eliyim, nereye gidersem gideyim orası gül bahçesi bence. Pâdişâhın hayâlî görünen her yer, baĝdır, bahçedir, seyran yeridir; nereye varırsam varayım, orada bir işret meclisi kurmaktayım. Şu altı kapılı tekkenin kapıları kapalı bile olsa o ay yüzlü dilber, mekânsızlık âleminden doğar, pencereinden başını sokar, yine girer içeriye. Girer de hey der, esenlik sana, yüz türlü meze getirdim, yüz türlü şarab getirdim sana; pâdişâhım ben, pâdişâhlar pâdişâhıyım, sipâhân (atlı asker, ordu, Isfahan) perdesinden nağmeler çalmadayım. Apaydın güneşim, perdeleri bir hoşça yırtarım ben, ilkbaharım, tikenleri sökmeye geldim ben. Gece gündüz zevk, işret, seyir, seyran, neşe, çalgı isteyen, bilsin ki ben şekerlerin tadıyım, bademlerin yağı. Sözüünü tekrarla derim, ersin, lûtfula, kereme yêni

baştan başla; hadi şu mahzun olmayışının sebebini anlat, anlayışım az, aklım biraz kıt. O ağır işiten kulak der, başkalarının kulaklarından daha iyi; bu senin kulağın, Öbürlerinin kulaklarından yüz kere daha üstün, çünkü onların kulaklarında hava var, senin kulaklarındaysa ben varım. Yürü yürü, devlet sahibisin, yaşayışa cansın, zevksin, işretsin. Rıdvân'sın, hûrisin, cennetsin sen, çünkü eteğimi tuttun benim. Dağ da sensin, zümrüdüanka da, sağlam ip de. Su da sensin, suvaran da sen; benim hem bahçemsin sen, hem selvim, hem yaseminim. Gökler önünde baş kor, melekler kanatlarını yayar; gönül sana der ki: Sana karşı mumum ben, fakat başkalarına karşı demir.)⁹⁶

IV.

نه از آیم نه از خاکم سر عالم نمی دارم
وگر صحراست پر عبهر سر آن هم نمی دارم
مرا گفتست لا تسکن ترا همدم نمی دارم
چو من مخمور آن شیرم سر زمزم نمی دارم
خرد خواهد که دریا زد منش محرم نمی دارم
بغیر یار دلدارم خوش و خرم نمی دارم
که من آن سرو آزادم که برگ غم نمی دارم
ز عشق ذوق زخم او سر مرهم نمی دارم
بر اشهب بر نمی شینم سر ادهم نمی دارم
که بر مسلك بزیر این کهن طارم نمی دارم
من ایشانرا سلیمانم ولی خاتم نمی دارم
ولی نسبت ز حق دارم من از مریم نمی دارم

"من از اقلیم بالایم سر عالم نمی دارم
اگر بالاست بر اختر وگر دریاست پر گوهر
مرا گویی ظریفی کندمی با ما حریفی کن
مرا چون دایه فضلش بشیر لطف پرورده ست
"در آن شربت که جان سازد دل مشتاق جان باز
ز شادیهها چو بیزارم سر غم از کجا دارم
پی آن خمر چون عندم شکم بر روز می بندم
در افتادم در آب جو شدم شسته ز رنگ و بو
توروز و شب دومر کبدان یکی اشهب یکی ادهم
جز این منهاج روز و شب بود عشاق را مذهب
بیاغ عشق مرغانند سوی بی سوی پران
منم عیسی خوش خنده که شد عالم بمن زنده

ز عشق این حرف بشنیدم خموشی راه خود دیدم
بگو عشقا که من با دوست لا و لم نمی دارم

Mevlânâ, DK., s. 551, gz. no: 1427

(Âh) Men ez 'iklîm-i bâlâyem ser-i 'âlem nemî dârem

(Âh) Ne ez âbem ne ez hâkem ser-i 'âlem nemî dârem

(Âh) Der ân şerbet ki cân sâzed dil-i müştâk cân bâzed

(Âh) Hired hâhed ki deryâzed meneş mahrem nemî dârem

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim)

⁹⁶ Mevlânâ, DKT., c. I., s. 107, gz.no. LXXX.

(*Yüceler ülkesindenim, bu dünya ile işim yok benim; ne sudanım, ne topraktan, insanla alış-verişim yok.* Yüceler yıldızlarla doluymuş; deniz incilerle; ovada miskler varmış, anberler varmış; onları da boşvermişim ben. Bana nazik davran, bir soluk bizimle eş-dost ol diyorsun; oysa bana bir kararda durma dedi; seni de zaten soluktaş saymıyorum ben. Lûtfunun dadısı, lûtf sütüyle besledi, yetiştirdi beni; o sütün mahrumuyum ben, Zemzem nedir, farkında bile değilim. *Cana canlar katan özleyenlerin, uğruna canlarıyla oynadıkları o şarabı akıl da içmek istiyor ama mahrem saymıyorum onu.* Sevinçlerden bile usanmışım; artık nereden gamım olacak? Gönül sevgilisinden başka hiçbir kimse, hiçbir şey güzel değil, neşeli değil bence. Bayrama benzeyen o şarabtan başka herşeye oruçluyum; çünkü öylesine hür bir selviyim ki gam yaprağı yok bende. Irmağın suyuna düştüm; renkten, kokudan yunmuş, arınmışım; onun açtığı yaranın zevkiyle merheme aldırduğım bile yok. Gündüz geceyi siyah, beyaz iki at say; fakat ben siyah ata binmem, beyaz ata da aldırış etmem. Şu geceyle gündüz yollarından başka bir yolu var âşıkların; çünkü ben, şu eski kubbenin altında bir yolla işim, gücüm yok. Aşk bahçesinde tarafsızlık, mekânsızlık yanına uçan kuşlar var; onlara Süleyman'im ben, fakat yüzüğe aldırduğım bile yok. Güzel gülüşlü İsâ'yım ben, dünya benimle dirilmiş; fakat Tanrı'ya mensûbum, Meryem'le alış-verişim yok. Aşktan bu sözü duydum da susmayı yol edindim kendime; söyle ey aşk, dostla konuşurken "hayır, neden" sözlerini söylemem ben de.)⁹⁷

İkinci Selâm

V.

وان حیات باصفای با وفا مست آمدست
 کو بدین شیوه بر ما بارها مست آمدست
 ای برادردم مزن کین دم سقامست آمدست
 کین سلیم القلب را بین کز کجا مست آمدست
 آب و آتش بیخود و خاک و هوامست آمدست
 بر جهنم از گور خود کان خوش لقامست آمدست
 با خدا باقی بود آن کز خدامست آمدست
 روی ساقی بین که خندان از بقامست آمدست

"مطر با این پرده زن کان یار مامست آمدست
 گر لباس قهر پوشد چون شرر، بشناسمش
 آب ما را گر بریزد و رسبورا بشکند
 می فریبم مست خود را او تبسم می کند
 آنکسی را می فریبی کز کمینه حرف او
 گفتمش گرم بمیرم توری بر گور من
 گفت آن کین دم پذیرد کی بمیرد جان او
 عشق بیچون بین که جانرا چون قدح بر میکند"

یار ما عشقست و هر کس در جهان یاری گزید
 کز الست این عشق بی ما و شمامست آمدست

Mevlânâ, DK., s. 187, gz. no: 391

⁹⁷ Mevlânâ, DKT., c. V., s. 441, gz.no. LXXIX.

(Âh ey) Mutribâ in perde zen k'ân yâr-i mâ mest âmedest

(Ey) V'ân hayât-i bâ-safâi bâ-vefâ mest âmedest

(Âh ey) 'Aşk-ı bî-çün bîn ki cân râ çün kadeh pür mîkuned

(Âh ey) Rûy-i sâkî bîn ki handân ez bekâ mest âmedest

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Çalgıcı, şu perdeden çal; çünkü sevgilimiz sarhoş bir hâlde geldi; o tertemiz, o vefâlı yaşayıp, sarhoş olmuş, çıkageldi. Kahr elbisesini giyinse bile kıvılcım gibi tanırım onu ben; çünkü o, bu şiveyle sarhoş bir hâlde çok geldi bize. Suyumuzu dökerse, testimizi kırarsa bir söz söyleme kardeş, çünkü şimdi saka, sarhoş olmuş, sarhoş bir hâlde geldi. Sarhoşumu aldatırım da o gülümser, “şu bön kişiye bak” der, “sarhoş olmuş da nerden gelmiş ki?” O kişiyi mi aldatmaya kalkışıyorsun ki onun küçücük bir sözüyle ateş kendinden geçer, toprakla yel sarhoş olur gider. Ona dedim ki: “Ben ölürsem, sen de mezarımın başına gelersen o güzel yüzlü, sarhoş bir halde gelmiş diye sıçrar, mezarımdan çıkarım.” O dedi ki: “Kim inanır bu söze? Tanrı’dan sarhoş olarak gelen kişinin, Tanrı’yla var olanın canı ölür mü hiç?” *Niceliksiz, niteliksiz aşka bak, canı kadeh gibi dolduruyor; sâkinin yüzünü seyret, sevgiliyle buluşmuş da sarhoş olmuş, gelmiş.* Herkes dünyâda bir dost seçti, bizim sevgilimiz de, bizim dostumuz da aşk; çünkü bu aşk, Elest meclisinden bizsiz sızsız, sarhoş bir hâlde çıkagelmiştir.)⁹⁸

VI.

دوش مولانا بهاب اندر مرا

سوی بزمی خویش میزد الصلا

پرده های جان فضاء بر داشته

در حیجاز و راست و سه گاه و نوا

Dûş Mevlânâ be-hab ender merâ (âh belî yâr-i men)

Sûy-i bezm-i hîş mîzed essalâ (belî yâr-i men)

Perdehâ-yi cân fezâ' ber dâşte (belî yâr-i men)

Der hicâz ü râst ü segâh ü nevâ (âh nevâ)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddess)

⁹⁸ Mevlânâ, *DKT.*, c. III., s. 400, gz.no. XXVIII.

(Beni Mevlânâ'nın yanında yadır. O; hicâz, râst ve segâhdaki can çoğaltan perdeleri açmış, güzel meclisinin önünde (bölgesinde) "buyrun" diyordu.)⁹⁹

VII.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur

Kulu olan kişiler (cânım) hürev ü hâkân olur (yâr)

(hüsrev ü hâkân olur)

Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre

Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur (yâr)

(bây ise sultân olur)¹⁰⁰

VIII.

"یار مرا ، غار مرا ، عشق جگر خوار مرا
"نوح توی ، روح توی ، فاتح و مفتوح توی
"نور توی ، سور توی ، دولت منصور توی
قطره توی ، بحر توی ، لطف توی ، قهر توی
حجره خوردشید توی ، خانه ناهید توی
روز توی ، روزه توی ، حاصل دریوزه توی
دانه توی ، دام توی ، باده توی ، جام توی
یار توی ، غار توی ، خواجه نگهدار مرا
سینه مشروح توی ، بر در اسرار مرا
مرغ که طور توی ، خسته بمنقار مرا
قند توی ، زهر توی ، بیش میازار مرا
روضه اومید توی ، راه ده ای یار مرا
آب توی ، کوزه توی ، آب ده این بار مرا
پخته توی ، خام توی ، خام بمگذار مرا
این تن اگر کم تندی ، راه دلم کم زندی
راه شدی تا نبدی ، این همه گفتار مرا

Mevlânâ, DK., s. 64, gz. no: 37

Yâr merâ, ġâr merâ, 'aşk-ı ciğer hâr merâ (yâr yâr yâr)

Yâr tüyî, ġâr tüyî, hâce nigezdâr merâ (vay)

(Âh) Nûh tüyî, rûh tüyî, fâtih ü meftûh tüyî

Sîne-i meşrûh tüyî, sûr tüyî, ber der-i esrâr merâ (vay)

Nûr tüyî, sûr tüyî, devlet mensûr tüyî

Mürg geh-i tûr tüyî, haste beminkâr merâ (yâr yâr)

MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN (Hezec matviy)

⁹⁹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

¹⁰⁰ Bkz. s. 71.

(*Dostum benim, mağaram benim, ciğerimi yiyen aşkım benim. Dost da sensin, mağara da sen; hoca, koru, gör-gözet beni. Nuh da sensin, ruh da sen; açan da sensin, açılan da sen. Sırlar kapısında genişlemiş gönül de sensin bana. Işık da sensin, düğün de sen; yardım görmüş devlet de sen. Beni gagasıyla yaralayan Tûrdağı'nın kuşu da sensin.* Katre de sensin, deniz de sen; lûtf da sensin, kahır da sen. Şeker de sensin, zehir de sen; daha fazla incitme beni. Güneşin odası da sensin, Zühre'nin evi de sen. Ümit bahçesi de sensin; a sevgili, yol aç bana. Gün de sensin, oruç da sen; el açıştan elde edilen de sen. Su da sensin, testi de sen; bu sefer su ver bana. Tane de sensin, tuzak da sen; şarab da sensin, kadeh de sen. Pişmiş de sensin, ham da sen; ham bırakma beni. Bu beden az dokusaydı gönül yolum da az vurulurdu. Derken yol olurdu da bütün bu sözlerim olmazdı.)¹⁰¹

IX.

رویت چو گلزار لالت گهربار
جانى و دلدار دلرا نگهدار
ای یار مهرو با چشم آهو
خوبى و خوشخو دلرا نگهدار

(Âh) Rûyet çü gülzâr lâlet güherbâr
Cânî vü dildâr dilrâ nigehdâr (yâr yâr yâr)
(Âh) Ey yâr-i mehrû bâ-çeşm-i âhû
Hûbî vü hoşhû dilrâ nigehdâr (yâr yâr yâr)

MÛS TEF' İ LÂ TÛN MÛS TEF' İ LÂ TÛN (Bahr-i recez)

(Senin yüzün lâle bahçesi kadar kıymetlidir. Seven ve sevilen gönülleri koruyansın. Ey ay yüzlü, âhu gözlü sevgili! Sevgi ve hoşlukla gönüle bakansın.)¹⁰²

¹⁰¹ Mevlânâ, *DKT.*, c. VII., s. 182, gz.no.II.

¹⁰² Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

X.

"عشقست بر آسمان پریدن
اول نفس از نفس گسستن
نادیده گرفتن این جهانرا
گفتم که دلا مبارکت باد
صد پرده بهر نفس دریدن
اول قدم از قدم پریدن
مردیده خویش را بدیدن
در حلقه عاشقان رسیدن"
زان سوی نظر نظاره کردن
ای دل ز کجا رسید این دم
ای مرغ بگو زبان مرغان
دل گفت بکار خانه بودم
در کوچه سینها دویدن
ای دل ز کجاست این طپیدن
من دانم رمز تو شنیدن
تا خانه آب و گل پریدن
از خانه صنع می پریدم
چون پای نماند میکشیدند
چون گویم صورت کشیدم

Mevlânâ, DK., s. 721, gz. no: 1919

'Aşkast ber âsumân perîden

Sad perde beher nefes derîden

Güftem ki dilâ mübâreket bâd

Der halka-i 'âşıkân resîden

MEF' Û LÛ ME FÂ İ LÛN FE Û LÛN (Hezec ahreb müseddes)

(*Aşk, göğe uçmak, her solukta yüzlerce perdeyi yırtmaktır.* İlk solukta nefisten kurtulmaktır, ilk adımda ayaktan geçmektir aşk. Şu dünyayı görülmemiş saymaktır, kendi gözünü görmektir aşk. *A gönül dedim, kutlu olsun âşıkların halkasına ulaşman;* O bakış diyârına bakman, gönüllerin sokaklarında koşman. A gönül, şu soluk nereden geldi; şu çırpınman neden? A kuş, kuşların dillerini söyle; senin kapalı sözlerini dinlemeyi bilirim ben. Gönül dedi ki: "İş yurdundaydım; balçık evine dek koştum. Sanat evinden uça uça, sanatı yaratanın evine geldim. Ayağım kalmayınca da çekiyorladı beni; şekil düzlüğünü nasıl söyleyeyim?" A yüzü, gülen ilkbahar nazar değmesin, ne de gülüp duran bir güzel. A güzelim; seni, cennet bahçesinde bir nar ağacının dalında gülüyor görmedeyim. Bir soluk bile ayrılma benden a güleç yüzlü, a güzel yanaklı sevgili. A gülen pâdişâhlar pâdişâhı, sultânlar sultânı, dünyâ şehri sensiz harâb oluyor. Kaynak başlarında, gülen yeşilliklerde yüzlerce kızıl gül, sana aşık. Gönül ormanında yüzünün hayâli, bir arslandır ki gülerek

avlar avını. Gülen kararsız devlet gibi her gün, bir yandan çıkagelirsin. Tebriz’li Şems’in sıfatları, öylesine bir denizdir ki gülen iri taneli incilerle doludur.)¹⁰³

ای گلشن باغ لایزال
بر چرخ صفا مہی کمالی
این مجلس این سماء ی پرنور
از خضرت تو مباد خالی

Ey gülşen-i bâğ-i lâyezâlî
Ber çerh-i safâ mehî kemâlî
În meclis-i in semâ'-yi pürmûr
Ez hâzret-i tû mebâd hâlî

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN FE Û LÜN (Hezec ahreb müseddes)

(Ey sonu olmayan gül bahçesi! Dünya'nın gönül şenliği olan dolunaysın. Nûr dolu bu gök meclisi, senden ayrı kalmasın.)¹⁰⁴

Dördüncü Selâm

XI.

(Âh) Sultân-ı menî sultân-ı menî
(Âh) V'ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Dermen be-demî men zinde şevem
(Âh) Yek cân çi büved sad cân-ı menî¹⁰⁵

¹⁰³ Mevlânâ, *DKT.*, c. V., s. 321, gz.no. CXXXVII.

¹⁰⁴ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

¹⁰⁵ Bkz. s. 69-70.

5.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a^{1.m}_2 + b^t_1)$$

$$B(c_1 + d_1)^{2.m} + B.T(e_1 + f_1)^{söz}$$

$$A(a^{2.m}_2 + b^t_1)$$

$$B(c_1 + d_1)^{4.m} + B.T(e_1 + f_1)^{söz}$$

$$C\{(g_2 + h_2)^{5.m} + (i^t_1)\}$$

$$B(c_1 + d_1)^{6.m} + B.T(e_1 + f_1)^{söz}$$

II.

$$D(j_{1,5} + k_{1,5})^{1.m}$$

$$D'(j_{1,5} + k'_{1,5})^{2.m} + D'.T(l_1 + f'_1)^{söz}$$

$$E(m_{1,5} + n_{1,5})^{3.m}$$

$$D'(j_{1,5} + k'_{1,5})^{4.m} + D'.T(l_1 + f'_1)^{söz} + II.T(o_2)^{söz}$$

III.

$$F(p_2 + r_2)^{1.m}$$

$$G(s_2 + t_2)^{2.m}$$

$$H(u_2 + r'_2)^{3.m}$$

$$I(s_2 + t'_2)^{4.m}$$

$$J(v_2 + y_2)^{5.m}$$

$$K(z_2 + aa_2)^{6.m}$$

IV.

$$L(ab_2 + ac_{1,5})^{1.m}$$

$$L'(ab_2 + ac'_{1,5})^{2.m}$$

$$M(ad_2 + ae_2 + af_{1,5})^{3.m}$$

$$L''(ab_2 + ac''_{1,5})^{4.m}$$

İkinci Selâm

V.

$$A\{(a_2+b_2)+(c_2+d_{2,5})\}^{1.m}$$

$$B\{(e_{1,5}+f_2)+(g_2+h_2)\}^{2.m}$$

$$C\{(i_2+j_2)+(k_2+l_2)\}^{3.m}$$

$$D\{(m_2+n_2)+(o_2+p_2)\}^{4.m} + \mathbf{V.T}\{(r_2+s_2)+(r_2+t_2)+(u_2+v_2)+(u'_1+y_1)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A\{(a_1+b_1)^{1.m} + c_{1/2}^t\}$$

$$B\{(d_1+e_{1/2})^{2.m} + f_{1/2}^t\}$$

$$C\{(g_1+h_{1/2})^{3.m} + i_{1/2}^t\}$$

$$D\{(j_2+k_{1/2}+l_1^{10/8}) + \mathbf{VI.T}\{(m_2+n_2)(o_2+p_2)\}^{saz}$$

VII.

$$E(r_3+s_3)^{1.m}$$

$$F(t_3+u_3+v_3)^{2.m}$$

$$E(r_3+s_3)^{3.m}$$

$$F(t_3+u_3+v_3)^{4.m} + \mathbf{VII.T}(y_4+y_4+Z_4)^{saz}$$

VIII.

$$G\{(aa_2+ab_2)^{1.m} + ac_3^t\}$$

$$H(ad_2+ae_2)^{2.m}$$

$$I(af_2+ag_2)^{3.m}$$

$$J(ah_2+a_{13})^{4.m}$$

$$K(aj_2+ak_2)^{5.m}$$

$$L\{(al_2+am_2)^{6.m} + an_2^t\}$$

$$M\{(ao_2+ap_2)^{6.m} + ar_2^t\}$$

IX.

$$N(as_2+at_2)^{1.m}$$

$$O\{(au_2+av_2)^{2.m}+ay^t_3\}$$

$$N(as_2+at_2)^{3.m}$$

$$O\{(au_2+av_2)^{4.m}+ay^t_3\}+IX.T\{(az_4+az'_4)+(ba_4+ba'_4)+(bb_4+bc_{3,5})\}^{saz}$$

X.

$$P(bd_{1,5}+be_{1,5})^{1.m}$$

$$R(bf_{1,5}+bg_{1,5})^{2.m}$$

$$S(bh_{1,5}+bi_{1,5})^{3.m}$$

$$T(bj_{1,5}+bk_{1,5})^{4.m}$$

$$P'(bd'_{1,5}+be'_{1,5})^{5.m}$$

$$R(bf_{1,5}+bg_{1,5})^{6.m}$$

$$U(bl_{1,5}+bm_{1,5})^{7.m}$$

$$V(bn_{1,5}+bo_2)^{8.m}$$

Dördüncü .Selâm**XI.**

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$C(e_2+d'_2)^{4.m}$$

5.4. Makam Analizi

Bu eser “başladığı makamda biten âyinler” grubunda yer alır.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm üç beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar **çargâhta** ve **acemde çargâh**lı asma kalırlar yapar. İkinci, dördüncü ve altıncı mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralarda **çargâhta çargâh**lı ve **dügâhta uşşâk**lı asma kalırlar görülür. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler de kendi aralarında aynı bestelidir. Bu terennümler **yegâhta bûselikli** karar verirler. Beşinci mısra **çargâhta nikrîzli** asma kalırlardan sonra **acem perdesini** gösterir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, yerinde **uşşâk çeşnisi** yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, yerinde **uşşâk makamı** çeşnisinden sonra **rastta bûselikli** asma kalırlar yaparlar. Bu mısraların ardından gelen aynı besteli sözlü terennümler ise, **yegâhta bûselikli** karar verirler. Üçüncü mısra, yerinde **uşşâk**lı asma kalırl yapar. **II.T.** Bir sözlü terennüm olup, **segâhta hüzzam dörtlüsü** göstererek, **nevâ perdesine** gelir.
- III. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **segâhta eksik ferahnâk beşlisi** ve **eviç perdesini** gösterdikten sonra **çargâhta çargâh**lı asma kalırl yapar. İkinci mısra, **acemaşîranda çargâh**lı asma kalırltan sonra, **yegâh perdesine** gelir. Üçüncü mısra, **acem** ve **eviç perdeleri** civarında gezindikten sonra, **çargâhta çargâh**lı asma kalırl yaparak **acem perdesini** gösterir. Dördüncü mısra, **dügâhta kürdî geçkisinden** sonra, **yegâhta bûselikli** karar verir. Beşinci mısra, **dügâhta kürdî makam dizisini** göstererek, **yegâhta bûselikli** karar eder. Altıncı mısra, **dügâhta uşşâk makamı çeşnisi** yapar.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar küçük farklılıklar dışında aynı besteye sahiptirler. Ve yerinde **uşşâk makamı çeşnileri** yaparlar. Üçüncü mısra, yerinde **rastlı** asma kalırltan sonra **nevâ perdesi** civarında gezinir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. İlk beyit, **dügâhta beyâtî makamı çeşnileri** gösterir. Üçüncü mısra, **segâh perdesi** civarında gezinip aynı perdede **hüzzam dörtlüsü**yle asma kalırl göstererek, **nevâda kürdî** ve **dügâhta uşşâk geçkisi** yapar. Daha sonra, **segâhta hüzzam dörtlüsü**yle karar verir. Dördüncü mısra, **dügâhta beyâtî** ve **acemaşîranda çargâh dörtlüsü** gösterip, **yegâhta bûselikli** karar yapar. **V.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. **Nevâda rast** ve **dügâhta uşşâk geçkilerini** karışık gösterdikten sonra, yerinde **sabâ geçkisi** yaparak **nevâda** kalır.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. İlk beyit, **dügâhta beyâtî makamı çeşnileri** gösterir. Üçüncü mısra, **segâhta hüzzam geçkileri** yapar. Dördüncü mısra, **rastta nikrîz geçkisinden sonra, nevâda rast ve bûselik asma kalışları** yapar. VI.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **nevâda rast ve dügâhta uşşâk geçkilerini** karışık gösterdikten sonra **nevâda** kalır.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı besteye sahiptirler. İlk grup mısralar, **nim hicaz yedenli nevâda** gezindikten sonra, **segâhta eksik ferahnâklı kalış** yaparlar. İkinci grup mısralar, **dügâhta uşşâk makamı çeşnileri** yapıp, bu perdede karar verirler. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, yerinde **uşşâk makamı çeşnisi** yaparak, **acem perdesine** gelir.
- VIII. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **çargâhta çargâhlı**, ikinci mısra; **dügâhta beyâtî makam çeşnisi**, üçüncü mısra; **segâhta çeşnisiz asma kalışlar** yapar. Dördüncü mısra; **bûselikte nişâbur, dügâhta hicaz dörtlüsü**, beşinci mısra; **hüseynîde hicaz dörtlüsü**, altıncı mısra; **nevâda rast dörtlüsü** gösterir. Altıncı mısran tekrarı **nim hicazda kürdîli, irakta hüzzam beşlisiyle** geçkiler yapar.
- IX. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı besteye sahiptirler. İlk grup mısralar, **acem yedenli eviçte eksik ferahnâk**, ikinci grup mısralar; **nevâda rast ve rastta nikrîz geçkilerinden sonra, irakta eksik ferahnâklı** kalır. IX.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **irak perdesi civarında** gezinerek, **dügâhta rast, rastta bûselik ve nevâda bûselik geçkileri** yapar.
- X. Bu bölüm dört beyittir. İlk beyit, **nevâda bûselikli asma kalış** yapar. Üçüncü mısra, **muhayyer perdesi civarında** gezinir. Dördüncü mısra, **acemde bûselik üçlüsünü** gösterir. Üçüncü beyit, ilk beyitle aynı besteye sahiptir. Yedinci mısra, **dügâhta kürdîli asma kalış**, sekizinci mısra **yegâhta bûselikli** karar yapar.

Dördüncü Selâm

- XI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar, aynı besteye sahiptir. Bu mısralar, **nim hicaz yedenli nevâ perdesinde bûselikli** yarım karar eder. İkinci mısra, bu mısralardan farklı besteye sahiptir. Ancak aynı özellikleri gösterir. Dördüncü mısra, **dügâhta kürdîli asma kalıştan sonra, yegâhta bûselikli** karar eder.

5.5. Usûl Analizi

Ferahfezâ âyîn-i şerîfinden önce, bestekârın aynı makamda muzaaf devr-i kebîr usûlündeki peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar; bir ölçülük terennümleriyle beraber üç, beşinci mısra, yine bir ölçülük terennümüyle beraber beş usûldür. İkinci, dördüncü ve altıncı mısralar ise iki ölçüdür. Bu mısraların terennümleri ise, ikişer usûldür. “FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN” tef’ileleri bir ölçüye, “FÂ İ LÜN” tef’ilesi bir ölçüye denk düşecek şekilde düzenlenmiştir. İlk iki tef’ilenin yer aldığı ölçülerde kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- II. MEF’ Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF’ Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Her mısra, üç usûldür. İkinci ve dördüncü mısraların, ikişer usûllük terennümleri vardır. **II.T.** İki ölçülük bir sözlü terennümdür.
- III. MÜS TEF’ İ LÜN MÜS TEF’İ LÜN MÜS TEF’İ LÜN MÜS TEF’İ LÜN (Bahr-i recez) vezninde üç beyittir. Her mısra dört ölçüdür. Her ölçüye, bir tef’ile denk düşmektedir. “MÜS” ve “TEF” heceleri; bir dörtlük + bir sekizlik, “İ” hecesi; bir sekizlik, “LÜN” hecesi ise; üç dörtlük + bir sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- IV. ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim) vezninde iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar üçbuçuk usûldür. Üçüncü mısra ise, beşbuçuk usûldür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Birinci mısra sekizbuçuk, ikinci mısra yedibuçuk, üçüncü ve dördüncü mısralar sekiz usûldür. Birinci, üçüncü ve dördüncü mısralar, usûlün Türk aksağı kısmından başlar, eksik görünen sofyan kısımlarını “âh” terennümleri doldurur. İkinci mısrada da durum aynıdır fakat, sofyan kısmını dört tane “es” doldurur. **V.T.** onbeş ölçülük bir “saz” terennümüdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VI. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra, “1/2” ölçülük terennümleriyle iki usûldür. Son mısra ise, üçbuçuk usûldür. Ve bir ölçülük aksak semâî usûlüyle biter.

İkinci kısım: Aksak semâî usûlündedir.

VI.T. Sekiz ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

VII. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı usûldür. İkinci ve dördüncü mısralar ise, terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçüldüğü görülse de, “FÂ İ LÜN” tefîlesinin “LÜN” hecesinin normal değerinden bir sekizlik not + bir ölçü uzatıldığını görmekteyiz. **VII.T.** Oniki ölçülük bir “söz” terennümüdür.

VIII. MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN (Hezec matviy) vezninde üç beyittir. Mısralar dört usûldür. Birinci ve altıncı mısraların terennümleri vardır. Birinci mısraın terennümü üç, altıncı mısraın terennümü ise iki usûldür. Her tefîle bir ölçüye denk düşmüştür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.

IX. MÜS TEF’ İ LÂ TÜN MÜS TEF’ İ LÂ TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. İkinci ve dördüncü mısraların üçer usûllük terennümleri vardır. **IX. T.** Yirmitüçbuçuk ölçülük bir “saz” terennümüdür.

X. MEF’ Ū LÜ ME FÂ İ LÜN FE Ū LÜN (Hezec ahreb müseddes) vezninde dört beyittir. İlk yedi mısra üç, son mısra ise üçbuçuk usûldür. İlk mısraın ilk hecesi, **IX.T.** ün son darbıyla başlar. Bu sebepten dolayı, diğer mısraların ilk heceleri de kendilerinden önceki ölçünün son darbıyla başlarlar. Son mısraın son hecesiyle usûl tamamlanır. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat mısraların son heceleri, bir dörtlük not uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

XI. MÜS TEF’ İ LE TÜN MÜS TEF’ İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür.

Ferahfezâ âyîn-i şerîfinden sonra, Zeki Mehmed Ağa’nın düyek usûlündeki son peşrevi ve son yürük semâî çalınır.

Üçüncü Selâm / Yürük Semâ

6
8

VII. 1.3.m MÜF TE.İ LÜN FÄ LÜN MÜF TE.İ TE.İ LÜN FÄ LÜN
 2.4.m MÜF TE.İ LÜN FÄ LÜN MÜF TE.İ TE.İ LÜN FÄ LÜN
 VIII. 1.m MÜF TE.İ LÜN MÜF TE.İ LÜN MÜF TE.İ TE.İ LÜN FÄ LÜN
 YAR)
 2.4.m MÜF TE.İ LÜN MÜF TE.İ LÜN MÜF TE.İ TE.İ LÜN FÄ LÜN
 3.m (AH)MÜF TE.İ LÜN MÜF TE.İ TE.İ LÜN MÜF TE.İ LÜN
 5.m (SAZ)MÜF TE.İ LÜN MÜF TE.İ TE.İ LÜN MÜF TE.İ LÜN
 6.m LÜN MÜF TE.İ LÜN MÜF TE.İ TE.İ LÜN MÜF TE.İ LÜN
 IX. 1.3.m (AH)MÜS TEF İ LÄ TÜN MÜS TEF İ LÄ TÜN YÄR YÄR
 2.m MÜS TEF İ LÄ TÜN MÜS TEF İ LÄ TÜN YÄR YÄR
 4.m MÜS TEF İ LÄ TÜN MÜS TEF İ LÄ TÜN YÄR YÄR

X. 1.2.3.4.5.6.7.m MEF Ü LÜ ME FÄ İ LÜN FE Ü LÜN
 8.m MEF Ü LÜ ME FÄ İ LÜN FE Ü LÜN

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

XI. (AH)MÜS TEF İ LETÜN TÜN MÜS TEF İ LETÜN

6. HÜZZAM MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

6.1. Notası

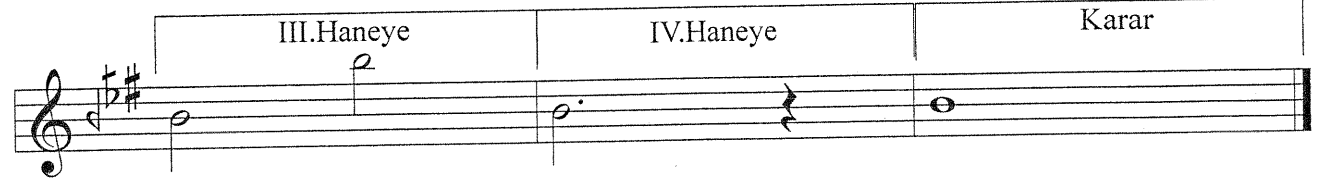
HÜZZAM PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Tanbûrî Osman Bey

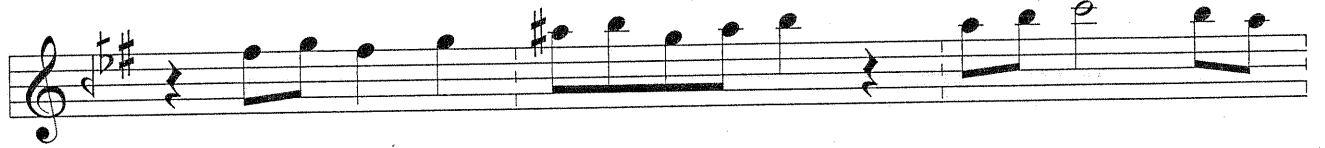

Teslim

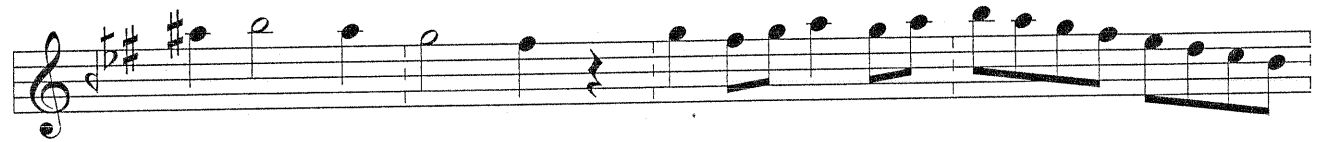

İkinci Hâne

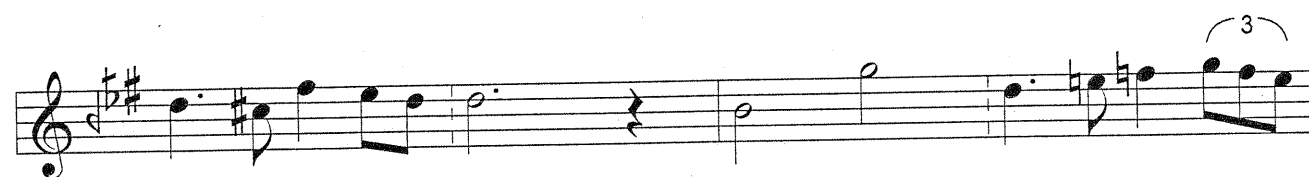

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

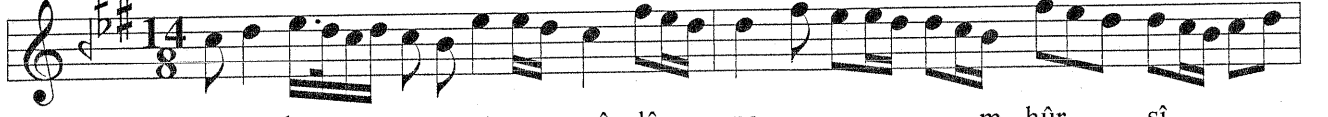

HÜZZAM MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

İsmâil Dede Efendi

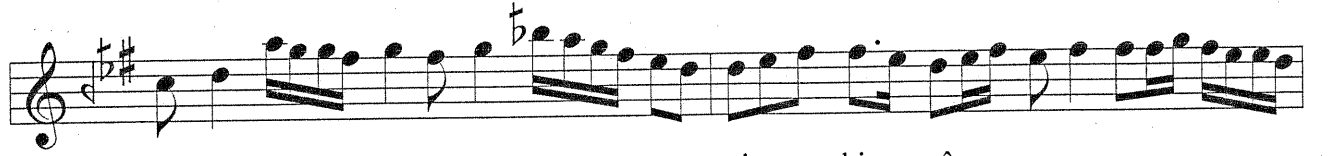
Devr-i Revân I.

Mâ he_____st ne mî dâ ne_____m hûr şî_____

d ru hât yâ ne (saz_____) Bu a_____y rı lık o du

na (saz_____) câ_____nî_____m ni_____ce bir yâ ne_____

Â_____h â_____h ni ce bir yâ ne (saz_____)

Sev dâ yı_____ru hı Le_____y lî_____şüd hâ

sı lı mâ hay lî (saz_____) Mec nû_____n gi bi vâ vey

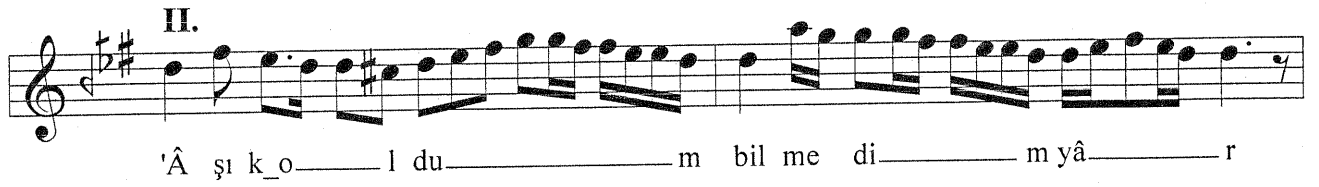

lî (saz_____) ol du_____m de li dî vâ ne_____

Â h â h de li dî vâ ne (saz—)

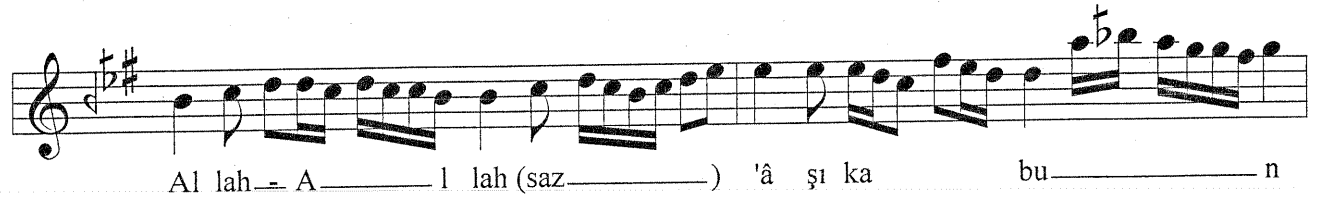
II.

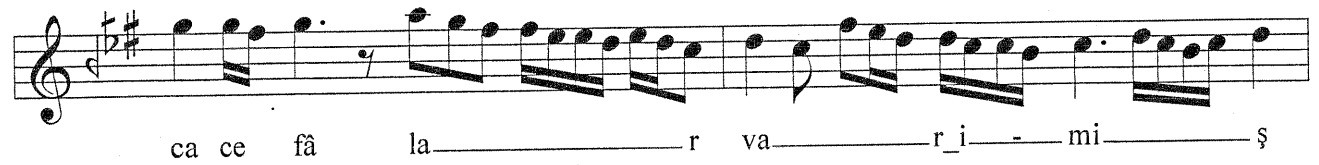
'Â şı k_o l du m bil me di m yâ r

öz ge ler le yâ r_i mi ş

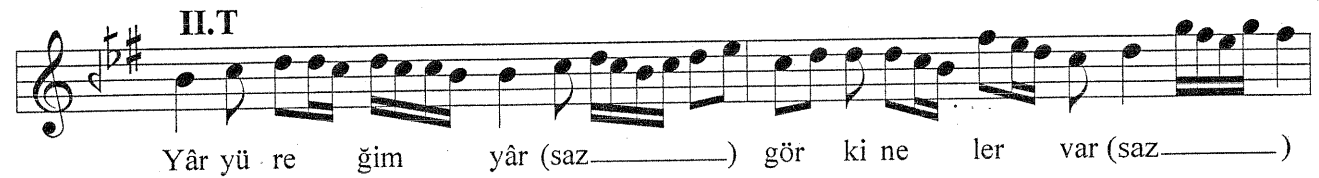

Al lah - A l lah (saz—) 'â şı ka bu n

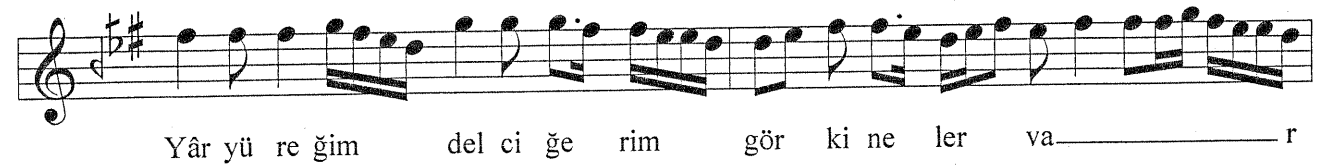

ca ce fâ la r va r_i mi ş

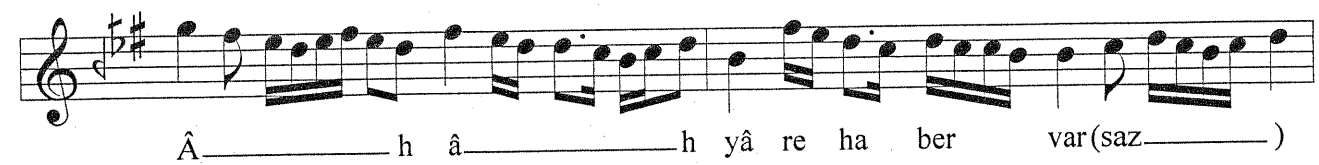
II.T

Yâr yü re ğim yâr (saz—) gör ki ne ler var (saz—)

Yâr yü re ğim del ci ğe rim gör ki ne ler va r

Â h â h yâ re ha ber var (saz—)

III.

Tü mâ hî _____ 'a cî bî _____ ki mis lî ne dâ rî

Be her ci _____ l ve cân râ _____ de r_â te ş si pâ rî (saz—)

Be zül fey ni eb rû be çeş mâ ni â _____ hû (saz—)

Pe yî di _____ l rû bâ î _____ çü şî ri şî kâ _____ rî (saz—)

IV.

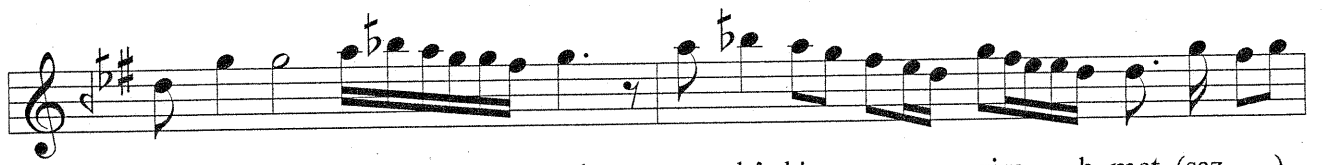
Me h_ü hor gu_ lâ _____ met zi cân ge _____ şt râ _____ met (saz—)

me h_ü hor gu_ lâ _____ met zi cân ke _____ şt râ _____ met (saz—)

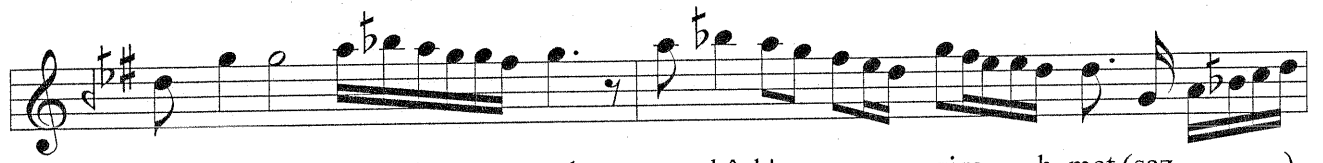
Dü 'â le _____ m bedâ me _____ t çi zî bâ ni gâ _____ rî (saz—)

Na zî ret ne dî dem ne ez ke _____ s şî nî _____ dem (saz—)

Di l_ü dî _____ n bür dî çi 'ay yâ _____ r yâ _____ rî (saz—)

Ve led râ çi— bâ— şed şe hâ k'e— z zira— h met (saz—)

ve led râ çi— bâ— şed şe hâ k'e— z zira— h met (saz—)

Zi sil kî— gu lâ mâ— n hô şe— t şu mâ— rî (saz—)

IV.T

Yâ— r yâ— r mah bû— bi men (saz—)

do— st do— st mer gû— bi me— n

mat lû— bi me— n mak bû— li men (saz—)

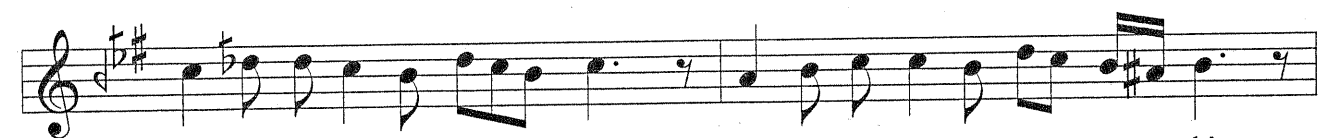
V.

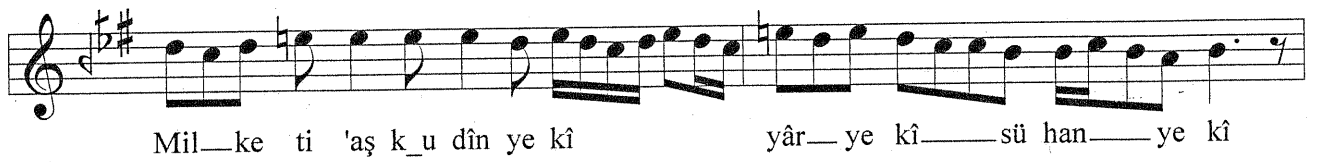
Hüsn ye kî— ha sen ye kî yâr ye kî— sü han— ye kî (saz)

Rûh ye kî— be den ye kî yâr ye kî— sü han— ye kî

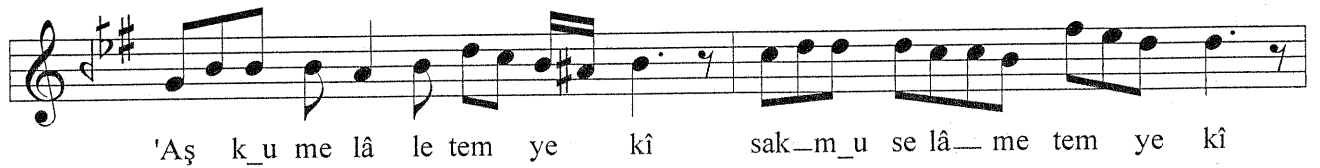

Yâ ri di li ha zen— ye kî tâ de mi â te şîn ye kî

Mil—ke ti 'aş k_u dîn ye kî

yâr—ye kî—sü han—ye kî

'Aş k_u me lâ le tem ye kî

sak—m_u se lâ—me tem ye kî

Aksak semâî

Men u me lâ—me tem ye kî

yâr—ye kî—sü—hân—ye

İkinci Selâm

Evfer

VI.

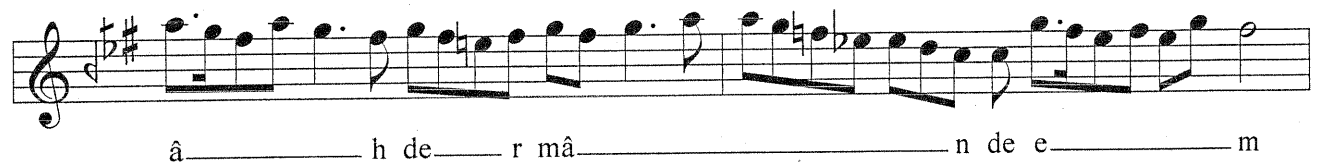
kî—E—y Hâ

Hâ—li kî

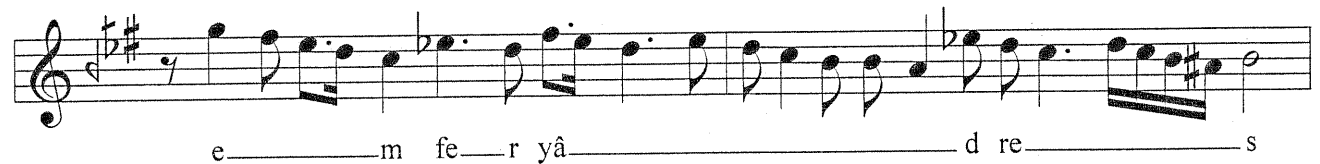
kî—he—f t_â

â—su mâ—n

â—h de—r mâ—

n de e—m

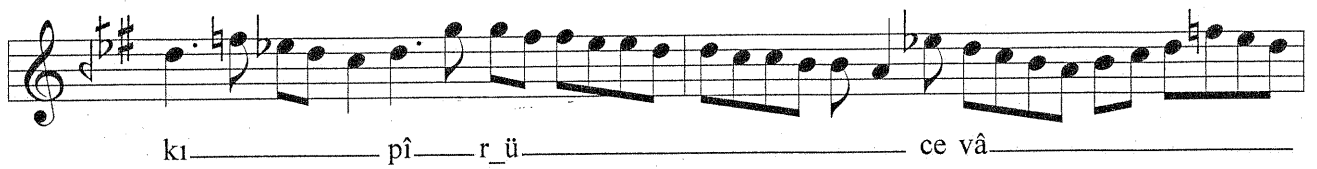
e—m fe—r yâ—

d re—s

Â—h V'e—y râ—

râ—zı kî—

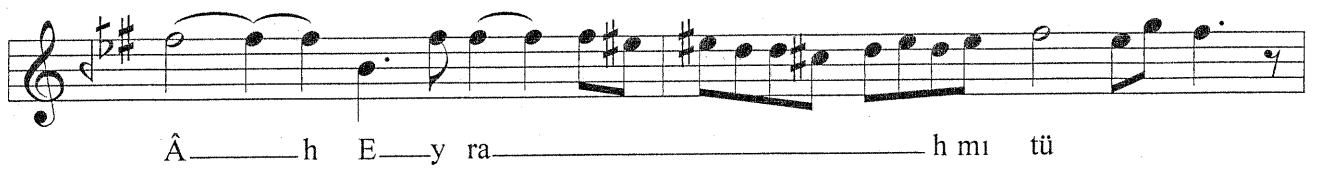
ki pî r ü ce vâ

n de r mâ mâ n de e m

e m fe r yâ d re s (saz)

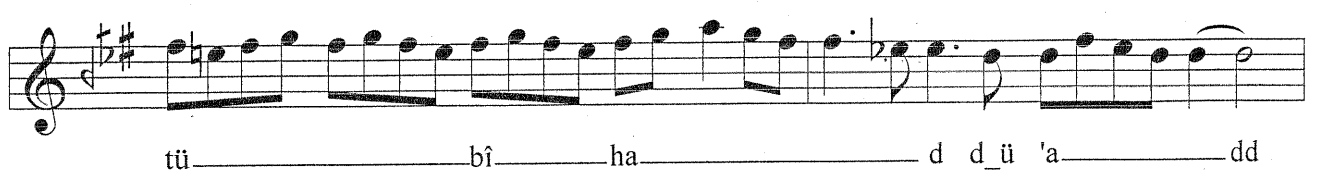
Â h E y ra h mî tû

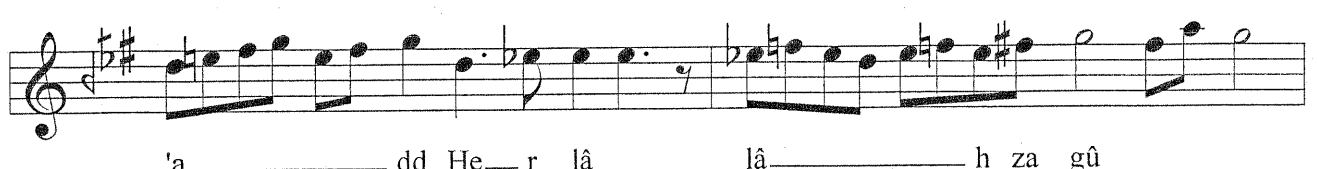
tû be r nî nî k ü be d

â h i h sâ sâ nî tû

tû bî ha d d ü 'a dd

'a dd He r lâ lâ h za gû

gû ye m e y A ha d

ha d de r mâ mâ n de e m

e m fe r yâ d re s

Â h Ey câ ni mâ

mâ câ nâ nâ ni mâ

mâ su l tâ tâ ni mâ

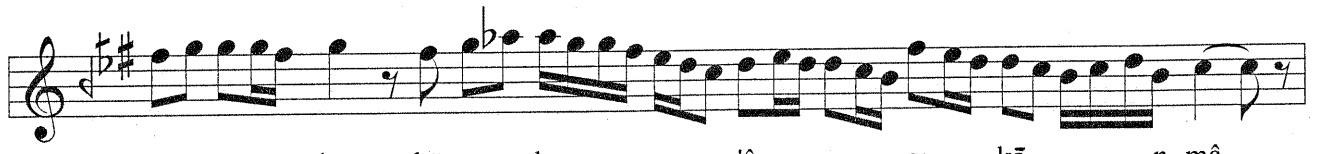
mâ sü b hâ ni mâ

Üçüncü Selâm

Devr-i Kebîr VII.

De v le te t pâ ye n de bâ dâ

ey sü vâ r be lî yâ ri me n

Ra_____hm kü_____n be_____r 'â_____şı_____kâ_____n mâ

zû_____r dâ_____r be lî yâ_____ri_____me_____n

Çün ta le_____b ker dî be ce_____d â

me_____d na za_____r be lî yâ_____ri_____me_____n

Ce_____d ha tã'_____ne ku_____ne_____d çü_____n î_____n â

Aksak Semâî

me_____d ha be_____r Hey hey yâ_____rim

VII.T

Yürük semâi VIII.

Ey ki he zâr â fe rin â—h bu ni ce sul

tâ n_o lu—r Ku lu o lan ki şi ler

â—h hüs re v_ü hâ kâ n_o lu—r lu—r

hüs re v_ü hâ kâ n_o lu—r (saz—) Her ki bu gün

Ve le d'e â—h i na nu ben yüz sü re—

— Yok su l_i se bâ y_o lur â—h bâ y_i se sul

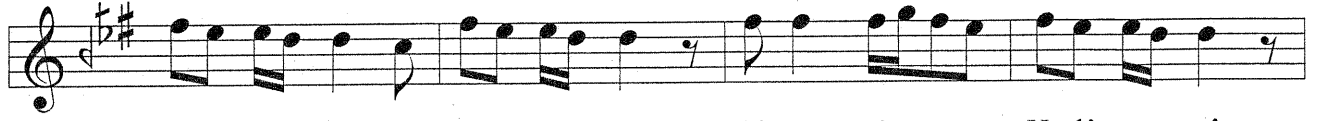
tâ n_o lu—r lu—r bâ y_i se sul tâ n_o lu—r (saz—)

VIII.T

IX.

Ze hî 'aşk ze hî 'aşk ki mâ râ—st Hu dâ yâ

Ki mâ râ— ci hân râ bi yâ râst Hu dâ yâ

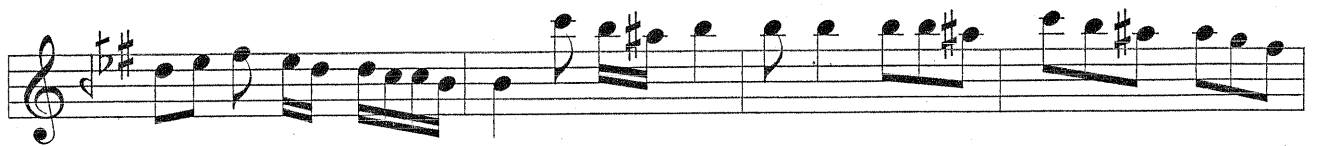
â—h â—h âh be lî yâ rim (saz—)

Çi bez mest çi sâ kîst çi bâ dest ki hor dîm Çi nû şest

çinuk lest çi ser mest Hu dâ yâ â—h â—h

âh be lî yâ rim (saz) Çi lût fest çi zev kast

çi pey dâ—st çi rû yest Çi hal kast çi hul kast

çi sî mâst Hu dâ yâ â—h â—h âh be lî yâ

rim (saz——) Ve led râ mesel gû te vâ nî

be çev gân Be dân sù ne der yâ nesah râst

Hu dâ yâ â——h â——h âh be lî yâ rim(saz——)

IX.T

X.

Ey

ân kî tû yî mu râ d_ü-mât lû——b Hes tî te ri cüm le hal kî mah

bû——b hes tî te ri cüm le hal kî mah bûb (saz——) Ey

Yû su fi hüs ni ez fi râ kat (saz—) ey Yû su fi hüs

ni ez fi râ kat (saz—) De—r nâ le vü gîr ye em çü Ya'

kü— b der nâ le vü gî—r ye em çü Ya' kub (saz—) Tec

rî di be cû Ve le—d zi 'â lem (saz—) tec rî di be cû

Ve le—d zi 'â lem (saz—) Tâ hem çü mü ce—r re dâ n şe vî

XI.

hûb (saz—) Â—h Bül bü li 'a—şk

ez se he r_â ğâ—z ke—rd (saz—) Pî ş gü li

—s tân se he r_â ğâ—z ke—rd

pî ş gü li—s tân se he r_â ğâ—z ke—

rd (saz) Ez pe si he r per de vü nağ
me ki gü ft ez pe si he r
per de vü nağ me ki gü ft Nağ me i hû
b_ü di ğe r_â - ğâ z ke rd
nağ me i hû b_ü di ğe r_â ğâ z ke

Dördüncü Selâm

Evfer

XII.

rd Su l tâ nî me nî
nî su l tâ nî me nî
Â h V'e n de r di l_ü câ n

câ n î mâ nı me nî

Â h De r me n be de mî

mî me n zin de şe ve m

Â h Ye k câ n ç i bü ve d

ve d sad câ nı me nî

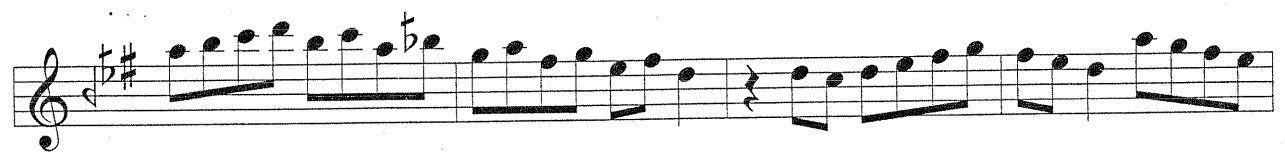
XII.T

Â h Î mâ nı me nî

Hüzzam Son Peşrev

Düyek

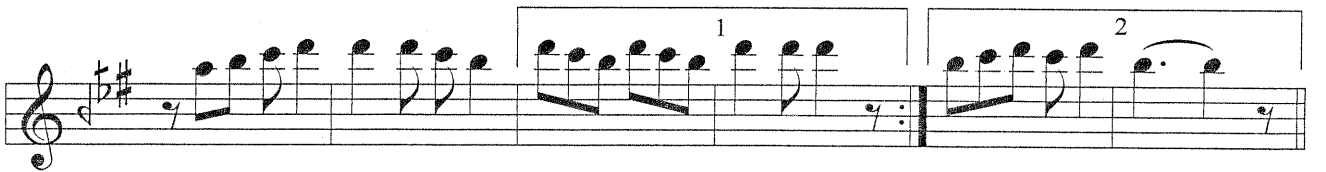
Gâzi Giray Han

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

6.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

ماهست نمیدانم خورشید رخات یا نه

Mâhest nemîdânem hûrşîd ruhât yâne

Bu ayrılık oduna cânım nice bir yâne

(Âh âh nice bir yâne)

سودای رخ لیلی شد حاصل ما خیلی

Sevdâ-yı ruh-ı Leylî şüd hâsıl-ı mâ haylî

Mecnûn gibi vâleylî oldum deli dîvâne

(Âh âh deli dîvâne)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec ahreb)

(Birinci mısra: Yüzün ay mıdır, güneş mi? Bilmiyorum. Üçüncü mısra: Leylâ'nın yanağının sevdâsından başka elimizde bir nesne yoktur.)¹⁰⁶ Abdülbâki Gölpinarlı, bu beyitlerin Şeyhî'ye ait olduğunu belirtiyor.¹⁰⁷ Diğer bütün kaynaklarda ise Mevlânâ'nın olduğu kaydediliyor.

II.

Âşık oldum bilmedim yâr özgelerle yâr imiş

Allah Allah âşık bunca cefâlar var imiş¹⁰⁸

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel)

II.T. Yâr yüreğim yâr, gör ki neler var. Yâr yüreğim, del ciğerim gör ki neler var.
Âh âh yâre haber var.

¹⁰⁶ M. Şerefeddîn, *Mevlânâ'da Türkçe Kelimeler ve Türkçe Şiirler*, İstanbul 1934, s. 50-51.

¹⁰⁷ Abdülbâki Gölpinarlı, *MSM.*, s. 258.

¹⁰⁸ Bu beyte herhangi bir kaynakta rastlanılmamıştır.

III.

تو ماهی عجبی که مثلی نداری
بهر جلوه جان را در آتش سپاری
به زلفین ابرو به چشمان آهو
پیی دل ربای چو شیر شکاری

Tü mâhî 'acîbî ki mislî nedârî
Beher cilve cân râ der âteş sipârî
Be-zülfeyn-i ebrû be-çeşmân-i âhû
Peyî dil-rubâî çü şîr-i şikârî

FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN (Mütekaarib Maksur)

(Sen aysın, şaşılacak şey ki benzerin yoktur. Herbir canın cilvesini, ateşte ismarlarsın. Siyah kaşlara ve âhu gözlere -avcı arslan gibi- âşık eden takipçisin.)¹⁰⁹

IV.

مه و خور غلامت ز جان گشت رامت
دو عالم بدامت چه زیبا نگاری
نظیرت نه دیدم نه از کس شنیدم
دل و دین بردی چه عیار یاری
ولدر ا چه باشد شها کز ز رحمت
ز سلکی غلامان خوشت شماری

¹⁰⁹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Meh ü hor gulâmet zi cân geşt râmet
Dü ‘âlem be-dâmet çi zibâ nigârî
Nazîret ne dîdem ne ez kes şinîdem
Dil ü dîn bürdî çi ‘ayyâr yârî
Veledrâ çi bâşed şehâ k’ez zi rahmet
Zi silkî gulâmân hôşet şumârî

FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN (Mütekaarib Maksur)

(Ay ve güneş kulundur, onlar candan râmın oldular. İki âlem tuzağıdır, sen gökkubbeyi yapansın. Benzerini (senin gibisini) ne gördüm, ne birisinden duydum. Yiğit sevgili! Dîni ve gönlü aldın. Sevgili! ne olur Veled’i, sevdiğin sayılı kullarından say, ona rahmet göster.)¹¹⁰

IV.T. Yâr yâr mahbûb-i men, dost dost mergûb-i men, matlûb-i men, makhbûl-i men.

V.

حسن یکی حسن یکی یار یکی سخن یکی
روح یکی بدن یکی یار یکی سخن یکی
یار دل حزن یکی تادم آتش این یکی
ملکت عشق و دین یکی یار یکی سخن یکی
عشق و ملالتم یکی صقم و سلامتتم یکی
من و ملامتم یکی یار یکی سخن یکی

¹¹⁰ Bu üç beyit Mevlânâ’nın *Divân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

Hüsn yekî hasen yekî yâr yekî sühan yekî
Rûh yekî beden yekî yâr yekî sühan yekî
Yâr-i dil-i hazen yekî tâ dem-i âteş in yekî
Milket-i ‘aşk u dîn yekî yâr yekî sühan yekî
‘Aşk u melâletem yekî sakm u selâmetem yekî
Men u melâmetem yekî yâr yekî sühan yekî

MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN (Bahr-i hezec-i
mahbûn matviy)

(Güzellik bir, güzel bir, dost bir, söz bir. Ruh bir, beden bir, dost bir, söz bir.
Kederli gönlün dostu bir, hatta ateş gibi kan bir. Aşk ve dinin mülkiyeti bir, dost bir, söz
bir. Aşk ve usanmam bir, hastalığım bir, ve selâmetim bir. Men edilmek ve kınanmak bir,
dost bir, söz bir.)¹¹¹

İkinci Selâm

VI.

ای خالق هفت آسمان درمانده ام فریادرس
وای رازق پیر و جوان درمانده ام فریادرس
ای رحم تو بر نیک و بد احسان تو بیحد و عد
هر لحظه گویم ای احد درمانده ام فریادرس

Ey Hâlık-ı heft âsumân (âh) dermândeem feryâd-res
(Ah) V’ey râzık-ı pîr ü cevân dermândeem feryâd-res
(Âh) Ey rahm-ı tü ber nîk ü bed (âh) ihsân-ı tü bî hadd ü add
Her lâhza gûyem ey Ahad dermândeem feryâd-res

MÜS TEF’ İ LÜN MÜS TEF’ İ LÜN MÜS TEF’ İ LÜN MÜS TEF’ İ LÜN (Bahr-i
recez)

¹¹¹ Bu üç beyit Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

(Ey yedi göğü yaratan! Âciz kaldım, imdâdâ yetiş; ey yaşlıyı genci rızıklandırın! Çâresizim, imdâdâ yetiş. Ey rahmet sahibi! İyilik ve kötülükte senin ihsânın sınırsızdır, her an söylerim; “Ey Ahad! Çâresizim, imdâdâ yetiş.”)¹¹²

VI.T. Âh ey cân-i mâ, canân-i mâ, sultân-i mâ, sübhân-i mâ.

Üçüncü Selâm

VII.

دولتت پاینده بادا ای سوار
رحم کن بر عاشقان معزودار
چون طلب کردی بجد آمد نظر
جد خطاء نکند چونین آمد خبر

Devletet pâyende bádâ ey süvâr (belî yâr-i men)

Rahm kün ber ‘âşıkân ma’zûr-dâr (belî yâr-i men)

Çün taleb kerdî be-ced âmed nazar (belî yâr-i men)

Ced hatâ’ nekuned çünîn âmed haber (hey hey yârim)¹¹³

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddés)

(Ey atlı! Devletin dâimî olsun. “Âşıklara acı, onları mazur tut.”dersin. Mâdemki gayretle aradın, dikkatle baktın, bu işe adamakıllı sarıldın...Elbette bulursun. “Bir işe ciddî bir sûrette sarılan yanılmaz.” Demişler.)¹¹⁴

¹¹² Bu iki beyit Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

¹¹³ Mevlânâ, *MM.*, c. II., s. 222, b.no. 1696-1697.

¹¹⁴ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. II, s. 130, b.no. 1696-1697.

VIII.

Ey ki hezâr âferin (âh) bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler (âh) hüsrev ü hâkân olur
(hüsrev ü hâkân olur)

Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur (âh) bây ise sultân olur
(bây ise sultân olur)¹¹⁵

IX.

زهی عشق زهی عشق که ماراست خدایا
که مارا جهان را بیاراست خدایا
چه بزمست چه ساقیست چه بادست که خوردیم
چه نوشتست چه نقلست چه سرمست خدایا
چه لطفست چه نوقست چه پیداست چه رویست
چه خلقتست چه خلقتست چه سیماست خدایا
ولدرا مثل گو توانی به چوگان
بدان سو نه دریا نه صحراست خدایا

¹¹⁵ Bkz. s. 71.

Zehî 'aşk zehî 'aşk ki mârast Hudâyâ
Ki mârâ cihânâ biyârast Hudâyâ (âh âh belî yârim)
Çi bezmest çi sâkîst çi bâdest ki hordîm
Çi nûşest çi nuklest çi sermest Hudâyâ (âh âh âh belî yârim)
Çi lûtfest çi zevkast çi peydâst çi rûyest
Çi halkast çi hulkast çi sîmâst Hudâyâ (âh âh âh belî yârim)
Veledrâ meselgû tevânî be-çevgân
Bedân sû ne deryâ ne sahrâst Hudâyâ (âh âh âh belî yârim)

FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN (Mütekaarib Maksur)

(Ey Tanrım! Aşkımız ne güzel, aşkımız ne güzel; bizi, cihânı süsleyen Tanrım! Ne meclistir, ne sâkîdir, ne içkidir ki içtik; ne tatlıdır, ne lezzettir, ne sarhoşuz, Tanrım! Ne lûtuftur, ne zevktir, ne görüntüdür, ne yüzdür, ne yaratıştır, ne yaratılıştır, ne çehredir, Tanrım! Veled'e çevgânın çaresiz topundan örnek ver. Ey Tanrım! Atılan top ne denize ne çöle gitsin.)¹¹⁶

X.

ای آن که تویی مراد و مطلوب
هستی تر جمله خلق محبوب
ای یوسف حسن از فراق
در ناله و گریه ام چو یعقوب
تجرید بجز ولد ز عالم
تا هم چو مجردان شوی خوب

¹¹⁶ Bu dört beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Ey ân ki tûyî murâd ü matlûb
Hestî ter-i cümle halk-ı mahbûb
Ey Yûsuf-i hüsn-i ez firâkat
Der nâle vü giryeem çü Ya'kûb
Tecrîd-i be-cû Veled zi 'âlem
Tâ hem çü mücerredân şevî hûb

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN FE Û LÜN (Hezec ahreb müseddes)

(Ey istenen ve istenilen! Cümle halk arasında çok sevilensin. Ey güzel Yûsuf! Ayrılıktan Ya'kub gibi inlemede ve ağlamaktayım. Âlemin dışında Veled arama, böylece soyutlanmışlar gibi güzel (ebedî) olursun.)¹¹⁷

XI.

بلبل عشق از سحر آغاز کرد
پیش گلستان سحر آغاز کرد
از پس هر پرده و نغمه که گفت
نغمه خوب و دگر آغاز کرد

(Âh) Bülbül-i 'aşk ez seher âğâz kerd
Pîş gülistân seher âğâz kerd
Ez pes-i her perde vü nağme ki güft
Nağme-i hûb ü diğêr âğâz kerd

MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviyy-i mavkûf)

¹¹⁷ Bu üç beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

(Aşk bülbülü; gl bahçesinde, sabahtan Şarkı söylemeye başlamıştır. Her perde ve naŐmenin arkasından diŐer güzel naŐmeyi söylemeye başlamıştır.)¹¹⁸

Dördüncü Selm

XII.

Sultn-1 men sultn-1 men

(h) V'ender dil  cn mn-1 men

(h) Dermen be-dem men zinde Şevem

(h) Yek cn i bved sad cn-1 men¹¹⁹

XII.T. h mn-1 men.

¹¹⁸ Bu iki beyit Mevln'nin *Dvn-ı Kebir*'inde bulunamamıştır.

¹¹⁹ Bkz. s. 69-70.

6.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{1,m}$$

$$B(a'_{1,5}+c_{1,5})^{2,m}+B.T(d_1+b'_1)^{söz}$$

$$C(e_{1,5}+b''_{1,5})^{3,m}$$

$$B(a'_{1,5}+c_{1,5})^{4,m}+B.T(d_1+b'_1)^{söz}$$

II.

$$D(f_2+g_2)^{1,m}$$

$$E(h_2+g_2)^{2,m}$$

$$II.T(i_2+j_2+k_2)^{söz}$$

III.

$$G(l^{1,m}_2+l^{2,m}_2)$$

$$H(m^{3,m}_2+n^{4,m}_2)$$

IV.

$$I(o_2+o'_2)^{1,m}$$

$$J(n^{2,m}_2+m^{3,m}_2)$$

$$K(n^{4,m}_2+o^{5,m}_2)$$

$$L(o^{5,m}_2+n^{6,m}_2)+IV.T(p_2+r_2+s_2)^{söz}$$

V.

$$M(t^{1,m}_2+u^{2,m}_2)$$

$$N(v^{3,m}_2+y^{4,m}_2)$$

$$O\{(z^{5,m}_2+(aa_1+ab_1^{10/8})^{6,m})\}$$

İkinci Selâm

VI.

$$A(a_4+b_4)^{1.m}$$

$$B(c_4+d_4)^{2.m}$$

$$C(e_4+f_4)^{3.m}$$

$$D(g_4+h_4)^{4.m}+VI.T_{(1_4+j_4)}^{söz}$$

Üçüncü Selâm

VII.

$$A(a_{1,5}^{1.m}+b_{1/2}^t)$$

$$B(c_{1,5}^{2.m}+d_{1/2}^t)$$

$$C(e_{1,5}^{3.m}+b_{1/2}^t)$$

$$B(c_{1,5}^{4.m}+d_{1/2}^{10/8})+VII.T\{(f_1+g_1)+(h_1+i_1)+(h_1+i_1)+(g_1+j_1+k_1)\}^{saz}$$

VIII.

$$D(l_3+m_3)^{1.m}$$

$$E(n_3+o_3+p_3)^{2.m}$$

$$D(l_3+m_3)^{3.m}$$

$$E(n_3+o_3+p_3)^{4.m}+VIII.T\{(r_2+s_2)+(r_2+t_2)+(u_2+u'_2)+(r_2+v_2)\}^{saz}$$

IX.

$$F(y_2+z_2)^{1.m}$$

$$G(aa_2+ab_2)^{2.m}+G.T(ac_2+ad_2)^{söz}$$

$$H(ae_2+af_2)^{3.m}$$

$$I(ag_2+ab'_2)^{4.m}+G.T(ac_2+ad'_2)^{söz}$$

$$J(ah_2+ai_2)^{5.m}$$

$$K(aj_2+ak_2)^{6.m}+G.T(ac_2+ad''_2)^{söz}$$

$$L(al_2+am_2)^{7.m}$$

$$M(an_2+ao_2)^{8.m}+M.T(ap_2+ar_2)^{söz}+VIII.T\{(r_2+s_2)+(r_2+t_2)+(u_2+u'_2)+(r_2+v_2)\}^{saz}$$

X.

$$N(as_{2,5})^{1.m}$$

$$O(at_{1,5}+au_{1,5})^{2.m}$$

$$O'(at_{1,5}+au'_{1,5})^{2.m}$$

$$P(av_{1,5}+ay_{1,5})^{3.m}$$

$$P'(av_{1,5}+ay'_{1,5})^{3.m}$$

$$R(az_{1,5}+ba_{1,5})^{4.m}$$

$$R'(az_{1,5}+ba'_{1,5})^{4.m}$$

$$S(bb_{1,5}+bc_{1,5})^{5.m}$$

$$S'(bb_{1,5}+bc'_{1,5})^{5.m}$$

$$T(bd_{3,5})^{6.m}$$

XI.

$$U(be^t_1+bf_2+bg_3)^{1.m}$$

$$V(bh_2+b_3)^{2.m}$$

$$V'(bh_2+b_3)^{2.m}$$

$$Y(bj_2+bk_3)^{3.m}$$

$$Y'(bj_2+bk'_3)^{3.m}$$

$$Z(bl_2+bm_3)^{4.m}$$

$$V'(bh_2+b_3)^{4.m}$$

Dördüncü Selâm**XII.**

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+\text{XII.T}(f_2)^{\text{söz}}$$

6.4. Makam Analizi

Bu âyin “başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, yerinde **hüzzam beşlisi**yle seyrederek, makamın güçlüsü **nevâ perdesinde** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısraların, **nevâda hümâyun dizisinin** seslerinde dolaşarak tekrar **nevâ perdesinde** kaldıkları görülür. İkinci ve dördüncü mısraların sözlü terennüm kısımları vardır, bunlar da kendi aralarında aynı besteli olup, yerinde **hüzzam beşlisi** yaparak yine **nevâda** yarım karar ederler. Üçüncü mısra, **rast perdesine rastlı** düştükten sonra **basit suzinâk makamını** oluşturup, **hüzzam beşlisini** tekrar kullanarak **nevâda** yarım karar yapar.
- II. Bu bölüm bir beyittir. Birinci mısra, **nevâda hicazlı** asma kalışlar, ikinci mısra ise yerinde **hüzzam çeşnisi** göstererek **nevâda** yarım karar yapar. II.T. Bir sözlü terennümdür. Bu bölüm karışık olarak, yerinde **segâh üçlüsü**, **nevâda hicaz**, **çargâhta nîkrîz** ve yerinde **hüzzam beşlisi** gösterip, **nevâda** yarım karar yapar.
- III. Bu bölüm iki beyittir. İlk iki mısranın bestesi genel olarak aynı olup, yerinde **hüzzam beşlisi** gösterip, **nevâda** yarım karar yapar. Üçüncü mısra, **nevâda hicazlı** asma kalıştan sonra saz payıyla **rastta bûselikli nevâ perdesine** bağlanır. Dördüncü mısra, **nihâvend makamına** geçiş yaparak **rastta buselikli** geçkiyi ve **hisar perdesini** gösterir. Daha sonra, **yegâh perdesinde** hicazlı asma kalış yaparak saz payıyla **gerdâniye perdesine** gelir.
- IV. Bu bölüm üç beyittir. Birinci ve beşinci mısranın bestesi aynıdır. Beşinci mısranın tekrarı vardır. Bu mısralar ve tekrar, **nevâda hümâyun dizisinin** seslerinde gezinip **nevâ** ve **gerdâniye perdelerine** giderler. Bu iki perdenin belirlenmesinde saz payları etkindir. İkinci, dördüncü ve altıncı mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nihâvend makamının** özelliklerini göstererek, **rastta bûselikli** geçkiyi ve **hisar perdesini** gösterirler. Daha sonra **yegâhta hicazlı** asma kalışlar yaparak, ikinci ve altıncı mısralar **nevâ**, dördüncü mısra ise **gerdâniye perdesini** gösterir. IV.T. Bu bölüm bir sözlü terennümdür. Bu bölüm **nevâda hicaz** ve **çargâhta nîkrîz** ve **çargâh**, **dügâhta uşşâk** geçkileri ve saz kısmıyla **muhayyer perdesini** gösterir.
- V. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **hüseynîde kürdî**, **dügâhta hüseyinî geçkileri**, ikinci mısra yine **hüseynîde kürdî geçkisi** yapıp, **kürdî yedenli segâhta eksik ferahnâk** asma kalış yapar. Üçüncü mısra, **dügâhta sabâ dörtlüsü** gösterip, **segâh perdesinde** kalır. Dördüncü mısra, **segâhta eksik ferahnâk**, beşinci mısra ise, **kürdî yedenli segâh üçlüsünü** gösterip **nevâda hicazlı** yarım karar eder. Altıncı mısra ise **segâhta hüzzam çeşnili** karar yapar.

İkinci Selâm

VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **segâh**, **kürdî** ve **rast** perdelerinde gezinip, güçlü **nevâda** kalır. Daha sonra, **çargâhta** **bûselik** geçkisiyle **eviç** perdesine çıkıp yerinde **hüzzamlı** karar verir. İkinci mısra, sırasıyla **çargâhta** **bûselikli**, **dügâhta** **uşşâklı**, **rastta** **rastlı**, **nevâda** **kürdîli** asma kalışlar yapıp, **segâhta** **segâh üçlüsüyle** kalır. Üçüncü mısra, daha çok **eviç** perdesi civarında gezinip **nim hicazda** **hicazlı** asma kalış yapar. Daha sonra, **segâhta** **eksik müstear** ve **gerdâniyede** **bûselik üçlüsü** gösterip, **eviç** perdesine tekrar gelir. Sonrasında **nevâda** **hicaz** ve **rast** çeşnilerini yapıp **gerdâniyeye** bağlanır. Dördüncü mısra, **nevâda** **kürdî** ve **rast** geçkileri yapıp, **segâhta** **segâh üçlüsüyle** karar eder. VI.T. Bu bölüm bir sözlü terennümdür. Bu bölüm, **nevâ** perdesi civarında gezinip, **nevâda** **bûselik** ve **rast**, **dügâhta** **uşşâk** asma kalışları yapıp, **segâhta** karar verir.

Üçüncü Selâm

- VII. Bu bölüm iki beyittir. Bu bölümdeki tüm mısralar, **segâhta** **hüzzam makamı** çeşnileri gösterirler. Birinci ve üçüncü mısralar, **nim hicaz yedenli** **nevâda** yarım karar yapıp, periyodu **nevâ** perdesinde bitirirler. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır ve bunlar **segâh perdesinde** **hüzzam beşlisiyle** karar ederler. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, yine **segâh perdesinde** **hüzzam çeşnisi** yapıp, **nevâda** yarım karar eder.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar aynı besteye sahiptirler. Bu bölümde de yerinde **hüzzam makamı** çeşnisi ve **nevâda** yarım karar görülür. VIII.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu terennüm kısmı, VIII. gibi **hüzzam makamı** çeşnisiyle ve **nevâda** **hümâyun dizisiyle** **hüzzam makamının** içinde yer alır ve **nevâda** yarım karar yapar.
- IX. Bu bölüm dört beyittir. Birinci mısra, **nevâda** **hicaz**, ikinci mısra, **çargâhta** **nikrîz** ve **segâhta** **hüzzam beşlisi** gösterir. İkinci mısraın ardından gelen sözlü terennümde de bu son iki asma kalış görülür. Daha sonra saz payıyla **eviç perdesine** **acem yedenli** gelinir. Üçüncü mısra, **eviç perdesini** **acem yedenli** gösterdikten sonra **nevâda** **hicaz**, dördüncü mısra ise **nevâda** **hicaz beşlisinden** sonra **segâhta** **hüzzamlı** kalış yapar. Dördüncü mısraın, ikinci mısraya ait sözlü terennümü kullandığı görülür. Fakat, saz payıyla **tiz segâh perdesine** çıkılır. Beşinci mısra, **eviçte** **hicaz beşlisi** ve **hicaz dörtlüsü**, altıncı mısra yerinde **hüzzam dizisi** gösterirler. Altıncı mısraın sözlü terennümü vardır, bu da diğer terennümlerle aynıdır. Yalnız, saz payıyla **nevâ perdesine** gelir. Yedinci mısra, **nevâda** **hicazlı** ve **çargâhta** **nikrîzli** asma kalışlar yapar. Sekizinci mısra yerinde **uşşâk makamı** çeşnisi yaparak **dügâh perdesine** iner.

Sekizinci mısraın ardından gelen sözlü terennüm de aynı çeşniyi yapar. Bu bölümden sonra, VIII.T. tekrar kullanılır.

X. Bu bölüm üç beyittir. İlk iki mısra, **dügâhta uşşâkl** asma kalışı yaparlar. Birinci ve altıncı mısralar hariç tüm mısraların tekrarları vardır. Tüm tekrarlar, küçük farklılıklar dışında mısralarıyla aynı bestelidirler. İkinci mısraın tekrarı, **dügâhta uşşâk** asma kalışından sonra, saz payıyla **yerinde karcıgar dizisi** gösterip, **muhayyer perdesine** çıkar. Üçüncü mısra, **nevâda hicaz** ve **segâhta hüzzam beşlisi** yapıp, **muhayyere** tekrar döner. Bu mısraın tekrarı, bu özelliklerin dışında saz payıyla **rastta rast dörtlüsü** yapıp, **çargâh perdesini** gösterir. Dördüncü mısra, **dügâhta uşşâkl** asma kalıştan sonra tekrar **çargâh perdesine** gider. Dördüncü mısraın tekrarı da aynı özellikleri gösterip, saz payıyla **yerinde karcıgar dizisi** göstererek **muhayyer perdesine** gelir. Beşinci mısra, **yerinde hüzzam makamı dizisini** gösterir. Bu mısraın tekrarı, bunun yanısıra saz ile **rastta rast dörtlüsü** yapar. Altıncı mısra, **segâhta eksik ferahnâk dörtlüsü** yapar.

XI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **segâh perdesi** civarında gezindikten sonra, **rast perdesine rastlı** iner. Daha sonra, saz payı ile **nevâda rast** gösterip, **evic perdesine** gelir. İkinci mısra ile mısra tekrarları başlar. İkinci mısra **nevâda hicaz**, **çargâhta nıkrîz geçkilerinden** sonra yerinde **hüzzam beşlisini** göstererek, **evic perdesine** gelir. Bu mısraın tekrarı aynı özellikleri gösterip, saz payıyla **segâh perdesini** gösterir. Üçüncü mısra yerinde **rast beşlisini** gösterir. Tekrarı ise, aynı asma kalıştan sonra **nevâ perdesine** bağlanır. Dördüncü mısra yerinde **hüzzam** yaparak **evic perdesine** gelir. Bu mısraın tekrarı olarak, ikinci mısraın tekrarı kullanılır.

Dördüncü Selâm

XII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **rastta çeşnisiz** asma kalışı yaparak, **nevâ perdesine** çıkar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar **hüseynîde uşşâk** ve **segâhta hüzzam**, **çargâhta nıkrîz dörtlüsünü** gösterirler. Üçüncü mısra, **yerinde karcıgar**, **irakta hicaz** ve **segâhta hüzzam** yaparak **nevâ perdesine** gelir.

XIII. Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **yerinde hüzzam çeşnisiyle** **segâh perdesinde** karar verir.

6.5. Usûl Analizi

Hüzzam âyîn-i şerîfinden önce, Tanbûrî Osman Bey'in muzaaf devr-i kebîr usûlündeki hüzzam peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Mısralar üç usûldür. İkinci ve dördüncü mısraların terennümleri vardır. Bu terennümler iki usûldür.
- II. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde bir beyittir. Mısralar dört usûldür. Her tef' ile bir ölçüdür. **II.T.** Altı ölçülük bir sözlü terennümdür.
- III. FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN (Mütekaarib maksur) vezninde iki beyittir. Her mısra iki usûldür. İki tef' ile bir ölçüdür.
- IV. FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN (Mütekaarib maksur) vezninde üç beyittir. Birinci mısra dört, diğer beş mısra iki usûldür. **IV.T.** Altı ölçülük sözlü terennümdür.
- V. MÜF TE Î LÜN ME FÂ Î LÜN MÜF TE Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i mahbûn) vezninde üç beyittir. Her mısra iki usûldür. Fakat, son mısraın son hecesi, en son ölçüde kullanılmamıştır. Bu nedenle, on zamanlı bir eksik ölçü oluşmuştur.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- VI. MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra sekiz usûldür. V. nin son mısraının son hecesi, bu bölümün ilk ölçüsüne, bir sofyan usûlünü dolduracak şekilde taşmıştır. **VI.T.** Sekiz usûllük sözlü terennümdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Devr-i kebîr usûlündedir.

- VII. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Tüm mısralar birbuçuk, ilk üç mısraın terennümleri ise "1/2" usûldür. Dördüncü mısraın terennümü ise bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: **VII.T.** Dokuz ölçülük aksak semâî usûlünde bir "saz" terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VIII. MÜF TE Î LÜN FÂ Î LÜN MÜF TE Î LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar terennümlerle altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. Her tef' ile, genellikle bir ölçüdür. Kapalı

heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla llmtr. Yalnız, mısraların son heceleri bir sekizlik not + bir ölçü uzatılmıştır. **VIII.T.** Onaltı ölçülük bir saz terennümüdür.

- IX.** FE Ū LN FE Ū LN FE Ū LN FE Ū LN (Mütekaarib maksur) vezninde dört beyittir. Tüm mısralar dörder usldr. İkinci, dördüncü, altıncı ve sekizinci mısraların dörder usllk terennümleri vardır. Her tef ile bir ölçüdür. **IX.T.**, **VIII.T.** n aynısıdır.
- X.** MEF' Ū L ME FĀ İ LN FE Ū LN (Hezec ahreb müseddes) vezninde  beyittir. Birinci mısra, ikibuçuk usldr ve ilk hecesi, bir önceki ölçünün yani **VIII.T.** n son ölçüsünün son darbıyla balar. Bu dizilim, tm mısralarda görülür. Altıncı mısra üçbuçuk, diğer mısralar  usldr. Son mısralar dışında, kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla llmtr.
- XI.** MF TE İ LN MF TE İ LN FĀ İ LN (Bahr-i serĭ matviyy-i mavkuf) vezninde iki beyittir. Birinci mısra, başındaki bir ölçülük "Āh" terennümüyle altı usldr. İki, üç ve dördüncü mısralar be usldr. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla llmtr. Mısraların, birinci ve üçüncü tef ilelerinin son heceleri uzatılmıştır.

Dördüncü SelĀm: Evfer uslndedir.

- XII.** MS TEF' İ LE TN MS TEF' İ LE TN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usldr. **XI.** nin son hecesinin, bu bölüme bir sofyanlık taıı görülmektedir. **XII.T.** İki usllk sözlü terennümdür.

Bu Āyĭn de tıpkı nevĀ Āyĭn-i Őerĭfinde olduğu gibi, Gazi Giray'ın hüzzam perevinin bir hĀnesi ve son yrk semĀi ile son bulur.

6.6. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

I. 1.3.m LÜ MEFA' İ LÜN MEFA' Ü MEF' Ü LÜ MEFA' İ LÜN (SAZ...)
 2.4.m LÜ MEFA' İ LÜN MEFA' Ü MEF' Ü LÜ MEFA' İ LÜN
 II. 1.m FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN
 2.m FÁ İLÁ TÜN (SAZ...) FÁ İLÁ TÜN FEÜ LÜN
 III. 1.m FEÜ LÜN FEÜ LÜN FEÜ LÜN FEÜ LÜN FEÜ LÜN (SAZ)
 2.3.4.m FEÜ LÜN FEÜ LÜN FEÜ LÜN FEÜ LÜN FEÜ LÜN (SAZ)
 IV. MÜFTE İLÜN MEFÁ İLÜN MÜFTE İLÜN MEFÁ İLÜN
 V. 1.2.m LÜN_MEFÁ İLÜN MÜFTE İLÜN MEFÁ İLÜN
 3.5.m MÜF_TEF' LÜN_MEFÁ İLÜN MÜFTE İLÜN MEFÁ İLÜN
 4.m MÜF_TEF' LÜN_MEFÁ İLÜN MÜFTE İLÜN MEFÁ İLÜN
 6.m MÜF_TEF' LÜN_MEFÁ İLÜN MÜFTE İLÜN MEFÁ İLÜN

İkinci Selâm / Evfer

9
4

VI. 1.m LÜN MÜS. TEF' İLÜN TEF' LÜN MÜS. TEF' İLÜN (AH...)
 2.m (AH) MÜS. TEF' İLÜN TEF' İLÜN MÜS. TEF' İLÜN MÜS. TEF' İLÜN
 3.m (AH) MÜS. TEF' İLÜN TEF' İLÜN MÜS. TEF' İLÜN (AH) MÜS. TEF' İLÜN
 4.m LÜN MÜS. TEF' İLÜN TEF' İLÜN MÜS. TEF' İLÜN LÜN MÜS. TEF' İLÜN

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

XII. 1.m LÜN MÜS. TEF' LETÜN LETÜN LETÜN LETÜN
2.3.4.m (AH MÜS.) MÜS. TEF' MÜS. TEF' TÜN TÜN TÜN TÜN

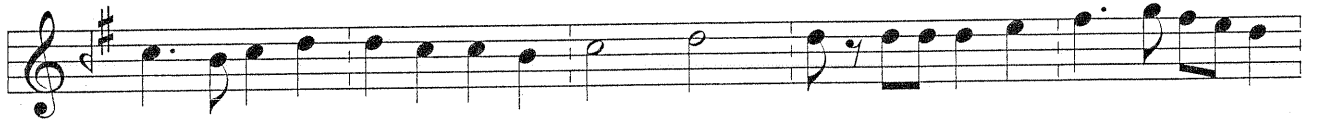
7. NEVÂ MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

7.1. Notası

NEVÂ PEŞREVİ

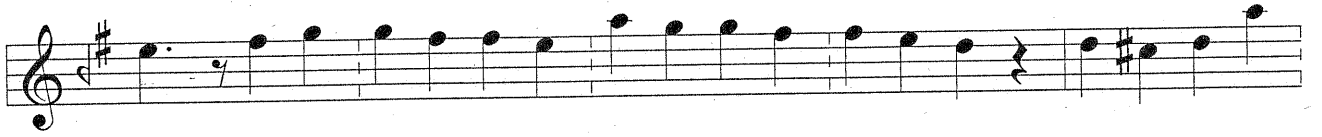
Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa

İkinci Hâne

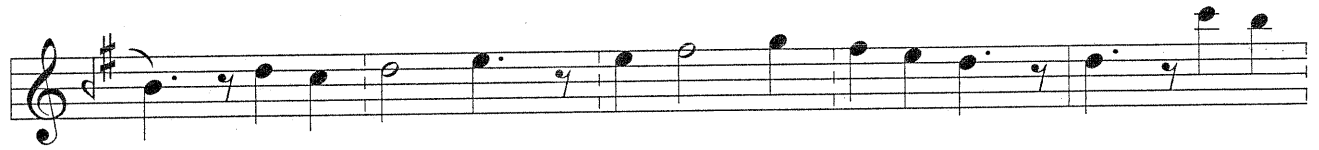

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

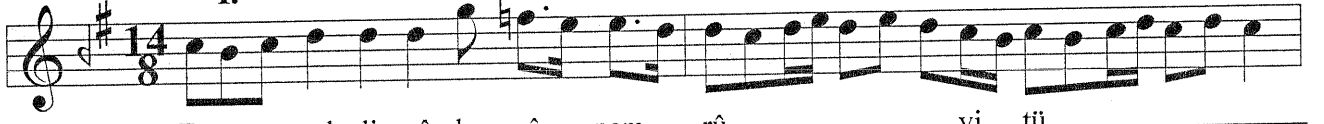

NEVÂ MEVLEVÎ ÂYÎN-I ŞERÎFÎ

Birinci Selâm

Devr-i Revân I.

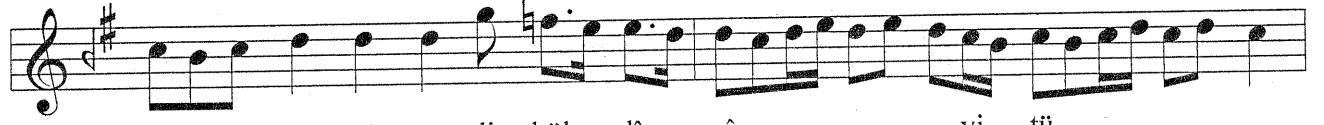
İsmâil Dede Efendi

Ey te cel li gâ hi câ nem rû_____yi tû_____

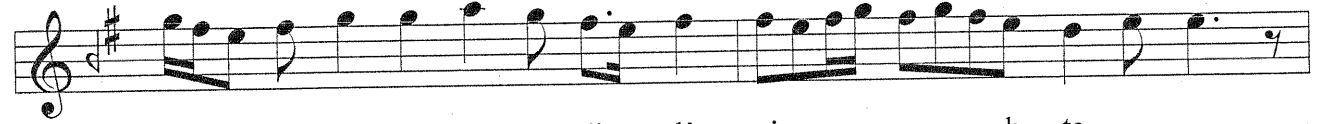
he___y hey hey yâ_____r yâ___ri yâ ri me_____n

V'ey di lem râ mey li kül lî sû_____yi tû_____

he___y hey hey yâ_____r yâ___r yâ ri men (saz___)

Sad he zâ rân câ n_ü di lâ vi_____h te_____

he___y hey hey yâ_____r yâ___r yâ ri me_____n

Dî de m_ey dil ber zi yek ta mû_____yi tû_____

he—y hey hey yâ——r yâ—r yâ ri men (saz—)

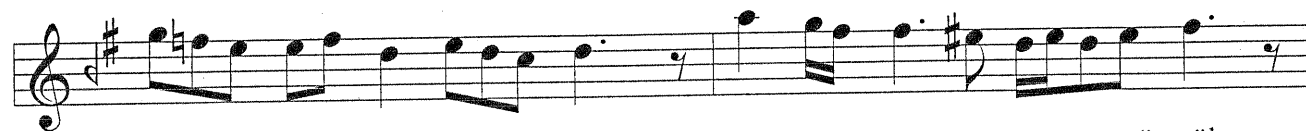
II.

Hû—r şî——di——si pih ri—— lâ me—kâ——

nî di li mâ——st he—y hey hey yâ——r

yâ—r yâ ri me——n Ke—y hü—s re——v_ü mül

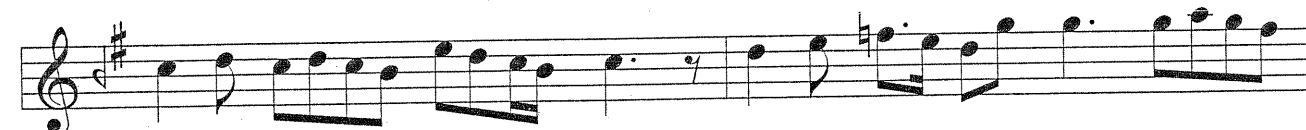
ki câ vi dâ nî di li mâ——st

he—y hey hey yâ——r yâ—r yâ ri men Âh

Tâ de——r di——li mâ 'a——ş kî tî me——n

zi——l ke——r dest he—y hey hey yâ——r

yâ—r yâ ri me—n Se—r çe—ş me—i â

bı zin de gâ nî di li mâ—st

he—y hey hey yâ—r yâ—r yâ ri men (saz—)

III.

Â fe rîn e—y mâ hi rû be—r
Tü ti i câ—nem bî şüd ha—y

câ ni tû Âh Be—r ce mâ li—
râ n_ü zâ Ah Z'ân şe ker ha—n

bî ha dd ü pâ—yâ ni tû
de le bî ha—n dâ ni tû

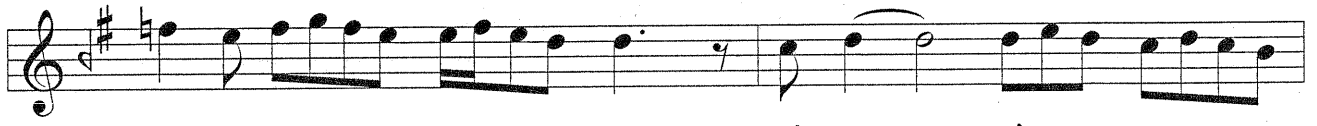
ber ce mâ lî—bî ha dd ü pâ—
z'ân şe ker ha—n de le bî ha—n

IV.

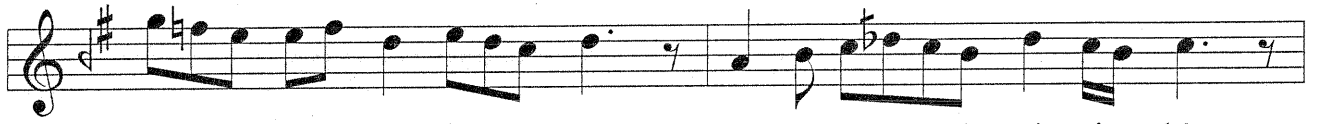
yâ ni tû (saz—) Ey rû yi tû nev
dâ ni tû (saz—)

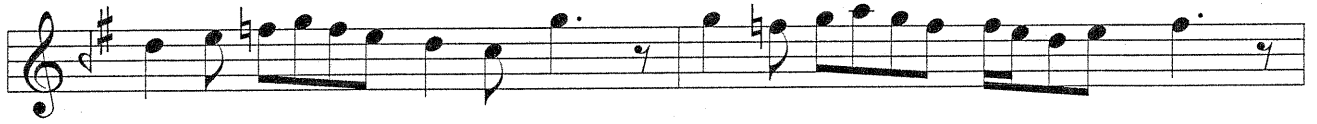
ba hâ—ri han dân Ah se—n te—ze hî

ni gâ—ri ha—n dân yâ—r yâ—r

yâ—r yâ ri me—n Ey şe—h ri ci hân

ha râ—b bî tû Ey hü—s re—vi şe

ri yâ—ri ha—n dân yâ—r yâ—r yâ—r yâ ri me—n

İkinci Selâm

Evfer V.

Ey şâ şâ hi şe—h

şe—h rî 'a 'ak l ü câ

n be—r ta tah ti di

l hã kã n tũ yĩ

(saz) En de de r ze mĩ

mĩ n ù â â su mã

n su l tâ tâ ni su

l tâ nã n tũ yĩ

Â h De r câ câ ni mã

mã câ nã nã n tũ yĩ

â h de r kã kã ni mã

nî kâ n tü yî

Â h Ce n ne t tü yî

yî şer be t tü yî

â h sâ kî tü yî

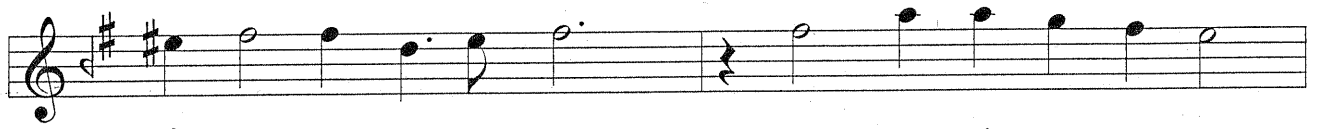
yî rıd vâ n tü yî

Â h Bâ 'â 'â şı k_e z

e z dü n yâ yâ me gû

gû v'e z mi mi l ka ti

â h 'u k bâ bâ me gû

Â h Cüz ha haz re ti

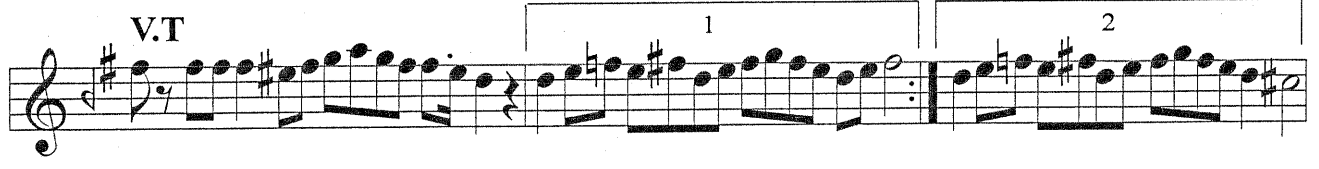
Me v lâ lâ me gû

Â h mî gû gû ki î

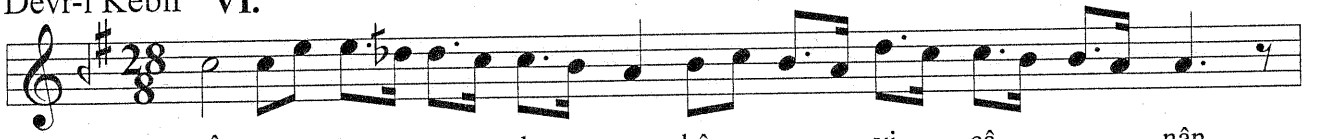

î n_ü â n tü yî

Üçüncü Selâm

Devr-i Kebîr VI.

'Â şî kâ n de r kû yi câ nân

es sa lâ be lî yâ ri me n

Sû yi â n hû r şî dî tâ bân

es sa lâ be lî yâ rî me n

Şe m si Te b rî zî zi bâ lâ

yi fe le k be lî yâ ri me n

He r za mâ nî mî ke şe d hân

Aksak Semâî

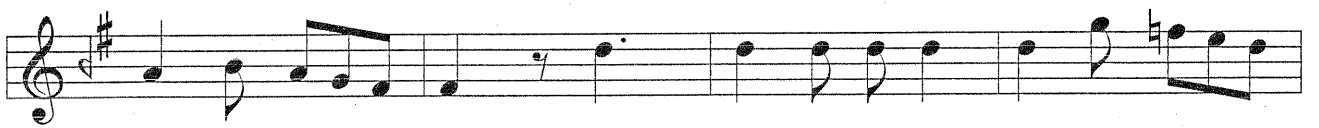
es sa lâ He y hey yâ rim

Yürük Semâî VII.

Ey ki he zâr â fe rin â h bu ni ce sul

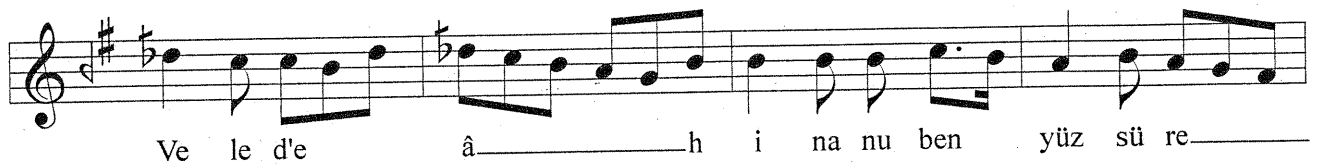
tâ n_o lu_r Âh Ku lu o lan ki şi ler

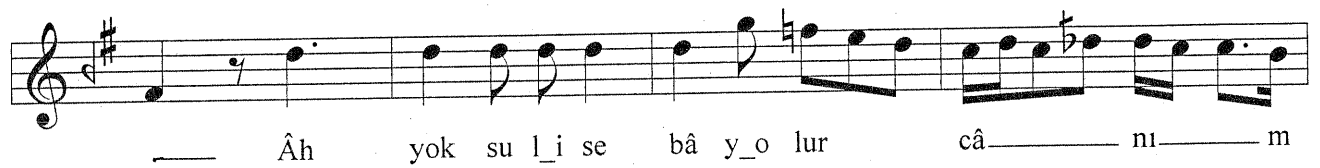
câ_nı_m hüs re v_ü-hâ kâ n_o lur â h

hüs re v_ü hâ kâ n_o lu_r Âh Her ki bu gün

Ve le d'e â h i na nu ben yüz sü re

Âh yok su l_i se bâ y_o lur câ ni m

bâ y_i se sul tâ n_o lur â h bâ y_i se sul

VII.T

tâ n_o lu r

VIII.

Der

ba ğı ce mâ lî sa ne mâ çün gü-li ra' nâ Der

çeş-mi tü-nû rî vü çü cân der he me bâ zâ Men

bül bü li gül nâ re m_ü der dâ mi tû-zâ re——m men

bül bü li gül zâ re m_ü der câ—mi tû zâ rem Ez

çis—ti 'a ceb bâ tû me râ în he me sev dâ

VIII.T

Yâ——r yâ——r în he me sev dâ

do——st do——st în he me se v dâ Ey

IX.

rû yi tû kîb le i ci hâ ni di li me——n V'ân

der——dü ci hâ nem tû î mâ ni di li me——n v'ân

der——dü ci hâ nem nü î mâ ni di li me——n Hem

câ n_ü te nî vü hem tü câ ni di li me——n Ey

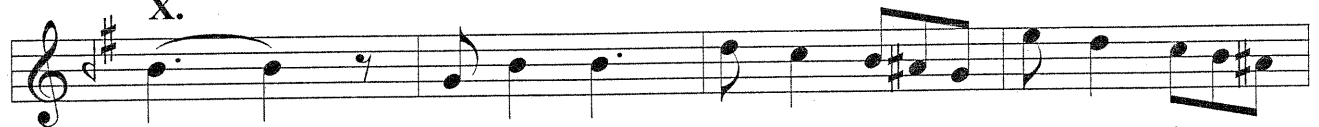

gev—he ri der yâ—yi ni hâ ni di li me———n ey

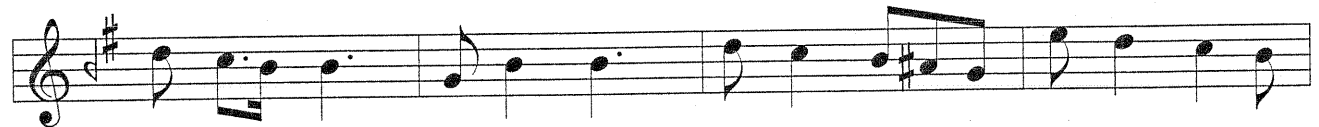

gev—he ri der yâ yi ni hâ nî di li me———n

X.

Â——h Tü mâ hî 'a cî bî ki mis lî

ne dâ rî Be her cil ve cân râ der â teş

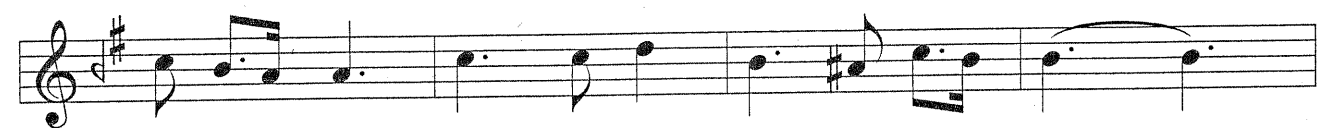
si pâ rî yâ———r yâ———r yâ———r

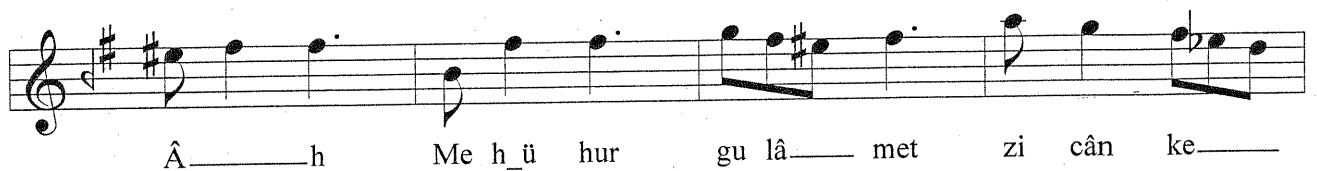
Â——h Be zül fey ni eb rû be çeş mâ

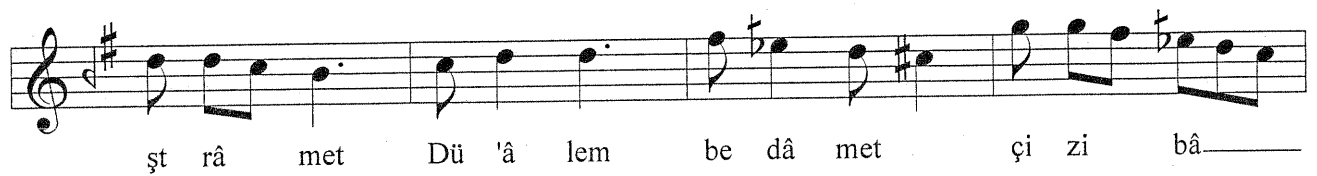
ni â hu Pe yî dil ru bâ î çü şî rî

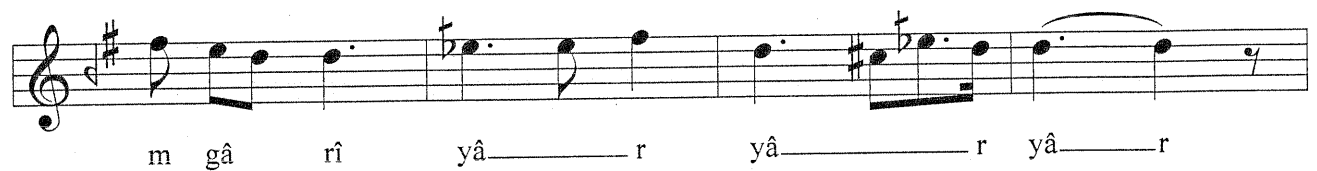
şi kâ rî yâ———r yâ———r yâ———r

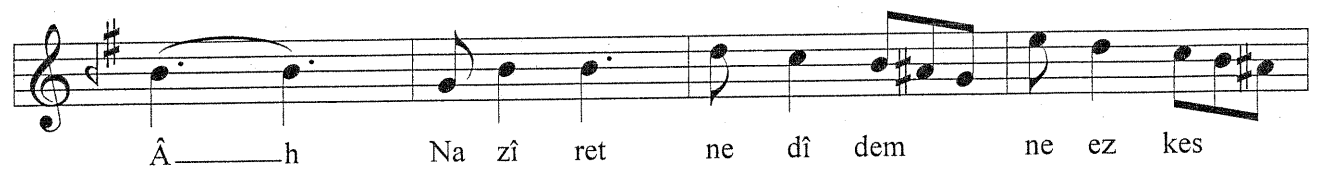
Â h Me h_ü hur gu lâ met zi cân ke

şt râ met Dü 'â lem be dâ met çi zi bâ

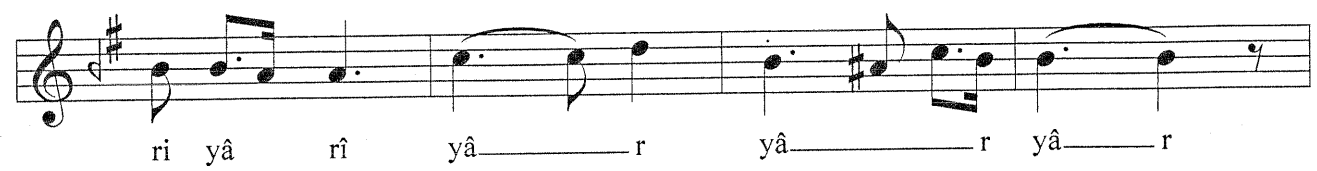
m gâ rî yâ r yâ r yâ r

Â h Na zî ret ne dî dem ne ez kes

şî nî dem Di l_ü dî ni bür dî çi ay yâ

ri yâ rî yâ r yâ r yâ r

Â h Ve led râ çi bâ şe d şe hâ k'ez

zi rah met Zi sil kî gu lâ mâ ni hô şet

şü mâ rî yâ r yâ r yâ r

Dördüncü Selâm

Evfer

XI.

Su l tâ ni me nî nî su l tâ

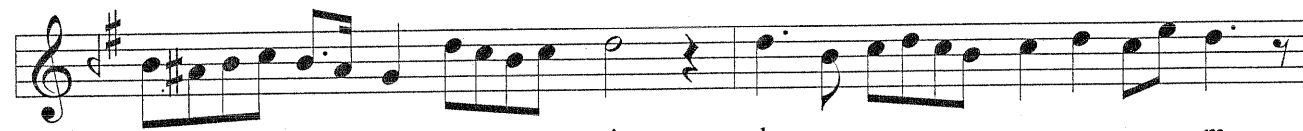
ni me nî Â h Ve n de r di l ü câ n

câ n î mâ ni me nî

Â h De r me n be de mî

me n zin de şe ve m

Â h Ye k câ n çi bü ve d

ve d sad câ ni me nî

Â h î mâ ni me nî

Hüzzam Son Peşrev

Gâzi Giray Han

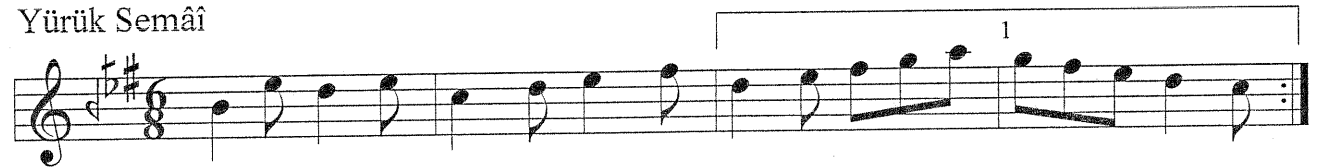
Düyek

The musical score is presented in a single system with eight staves. It begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notation includes a variety of note values, including eighth and sixteenth notes, as well as rests and ornaments. The melody is continuous and features characteristic intervals and phrasing typical of the Hüzzam makam. The score concludes with a final note on the eighth staff.

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

7.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

ای تجلی گاه جانم روی تو
وای دلم را میل کلی سوی تو
صد هزاران جان و دل آویخته
دیدم ای دلبر ز یکتا موی تو

Ey tecellî-gâh-ı cânem rûy-i tû (hey hey hey yâr yâr yâr-i men).

V'ey dilem râ meyl-i küllî sûy-i tû (hey hey hey yâr yâr yâr-i men)

Sad hezârân cân ü dil âvîhte (hey hey hey yâr yâr yâr-i men)

Dîdem ey dilber zi yektâ mûy-i tû (hey hey hey yâr yâr yâr-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddés)

(Ey yüzün cânımın tecellî yeri, ey yönün bütün gönüllerimizin meyili olan! Yüz binlerce can ve gönülü, saçının bir teline asılmış (olarak) gördüm.)¹²⁰

II.

خورشید سپهر لا مکانی دل ماست
کیخسرو ملک جاودانی دل ماست
تا در دل ما عشق تو منزل کردست
سر چشمه آب زندگانی دل ماست

¹²⁰ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Hûrşîd-i sipîhr-i lâ-mekânî dil-i mâst (hey hey hey yâr yâr yâr-i men)
Keyhusrev-i mülk-i câvidânî dil-i mâst (hey hey hey yâr yâr yâr-i men)
Tâ der dil-i mâ 'aşk-ı tû menzil kerdest (hey hey hey yâr yâr yâr-i men)
Ser çeşme-i âb-i zindegânî dil-i mâst (hey hey hey yâr yâr yâr-i men)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3) (1, 2 ve 4. mısralar)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4) (3. mısra)

(Mekânsızlık göklerinin güneşi ve ebedilik dünyâsının Keyhüsrev'i, gönlümüzdür. Aşkın, gönlümüzde yer tuttuğundan beri; gönlümüz, hayat suyunun pınarıdır.)¹²¹

III.

آفرین ای ماه رو بر جان تو
بر جمال بی حدّ و پایان تو
طوطی جانم بی شد حیران و زار
ز آن شکر خنده لبی خندان تو

Âferîn ey mâh-i rû ber cân-i tû
(Âh) Ber cemâl-i bî-hadd ü pâyân-i tû
Tûti-i cânem bî-şüd hayrân ü zâr
(Âh) Z'ân şeker hande lebî hândân-i tû

FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Ey ay yüzlü! Senin cânına ve sınırsız güzelliğine âferin. Tatlı gülüşün ve gülen dudakından dolayı; hayranlığı ve inleyişi tükenmeyen can kuşuyum.)¹²²

¹²¹ *Anadolu Selçukluları Gününde Mevlevî Bitikleri 4, Ulu Ârif Çelebi'nin Rubâileri.* (Tercüme Eden: Feridun Nafiz Uzluk), İstanbul 1949, s. 119-120.

¹²² Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

IV.

" ای روی تو نو بهار خندان
می بینمت ای نگار در خلد
یک لحظه جدا مباش از من
" ای شهر جهان خراب بی تو
" ای خسرو و شهریار خندان
بر شاخ درخت انار خندان
بر چشمه و سبزه زار خندان
شیرست کند شکار خندان
چون دولت بی قرار خندان
هر روز ز جانبی بر آیی

بحریست صفات شمس تبریز

پر از در شاهوار خندان

Mevlânâ, DK., s. 723, gz. no: 1964

(Âh) Ey rûy-i tû nevbahâr-i handân

Ahsente zehî nigâr-i handân (yâr yâr yâr yâr-i men)

Ey şehri-i cihân harâb bî-tû

Ey husrev-i şehri-i yâr-i handân (yâr yâr yâr yâr-i men)

MEF' Û LÛ ME FÂ İ LÛN FE Û LÛN (Hezec ahreb müseddes)

(Aşk, göğe uçmak, her solukta yüzlerce perdeyi yırtmaktır. İlk solukta nefisten kurtulmaktır, ilk adımda ayaktan geçmektir aşk. Şu dünyayı görülmemiş saymaktır, kendi gözünü görmektir aşk. "A gönül" dedim, kutlu olsun âşıkların halkasına ulaşman; O bakış diyârına bakman, gönüllerin sokaklarında koşman. A gönül, şu soluk nereden geldi; şu çırpınman neden? A kuş, kuşların dillerini söyle; senin kapalı sözlerini dinlemeyi bilirim ben. Gönül dedi ki: "İş yurdundaydım; balçık evine dek koştum. Sanat evinden uça uça, sanatı yaratanın evine geldim. Ayağım kalmayınca da çekiyorladı beni; şekil düzlüğünü nasıl söyleyeyim?" *A yüzü, gülen ilkbahar nazar değmesin, ne de gülüp duran bir güzel.* A güzelim; seni, cennet bahçesinde bir nar ağacının dalında gülüyor görmedeyim. Bir soluk bile ayrılma benden a güleç yüzlü, a güzel yanaklı sevgili. *A gülen pâdişâhlar pâdişâhı, sultânlar sultânı, dünyâ şehri sensiz harâb oluyor.* Kaynak başlarında, gülen yeşilliklerde yüzlerce kızıl gül, sana âşık. Gönül ormanında yüzünün hayâli, bir arslandır ki gülerek avlar avını. Gülen kararsız devlet gibi her gün, bir yandan çıkagelirsin. Tebriz'li Sems'in sıfatları, öylesine bir denizdir ki gülen iri taneli incilerle doludur.)¹²³

¹²³ Mevlânâ, DKT., c. V, s. 321, gz. no. CXXXVIII.

İkinci Selâm

V.

ای شاه شهری عقل و جان بر تخت دل خاقان تویی
اندر زمین و آسمان سلطان سلطانان تویی
در جان ما جانان تویی در کان معنی کان تویی
جنت تویی شربت تویی ساقی تویی رضوان تویی
با عاشق از دنیا مگو و از ملکت عقبی مگو
جز حضرت مگو میگو که این و آن تویی

Ey şâh-i şehri 'akl ü cân ber taht-i dil hâkân tüyî

Ender zemîn ü âsumân sultân-ı sultânân tüyî

(Âh) Der cân-i mâ, cânân tüyî, (âh) der kân-i ma'nî kân tüyî

(Âh) Cennet tüyî, şerbet tüyî, (âh) sâkî tüyî, rıdvân tüyî

(Âh) Bâ 'âşık ez dünyâ megû v'ez milket-i (âh) 'ukbâ megû

(Âh) Cüz hazret-i Mevlâ megû (âh) mîgû ki in ü ân tüyî

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN
(Bahr-i recez)

(Ey gönül tahtında oturan akıl ve can şehrinin pâdişâhı! Hâkân sensin. Yer ve gökyüzünde sultânların sultânı sensin. Bizim canımızda cânân, mânâ kaynağında kaynak sensin. Cennet sensin, şerbet sensin, sâkî sensin, cennetin bekçisi sensin. Âşık'a dünyadan ve ahiret mülkünden konuşma! Hazreti Mevlâ'dan başka (bir şey) söyleme! (Âşık'a) "bu ve o sensin!" de.)¹²⁴

¹²⁴ Bu üç beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Üçüncü Selâm

VI.

عاشقان در کوی جانان الصلا

سوی آن خورشید تابان الصلا

شمس تبریزی ز بالای فلک

هر زمانی می کشد خوان الصلا

‘Âşıkân der kûy-i cânân essalâ (belî yâr-i men)

Sûy-i ân hûrşîd-i tâbân essalâ (belî yâr-i men)

Şems-i Tebrîzî zi bâlâ-yi felek (belî yâr-i men)

Her zamânî mîkeşed hân essalâ (Hey hey yârim)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Âşıklar! Sevgilinin olduğu yere , o parlak güneşe doğru buyrun. Tebriz’li Şems göğün yücesinde durmuş, her zaman şöyle söyler: “Buyrun!”)¹²⁵

VII.

Ey ki hezâr âferin (âh) bu nice sultân olur

(Âh) Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur

(Âh hüsrev ü hâkân olur âh)

Her ki bugün Veled’e (âh) inanuben yüz süre

(Âh) Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur

(Âh bây ise sultân olur)¹²⁶

¹²⁵ Bu iki beyit Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

¹²⁶ Bkz. s. 71.

VIII.

در باغ جمالی صنما چون گل رعنا
در چشم تو نوری وچو جان در همه بازا
من بلبل گل نارم و در دام تو زارم
از چیست عجب با تو مرا این همه سودا

Der bâğ-i cemâlî sanemâ çün gül-i ra'nâ
Der çeşm-i tü nûrî vü çü cân der heme bâzâ
Men bülbül-i gül nârem ü der dâm-i tü zârem
Ez çîst-i 'aceb bâ tü merâ îñ heme sevdâ

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

(Güzellikler bağında benim güzelim hoşluk gültü gibidir. Gözündeki ışık ve can gibi, geri gel. Ben, ateş gülünün bülbülüym, tuzağında ağlıyorum. Acaba, seninle neden böyle sevdâ yaşıyoruz?)¹²⁷

VIII.T.(Yâr yâr îñ heme sevdâ, dost dost îñ heme sevdâ.)

IX.

ای روی تو قبلة جهان دل من
وآن در دو جهانم تو ایمن دل من
هم جان و تن و هم تو جان دل من
ای گوهر دریای نهانی دل من

¹²⁷ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Ey rûy-i tü kible-i cihân-ı dil-i men
V'ân der dü cihânem tü îmân-ı dil-i men
Hem cân ü tenî vü hem tü cân-ı dil-i men
Ey gevher-i deryâ-yi nihânî dil-i men

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)(1. ve 3.mısralar)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(2. ve 4.mısralar)

(Ey yüzü gönül dünyamın kiblesi! O iki dünyamda gönlümün îmânısın. Ey gönlümün saklı denizinin incisi (cevheri)! Hem tenimin, hem canımın, hem de gönlümün canısın.)¹²⁸

X.

(Âh)Tü mâhî 'acîbî ki mislî nedârî
Beher cilve cân râ derâteş sipârî (yâr yâr yâr)
(Âh) Be-zülfeyn-i ebrû be-çeşmân-i âhu
Peyî dil-rubâî çü şîrî şîkârî (yâr yâr yâr)
(Âh) Meh ü hur gulâmet zicân keşt-i râmet
Dü 'âlem be-dâmet çi zi bâm-gârî (yâr yâr yâr)
(Âh) Nazîret ne dîdem ne ez kes şîndem
Dil ü dîn-i bürdî çi ayyâr yârî (yâr yâr yâr)
(Âh) Veledrâ çi bâşed şehâ k'ez zi rahmet
Zi silkî gulâmân-i hôşet şumârî (yâr yâr yâr)¹²⁹

¹²⁸ Bu rubâî Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

¹²⁹ Bu gazel, bestekârın hüzzam âyinde mevcuttur. Ancak, bu âyinde gazelin tamamı bir bölümde kullanılmıştır.

Dördüncü Selâm

XI.

Sultân-ı menî sultân-ı menî

(Âh) V'ender dil ü cân î mân-ı menî

(Âh) Dermen be-demî men zinde şevem

(Âh) Yek cân çî büved sad cân-ı menî¹³⁰

XI.T. Âh î mân-ı menî.

¹³⁰ Bkz. s. 69-70.

7.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a^{1.m}_2+b^t_2)$$

$$A'(a^{2.m}_2+b^t_2)$$

$$B(c^{3.m}_2+d^t_2)$$

$$A'(a^{4.m}_2+b^t_2)$$

II.

$$C(e^{1.m}_3+f^t_2)$$

$$D(e^{2.m}_3+g^t_2)$$

$$E(h^{3.m}_3+i^t_2)$$

$$D(e^{4.m}_3+g^t_2)$$

III.

$$F(j_{1,5}+k_{1,5})^{1.m}$$

$$G(l_{1,5}+m_{1,5})^{2.m}$$

$$H(n_{1,5}+o_{1,5})^{2.m}$$

$$F(j_{1,5}+k_{1,5})^{3.m}$$

$$G(l_{1,5}+m_{1,5})^{4.m}$$

$$H(n_{1,5}+o_{1,5})^{4.m}$$

IV.

$$I(p^{1.m}_2+r^{2.m}_2+s^t_2)$$

$$I(p^{3.m}_2+r^{4.m}_2+s^t_2)$$

İkinci Selâm

V.

$$A\{(a_{2,5}+b_3+c_{2,5})\}^{1.m}$$

$$A'(a_{2,5}+b_3+c'_2)^{2.m}$$

$$B(d_{2,5}+e_{2,5}+f_3)^{3.m}$$

$$C\{(g_2+h_2)+(g_2+h_2)\}^{4.m}$$

$$D\{(i_2+j_2)+(k_2+l_2)\}^{5.m}$$

$$E\{(m_2+n_2)+(o_2+p_2)\}^{6.m}+V.T\{(r_2+r'_2)+(s_2+t_2)+(u_2+v_2+u'_2)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{2.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$C(e^{3.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B'(c^{4.m}_{1,5}+f^{10/8}_1)+VI.T\{(g_2+h_2)+(g_2+l_2)+(j_2+k_2+g'_2)\}^{saz}$$

VII.

$$D(l_3+m_3)^{1.m}$$

$$E(n_3+o_3+p_3)^{2.m}$$

$$D(l_3+m_3)^{3.m}$$

$$E(n_3+o_3+p_3)^{4.m}+VII.T\{(r_2+s_2)+(r_2+t_2)+(u_2+v_2)+(y_2+z_2)\}^{saz}$$

VIII.

$$F(aa_2+ab_2)^{1.m}$$

$$G(ac_2+ad_2)^{2.m}$$

$$H(ae_2+af_2)^{3.m}$$

$$I(ae_2+ag_2)^{4.m}$$

$$G(ac_2+ad_2)^{4.m}+VIII.T\{(ah_2+a_{12})+(aj_2+ak_{1,5})\}^{söz}$$

IX.

$$J(a_{1,5}+a_{2,5})^{1.m}$$

$$K(a_{1,5}+a_{2,5})^{2.m}$$

$$K(a_{1,5}+a_{2,5})^{2.m}$$

$$L(a_{1,5}+a_{2,5})^{3.m}$$

$$K(a_{1,5}+a_{2,5})^{4.m}$$

$$K(a_{1,5}+a_{2,5})^{4.m}$$

X.

$$M(a_1^t+a_2+au_2)^{1.m}$$

$$M(a_2+au_2)^{2.m}+M.T(av_3)^{söz}$$

$$N(a_1^t+a_2+ba_2)^{3.m}$$

$$N(a_2+ba_2)^{4.m}+M.T(av_3)^{söz}$$

$$O(bb_1^t+bc_2+bd_2)^{5.m}$$

$$O'(bc_2+bd_2)^{5.m}$$

$$P(bc_2+bd_2)^{6.m}+P.T(bg_3)^{söz}$$

$$M(a_1^t+a_2+au_2)^{7.m}$$

$$M(a_2+au_2)^{8.m}+M.T(av_3)^{söz}$$

$$N(a_1^t+a_2+ba_2)^{9.m}$$

$$N(a_2+ba_2)^{10.m}+M.T(av_3)^{söz}$$

Dördüncü Selâm

XI.

$$A(a_1+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+XI.T(g_2)^{söz}$$

7.4. Makam Analizi

Bu âyin “başladığı makamdan farklı bir makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların besteleri hemen hemen aynıdır. Birinci mısra, **nevâda bûselikli** asma karar yapar. İkinci ve dördüncü mısralar, **nevâda bûselikli** asma karar yaptıktan sonra **dügâhta uşşâklı** karar verirler. Üçüncü mısra, **hüseynîde uşşâklı** ve **nevâda bûselikli** asma kalırlar yapar.
- II. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **eviçte segâh üçlüsünü** kullanırken **acem perdesini** yeden olarak tutar. Daha sonra, **nevâda bûselikli** ve **rastlı** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, birinci mısranın tüm özelliklerini gösterir. Daha sonra, **dügâhta uşşâklı** karar verirler. Üçüncü mısra, **ırakta eksik segâh beşlisini** gösterdikten sonra **nevâda bûselikli** yarım karar yapar.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rastlı, segâhta eksik ferahnâklı** ve **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** asma kalırlar yapar. İkinci mısra ve dördüncü mısralar aynı bestelidir. Bu mısralar, **çargâhta çargâhlı** ve **segâhta eksik ferahnâklı** asma kalırlar yapar. Bu mısraların tekrarları vardır ve bunlar kendi aralarında aynı bestelidir. Bu tekrarlar **nevâda bûselikli** yarım karardan sonra **dügâhta uşşâklı** karar verirler. Üçüncü mısra, **nevâda rastlı, segâhta eksik ferahnâklı** ve **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** asma kalırlar yapar.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı aynı bestelidir. Birinci ve üçüncü mısraların birer ölçülük **dügâh perdesinde sabâ dörtlüsünü** göstermeleri dışında, bu bölüm **dügâhta nevâ makamının** çeşnileriyle bestelenmiştir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **dügâhta sabâ dörtlüsünü** gösterdikten sonra, **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** yarım karar yapar. İkinci mısra, **dügâhta sabâ dörtlüsünü** gösterdikten sonra, yine **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli, segâhta eksik ferahnâklı** asma karar yapıp, **dügâhta uşşâklı** karar eder. Üçüncü mısra **gerdâniyede bûselik üçlüsünü** gösterip, **nevâda bûselikli, dügâhta kürdîli** ve **acemde çargâhlı** asma kalırlardan sonra **nevâda bûselikli** yarım karar eder. Dördüncü mısra, **dügâhta nevâ çeşnisi** yapar. Beşinci mısra, **dügâhta sabâ dörtlüsünü** kullanarak, **çargâh perdesini** tutar. Daha sonra **dügâhta uşşâklı** ve **ırakta eksik segâhlı** asma kalırlar yapar. Altıncı mısra, **eviç perdesi** civarında dolaştıktan sonra, **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** ve **ırakta eksik segâhlı** asma kalırlar yapar. V.T. Bir saz terenümü olan bu bölümde; sırasıyla,

evicte **segâh üçlüsü**, **nim hicaz yedenli nevâda rastlı**, **ırakta segâhlı**, dönüşümlü olarak **dügâhta hicaz** ve **sabâlı asma kalışlar** yapılır.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyit olup, **dügâhta sabâ çeşnileri** yaparlar. VI.T. Bu bölüm, bir saz terennümüdür. Bu bölümde **dügâhta sabâ çeşnilerine** devam edilip, güçlü **çargâhta** kalınır.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidir. İlk grup mısralar, **dügâhta sabâ dörtlüsü** ve **ırakta eksik segâh**, ikinci grup mısralar ise, **nevâda bûselikli kalıştan** sonra yukarıdaki iki asma kalışı yaparlar. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, yerinde **rast çeşnisi**, **nevâda hicaz**, **çargâhta nikrîz**, **çargâhta çargâh** asma kalışlarını yapıp, **nevâ perdesini** gösterir.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta uşşâk çeşnisi** yapıp, **nevâda hicaz** ve **çargâhta nikrîz geçkilerini** yapar. İkinci mısra ve dördüncü mısra aynı bestelidir. Bu mısralar, **yerinde uşşâk çeşnisi** gösterip **dügâhta** karar ederler. Üçüncü mısra, **dügâhta sabâ dörtlüsünü** gösterir. Bu mısranın tekrarı vardır ve bu da **sabâ dörtlüsünü** gösterdikten sonra **nevâda bûselikli** yarım karar yapar. VIII.T. Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **dügâhta uşşâk çeşnisi** ve **segâhta hüzzamlı** asma kalış yapar.
- IX. Bu bölüm bir rubâîdir. Bu bölüm **segâhta hüzzam çeşnisi** yapar. İkinci ve dördüncü mısraların tekrarlarıyla beraber besteleri aynıdır.
- X. Bu bölüm beş beyittir. Birinci ve ikinci mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **segâhta ferahnâk dörtlüsünü** gösterir. İkinci mısranın ardından gelen sözlü terennüm kısmı ise, ikinci mısranın ek olarak gösterdiği **yerinde uşşâklı kalıştan** sonra, **segâhta segâh üçlüsünü** gösterir. Üçüncü ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **segâhta hüzzam** ve **çargâhta nikrîz** asma kalışlarından sonra, **dügâhta uşşâklı** karar ederler. Dördüncü mısranın ardından, ikinci mısraya ait terennüm kısmı tekrar edilir. Beşinci mısra iki kere kullanılır. Bu mısra, **segâhta hüzzam çeşnili** kalış yapar. Altıncı mısra, **nim hicaz yedenli nevâda hicaz** ve **çargâhta nikrîzli geçkiler** yapar. Altıncı mısranın da bir sözlü terennümü vardır ve bu da **nim hicaz yedenli nevâda hicaz geçkisi** yapar. Yedinci ve sekizinci mısraların bestesi, birinci ve ikinci mısralarla aynıdır. Sözlü terennüm kısmı da kullanılmıştır. Dokuzuncu ve onuncu mısraların bestesi, üçüncü ve dördüncü mısralarla aynıdır. Yine sözlü terennüm kısmı kullanılmıştır.

Dördüncü Selâm

XI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **segâh perdesi** civarında gezindikten sonra **segâhta segâh üçlüsünü** ve **nevâ perdesini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısralar aynı bestelidir. Bu mısralar, **nevâda hicaz, çargâhta nîkrîz** ve **segâhta hüzzam geçkilerinden** sonra **çargâh perdesinde** kalırlar. Üçüncü mısra, **segâhta hüzzam** ve **segâhta ferahnâk geçkilerinden** sonra **nevâ perdesini** gösterir. **XI.T.** Bir sözlü terennüm olup, **segâhta hüzzamlı** karar yapar.

7.5. Usûl Analizi

Nevâ mevlevî âyîn-i şerîfinden önce, Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa'nın, muzaaf devr-i kebîr usûlündeki nevâ peşrevi çalmır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar iki, terennümleri iki usûldür. Mısraların ilk iki tef'ilelerinde; kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- II. Bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb 3), üçüncü mısra ise MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FÂ (Ahreb 4) veznindedir. Mısralar üç, terennümleri iki usûldür.
- III. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar üç usûldür. Her tef'ile bir ölçüdür.
- IV. MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN FE Û LÜN (Hezec Ahreb müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. İkinci ve dördüncü mısralara ait, iki usûllük terennümler yer almaktadır.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez) vezninde üç beyittir. İkinci mısra yedibuçuk, diğer beş mısra sekiz usûldür. İlk mısra, evfer usûlünün ikinci bölümü olan Türk aksağı usûlüyle başlar. Eksik olan sofyan kısmı, bu mısraya ait son ölçüden hemen sonra gelen "saz" kısmıyla giderilmiştir. Ölçüler içinde, kimi yerde görülen "âh" terennümleri sofyan usûlüne denk düşmektedir. V.T. Ondört usûllük bir "saz" terennümüdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Devr-i kebîr usûlündedir.

- VI. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar birbuçuk, ilk üç mısraın terennümleri ise "1/2" usûldür. Son mısraın terennümü ise bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: Aksak semâî usûlünde, ondört ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VII. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise tekrarla dokuz ölçüdür. Her tef'ile bir ölçüdür. VII.T. Onatlı ölçülük bir "saz" terennümüdür.

- VIII.** MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Mısralar, kendilerinden önceki ölçünün son darbıyla başlarlar. Genellikle, kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır.
- IX.** Bir rubâîdir. Birinci ve üçüncü mısralar, MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 3); ikinci ve dördüncü mısralar, MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FA Î LÜ FE ÛL (Ahreb 1) veznindedir. Mısralar dört usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri, bir dörtlük + bir sekizlik not şeklinde uzatılmıştır.
- X.** FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN (Mütekaarib maksûr) vezninde beş beyittir. Bir, üç, beş, yedi ve dokuzuncu mısralar, kendilerinden önce gelen bir ölçülük "âh" terennümleriyle beraber beş usûldür. İki, dört, altı, sekiz ve onuncu mısralar ise dört usûl olup, kendilerinden sonra üçer usûllük sözlü terennümlerle izlenirler. Beşinci mısra, terennümsüz tekrar edilmiştir. Tef'ilelere uygun bir nota dizilimi görülmekle beraber, ölçülerdeki son heceler bir sekizlik not uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

- XI.** MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Birinci mısra üçbuçuk; iki, üç ve dördüncü mısralar dört usûldür. İlk mısra, evfer usûlünün ikinci bölümü olan Türk aksağı usûlü ile başlar. Eksik kalan sofyan kısmı, ikinci mısran başındaki "âh" terennümü ile doldurulmuştur. **XI.T.** İki usûllük sözlü terennümdür.

Nevâ âyîn-i şerîfinden sonra, Gazi Giray'ın fahte usûlündeki, hüzzam peşrevinin birinci hânesi son peşrev olarak çalınır. Sonrasında, nevâ son yürük semâî icra edilir.

Üçüncü Selâm / Devr-i Kebîr

28
8

VI. 1.m FÂ FÂ TUN FÂ LÄ TUN FÄ I LÜN BELİ YÄ_RI_MEN
 2.m FÂ FÂ TUN FÂ LÄ TUN FÄ I LÜN BELİ YÄ_RI_MEN
 3.m FÂ FÂ TUN FÂ LÄ TUN FÄ I LÜN BELİ YÄ_RI_MEN

10
8

4.m FÂ I LÄ TUN FÂ I LÄ TUN FÄ I LÜN HEY HEY_YÄ_RİM

Üçüncü Selâm / Yürük Semâî

6
8

VII. 1.3.m MUF TE_I LÜN FÄ I LÜN (AH) MUF TE_I LÜN FÄ I LÜN (AH)
 2.4.m MUF TE_I LÜN FÄ I LÜN (CA) MUF TE_I LÜN FÄ I LÜN (AH)

VIII. 1.2.3.m MEF' Ü LÜ_ME FÄ I LÜ_ME FÄ I LÜ_ME FÄ I LÜN MEF' Ü LÜ_ME FÄ I LÜ_ME FÄ I LÜN

IX. 1.3.m MEF' Ü LÜ_ME FÄ I LÜN MEF' Ü LÜ_ME FÄ I LÜN MEF' Ü LÜ_ME FÄ I LÜN MEF' Ü LÜ_ME FÄ I LÜN

X. 1.3.5.7.9.m (AH) FE_Ü LÜN FE_Ü LÜN FE_Ü LÜN FE_Ü LÜN
 2.4.6.8.10.m FE_Ü LÜN FE_Ü LÜN FE_Ü LÜN FE_Ü LÜN

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

XI. 1.m MÜS. TEF. TUN. MÜS. TEF. LE. TUN. LE. TUN.
 2.4.m (AH. TUN. TUN. MÜS. TEF. MÜS. TEF. LE. TUN. LE. TUN.
 3.m (AH. TUN. TUN. MÜS. TEF. MÜS. TEF. LE. TUN. LE. TUN.

8. SABÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

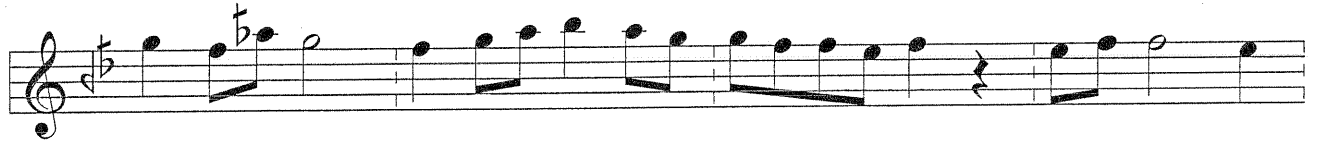
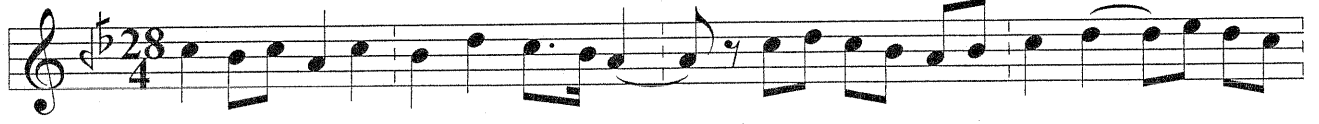
8.1. Notası

SABÂ PEŞREVİ

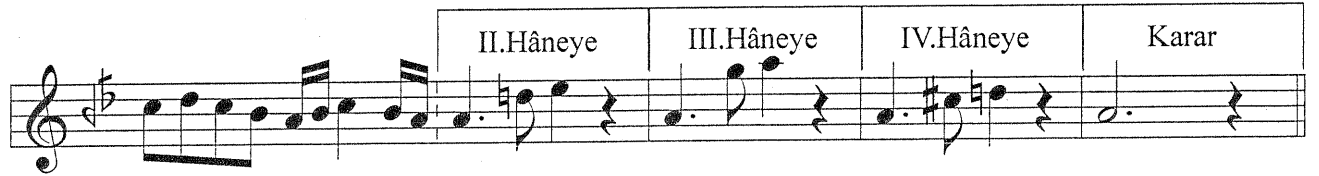
Muzaaf Devr-i Kebîr

Tanbûrî Osman Bey

Birinci Hâne

Teslim

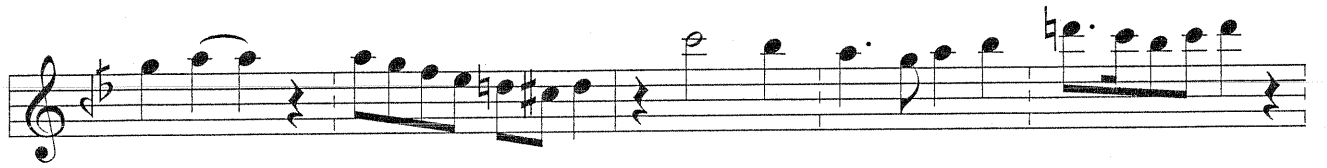

İkinci Hâne

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

SABÂ MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERİFİ

Birinci Selâm

Devr-i Revân I.

İsmâil Dede Efendi

Biş ne vî d ez nâ le vü ban kî—re bâb he—y

yâ—r yâ—r Nük te hâ yi 'aşk der her gû ne bâ—b

he—y hey hey yâ—r pî ri me—n Âh

Bâ—fi gâ n_ü nev ha gû yâ—n dâ i mâ he—y

yâ—r yâ—r Ey Hu dâ—vü ey Hu dâ vü e—y Hu dâ

he—y hey hey yâ—r pî ri me—n âh

II.

Tah tı fev k ez 'aş kı â med der vü cû—d he—y

yâ—r yâ—r Hem ze mî ni tî re hem çer hi ke bû—d

he—y hey hey yâ—r pî—ri me—n Âh

Ez me hab bet zâd hes tî der ci hâ—n he—y

yâ—r yâ—r Beh ri hik met tâ şe ved Hâ lık 'a yâ—n

he—y hey hey yâ—r pî—ri men âh

II.T

Ma Mah bû—bi me—n me mer gû—bi me—n

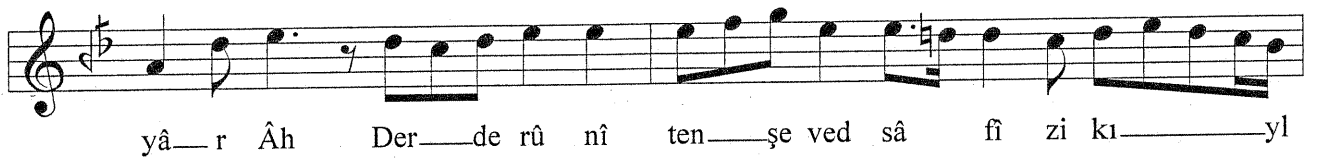
ma mat lû—bi me—n ma mah bû—bi me—n

me mer gû—bi me—n ma mat lû—bi me—n

He—y hey he—y yâ—r pî—ri me—n Âh

III.

Der—ta rî kât ev ve l_ân bâ şed—ki dil he—y

yâ—r Âh Der—de rû nî ten—şe ved sâ fî zi kî—yl

he—y hey hey yâ—r pî ri me—n Âh

'Aş kî mer dâ—n ber te r_e—z 'a—ş

kî Hu dâ—st pî ri me—n

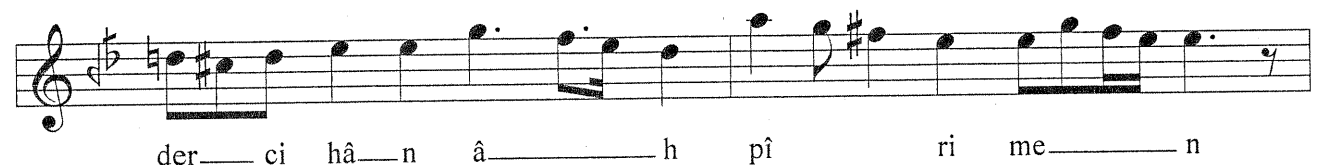
Z'ân ki de—r me—r dân Hu dâ râ—

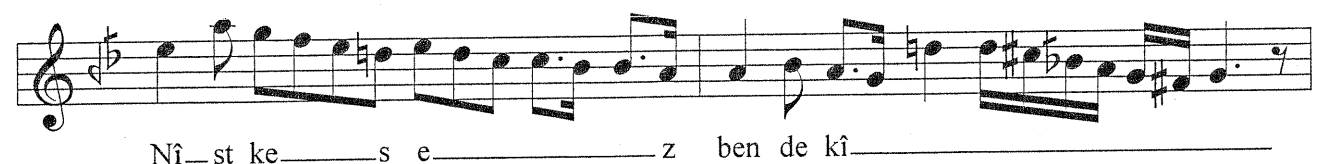
sır ri hâ—st pî ri men Â—h

He—st Hakk ma'—bû di cü—m le cüm le

der—ci hâ—n â—h pî ri me—n

Nî—st ke—s e—z ben de kî—

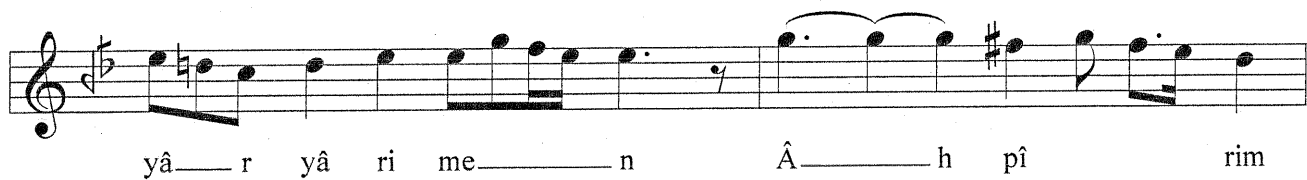

o ci hâ n pî ri men (saz—)

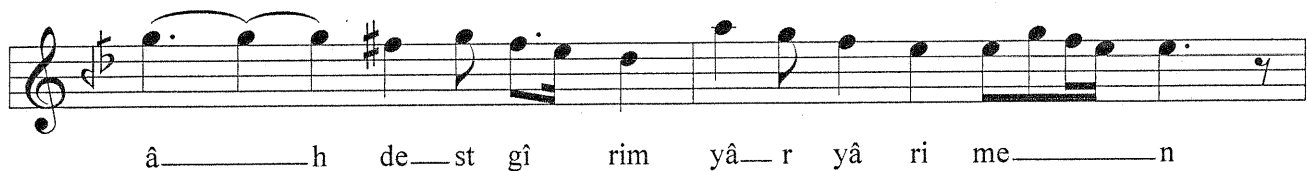
III.T

He—y hey yâ—r yâ ri me—n He—y hey

yâ—r yâ ri me—n Â—h pî rim

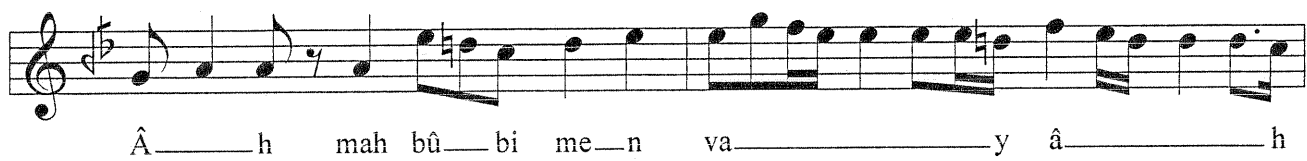
â—h de—st gî rim yâ—r yâ ri me—n

Yâ—r yü re ği—m de—l ci ğe ri—m

yâ—r yâ—r gör—ki ne ler var (saz—)

Â—h mah bû—bi me—n va—y â—h

â—h he—y hey mak bû li me—n va—y

İkinci Selâm

Evfer

IV.

Su—l tâ nı me nî

nî su—l tâ nı me nî

nî V'e—n de—r di—l ü câ—n

câ—n î mâ nı me nî

Â—h De—r men be de mî

mî me—n zi—n de—şe ve—m

ve—m Ye—k câ—n çi—bü ve—d

ve—d sad câ nı me nî

IV.T

Â h î mâ ni me nî

Üçüncü Selâm

Devr-i Kebîr V.

Hem o â dem he_r ve lî_____nû

rî Hu dâ_____st be lî yâ ri me_____n

Dâ ne pi_____n dâ rî ki Ha_____kk e_____z

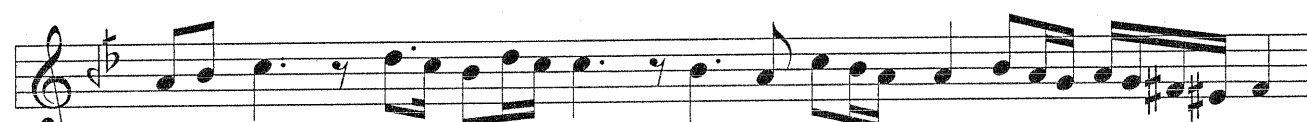
v'e_y cû dâ_____st be lî yâ ri me_____n

Z'ân me lâ ik sec de â_____râm

de_ş zi câ_____n be lî yâ ri me_____n

K'ân de r_o dî de_____nd nû_____rî

bî gi râ_____n be lî yâ ri me_____n

Hakk ha lî_____feş ke_____rd de_____r 'a_____r

z_ü se mâ' be lî yâ ri me n

Tâ ki ke r de d sù yi men zi l

Aksak Semâî

rû nü mâ hey hey yâ rim

V.T

Yürük Semâî

VI.

Ey ki he zâr â fe ri n bu ni ce sul
Her ki bu gün Ve le d'e i na nu ben

tâ n o lu r Âh Ku lu o lan ki ş i ler
yüz s ü re Ah Yok su l i se bâ y o lur

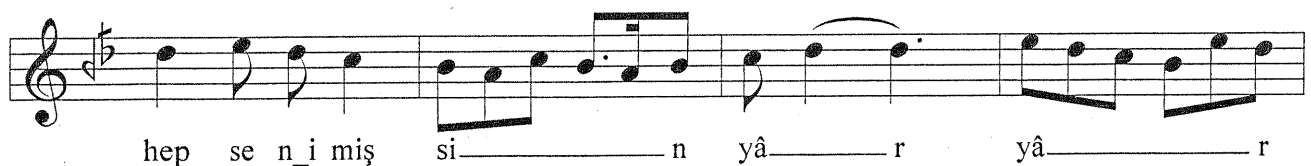
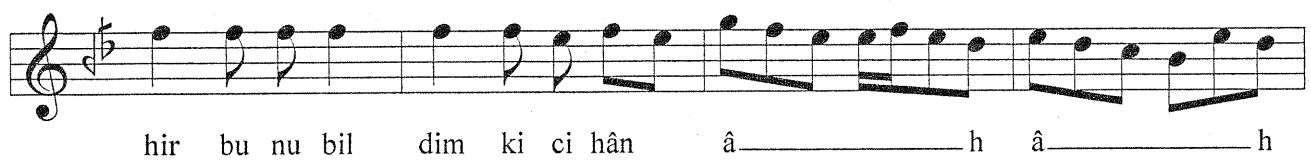
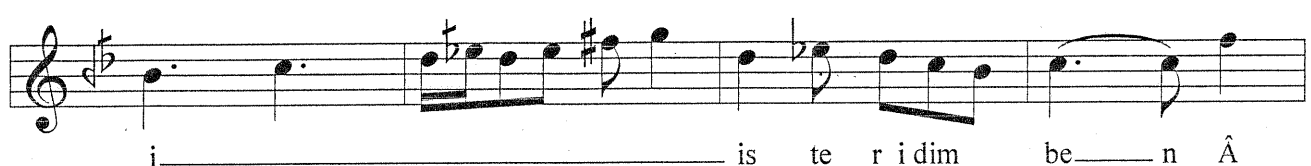
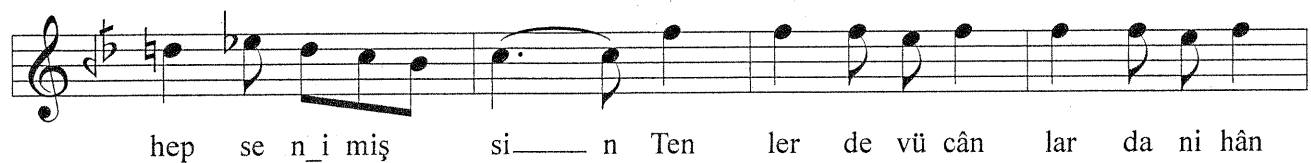
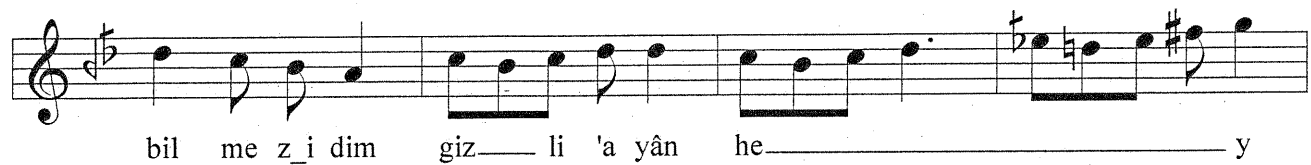
â h â h hüs re v ü hâ kâ n o lur
â h â h bâ y i s e sul tâ n o lur

â h hüs re v ü hâ kâ n o lur
â h â h bâ y i s e sul tâ n o lur

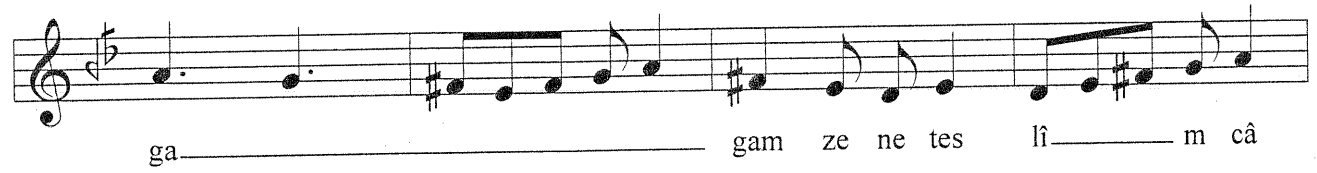
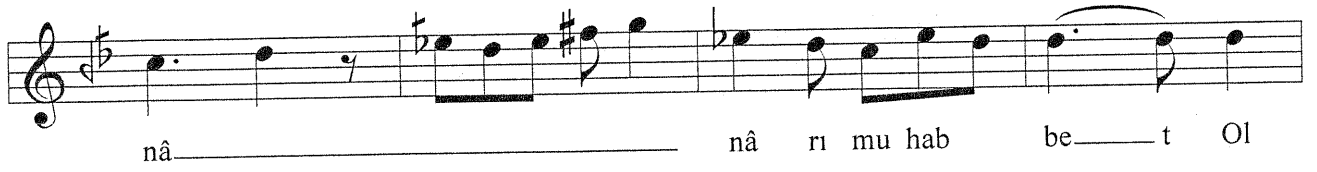
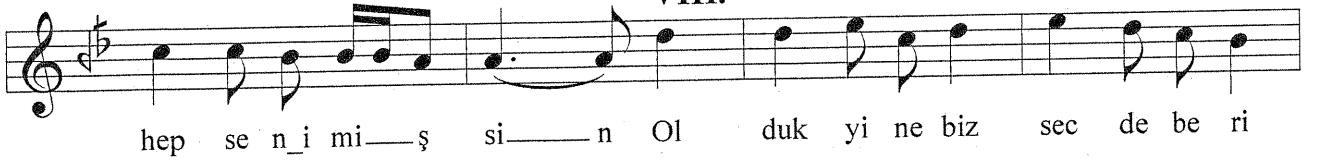
VI.T

VII.

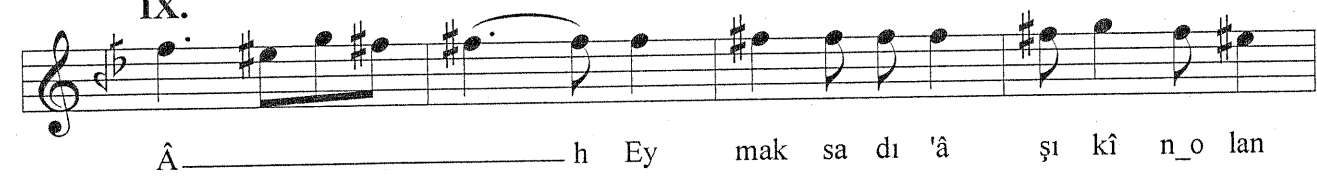
Ben

VIII.

IX.

Mev lâ nâ yâ r yâ r

yâ r yâ ri me n Ey neş 'e i mu' mi nîn o lan

Mev lâ nâ yâ r yâ r

yâ r yâ ri me n Bî çâ re le riz hâ li mi ze

rah mey le yâ r yâ r

yâ r yâ ri me n Bî çâ re le re mu' î n o lan

Mev lâ nâ yâ r yâ r yâ r yâ ri

IX.T

me n Do st do st yâ r yâ ri me n

Dördüncü Selâm

Evfer X.

Sul tâ ni me nî nî su l tâ

ni me nî nî V'e n de r

di l ü câ n câ n î mâ

ni me nî Â h De r men

be de mî mî me n zi n

de şe ve m ve m Ye k câ n

çi büve d ve d sad câ ni me nî

X.T

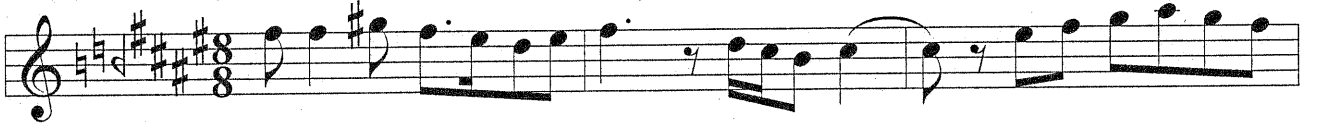
Â h î mâ ni me nî

Evcârâ Peşrev

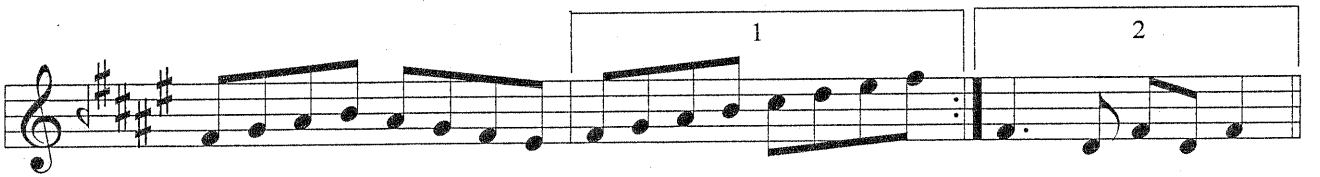
Düyek

Birinci Hâne

Dilhayat Kalfa

Teslim

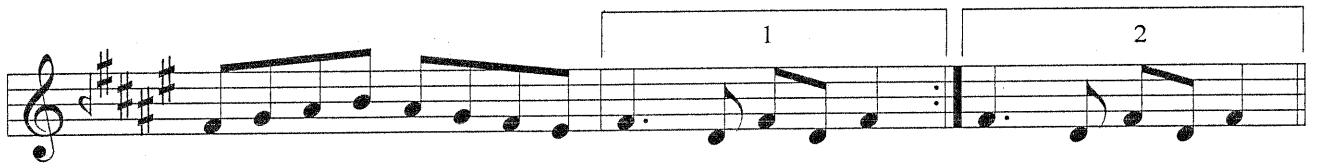

İkinci Hâne

Teslim

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

8.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

بشنوید از ناله و بانکی رباب
نکته های عشق در هر گونه باب
بافغان و نوحه گویان دایما
ای خدا و ای خدا و ای خدا

Bişnevîd ez nâle vü bankî Rebâb (hey yâr yâr)
Nüktehâ-yi ‘aşk der her gûne bâb (hey hey hey yâr pîr-i men)
(Âh) Bâ fiğân ü nevha gûyân dâimâ (hey yâr yâr)
Ey Hudâ vü ey Hudâ vü ey Hudâ (hey hey hey yâr pîr-i men)¹³¹

FÂ İ LÂ TÛN FÂİ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddés)

(Rebabin yakarış ve inleyişini dinle! Her hususta aşk nükteleri, haykırış ve gözyaşı ile dâimâ “Ey Tanrı, ey Tanrı, ey Tanrı” der.)¹³²

II.

تحت فوق از عشق آمد در وجود
هم زمین تیره هم چرخ کبود
از محبت زاد هستی در جهان
بهر حکمت تا شود خالق عیان

¹³¹ Bahâeddîn Sultân Veled, *Rebâbnâme*, İstanbul Belediyesi, Atatürk kitaplığı, Belediye Yazmaları, K. 423/2, s. 24.

¹³² Bu iki beytin tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

(Âh) Taht-ı fevk ez ‘aşk-ı âmed der vücûd (hey yâr yâr)

Hem zemîn-i tîre hem çerh-i kebûd (hey hey hey yâr pîr-i men)

(Âh) Ez mehabbet zâd hestî der cihân (hey yâr yâr)

Behr-i hikmet tâ şevêd Hâlık ‘ayân (hey hey hey yâr pîr-i men)¹³³

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddés)

(Hem yeryüzü, hem de gökyüzü, aşktan daha yüce vücûda geldi. Muhabbetten cihânın varlığı oluştu. Hikmet bahşı o kadar oldu ki; Tanrı göründü.)¹³⁴

II.T. Âh Mahbûb-i men, mergûb-i men, matlûb-i men, mahbûb-i men, mergûb-i men, matlûb-i men. Hey hey hey yâr pîr-i men.

III.

در طریقت اول آن باشد که دل
در درونی تن شود صافی ز قیل
عشق مردان برتر از عشق خداست
ز آن که در مردان خدارا سر هاست
هست حقّ معبود جمله در جهان
نیست کس از بنده گی او جهان

(Âh) Der tarîkat evvel ân bâşed ki dil (hey yâr)

(Âh) Der derûnî ten şevêd sâfî zi kıyl (hey hey yâr pîr-i men)

(Âh) ‘Aşk-ı merdân berter ez ‘aşk-ı Hudâst (pîr-i men)

Z’an ki der merdân Hudârâ sırr-ı hâst (pîr-i men)

(Âh) Hest Hakk ma‘bûd-i cümle der cihân (âh pîr-i men)

Nîst kes ez bende kî o cihân (pîr-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddés)

¹³³ Sultân Veled, *a.g.e.*, s. 27.

¹³⁴ Bu iki beytin tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

(Tarîkatta, kalp öyle (bir halde) olur ki; bedenin içinde dedikodudan temizlenir. Yiğitlerin aşkı, Allah'ın aşkından daha üstündür. Çünkü insanlarda Allah'a ait bir sır vardır. Hakk, dünyada her şeyin ilâhıdır. Onun kulluğundan çıkan (kaçan) kimse yoktur.)¹³⁵

III.T. Hey hey yâr yâr-i men. Hey hey yâr yâr-i men. Âh Pîrim, âh destgîrim yâr yâr-i men. Yâr yüreğim, del ciğerim. Yâr yâr gör ki neler var. Ah mahbûb-i men, vay âh âh hey hey makbûl-i men vay.

İkinci Selâm

IV.

Sultân-ı menî sultân-ı menî

V'ender dil ü cân îman-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî¹³⁶

IV.T. Ah îmân-ı menî.

Üçüncü Selâm

V.

هم او آدم هم ولی نور خداست
دانه پنداری که حقّ از وی جداست
زان ملائک سجده آرامدش ز جان
کأن در او دیدند نوری بی گران
حقّ خلیفش کرد در عرض و سماء
تا که کردد سوی منزل رونما

¹³⁵ Bu üç beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

¹³⁶ Bkz. s. 69-70.

Hem o âdem hem velî nûrî Hudâst (belî yâr-ı men)
Dâne pindârî ki Hakk ez v'ey cüdâst (belî yâr-ı men)
Z'ân Melâik secde ârâmdeş zi cân (belî yâr-ı men)
K'ân der o dîdend nûrî bî-girân (belî yâr-ı men)
Hakk halifeş kerd der 'arz ü semâ' (belî yâr-ı men)
Tâ ki kereded sûy-i menzil rûnümâ (hey hey yârim)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddés)

(O hem insan, hem Tanrı ışığı velî'dir. Hakkın gururudur ve diğer yaratılanlardan başkadır. Ona melekler candan secde ettiler ve onda sıkıntısız ışığı gördüler. Tanrı, onu deniz ve göğün halifesi yaparak, ulaşılacak yere kılavuz etti.)¹³⁷

VI.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur
(Âh) Kulu olan kişiler (âh âh) hüsrev ü hâkân olur
(Âh hüsrev ü hâkân olur)
Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
(Âh) Yoksul ise bây olur (âh âh) bây ise sultân olur
(Âh bây ise sultân olur)¹³⁸

VII.

Ben bilmez idim gizli 'ayân (hey) hep sen imişsin
Tenlerde vü cânlarda nihân (âh âh) hep sen imişsin
(Yâr yâr hep sen imişsin)
Senden bu cihân içre nişan ister idim ben
Âhir bunu bildim ki cihân (âh âh) hep sen imişsin
(yâr yâr hep sen imişsin)

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

¹³⁷ Bu üç beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

¹³⁸ Bkz. s. 71.

Midhat Bahari Beytur, bu kıtanın Farsça ve Sultan Veled'e ait olduğunu, Samî Dede tarafından Türkçe'ye tercüme edildiğini kaydediyor.¹³⁹

VIII.

Olduk yine biz secde-ber-i nâr-ı muhabbet

Olmaz dilimiz beste-i inkâr-ı muhabbet

Cân ü dilimi eyler idim gamzene teslîm

Mahrûm-i gam olsa dil-i zâr-ı muhabbet

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

IX.

(Âh) Ey maksad-ı 'âşıkîn olan Mevlânâ (yâr yâr yâr yâr-ı men)

Ey neş'e-i mu'minîn olan Mevlânâ (yâr yâr yâr yâr-ı men)

Bîçâreleriz hâlimize rahmeyle (yâr yâr yâr yâr-ı men)

Bîçârelere mu'in olan Mevlânâ (yâr yâr yâr yâr-ı men)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb6)(1,2 ve 4.mısralar)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4)(3.mısra)

Rauf Yektâ, VIII. ve IX. Kıtaların bestekâr'a ait olduğunu *Esâtîz-i Elhân*'da kaydediyor.¹⁴⁰

¹³⁹ Midhat Bahari Beytur, *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ Şiirleri, Aşk ve Felsefesi*, İstanbul 1965, s. 17.

¹⁴⁰ Rauf Yektâ, *a.g.e.*, s.159.

Dördüncü Selâm

X.

Sultân-1 menî sultân-1 menî

V'ender dil ü cân î mân-1 menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-1 menî

X.T. Âh î mân-1 menî¹⁴¹

¹⁴¹ Bkz. s. 69-70.

8.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a^{1.m}_{1,5} + b^t_1)$$

$$B(c^{2.m}_{1,5} + d^t_2)$$

$$C(e^{3.m}_{1,5} + f^t_1)$$

$$B(c^{4.m}_{1,5} + d^t_2)$$

II.

$$D(g^{1.m}_{1,5} + h^t_1)$$

$$E(g^{2.m}_{1,5} + i^t_2)$$

$$F(j^{3.m}_{1,5} + k^t_1)$$

$$E'(g^{4.m}_{1,5} + i^t_2) + \text{II.T} \{(l_2 + m_2) + (l'_2 + n_2)\}^{\text{söz}}$$

III.

$$G(o^{1.m}_{1,5} + p^t_1)$$

$$H(r^{2.m}_{1,5} + s^t_2)$$

$$I(t^{3.m}_3 + u^t_1)$$

$$J(v^{4.m}_3 + y^t_1)$$

$$K(z^{5.m}_3 + u^t_1)$$

$$J(v^{6.m}_3 + y^t_1) + \text{III.T} \{(aa_2 + ab_2) + (ac_1 + u'_1) + (ad_2 + ae_2) + (af_2 + ag_2)\}^{\text{söz}}$$

İkinci Selâm

IV.

$$A(a_{1,5} + b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2 + d_2)^{2.m}$$

$$A'(a'_2 + b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2 + d_2)^{4.m} + \text{IV.T}(e_2)^{\text{söz}} + \{(f_2 + f'_2) + (g_2 + h_2) + (i_2 + j_2) + (i'_2 + j_2 + l_2)\}^{\text{söz}}$$

Üçüncü Selâm

V.

$$A(a^{1.m}_{1,5} + b^t_{1/2})$$

$$A'(a'^{1.m}_{1,5} + c^t_{1/2})$$

$$B(d^{3.m}_{1,5} + b^t_{1/2})$$

$$A'(a'^{4.m}_{1,5} + c'^t_{1/2})$$

$$C(e^{5.m}_{1,5} + c''^t_{1/2})$$

$$D(f^{6.m}_{1,5} + g^t_{10/8}) + \mathbf{V.T}\{(h_1 + i_1) + (h_1 + j_1) + (k_1 + l_1) + (m_1 + n_1) + (o_1 + p_1)\}^{saz}$$

VI.

$$E(r_3 + s_3)^{1.m}$$

$$F(t_3 + u_3 + v_3)^{2.m}$$

$$E(r_3 + s_3)^{3.m}$$

$$F(t_3 + u_3 + v_3)^{4.m} + \mathbf{VI.T}\{(y_2 + z_2) + (y_2 + z'_2) + (aa_2 + ab_2) + (aa_2 + ab_2) + (ac_2 + ad_2)$$

$$+ (ac_2 + ad'_{1,5})\}^{saz}$$

VII.

$$G(ae_{3,5} + af_{2,5})^{1.m}$$

$$H(ag_{3,5} + ah_3 + ai_{3,5})^{2.m}$$

$$I(ak_{2,5} + al_{3,5})^{3.m}$$

$$I(ak_{2,5} + al_{3,5})^{3.m}$$

$$H(ag_{3,5} + ah_3 + ai_{3,5})^{4.m}$$

VIII.

$$J(am_{2,5} + an_{3,5})^{1.m}$$

$$J(am_{2,5} + an_{3,5})^{2.m}$$

$$K(ao_{2,5} + ap_{3,5})^{3.m}$$

$$K(ao_{2,5} + ap_3)^{3.m}$$

$$J'(am_{2,5} + ar_4)^{4.m}$$

IX.

$$L(as_{1,5}^t+at_{2,5}+au_2)^{1.m}+L.T(av_2+ay_{1,5})^{söz}$$

$$M(az_{2,5}+ba_2)^{2.m}+M.T(bb_2+bc_{1,5})^{söz}$$

$$L'(at_{2,5}+au_2)^{3.m}+L.T(av_2+ay_{1,5})^{söz}$$

$$L'(at_{2,5}+au_2)^{4.m}+L.T(av_2+ay_{1,5})^{söz}+IX.T(bd_2+be_3)^{söz}$$

Dördüncü Selâm

X.

$$A(a_{1,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A'(a'_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+X.T(e_2)^{söz}$$

8.4. Makam Analizi

Bu eser “başladığı makamdan farklı bir makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta sabâ beşlisi** gösterip, **segâh perdesinde** kalış yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta sabâ beşlisini** gösterdikten sonra, **hüseynî beşlisiyle çargâh perdesine** gelirler. Üçüncü mısra, **nevâda bûselik**, yerinde **sabâ ve dügâhta uşşâklı asma kalışlar** yapar.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta sabâ beşlisi** gösterip, **acemaşîran yedenli irakta segâhlı asma kalış** yaparak, **bestenigâr makamına** geçiş yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar önce **bestenigâr makamı çeşnisine** devam edip, sonra **dügâhta sabâ beşlisiyle** karar ederler. Üçüncü mısra, **nevâ perdesinde acem ve eviç perdelerini** kullanarak **çeşnisiz ve yerinde sabâlı asma kalışlar** yapar. II.T. Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, sırasıyla **yerinde sabâlı, irakta eksik segâhlı, yerinde hicazlı, irakta eksik ferahnâklı ve irakta eksik segâhlı asma kalışlar** yapar.
- III. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **irakta segâh beşlisi ve rastta rast**, ikinci mısra, **hicaz perdesi civarında gezinip segâhta eksik ferahnâk ve yerinde sabâ**; üçüncü mısra **hüseynîde uşşâk, yerinde sabâ ve nevâda bûselik** geçkileri yaparlar. Dördüncü ve altıncı mısralar aynı bestelidir. Bu mısralarda, **uşşâk makamı çeşnileri ve rastta nikrîz, hüseynîaşîranda uşşâk geçkileri** görülür. Beşinci mısra, **dügâhta hicaz, nim hicaz yedenli nevâda bûselik ve hüseynîde uşşâk geçkileri** yapar. III.T. Sözlü bir terennüm olup, yerinde **sabâ makamı çeşnileri, çargâhta çargâh, nevâda rast, hüseynîaşîranda uşşâk, dügâhta hicaz, rastta nikrîz ve dügâhta uşşâk makamı çeşnileri** yapar.

İkinci Selâm

- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar **nim hicaz yedenli nevâda bûselik geçkisi ve çargâhta hicaz beşlisi** yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, **acemaşîran yedenli irakta segâhlı geçki, dügâhta sabâlı** karar yaparlar. IV.T. Bu bölüm söz ve saz terennümlerinden oluşur. Sözlü terennüm kısmı, **irakta segâhlı kalış** yapar. Saz terennümü ise, karışık olarak **nevâda rast ve bûselik geçkilerinden** sonra, **irakta eksik segâh ve yerinde pençgâh geçkileri** yapar. Sonrasında, **dügâhta sabâ makamı çeşnileri** gösterip, **irakta segâhlı asma kalış** yapıp, güçlü **çargâhta** yarım karar yapar.

Üçüncü Selâm

- V. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **bestenigâr makamı çeşnileri** göstererek, güçlü **çargâh perdesine** gelir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, yerinde **sabâ ve irakta segâhli** seyrettikten sonra **acemaşîran perdesine** gelirler. Beşinci mısra, **dügâhta kürdî, rastta rast, dügâhta hicaz ve irakta eksik ferahnâklı geçkiler**, altıncı mısra **bestenigâr makamı çeşnileri** göstererek, **dügâhta sabâlı** karar yapar. V.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, yerinde **uşşâk makamı çeşnisi, nevâda hicaz ve çargâhta nikrîz geçkilerinden** sonra yerinde **sabâ makamı dizisine** geçilerek **hicaz perdesini** gösterir.
- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar, ayrı ayrı kendi aralarında aynı besteye sahiptir. İlk grup mısralar, **çargâhta bûselik geçkisi**, ikinci grup mısralar ise **nim hicaz yedenli nevâda rast ve dügâhta uşşâk geçkileri** yaparlar. VI.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölümde, yerinde **rast makamı çeşnileri ve nevâda hicaz, çargâhta nikrîz geçkileri** görülür.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda hicaz ve çargâhta nikrîz geçkileri** yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar **sabâ makamı çeşnisi** yaparak **dügâhta** karar ederler. Üçüncü mısra, **nevâda hicaz ve çargâhta nikrîz geçkileri** yapar. Bu mısranın aynı besteli tekrarı vardır.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. İlk iki mısra aynı bestelidir. Bu mısralar, **nevâda hicaz geçkisi** yaparlar. Üçüncü mısranın aynı besteli tekrarı vardır. Bunlar da, **dügâhta sabâ dörlüsü ve yegâhta rast dörtlüsüyle** seyrederek. Dördüncü mısra, **bestenigâr makamı çeşnisi** yaparak, **irakta** karar eder.
- IX. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci, üçüncü ve dördüncü mısralar aynı bestelidir. Bu mısralar, **eviç perdesi** civarında gezindikten sonra, yerinde **müstear dörtlüsü** gösterirler. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler de kendi aralarında aynı bestelidir. Bu terennümler, **eviçte eksik ferahnâklı kalış** yaparlar, ikinci mısra, **dügâhta uşşâk çeşnileri** gösterip, sözlü terennümüyle bu seyre devam eder. İlgili terennüm, **irakta eksik segâhli** karar eder. IX.T. Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **dügâhta uşşâklı** seyrederek.

Dördüncü selâm, ikinci selâmın sözlü terennümü ile birlikte aynıdır.

8.5. Usûl Analizi:

Sabâ âyîn-i şerîfinden önce, muzaaf devr-i kebîr usûlünde Tanbûrî Osman Bey'e ait sabâ peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar terennümleriyle beraber ikibuçuk, ikinci ve dördüncü mısralar terennümleriyle beraber üçbuçuk usûldür. Birinci ve üçüncü mısralardaki terennümler, bu mısraların hemen bitiminden sonra ölçü ortasından başlayıp, ardından gelen ölçünün ortasına kadar sürer. Yine, ölçü ortasında biten bu bir usûllük terennümlerden sonra ikinci ve dördüncü mısralar başlar. İkinci ve dördüncü mısraların terennümleri ise iki usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat, mısraların son heceleri bir dörtlük not uzatılmıştır.
- II. I. ile yukarıda bahsedilen bütün özellikleri aynıdır. **II.T.** Sekiz usûllük bir sözlü terennümdür.
- III. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. Birinci mısra birbuçuk, terennümü ise bir usûldür. Terennüm, mısra bitimindeki ölçü ortasından başlar ve müteakib ölçünün ortasında son bulur. Bu terennümün bitiminden sonra ölçü ortasında başlayan ikinci mısra birbuçuk, terennümü ise iki usûldür. Üç, dört, beş ve altıncı mısralar, bir ölçülük terennümleriyle beraber dört usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri bir dörtlük not uzatılmıştır. **III.T.** Ondört usûllük sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir

- IV. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. İlk mısra, evfer usûlünün son beş darbu olan Türk aksağı ile başlar. İlk mısra, bu sûretle üçbuçuk usûldür. Diğer mısralar ise dört usûldür. Birinci ve üçüncü mısraların son hecelerinin, bir sofyan usûlü kadar tekrarlanarak bir sonraki ölçüye taşıdığı görülür. **IV.T.** İki usûllük bir söz ve onsekiz usûllük bir saz terennümünden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Devr-i kebîr usûlündedir.

- V. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. İlk beş mısra, 7/8'lik terennümleriyle beraber iki usûldür. Son mısra ise, birbuçuk usûl olup, 10/8'lik bir usûl terennümüne sahiptir.

İkinci kısım: V.T. On ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

VI. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülse de, “FÂ İ LÜN” tef’ilelerinin son heceleri, kimi yerde bir sekizlik not, kimi yerde de bir sekizlik not + bir ölçü uzatılmıştır. **VI.T.** Yirmiüçbuçuk usûllük bir saz terennümüdür.

VII. MEF’ Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralar altıbuçuk usûldür. İki, üç ve dördüncü mısralardan sonra üçbuçuk ölçülük sözlü terennümler yer alır. İlk mısraın ilk hecesi, **VI.T.** ün son ölçüsünün son darbıyla başlar. Buna bağlı olarak, her mısra ve her sözlü terennümün ilk hecesi, bir önceki ölçünün son darbıyla başlamaktadır. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ifade edilmiştir. Fakat, son heceler farklı şekillerle uzatılmıştır.

VIII. VII. ile mısraların usûl sayıları dışında aynı özellikleri taşımaktadır. Burada, ilk üç mısra altı, son mısra altıbuçuk usûldür. Üçüncü mısraın bir sözlü terennümü vardır , bu da beşbuçuk usûldür.

IX. Bir rubâîdir. Bir, iki ve dördüncü mısralar; MEF’ Ü LÜ ME FÂ İ LÜN ME FA İ LÜN FA’ (Ahreb 6), üçüncü mısra ise MEF’ Ü LÜ ME FA İ LÜ ME FA İ LÜN FA’ (Ahreb 4) veznindedir. Her mısra dörtbuçuk usûldür. Birinci mısradan önce, birbuçuk usûllük “âh” terennümü yer alır. Her mısradan sonra, üçbuçuk usûllük bir sözlü terennüm yer alır. Burada da ilk hecelerin, bir önceki ölçünün son darbıyla başladığı görülür. Mısraların son hecelerinin uzatılmasından ayrı olarak; kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **IX.T.** Beş usûllük bir sözlü terennümdür.

Dördüncü Selâm: İkinci selâmın aynısıdır. Yalnız, saz terennümü yoktur.

Bu âyinin sonunda, Dilhayat Kalfa’nın düyek usûlündeki evcârâ peşrevi ve son yürük semâî çalınır.

8.6. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

I. 1.3.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (HEY_YÄ_RİYÂR____) YÄ_RİYÂR____)
 2.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (HEY_HEY_YÄR____) Pİ_Rİ_ME NİAH____)
 4.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (HEY_HEY_YÄR____) Pİ_Rİ_ME NİAH____)

II. 1.3.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (HEY_YÄ_RİYÂR____) YÄ_RİYÂR____)
 2.4.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (HEY_HEY_YÄR____) Pİ_Rİ_ME NİAH____)

III. 1.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (HEY_YÄ_RİAH____) YÄ_RİAH____)
 2.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (HEY_HEY_YÄR____) Pİ_Rİ_ME NİAH____)
 3.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (Pİ_Rİ_MEN____) Pİ_Rİ_MEN____)
 4.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (Pİ_Rİ_MEN_AH____) Pİ_Rİ_MEN_AH____)
 5.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (Pİ_Rİ_MEN_SAZ____) Pİ_Rİ_MEN_SAZ____)
 6.m FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÂ_TÜN_FÂ_ILÜN (Pİ_Rİ_MEN_SAZ____) Pİ_Rİ_MEN_SAZ____)

İkinci Selâm / Eyfer

9
4

IV. 1.m MÜS_TEF'____ İLETÜN____ TÜN____ MÜS_TEF'____ İLETÜN____)
 2.4.m TÜN____ MÜS_TEF'____ İLETÜN____ TÜN____ MÜS_TEF'____ İLETÜN____)
 3.m (AH____) MÜS_TEF'____ İLETÜN____ TÜN____ MÜS_TEF'____ İLETÜN____)

9. SABÂ- BÛSELİK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

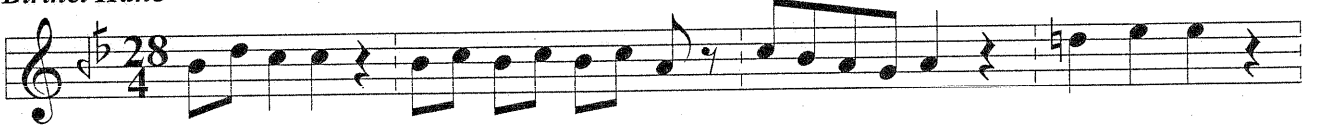
9.1. Notası

SABÂ-BÛSELİK PEŞREVİ

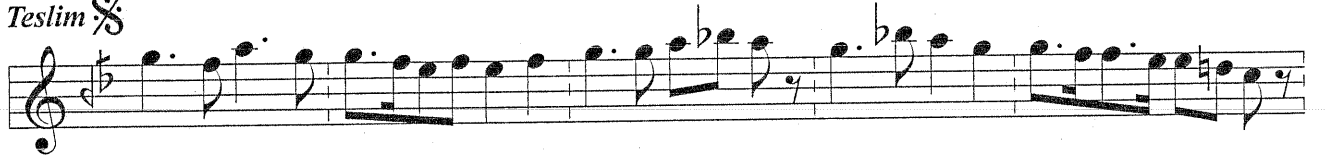
Muzaaf Devr-i Kebîr

Yusuf Paşa

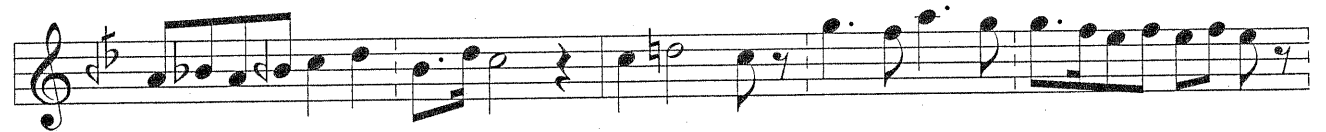
Birinci Hâne

Teslim §

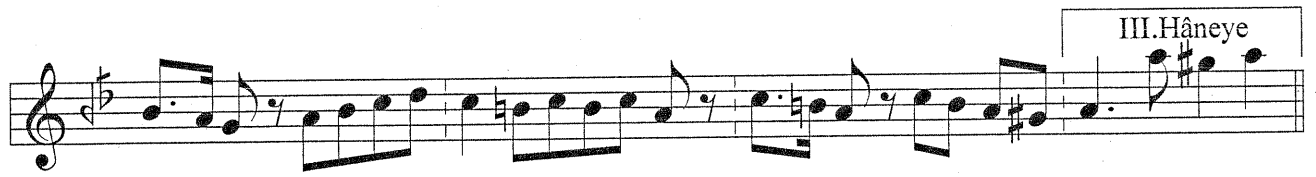

İkinci Hâne

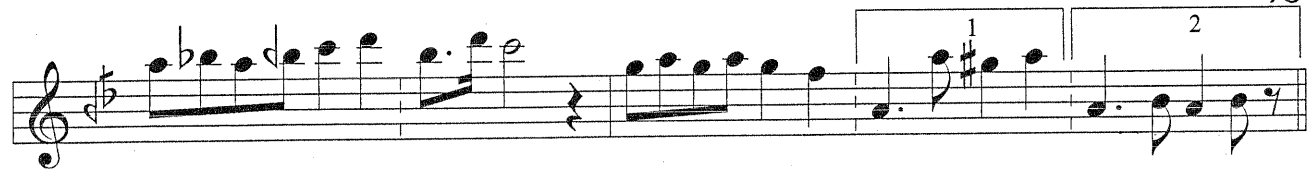
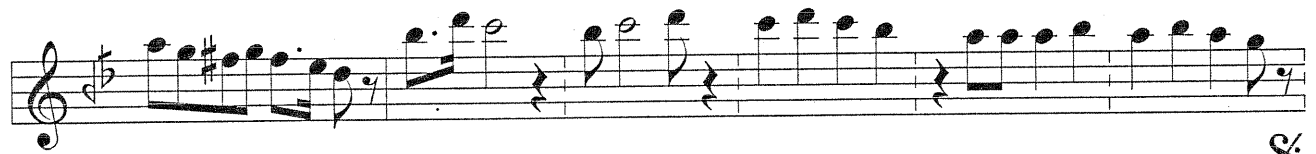

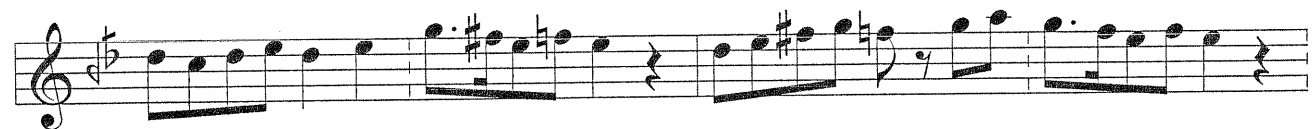
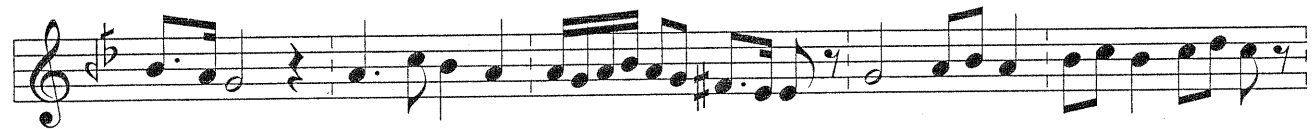
Teslim §

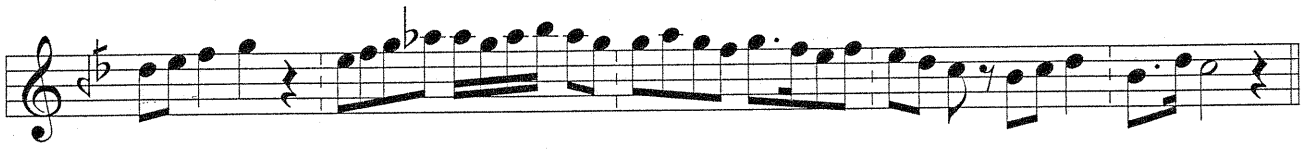

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

Teslim

SABÂ-BÛSELİK MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Düyek

I.

İsmâil Dede Efendi

Â teş ne ze ne d de der di li

mâ mâ i l lâ Hû

yâ hû yâ me n hû Kû teh ne ku

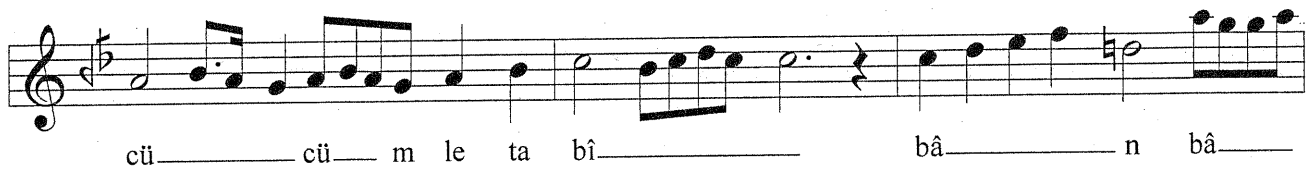
ne d me men zi li mâ

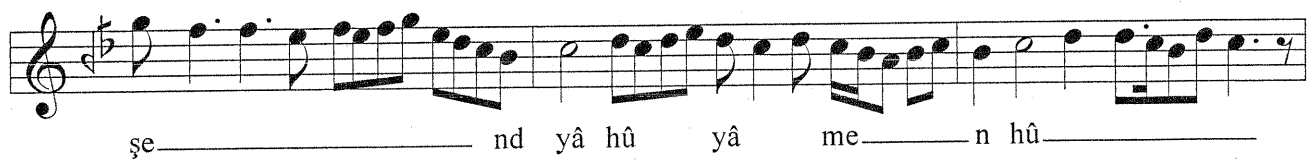
i l lâ Hû yâ hû yâ me n

hû (saz) Ger 'â le mi yâ n

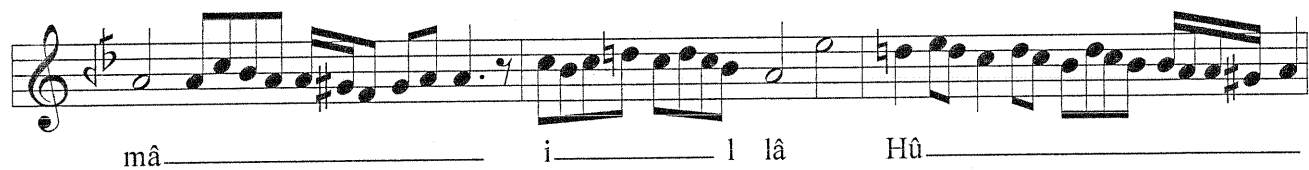
cü cü m le ta bî bâ n bâ

şe nd yâ hû yâ me n hû

Hal lî ne ku ne d mü müş ki li

mâ i l lâ Hû

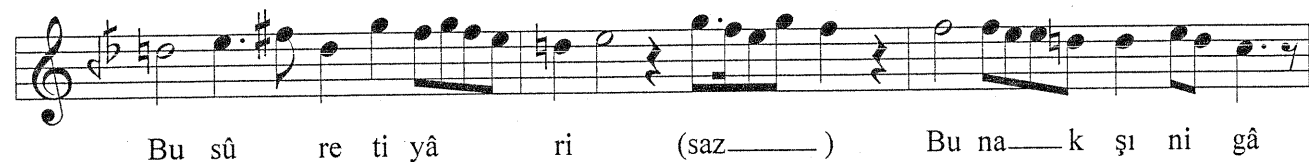
II.

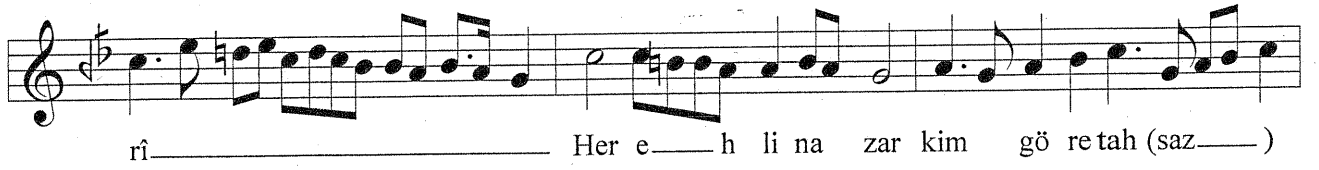
yâ hû yâ me n hû Âh Hey he y ne a câ

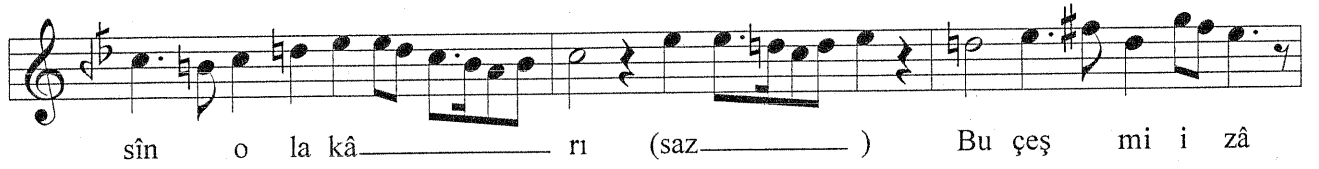
ib be ze miş(saz) hüs nü le Bâ ri (saz)

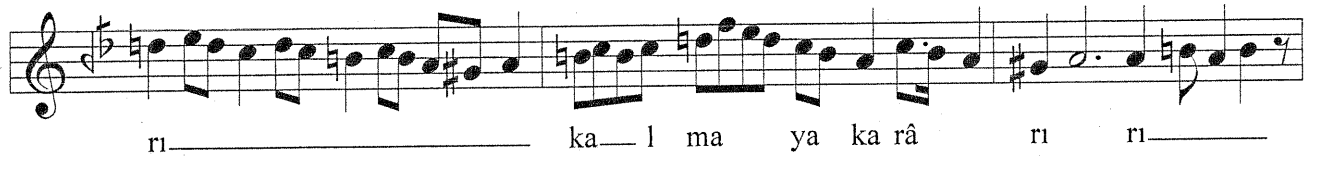
Bu sû re ti yâ ri (saz) Bu na k şı ni gâ

rî Her e h li na zar kim gö re tah (saz)

sîn o la kâ rî (saz) Bu çeş mi i zâ

rî ka l ma ya ka râ rî rî

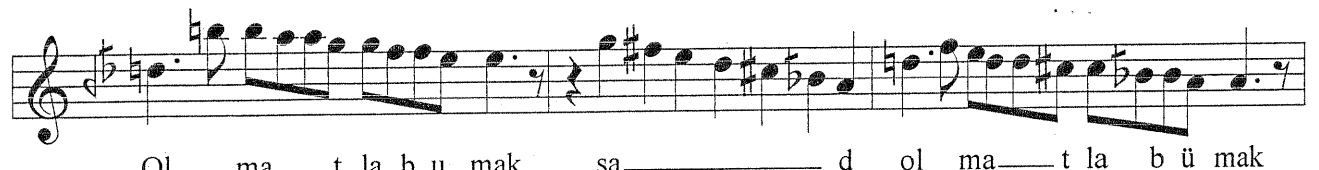
III.

Uş şâ kı ka târ e y le di ışk iç re Mu ha m

me d Ol şâ hi mü mec ce d

Ol ma t la b u mak sa d ol ma t la b ü mak

sa d Ey üş tü r i dil se n o la gö r

pî şî ka tâ rî (saz)

çek iş k_i le Bâ rî Ye de_r d_i le hâ

IV.

rî (saz) Ben bil me z_i dim gi_z li 'a yân

heb se n_i mi ş si n Âh yâr yâ r

mâ bu dum A_l la h Âh Ten ler de vü ca_n

la_r da ni hâ_n hep se n_i mi ş si n Âh

yâ_r yâ_r mâ bu dum A_l la h Âh

Sen de_n bu ci hân i_ç re ni şâ_____ n is te r_i di_____ m

be_____ n Âh yâr yâ_____ r ma bu dum A_l

la_____ h Âh Â hir bu nu bi_l di_____ m ki ci hâ_____ n

hep se_n_i mi_____ ş si_____ n Âh yâ_____ r yâ_____ r

mâ bu dum A_l la_____ h (saz) Dost do_____ st

mak su dum A_l la_____ h (saz) A_h pî_____ rim

de_____ st gî rim mah bû_____ bi me_____ n

A_____ h pî_____ rim de_____ st gî rim mah bû_____ bi

IV.T

V.

men (saz _____) Re sî dem be _____ r

le _____ bi de_r yâ _____ be _____ dî dem

Hû _____ vü _____ yâ me_n hû _____

Hû _____ hû _____ yâ hû yâ me_n

hû _____ hû _____ hû _____

yâ hû yâ me_n hû (saz _____) Te 'al lül

mî _____ ku _____ nem he_r de _____ m

he _____ me _____ hû _____ vü _____ yâ me_n

hû Hû hû

yâ hû yâ me n hû hû

hû hû yâ hû yâ me n hû (saz)

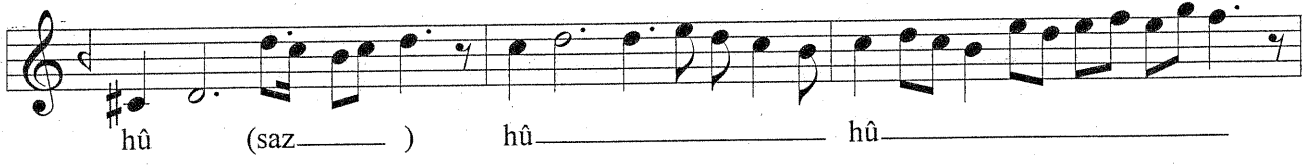
Şi nî dî Şe m si Te b rî

zî (saz) be yâ yed be n

se ri bâ zâ r Be dî dî

mâ hi mi h rû yeş (saz)

he ma yâ hû vü yâ me n

İkinci selâmdan itibâren bestekârın nevâ âyîn-i şerîfinin aynısıdır.

9.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

آتش نزند در دل ما الا هو
کوته ذکد منزل ما الا هو
گر عالمیان جمله طیبیان باشند
حلی نکند مشکل ما الا هو

Âteş nezened der dil-i mâ illâ Hû (yâ hû yâ men hû)
Kûteh nekuned menzil-i mâ illâ Hû (yâ hû yâ men hû)
Ger 'âlemiyân cümle tabîbân bâşend (yâ hû yâ men hû)
Hallî nekuned müşkil-i mâ illâ Hû (yâ hû yâ men hû)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4)

(Bizim gönlümüze ancak Hû ateş vurabilir. Menzilimi (hedefimi) ancak Hû yaklaşılabilir. Tüm insanlar tabîb olsalar dahi, müşkülümüzü ancak Hû çözebilir.)¹⁴²

II.

(Âh) Hey hey ne acâib bezemiş hüsn ile Bârî

Bu sûret-i yâri

Bu nakş-ı nigâri

Her ehl-i nazar kim göre tahsîn ola kârî

Bu çeşm-i izârî

Kalmaya karârî

¹⁴² Bu rubâî Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunmamıştır.

III.

Uşşâk katâr eyledi aşk içre Muhammed

Ol şâh-ı mümecced

Ol matlab u maksad

Ey üştür-i dil sen olagör piş-i katârı

Çek ışk ile bârı

Ye derd ile hârı

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN

MEF' Û LÜ FE Û LÜN MEF' Û LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

II. ve III. bölümlerdeki bu beyitler Şâhidî'nin bir müstezatına aittir.¹⁴³

IV.

Ben bilmez idim gizli 'ayân hep sen imişsin (Âh yâr yâr mâbudum Allah)

(Âh) Tenlerde vü canlarda nihân hep sen imişsin (Âh yâr yâr mâbudum Allah)

(Âh) Senden bu cihân içre nişân ister idim ben (Âh yâr yâr mâbudum Allah)

(Âh) Âhir bunu bildim ki cihân hep sen imişsin (Âh yâr yâr mâbudum Allah)¹⁴⁴

IV.T. Dost dost maksudum Allah. Ah pîrim destgîrim, mahbûb-i men. Ah pîrim destgîrim, mahbûb-i men.

¹⁴³ Abdülbâki Gölpınarlı, *MSM.*, s. 107.

¹⁴⁴ Bkz.s. 343-344.

V.

رسیدم بر لب دریا بدیدم هو و یا من هو
تعلل میکنم هر دم همه یا هو و یا من هو
شنیدی شمس تبریزی بیاید بر سر بازار
بدیدی ماه مهریش همه یا هو و یا من هو

Resîdem ber leb-i deryâ be-dîdem hû vü yâ men hû
(Hû hû yâ hû yâ men hû hû hû yâ hû yâ men hû)
Te'allül mîkunem her dem heme yâ hû vü yâ men hû
(Hû hû yâ hû yâ men hû hû hû yâ hû yâ men hû)
Şinîdî Şems-i Tebrîzî beyâyed ber ser-i bâzâr
Be-dîdî mâh-i mih-rûyeş heme yâ hû vü yâ men hû
(Hû hû yâ hû yâ men hû)

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim)

(Deniz kenarına ulaştım, Allah'ı gördüm., ey O. Her zaman bahâne arıyorum, daima O ve ey O. Şems-i Tebrîzî'nin Pazar başına geldiğini duydun. O'nun Güneş gibi Ay'ını (yüzünü) gördün, dâimâ O ey O.)¹⁴⁵

İkinci selâmdan sonuna kadar Nevâ âyininin aynısıdır.

¹⁴⁵ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

9.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_3+b_3)^{1.m}+A.T(c_1+d_1)^{söz}$$

$$B(a_3+e_3)^{2.m}+B.T(f_1+g_1)^{söz}$$

$$C(h_3+i_3)^{3.m}+A.T(c_1+d_1)^{söz}$$

$$B(a_3+e_3)^{4.m}+B.T(f_1+g_{1/2})^{söz}$$

II.

$$D(j_{2,5}+k_2)^{1.m}$$

$$E(l_2+m_2)^{2.m}$$

$$D(j_2+k_2)^{3.m}$$

$$F(n_2+o_2)^{4.m}$$

III.

$$G(p_2+r_2)^{1.m}$$

$$H(s_2+t_2+u_2)^{2.m}$$

$$I(v_2+y_2)^{3.m}$$

$$J(z_2+aa_2)^{4.m}$$

IV.

$$K(ab_2+ac_2)^{1.m}+K.T(ad_3)^{söz}$$

$$L(ae_2+af_2)^{2.m}+L.T(ag_3)^{söz}$$

$$M(ah_2+a_1_2)^{3.m}+K.T(ad_3)^{söz}$$

$$L(ae_2+af_2)^{4.m}+L.T(ag_3)^{söz}+IV.T\{(ah_{2,5}+a_{1,5}+aj_2)+(ak_2+al_2)\}^{söz}$$

V.

$$N(am_{2,5}+an_{2,5}+ao_3)^{1.m}+N.T\{(ap_2+ar_2)+(as_2+at_2)\}^{söz}$$

$$N(am_{2,5}+an_{2,5}+ao_3)^{2.m}+N.T\{(ap_2+ar_2)+(as_2+at_2)\}^{söz}$$

$$O(au_{2,5}+av_{2,5}+ay_3)^{3.m}$$

$$P(az_{2,5}+bb_{2,5}+bb_3)^{4.m}+P.T(bc_2+bd_2)^{söz}$$

Devamı, ikinci.selâmdan itibaren Nevâ âyininin aynısıdır.

9.4. Makam Analizi

Bu eser, “başka bir âyinin bölümleriyle tamamlananlar” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **dügâhta sabâ beşlisi** ve **uşşâk çeşnisini** gösterdikten sonra, **sabâ çeşnisine** döner. Birinci mısran ardından bir sözlü terennüm kısmı gelir. Bu terennüm **dügâhta sabâ beşlisini** gösterip güçlü **çargâh perdesinde** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısralar, aynı bestelidir. Bu mısralar da, **dügâhta sabâ beşlisini** gösterip, **nim zirgüle yedenli dügâhta bûselikli** karar yapar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler de **dügâhta bûselik çeşnisi** yapıp, **bûselik makamının** güçlüsü **hüseynde** yarım karar yaparlar. Üçüncü mısra, **nevâda bûselikli** ve yerinde **sabâlı** kalırlar yapar. Bu mısran sözlü terennümü **dügâhta sabâ beşlisini** gösterip, makamın güçlüsü **çargâhta** kalır.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar aynı besteye sahiptirler. Bu mısralar, **rastta çargâhlı, bûselikte kürdîli** asma kalırlar yaparlar. Saz payıyla **hüseynî perdesi** gösterilir. İkinci mısra, **nevâda rastlı** ve **bûselikli** asma kalırlardan sonra, **rastta çargâhlı** seyredir. Dördüncü mısra ise, **nevâda rastlı, nim zirgüle yedenli dügâhta bûselikli** asma kalırlardan sonra, **bûselik perdesi** civarında dolaşır.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta bûselikli, hüseynde uşşâklı** asma kalırlardan yapar. İkinci mısra, **nevâda rastlı, hüseynde kürdîli** asma kalırlardan sonra, **dügâhta hicaz çeşnisini** yapıp, **nevâ perdesini** gösterir. Üçüncü mısra, kürdî yedenli **segâhta hüzzamlı** asma kalırlardan sonra, saz payı ile **eviç perdesi** civarında gezinip, bu perdede kalır. Dördüncü mısra, **nevâda hicaz** ve **çargâhta nîkrîz geçkilerinden** sonra tekrar **segâhta hüzzamlı** seyredip saz payı ile **nevâ perdesine** gelir.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda hicaz** ve **çargâhta nîkrîz geçkileri** yapar. Ardından gelen sözlü terennüm kısmı da aynı özelliği gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **gerdâniyede hicaz** ve **çargâhta nîkrîz geçkileri** yapar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler, **rastta hicazkâr çeşnisi** yaparlar. Üçüncü mısra, **rastta hicazkâr çeşnisine** devam edip, **nevâ perdesinde** kalır. Üçüncü mısraya ait terennüm, birinci mısran terennümünün aynıdır. IV.T. Bu bölüm bir sözlü terennümdür. Bu bölümde, **hicazkâr makamına** bağlı olarak **nevâda hicaz, segâhta hüzzam** ve **ferahnâk geçkileriyle** birlikte **rastta hicazkâr çeşnileri** görülür. Saz bölümü ile birlikte **muhayyer perdesi** gösterilir.

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve ikinci mısralar aynı bestelidir. Eviçte **eksik segâhli** ve **gerdâniyede kürdîli** asma kalışlar yapıp, **nim hicaz yedenli nevâda hicazlı** yarım karar ederler. Bu mısraların sözlü terennümleri de aynı bestelidir. Bu terennümler de **rastta hicazkâr çeşnisi** yapıp **muhayyer perdesine** gelirler. Üçüncü mısra, **çargâhta çargâhli** ve **nevâda hicazlı** asma kalışlar yapıp **çargâh perdesine** gelir. Bu mısran terennümü yoktur. Dördüncü mısra, **nevâda hicaz** ve **dügâhta uşşâk**, **irakta segâh**, **yegâhta rastlı** ve **bûselikli** asma kalışlar yapıp saz payıyla **nevâ perdesine** çıkar. Bu mısran terennümü **segâhta eksik ferahnâk** yapıp yine **nevâya** gelir.

İkinci Selâmdan itibaren nevâ âyininin aynısıdır.

9.5. Usûl Analizi

Sabâ-bûselik âyîn-i şerîfinden önce, muzaaf devr-i kebîr usûlünde Yusuf Paşa'ya ait sabâ-bûselik peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Düyek usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FA' (Ahreb 4) vezninde bir rubâîdir. Mısralar, altı usûldür. İlk üç mısraın terennümleri iki usûldür. Son mısraın terennümü ise, birbuçuk usûldür.
- II. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (MEF' Û LÜ FE Û LÜN MEF' Û LÜ FE Û LÜN) (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde bir beyittir. İlk mısra, bir sofyanlık "âh" terennümü ile sekizbuçuk; ikinci mısra ise sekiz usûldür.
- III. II. ile aynı vezindedir. Yalnız burada, her iki mısra da sekizer usûldür. Bu son iki bölümde; kapalı heceler ikilik, açık heceler dörtlük notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri kimi yerde bir ölçü uzatılmıştır.
- IV. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Her mısra dört, terennümleri ise üç usûldür. **IV.T.** Onbir ölçülük bir sözlü terennümdür.
- V. ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim) vezninde iki beyittir. Her mısra sekiz usûldür. Birinci ve ikinci mısraların terennümleri sekiz, dördüncü mısraın terennümü ise dört usûldür.

Bu âyîn-i şerîf, ikinci selâmdan itibaren bestekârın nevâ âyîn-i şerîfinin aynısıdır.

10. ŞEVKUTARAB MEVLEVÎ ÂYÎN-i ŞERÎFÎ

10.1. Notası

ŞEVKUTARAB PEŞREVİ

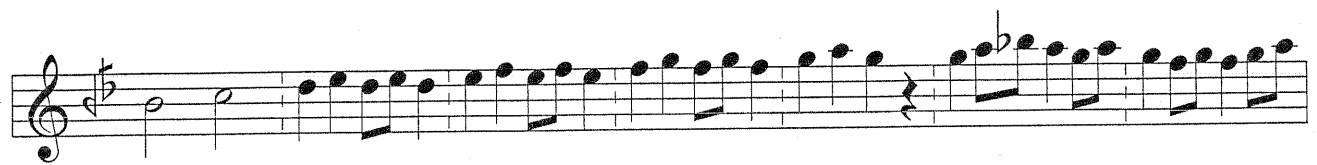
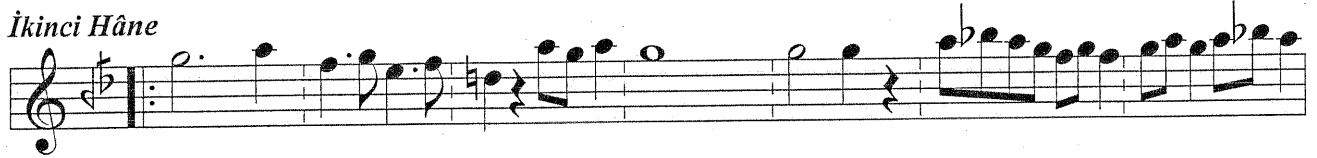
Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

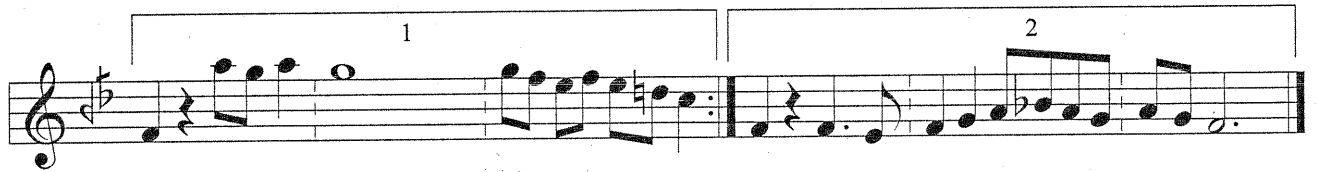
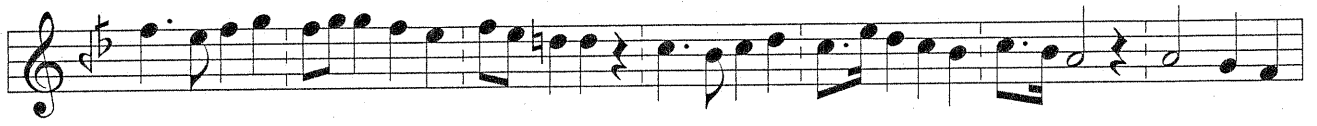
İsmâil Dede Efendi

The musical score is written in a single system with ten staves. It begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a time signature of 2/8. The first staff includes a '28' above the time signature. The melody is composed of eighth and sixteenth notes, with various rests and accidentals (sharps and flats) throughout. The piece concludes with a double bar line and repeat signs.

İkinci Hâne

ŞEVKUTARAB MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

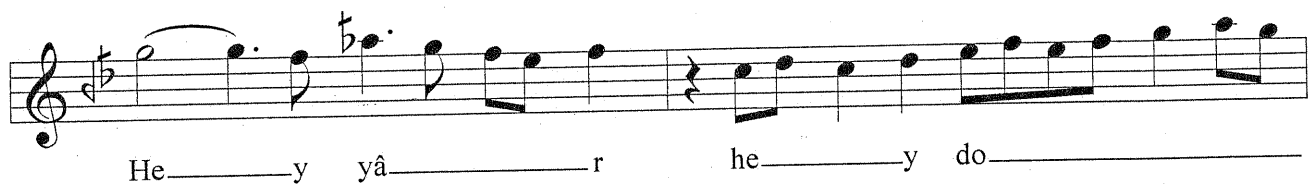
İsmâil Dede Efendi

Düyek

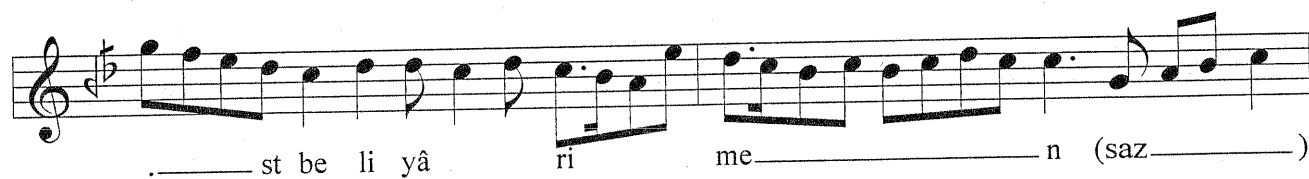
I.

He-y yâ-r Ey has re ti hû
bâ nı ci hâ-n rû yi ho şe-
t he-y yâ-r he-y do-
st be lî yâ ri me-n (saz)
V'ey kib le i zâ hi dâ n dü e-b
rû yi ho şe- t he-y yâ-r
hey do-st be lî yâ ri me-n (saz)
Ez cüm le sı fâ tı hî-ş ü-r yân keş tem (saz-)

He y yâ r he y do

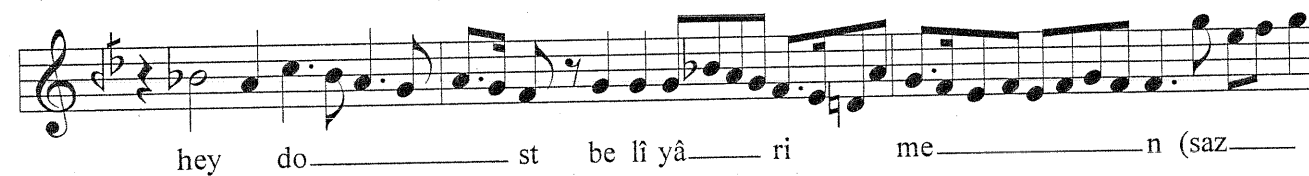
st be li yâ ri me n (saz)

Tâ gav ta ho re m bü reh ne de r

cû yi ho şe t he y yâ r

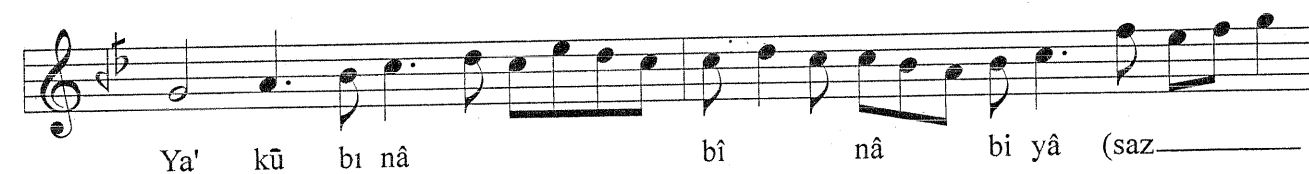

hey do st be li yâ ri me n (saz)

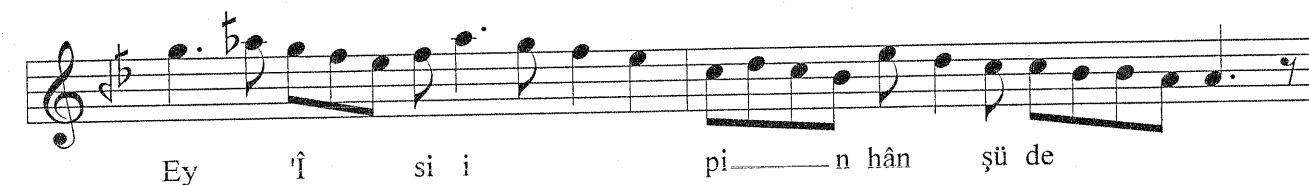
II.

Ey Yû su f â hi r sù yi î n (saz)

Ya' kû bı nâ bı nâ bı yâ (saz)

Ey 'î si i pi n hân şü de

ber tâ ri m mî nâ bı yâ

Ey Kā be kav seyn mer te be t

v'â n dev le t bâ me k re met (saz)

Kes nî st şâ hâ mah re me t

der ku rb e v e d nâ bi yâ

Mâh dû m câ nem Şem sed dî n

e z câ he t e y rû hü'l e mîn (saz)

Teb rî z çü n a r şı me kî n

ez Mes ci di A k sâ bi yâ

II.T

Mah bû bi men mer gû bi me n

III.

ma t lû bi me n mak bû li men Âh

Ü m mî di men be fa

d li Hu dá ve n di e k be re

st he y yâ r he y do

st be lí yâ ri me n câ nim

Â râ mi câ ni mâ

be se nâ yi pey gâ m be re

st he y yâ r he y do

st be lí yâ ri me n câ nim

Fa _____ fah rem _____ be

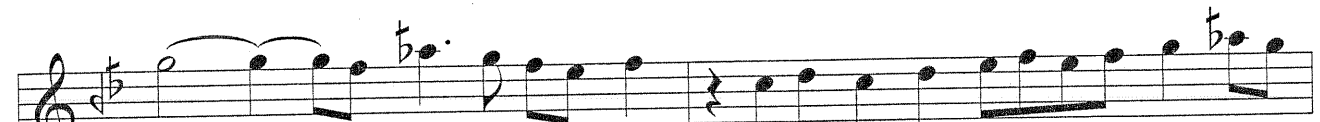
dâ _____ n re sũ _____ l ki _____

nâ _____ nâ me _____ ş

Mu ha _____ m me de _____ st va _____ y

he _____ y yâ _____ r he _____ y do _____

_____ st be lĩ yâ ri me _____ n

Rũ ye _____ ş çũ mã hi tâ _____

_____ b ũ ka de _____ ş çũ _____ n sa ne _____ v be re _____

st he _____ y yâ _____ r he _____ y do _____

IV.

—st be lí yâ ri me_____n Âh

Hâ ki ka de met sa 'â de_____t câ ni—me ne_____st

he_____y yâ_____r hey do_____

—st be lí yâ ri me_____n Âh

Hâk ez ka de met he me gü l ü yâ se—me ne_____st

he_____y yâ_____r hey do_____

—st be lí yâ ri me_____n Âh

Ser tâ ka de met câ ni tü be_____r mî rû yed

he_____y yâ_____r he_____y do_____

st be lî yâ ri me n

Z'ân hâ ki ka dem çi rû yi be r dâ ş te ne st

he y yâ r he y do

st be li yâ ri me n

İkinci Selâm

Evfer V.

Â h Ey tû tû ti i
A h Sâ kî kî tû mâ

(saz) î sâ sâ ne fe
(saz) râ yâ yâ d kü

s v'e y bü bü l bü li
n sa d hî hî k râ

li Şî rî n ne vâ
râ pür bâ d kü n

(saz) Hîn zü zü h re râ
(saz) Er vâ vâ h râ

kâ lî lî ve kü n
Fe r hâ hâ d kü n

(saz) z'ân na na ğ me hâ
(saz) der 'a 'a ş ki ân

hâ yî câ n fe zâ
â n Şî rî n li kâ

Â h ey Dû Dû ş be r

be r der gâ gâ hı 'i z

'i z ze t kû kû si su

su l tâ ni ni ze de m (saz)

Â h ey Ha Ha y me be r

be r bâ lâ lâ yi dâ

(saz) rül mü l mü l ki ra b

ra b bâ nî nî ze de m

Üçüncü Selâm

Devr-i Kebîr VI.

Ey sa bâ hâ lî zi ho d

hâ li Şe m. sü' d dî n be yâ r

'An be r ü mü ş ki Hu te n ez

Çî n be Kons ta n ti n be yâr Âh

Mâ be nû yi Şem si dî n se r

hô — ş şu dîm vü mî rû ye — m

Mâ zi câ mî Şe — m si dî — n mes

tî — m sâ kî me — y be yâ — r

Aksak Semâî

Â — h be lî yâ ri — m va — y

VI.T

Yürük Semâî VII.

Ey ki he zâr â fe ri — n bu ni ce sul tâ n_o lu — r
Her ki bugün Ve le d'e — i na nu ben yüz sü re —

Ku lu o lan ki şi ler cā—nim hüs re v_ü hâ kâ n_o lu—r a man—
 Yok su l_i se bâ y_o lur cā—nim bâ y_i se sul tâ n_o lu—r a man—

hüs re v_ü hâ kâ n_o lu—r
 bâ y_i se sul tâ n_o lu—r

VII.T

VIII.

Mec

nü n_ü pe rî şâ ni tü em destem gî—r yâr ey yâ ri men vay Ser

geş te v_ü hay râ ni tü em destem gî—r yâr ey yâ ri men vay Her

bî se r_ü pâ yi dest gî rî dâ red Men

bî se r_ü sâ mâ ni tü em des tem gî_____r yâr ey yâ ri men vay

yâr yâr yâ_rime___n yâr Âhyâ rimen yâ rimerâ dostyâ rimen vay

VIII.T

IX.

Ben

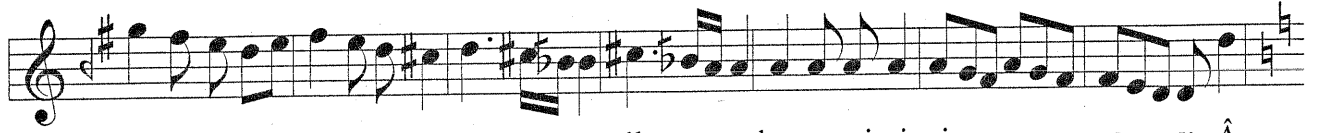
bil me z_i dim giz li 'a yan he_____ hepse n_i mi___ş sin Ten

ler de vü cân lar da ni hân â_____ h hepse n_imiş sin Sen

den bu ci hân iç re ni şân i_____ is te r_i dim ben Sen

den bu ci hân iç re ni şân i _____ is te r_i dim ben Â

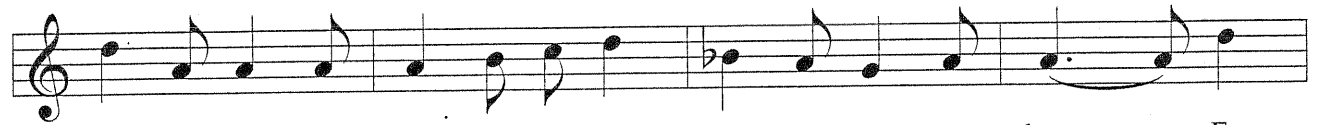
hir bu nubil dîmki ci hânâh _____ âh _____ hepsen_imiş si _____ n va—y Â

hir bu nu bil dim ki ci hân â _____ h hepsen_imi—ş sin Pin

hân me şev ki rû yi tû ber mâ mu bâ re kest Nâ

zâ re i tû ber he me cân hâ mu bâ re kest Ey

bes te gân ten be te mâ şâ yi cân—re vîd Ey

bes te gân ten be te mâ şâ yi cân—re vîd K'a

hir Re sül güft te mâ şâ mu bâ re ke _____ st

XI.

Â—h Ne iş ka sab r_e de r_ol dum ne ak l_i le yâ— rı—m
 Â—h Be lâ yı iş k_i le hāk kâ ki n'ol du ğum bi—l me—m
 Â—h Se mâ î gi bî be n_ol bî ho dem ki â le—m de—

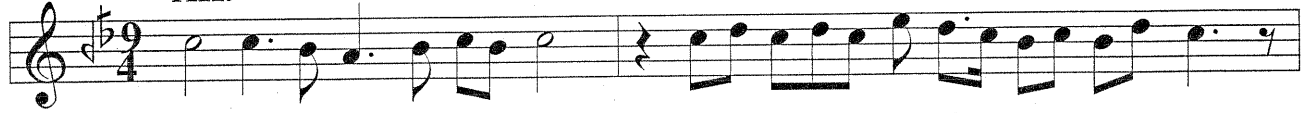

Ne kâ rı ba şa çı kar dım ne bel li bî kâ— rı—m vay—
 Bu an lanur e lemim den ki â şı kı zâ— rı—m vay—
 Nekey fi le mü te key yif ne mest_ü hüş yâ— rı—m vay—

Dördüncü Selâm

Evfer

XII.

Â—h Sul tâ nı— me nî

(saz—) sul tâ nı— me nî

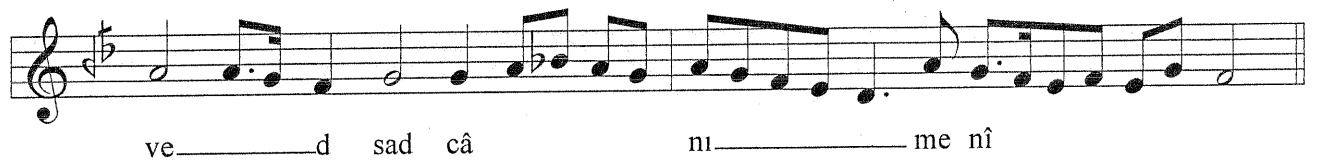
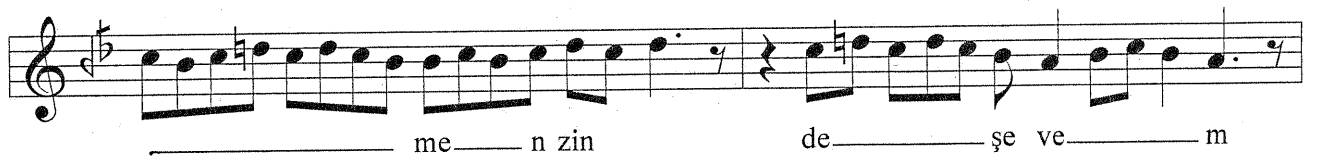
nî V'e— n de— r di— l_ü câ— n

câ— n î mâ nı— me nî

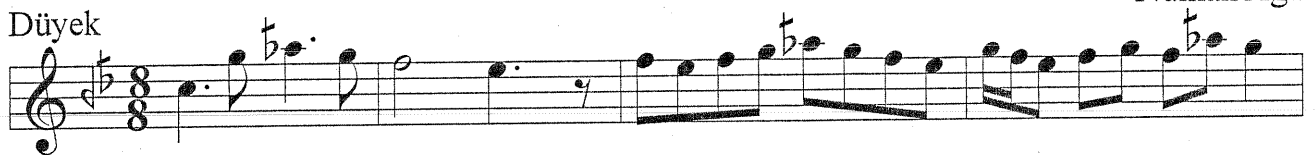

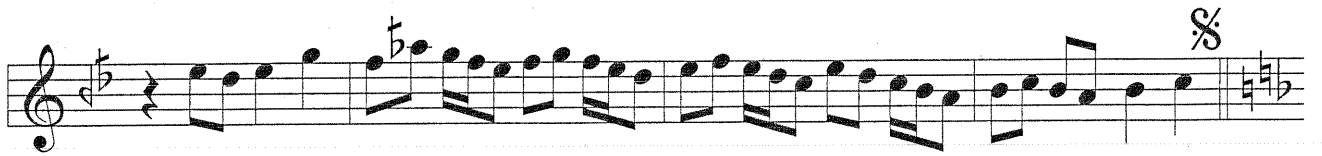
(saz—) Der men be— de mî

Şevkefzâ Son Peşrev

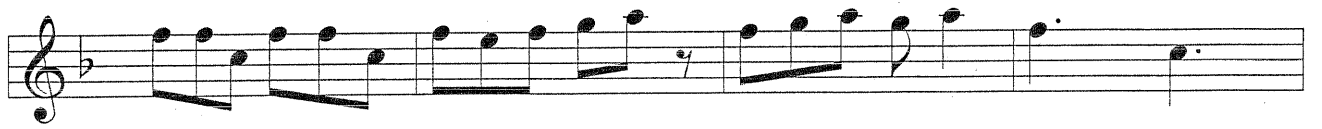
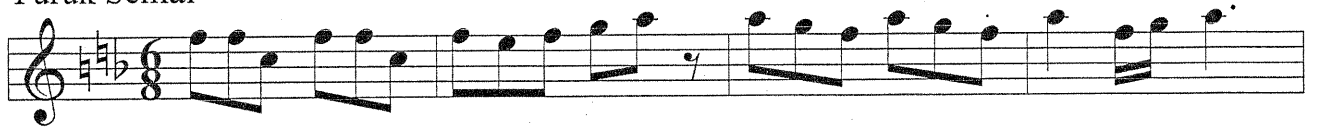
Nûman Ağa

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

10.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

ای حسرت خوبان جهان، زوی خوشت
وی قبله زاهدان، دو ابروی خوشت
از جمله صفات خویش عریان گشتم
تا غوطه خورم برهنه، در جوی خوشت

Şefik Can, a.g.e. , rb. no: 421

(Hey yâr) Ey hasret-i hûbân-ı cihân, rûy-i hoşet

(hey yâr hey dost belî yâr-ı men)

V'ey kible-i zâhidân, dü ebrû-yi hoşet (hey yâr hey dost belî yâr-i men)

Ez cümle sıfat-ı hîş uryân geçtem (hey yâr hey dost belî yâr-i men)

Tâ gavta horem bürehne, der cûy-i hoşet (hey yâr hey dost belî yâr-i men)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(ilk mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)(son üç mısra)

(Ey güzel yüzüne, bütün dünya güzellerinin hasret oldukları güzel varlık! Ey iki hoş kaşının bütün zâhidlere kible olduğu güzel. Ben bütün beşerî sıfatlarımı üstümden attım, soyundum, senin o güzellik ırmağına çıplak olarak dalmak istiyorum.)

II.

ای عیسی پنهان شده بر طارم مینا بیا
یعقوب مسکین پیر شد، ای یوسف بر نایا
گاوی خدایی می کند، از سینه سینا بیا
در گور تن تنگ آمدم ای جان با پنهان بیا
زان طره ای اندر همت، ای سر ارسلنا بیا
ای دیده بینا بحق، وی سینه دانا بیا
دل داده ام دیراست من، تاجان دهم جانا بیا
اول تو ای دردا برو، و آخر تو درمانایا
اندر دل بیچاره ام چون غیر تو شد لا بیا
دی بردلش تیری بز، دی برسرش خارایا
کس نیست شاهها محرمت در قرب او ادنی بیا
ای آب و ای آتش بیا ای در و ای دریا بیا

"ای یوسف آخر سوی این یعقوب ناینا بیا
از هجر روزم قیر شد، دل چون کمان بد تیر شد
ای موسی عمران که در سینه چه سیناهاست
رخ زعفرانرنگ آمدم خم داده چون چنگ آمدم
چشم محمد بانمت، و اشوق گفته در غمت
خورشید پیشت چون شفق ای برده از شاهان سبق
ای جان تو و جانها چو تن بی جان چه از ز خود بدن
تا برده ای دلرا گرو شد کشت جانم در درو
ای تو دوا و چاره ام، نور دل صد پاره ام
نشناختم قدر تو من، تا چرخ می گوید ز فن
ای قاب قوس مرتبت وان دولت بامکرمت
ای خسرو مهوش بیا ای خوشتر از صد خوش بیا

"مخدوم جانم شمس دین! از جاهت ای روح الامین

تبریز چون عرش مکین از مسجد اقصی بیا"

Mevlânâ, DK., s. 55, gz. no: 16

Ey Yûsuf âhir sût-yi în Ya'kûb-ı nâ-bînâ biyâ

Ey 'Îsi-i pinhân şüde ber târem-i mînâ biyâ

Ey Kâbe kavseyn mertebet v'ân devlet bâ mekremet

Kes nîst şâhâ mahremet der kurb ev ednâ biyâ

Mahdûm cânem Şemseddîn! Ez câhet ey Rûhu'l-emîn

Tebrîz çün'arş-ı mekîn ez Mescid-i Aksâ biyâ

MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN
(Bahr-i recez)

(*Ey Yûsuf, sonucu şu gözleri görmeyen Yâkub'a gel. Ey gizlenmiş İsâ şu gökkubbenin üstünde bir görün. Ayrılıktan günüm karardı. Gönlüm yay gibiydi. kıla döndü. Yoksul Yâkub ihtiyarladı, ey genç Yûsuf, gel. Ey İmranoğlu Mûsa, sana gönlümde ne Tûrusinâ'lar var. Öküz Tanrılık etmede, gel artık Tûrusinâ'dan. Benzim safrası gibi sarardı, boynum büküldü, çenge döndü. Beden mezarında daraldım, sıkıldım, gel ey*

genişlik ferahlık veren can. Muhammed’i gözleyen gözüm gamınla, müştâkım sana diyor; “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” âyetinin sırrı, o dağınık saçlardan yüzünü göster, gel. Güneş sana karşı sanki akşam kızılığı, ey pâdişâhlardan bile öndülü kapan er, ey Tanrı’yla bakan, Tanrı’yla gören göz, ey her şeyi bilen gönül, gel. Bütün canlar, sana karşı sanki beden, sense cansın. Cansız bedenden neye yarar? Çoktandır gönül verdim sana, gel ey sevgili de canımı da vereyim gitsin. Gönlümü aldığın günden beri can ekinim biçildi gitti; sonucu dert sensin, git; sonucu derman sensin, gel. Ey sevgili ilâcım da sensin, çârem de sen, yüz parça olmuş gönlümün ışığı da sen; çâresiz gönlümde senden gayri ne varsa yok oldu, gel. Senin kadrini bilmedim de felek, inadına var diyor, okla gönlünü vur başını taşlara; gel. *Ey mertebesi, “Aralarında iki ot atımı kadar yer kaldı” âyetiyle bildirilen, ey o yücelik devletine sahip olan; ey pâdişâhım, kimsecik mahrem olamaz sana, “Belki de daha yakın” makamından gel.* Ey ay gibi güzel pâdişâh, ey yüzlerce güzelden güzel, ey su, ey ateş, gel. Gel ey inci, gel ey deniz. *Ey kendisine canımın kul, köle olduğu Şemseddîn, ey Rûhü’l-emîn, Tebriz, senin yüceliğin yüzünden oturamaklı arşa döndü, Mescid-i Aksâ’dan gel.)*¹⁴⁶

II.T. Mahbûb-i men, mergûb-i men. Matlûb-i men, makbûl-i men.

III.

امید من به فضل خداوند اکبرست

آرام جان ما به ثنای پیغامبرست

فخرم بدان رسول که نامش محمداست

رویش چو ماه تاب و قدش چون صنوبراست

(Âh) Ümmîd-i men be-fadl-ı hüdâvend-i ekberest

(hey yâr hey dost belî yâr-ı men cânım)

Ârâm-ı cân-ı mâ be-senâ-yi peygâmerest

(hey yâr hey dost belî yâr-ı men cânım)

Fahrem bedân resûl ki nâmeş Muhammedest

(vay hey yâr hey dost belî yâr-ı men cânım)

Rûyeş çü mâh-i tâb ü kadeş çün sanevberest

(hey yâr hey dost belî yâr-ı men cânım)

MEF’ Û LÛ FÂ İ LÂ TÛ ME FÂ İ LÛ FÂ İ LÛN (Bahr-i muzârî ahreb-i mekfûf)

¹⁴⁶ Mevlânâ, DKT., c.I, s. 24, gz.no. XII.

(Ümidim, en büyük Allâh'ın lütfüdür. Gönlümüzün dinlenmesi, Peygamber'in övgüsüyledir. Övünmem, adı Muhammed olan peygamberyledir. Onun yüzü, dolunay; boyu, ağaç gibidir.)¹⁴⁷

IV.

خاكِ قدمت سعادت جانِ منست
خاكِ از قدمت همه گل و یاسمن است
سر تا قدمت خاكِ تو برمی روید
زان خاكِ قدم، چه روی بر داشتن است؟

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 316

(Âh) Hâk-i kademet sa'âdet cân-ı menest

(hey yâr hey dost belî yâr-i men)

(Âh) Hâk ez kademet heme gül ü yâsemenest

(hey yâr hey dost belî yâr-i men)

(Âh) Ser tâ kademet cân-ı tü ber mîrûyed

(hey yâr hey dost belî yâr-i men)

Z'ân hâk-ı kadem, çi rûy-i ber dâştenest?

(hey yâr hey dost belî yâr-i men)

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb3)(1.,2. ve 4.mısralar)

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb4)(3.mısra)

(Ayağının bastığı toprak, canımın mutluluğudur. Toprak, onun ayakları altında çiğnendiği için, baştan başa gül olmuştur, yâsemin olmuştur. Sevgilim, ayağını bastığın yerler sana meyveler verir, çiçekler, çimenler bitirir. O ayağını bastığın topraktan nasıl yüz kaldırılabilir?)

¹⁴⁷ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

İkinci Selâm

V.

هین زهره را کالیوه کن زان نغمه‌های جان‌فزا
با چهره‌ای چون زعفران با چشم‌تر آید گوا
که داد ده مارا زغم کو گشت در ظلم ازدها
تا غلغل افتد در عدم از عدل تو ای خوش‌صدا
ارواح را فرهاد کن ، در عشق آن شیرین لقا
در دم ز راه مقبلی در گوش ما نفخه خدا
هین از نسیم باد جان که را ز گندم کن جدا
تا گل بسوی گل رود ، تادل بر آید بر سما
در گوش یک باران خوش موقوف یک باد صبا
پا بودا کنون سر شود ، که بودا کنون کهر با

خاموش کن آخر دمی ، دستور بودی گفتمی
سری که نفکنندست کس در گوش اخوان صفا

" ای طوطی عیسی نفس ، وی بلبل شیرین نوا
دعوی خوبی کن بیا تا صد عدو و آشنا
غم جمله را نالان کند تا مرد وزن افغان کند
غم را بدرانی شکم با دور باش زیر و بم
" ساقی ! تو ما را یاد کن صد خیک را پر باد کن
چون تو سرا فیل دلی ، زنده کن آب و گلی
ما همچو خرمن ریخته ، گندم بکاه آمیخته
تا غم بسوی غم رود ، خرم سوی خرم رود
این دانه‌های نازنین محبوس مانده در زمین
تا کارجان چون زرشود ، باد لبران هم بر شود

Mevlânâ, DK., s. 53, gz. no: 11

(Âh) Ey tûti-i 'Îsâ nefes, v'ey bülbül-i Şîrîn nevâ

Hîn Zühre râ kâlîve kün z'ân nağmehâ-yı cân fezâ

(Âh) Sâkî! Tü mârâ yâd kün, sad hîk râ pürbâd kün

Ervâh râ Ferhâd kün, der 'aşk-ı ân Şîrîn-likâ

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN
(Bahr-i recez)

(*Ey Îsâ nefesli dudu kuşu, ey şirin sesli, güzel sesli bülbül, hadi, o cana canlar katan nağmelerle Zühre'yi şaşkın bir hâle getir, kendinden geçsin gitsin. Güzellik dâvâsına giriş, gel de yüzlerce düşman, yüzlerce dost; yabancı; bildik, herkes, safran gibi sapsarı yüzleriyle, yaşlı gözleriyle tanıklıkta bulunsun. Gam herkesi ağlatır, erkek, kadın, herkes gam yüzünden feryâd eder. Bizi gamdan kurtar artık, çünkü o, zulümde ejderhalaştı âdeta. Hafif, sert nağme çavuşlarıyla deş gamın karnını da; ey güzel sesli dilber, adâletinle yokluk ülkesine bile, bir hayhuydur düşsün. Sâki! bizi an, yüzlerce tulumu havalarla doldur, o Şîrin yüzlü dilberin aşkıyla ruhları Ferhad hâline getir. Gönlün sanki*)

İsrâfil'dir, balçıktan yaratılan insanı diriltmedesin; lûtfet de kulağımıza Tanrı nefesini üfle. Biz harman çeçi gibi yerlere saçılmışız; buğdayla saman karmakarışık bizde; can yelinden bir esinti ver de buğdayı samandan ayır. Lûtfet de gam, gamın yanına gitsin, sevinçli de sevinçlinin yanına. Gül, gülün bulunduğu yere gitsin, gönül göğe ağsın. Şu güzelim tanelerin kulakları bir hoş rahmette, ümitleri bir seher yelinin esintisinde, öylece yeryüzünde mahpus kaldılar. Lûtfet, can işi altın gibi parlansın, güzellerle kucaklaşsın; ayaklan, şimdi baş olsun, saman çöpleri, şimdi kehribar kesilsin. Bir nefescik sus artık; izin verilseydi kimsenin, temiz kardeşlerin kulaklarına bile söylemediği bir sırrı söyledim elbet.)¹⁴⁸

دوش بر درگاه عزت کوس سلطانی زدم

خیمه بر بالای دار الملک ربّانی زدم

(Âh ey) Dûş ber dergâh-ı 'izzet kûs-i sultânî zedem

(Âh ey) Hayme ber bâlâ-yi dârü'l- mülk-i Rabbânî zedem

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Dün gece dergâh-ı izzete (Allah'ın katına) sultan kösüne vurдум. Rabbânî mülkün üstüne çadır kurdum.)¹⁴⁹

¹⁴⁸ Mevlânâ, *DKT.*, c.I, s. 12, gz.no. III.

¹⁴⁹ Bu beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Üçüncü Selâm

VI.

عنبر و مشک ختن از چین بقسطنطین بیار
ور پیامی از دل سنگین او داری بیار
نام شمس الدین بگو تا جان کنم بر او نثار
حسن شمس الدین دثار و عشق شمس الدین شعار
ماز جام شمس دین مستیم ساقی می میار
فارغیم از بوی عود و عنبر و مشک تثار
شمس دین در یتیم و شمس دین نقد عیار
می سراید عندلیب از باغ و کبک از کوهسار
عین انسان شمس دین شمس دین فخر کبار
گوهر کان شمس دین و شمس دین لیل و نهار
شمس دین عیسی دم است و شمس دین یوسف عذار
جان ما اندر میان و شمس دین اندر کنار
شمس دین سروروان و شمس دین باغ و بهار
شمس دین خمر و خمار و شمس دین هم نور و نار
آن خمار شمس دین کز وی فزاید افتخار

"ای صبا حالی زخده و خال شمس الدین بیار
گر سلامی از لب شیرین او داری بگو
سر چه باشد تا فدای پای شمس الدین کنم
خلعت خیر و لباس از عشق او دارد دلم
"ما بیوی شمس دین سرخوش شدیم و می رویم
ما دماغ از بوی شمس الدین معطر کرده ایم
شمس دین بردل مقیم و شمس دین بر جان کریم
من نه تنها می سرایم شمس دین و شمس دین
حسن حوران شمس دین و باغ رضوان شمس دین
روز روشن شمس دین و چرخ گردان شمس دین
شمس دین جام جمست و شمس دین بحر عظیم
از خدا خواهیم ز جان خوش دولتی با او نمان
شمس دین خوشتر ز جان و شمس دین شکرستان
شمس دین نقل و شراب و شمس دین چنک و رباب
نی خماری کز وی آید انده و حزن و ندم

ای دلیل بسی دلان وای رسول عاشقان
شمس تبریزی بیا ز نهار دست از ما مدار

Mevlânâ, DK., s. 427, gz. no: 1081

Ey sabâ hâlî zi hod ü hâl-i Şemsü' d-dîn be-yâr

'Anber ü müşk-i Hutun ez Çîn be-Kostantin be-yâr

(Âh) Mâ benû-yi Şems-i dîn serhûş şüdîm vü mîrüyem

Mâ zi câm-ı Şems-i dîn mestîm sâkî mey be-yâr

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

(*Ey seher yeli, Şemseddîn'in yüzünden, beninden bir koku getir bize; Çin'den Hutun miskini al, İstanbul'a*¹⁵⁰ *ilet. Tatlı dudağında bir sel varsa söyle; taş yüreğinden bir haber varsa bildir. Baş da nedir ki Şemseddîn'e fedâ edeyim, ayaklarının altına döküp saçayım; Şemseddîn'in adını söyle, canımı vereyim gitsin. Gönlüm onun aşkıyla en hayırlı elbiseye büründü; üst giyimim Şemseddîn'in güzelliği, alt giyimim Şemseddîn'in aşkı. Şemseddîn'in kokusuyla sarhoşuz, yürüyüp gidiyoruz işte; Şemseddîn'in kadehiyle sarhoşuz, sâki şarab sun. Genzimiz Şemseddîn'in kokusuyla doldu, güzel kokulara daldı; ödağacına da boş verdik, anbere de, Tatar ülkesinin miskine de. Şemseddîn gönülde oturmada, Şemseddîn canla konuşmada; Şemseddîn eşsiz tek inci, Şemseddîn eldeki peşin akçe. "Şemseddîn Şemseddin" diye nağmeler salan, tek ben değilim ki; bahçede bülbül de, dağda keklik de onu anıyor. Güzellerin güzelliği Şemseddîn, cennet bağı Şemseddîn; insanların gözbebeği Şemseddîn, uluların övündüğü can, gene Şemseddîn. Aydın gün Şemseddîn, parlak Ay Şemseddîn, mâdemki inci Şemseddîn, gece, gündüz Şemseddîn. Cem'in kadehi Şemseddîn, uçsuz bucaksız deniz Şemseddîn; İsâ nefesli Şemseddîn, Yûsuf yüzlü Şemseddîn. Tanrı'dan canla, gönülle, onunla hoş bir devlete ermeyi isterim: Can ortada, Şemseddîn bağrımızda. Candan da güzel Şemseddîn, şekerler, ballar diyârı Şemseddîn; yürüyen selvi Şemseddîn, bağ-bahçe, bahar Şemseddin. Meze, şarab Şemseddîn, çenk, rebâb Şemseddîn; şarab, sarhoşluk Şemseddîn, ateş, nûr Şemseddîn. Eziyet, keder, nedâmet veren sarhoşluk değil; Şemseddîn'den gelen sarhoşluk, övüncüne övünç katar insanın. A âşıklar kılavuzu, a âşıklar peygamberi, a Tebriz'li Şems, gel; sakın bizden el çekme.)¹⁵¹*

VII.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur

Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur (aman)

(Hüsrev ü hâkân olur)

Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre

Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur (aman)

(Bây ise sultân olur)¹⁵²

¹⁵⁰ Metinde "Kostantin" dir.

¹⁵¹ Mevlânâ, *DKT.*, c.III, s. 453-454, gz.no. LXXXII.

¹⁵² Bkz. s. 71.

VIII.

مجنون و پریشان توم، دستم گیر
سر گشته و حیران توم، دستم گیر
هری سر و پای دستگیری دارد.
من بی سرو سامان توام، دستم گیر

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 1034

Mecnûn ü perîşân-ı tüem, destemgîr (yâr ey yâr-i men vay)

Sergeşte vü hayrân-ı tüem, destemgîr (yâr ey yâr-i men vay)

Her bî-ser ü pâ-y-i destgîrî dâred

Men bî-ser ü sâ-mân-ı tüem, destemgîr (yâr ey yâr-i men vay)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4)(1.2.ve4.mısralar)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb6)(3.mısra)

(Senin perîşânınım, mecnûnunum, elimden tut.Şaşkın ve hayran âşıkımın, elimden tut. Kendi kendine yürümeye gücü olmayan her zavallının bir elinden tutanı vardır. Ben ise senin yoksulun muhtâcınım, elimden tut.)

VIII.T. Yâr yâr yâr-i men yâr. Âh yâr-i men yâr-ı merâ dost yâr-i men vay.

IX.

Ben bilmez idim gizli 'ayân hep sen imişsin

Tenlerde vü canlarda nihân hep sen imişsin

Senden bu cihân içre nişân ister idim ben

Âhır bunu bildim ki cihân hep sen imişsin¹⁵³

¹⁵³ Bkz. s. 343-344.

نظاره تو بر همه جانها مبارکست
 دانسته ای که سایه عنقا مبارکست
 بر باغ و راغ و گلشن و صحرا مبارکست
 کاید بکوی عشق که آنجا مبارکست
 ما را چنین بطالت و سودا مبارکست
 کاخر رسول گفت تماشا مبارکست
 یعنی که کشتیهای مصفا مبارکست
 بی گوش بشنوید که اینها مبارکست
 بر آب و باد و آتش و غیرا مبارکست
 کس تخم دین نکارد الا مبارکست
 پا در نهم که راه تو بر پا مبارکست
 والله خجسته آمد و حقا مبارکست
 نقشی که رنگ بست زبالا مبارکست
 بر ماهیان طپیدن دریا مبارکست
 بر عرش و فرش و گنبد خضرا مبارکست
 جان سجده می کند که خدا یا مبارکست
 او را یقین بدان تو که فردا مبارکست

"پنهان مشو که روی تو بر ما مبارکست
 يك لحظه سایه از سرما دورتر مکن
 ای نو بهار حسن بیا کان هوای خوش
 ای صد هزار جان مقدس فدای او
 سوداییم از تو و بطلال و کو بکو
 ای بستگان تن بتماشای جان روید
 هر برگ و هر درخت رسولیست از عدم
 چون برگ و چون درخت بگفتند بی زبان
 ای جان چار عنصر عالم جمال تو
 یعنی که هر چه کاری آن گم نمی شود
 سجده برم که خاک تو بر سر چو افسرست
 می آیدم بچشم همین لحظه نقش تو
 نقشی که رنگ بست ازین خاک بی وفاست
 بر خاکیان جمال بهاران خجسته است
 آن آفتاب کز دل در سینها بتافت
 دل را مجال نیست که از ذوق دم زند
 هر دل که با هوای تو امشب شود حریف

بفزا شراب خامش و ما را خموش کن
 کند درون نهفتن اشیا مبارکست

Mevlânâ, DK., s. 207, gz. no: 451

Pinhân meşev ki rûy-i tû ber mâ mubârekest

Nazâre-i tû ber heme cânhâ mubârekest

Ey bestegân ten be-temâşâ-yî cân revîd

K'âhir Resûl güft temâşâ mubârekest

MEF' Û LÜ FÂ Î LÂ TÛ ME FÂ Î LÜ FÂ Î LÛN (Bahr-i muzârî ahreb-i mektûf)

(*Gizlenme, yüzün çok kutlu bize, seni görmek, seni seyretmek bütün canlılara kutlu bir iş.* Bir an bile gölgeni uzaklaştırma başımızdan sen de bilirsin ki devlet kuşunun gölgesi kutludur A güzellik ilkbaharı, gel ki o güzel hava başa da kutludur, bahçeye de; gül bahçesine de mubârektir, ovaya da. O kutlu aşk mahallesine gelen mukaddes cana yüzbinlerce can fedâ olsun. Senin yüzünden sevdâlara uğradık işten güçten kaldık, yerden yere, mahalleden mahalleye başıboş dolaşmadayız, fakat bu çeşit işsizlik güçsüzlük, bu biçim sevdâ kutludur bize. *Ey bedene bağlananlar, canı seyre gidin; Peygamber de "seyir, seyran mubârektir." Demiştir.* Her yaprak, her ağaç, tertemiz yeşillik kutludur diye yokluk diyârından gelip haber getiren bir elçidir. Yaprak, ağaç, nasıl bu haberi veriyor, nasıl harfsiz, sözsüz, bu sözü söylüyorsa siz de kulaksız duyun, işitin; çünkü kutludur bu haber. Ey demin dört unsuruna can olan; güzelliğin, yüzün, suya da mubârektir, yele de; ateşe de kutludur, toprağa da. Yâni ne ekersen o, kaybolmaz. mutlaka biçersin onu; din tohumunu ekmekse gerçekten de kutlu bir iştir ancak. Ayağının bastığı toprağa secde edeyim; çünkü o toprak, başlara taçtır. Yoluna ayak basayım, çünkü o yol bize kutludur. Şimdi, şu anda hayâlin gözüme geldi. Vallahi ne de mutlu geldi, gerçekten de ne kutludur o. Bu topraktan renk alan şekil, vefâsızdır; yücelerden renk alandır kutlu olan. Topraktakilere baharların yüzü kutludur, balıklara denizde çırpıp gezmek mubârektir. Gönülden parlayıp göğüslere vuran o güneş, arşa da kutludur, gökkubbeye de, yeryüzüne de. Gönülün gücü kuvveti yok ki bahsetsin bundan; can da Tanrım, kutludur bu, kutlu diye secdelere kapanmada. Hangi gönül, bu gece senin havana kapılır, sevdâna eş olursa iyiden iyiye bil ki yarın, kutlu olan, yarını mutlu olan gönül, o gönüldür ancak. Şarabı boyuna sun da sustur bizi; bâzı şeyleri gönülde saklamak, gizlemek gerektir, budur kutlu olan.)¹⁵⁴

XI.

(Âh) Ne ışka sabreder oldum ne akl ile yârım

Ne kârı başa çıkardım ne belli bî-kârım (vay)

(Âh) Belâ-yı ışk ile hakkâ ki n'olduğum bilmem

Bu anlanur elemimden ki âşık-ı zârım (vay)

(Âh) *Semâi* gibi ben ol bî-hodem ki âlemde

Ne keyf ile mütekeyyif ne mest ü hûşyârım ¹⁵⁵(vay)

ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FA' LÜN (Bahr-i müctes)

Bu beyitler Divâne Mehmed Çelebi'nin bir gazelinin birinci, ikinci ve son beyitleridir.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Mevlânâ, *DKT*, c.II, s. 305-306, gz.no. XVII.

¹⁵⁵ Bu mısra, *MSM*'deki gazelde "Ne çâre oldu visâle ne belli nâçârım" olarak geçmektedir.

¹⁵⁶ Abdülbâki Gölpınarlı, *MSM*, s. 477-478

Dördüncü Selâm

XII.

(Âh) Sultân-1 menî sultân-1 menî

V'ender dil ü cân î mân-1 menî

Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-1 menî¹⁵⁷

¹⁵⁷ Bkz. s. 69-70.

10.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_{1,5}^t + b_{1,5} + c_{1,5})^{1.m} + A.T(d_2 + e_2)^{söz}$$

$$A'(b_{1,5} + c_{1,5})^{2.m} + A.T(d_2 + e_2)^{söz}$$

$$B(f_{1,5} + g_{1,5})^{3.m} + B.T(h_2 + i_2)^{söz}$$

$$A'(b_{1,5} + c_{1,5})^{4.m} + A.T(d_2 + e_2)^{söz}$$

II.

$$C(j_2 + k_2)^{1.m}$$

$$D(l_2 + m_2)^{2.m}$$

$$E(n_2 + o_2)^{3.m}$$

$$F(p_2 + r_2)^{4.m}$$

$$E(n_2 + o_2)^{5.m}$$

$$D(l_2 + m_2)^{6.m} + II.T(s_2 + t_2)^{söz}$$

III.

$$G(u_{2,5} + v_{1,5})^{1.m} + G.T(y_2 + z_2)^{söz}$$

$$G(u_{2,5} + v_{1,5})^{2.m} + G.T(y_2 + z_2)^{söz}$$

$$H(aa_4 + ab_4)^{3.m} + H.T(ac_2 + ad_2)^{söz}$$

$$G(u_{2,5} + v_{1,5})^{4.m} + G.T(y_2 + z_2)^{söz}$$

IV.

$$I(ae_{1,5} + af_{1,5})^{1.m} + I.T(ag_2 + ah_2)^{söz}$$

$$I(ae_{1,5} + af_{1,5})^{2.m} + I.T(ag_2 + ah_2)^{söz}$$

$$J(a_{1,5} + a_{j,5})^{3.m} + J.T(ak_2 + al_2)^{söz}$$

$$I(ae_{1,5} + af_{1,5})^{4.m} + I.T(ag_2 + ah_2)^{söz}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_{2,5}+b_{2,5}+c_2+d_{1,5})^{1.m}$$

$$B(b_{2,5}+e_2+f_3)^{2.m}$$

$$A(a_{2,5}+b_{2,5}+d_{1,5})^{3.m}$$

$$B(b_{2,5}+e_2+f_3)^{4.m}$$

$$C(g_2+h_2+l_2+j_2)^{5.m}$$

$$D(k_2+l_2+m_2+n_2)^{6.m}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a_1+b_1)^{1.m}$$

$$B(c_1+d_1)^{2.m}$$

$$C(e_1+f_1)^{3.m}$$

$$B'(c_1+d_1+g_2^{10/8})^{4.m}+VI.T\{(h_1+l_1+j_1)+(k_1+j_1+l_1)+(l_1+m_1+n_1)\}^{saz}$$

VII.

$$D(o_3+p_3)^{1.m}$$

$$E(r_3+s_3+t_3)^{2.m}$$

$$D(o_3+p_3)^{3.m}$$

$$E(r_3+s_3+t_3)^{4.m}+VII.T\{(u_3+v_3)+(y_3+z_3+aa_{3,5})\}^{saz}$$

VIII.

$$F(ab_{2,5}+ac_{1,5})^{1.m}+F.T(ad_2)^{söz}$$

$$G(ae_{2,5}+af_{1,5})^{2.m}+F.T(ad_2)^{söz}$$

$$H(ag_{2,5}+ah_2)^{3.m}$$

$$I(a_{1,2}+aj_{1,5})^{4.m}+I.T\{(ak_{2,5}+al_3)+(am_3+an_4)\}^{söz}+VIII.T\{(ao_4+ap_4)+(ar_2+as_{4,5})\}^{saz}$$

IX.

$$J(at_{2,5}+au_{3,5})^{1.m}$$

$$K(av_{2,5}+ay_{3,5})^{2.m}$$

$$L(az_{2,5}+ba_{3,5})^{3.m}$$

$$L(az_{2,5}+ba_{3,5})^{3.m}$$

$$M(bb_{3,5}+bc_{3,5})^{4.m}$$

$$N(bd_{2,5}+be_{3,5})^{4.m}$$

X.

$$O(bf_2+bg_2)^{1.m}$$

$$P(bh_2+bl_2)^{2.m}$$

$$R(bj_2+bk_2)^{3.m}$$

$$R(bj_2+bk_2)^{3.m}$$

$$P'(bh_2+bl_{3,5})^{4.m}$$

XI.

$$S(bm_3+bn_3)^{1.m}$$

$$T(bo_3+bp_3)^{2.m}$$

$$S(bm_3+bn_3)^{3.m}$$

$$T(bo_3+bp_3)^{4.m}$$

$$S(bm_3+bn_3)^{5.m}$$

$$T(bo_3+bp_3)^{6.m}$$

Dördüncü Selâm**XII.**

$$A(a_{2,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(b_2+c_2)^{3.m}$$

$$D(d'_{2,5}+e_{1,5})^{4.m}$$

10.4. Makam Analizi

Bu eser “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısraın başında bir terennüm kısmı bulunur. Bu kısım, **segâhta segâh üçlüsü** gösterir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar aynı besteye sahip olup, **yerinde sabâ makamı çeşnisi** yaparlar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennüm kısımları da kendi aralarında aynı bestelidir. Bunlar, **yerinde sabâ dörtlüsüyle** seyredip, **acemaşîranda çargâh beşlisiyle** karar verirler. Üçüncü mısra, **yerinde rast makamı dizisi** gösterip, saz payı ile **gerdâniye perdesine** gelir. Üçüncü mısraın ardından gelen sözlü terennüm ise, **çargâhta zirgüle dizisi** oluşturup, saz payı ile güçlü **çargâh perdesini** gösterir.
- II. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **yerinde sabâ makamı çeşnisi** gösterir. İkinci ve altıncı mısralar, aynı besteye sahiptirler. Önce **yerinde sabâ makamı çeşnisi** yapıp, sonra **acemaşîranda çargâh beşlisiyle** karar verirler. Üçüncü ve beşinci mısralar, aynı bestelidir. Bu mısralar, **yerinde uşşâk makamı çeşnisi** yapıp, saz payı ile **gerdâniye perdesine** gelir. Dördüncü mısra, **yerinde sabâ makamı çeşnisinden** sonra **acemaşîranda çargâhlı** karar yapar. **II.T.** Bu bölüm bir sözlü terennümdür. Bu bölüm **yerinde uşşâk makamı çeşnisi** yapar.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **yerinde segâh üçlüsü** ve **uşşâk dörtlüsü** gösterip, **irakta eksik segâh geçkisi** yaparlar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler ise, **irakta segâh geçkilerine** devam ederler. Üçüncü mısra, **nim hicazda hicazlı, acemde çargâhlı, kürdîde çargâhlı** ve **çargâhta hicazlı** asma kalışlar yapar. Bu mısraın sözlü terennümü ise, **yerinde sabâ makamı çeşnisi** göstererek, güçlü **çargâhta** yarım karar yapar.
- IV. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâ perdesi** civarında gezinip, **rastta nîkrîzli geçki** yaparlar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler ise, **acemaşîranda çargâh beşlisi** gösterirler. Üçüncü mısra, **nevâda rast**, terennümü ise, **eviçte segâh üçlüsü** ve **nim hicaz yedenli nevâda rast geçkisi** yaparlar.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm üç beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, sırasıyla **yerinde sabâ makamı çeşnisi**, **yerinde uşşâk makamı çeşnisi** ve **yerinde bestenigâr makamı çeşnileri** yaparak, güçlü **çargâh perdesini** gösterirler. İkinci ve dördüncü mısralar da kendi aralarında aynı bestelidirler. Bu mısralar da sırasıyla, **segâhta**

eksik ferahnâklı gezinerek, **dügâh** perdesine önce **uşşâklı** sonra **hicazlı** iniş yaparlar. Beşinci mısra, **dügâh** perdesinde **uşşâk** ve **sabâ** çeşnilerini karışık gösterdikten sonra **dügâhta** **uşşâklı** kalış yapar. Altıncı mısra, **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** ve **hüseynîde** **uşşâklı** asma kalıştan sonra, **dügâhta** **hümâyun makamı** çeşnisiyle karar yapar.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta** **hicaz makamı** çeşnisi yapar. İkinci mısra, **dik kürdî** ve **nim hicaz perdelerinde** çeşnisiz asma kalışlardan sonra, **dügâh** perdesinde **uşşâklı** seyrederek. Üçüncü mısra, **nevâda rast** ve **dügâhta** **uşşâklı** geçkiler yapar. Dördüncü mısra, ikinci mısranın özelliklerini gösterdikten sonra, **segâhta** **hüzzamlı** karar eder. VI.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **dik kürdî** ve **nim hicazda** çeşnisiz asma kalışlardan sonra, **kürdî yedenli** **segâhta** **segâh üçlüsü** gösterir.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâ perdesi** civarında gezindikten sonra, **çargâh** perdesinde kalırlar. İkinci ve dördüncü mısralar da kendi aralarında aynı bestelidir. Bu mısralar da **acemaşîranda** **çargâhlı** ve **segâhta** **hüzzamlı** asma kalışlar yaparlar. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölüm **nevâda rast**, **segâhta ferahnâk** ve **yegâhta** **rast geçkileri** yaparak, **yegâh makamına** geçiş yapar.
- VIII. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **eviç perdesi** civarında gezindikten sonra, ardından gelen sözlü terennüm kısmıyla beraber **nevâda rast** geçkisi yapar. İkinci mısra, **segâhta ferahnâk** geçkisi yapar. Bu mısradan sonra, birinci mısranın terennümü gelir. Üçüncü mısra **dügâhta** **uşşâklı**, dördüncü mısra ise, **yegâhta** **rastlı**, bu mısranın sözlü terennümü ise **yegâhta** **rastlı**, **dügâh** ve **hüseynîaşîranda** **uşşâklı** asma kalışlar yapar. VIII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **nevâda rast**, **segâhta ferahnâk** ve **yegâhta** **rast geçkileri** yapar.
- IX. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **hüseynîde** **uşşâk** ve **çargâhta** **çargâh geçkileri**, ikinci mısra; yerinde **bûselik makamı** çeşnisi yapar. Üçüncü mısra, **nim hicazda** **hicaz** ve **eviçte** **segâh üçlüsünü** gösterir. Bu mısranın aynen tekrarı vardır. Dördüncü mısra, yerinde **hicaz makamı** çeşnisi ve **yegâhta** **rastlı** asma kalışlar yapar. Bu mısranın tekrarı ise, **nim zirgüle yedenli** **dügâhta** **bûselikli** asma kalış yapar.
- X. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra **dügâhta** **sabâlı**, ikinci mısra, **dügâhta** **bûselikli** ve **kürdîli** geçkiler yapar. Üçüncü mısra, tekrarı ile beraber **nevâda** **bûselik** ve **dügâhta** **sabâ** geçkileri yapar. Dördüncü mısra, **dügâhta** **bûselikli**, **acemaşîranda** **çargâh üçlüsü**yle asma kalışlar yapar.

XI. Bu bölüm üç beyittir. Birinci, üçüncü ve beşinci mısralar kendi aralarında, ikinci, dördüncü ve altıncı mısralar da kendi aralarında aynı besteye sahiptir. İlk grup mısralar, **çargâhta hicaz**, ikinci grup mısralar ise **acemaşîranda çargâhl** asma kalırlar yapar.

Dördüncü Selâm

XII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar, yerinde **sabâ makamı çeşnisi** yaparlar. İkinci mısra, **bestenigâr makamı çeşnisi**ni kullanıp güçlü **çargâhta** kalırl yapar. Dördüncü mısra, **bestenigâr makamı çeşnisi**ni kullandıktan sonra **acemaşîranda çargâhl** karar eder.

10.5. Usûl Analizi

Şevkutarab âyîn-i şerîfinden önce, İsmâil Dede'nin muzaaf devr-i kebîr usûlündeki şevkutarab peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Düyek usûlündedir.

- I. Bir rubâîdir. Birinci mısra, MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 1); diğer üç mısra ise MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 3) veznindedir. Birinci mısra, bir ölçülük başlangıçta "hey yâr" terennümüyle dört, diğer mısralar üç usûldür. Tüm mısraların dörder ölçülük terennümleri vardır.
- II. MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN (Bahr-i recez) vezninde üç beyittir. Mısralar dört usûldür. **II.T.** Dört ölçülük bir sözlü terennümdür.
- III. MEF' Û LÜ FÂ Î LÂ TÜ ME FÂ Î LÜ FÂ Î LÜN (Bahr-i muzârî') vezninde iki beyittir. Bir, iki ve dördüncü mısralar dörder, üçüncü mısra sekiz usûldür. Tüm mısraların dörder ölçülük terennümleri vardır. Bir, iki ve dördüncü mısraların; bir, üç ve dördüncü tef'ilelerine ait son hecelerin, birer dörtlük not olarak müteakib ölçülere taşıdığı görülür.
- IV. Bir rubâîdir. Bir, iki ve dördüncü mısralar, MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb 3); üçüncü mısra ise MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 4) veznindedir. Mısralar üç, mısralara ait terennümler dört usûldür. Kapalı heceler ikilik, açık heceler dörtlük notlarla ölçülmüştür. Fakat, mısraların üçüncü tef'ilelerinin "FÂ" heceleri ve yine mısraların son heceleri, bir ikilik not uzatılmıştır.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN (Bahr-i recez) vezninde üç beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralar yedibuçuk, beşinci ve altıncı mısralar ise sekiz usûldür. Bütün mısralar, usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Baştaki sofyan usûlü, "âh" terennümleri veya "saz" kısımlarıyla doldurulmuştur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Devr-i kebîr usûlündedir.

- VI. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar, iki usûldür. Fakat, dördüncü mısraın sonunda iki aksak semâî usûlünde bir sözlü terennüm yer alır. İlk tef'ile bir ölçüye denk düşer.

İkinci kısım: Aksak semâî usûlündedir.

VI.T. Dokuz ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar terennümlerle altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülse de, mısraların ikinci ve dördüncü tef'ileleri bir sekizlik not + bir ölçü uzatılmıştır. **VII.T.** Onbeşbuçuk usûllük bir "saz" terennümüdür.
- VIII.** Bir rubâîdir. Bir, iki ve dördüncü mısralar; MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 4), üçüncü mısra ise; MEF' Û LÜ ME FÂ İ. LÜN ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 6) veznindedir. Birinci ve ikinci mısralar dört, bu mısraların terennümleri ikişer ölçüdür. Üçüncü mısra dörtbuçuk ölçüdür. Son mısra üçbuçuk, bu mısranın terennümü ise onikibuçuk ölçüdür. İlk mısranın ilk hecesi, bir önceki ölçünün son darbiyle başlar. Bu sebeple mısralar ve terennümler arasındaki ölçülere bir dörtlük not olarak taşma, sözlü terennümün başına kadar görülür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, mısraların son heceleri 2/4'lük olarak uzatılmıştır. **VIII.T.** Onaltıbuçuk ölçülük bir "saz" terennümüdür.
- IX.** MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Mısralar altı usûldür. Bu bölümde de ilk mısranın ilk hecesinin, bir önceki ölçüsünün son darbiyle başladığı görülür. Sözlü terennümlerin yerini mısra tekrarlarının aldığı bu bölümde de, bir önceki ölçüye bir dörtlük not olarak taşıldığı görülür.
- X.** MEF' Û LÜ FÂ İ LÂ TÜ ME FÂ İ LÜ FÂ İ LÜN (Bahri-i muzâri') vezninde iki beyittir. Bir, iki ve üçüncü mısralar dört, dördüncü mısra ise beşbuçuk usûldür. Bundan önceki iki bölümde görülen dörtlük not taşmaları burada da geçerlidir.
- XI.** ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FA'LÜN (Bahr-i müjtes) vezninde üç beyittir. Mısralar altı usûldür. Birinci, üçüncü ve beşinci mısraların başında bir ölçülük "âh"; ikinci, dördüncü ve altıncı mısraların ise sonlarında bir ölçülük "vay" terennümleri vardır.

Bu son üç bölümde tef'ilelere uygun, kapalı-açık hecelere göre nota serpiştirmeleri genelde görülür. Fakat, özellikle mısraların son heceleri uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

XII. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Birinci mısra dörtbuçuk, ikinci ve üçüncü mısralar dört, dördüncü mısra ise üçbuçuk usûldür. Birinci mısra, usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Usûlün sofyan kısmında “âh” terennümü vardır. Bu benzerlik diğer mısralarda da görülür. Eksik olan “sofyan” usûlü, bir önceki mısranın son hecesinin tekrarı veya “saz” kısmıyla doldurulmuştur.

Şevkutarab âyîn-i şerîfinden sonra, son peşrev olarak Numan Ağa'nın düyek usûlündeki şefkevezâ peşrevi ve yürük semâîsi çalınır.

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

1.m (AH...)MÜS... TEF'... LETÜN... (SAZ...)MÜS... TEF'... LETÜN...
 2.m TÜN... MÜS... TEF'... TÜN... MÜS... TEF'... LETÜN...
 3.m (SAZ...)MÜS... TEF'... LETÜN... MÜS... TEF'... LETÜN...
 4.m TÜN... MÜS... TEF'... TÜN... MÜS... TEF'... LETÜN...

11. ŐEDDĪARABĀN MEVLEVĪ ĀYĪN-Ī ŐERĪFĪ

11.1. Mustafa Nakşî Dede (ö.1853)

Dönemin önemli Mevlevî mûsikîşinaslarından olan Mustafa Nakşî Dede, Edirne'de doğmuştur. Genç yaşında tasavvuf, edebiyat, hat ve mûsikî ile meşgul olmuştur. Mevlevîyye tarikatına intisabı hakkında iki farklı bilgi mevcuttur. *Fatin Tezkîresi*'nde, tarıkata Edirne'de bağlandığını ifade ederken¹⁵⁸, *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*'de ise hadisenin Konya'da gerçekleştiği¹⁵⁹ belirtilmektedir. Ergun da *Antoloji*'de ikinci görüşü desteklemektedir.

Arapca ve Farsça'ya hakimiyeti ile bilinen Nakşî Dede, Mehmed Said Hemdem Çelebi'ye uzun bir süre hocalık yapmış ve sonrasında Mısır'a gitmiştir. 1838'de Mısır Mevlevîhânesi şeyhi Fikrî Dede'nin vefâtı üzerine, aynı Mevlevîhâne'nin şeyhliğine atanmıştır. 1844 tarihinde Edirne'ye seyahati esnasında, bir süre Gelibolu Mevlevîhânesi'nde misafir olmuştur. Asıl ününü Mısır'da başlayıp, Gelibolu'da tamamladığı şedd-iarabân âyîn-i şerîfi ile yapmıştır. 1853'te Mısır'da vefât etmiş ve Mısır Mevlevîhânesi'ne defnedilmiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Fatin, *Tezkîre-i Hâtimetü'l Eş'âr*, İstanbul 1271, s. 418.

¹⁵⁹ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, İstanbul 1326, c. IV, s. 577.

¹⁶⁰ Ergun, *a.g.e.*, c. II, s. 424-428.

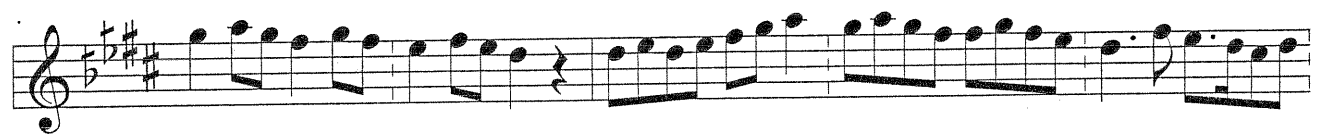
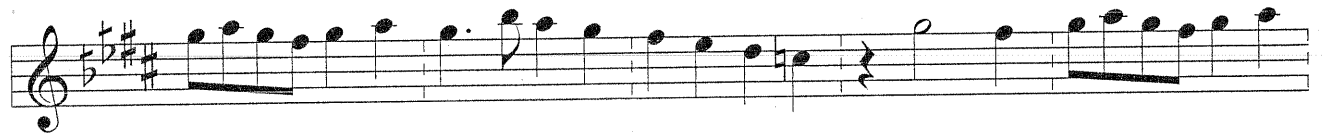
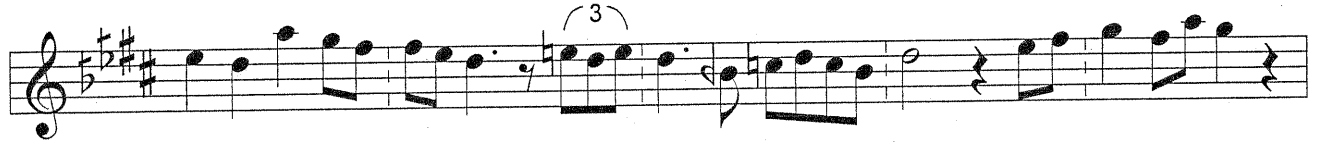
11.2. Notası

ŞEDDİARABÂN PEŞREVİ

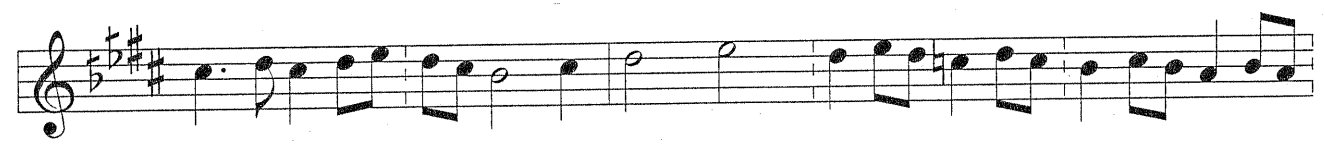
Muzaaf Devr-i Kebîr

Gâzi Giray Han

Birinci Hâne

Teslim §

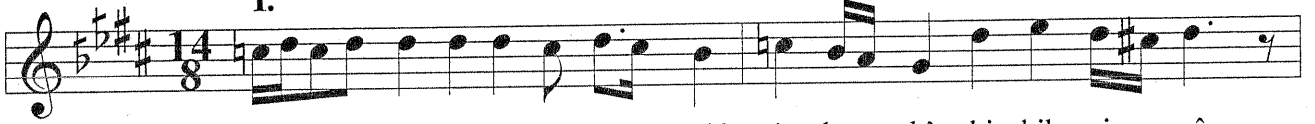
ŞEDDIARABÂN MEVLEVÎ ÂYÎN-I ŞERÎFÎ

Birinci Selâm

Devr-i Revân

Mustafa Nakşî Dede

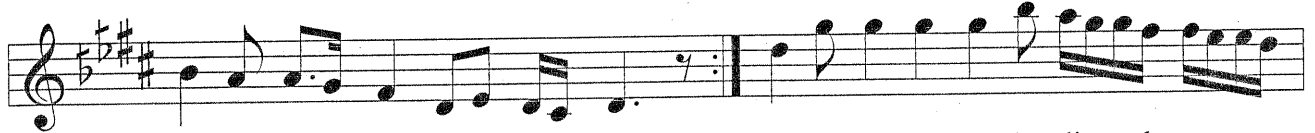
I.

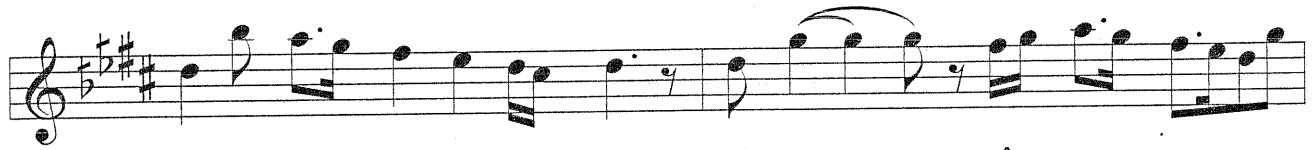
Ey—re sù li haz re ti Hakk v'ey ha bî bi kib ri yâ
Ey—zi yâ yi 'ay ni 'â lem v'ey i mâ mî en bi yâ

yâ— r yâ— r do— st do— st
yâ— r yâ— r do— st do— st

yâr hey sul tâ ni men Yek pi yâ le mey be di— h e— y
yâr hey sul tâ ni men

sâ kî i bez mi e lest yâ— r yâ— r

dost do— st yâr hey sul tâ— ni men

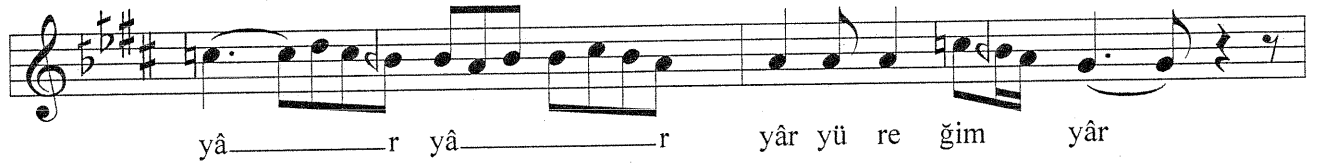
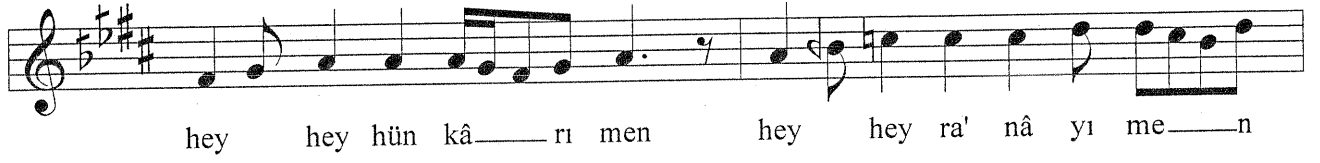
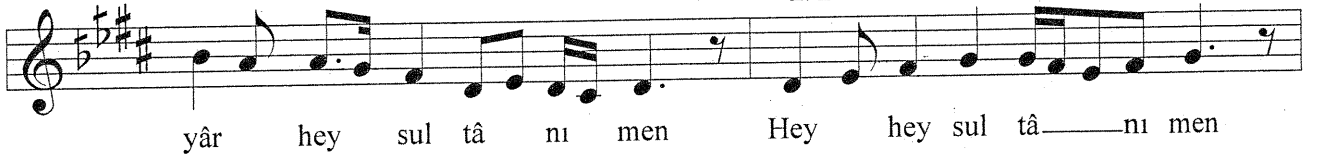

Ber— me nî mis kîn na zar kün ey si râ cı pür zi yâ

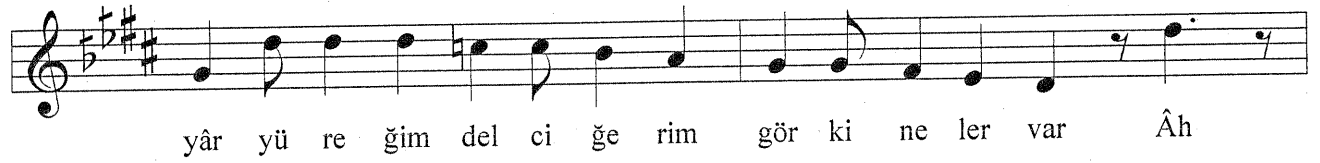

yâ— r yâ— r do— st do— st

I.T

II.

III.

yâ—r yâr âh

He—y yâr Ey yû ha'l 'uş

şâ—k â teş geş te çün is tâ—re îm yâ—r

yâ—r yâr hey sul tâ nı men Â—h

Lâ ce rem rak sân he me şeb gerd ân meh pâ re îm

yâ—r yâ—r yâr hey su—l tâ—nı men Âh

Her se her pey gâ mi ân pey gâm be ri hû bân re se—d

yâr yâ—r yâr hey sul tâ—nı men

Kes sa lâ bî çâr gân mâ 'â şı kân râ çâ re îm

IV.

yâr yâ_____r yâr hey sul tâ ni men Âh

Mut ri bâ es râ ri mâ râ bâ_____z gû Kıs sa hâ yî

cân fe zâ râ bâ_____z gû Mah ze ni in nâ fe tâh nâ_____

ber_____gü şâ Sır ri câ ni Mus ta fâ râ_____bâz gû Âh

Çün Sa lâ had dîn sa lâ hi cân mâst çün Sa lâ had

dîn sa lâ hi cân mâst Ân sa lâ hi cân hâ râ

bâz gû ân sa lâ hi cân hâ râ_____bâ_____z gû

IV.T

İkinci Selâm

Evfer V.

Â—h E—y tâ i— râ— ni—
A—h A—y bî bî— ha yât— â—

ku— ds râ— â— h 'a— ş ket
me— d sü ha— n â— h kâ— yed

fû— zû— de bâ
ye— d zi 'i— l 'il— mi men

l hâ— h De— r hal
le dü— n â— h Câ— n râ

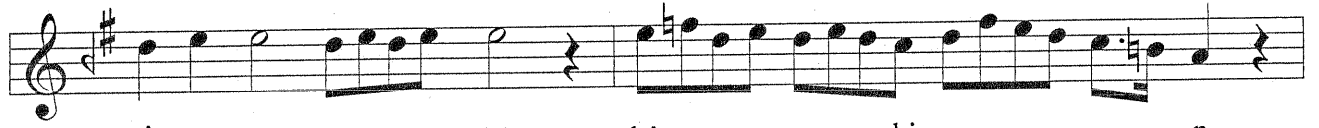
ka— i se— v dâ— yi tü—
râ— e z_ o hâ— li— me kü— n

âh rû— hâ— hâ— n
âh tâ be— r be— r di he— d

yâ n râ há hâl há
he d 'a mâ mál há

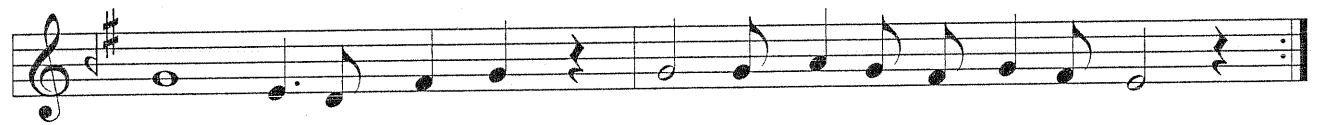
Â— h mah bú bú— bi me— n

âh mat lú lú— bi me— n

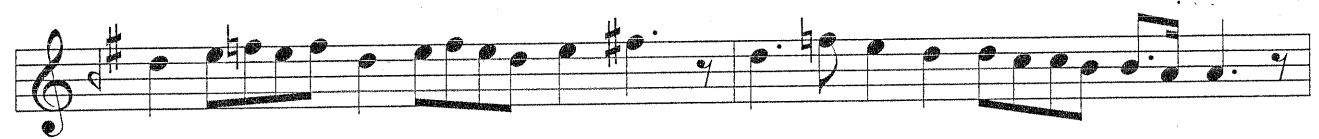
me— n mer gû gû— bi me— n

âh mak bú bú— li me— n

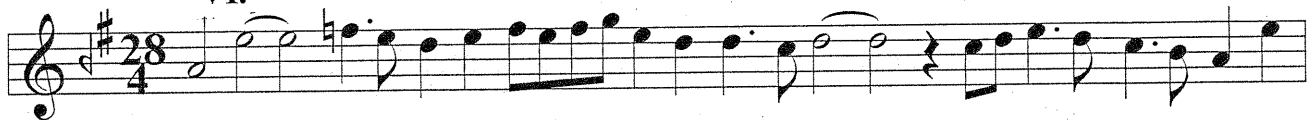
V.T

Muzaaf Devr-i Kebîr

Üçüncü Selâm

VI.

'Â şî kâ n de r kû yi câ nâ n
Ez ni gâ re m â te şî me n

e s sa lâ be lî yâ ri me n do st
de r fû tâ d be lî yâ ri me n do st

Sû yi â n hû r şî di tâ bâ n
Es sa lâ de r â te şî câ n

e s sa lâ be lî yâ ri men dost
e s sa lâ be lî yâ ri men dost

Şem si Te b rî zî zi bâ lâ

yi fe le le k be lî yâ ri me n do st

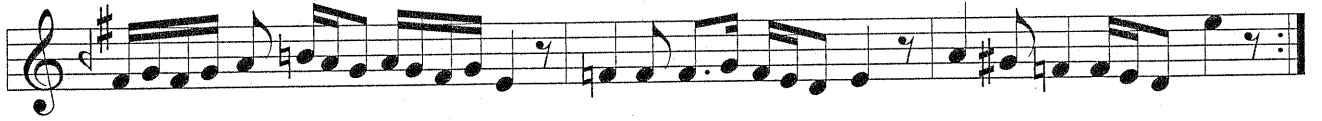
Her za mâ nî mî ke şe d hâ n

Aksak Semâî

VI.T

e s sa lâ

Yürük Semâî

VII.

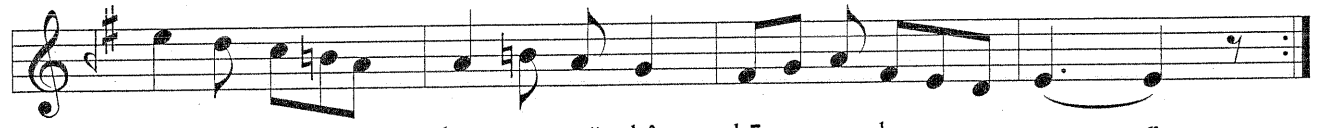
Yâr yâr Ey ki he zâr â fe rin â h
dost dost Her ki bu gün Ve le d'e â h

bu ni ce sul tâ n o lu r Â h Ku lu o lan
i na nu ben yüz sū re A h Yok su l i se

ki ūi ler câ nim hūs re v ü hâ kâ n o lu r
bâ y o lur câ nim bâ y i sē sul tâ n o lu r

yâr yâr hūs re v ü hâ kâ n o lu r
yâr yâr bâ y i sē sul tâ n o lu r

VII.T

VIII.

Ey mî ri â— b be gû şâ ân çeş me i re vâ n râ Tâ çeş me hâ

gû şâ yed ziş gû fe bo— s tân râ Mâ sô fi yâ— n râ hîm

mâ tâb le hâ ri şâ hîm Pâ yen de dâ r yâ rab î n kâ se râ

VIII.T

vü hân râ

IX.

Mû ci 'a ceb bîn ki hest ez di li der yâ yi 'a— şk
Reft be bâ lâ ki hîn bîn ge ri bâ lâ yi 'a— şk

Bûd Ve led bâ 'â lîm pîş zi 'â lem ne dîm vay

Hur de zi câ mi ka dîm bî le bi hey hâ yi 'a— şk

IX.T

Yâr dost yâ do r st yâr del yû ci re ğim ğe rim yâr vay

yâr yû re ğim del ci ğe rim gör ki ne ler va r yâr yû re ğim

del ci ğe rim gör ki ne ler va r yâ re ha ber var

X.

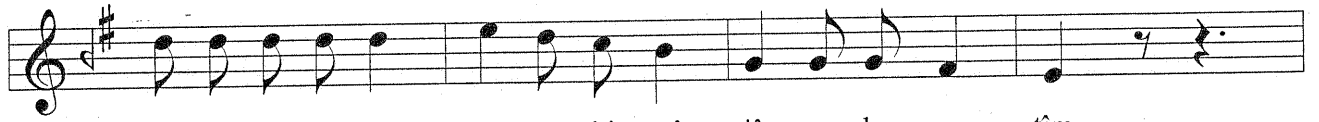
Mâ mes ti ha râb ez pe yi ma' şû ki e les tî m

Mâ mes ti e les tîm çü mâ' şûk pe res tîm

Mâ mes ti ha râ bîm be ğû pî ri ha râ bât

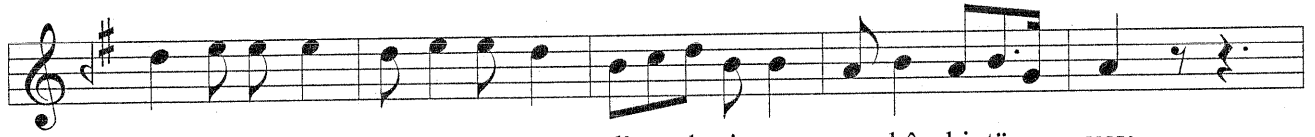

Mâ bâ de bi yâ rend ki mâ 'â şı kı mes tım

XI.

Güf te mi dû şı 'aşk râ ey tü ka rî n ü yâ ri men vay
Hi_ç me bâ ş yek ne fes gâ ib e z_în kē nâ ri men vay

Ey te ni men ha râb tü dî de i men se hâ bi tü vay

Zer re i â fi tâ bi tü î n di li bî ka râ ri men vay
Mür de te r_ ez te nem me cû zîn de ku neş be nûr hû vay

Tâ he me cân şe ved te nem î n te ni cân si pâ ri men vay

Dördüncü Selâm

Evfer

XII

Â_____h Sul tâ nı_____me nî_____
A_____h Der men be_____de mî_____

sul tâ nı_____me nî_____
men zîn de_____şe ve_____m

Â—h V'en de—r di— l ü câ—n
A—h Yek câ—n çi— bû ve—d

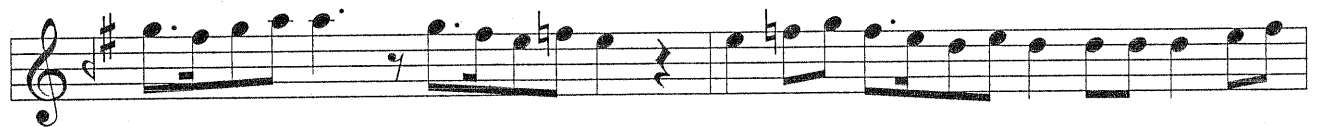
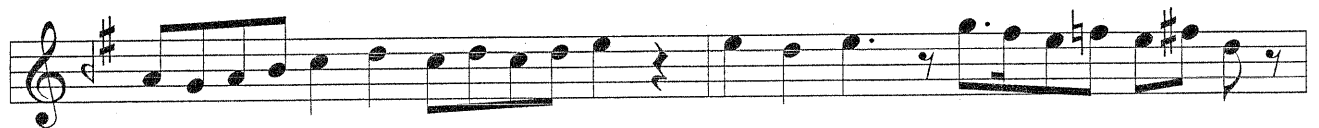
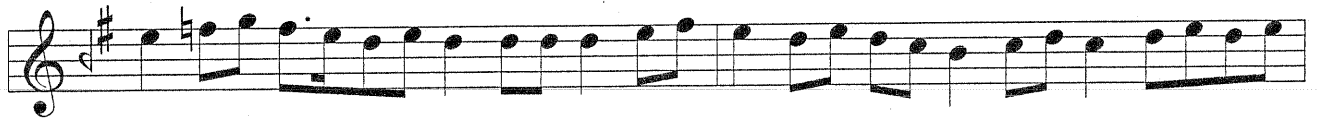

câ—n î mâ—nı me nî—
ve—d sad câ—nı me nî—

Hüseyinî Son Peşrev

Düyek

Kul Mehmed

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

11.3. Güftesi

Birinci Selâm

I.

ای رسول حضرت حقّ وای حبیب کیریا
ای ضیاء عین عالم وای امام انبیا
یک پیاله می به ده ای ساقی بزم الست
بر منی مسکین نظر کن ای سراج پر ضیاء

Ey resûl-i hazret-i Hakk v'ey habîb-i kibriyâ

(Yâr yâr dost dost yâr hey sultân-1 men)

Ey ziyâ-yı 'ayn-1 'âlem v'ey imâm-1 enbiyâ

(Yâr yâr dost dost yâr hey sultân-1 men)

Yek piyâle mey be-dih ey sâkî-i bezm-i elest

(Yâr yâr dost dost yâr hey sultân-1 men)

Ber menî miskîn nazar kün ey sirâc-1 pür ziyâ

(Yâr yâr dost dost yâr sultân-1 men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

(Ey Hazreti Hakk'ın Resûl'ü, ey Cenâb-ı Hakk'ın sevgili kulu! Ey âlemin göz nûru, ey Nebîler'in İmâm'ı! Ey elest meclisinin sâkîsi! Bana, bir kadeh şarab sun. Ben fakirim, ey nûr dolu kandil (ışık)! Bana, lûtufla gözüyle bak.)¹⁶¹

I.T. Hey hey sultân-1 men, hey hey hünkâr-1 men, hey hey ra'nâ-yı men. Yâr yâr yüreğim, yâr yâr yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var.

¹⁶¹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

II.

باز سرمستم ز بالا می رسم
واز جمالی حقّ تعالی می رسم
در گلستان که جای مصطفی
این چونین گویا و بویا می رسم

(Âh) Bâz sermestem zi bâlâ mîresem (yâr yâr yâr)

V'ez cemâlî Hakk Te'âlâ mîresem (yâr yâr yâr)

Der gülistân ki cây-i Mustafâ (yâr yâr yâr)

În çünîn gûyâ vü pûyâ mîresem (yâr yâr yâr)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Sarhoşluk oyunundan, yüceden geliyorum. Hakk Te'âlâ'nın cemâlini seyretmekten geliyorum. Mustafa'nın yeri olan gül bahçesinden, söyleyerek ve dönerek geliyorum.)¹⁶²

III.

"ایها العشاق آتش گشته چون استاره ایم
تا بود خورشید حاضر هست استاره ستیر
الصلا ای عاشقان هان الصلا این کاریان
هر سحر پیغام آن پیغامبر خوبان رسد
نعره لبیک لبیک از همه برخاسته
خونبهای کشتگان چون غمزه خونی اوست
کوه طور از باده اش بیخود شد و بد مست شد
یک جو از سرش نگوئیم از همه جو جو شویم
همچو مریم حامله نور خدایی گشته ایم
از درون باره این عقل خود ما را مجو
عشق دیوانه ست و ما دیوانه دیوانه ایم

لاجرم رقصان همه شب گرد آن مه پاره ایم
بی رخ خورشید مامی دانک ما آواره ایم
باده کار است اینجا زانک ما این کاره ایم
کالصلا بیچارگان ما عاشقانرا چاره ایم
مصحف معنی توی ماهریکی سی پاره ایم
در میان خون خود چون طقلک خون خواره ایم
ماچه کوه آهنیم آخر چه سنگ خاره ایم
گرد خر منگواه چرخ ارچه که ماسیاره ایم
گرچو عیسی بسته این جسم چون گهواره ایم
زانک در صحرای عشقش ما برون باره ایم
نفس اماره است و ما اماره اماره ایم

مفخر تبریز شمس الدین تو باز آ زین سفر

بهر حق یکبارگی ما عاشق یکباره ایم

Mevlânâ, DK., s. 604-605; gz. no: 1594

¹⁶² Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

(Âh hey yâr) Eyyüha'l-'uşşâk âteş geşte çün istâreîm

(Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

(Âh) Lâ-cerem raksân heme şeb gerd ân mehpâreîm

(Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Her seher peygâm-i ân peygâmbere-i hûbân resed

(Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Kessalâ bî-çâr gân mâ 'âşıkânra çâreîm

(Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(A âşıklar, yıldız gibi ateş kesilmişiz biz; hâsılı o Ay parçasının çevresinde bütün gece dönüp oynamadayız. Güneş meydana çıkınca yıldız kaçır gider; güneşimizin yüzü yokken bil ki âvâreyiz, serseriyiz biz. Haydi âşıklar, haydi a şu işe girişenler, burada işe yarar, iş başarır bir şarab var, çünkü biz bu işin ehliyiz. Her seher çağı güzeller peygamberinden şu haber gelir: Haydi a çâresizler, âşıklara çâreyiz biz. Hepsinden de "lebbeyk lebbeyk" nârası coşmuş; diyorlar ki: Mânâ mushafî sensin, bizim her birimizse otuz cüze bölünmüşüz. Öldürülenlerin kan pahası, mâdemki onun kanlı bakışıdır; kanlar içen çocukcağız gibi biz de kendi kanımıza bulanmışız. Tûrdağı bile onun şarabını içince kendinden geçti, kör kütük sarhoş oldu; ne demirden dağız biz, ne mermer kaya. Feleğin harmanında dönüp öğütülmedeyiz ama kesseler bizi, arpa arpa etseler gene de sırrının bir arpa kadarını bile söylemeyiz. Îsâ gibi biz de beşiğe benzeyen şu bedene bağlıyız ama Meryem gibi Tanrı nûruna gebe kalmışız. Bizi, şu aklının türesine uyup da aramaya kalkışma; çünkü biz, onun aşk ovasında türeden de dışarı çıkmışız, yasadan da. Aşk delidir ama biz delinin de delisiyiz; nefis, kötülükleri buyurur ama bizim buyruğumuz, ona da geçer. Bir dön şu seferden a dinin övündüğü Tebrizli Şems, Allah için olsun gel; bir tek aşka tutulmuşuz, sana âşıkız biz.)¹⁶³

¹⁶³ Mevlânâ, DKT., c.IV, s. 9, gz.no. CX.

IV. "مطربا اسرار ما را باز گو
 قصه‌های جانفزا را باز گو
 مادهان بر بسته ایم امروز ازو
 تو حدیث دلگشا را باز گو
 من گران گوشم بنه رخ بر رخم
 وعده آن خوش لقارا باز گو
 ماجرای رفت جان رادراست
 باز گو آن ماجرا را باز گو
 "مخزن انا فتحنا بر گشا
 سر جان مصطفی را باز گو
 مستجاب آمد دعای عاشقان
 ای دعاگو آن دعا را باز گو
 "چون صلاح الدین صلاح جان ماست
 آن صلاح جانها را باز گو"

Mevlânâ, DK., s. 835, gz. no: 2227

(Âh) Mutribâ esrâr-ı mârâ bâz gû

Kıssahâyî cânfezârâ bâz gû

Mahzen-i innâfetahnâ ber güşâ

Sırr-ı cân-ı Mustafârâ bâz gû

(Âh) Çün Salâhaddîn salâh-i cân mast

Ân salâh-i cânhârâ bâz gû

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(A çalgıcı, gene söyle sırlarımızı; gene anlat cana canlar katan hikâyeleri. Biz bugün ağzımızı yumduk, ondan bahsetmeyeceğiz; gönüller açan söze gene sen başla. Kulağım ağır işitiyor; yanağını yanağıma koy da o güzel yüzlünün va'dini bir kere daha söyle kulağıma. Elest deminde canın başından, birşeydir geçti; o baştan geçeni tekrar söyle, tekrar. **Gerçekten de biz açtık mahzenini aç; Mustafa'nın can sırrını gene söyle.** Âşıkların duâsı kabul edildi; a duâcı! Gene oku o duâyı. *Mâdemki Salâhaddîn'dir canımıza düzen veren, gene bahset o cana düzen verenden.*)¹⁶⁴

¹⁶⁴ Mevlânâ, DKT., c.IV, s. 258, gz.no. CXXI.

در حلقهٔ سودای تو روحانیانرا حالها
 در دید های غیب بین هر دم ز تو تمثالها
 ماهت نخوانم، ای فزون از ماهها و سالها
 يك قطره خونی یافته از فضلت این افضالها
 دانی، سرانرا هم بود اندر تبع دنبالها
 با نقد تو جان کاسدی پا مال گشته مالها
 آن کوچنین شد حال او، بر روی دارد خالها
 صراف زر هم می نهد جو بر سرمشقالها
 قالی بدست این حالها، حالی بدست این قالها
 عشقی و شکری با گله، آرام با زلزالها
 فال وصال آرد سبق، کان عشق زد این فالها
 چون مه منور خرقها، چون گل معطر شالها
 او صد دلیل آورده و ما کرده استدلالها
 از عشق گشته دال الف؛ بی عشق الف چون دالها
 جانرا ازو خالی مکن، تا بردهد اعمالها
 بر اهل صورت شد سخن تفصیلها اجمالها

"ای طایران قدس را عشقت فزوده بالها
 در «لا احب الالفین» پاکي ز صورتها یقین
 افلاک از تو سرنگون خاک از تو چون دریای خون
 کوه از غمت بشکافنه، وان غم بدل در تافته
 ای سروران را تو سند، بشمار ما را زان عدد
 سازی ز خاکي سیدی، بروی فرشته حاسدی
 آن کو تو باشی بال او، ای رفعت واجلال او؟
 گیرم که خارم خاربد، خار از پی گل میزه
 فکری بدست افعالها، خاکي بدست این مالها
 آغاز عالم غلغله، پایان عالم زلزله
 توییغ شمس آمد شفق، طغرای دولت عشق حق
 از «رحمة للعالمین» اقبال درویشان بین
 عشق امر کل مارقعه ای، او قلزم و ماجرعه ای
 از عشق گردون مؤتلف، بی عشق اختر منخسف
 "آب حیات آمد سخن، کاید ز علم من لدن
 بر اهل معنی شد سخن اجمالها تفصیلها

گر شعرها گفتند پر، پر به بود دریا ز در
 کز ذوق شعر آخر شتر خوش می کشد تر حالها

Mevlânâ, DK., s. 49-50; gz. no: 2

(Âh) Ey tâirân-i kuds râ (âh) ‘aşket füzûde bâlhâ

(Âh) Der halka-i sevdâ-yi tü (âh) rûhânyân râ hâlhâ

(B.T. Âh mahbûb-i men, matlûb-i men, mergûb-i men, makbûl-i men)

(Âh) Âb-ı hayât âmed sühan, (âh) kâyed zi ‘ilm-i men ledün

(Âh) Câm râ ez o hâl-i mekûn, (âh) tâ ber dihed ‘âmâlhâ

(B.T. Âh mahbûb-i men, matlûb-i men, mergûb-i men, makbûl-i men)

MÛS TEF’ İ LÛN MÛS TEF’ İ LÛN MÛS TEF’ İ LÛN MÛS TEF’ İ LÛN (Bahr-i recez)

(*Ey aşkı, kutluluk göğünde uçanlara kol kanat veren, uçanların uçuşunu arttırıp duran sevgili, senin sevdâ halkanda rûhânîlere çeşit çeşit hâller gelmede.* Ben batanları sevmem sözünde, gerçekten de sûretlerden arınış var. Gizli şeyleri gören gözlere her an senden şekiller, sûretler, görünmede. Gönüller senin yüzünden baş aşağı gelmiş, yeryüzü bir kan denizi kesilmiş; ey aylardan da üstün, yıllardan da güzel sevgili, sana ay diyemem ben. Dağ, gamınla yarılmıştır da o gam, tâ içine çökmüştür, yalım yalım yalınlanmadadır; bütün bu keremler, bu üstünlükler, senin kereminden, senin lütfundan bir katrecik kan elde etmiştir de, o yüzden gelişip yetişmiştir. Ey uluların dayancı, güvenci, bizi de onlardan say; bilirsin ki kuyruklar da başlara uyup gider. Topraktan bir ulu er düzer koşarsın da melekler bile kıskanır onu; senin peşin parana karşı can bile müflis bir hale gelir, bütün mallar, mülkler, yerlere döşenir, ayaklar altında kalır. Kimin kolu kanadı olursan ne yücelikler elde eder o, ne ululuklara kavuşur. Hâli böyle olan kişinin de benler vardır yüzünde, güzelleştikçe güzelleşir o. Turalım ki tikenim, hem de kötü bir tiken; fakat tiken de gülle bir aradadır; sarraf, altın tartarken teraziye miskallerle beraber arpa da kor. İşler fikirlere uygundur, mallar topraktan meydana gelir. Şu hâller, sözlerden belirir, sözler de hâllere işaretler. Âlemin başlangıcı bir gürültüdür, bir hayhuy; sonu bir sarsıntıdır, bir deprem. Aşkla şükür, şikâyetle beraberdir, huzurla rahat, sarsıntılarla eş. Şafak güneşin fermânıdır, Tanrı aşkı devlet tuğrası; buluşma vakti gelip çatmada; bu yorumu aşk yordu çünkü. Âlemlere rahmet olanın yoksullara bağışladığı yüceliğe, mevkiye bak; hırkalar ay gibi aydın, şallar gül gibi güzel kokuyor. Aşk, tüm bir iş, bizse bir parçasıyız onun. O, uçsuz bucaksız bir deniz, bizse bir katrecik. O, yüzlerce delil getirmede, bizse o delillerle doğruyu bulabiliyoruz ancak. Gök, aşkla uzlaşıp dönüyor, aşktan mahrum olunca yıldız bile tutulup sönüyor. Beli bükük “dal” bile aşkla “elif” gibi doğrulup yücelmede; fakat aşksız kalınca “elif” bile dallara dönmede. *Söz bengisudur, çünkü Ledün bilgisinin aşkından doğmadadır. Aşkı canından eksik etme de iyi işlerin meyva versin, çoğaldıkça çoğalsın.* Söz, mânâ ehline az da olsa çoktur, uzadıkça uzar, yeter mi yeter, fakat sûret ehline çok söz bile azdır, kifayetsizdir. Şiirleri çok söyledilerse ne var ki? Denizin incilerle dopdolu olması daha iyidir elbet. Deve de şiir zevkiyle yerden yere göçüp konar konaktan konağa yelip yortar.)¹⁶⁵

Üçüncü Selâm

VI.

عاشقان در کوی جانان الصلا

سوی آن خورشید تابان الصلا

از نگارم آتش من در فتاد

الصلا در آتش جان الصلا

شمس تبریزی ز بالای فلک

هر زمانی میکشد خوان الصلا

¹⁶⁵ Mevlânâ, DKT., c.I, s. 7-8, gz.no. I.

‘Âşıkân der kûy-i cânân essalâ (belî yâr-i men)
Sûy-i ân hûrşîd-i tâbân essalâ (belî yâr-i men)
Ez nigârem âteş-i men derfütâd (belî yâr-i men)
Essâlâ der âteş-i cân essalâ (belî yâr-i men)
Şems-i Tebrîzî zi bâlâ-yi felek (belî yâr-i men)
Her zamânî mîkeşed hân essalâ (belî yâr-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddés)

(Âşıklar! Sevgilinin olduğu yere, o parlak güneşe doğru buyrun. Sevgilimden, gönlüme ateş düştü artık. Haydi aşka inananlar, cân ateşine koşun. Tebriz’li Şems göğün en yücesinde durmuş, her zaman söylüyor: “ Buyrun!”)¹⁶⁶

VII.

(Yâr yâr) Ey ki hezâr âferin (âh) bu nice sultân olur
(Âh) Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur
(Yâr yâr hüsrev ü hâkân olur)
(Dost dost) Her ki bugün Veled’e (âh) inanuben yüz süre
(Âh) Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur
(Yâr yâr bây ise sultân olur)¹⁶⁷

¹⁶⁶ Bu üç beyit Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

¹⁶⁷ Bkz. s. 71.

VIII.

تا چشمها گشاید ز اشکوفه بوستان را
 زان مردمک چو دریا کرد دست دیدگانرا
 کاندرشکم ز لطف رقص است کودگانرا
 کاندر لحد ز نورت رقص است استخوانرا
 چابک شوید یاران مر رقص آنجهانرا
 خاصه چو بسکلانند این کنده گرانرا
 در ظلمت رحمها از بهر شکر جانرا
 رقصان و شکر گویان این لوت رایگانرا
 خود چیست جان صوفی این گنج شایگانرا
 از خوان حق چه گویم زهره بود زبانرا
 پاینده دار یارب این کاسه را و خوانرا
 هر خام در نیاید این کاسه را و نانرا
 پیش مگس چه فرصت آن ننگ میزبانرا

"ای میر آب بگشا آن چشمه روان را
 آب حیات لطف در ظلمت دو چشم است
 هرگز کسی نرقصد تا لطف تو نبیند
 اندر شکم چه باشد و ندر عدم چه باشد
 بر پردهای دنیا بسیار رقص کردیم
 جانها چو می برقصد با کند های قالب
 پس ز اول ولادت بودیم پای کوبان
 پس جمله صوفیانیم از خانقه رسیده
 این لوت را اگر جان بدهیم رایگانست
 چون خوان این جهان را سرپوش آسمانست
 ماصوفیان راهیم ، ما طبل خوار شاهیم
 در کاسهای شاهان جز کاسه شست مانی
 از کاسه های نعمت تا کاسه ملوث

وانکس که کس بود او ، ناخورده و چشیده
 که می گزد زبانرا ، که می زند دهان را

Mevlânâ, DK., s. 117, gz. no: 186

Ey mîr-i âb be-güşâ ân çeşme-i revânâ

Tâ çeşmehâ güşâyed zişgûfe bostânâ

Mâ sôfiyân râhîm, mâ tablehâr-i şâhîm

Pâyende dâr yârab ân kâserâ vü hânâ

MÜS TEF' İ LÜN FE Û LÜN MÜS TEF' İ LÜN FE Û LÜN (Bahr-i muzârî')

(*Ey sucubaşı, o akar çeşmeyi aç, aç da bahçede uyansın, çiçekler de göz açsın.* İki gözünün karanlığında lûtf, âb-ı hayâtın gizlenmiştir; o gözbebeğiyle, gözleri denize çevirmiştir. Senin lûtfunu görmedikçe kimsecikler oynamaz; hattâ rahimdeki çocuklar bile lûtfunla oynar. Rahimden oynamak da nedir ki? Yoklukta oynamak da bir şey mi? Mezardaki kemikler bile nûrunla raksa girer. Dünya perdelerinde çok oynadık, dostlar, çabuk olun, davranın o dünyadaki raksa. Canlar, şu koca, şu kaba kalıplarla oynuyor, şu ağır yükü bir attılar mı seyret oyunlarını o zaman. Doğmadan önce de ayak vurup

sıçramada, rahimlerin karanlıklarında candan şükretmek için oynayıp durmadaydık. Hepimiz de oynaya oynaya, şu besbedava nimetlere şükretmek için tekkeden gelmiş sûfileriz. Şu nimetlere can versek yerindedir, zaten şu, bol mu bol defineye karşı sûfinin canı da nedir ki? Şu cihân nimetlerinin bulunduğu kabın kapağı göktür; sofrasından nasıl bahsedeyim, dilin harcı mı o bahis? *Yola düşmüş sûfileriz biz, pâdişâhın nimetlerini yiyenleriz biz; Yârabbi, bu kâseyi şu sofrayı ebedi kul!* Pâdişâhların kâselerindeki nimetleri elde etmek için boş kâsedden başka ağıımız yok, kâsemizi o nimetlere uzatmaktan gayri kârımız yok; zaten her ham kişi de bu kâseyi, bu ekmeği elde edemez. O nimetlerle dolu kâseyle pis, bulaşık kâse arasında, sineğe, o ev sahibine utanç veren mahlûka göre ne fark var ki? Fakat adam olan kişi, yemediği, tatmadığı halde o nimetleri görüp bâzı kere dilini ısırır, susar, bâzı kere de ağzını açar, onları öğmeye koyulur.)¹⁶⁸

IX.

موج عجب بین که هست از دل دریای عشق
رفت به بالا که حین بین گر بالای عشق
بود ولد با عالم پیش ز عالم ندیم
خورده ز جام قدیم بی لب هیهای عشق

Mevc-i 'aceb bîn ki hest ez dil-i deryâ-yi 'aşk
Reft be-bâlâ ki hîn bîn ger-i bâlâ-yi 'aşk
Bûd Veled bâ 'âlim pîş zî 'âlem nedîm (vay)
Hurde zi câm-i kadîm bî-leb-i heyhây-ı 'aşk

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN
(Bahr-i münserîh)

(Aşk denizinin gönlünden varolan, farklı dalgayı gör. Yukarılara git! O zaman aşkın yücesini görürsün. Veled, sohbet âleminden önce, âlimle oldu. Aşk heyhâyını dudağa almadan, eski kadehten içti.)¹⁶⁹

¹⁶⁸ Mevlânâ, *DKT.*, c.I, s. 226, gz.no. II.

¹⁶⁹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunmamıştır.

IX.T. Yâr yâr yâr yüreğim yâr, dost dost del ciğerim vay, Yâr yüreğim del ciğerim,
gör ki neler var. Yâr yüreğim del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var.

X.

ما مست خراب از پی معشوق الستيم
ما مست الستيم چو معشوق پرستيم
ما مست خرابيم بگو پير خرابات
ما باده بيارند که ما عاشق مستيم

Mâ mest-i harâb ez pey-i ma‘şûk-i elestîm
Mâ mest-i elestîm çü ma‘şûk-perestîm
Mâ mest-i harâbîm be-gû pîr-i harâbât
Mâ bâde biyârend ki mâ ‘âşık-ı mestîm

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

(Biz elest sevileninin izinden sarhoşuz. Biz elest gününün sarhoşuyuz çünkü biz sevilene tapanlarız. Meyhânenin pîrine, “biz sarhoşuz.” De! “Olmaz.” Demesinler. Çünkü biz sarhoş âşıklarız.)¹⁷⁰

¹⁷⁰ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

گفتم دوش عشق را ای تو قرین و یار من
 نور دو دیده منی دور مشو ز چشم من
 یار من و حریف من خوب من و لطیف من
 "ای تن من خراب تو دیده من سحاب تو
 لب بگشا و مشکلم حل کن و شاد کن دلم
 تا که چه زاید این شب حامله از برای من
 تا چه عمل کند عجب شکر من و سپاس من
 گفت خنک ترا که تو در غم ما شدی دو تو
 مست منی و پست من عاشق و می پرست من
 رو که تراست کروفر مجلس عیش نه ز سر
 گفتم و انما که چون زنده کنی تو مرده را
 "مرده تر از تنم مجو زنده کنش بنور هو
 گفت ز من نه بارها دیده ای اعتبار ها
 گفتم دید دل ولی سیر کجا شود دلی
 عشق کشید در زمان گوش مرا بگوشه ای
 هیچ مباش یک نفس غایب از این کنار من
 شعله سینه منی کم مکن از شرار من
 چست من و ظریف من باغ من و بهار من
 ذره آفتاب تو این دل بی قرار من
 کاخر تا کجا رسد پنج و شش قمار من
 تا بکجا کشد بگو مستی بی خمار من
 تاچه اثر کند عجب ناله و زینهار من
 کار تر است در جهان ای بگزیده کار من
 بر خورد او زدست من هر کی کشید بار من
 زانک نظر دهد نظر عاقبت انتظار من
 زنده کن این تن مرا از پی اعتبار من
 تا همه جان شود تنم این تن جانسپار من
 بر تو یقین نشد عجب قدرت و کار بار من
 از لطف و عجایبیت ای شه و شهریار من
 خواند فسون فسون او دام دل شکار من
 جان ز فسون او چه شد دم مزن و مگو چه شد
 و ربچخی تو نیستی محرم و راز دار من

Mevlânâ, *DK.*, s. 689, gz. no: 1829

Güftem-i dûş-i 'aşk râ ey tû karîn ü yâr-i men (vay)

Hîç mebâş yek nefes gâib ez ân kenâr-ı men (vay)

Ey ten-i men harâb tû dîde-i men sehâb-ı tû (vay)

Zerre-i âfitâb-i tû ân dil-i bî-karâr-i men (vay)

Mürde ter ez tenem mecû zinde kuneş be-nûr hû (vay)

Tâ heme cân şevved tenem ân ten-i cânsipâr-i men (vay)

MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN (Bahr-i hezec-i
 mahbûn)

(Dün gece aşka; “a benim eşim, dostum, a benim sevgilim” dedim; “bir soluk bile yanımdan ayrılma, hiç mi, hiç beni yalnız koma. İki gözümün ışığıdır; gözümden uzaklaşma. Gönlümün alevisin; kıvılcıklarımı eksiltme. Sevgilimsin benim, eşim-dostumsun. Güzelimsin benim, lâtif güzelimsin, çevik dostumsun, zarifimsin; bağım, bahçemsin benim, baharımsın sen. **Bedenim, senin yüzünden yıkılmış, gitmiş; gözüm, sana bulut kesilmiş, şu kararız gönlüm, güneşine bir zerre olmuş.** Dudağını aç da müşkülümü çöz, gönlümü sevindir, bakalım, koyulduğum kumarda pençim, şeşim nereye varacak böyle? Bakalım, şu gebe gece bana ne doğuracak? Söyle bakalım, mahmurluğu olmayan şu sarhoşluğum nereye varacak? Bakalım, şu şükürüm, şu övüşüm, acaba ne iş başaracak? Bakalım, şu feryâdım, şu ağlayıp, sızlayışına ne gibi bir tesir yapacak?” Dedi ki: “Ne mutlu sana, bizim gamımızla iki büklüm oldun; a benim işimi seçen, kendine iş-güç edinen, dünyada işin iş. Benim sarhoşumsun, benim için alçalmışsın, a benim şaraba tapan âşıkım. Kim yükümü çekerse elimden meyve yer benim. Yürü, iş de senin, cümbüş de senin. İştret meclisini yeni baştan düz, koş. Çünkü beni bekleyiş, sonunda bakış gücü verir, görüş gücü verir adama.” **Dedim ki: “Ölüyü nasıl diriltirsin, bir göster bana; görüp de ibret almam için dirilt şu bedenimi. Bedenimden daha fazla ölmüş bir ölü arama; O’nun nûruyla dirilt onu da şu bedenim, şu benim canlar veren bedenim, tümünden can olsun, gitsin.”** “Benden defalarca bunu görüp de ibret almadın mı; benim gücüme hâlâ da inanmadın mı?” dedi. “A benim sultânım dedim, a benim pâdişâhım. Gönül gördü; gördü ama senin lûtfuna, senin şaşılacak işlerine nereden doycak bu gönül?” Derken hemencecik aşk geldi, kulağımı tuttu da bir bucağa çekti beni; bir afsun dur, okudu; onun afsunudur bir av olan gönlümün tuzağı. Can, onun afsunuyla ne oldu, hiç tınma, ne oldu deme; lâfazanlığa kalkışır, savaşa girersen benim mahremim değilsin, sırdaşım değilsin sen.)¹⁷¹

Dördüncü Selâm

XII.

(Âh) Sultân-ı menî sultân-ı menî

(Âh) V’ender dil ü cân îmân-ı menî

(Âh) Dermen be demî men zinde şevem

(Âh) Yek cân çi büved sad cân-ı menî¹⁷²

¹⁷¹ Mevlânâ, DKT., c.VII, s. 119-120, gz.no. LIII.

¹⁷² Bkz. s. 69-70.

11.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a^{1.m}_2 + b^t_3)$$

$$A(a^{2.m}_2 + b^t_3)$$

$$B(c^{3.m}_2 + d^t_3)$$

$$A(a^{4.m}_2 + b^t_3) + \mathbf{I.T}(e_2 + f_2 + g_3)^{\text{söz}}$$

II.

$$C(h^{1.m}_{1,5} + i^t_{1,5})$$

$$C(h^{2.m}_{1,5} + i^t_{1,5})$$

$$D(j^{3.m}_{1,5} + k^t_{1,5})$$

$$E(l^{4.m}_{1,5} + i^t_{1,5})$$

III.

$$F(m^t_{1/2} + n^{1.m}_2 + o^t_2)$$

$$G(p^t_{1/2} + r^{2.m}_2 + s^t_2)$$

$$H(t^{3.m}_2 + u^t_2)$$

$$I(v^{4.m}_2 + y^t_2)$$

IV.

$$J(z^{1.m} + aa^{2.m}_{1,5})$$

$$K(ab^{3.m}_{1,5} + ac^{4.m}_{1,5})$$

$$L(ad^{5.m}_{1,5} + ae^{5.m}_{1,5})$$

$$M(af^{6.m}_{1,5} + ag^{6.m}_{1,5}) + \mathbf{IV.T}\{(ah_2 + ah_2) + (a_{12} + aj_3)\}^{\text{söz}}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_3+b_4)^{1.m}$$

$$B(c_3+d_4)^{2.m}+B.T.(e_4+f_4)^{söz}$$

$$A(a_3+b_4)^{3.m}$$

$$B(c_3+d_4)^{4.m}+B.T.(e_4+f_4)^{söz}+V.T.(g_4+h_4)^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(a^{2.m}_{1,5}+c^t_{1/2})$$

$$A(a^{3.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(a^{4.m}_{1,5}+c^t_{1/2})$$

$$A(a^{5.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B'(a'_{1+d_1^{10/8}})^{6.m}+VI.T\{(e_2+f_3)+(e_2+f_3)\}^{saz}$$

VII.

$$C(g^t_1+h_3+i_3)^{1.m}$$

$$D\{(j^t_1+k_3)+(l_3+m_4)\}^{2.m}$$

$$C(g^t_1+h_3+i_3)^{3.m}$$

$$D\{(j^t_1+k_3)+(l_3+m_4)\}^{4.m}+VII.T\{(n_2+o_2)+(n_2+p_2)+(r_2+s_1)+(r_2+t_1)\}^{saz}$$

VIII.

$$E(u_2+v_2)^{1.m}$$

$$E(u_2+v_2)^{2.m}$$

$$F(y_2+v_2)^{3.m}$$

$$E(u_2+v_2)^{4.m}+VII.T\{(n_2+o_2)+(n_2+p_2)+(r_2+s_1)+(r_2+t_1)\}^{saz}$$

IX.

$$G(z_2+aa_3)^{1.m}$$

$$G(z_2+aa_3)^{2.m}$$

$$H(ab_2+ac_2)^{3.m}$$

$$I(ad_2+ae_3)^{4.m} + \mathbf{IX.T} \{(af_2+ag_2)+(af_2+ag_2)+(ah_2+ai_2)+(aj_3+ak_3)\}^{söz}$$
$$+ \mathbf{VII.T} \{(n_2+o_2)+(n_2+p_2)+(r_2+s_1)+(r_2+t_1)\}^{saz}$$

X.

$$J(al_2+am_2)^{1.m}$$

$$K(al_2+an_2)^{2.m}$$

$$L(ao_2+ap_2)^{3.m}$$

$$M(ao_2+ar_2)^{4.m}$$

XI.

$$N(as_2+at_3)^{1.m}$$

$$N(as_2+at_3)^{2.m}$$

$$O(au_2+av_3)^{3.m}$$

$$P(ay_3+az_2)^{4.m}$$

$$P(ay_3+az_2)^{5.m}$$

$$R(ay_3+ba_2)^{6.m}$$

Dördüncü Selâm**XII.**

$$A(a_2+a'_2)^{1.m}$$

$$B(b_2+c_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+a'_2)^{3.m}$$

$$B(b_2+c_2)^{4.m}$$

11.5. Makam Analizi

Bu eser “başladığı makamdan farklı bir makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Makamın güçlüsü **nevâ perdesi** civarında gezindikten sonra, **nehâvend makamı** karakteri gösterip, **rastta bûselik geçkisi** yaparlar. Daha sonra **kaba nim hicaz yedenli yegâhta hicazlı** karar ederler. Üçüncü mısra, makamın genişlemiş bölgesine denk düşer ve bu mısra **nevâda zirgüleli hicaz dizisini** gösterir. **I.T.** Bu bölüm bir söz terennümüdür. Bu bölüm, **yegâhta hicaz beşlisi, rastta rastlı ve yegâhta hicazlı** kalışlar yapar.
- II. Bu bölüm iki beyittir. İlk beyit **rastta bûselik geçkisi** yapar. Üçüncü mısra, **nevâda bûselik**; dördüncü mısra, önce **rastta bûselik**, sonra **rastta nikrîz geçkileri** yaparlar. Bundan sonra, dördüncü mısra **nevâ perdesini** gösterir.
- III. Bu bölüm ile birlikte **nühüft makamına** geçildiği görülür. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâ perdesinde nim hicaz perdesini** yeden alarak **rastlı, dügâhta** yine **rastlı asma kalışlar** yaparak, tekrar güçlü **nevâ perdesini** gösterir. İkinci mısra, **dügâhta rastlı** seyrederek, **nevâ perdesinde bûselikli asma kalıştan** sonra **evic perdesini** gösterir. Üçüncü mısra, **nevâda rast ve nevâda bûselik** seyirlerinden sonra güçlü **nevâyâ** bağlanır. Dördüncü mısra, **dügâhta hüseyinîli** seyrettikten sonra **hüseyinîaşîranda uşşâklı kalış** yapar.
- IV. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **hüseyinî perdesi** civarında dolaşır. İkinci mısra, **dügâh perdesine hüseyinîli iniş** yapar. Üçüncü mısra, **rastta bûselikli, dördüncü mısra, hüseyinîaşîranda uşşâklı kalış** yapar. Beşinci mısra, **nevâ perdesine rastlı iniş** yaparken, bu mısranın tekrarı aynı özelliği taşıyıp, **hüseyinî perdesini** gösterir. Altıncı mısra, yerinde **uşşâk**, bu mısranın tekrarı ise **hüseyinîaşîranda uşşâk kalışlarını** yaparlar. **IV.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölümde sırasıyla, **gerdâniyede bûselik, acemde çargâh, hüseyinîde uşşâk asma kalışlarından sonra dügâhta bûselikli karar** görülür. Daha sonra **hüseyinî perdesi** gösterilir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **hüseyinî perdesi** civarında dolaşıp, **hüseyinîde ve dügâhta bûselikli kalışlardan** sonra, tekrar **hüseyinîde uşşâklı kalış** yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da **hüseyinî perdesi** civarında dolaşıp, **hüseyinîde uşşâk, dügâhta bûselik geçkilerinden sonra hüseyinîaşîranda uşşâklı karar** eder. **V.T.** ün sözlü kısmında, **hüseyinî perdesinde gezinilip, yerinde uşşâk ve yegâhta rast asma kalışlarından sonra hüseyinîaşîranda uşşâklı karar** edilir. Saz kısmında ise, **gerdâniyede bûselik, nim hicaz yedenli**

nevâda bûselik ve rastlı, düğâhta uşşâk ve rastta rastlı kalışlardan sonra hüseyñî perdesine gelinir. Bu şekilde hüseyñîaşîran makamına geçilir.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm üç beyittir. Birinci, üçüncü ve beşinci, ikinci, dördüncü ve altıncı mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidir. İlk grup mısralar, **nevâda rastlı** ve **düğâhta hüseyñîli çeşnilerden** sonra **hüseyñî perdesinde** kalırlar. Diğer gruptaki mısralar da aynı özellikleri gösterirler. Yalnız, altıncı mısra son kalışı **nevâ perdesinde** yapar. VI.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölümde, **yerinde bûselik** ve **hüseyñîaşîranda uşşâklı** kalışlardan sonra **hüseyñî perdesi** gösterilir.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nim hicaz yedenli nevâda rastlı** asma kalıştan sonra **hüseyñî perdesini** gösterirler. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **düğâhta bûselikli** asma kalıştan sonra, **hüseyñîaşîranda uşşâklı** karar ederler. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **nevâda rastlı** ve **düğâhta bûselikli** asma kalışlardan sonra, **hüseyñî perdesini** gösterir.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar aynı bestelidir. Bu mısralar, **düğâhta bûselik çeşnisi** gösterirler. Üçüncü mısra, farklı bir beste yapısına sahip olsa da yine **bûselik çeşnisi** yapar. Bu bölümden sonra VII.T. kullanılmıştır.
- IX. Bu bölüm iki beyittir. İlk beyit, **hüseyñîde bûselik** asma kalışı yapar. Üçüncü mısra; **düğâhta bûselik**, dördüncü mısra; **hüseyñîaşîranda uşşâklı** karar ederler. Dördüncü mısra, daha sonra **gerdâniye perdesine** çıkar. IX.T. Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **hüseyñîde uşşâklı**, **yerinde rastlı** ve **rastta nikrîzli** asma kalışlardan sonra **hüseyñîaşîranda uşşâklı** karar eder. Bu bölümden sonra tekrar VII.T. kullanılmıştır.
- X. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra; **nevâda rastlı**, ikinci mısra; **yerinde uşşâklı**, üçüncü mısra; **rastta rastlı** seyreder. Dördüncü mısra, **hüseyñîaşîranda uşşâklı** karar eder.
- XI. Bu bölüm üç beyittir. İlk iki mısra, aynı bestelidir. Bu mısralar, **nevâda rast** ve **hüseyñîde uşşâk** asma kalışları yaparlar. Üçüncü mısra, **düğâhta uşşâklı** seyreder. Dördüncü ve beşinci mısraların bestesi aynı olup, **rastta bûselikli** asma kalış yaparlar, altıncı mısra **hüseyñîaşîranda uşşâklı** karar eder.

Dördüncü Selâm

XII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynı olup, **çargâhta çargâh**lı asma kalış yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta uşşâk**, **rastta rast** ve bazı yerlerde **acemli rast** asma kalışları gösterip, **hüseynîaşîranda uşşâklı** karar ederler.

11.6. Usûl Analizi

Şeddiarabân âyîn-i şerîfinden önce, Gazi Giray Han'ın aynı makamda, muzaaf devr-i kebîr usûlündeki peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Her mısra iki, her terennüm ise üç usûldür. **I.T.** Yedi ölçülük bir sözlü terennümdür.
- II. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Her mısra birbuçuk, her terennüm birbuçuk usûldür. Mısralar, ikinci ölçünün ilk yedi zamanının bitimiyle sona erer. İkinci devr-i hindînin başlamasıyla terennümler başlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüşse de mısraların son hecelerinin bir dörtlük not uzatıldığı görülür.
- III. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Tüm mısralar ve terennümler ikişer usûldür. Yalnız, ilk iki mısradan önce, aynı ölçünün ikinci devr-i hindî usûlüne denk düşen birer terennüm vardır. Aynı ölçünün ikinci devr-i hindî usûlünde, bu iki mısra başlar. II.de olduğu gibi burada da kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüş, yine son heceler bir dörtlük not uzatılmıştır.
- IV. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. Her mısra birbuçuk usûldür. Birinci, üçüncü ve beşinci mısralar ölçülerin ortasında biter ikinci, dördüncü ve altıncı mısralar da ölçülerin ortasından başlarlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **IV.T.** Dokuz ölçülük bir “saz” terennümüdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar yedi usûldür. Tüm mısralar, usûlün Türk aksağı kısmıyla başlarlar. Usûlün sofyan kısımları, “âh” terennümleriyle doldurulmuştur. **V.T.** Altı ölçülük “söz” ve sekiz ölçülük “saz” terennümlerinden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VI. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. İlk beş mısra birbuçuk usûldür. Bu beş mısraya ait “1/2” usûllük terennümler vardır. Son mısra ise, iki ölçüdür. İkinci ölçü, 10/8'lik aksak semâîdir.

İkinci kısım: **VI.T.** On ölçülük aksak semâî usûlünde bir “saz” terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar, bir ölçülük başlangıçtaki terennümleriyle yedi usûldür. İkinci ve dördüncü mısralar, terennüm ve tekrarlarla onbir usûldür. Kapalı heceler dört, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Gerek mısralarda, gerekse tekrarlarda “FÂ İ LÜN” tef’ilesinin “LÜN” hecesi uzatılmıştır. **VII.T.** Ondört ölçülük bir “saz” terennümüdür.
- VIII.** MÜS TEF’ İ LÜN FE Ū LÜN MÜS TEF’ İ LÜN FE Ū LÜN (Bahr-i muzârî’) vezninde iki beyittir. Tüm mısralar dört usûldür. Bu bölümün terennümü olarak **VII.T.** kullanılmıştır.
- IX.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Her mısra beş usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüşse de, ilk “FÂ İ LÜN” tef’ilesinin “LÜN” hecesi bir sekizlik, ikinci “FÂ İ LÜN” tef’ilesinin “LÜN” hecesi ise bir sekizlik not + bir ölçü uzatılmıştır. **IX.T.** Onsekiz usûllük sözlü bir terennümdür. Ayrıca, buna ilâveten **VII.T.** burada da kullanılmıştır.
- X.** MEF’ Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür.
- XI.** MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN (Bahr-i hezec-i mahbûn) vezninde üç beyittir. Mısralar beş usûldür. Her tef’ile bir ölçüye denk düşer. Her mısradan sonra bir ölçülük “vay” terennümü vardır. Kapalı heceler dört, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

- XII.** MÜS TEF’ İ LE TÜN MÜS TEF’ İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Tüm mısralar usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Başlangıçlardaki sofyan kısımlarını, “âh” terennümleri doldurmuştur.

Şeddiarabân âyîn-i şerîfinden sonra, Kul Mehmed’in düyek usûlündeki son peşrev ve yürük semâî çalınır.

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

(AH) MÜS TEF LETÜN LETÜN LETÜN
(AH) MÜS TEF MÜS TEF MÜS TEF MÜS TEF

XII. 1.3.m
2.4.m

12. SÛZİNÂK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

12.1. Selânikli Necib Dede (ö. 1883)

Bestekârın hayatı hakkında bilgi yok denecek kadar azdır. Neyzendir. Selânik Mevlevîhânesi'nden olduğu sanılmaktadır. Öztuna, güfteleri Ken'ân Rıfâî'ye ait müstear makamında ve düyek usûlünde; sabâ makamında ve sofyan usûlünde iki ilâhîsinden söz etmektedir.¹⁷³

¹⁷³ Yılmaz Öztuna, *Türk Mûsikisi Ansiklopedisi*, Ankara 1969, c. I, s. 68.

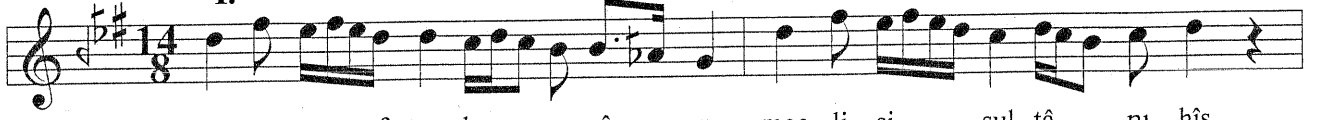
12.2. Notası

SÛZİNÂK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

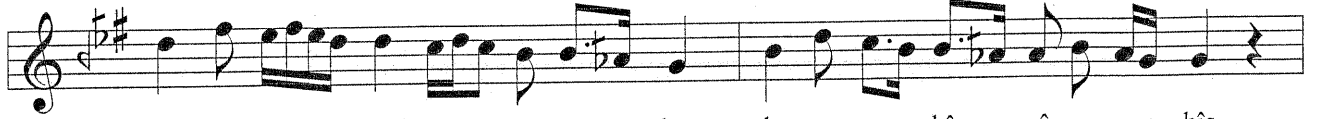
Birinci Selâm

Selânikli Necib Dede

Devr-i Revân I.

Düş re—f tem der me yâ—n mec li si—sul tâ nı hîş

Ber ke fi—sâ kî be dî—dem der su ra hî câ—n hîş

Â—h â—h yâ ri hey mah bû bi men

Güf te meş ey câ—nı câ—nı—sâ kî yân beh—ri Hu dâ

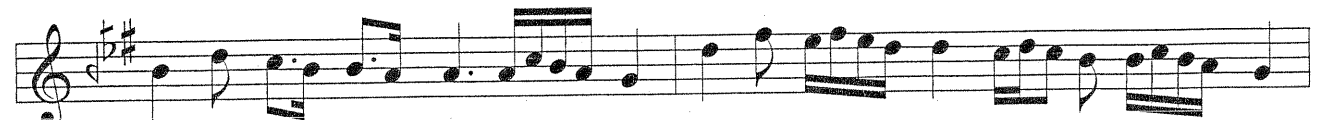
Pür ku nî pey mâ ne î vü neş ke nî pey mâ nı hîş

Â—h â—h yâ ri hey mak bû li me—n

Yâ—r yâ—r yâr yü re ğim yâ—r

del ci ğe rim va—y yâr yü re—ğim del ci ğe—rim

gör ki ne ler va—r yâ re ha ber va—r

II.

Ey zi hi—c râ net ze mîn vü â su mân beg rîs—te

Dil me yâ—n hû—n ne şes te 'ak lü cân beg rî—s te

Ceb re îl vü kud si yân râ bâ l_ü pür ez ra—k şü de—

En bi yâ vü ev li yâ râ dîd gân beg rî—s te—

en bi yâ vü ev li yâ râ dîd gân beg rî—s te

Â—h â—h yâ ri hey mah bû bi men

III.

Ey çe râ—ğî â su mâ n_ü rah me ti—Hakk ber ze mîn

Nâ le i—men gû—ş dâ r_ü der di hâ li men be bîn

Yâ mu râ di men be dih yâ fâ ri gam kün ez mu râ—d

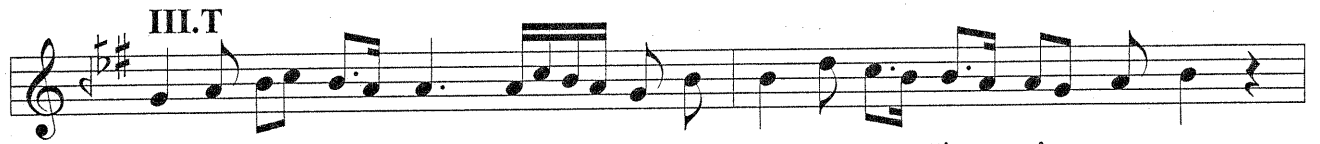
Ez i râ de di h fer dâ re hâ kün yâ çü nân kün

yâ çü nân Va' de i fer dâ re hâ kün yâ çü nân kün

yâ çü nân â h yâ ri hey mah bû bi men

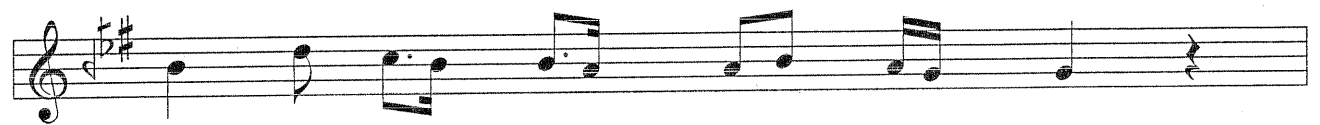
III.T
Yâ r yâ r yâr yû re ğim yâ r

del ci ğe rim va y yâr yû re ğim del ci ğe rim

gör ki ne ler va r yâ re ha ber va r

yâ re ha ber va r

İkinci Selâm

Evfer

IV.

Â h E y Hâ lı ki he

ft â su mâ n de r mân

de e m fe r yâ d re s

Â h V'e y râ zı kı pî

r ü ce vâ n de r mâ n

de e m fe r yâ d re s

Âh E y nâ mı tü

be r kâ mu le b hâ ne m

tü râ he r rü z ü şeb

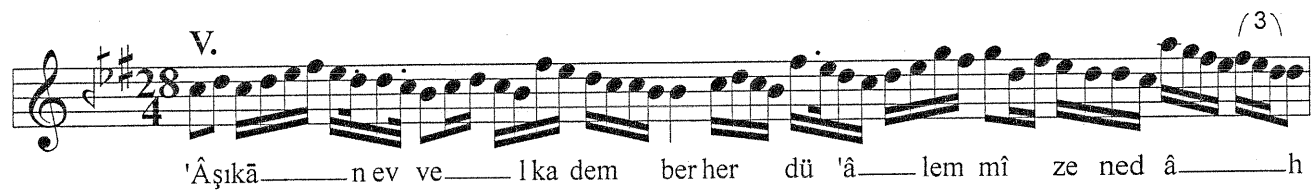
âh e y kâ rı sâ

zı he r se be b de r mâ n

Üçüncü Selâm

Muzaaf Devr-i Kebîr

Aksak Semâi

10/8

mî — ze ne — d va — y

V.T

Yürük Semâi VI.

6/4

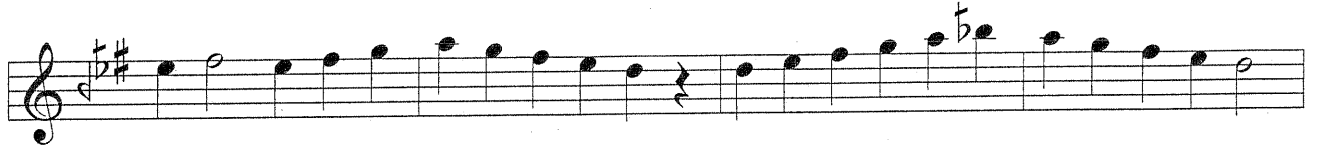
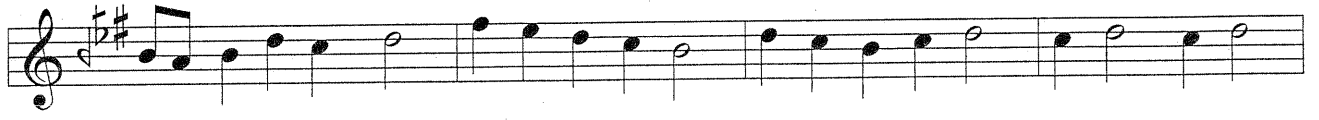
Ey ki he zâr â fe rin â — h bu ni ce sul
Her ki bu gün Ve le d'e â — h i na nu ben

tâ n o lu — r yâ — r Ku lu o lan ki ş i le — r
yüz sū re — r yâ — r Yok su l_i se bâ y_o lu — r

â — h hüs re v ü hâ kâ n o lu — r
â — h bâ y_i sē sul tâ n_o lu — r

â — h hüs re v ü hâ kâ n o lu — r
â — h bâ y_i sē sul tâ n_o lu — r

VI.T

VII.

Ey dil bu ye ter i ki ci hân da sa na iz 'â_____ n
 dir bir i ki ol ma ğa yok bil miş ol im kâ_____ n

â_____ h â_____ h âh sa na iz 'ân Bir
 â_____ h â_____ h bil miş ol im kân Hakk

söy le ye cek sen de se nin or ta da nen va_____

r Â lem de he mân ben de di ğin dir sa na nok sa_____ n

â_____ h â_____ h âh sa na nok san Sa' y_ey le ri zâ

göz le ko it lak i le kay dı _____ 'Â

lem de Se mâ î bu ye ter sâ li ke ir fâ _____

VIII.

n Âh Ne iş ka sab re der ol dum ne ak l_i le yâ _____

rim Âh Ne kâ rı ba şa çı kar dım ne bel li bî

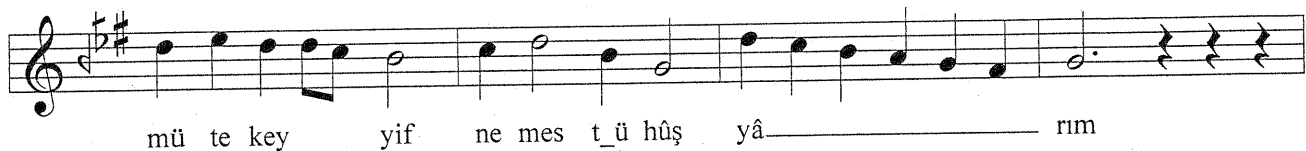
kâ _____ rim Âh Be lâ yı ışk i le hak kâ

ki nol du ğum bi _____ l mem Bu an la nur

e le mim den ki â şı kı zâ _____ rım

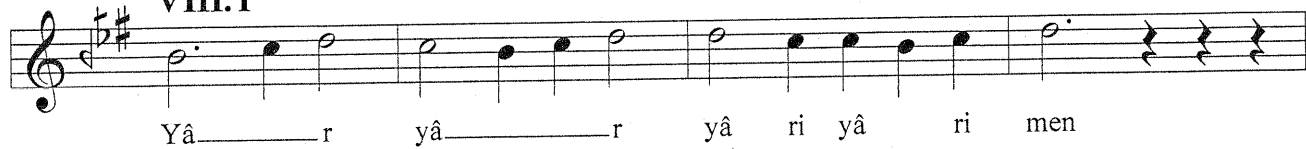
Â _____ h Se mâ î gi bi ben ol bî

ho dem ki â le _____ m de Ne keyf i le

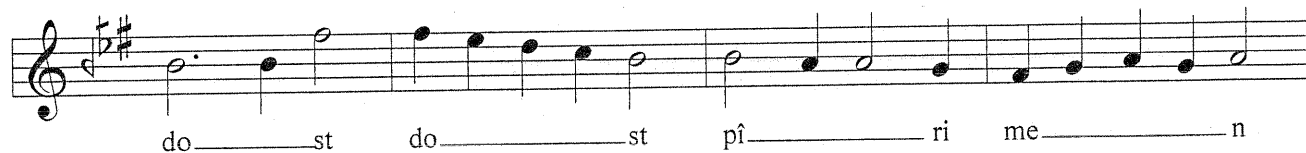

mü te key yif ne mes t_ü hüş yâ_____ rim

VIII.T

Yâ_____ r yâ_____ r yâ ri yâ ri men

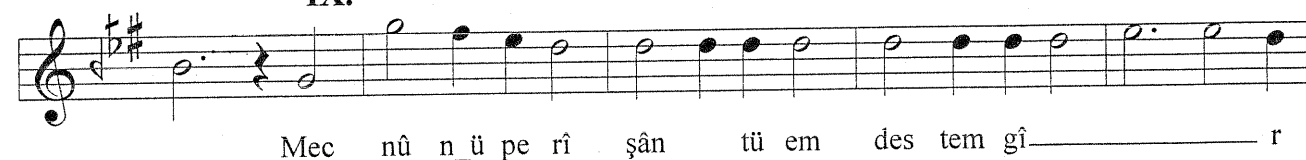
do_____ st do_____ st pî_____ ri me_____ n

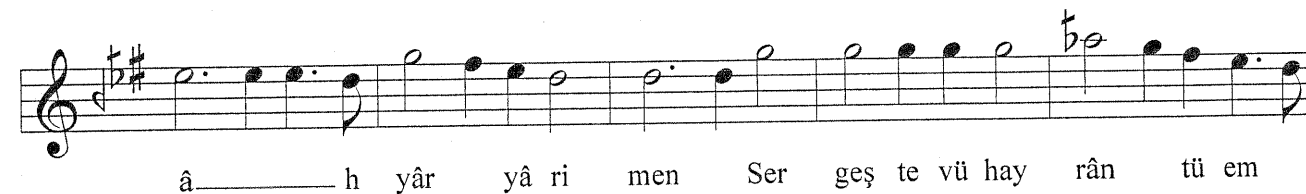
vay

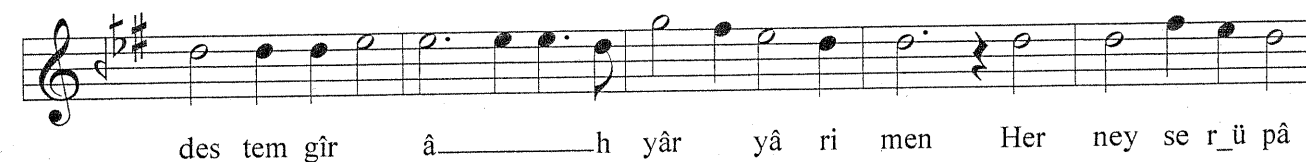
IX.

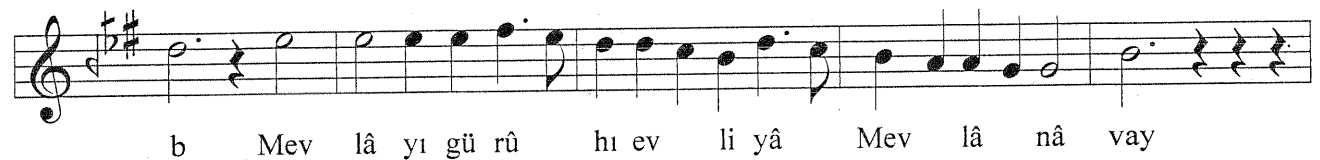
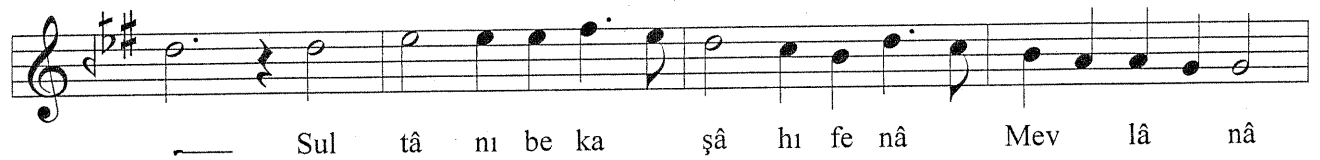
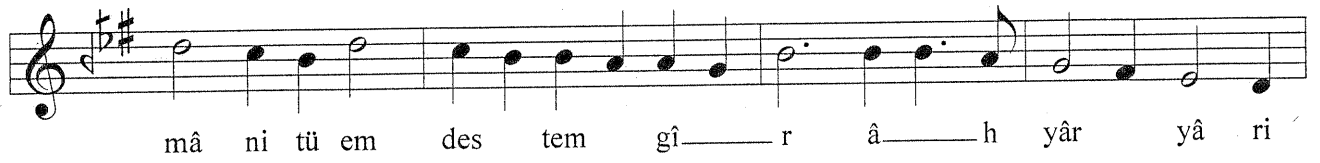
Mec nû n_ü pe rî şân tû em des tem gî_____ r

â_____ h yâr yâ ri men Ser geş te vü hay rân tû em

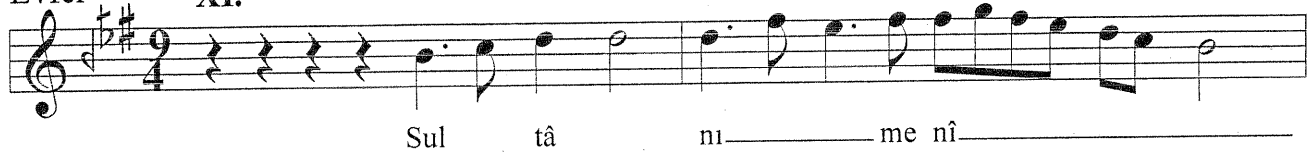

des tem gîr â_____ h yâr yâ ri men Her ney se r_ü pâ

Dördüncü Selâm

Evfer XI.

câ n î mâ ni me nî

Â h De r men be de mî
Â h Ye k cân çî bû ve d

mî me n zin de şe ve
ve d sa d câ ni me nî m

XLT

Â h Î mâ ni me nî

12.3. Güftesi

Birinci Selâm

I.

بر کف ساقی بدیدم در صراحی جان خویش
بر کنی پیمانهای و نشکنی پیمان خویش
حرمتت دارم بحق و حرمت ایمان خویش
بر می رخشنده همچون چهره رخشان خویش
آتشی افکنند در من می ز آتشدان خویش
آن می چون زر سرخم برد اندر کان خویش
زا بروی چون سنبل او پخته دیدم نان خویش
من کیم غمخوارگی را یافتم من آن خویش
بوهریره دست کرده در دل انبان خویش
بوهریره روی کرده در مه و کیوان خویش
بوهریره حجت خویش است وهم برهان خویش
تا برادر خم دیگر ساقی از خمدان خویش

"دوش رفتیم در میان مجلس سلطمان خویش
گفتمش ای جان جان ساقیان بهر خدا
خوش بخندید و بگفت ای ذوالکرم خدمت کنم
ساغری آورد و بوسید و نهاد او بر کفم
سجده کردم پیش او و در کشیدم جام را
چون پیایی کرد و بر من ریخت زان سان جام چند
از گل رخسار او سرسبز دیدم باغ خویش
بخت و روزی هر کسی اندر خراباتی روید
بولهب را دیدم آنجا دست می خایید سخت
بولهب چون پشت بود و رو نبیند هیچ پشت
بولهب در فکر رفته حجت و برهان طلب
نیست هر خم لایق می هین سرخم را بیند

بس کنم تا میر مجلس باز گوید با شما
داستان صد هزاران مجلس پنهان خویش

Mevlânâ, *DK.*, s. 488, gz. no: 1246

Dûş reftem der meyân meclis-i sultân-ı hîş

Der kef-i sâkî be-dîdem der sürâhî cân hîş

(B.T. Âh âh yâr hey mahbûb-i men)

Güfemeş ey cân-ı cân-ı sâkîyân behr-i Hudâ

Pür kunî peymâneî vü neşkenî peymân-ı hîş

(B.T. Âh âh yâr hey makbûl-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

(Dün, pâdişâhımın meclisine gittim; canımı, sâkînin elindeki surahîde gördüm. Ona, "a sâkîlerin canlarına can olan" dedim, "Allah için olsun kadehi doldur; ahdini, peymânını unutma." Güzelce bir güldü de, dedi ki: "A kerem sahibi, hizmetinde kusur etmem, îmânîma and olsun, saygı gösteririm sana." Parlak yüzü gibi parıl parıl parlayan şarabla dopdolu bir sağrak getirdi, öptü de elime sundu. Ona karşı secde ettim, sağrağı diktim başıma; şarab, kendi külhanından bir ateştir, saldı bana. Birbiri üstüne o çeşit birkaç kadeh sundu bana; o kızıl altın gibi şarab, kendi potasına, kendi mâdenine aldı beni. Gül yanaklarına daldım da bağımı, bahçemi yemyeşil, ter ü taze, sünbüle benzeyen kaşları yüzünden ekmeğimi pişmiş, kızarmış gördüm. Baht, kısmet, herkesi bir meyhâneye çeker; ben kimim? Ben ancak gam yemeyi lâıyk buldum kendime. Abû Lahab'î orada gördüm, elini ısınyordu, Abû Hurayra'ysa elini dağarcığına sokmuştu. Abû Lahab, arka gibiydi, arka hiç yüzü görmez; Abû Hurayra kendi ayına, kendi Zühal yıldızına yüz çevirmişti. Abû Lahab, düşüncelere dalmıştı, delil aramadaydı; Abû Hurayra kendisi, kendisinin deliliydi. Her küp, bu şaraba lâıyk değildir, şu küpü kapa da sâki kendi meyhânesinden bir küp getirsin. Susayım artık da meclisin beyi, kendi gizli meclisinin yüz binlerce destanını size söylesin.)¹⁷⁴

I.T. Yâr yâr yâr yüreğim yâr, del ciğerim vay. Yâr yüreğim del ciğerim gör ki neler var, yâre haber var.

II.

ایز هجرانت زمین و آسمان بگریسته
 چون بعالم نیست يك كس مرمكانت راعوض
 "جبرئیل و قدسیانرا بال و پر ازرق شده
 اندرین ماتم دریغا تاب گفتارم نماند
 چون ازین خانه برفتی سقف دوات در شکست
 در حقیقت صد جهان بودی نبودى يك كسى
 چون ز دیده دور گشتی رفت دیده در پیت
 غیرت تو گر نبودى اشکها باریدمی
 مشکها باید چه جای اشکها در هجر تو
 ای دریغا ای دریغا ای دریغا ای دریغ
 شه صلاح الدین برفتی ای همای گرم رو
 بر صلاح الدین چه داند هر كسى بگریستن
 هم كسى باید که داند بر كسان بگریسته

Mevlânâ, DK., s. 881, gz. no: 2364

¹⁷⁴ Mevlânâ, DKT., c. III, s. 470, gz.no. XCVIII.

Ey zi hicrânet zemîn vü âsumân begrîste
 Dil meyân hûn neşeste ‘akl ü cân begrîste
 Cebreîl vü kudsiyân râ bâl ü pür ezrak şüde
 Enbiyâ vü evliyârâ dîdgân begrîste
 (H. 'T. Âh âh yâr hey mahbûb-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

(*Ey ayrılığıyla yeryüzünü de, gökyüzünü de ağlatan sevgili, gönül, kanlar içinde oturakalmış, akılla can, ağlamaya koyulmuş.* Dünyâda yerine konacak bir tek kişi bile yok; senin yasında mekân âlemi de ağlamaya koyulmuş, mekânsızlık âlemi de. *Cebrâil’le meleklerin kanatları mosmor olmuş; peygamberlerin gözleri de yaşlar döküyor, erenlerin gözleri de.* Yazıklar olsun ki şu yas içinde sözümün tadı tuzu kalmadı ki ne çeşit ağladılar, bir örnek göstereyim. Bu evden sen gittin, devlet tavanı çöktü; hâsılı sınamalara uğrayanlara devlet bile ağlamaya koyuldu. Gerçekten de sen bir kişi değildin, yüz dünya idin sen; dün gördüm, o dünya da bu dünyaya ağlıyordu. Gözden uzaklaşalı göz de ardından gitti; can gözsüz kaldı da kanlar saçarak ağlamaya koyuldu. Gayretin olmasaydı bulutlar gibi gözyaşları yağırdırırdım, yağmurlar gibi ağlardım; fakat gönlün, kanlar saçarak bu çeşit gizlice ağlayışı daha iyi. Katre katre gözyaşı dökmek de nedir? Ayrılığınla tulumlardan su boşanırcasına ağlamak, her solukta kanlı yaşlar dökmek, her an ağlamak gerek. Ah yazık, eyvah yazık, yazıklar olsun, yazık öyle bir can gözüne baş gözü, ağlamaya koyulmuş. A pâdişâh Salâhaddîn, a hızlı uçan, ateşli giden devletkuşu, yaydan ok fırlar gibi uçtun gittin, yay da ağlıyor şimdi. Salâhaddîn’e ağlamayı herkes ne bilsin? O ağlayışı, insanlara ağlamayı bilen bilir.)¹⁷⁵

III.

<p>نالۂ من گوش دار و درد حال من بین دست رحمت بر سرم نه یا بجنبان آستین یا خلاصم ده چو عیسی از جهان آتشین وعدۂ فردا رها کن یا چنان کن یا چنین صد هزاران گلستان و صد هزاران یاسمین جوی آب و جوی خمر و جوی شیر وانگبین</p>	<p>"ای چراغ آسمان و رحمت حق بر زمین از میان صد بلا من سوی تو بگریختم یا روان کن آب رحمت آتش غم را بکش یا مراد من بده یا فارعم کن از مراد یا در انا فتحنا بر گشا تا بنگرم یا زالم نشرح روان کن چارجو در سینه ام</p>
--	---

ای سنایی رو مدد خواه از روان مصطفی

مصطفی ماجاء الا رحمة للعالمین

Mevlânâ, DK., s. 743, gz. no: 1974

¹⁷⁵ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 89, gz.no. CLXXX.

Ey çerâğ-ı âsumân ü rahmet-i Hakk ber zemîn
Nâle-i men gûş dâr ü derd-i hâl-i men bebîn
Yâ murâd-ı men be-dih yâ fâriğam kün ez murâd
Ez irâde dih ferdâ rehâ kün yâ çünân kün yâ çünîn¹⁷⁶
Vâ'de-i ferdâ rehâ kün yâ çünân kün yâ çünîn
(D' T. Âh yâr hey mahbûb-i men)

FÂÎ LÂ TÛN FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÛN (Bahr-i remel)

(*A gökyüzünün ışığı, a yeryüzüne Tanrı rahmeti; feryâdımı duy, dertli halimi gör.* Yüzlerce belânın ortasından sana kaçtım, sana sığındım; ya merhamet elini başıma koy, yâhut yenini salla, lûtfet, ihsân et. Ya rahmet bulutunu yolla, gam ateşini söndür, yâhut da İsâ gibi beni de şu ateşli dünyâdan kurtar. *Ya murâdımı ver, ya beni murattan geçir, yarın yarın diye vâdetmeyi bırak ya öyle yap, ya böyle.* Ya “ Şüphe yok ki biz sana apaçık bir fetih vermişizdir ” kapısını aç da yüz binlerce gül bahçesi göreyim, yüz binlerce yâsemin seyredeyim, Yahut, “ Senin göğsünü açıp genişletmedik mi ” âyetiyle gönlümden dört ırmak akıt: Su ırmağı, şarab ırmağı, süt ırmağı, bal ırmağı. A Senâî yürü, Mustafa'nın rûhundan meded iste; Mustafa, ancak âlemlere rahmet olarak gelmiştir.)¹⁷⁷

III.T.Yâr yâr yâr yüreğim yâr, del ciğerim vay. Yâr yüreğim del ciğerim, gör ki neler var yâre haber var.

İkinci Selâm

IV.

ای خالق هفت آسمان درمانده ام فریادرس
وای رازق پیر و جوان درمانده ام فریادرس
ای نام تو بر کام و لب خوانم ترا هر روز و شب
ای کار ساز هر سبب درمانده ام فریادرس

¹⁷⁶ (از اراده ده فردا رها کن یا چنان کن یا چنین) Bu mısra, bu gazelde bulunmamaktadır. Mısraın vezni bozuk olup, tercümesi ise şu şekildedir: “İrâdenden ver, yarını bırak, ya öyle yap, ya böyle.”

¹⁷⁷ Mevlânâ, *DKT.*, c. IV, s. 52, gz.no. CXLVIII.

(Âh) Ey Hâlık-ı heft âsumân dermândeem feryâd-res

(Âh) V'ey râzık-ı pîr ü cevân dermândeem feryâd-res

(Âh) Ey nâm-ı tü ber kâm u leb hânem türâ her rûz ü şeb

(Âh) Ey kâr-ı sâz-ı her sebeb dermândeem feryâd-res

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez)

(Ey yedi göğü yaratan, âciz (çâresiz)kaldım, imdâda yetiş; yaşlıyı ve genci rızıklandıran, çâresizim, imdâda yetiş. Ey adın ağız ve dilde olan, her gün ve gece seni çağırırım (dua ederim); ey her sebebi yaratan, çâresizim, imdâda yetiş.)¹⁷⁸

IV.T. Âh mahbûb-i men, âh makbûl-i men, matlûb-i men.

Üçüncü Selâm

V.

عاشقان اول قدم بر هر دو عالم می زند
باده ام در کوی عشق از عاشق دم می زند
ساقیان آستان عشق مولانا جلال
از فراغت پشت و پا در ملکت جم می زند

‘Âşıkân evvel kadem ber her dü ‘âlem mîzened (âh)

Bâdeem der kûy-i ‘aşk ez ‘âşık-ı dem mîzened (âh)

Sâkinân-ı âsitân-ı ‘aşk-ı Mevlânâ Celâl (âh)

Ez ferâgat püşt ü pâ der milket-i Cem mîzened (vay)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

¹⁷⁸ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamaştır.

(Âşıklar ilk adımı her iki âlem üzerine atarlar. Aşk köyünde vaktin (günümüzün) âşığı, benim şarabımı içer. Mevlânâ Celâl'in aşk tekkesinin sâkinleri, Cem mülkünden ferâgat ederek, geçip giderler.)¹⁷⁹

VI.

Ey ki hezâr âferin (âh) bu nice sultân olur (yâr)

Kulu olan kişiler (âh) hüsrev ü hâkân olur

(Âh hüsrev ü hâkân olur)

Her ki bugün Veled'e (âh) inanuben yüz süre (yâr)

Yoksul ise bây olur (âh) bây ise sultân olur¹⁸⁰

VII.

Ey dil bu yeter iki cihanda sana iz'ân

(Âh âh âh sana iz'ân)

Birdir bir iki olmağa yok bilmiş ol imkân

(Âh âh bilmiş ol imkân)

Hakk söyleyecek sende senin ortada nen var

Âlemde hemân ben dediğimdir sana noksan

(Âh âh âh sana noksan)

Sa'yeyle rızâ gözle ko itlak ile kaydı

Âlemde *Semâî* bu yeter sâlike irfân¹⁸¹

¹⁷⁹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

¹⁸⁰ Bkz. s. 71.

¹⁸¹ Abdülbâki Gölpınarlı, *MSM.*, s. 478-479.

VIII.

(Âh) Ne ışka sabreder oldum ne akl ile yarım
(Âh) Ne kâr-ı başa çıkardım ne belli bî-kârım
(Âh) Belâ-yı ışk ile hakkâ ki n'olduğum bilmem
Bu anlanur elemimden ki âşık-ı zârım
(Âh) *Semâi* gibi ben ol bî-hodem ki âlemde
Ne keyf ile mütekeyyif ne mest ü hûřyârım¹⁸²

VIII.T. Yâr yâr yâr-i men, dost dost pîr-i men vay.

IX.

Mecnûn ü perîşân-i tüem, destemgîr (âh yâr yâr-i men)
Sergeşte vü hayrân tüem, destemgîr (âh yâr yâr-i men)
Her bî-ser ü pâ-y-i destgîrî dâred
Men ney ser ü samân tüem, destemgîr (âh yâr yâr-i men)¹⁸³

X.

Ey kâşif-i esrâr-ı Hudâ Mevlânâ
Sultân-ı bekâ şâh-ı fenâ Mevlânâ
(Âh) Aşk etmededir hazretine böyle hitâb
Mevlâ-yı gürûh-ı evliyâ Mevlânâ (vay)¹⁸⁴

¹⁸² Bkz. s. 406.

¹⁸³ Bkz. s. 191.

¹⁸⁴ Bkz. s. 75.

XI.

Sultân-1 menî sultân-1 menî

(Âh) V'ender dil ü cân î mân-1 menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

(Âh) Yek cân çi büved sad cân-1 menî¹⁸⁵

XI.T. Âh î mân-1 menî.

¹⁸⁵ Bkz. s. 69-70.

12.4. Form Analizi

Birinci selâm

I.

$$A(a_1+b_1)^{1.m}$$

$$B(a_1+c_1)^{2.m}+B.T(d_2)^{söz}$$

$$C(e_1+f_1)^{3.m}$$

$$D(g_1+c_1)^{4.m}+D.T(h_2)^{söz}+I.T(l_2+j_2+k_2)^{söz}$$

II.

$$E(l_1+m_1)^{1.m}$$

$$B(a_1+c_1)^{2.m}$$

$$F(n_1+o_1)^{3.m}$$

$$G(p_1+r_1)^{4.m}$$

$$H(s_1+t_1)^{4.m}+B'.T(d'_2)^{söz}$$

III.

$$A'(a'_1+b_1)^{1.m}$$

$$B'(a'_1+c_1)^{2.m}$$

$$F'(n_1+o'_1)^{3.m}$$

$$I(u_1+v_{1,5})^{4.m}$$

$$D'(g'_1+c_1)^{5.m}+D'.T(h'_{1,5})^{söz}+III.T(l_2+j'_2+k'_3)^{söz}$$

İkinci selâm

IV.

$$A(a_3+b_3)^{1.m}$$

$$A(a_3+b_3)^{2.m}$$

$$B(c_3+d_3)^{3.m}$$

$$B(c_3+d_3)^{4.m}+IV.T(e_3+f_3)^{söz}$$

Üçüncü selâm

V.

$$A(a_1)^{1.m}$$

$$A'(a'_1)^{2.m}$$

$$B(c_1)^{3.m}$$

$$C(c_1+d_2^{10/8})^{4.m}+V.T(e_4+f_4)^{saz}$$

VI.

$$D(g_3+h_3)^{1.m}$$

$$E(1_3+j_3+k_4)^{2.m}$$

$$D(g_3+h_3)^{3.m}$$

$$E(1_3+j_3+k_4)^{4.m}+VI.T\{(1_4+m_4)+(n_4+m'_{4,5})\}^{saz}$$

VII.

$$F(o_4+p_4)^{1.m}$$

$$F(o_4+p_4)^{2.m}$$

$$G(r_3+s_2)^{3.m}$$

$$F(o_4+p_4)^{4.m}$$

$$G(r_3+s_2)^{5.m}$$

$$H(t_3+u_2)^{6.m}$$

VIII.

$$I(v_{2,5}+y_{2,5})^{1.m}$$

$$I(v_{2,5}+y_{2,5})^{2.m}$$

$$J(z_{2,5}+aa_{2,5})^{3.m}$$

$$I'(v'_{2,5}+y'_{2,5})^{4.m}$$

$$K(ab_2+z'_{2,5}+y'_{2,5})^{5.m}$$

$$I'(v'_{2,5}+y'_{2,5})^{6.m}+VIII.T\{(ac_2+ad_2)+(ae_2+af_3)\}^{söz}+\{(1_4+ag_2)+(m_4+n_{3,5})\}^{saz}$$

IX.

$$L(ah_{2,5}+a_{12})^{1.m}+L.T(aj_{2,5})^{söz}$$

$$M(ak_{2,5}+a_{11})^{2.m}+L.T(aj_{2,5})^{söz}$$

$$N(am_{2,5}+an_{1,5})^{3.m}$$

$$O(ao_{2,5}+ap_{1,5})^{4.m}+O.T(ar_{2,5})^{söz}$$

X.

$$P(as_{2,5}+at_{2,5})^{1.m}$$

$$R(au_{2,5}+av_{1,5})^{2.m}$$

$$S(ay_{2,5}+az_{1,5})^{3.m}$$

$$R'(au'_{2,5}+av_2)^{4.m}$$

Dördüncü selâm**XI.**

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+XI.T(d_2)^{söz}$$

12.5. Makam Analizi

Sûzinâk âyîni şerifi, genel olarak sûzinâk makamı sesleri üzerinde seyretmiştir. Bu âyinin peşrevi olmadığı gibi son peşrev ve son yürük semâisi de yoktur. Âyinin son kararı segâh perdesiyle verildiğinden bu eseri “başladığından farklı makamda bitenler” sınıfına dahil edebiliriz.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. İlk beyit **yerinde sûzinâk dizisi** seslerinde seyrederek, güçlü **nevâda hicazlı** ve **rastta hicazlı** kalırlar yapar. İkinci mısraya ait sözlü terennümde ise, **nim hicaz yedenli nevâda hicazlı** yarım karar görülür. Üçüncü mısra, **çargâhta nikrîzli** asma kalırltan sonra **nevâda hicaz beşlisiyle** yarım karar yapar. Dördüncü mısram bestesi, ikinci mısra ile aynıdır. Dördüncü mısraya ait sözlü terennüm ise, ikinci mısraya ait sözlü terennümden farklı olarak **dügâh perdesinde hüseyinî geçkisi** yapar. **I.T.** Bu sözlü terennüm bölümü **rastta hicazlı** kalırltan sonra, **acemli rast geçkisi** yaparak yine **rastta hicazlı** karar verir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **rastta rast geçkisinden** sonra **segâh perdesinde** kalırl yapar. İkinci mısra **rastta hicazlı**, üçüncü mısra **acem yedenli eviç perdesinde eksik segâhlı** ve **nevâda hicazlı** kalırlar yapar. Dördüncü mısra ise **çargâhta nikrîz**, **nevâda hicaz** asma kalırları yapar. Dördüncü mısram tekrarı vardır ve **segâhta hüzzamlı**, **rastta rastlı** kalırlar yapar. Tekrara ait terennüm kısmında ise, **nevâda hicazlı** yarım karar görülür.
- III. Beş mısradır. İlk iki mısra, **rastta** ve **nevâda hicazlı** kalırlardan sonra **rastta hicazlı** karar verir. Üçüncü mısra ise, **acem yedenli eviçte eksik segâhlı** kalırltan sonra **acem perdesine** gelir. Dördüncü mısra, **nevâda hicazlı** seyredip genişlemiş bölgeye kadar gelir. Beşinci mısra, **yerinde sûzinâk çeşnisi** yapar. Son mısraya ait terennüm **nevâda hicazlı** yarım karar yapar. **III.T.** Bu sözlü terennüm kısmında **rastta rastlı**, **rastta** ve **nevâda hicazlı**, **rastta acemli rastlı** seyrederek.

İkinci Selâm

- IV. İki beyittir. İlk beyit **yerinde rast** ve **acemli rast çeşnileriyle rast perdesinde** kalır. İkinci beyit ise, **nim hicaz yedenli nevâda hicazlı** asma kalırltan sonra, **dügâhta hicaz**, **rastta nikrîz geçkileri** gösterir. Tekrar **nevâda hicazlı** yarım karardan sonra, **rastta rastlı** karar verir. **IV.T.** Bir söz terennümü olan bu bölümde, **basit sûzinâk makamı çeşnilerinden** sonra, **rast perdesinde acemli rast çeşnisiyle** karar edildiğı görülür.

Üçüncü Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. İlk üç mısra, **segâhta hüzzamlı** asma kalırlta **nevâ perdesinde** yarım karar eder. Son mısra ise, **segâhta hüzzam** ve **nevâda hicaz** asma kalırllarıyla **gerdâniye perdesine** bağlanıp, **rast**

perdesinde rastlı karar verir. V.T. Bir saz terennümü olan bu bölümde, kürdî yedenli segâh perdesinde hüzzamlı ve eksik ferahnâklı kalışlardan sonra güçlü nevâ perdesine gelinir.

- VI. Bu bölüm iki beyit olup nevâda hicazlı yarım karardan sonra segâhta hüzzamlı asma kalış yapar. VI.T. Bir saz terennümü olan bu bölümde, segâhta hüzzam ve yerinde acemli rast seyirlerinden sonra nevâda hicazlı yarım karar yapar.
- VII. Bu bölüm üç beyittir. Bu bölüm son mısraya kadar sūzinâk çeşnileriyle gezindikten sonra, son mısra ile yegâhta zirgüle yâni şeddiarabân makam dizisi gösterir.
- VIII. Bu bölüm üç beyittir. Dönüşümlü olarak segâhta hüzzam dörtlüsü gösterip, rastta rastlı kalışlar yapar. VIII.T. e ait sözlü bölüm, dügâhta karcıġarlı kalış yapar. Saz kısmında ise, segâhta hüzzamlı ve eksik ferahnâklı, rastta ve nevâda rastlı seyirlerden sonra segâhta hüzzamlı kalış görülür.
- IX. Bu bölüm bir rubâidir. Bu bölüm son mısran terennümüne kadar basit sūzinâk çeşnileri gösterir. Son mısran terennümü ise yegâhta zirgüle yani şeddiarabân makam dizisi gösterir.
- X. Bu bölüm bir rubâidir. Bu bölüm de, basit sūzinâk çeşnileri gösterdikten sonra segâh perdesine bağlanır.

Dördüncü Selâm

- XI. Bu bölüm iki beyittir. İlk mısra, segâhta hüzzam ve rastta rast dizisi ile segâh perdesine bağlanır. Diġer mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, segâhta hüzzam ve rastta rast dizisi yaparak segâh perdesini gösterirler.

12.6. Usûl Analizi

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. İkinci ve dördüncü mısralara ait iki usûllük sözlü terennümler vardır. **I.T.** Altı ölçülük bir sözlü terennümdür.
- II. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. **II.T.** İki ölçülük bir sözlü terennümdür.
- III. Beş mısradır. Bir, iki, üç ve beşinci mısralar, FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde olup, iki usûldür. Dördüncü mısraın vezni bozuk olup ikibuçuk usûldür. Bir, iki, üç ve beşinci mısralarda iki tef'ile bir usûle denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Dördüncü mısraın yarım ölçü uzamasından dolayı, beşinci mısra, ikinci devr-i hindî usûlüyle başlayıp, iki devr-i revân usûlünü tamamlayacak şekilde birinci devr-i hindî usûlünü alarak nihayetlendir. Beşinci mısraya ait birbuçuk usûllük bir sözlü terennüm yer alır. **III.T.** Yedi ölçülük bir sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- IV. MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar, altı usûldür. Tüm mısraların, ilk ölçülerinin sofyan usûlleri "âh" terennümleri ile doldurulduğundan, mısralar Türk aksağı kısmı ile başlarlar. **IV.T.** Altı ölçülük bir sözlü terennümdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci Kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- V. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra, bir usûldür. Dördüncü mısra, üç usûl olup, son iki usûlü aksak semâîdir.

İkinci kısım: Aksak semâî usûlündedir. **V.T.** Sekiz usûllük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VI. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Terennüm ve tekrarlarla birlikte, birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise on usûldür. Her tef'ile bir usûldür. Bazı yerlerde kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VI.T.** Onaltıbuçuk ölçülük bir saz terennümüdür.

- VII.** MEF' Ū LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül) vezninde üç beyittir. Bir, iki ve dördüncü mısralar tekrar ve terennümlerle sekiz, üçüncü, beşinci ve altıncı mısralar ise beş usûldür. Tüm mısralar usûlün son darbıyla başlarlar. Son heceler dışında, kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- VIII.** ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FÂ' LÜN (Bahr-i müctes) vezninde üç beyittir. İlk iki beyit beş, beşinci mısra; altıbuçuk, altıncı mısra beşbuçuk usûldür. Son tef'ile dışında kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VIII.T.** Dokuz usûllük sözlü ve onüçbuçuk usûllük saz terennümlerinden oluşur.
- IX.** Bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar; MEF' Ū LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 4), üçüncü mısra ise;MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 6) veznindedir. Birinci mısra dörtbuçuk, ikinci mısra üçbuçuk, üçüncü ve dördüncü mısralar ise dört usûldür. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar ikibuçuk usûldür. İlk mısraın ilk hecesi son tek darbıyla başlar. Bu özellik diğer mısralarda da görülür. Son heceler dışında genellikle kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- X.** Bir rubâîdir. İlk iki mısra MEF' Ū LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 4) , üçüncü mısra MEF' Ū LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ŪL (Ahreb 1), son mısra ise MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 6) veznindedir. İlk üç mısra dört, son mısra ise dörtbuçuk usûldür. Tüm mısraların ilk heceleri usûlün son "tek" darbıyla başlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, birinci ve üçüncü mısraların son heceleri üç tane dörtlük not olarak uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

- XI.** MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Mısra başları, usûlün Türk aksağı kısmıyla başlar. **XI.T.** İki usûllük bir sözlü terennümdür.

13. FERAHNÂK MEVLEVÎ ÂYÎN-i ŞERÎFİ

13.1. Müezzinbaşı Rifat Bey (1820-1888)

Dönemin önemli bestekârlarından olan Rifat Bey; Hamamîzâde İsmâil Dede Efendi'nin torunu, Keçi Ârif Ağa adı ile ün yapmış olan Tanbûrî Ârif Ağa'nın oğludur. Genç yaşında Muzıka-i Humâyûn'a girerek, burada miralay rütbesine kadar yükselmiş ve uzun süre hünkâr müezzinbaşılığı yapmıştır.¹⁸⁶ Sultan II. Mahmud zamanında girdiği saraydaki görevine, Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz, Sultan V. Murad ve Sultan II. Abdülhamid devirlerinde devam etmiştir. 1888 yılında 68 yaşında vefât etmiştir.¹⁸⁷ Sadettin Heper ise ölüm tarihini 1896 olarak belirtmektedir.¹⁸⁸

Öztuna, *Ansiklopedi*'sinde Rifat Bey'in mevlevî olduğunu ve 1880'li yıllarda muhayyer-kürdî makamını ilk defa kendisinin kullandığını kaydediyor.¹⁸⁹

Hacı Ârif ve Şevki Bey'lerden sonra devrin en tanınmış şarkı bestekârlarından olan Rifat Bey'in birçok eseri unutulmuştur. Günümüze ulaşabilmiş, çeşitli formlarda üçyüzotuzdört eseri mevcuttur. Bunlardan, iki Mevlevî âyîninin de içinde bulunduğu yirmi civarındaki eseri ise dinî sahadadır.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, s. 554, Konya 1979.

¹⁸⁷ Öztuna, *BTMA*, c. II, s. 231.

¹⁸⁸ Heper, *a.g.e.*, s. 554.

¹⁸⁹ Öztuna, *BTMA*, c. II, s. 231.

¹⁹⁰ Nuri Özcan, *Türk Müsikîsi Tarihi Basılmamış Ders notları*, s. 56, İstanbul 2000.

13.2. Notası

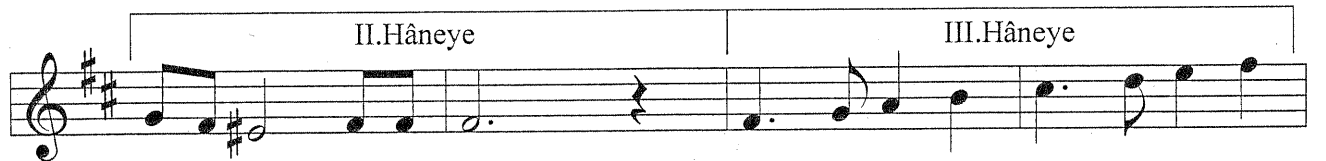
FERAHNÂK PEŞREVİ

Düyek
Birinci Hâne

Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa

Teslim §

IV.Hâneye Karar

Musical notation for the IV.Hâneye Karar section, consisting of two staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff contains the main melody, and the second staff contains a bass line. The melody starts with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, C5, B4, A4, G4, and a quarter note F#4. The second staff starts with a quarter note G3, followed by eighth notes F#3, E3, D3, C3, B2, A2, and a quarter note G2.

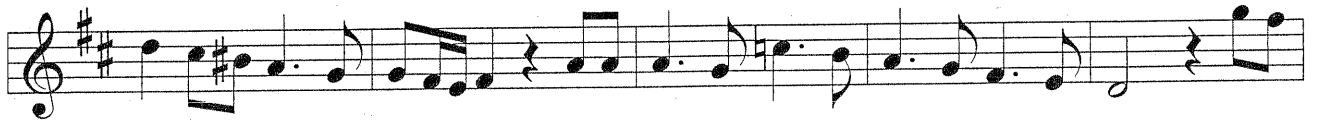
İkinci Hâne

Musical notation for the İkinci Hâne section, consisting of five staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff contains the main melody, and the subsequent staves contain a bass line. The melody starts with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, C5, B4, A4, G4, and a quarter note F#4. The second staff starts with a quarter note G3, followed by eighth notes F#3, E3, D3, C3, B2, A2, and a quarter note G2. The third staff starts with a quarter note G3, followed by eighth notes F#3, E3, D3, C3, B2, A2, and a quarter note G2. The fourth staff starts with a quarter note G3, followed by eighth notes F#3, E3, D3, C3, B2, A2, and a quarter note G2. The fifth staff starts with a quarter note G3, followed by eighth notes F#3, E3, D3, C3, B2, A2, and a quarter note G2, ending with a double bar line and a fermata symbol.

Üçüncü Hâne

Musical notation for the Üçüncü Hâne section, consisting of four staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff contains the main melody, and the subsequent staves contain a bass line. The melody starts with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, C5, B4, A4, G4, and a quarter note F#4. The second staff starts with a quarter note G3, followed by eighth notes F#3, E3, D3, C3, B2, A2, and a quarter note G2. The third staff starts with a quarter note G3, followed by eighth notes F#3, E3, D3, C3, B2, A2, and a quarter note G2. The fourth staff starts with a quarter note G3, followed by eighth notes F#3, E3, D3, C3, B2, A2, and a quarter note G2, ending with a double bar line and a fermata symbol.

Dördüncü Hâne

FERAHNÂK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ

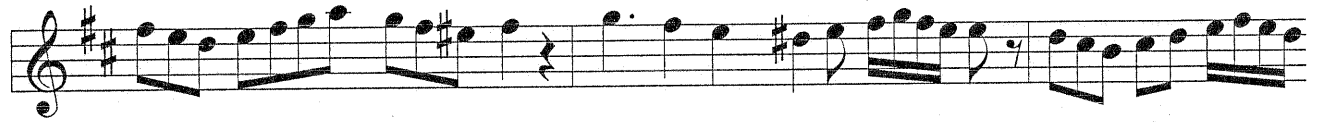
Birinci Selâm

Devr-i Revân

Müezzinbaşı Rifat Bey

Mâ râ zi 'aş kî câ—nân es râ—rı dil—â yâ—nest

he—y yâ—r Ger çi ber eh li sũ—ret ma' nâ yı—

ân ni hâ—nest hey he—y yâ—r pî—ri men

Ger z'ân kî mer—di râ hî hâ hî ce—mâ li—câ nâ—n he—y

yâ—r Ez sîd kî dil ta le—b kün çi câ yi—im ti hâ—nest

hey he—y yâ—r pî—ri men

II.

Ey san ca kî nas rul lah v'e—y meş'a le i Yâ—sîn he—y

yâ r Yâ râb çi sebuk rû hî ber çeş m ü serem ben şîn

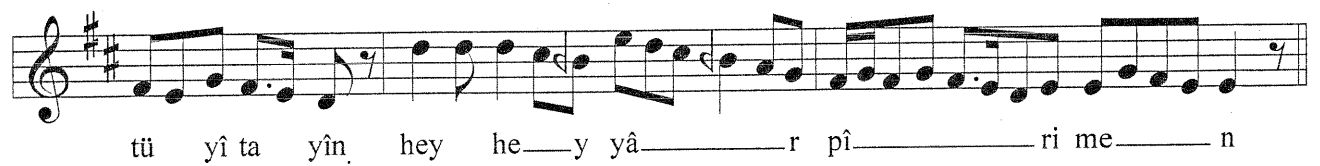
hey he y yâ r pî ri me n

Ey tâ bî hüner me n dî mi râ cı hı red me n dî

he y yâ r Ta' rîf çi mî bâ yed çün cüm le

tü yî ta yîn hey he y yâ r pî ri me n

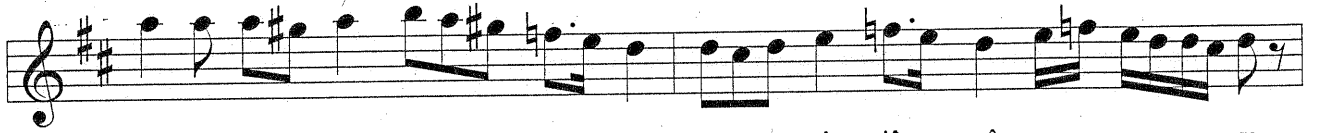
III.
Düş de r meh tâb dî dem meclî sî ez dû r me st he y

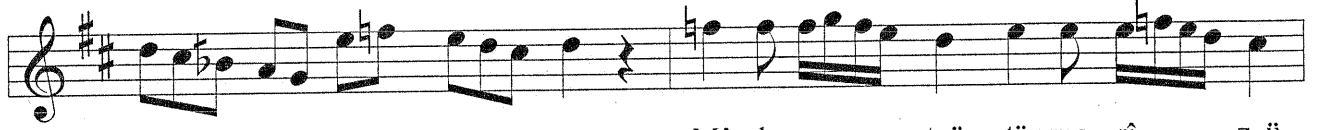
yâ r Tıfl me n tû pî ri mes t ü mut ri b ü tan

bûr me st hey hey yâ r pî ri men

Mâ-h dâ de â su mân râ cur' a î z'ân câ mi me——y

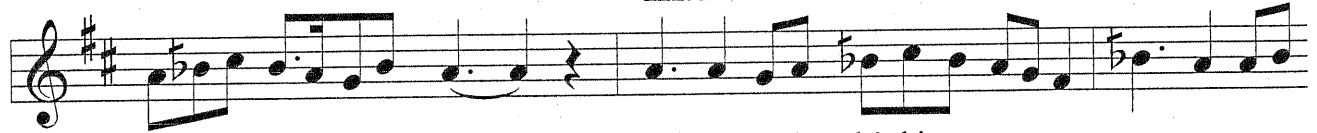

he——y yâ——r Mâ-h me——s t_ü tû ma rî——z_ü

sâ ye me——s t_ü nû——r me——st hey hey yâ——r

III.T

pî ri men Mâ——h bû bi me——n me——r

gû bi me——n ma——t lû lû bi me——n yâr hey mak bû li men

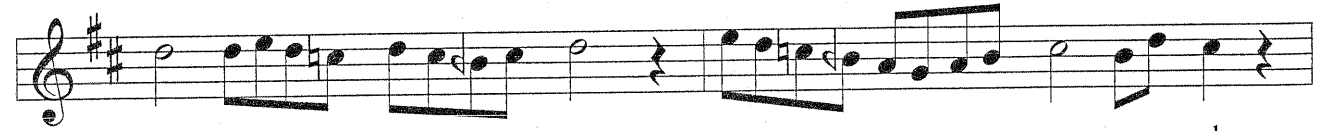
İkinci Selâm

Evfer

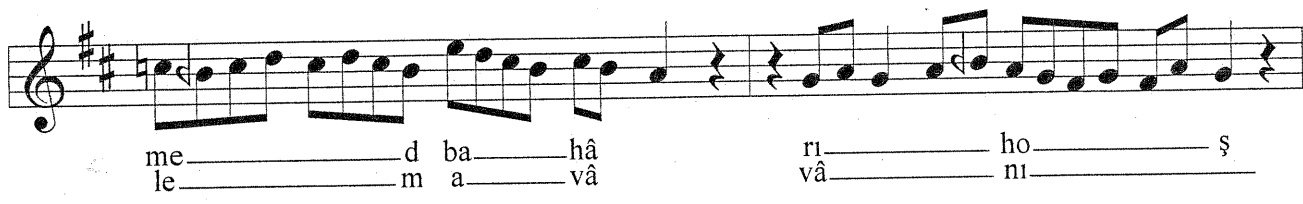
IV.

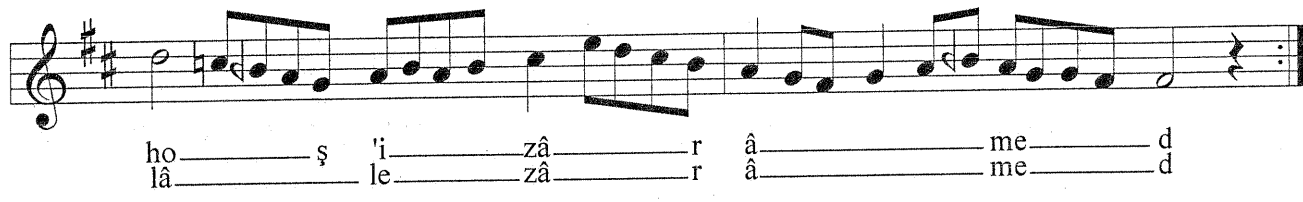
Â——h Ba hâ——r â—— me——d
A——h Ho ş_u—— ser—— se——

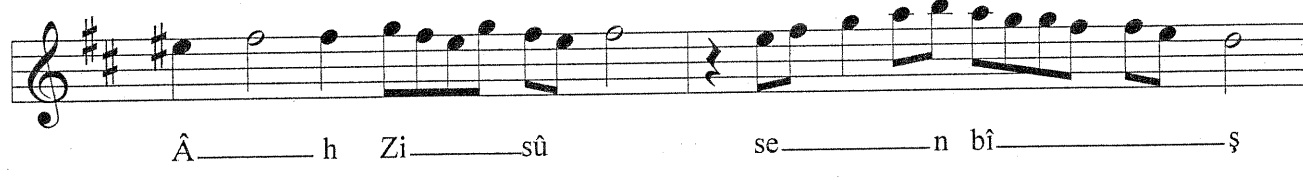
â——h ba——hâr â—— me——d
se——b z(i)——şüd 'â—— le——m

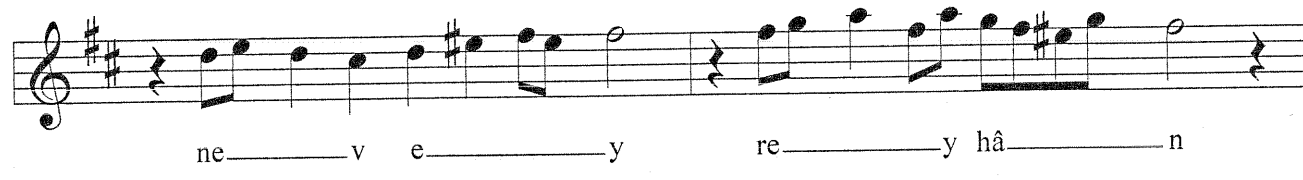
me d ba hâ ri ho ş
le m a vâ vă ni

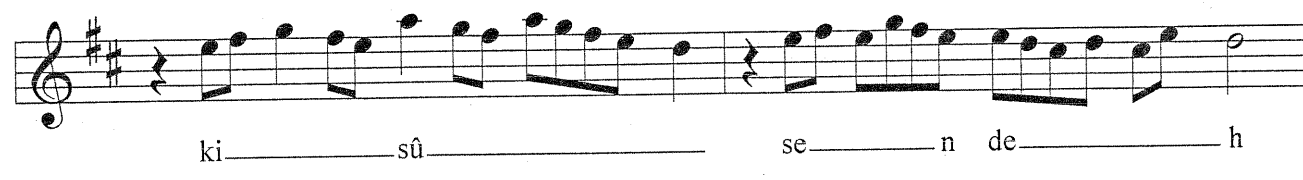
ho ş 'i zâ r â me d
lâ ş le zâ r â me d

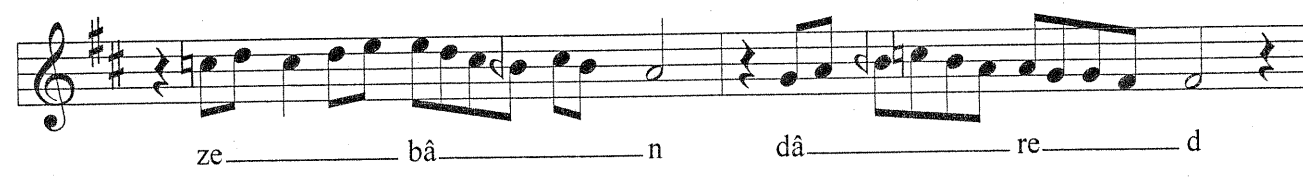
Â h Zi sũ se n bĩ ş

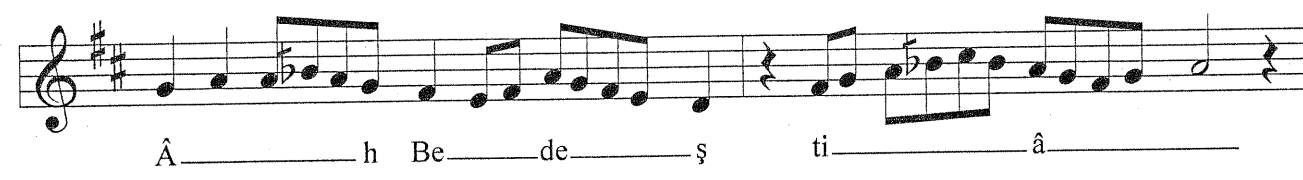
ne v e y re y hâ n

ki sũ se n de h

ze bâ n dâ re d

Â h Be de ş ti â

â bı gül be n ge r

ki ki pür na k şı

şı ni gâ r â me d

IV.T
1 2

Üçüncü Selâm

Muzaaf Devr-i Kebîr

V.
'Â şı k şü de î e y

câ n se v dâ

t mu bâ re k bâ d

Ez ke v n_ü me kâ n re

re s tî a n câ

t mu bâ re k bâ d

Ez her dü ci hâ n be

be g ze r te n hâ ze n_u

te n hâ ho r

Tâ mü l ki me le k gû

ye nd be r te

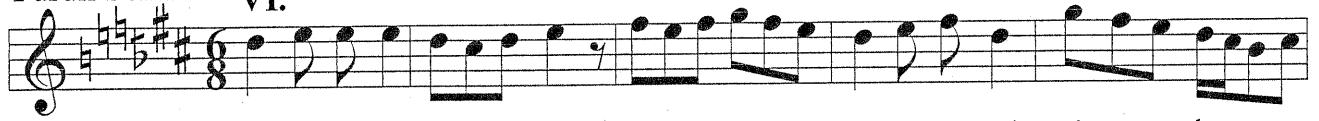
Aksak Semâî

n hâ t mu bâ rek bâ d

V.T

Yürük Semâî VI.

Ey ki he zâr â fe rin â h bu ni ce sul tâ n o lu
Her ki bu gün Ve le d'e â h i na nu ben yüz sū re

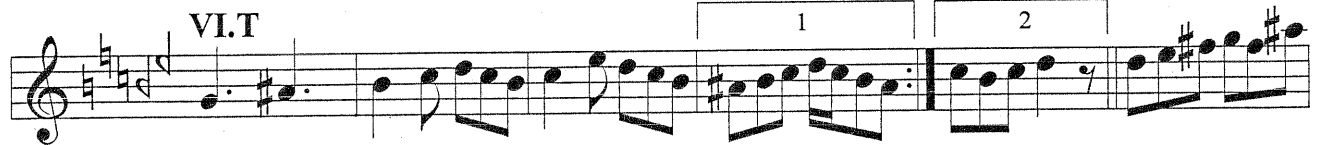

r Ku lu o lan ki ş i ler câ nim hüs re v ü hâ
Yok su l_i se bâ y_o lur câ nim bâ y_i sē sul

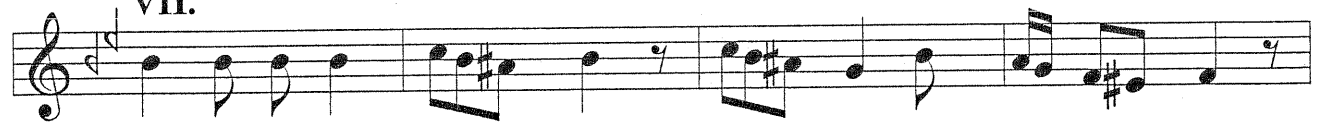

kā n o lu r hüs re v ü hâ kā n o lu r
tā n o lu r bâ y_i sē sul tā n o lu r

VI.T

VII.

Şâ hi mâ şâ hest nâ meş Mur te zâ st

Her dü 'â lem şâ hi—mâ şî ri—Hu dâst

Mus ta fâ râ meyl â red hem dem î v'a— n

Der ha kî kat râ— z dâ ri Mus ta fâst

Şem si Teb rî zî tû hem dâ niş te î

Dî ni mâ bâ Mus ta fâ ta—fâ bâ Mur te zâst

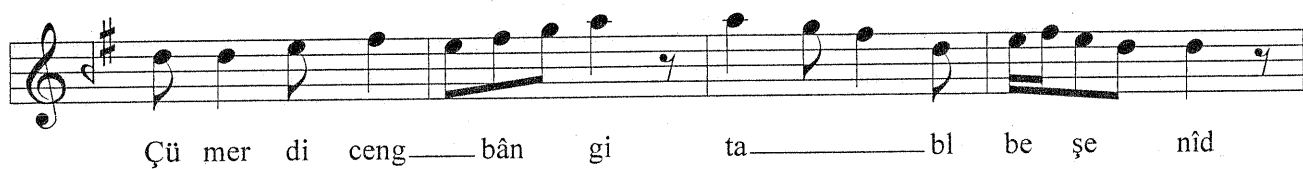
VII.T

VIII.

Se mâ' ez behr_u câ ni bî—ka—râ—rest

Se buk ber ceh çi câ yi i n ti zâ rest

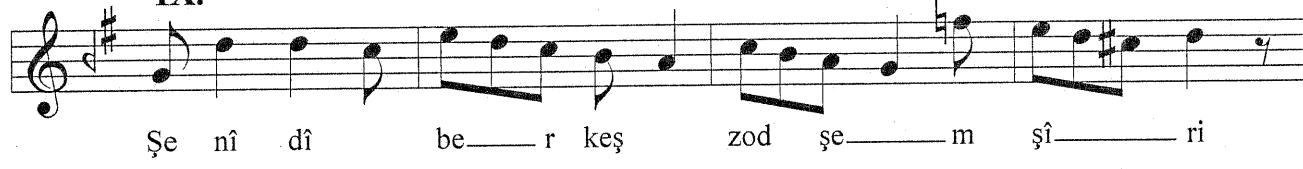

Çü mer di ceng bân gi ta bl be şe nîd

De r_ân sâ 'at he zâr en de r he zâ rest

IX.

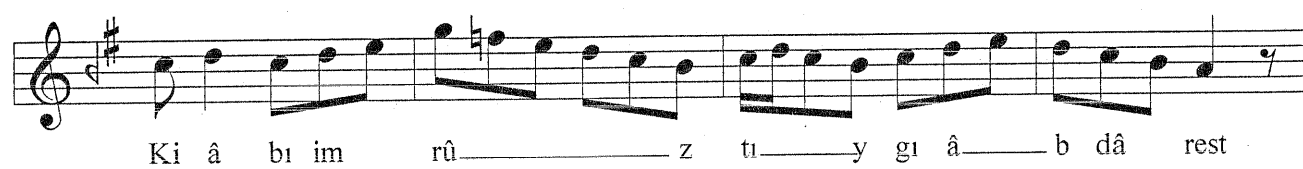
Şe nî dî be r keş zod şe m şî ri

Ki câ nî tû gi lâ fi Zü' l fe kâ rest

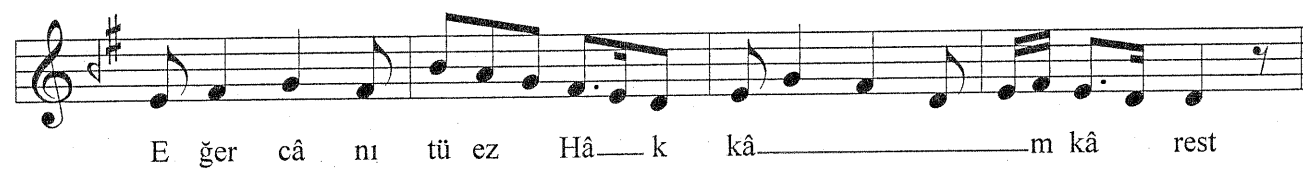
Hü sey ni Ker be lâ yî â b beg zâr

Ki â bı im rû z tı y gi â b dâ rest

Fe dâ kün câ nî tû Şem si Dî ni Teb rîz

E ğer câ nî tû ez Hâ k kâ m kâ rest

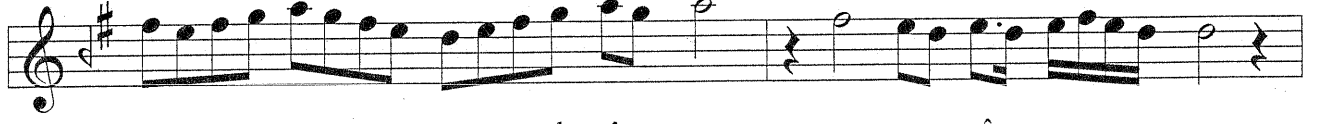
Dördüncü Selâm

Evfer

X.

Â h Su l tâ nı me nî
Â h De r men be de mî

nî su l tâ nı me nî
me n me n zin de şe ve m

Â h V'en de r di l ü câ n
Â h Yek câ n çi bû ve d

câ n î mâ nı me nî
ve d sa d câ nı me nî

Eviç Son Peşrev

Düyek

Zâkir

This page of musical notation consists of ten staves of music, all in G major (one sharp) and 2/4 time. The notation includes various rhythmic values such as eighth notes, quarter notes, and dotted notes. A triplet of eighth notes is explicitly marked with a '3' and a bracket in the fifth staff. The music is written in a single melodic line on a treble clef.

Ferahnâk Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

13.3. Güftesi

Birinci Selâm

I.

ماراز عشق جانان اسرار دل عیانست
گرچه بر اهل صورت معنای آن نهانست
گر زآن که مرد راهی خواهی جمال جانان
از صدق دل طلب کن چه جای امتحانست

Mârâ zi ‘aşk-ı cânân esrâr-ı dil ‘ayânest (hey yâr)

Gerçi ber ehl-i sûret ma’nâ-yı ân nihânest

(hey hey yâr pîr-i men)

Ger z’ân ki merd-i râhî hâhî cemâl-i cânân (hey yâr)

Ez sıdk-ı dil taleb kün çi cây-i imtihânest

(hey hey yâr pîr-i men)

MÛS TEF’ İ LÛN FE Û LÛN MÛS TEF’ İ LÛN FE Û LÛN (Bahr-i muzârî’)

(Sevgili’nin aşkından (dolayı), bize gönül sırları açıktır. Gerçi, sûret ehline (zâhir ehline) mânâlar gizlidir. Eğer yol adamıysan, sevgilinin cemâlini istemelisin. Burası, imtihân yeri olduğundan samimiyetle taleb etmelisin.)¹⁹¹

¹⁹¹ Bu iki beyit Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

II.

ای سنجق نصرالله وی مشعلہ یاسین
 ای تاج هنرمندی معراج خردمندی
 هر ذره که می جنبد هر برگ که می خنبد
 جان همه جاننا ای دولت مولانا
 از نفخ تو می روید پر ملاء الاعلی
 از عشق جهان سوزت و ز شوق جگر دوزت
 ناگاه سحر گاهی بی رخنه و بی راهی
 تا این تن بیمارم وین کشته دل زارم
 گفتم که ملیحی تو مانا که مسیحی تو
 بیغامبر بیماران نافع تری از باران
 حرز دل یعقوبم سر چشمه ایوبم
 گفتم که چنان دریا در خمره کجا گنجد
 کی داند چون آخر استادی بی چون را
 یوسف بین چاهی بر هفت فلک ناظر
 گرفتوقی و گریستی هستی طلب و مستی
 یارب چه سبک روحی بر چشم و سرم بنشین
 تعریف چه می باید چون جمله توی تعیین
 بی کام و زبان گفتمی در گوش فلک بنشین
 جانرا برهانیدی از ناز فلان الدین
 وز شرق تو می تفسد پشت فلک عنین
 بی هیچ دعا گوئی عالم شده پر آمین
 آورد طبیب جان یک خمره پر افسنتین
 زنده شد و چابک شد برداشت سراز بالین
 شاد آمدی ای سلطان ای چاره هر مسکین
 در خمره چه داری گفت داروی دل غمگین
 هم چستم و هم خوبم هم خسرو و هم شیرین
 گفتا که چه دانی تو این شیوه و این آیین
 گنجانند در سجین او عالم علین
 و ندر شکم ماهی یونس ز بر پروین
 نی بر ز برین و قفست این بخت نه بر ز برین
 خامش که نمی گنجد این حصه درین قصه
 رو چشم بیالا کن روی چو مهش می بین

Mevlânâ, DK., s. 703, gz. no: 1863

Ey sancak-ı nasrullah v'ey meş'ale-i Yâsîn (hey yâr)

Yâ râb çi sebukrûhî ber çeşm ü serem benşîn

(hey hey yâr pîr-i men)

Ey tâc-ı hünermendî mirâc-ı hîredmendî (hey yâr)

Ta'rîf çi mîbâyed çün cümle tûyî ta'yîn

(hey hey yâr pîr-i men)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

(*Ey Tanrı yardımının sancığı, ey Yâsin meşalesi; Yârabbi, ne de hafif ruhlusun, gel de gözümün başımın üstünde otur. Ey hünerlilik tâcı, ey akılluluk mirâcı, zaten tarife ne hâcet var sen baştan başa nefissin.* Oynayan her zerre, el çırpan her yaprak; “dilsiz, ayaksız gel.” Der sana, gel gökyüzünde yurt edin. Sevgili herkesin canısın, a efendimizin devleti, ikbâli, canı Fülâneddîn’in nazından, edâsından kurtardın gitti. Yücelerdeki meleklerin kanatları senin üfürmenle biter, sayende uçarlar. Şehvetten, iktidardan kalmış feleğin beli, senin doğuşundan kızışıır, döl dös sahibi olur. Dünyayı yakan aşkın, ciğerleri delen iştiyâkın yüzünden hiç bir duâ eden yokken âlem, âmin sesiyle dolmuş. Ne bir yarık vardı, ne bir yol; ansızın bir seher çağı can hekimi bir küp dolusu efsintin getirdi de şu hasta bedenim, şu ağlayıp inleyen gönlüm dirildi, çevikleşti, başını yastıktan kaldırdı; ona dedi ki: “Pek alımlısın sen, öyle benziyor ki Mesih’sin; hoş geldin ey pâdişâh, ey her yoksulun çâresi, safâlar getirdin. Hastaların peygamberisin, onlara yağmurdan daha faydalısın, daha feyizlisin; küpünde ne var?” Hekim dedi ki: “Gamlı, dertli gönlün ilâcı. Yâkub’un gönlüne dermânım, Eyyub’a şifâ veren ırmağın kaynağıyım; hem çirkinim ben, hem güzel; hem Hüsrev’im ben, hem Şîrin.” “Böyle bir deniz şu küpçeğize nasıl sığar?” dedim; dedi ki: “Sen bu yolu, bu yordamı nereden bileceksin? Siccin âlemine İlliâyîni sığdıran bir üstadın niceliksiz, niteliksiz üstadlığını kim bilebilir, nasıl bilinebilir? Yûsuf, kuyunun dibinde yedi kat göğü görür, seyreder; Yûnus, balığın karnındayken Ülker yıldızının da üstündedir. İster yücelerde ol, ister aşağılarda, varlığı, sarhoşluğu dile; bu baht ne yücelere vakfedilmiştir, ne aşağılara. Sus, bu hisse, şu kıssaya sığmaz; yürü, gözünü yücelere dik, onun Ay gibi yüzünü seyret.”)¹⁹²

III.

دوش در مهتاب دیدم مجلسی از دور مست
 طفل من تو پیر مست و مطرب و طنبور مست
 ماه داده آسمان را جرعه ی زان جام می
 ماه مست و تو مریض و سایه مست و نور مست

Dûş der mehtâb dîdem meclisî ez dûr mest (hey yâr)

Tıfl men tû pîr-i mest ü mutrib ü tanbûr mest

(hey hey yâr pîr-i men)

Mâh dâde âsumân râ cur‘aî z‘ân câm-ı mey (hey yâr)

Mâh mest ü marîz ü sâye mest ü nûr mest

(hey hey yâr pîr-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

¹⁹² Mevlânâ, *DKT.*, c. II, s. 151-152, gz.no. CXXXV.

(Dün gece ay ışığında uzaktan, sarhoş bir meclis gördüm. Ben küçüğüm, sen sarhoş pîrsin, mutrib ve tanbur sarhoştur. Ay, o içki kadehinden bir yudum gökyüzüne verdi. Ay sarhoştur, sen hastasın, gölge ve ışık sarhoştur.)¹⁹³

III.T. Mahbûb-i men, mergûb-i men, matlûb-i men. Yâr hey makbûl-i men.

İkinci Selâm

IV.

خوش و سرسبز شد عالم او ان لاله زار آمد
بدشت آب و گل بنگر که بر نقش و نگار آمد
همی گوید خوشم زیرا خوشیها زان دیار آمد
بگوشش سرو می گوید که یار بردبار آمد
که زردی رفت و خشکی رفت و عمر پایدار آمد
بدو گفتا که خندانم که یار اندر کنار آمد
که هر برگی بره بری چو تیغ آبدار آمد
بهندستان آب و گل بامر شهریار آمد

"بهار آمد بهار آمد بهار خوش عذار آمد
"ز سوسن بشنوای ریحان که سوسن صد زبان دارد
گل از نسرين همی پرسد که چون بودی در بن غربت
سمن با سرو می گوید که مستانه همی رقصی
بنفشه پیش نیلوفر در آمد که مبارک باد
همی زد چشمک آن نرگس بسوی گل که خدانی
صنوبر گفت راه سخت آسان شد بفضل حق
ز ترکستان آن دنیا بنه ترکان زیار و
بین کان لکلک گویا بر آمد بر سر منبر
که ای یاران آن کاره صلا که وقت کار آمد

Mevlânâ, DK., s. 250, gz. no: 570

(Âh) Bahâr âmed, (âh) bahâr âmed, bahâr-ı hoş-izâr âmed

(Âh) Hoş u ser-sebz¹⁹⁴ şüid 'âlem, avân-ı lâlezâr âmed

(Âh) Zi sûsen bîşnev ey reyhân ki sûsen deh zebân dâred

(Âh) Be-deşt-i âb-ı gül benger ki pür nakş-ı nigâr âmed

ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛN (Bahr-i hezec-i sâlim)

¹⁹³ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

¹⁹⁴ Bu kelime notada, icrâda vokal istendiği için sebz(i) şeklinde yer alır.

(Bahar geldi, bahar geldi, güzel yüzlü bahar geldi; bir hoşlaştı, yeşerdi dünya, lâlelikte gezip tozma çağı geldi. A reyhan, süsünden işit; yüz dili var süsenin; balçık yazıyı seyret; nasıl da bezendi, güzelliklerle dopdolu. Gül, “şu gurbette nasıldın, ne hâldeydin?” diye nesrinden sorup duruyor; o da, “hoşum” diyor, çünkü hoşluklar geldi o ülkeden. Yâsemin, selviye, “sarhoşça oynuyorsun boyuna.” diyor, selvi de yâseminin kulağına, “o bilim sahibi, o esirgeyici sevgili geldi.” diyor. Menekşe, “sararıp solma çağı geçti, koruma zamanı gitti, ölümsüz ömür geldi, kutlu olsun.” demeye gitmiş nilüfere. Nerkis, “güle, gülüyorsun, değil mi?” diye gözceğizini kırıyor; gül de “evet” diyor ona; “gülüyorum, sevgili, kucağıma geldi.” çünkü. Çam, “güç yol” diyor, “Tanrı’nın lûtfuyla kolaylaştı.”; çünkü dolgun dolgun her yaprak, su verilmiş kılıç gibi bitmede. O dünya Türkistan’ından, güzel yüzlü Türkler, ağırlıklarıyla, pâdişâhın buyruğuna uydular, balçık Hindistan’ına geldiler. Şu lâfazan leyleğe bak, minberin üstüne çıkmış da “a o işe yarayan dostlar, haydi” diyor, “iş zamanı geldi.”)¹⁹⁵

Üçüncü Selâm

V.

" ازجاومكان رستی آنجات مبارك باد "	" عاشق شده ای ای دل سودات مبارك باد "
" تا ملك ملك گویند تنهات مبارك باد "	" از هر دو جهان بگذر تنهازن و تنهاخور "
ای زاهد فردایی فردات مبارك باد	ای پیش رو مردی امروز تو بر خوردی
حلوا شده کلی حلوات مبارك باد	کفرت همگی دین شد تلخت همه شیرین شد
ای سینۀ بی کینه غوغات مبارك باد	در خانقه سینه غوغاست فقیران را
در پاش همی گوید دریات مبارك باد	این دیده دل دیده اشکی بد و دریا شد
ای طالب بالایی بالات مبارك باد	ای عاشق پنهانی آن یار قرینت باد
برهات برویده برهات مبارك باد	ای جان بسندیده جوئیده و کوشیده
خامش کن و پنهان کن بازار نکو کردی	
کالای عجب بردی کالات مبارك باد	

Mevlânâ, DK., s. 265, 266; gz. no: 623

‘Âşık şüdeî ey dil, sevdât mubârek bâd

Ez kevn ü mekân restî ancât mubârek bâd

Ez her dü cihân begzer, tenhâ zen u tenhâ hor

Tâ mülk-i melek gûyend ber tenhât mubârek bâd

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

¹⁹⁵ Mevlânâ, DKT., c. V, s. 415-416, gz.no. XLVII.

(*Âşık olmuşsun a gönül, kutlu olsun sevdân. Yerden duraktan kurtulmuşsun, kutlu olsun vardığın yer. İki dünyadan da geç, yalnız kal, yalnız ye, iç de felek de yalnızlığın kutlu olsun desin, melek de.* Ey erkişi, erlikle öne düşmüşsün, bugün murâdına ermişsin. Ey yarını uman, yarını bekleyen zâhid, senin de kutlu olsun yarının. Küfrün baştan başa din kesildi, acın tamamiyle tatlılaştı; tümünden helva oldun gitti, kutlu olsun helvan. Gönül tekkesinde yok, yoksul kişilerin kavgaları var, gürültüleri var; ey kinsiz, garezsiz gönül, kutlu olsun kavgan, gürültün. Gönlü gören şu gözler öylesine yaş döktü ki iki deniz peydahlandı sanki; deniz bile şu gözlere, “denizin kutlu olsun” diyor. A yapayalnız âşık, o sevgili, eşin dostun olsun; a yüceliği dileyen er, kutlu olsun yüceliğin. A beğenilen can, a arayan, çalışıp çabalayan can, kanatların bitti, kanatlandın artık kutlu olsun kanatların. Sus, gizle, iyi bir alış-verişte bulundun, bulunmaz bir kumaş ele geçirdin, kutlu olsun kumaşın.)¹⁹⁶

VI.

Ey ki hezâr âferin (âh) bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur
(Hüsrev ü hâkân olur)
Her ki bugün Veled'e (âh) inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur
(Bây ise sultân olur)¹⁹⁷

VII.

شاه ما شاهست نامش مرتضی ست
هر دو عالم شاه ما شیر خداست
مصطفی را میل آرد هم دمی و آن
در حقیقت رازدار مصطفی ست
شمس تبریزی تو هم دانشته ئ
دین ما با مصطفی با مرتضی ست

¹⁹⁶ Mevlânâ, *DKT.*, c. II, s. 59, gz.no. LI.

¹⁹⁷ Bkz. s. 69-70.

Şâh-i mâ şâhest, nâmeş Murtezâst
Her dü 'âlem şâh-i mâ şîr-i Hudâst
Mustafa râ meyl âred hem demî v'ân
Der hakîkât râzdâr-i Mustafâst
Şems-i Tebrîzî tü hem dânişteî
Dîn-i mâ bâ Mustafâ bâ Murtezâst

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Bizim şâhımız, öyle bir şâhdır ki; ismi Mürtezâ'dır. Her iki 'âlemde şâhımız Tanrı'nın arslanıdır. Şâhımız, Mustafâ'ya meylinden dolayı her zaman onunla beraberdir. Aslında, o Mustafâ'nın sırdaşındır. Şemsi Tebrîzî! Bunu sen de biliyorsun, bizim dînimiz, Mustafâ ve Mürtezâ'yıdır.)¹⁹⁸

VIII.

"سماع از بهر جان بی قرار است
مشین اینجا تو با اندیشه خویش
مگو باشد که او مارا نخواهد
که پروانه نیندیشد ز آتش
چو مرد جنگ بانگ طبل بشنید
شنیدی طبل برکش زود شمیر
بزن شمیر و ملک عشق بستان
حسین کربلایی آب بگذار
که آب امروز تیغ آبدار است

Mevlânâ, *DK.*, s. 170, gz. no: 338

Semâ' ez behru cân-ı bî karârest
Sebuk berceh, çi cây-i intizârest
Çü merd-i ceng bang-i tabl beşenîd
Der ân sâât, hezâr ender hezârest

ME FÂ İ LÛN ME FÂ İ LÛN FE Û LÛN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf)

¹⁹⁸ Bu üç beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

(Semâ diri kişilerin canlarına rahat,huzurdur; canında can olan bilir bunu. Gül bahçesinde yatıp uyuyan kişi, uyanmayı ister. Fakat zindanda uyumuş olan, uyanırsa ziyâna düşmüş olur. Semâ düğün olan yerde olur, yas olan yerde değil; yas yeri, feryâd, figan yeridir. Üzerindeki cevheri görmeyen, öylesine bin ayı gözüyle görmeyen kişi yok mu; Böyle kişiye müzik ne yapsın, def ne etsin; semâ, gönüller alan sevgiliyle buluşmak içindir. Yüzlerini kibleye dönmüş kişiler bu dünyada da semâ'dadır, o dünyada da; hele halka olup semâ ederek dönüp duranların ortasında Kâ'be de olursa. Bir parmak şeker istiyorsan zaten var, hem de bedava; fakat şeker mâdenini istiyorsan o da burada. **Semâ, kararsız can içindir; tez sıçra, beklenecek yer değil.** Burada, kendi düşüncene dalıp oturma; ersen sevgilinin bulunduğu yere git. "Bizi o ister elbette." deme; susamış adamın bu düşünceyle işi ne? Pervâne, ateşi düşünmez bile; aşka dalan cana düşünce, ayıptır. **Savaş eri, davul sesini duydu mu, o anda binlerce heyecana uğrar, atılmaya kalkışır.** Davul sesini duydun ya, çek çabucacık kılıcını; çünkü senin canın âdeta Zülfekarın kınıdır. Çal kılıcı, al aşk ülkesini; aşk saltanatı, sonsuz, dâimî bir saltanattır. Kerbelâ Huseyn'isin; suyu bırak; bugün su, parıl parıl parlayan kılıçtır. Sana hoş gelmeyen şeyi başkalarına sen yapma; bu huy, bu tabiat herkesi, herşeyi kavrayan bir huydur, bir tabiattır. Her gizli sözü duymamak için kulaklarına pamuk tıka, çünkü sen her rengi kabul eden salt bir rûhsun. Kimin canı, yedinci kat göğün havasını aştıysa odur kurtulan, onun can soluklarıyla gıdalan, besmeleyle kesilmiştir, temizdir o er. Bu hava pusudadır, adamı yoldaşsız gördü mü o, yapayalnız adama "işte" der "şu adamcağız, gaflet içinde". Buluşmak istiyorsan buluşanlarla düş, kalk; anlama ulaşımdan ulaşma dile. Sarhoşların çevresinde dön, dolaş, şarab az gelse bile kokusu gelir hiç olmazsa fakat aklı başında olan, nereden bilecek şarabın tadını? Her sorunun cevabında nükteler belle de sınanma vaktinde üstün bir er desinler sana. Kendi noksanın yüzünden olgunluğa erişemiyorsan Tebriz'li Şems, bu zamanın olgun eridir, ona ulaş, olgunlaştırırsın seni.)¹⁹⁹

IX.

سبک برجه چه جای انتظار است	سماع از بهر جان بی قرار است
اگر مردی برو آنجا که یار است	مشین اینجا تو با اندیشه خویش
که مرد تشنه را با این چه کار است	مگو باشد که او مارا نخواهد
که جان عشق را اندیشه عار است	که پروانه نیندیشد ز آتش
در آن ساعت هزار اندر هزار است	چو مرد جنگ بانگ طبل بشنید
که جان تو غلاف ذو الفقار است	" شنیدی طبل برکش زود مشیر "
که ملک عشق ملک پایدار است	بزن شمشیر و ملک عشق بستان

" حسین کربلابی آب بگذار

که آب امروز تیغ آبدار است "

Mevlânâ, DK., s. 170, gz. no: 338

¹⁹⁹ Mevlânâ, DKT., c. VI, s. 134-135, gz.no. XXXIII.

Şenîdî (tabl)²⁰⁰ ber keş zod şemşîr

Ki cân-1 tü gılâf-1 Zü'l-fekârest

Hüseyn-i Kerbelâyî âb begzâr

Ki âb-1 imrûz tıyg-1 âb dârest

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FE Î LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf)

(Semâ diri kişilerin canlarına rahat,huzurdur; canında can olan bilir bunu. Gül bahçesinde yatıp uyuyan kişi, uyanmayı ister. Fakat zindanda uyumuş olan, uyanırsa ziyana düşmüş olur. Semâ düğün olan yerde olur, yas olan yerde değil; yas yeri, feryâd figan yeridir. Üzerindeki cevheri görmeyen, öylesine bin ayı gözüyle görmeyen kişi yok mu; Böyle kişiye müzik ne yapsın, def ne etsin; semâ, gönüller alan sevgiliye buluşmak içindir. Yüzlerini kibleye dönmüş kişiler bu dünyada da semâdadır, o dünyada da; hele halka olup semâ ederek dönüp duranların ortasında Kâ'be de olursa. Bir parmak şeker istiyorsan zaten var, hem de bedava; fakat şeker mâdenini istiyorsan o da burada. Semâ, kararsız can içindir; tez sıçra, beklenecek yer değil. Burada, kendi düşüncene dalıp oturma; ersen sevgilinin bulunduğu yere git. Bizi o ister elbette deme; susamış adamın bu düşünceyle işi ne? Pervâne, ateşi düşünmez bile; aşka dalan cana düşünce, ayıptır. Savaş eri, davul sesini duydu mu, o anda binlerce heyecana uğrar, atılmaya kalkışır. **Davul sesini duydun ya, çek çabucacık kılıcını; çünkü senin canın âdeta Zülfekarın kınıdır.** Çal kılıcı, al aşk ülkesini; aşk saltanatı, sonsuz, dâimî bir saltanattır. **Kerbelâ Huseyn'isin; suyu bırak; bugün su, parıl parıl parlayan kılıçtır.** Sana hoş gelmeyen şeyi başkalarına sen yapma; bu huy, bu tabiat herkesi, herşeyi kavrayan bir huydur, bir tabiattır. Her gizli sözü duymamak için kulaklarına pamuk tıka, çünkü sen her rengi kabul eden salt bir rûhsun. Kimin canı, yedinci kat göğün havasını aştıysa odur kurtulan, onun can soluklarıyla gıdalan, besmeleyle kesilmiştir, temizdir o er. Bu hava pusudadır, adamı yoldaşsız gördü mü o yapayalnız adama işte der şu adamcağız, gaflet içinde. Buluşmak istiyorsan buluşanlarla düş, kalk; anlama ulaşımdan ulaşma dile. Sarhoşların çevresinde dön, dolaş, şarab az gelse bile kokusu gelir hiç olmazsa fakat akli başında olan, nereden bilecek şarabın tadını? Her sorunun cevabında nükteler belle de sınanma vaktinde üstün bir er desinler sana. Kendi noksanın yüzünden olgunluğa erişemiyorsan Tebriz'li Şems, bu zamanın olgun eridir, ona ulaş, olgunlaştırsın seni.)²⁰¹

²⁰⁰ Bu kelime, mısraın orijinalinde bulunmaktadır. Ancak, bestekâr tarafından kullanılmamıştır.

²⁰¹ Mevlânâ, *DKT*, c. VI, s. 134-135, gz.no. XXXIII.

فدا کن جان تو شمس دین تبریز
اگر جان تو از حق کامکارست

Fedâ kün cân-ı tû Şems Dîn-i Tebrîz
Eğer cân-ı tû ez Hakk kâm-kârest

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf)

(Eğer cânın, Hakk'tan isteğine kavuşmuşsa; cânını Tebrîz Dîn'ine fedâ et)²⁰²

X.

(Âh) Sultân-ı menî sultân-ı menî

(Âh) V'ender dil ü cân îmân-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

(Âh) Yek cân çi büved sad cân-ı menî²⁰³

²⁰² Bu beyit Mevlânâ'nın *Divân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

²⁰³ Bkz. s. 69-70.

13.4. Form Analizi

Birinci selâm

I.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}+A.T(c_2)^{söz}$$

$$B(d_2+e_2)^{2.m}+B.T(f_2+g_2)^{söz}$$

$$C(h_2+l_2)^{3.m}+A.T(c_2)^{söz}$$

$$B(d_2+e_2)^{4.m}+B.T(f_2+g_2)^{söz}$$

II.

$$D(j_2+k_2)^{1.m}+D.T(l_2)^{söz}$$

$$E(m_2+n_2)^{2.m}+E.T(o_2+p_2)^{söz}$$

$$F(r_2+s_2)^{3.m}+F.T(t_2)^{söz}$$

$$E(m_2+n_2)^{4.m}+E.T(o_2+p_2)^{söz}$$

III.

$$G(u_2+v_2)^{1.m}+G.T(y_2)^{söz}$$

$$H(z_2+aa_2)^{2.m}+H.T(ab_2+ac_2)^{söz}$$

$$I(ad_2+ae_2)^{3.m}+G.T(y_2)^{söz}$$

$$H(z_2+aa_2)^{4.m}+H.T(ab_2+ac_2)^{söz}+III.T\{(af_2+ag_2)+(ah_2+ai_2)\}^{söz}$$

İkinci selâm

IV.

$$A\{(a_2+b_2)+(c_2+d_2)\}^{1.m}$$

$$A\{(a_2+b_2)+(c_2+d_2)\}^{2.m}$$

$$B\{(e_2+f_2)+(g_2+h_2)\}^{3.m}$$

$$A\{(a_2+b_2)+(c_2+d_2)\}^{4.m}+IV.T\{(l_2+l'_2)+(j_2+k_2+l_2)\}^{söz}$$

Üçüncü selâm

V.

$$A\{(a_3+b_4)+(c_3+d_4)\}^{1.m}$$

$$B\{(e_3+f_4)+(g_4+h_3)\}^{2.m}$$

$$C\{(i_3+j_4)+(c_3+d_4)\}^{3.m}$$

$$B'\{(e_3+f_4)+(g_4+k_1^{10/8})\}^{4.m}+V.T\{(l_3+m_3+n_3)\}^{saz}$$

VI.

$$D(o_3+p_3)^{1.m}$$

$$E(r_3+s_3+t_3)^{2.m}$$

$$D(o_3+p_3)^{3.m}$$

$$E(r_3+s_3+t_3)^{4.m}+VI.T\{(u_4+u'_4)+(v_4+y_4)\}^{saz}$$

VII.

$$F(z_2+aa_2)^{1.m}$$

$$G(ab_2+ac_2)^{2.m}$$

$$H(ad_2+ae_2)^{3.m}$$

$$I(af_2+ag_2)^{4.m}$$

$$J(ah_2+ai_2)^{5.m}$$

$$G(ab_2+ac_2)^{6.m}+VII.T\{(aj_4+ak_4)+(ak_4+al_4)\}^{saz}$$

VIII.

$$K(am_2+an_2)^{1.m}$$

$$L(ao_2+ap_2)^{2.m}$$

$$M(ar_2+as_2)^{3.m}$$

$$L(ao_2+ap_2)^{4.m}$$

IX.

$$N(at_2+au_2)^{1.m}$$

$$O(av_2+ay_2)^{2.m}$$

$$P(az_2+ba_2)^{3.m}$$

$$R(bb_2+bc_2)^{4.m}$$

$$S(bd_2+be_2)^{5.m}$$

$$T(bf_2+bg_2)^{6.m}$$

Dördüncü selâm

X.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}$$

13.5. Makam Analizi

Ferahnâk mevlevî âyîn-i şerifi içinde değişik makamlara geçkiler bulunur. Fakat son peşrev ve son yürük semâî ferahnâk makamındadır. Bundan dolayı bu âyîni “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfına dahil edebiliriz.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rastlı** ve **evîçte ferahnâklı** asma kalışlar yapar. Birinci mısraın ardından gelen sözlü terennüm ise, **nevâda rastlı** asma kalıştan sonra, **acem perdesini** yeden tutarak, **evîç perdesine** gelir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda** ve **dügâhta rastlı geçkiler** yaparlar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler ise, **irakta eksik ferahnâk beşlisi** ve **yegâhta rast** asma kalışı gösterdikten sonra, **acemaşîran perdesini** yeden tutarak **irakta** karar verirler. Üçüncü mısra, **bûselikte hüseynîli** ve **nevâda rastlı** asma kalışlar yapar. Bu mısraın ardından, birinci mısraya ait sözlü terennüm gelir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **segâhta ferahnâk** ve **nevâda bûselik** seyirleri yapar. Birinci mısraın sözlü terennümü ise, **nevâda rastlı** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta uşşâk** ve **yegâhta rast** asma kalışları yaparlar. Bu mısraların sözlü terennümleri **dügâhta uşşâklı** seyrettikten sonra, **hüseynîaşîranda uşşâklı** kalırlar. Üçüncü mısra, **evîç perdesi** civarında gezinip, **bûselikte kürdîli** seyrettikten sonra, **nevâda bûselikli** yarım karar eder. Bu mısraın terennümü ise, **nevâda rastlı** yarım karar gösterir.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** asma kalış yapar. Birinci mısraın sözlü terennümü ise, **dügâhta hicaz** ve **rastta nikrîz geçkilerinden** sonra tekrar **nevâda bûselikli** kalış yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynı olup, **nevâda bûselikli** asma kalıştan sonra, **dügâhta hicazlı** seyirle ilişkili **dik kürdîde çeşnisiz** asma kalış yapar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler de **yegâhta rastlı** ve **dügâhta hicazlı** kalış gösterir. Üçüncü mısra, **muhayyer perdesi** civarında gezindikten sonra, **nevâda bûselikli** yarım karar yapar. Bu mısraın ardından, birinci mısraın sözlü terennümü gelir. **III.T.** Bu bölüm bir sözlü terennümdür ve **dügâhta hicazlı** seyreder.

İkinci Selâm

- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar, aynı besteye sahiptirler. Bu mısralar, **yegâhta rastlı**, **dügâhta hicazlı** ve **uşşâklı** asma kalışlardan sonra, **irakta eksik ferahnâklı** karar yaparlar. Üçüncü mısra **evîç perdesi** civarında gezindikten sonra, **nevâda rastlı** ve **nim hicazda hicazlı** kalışlar gösterir. Daha sonra **yerinde uşşâk** yapıp, **irakta eksik ferahnâklı** karar eder. **IV.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **nevâ perdesinde çeşnisiz** asma kalıştan sonra, **nim hicaz perdesine** gelir. Daha sonra **nevâda rast**,

segâhta müstear, irakta eksik segâhli kalışlardan sonra **nevâ perdesine** gelir.

Üçüncü Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **segâhta müstearli** ve **nevâda uşşâklı** seyredip tekrar **segâhta müstearı** gösterip **nevâ perdesine** bağlanır. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi, mısraların son üç ölçüsü dışında aynıdır. Bu mısralar, **nevâda uşşâk** ve **segâhta müstear** asma kalışlarını dönüşümlü olarak kullanarak, **segâh perdesine** bağlanırlar. Üçüncü mısra, **acem** ve **evic perdeleri** civarında gezindikten sonra, **segâhta müstearli**, **nevâda rastli** ve **bûselikli** kalışlar yapar. **V.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **segâhta müstear** seyirlerinden sonra **rastta nikrîzli** karar eder.
- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidirler. İlk grup mısralar, **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** ve **rastli** yarım karar ederler. İkinci grup mısralar ise, **nevâda rastli** seyrettikten sonra, **dügâhta hicaz** ve **rastta nikrîz** asma kalışları yaparlar, **VI.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölümde, **segâhta segâh çeşnileri** görülür.
- VII. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **segâh perdesi** civarında gezindikten sonra **acem perdesi yedenli irakta hicazli** kalış yapar. İkinci ve altıncı mısralar, aynı besteye sahiptir. Bu mısralar, **segâhta segâhli** asma kalış yapar. Üçüncü mısra **evic perdesi** civarında gezindikten sonra **acem perdesine** gelir. Dördüncü mısra, **nevâda bûselikli** kalış yapar. Beşinci mısra, **segâhta segâhli** kalır. **VII.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölüm, **segâh makamının** güçlüsü **nevâ perdesi** civarında gezindikten sonra **rastta rastli**, **segâhta segâhli** ve **yerinde uşşâklı** kalışlar yapar.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nim hicaz yedenli nevâda rastli** yarım karar eder. İkinci mısra, **segâhta eksik ferahnâklı** ve **dügâhta uşşâklı** asma kalışlar yapar. Üçüncü mısra, **nevâda rastli** yarım karar eder. Dördüncü mısra, ikinci mısra ile aynıdır.
- IX. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **dügâhta uşşâklı** ve **rastta rastli** seyredip, **nevâda bûselikli** yarım karar eder, ikinci mısra, **yerinde uşşâklı** ve **irakta eksik segâhli** kalır. Üçüncü mısra, **evic perdesi** civarında gezindikten sonra, **nevâda rastli** yarım karar eder. Dördüncü mısra, **dügâhta uşşâk dizisi** gösterir. Beşinci mısra, **irakta eksik segâhli** kalır. Altıncı mısra, **yegâhta rastli** karar eder.

Dördüncü Selâm

- X. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rastli** seyreder. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **hüseynîde uşşâklı**, **rastta rastli** asma kalıştan sonra **irak perdesinde** karar ederler. Üçüncü mısra, birinci mısra ile aynıdır.

13.6. Usûl Analizi

Ferahnâk âyîn-i şerîfinden önce aynı makamda, Zeki Mehmed Ağa'nın düyek usûlündeki peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. MÜS TEF' İ LÜN FE Û LÜN MÜS TEF' İ LÜN FE Û LÜN (Bahr-i muzâri') vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. Birinci ve üçüncü mısralara ait terennümler bir, ikinci ve dördüncü mısralara ait terennümler ise iki usûldür. İki tef' ile bir ölçüye denk düşer.
- II. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. Birinci ve üçüncü mısralara ait terennümler bir, ikinci ve dördüncü mısralara ait terennümler ise iki usûldür. İki tef' ile bir ölçüye denk düşer.
- III. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. Birinci ve üçüncü mısralara ait terennümler bir, ikinci ve dördüncü mısralara ait terennümler ise iki usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat, mısraların son hecesi bir dörtlük not uzatılmıştır.

III.T. Dört ölçülük bir sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- IV. ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim) vezninde iki beyittir. Mısralar, sekiz usûldür. Mısralar, usûlün Türk aksağı kısmıyla başlarlar. Başlangıçtaki sofyân kısımları, "âh" terennümleri ile doldurulmuştur. **IV.T.** On ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir. Bu kısımda 28/4'lük olan usûl, mısraların bölünmemesi için 28/2'liğe dönüşmüştür.

- V. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra, ondört usûldür. Son mısra, oniki usûl olup, son ölçüsü aksak semâî usûlündedir.

İkinci kısım: V.T. Sekiz ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VI. MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar, terennümlerle altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. Genellikle, kapalı-açık hecelerle nota uyumları ve tef' ile-ölçü denkliği söz konusudur. **VI.T.** Onaltı ölçülük bir saz terennümüdür.

VII. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. Mısralar dört usûldür. **VII.T.** Onaltı ölçülük bir saz terennümüdür.

VIII. ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FE Î LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür.

IX. Üç beyittir. İlk mısra dışındaki diğer mısralar, VIII. ile aynı vezindedir. İlk mısra, orijinaldeki bir kelimenin alınmamasıyla vezinsiz hale getirilmiştir. Mısralar dört usûldür.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

X. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar, dört usûldür ve usûlün Türk aksağı kısmıyla başlar. Usûlün sofyan kısmı, "âh" terennümü ile giderilmiştir.

Son peşrev olarak, düyek usûlündeki Zâkir'in ferahnâk peşrevi çalınır. Son yürük semâînin makamı eviç olup, bestekârı bilinmemektedir.

Üçüncü Selâm / Muzaaf Devr-i Kebîr

28
2

V. 1.m MEF' Ü LÜME FÂ LÜN MEF' Ü MEF' Ü LÜ LÜ ME FÂ LÜN
 2.m MEF' Ü LÜME FÂ LÜN MEF' Ü MEF' Ü LÜ LÜ ME FÂ LÜN
 3.m MEF' Ü LÜME FÂ LÜN MEF' Ü MEF' Ü LÜ LÜ ME FÂ LÜN

10
8

4.m MEF' Ü LÜME FÂ İ LÜN MEF' Ü LÜ LÜ ME FÂ İ LÜN

Üçüncü Selâm / Yürük Semâî

6
8

VI. 1.3.m MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (AH) MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN
 2.4.m MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (CA) MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN
 VII. 1.3.m FÂ İ LÜ TUN FÂ İ LÜ NİM FÂ İ LÜN FÂ İ LÜN
 2.4.6.m FÂ İ LÜ TUN FÂ İ LÜ TUN FÂ İ LÜ TUN FÂ İ LÜN
 5.m FÂ İ LÜ TUN FÂ İ LÜ TUN FÂ İ LÜ TUN FÂ İ LÜN
 VIII. 1.m ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN
 2.m ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN
 3.m ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN
 4.m ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN
 IX. 1.m ŞE Nİ Dİ LÜN BER KEŞ ZOD ŞEM
 2.6.m ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN
 3.m ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN
 4.m ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN
 5.m ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

1.m (AH) MÜS--TEF' TÜN--TÜN--LE--TÜN
 2.4.m (AH) MÜS--TEF' TÜN--TÜN--LE--TÜN
 3.m (AH) MÜS--TEF' TÜN--TÜN--LE--TÜN

14. NEVESER MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ

14.1. Notası

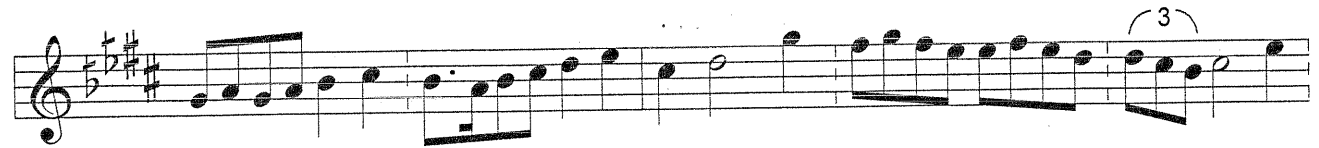
NEVESER PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Dede Sâlih

Teslim %

İkinci Hâne

NEVESER MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Devr-i Revân I.

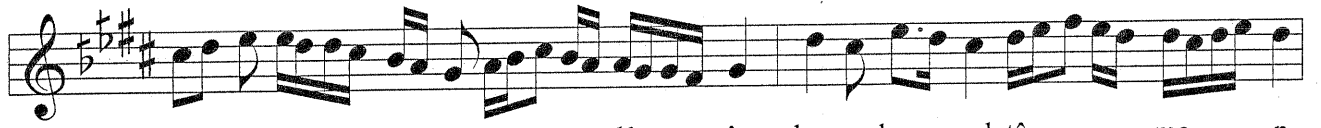
Müezzinbaşı Rifat Bey

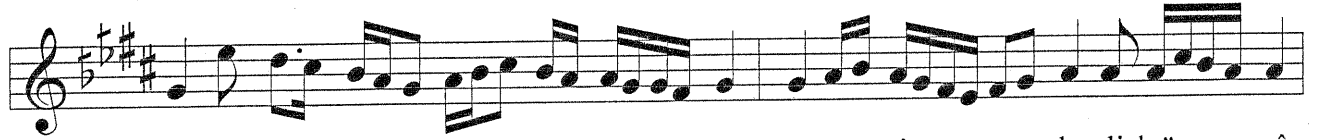
Mâ de—r dü ci hâ—n gayr— Hu dâ yâ—r ne dâ—rîm

he—y yâ—r Cüz yâ—dı Hu dâ hî—

—ç di ğe—r kâ—r ne dâ—rîm hey hey sul tâ nî me—n

hey hey hün kâ rî me—n Mü ş tâ—kı di l_ü—câ

nî tü Şem se'l Hak kı Te—b rîz he—y yâ—r

Der â—yi ne cü—z sâ ye i dî dâ—r ne dâ—rîm

hey hey sul tâ nî me—n hey hey hün kâ rî me—n

Maz ha rî Hakk bâ şe d_o râ înci hân he—y

yâ—r Dem be dem bî ned mâ lî Hakk 'a yâ—n

he—y yâr he—y dost pî ri men câ nâ ni men

În çü nâ— n ki gü— ft Mev lâ nâ yı mâ he—y

yâ— r Ân ki pî rî kâ mi l_ü dâ nâ yı mâ—

he—y yâr he—y do—st pî ri men câ nâ— ni men

III.

Bâ z_e zâ— n kû hi kâ— f â me—d 'an kâ— yı 'aşk

he—y yâ— r Bâz be r_â med zi câ— n

na' re i hey hâ yı 'aşk Hey yâ— r hey do—st

pî ri men câ nâ ni men 'Aşk ni dâ yı bü— lend

ke—rd bâ— vâ zi pest he—y yâ— r

K'ey di li bâ la be pü_____r be___n ger(i) bâ la yi 'aşk

hey yâ_____r hey do___st pî ri men câ nâ nî men

Ben ger(i) der Şem si dî_____n hüs re vi Teb rî zî yân

he_____y yâ_____r Şa di i cân hâ_yi pâ_____k

dî de i_____dil hâ_____yi 'aşk hey yâ_____r hey do___st

IV.

pî ri men câ nâ_____nî men Mer ha bâ ey câ nî bâ kî

pâ di şa hi kâ_____m yâr Rû hi bah şî her kî râ_____n_ü

â fi tâ bi he_____r di yâr hey yâ_____r hey do___st

pî ri men câ nâ_____nî men İnci hâ n_ü ân ci hâ_____n her

dü gu lâ mi em ri tü Ger ne hâ hî ber he me—ş zen

ver he mî hâ hî bi dâr Cis mi hâ k ez Şem si Te—b rî

zî çü kül li kîm yâst Tâ bi şî ân kîm yâ—râ

IV.T

ber me s î şâ ni gü mâr He—y sul tâ—nî men

hey heyhün kârî me—n hey ra' nâ yı me—n yâr hey mak bû li men

İkinci Selâm

Evfer

V.

Â—h Bâ z â—n me—de—m
Â—h Der me—n ni—ge—r

bâz â—n me—de—m
der me—n ni—ge—r

de—m e—z pî
ge—r ba—h rî pî—şî â—n
rî—tü gâ—m

â n yâr â me de m
gâ m hâr â me de m

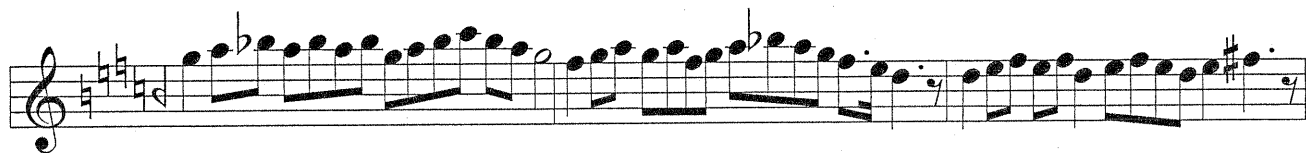
V.T

He y yâ ri me n hün kâ ri me n

câ nâ nı me n su l tâ nı me n

Üçüncü Selâm

Muzaaf Devr-i Kebîr

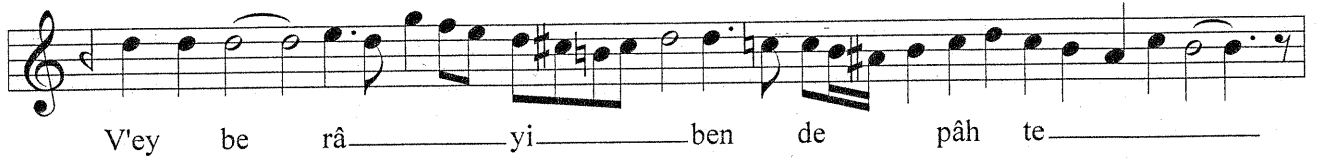
VI.

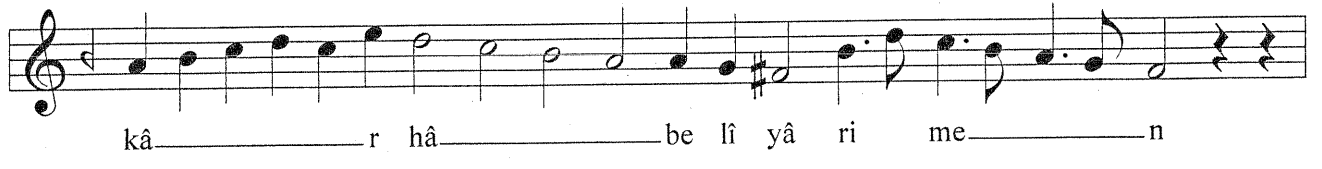
Ey be gü f te de r di le m e s

râ r hâ be lî yâ ri me n

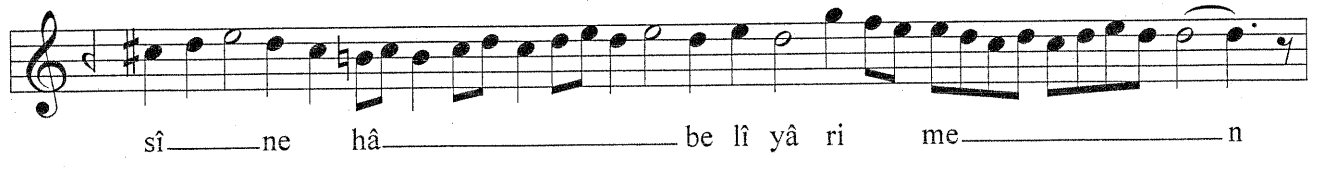
Vey be râ yi ben de pâh te

kê r hâ be lî yâ ri me n

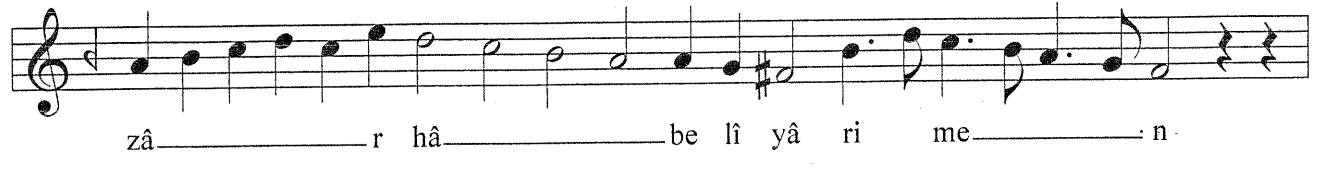
Ey ha yâ let ga m gi sâ rî

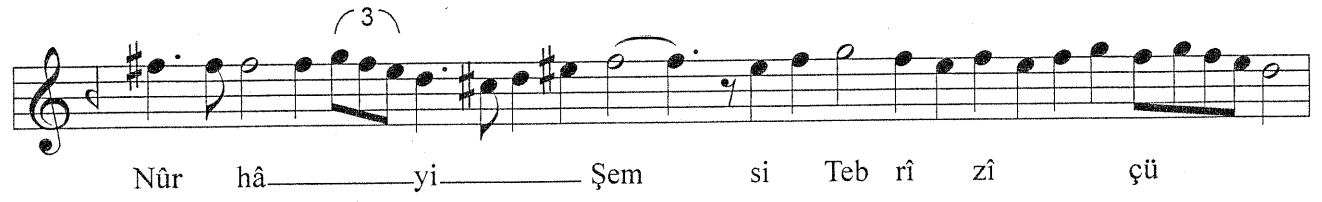
sî ne hâ be lî yâ ri me n

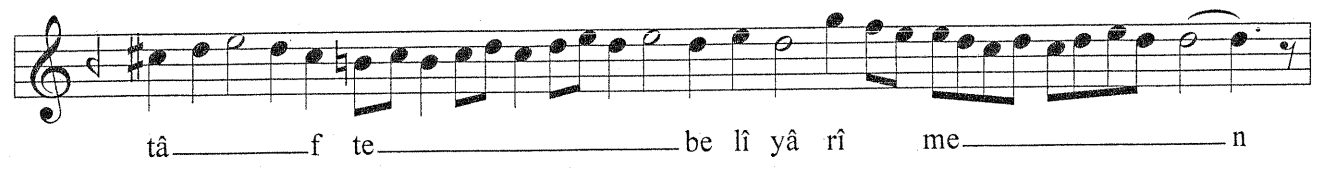
Ey ce mâ le t re v na kî gül

zâ r hâ be lî yâ ri me n

Nûr hâ yi Şem si Teb rî zî çü

tâ f te be lî yâ ri me n

İ mi nî m e z dū za h ü e z

Aksak Semâî

nâ r hâ Be lî belî yâ ri me n

VI.T

Yürük Semâî

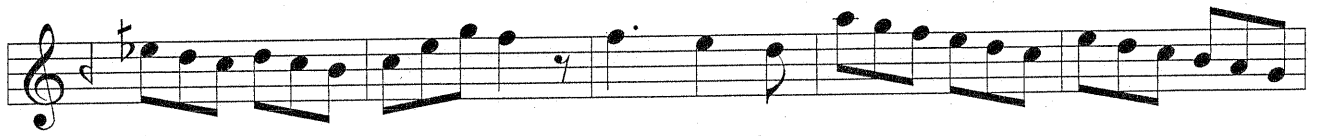
VII.

Ey ki he zâr â fe rin â h bu ni ce sul
 Hér ki bu gün Ve le d'e â h i na nu ben

tâ n o lur Ku lu o lan ki ş i ler â h hüs re v ü hâ
 yüz sū re Yok su l i se bâ y o lur â h bâ y i s e sul

kā n o lu r yâ r hüs re v ü hâ kā n o lur
 tâ n o lu r yâ r bâ y i s e sul tâ n o lur

VII.T

VIII.

În bâ ki ta leb kâr ho d_â yîd ho d_â -

yîd Hâ cet be ta leb nîst şü mâ yîd şü mâ yîd Har

fen d_ü ke lâ mî d_ü hu rû fi d_ü ki tâ bîd Cib

IX.

rîl be rî kay dî re sû lân ho d_â yîd Der

hâ ne i hod yâf tem ez şâh ni şâ nî En

güş te ri la' l_ü ke mer hâs sa i kâ

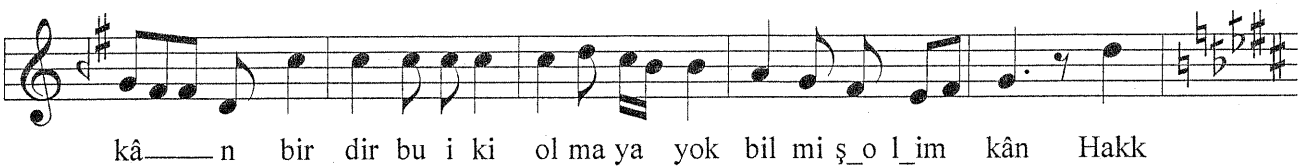
nî Düş â me de bû des tû me râ hâ bî be bür

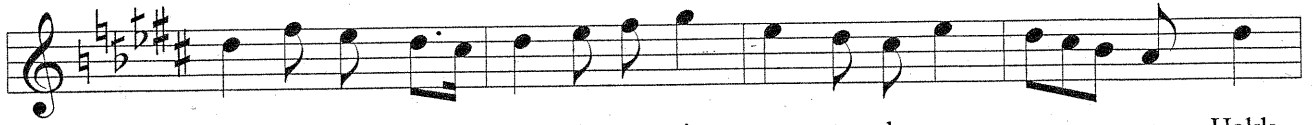

IX.T

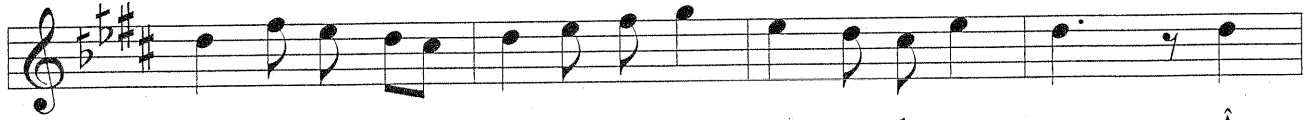

X.

söy le ye cek sen de se nin or ta da nen va——r Hakk

söy le ye cek sen de se nin or ta da nen var Â

lem de he mân ben de di ğin dir sa na nok san â

lem de he mân ben de di ğin dir sa na nok san Sa'

ey le ri zâ göz le ko it lâ k_i le kay dı sa'

ey le ri zâ göz le ko it lâ k_i le kay dı 'Â

lem de Se mâ î bu ye ter sâ li ke ir fân 'â

lem de Se mâ î bu ye ter sâ li ke ir fân

Dördüncü Selâm

Evfer

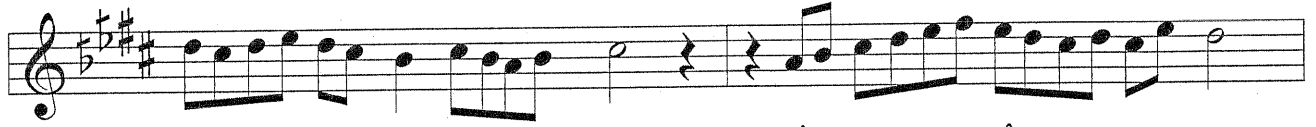
XI.

Â—h Ey 'â şı kâ—n
A—h Ey sâ đı kâ—n

ey 'â şı kâ—n
ey sâ đı kâ—n

ka—n mo—n lâ yi—rû—
ka—n mo—n lâ yi—rû—

rû—mî— mî—re se—d
rû—mî— mî—re se—d

He—y yâ ri—m hün kâ rı me—n

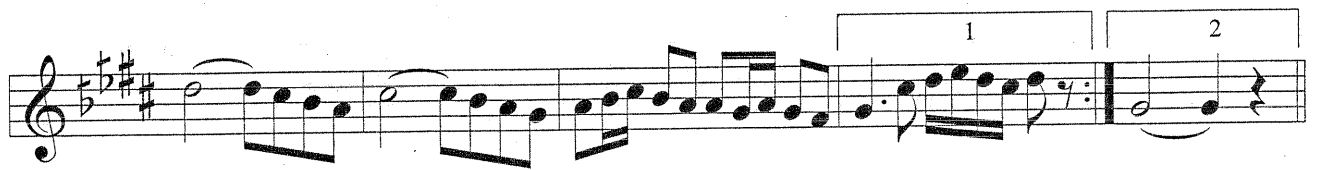
câ—nâ nı me—n su—l tâ nı me—n

Neveser Son Peşrev

Sofyan

Yusuf Paşa

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

14.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

مادر دو جهان غیر خدایار نداریم
جز یاد خدا هیچ دگر کار نداریم
مشتاق دل و جان تو شمس الحق تبریز
در آیینه جز صایه دیدار نداریم

Mâ der dü cihân gayr Hudâ-yâr nedârîm(hey yâr)

Cüz yâd-ı Hudâ hiç diğér kâr nedârîm

(Hey hey sultân-ı men, hey hey hünkâr-ı men)

Müştâk-ı dil ü cân-ı tü Şemse'l-Hakk-ı Tebrîz (hey yâr)

Der âyine cüz sâye-i dîdâr nedârîm

(Hey hey sultân-ı men, hey hey hünkâr-ı men)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

(Bizim iki dünyada Allah'tan başka dostumuz yoktur. Allah'ın zikrinden başka işimiz yoktur. Senin gönül ve canına âşık olan Tebrizli Şemsü'l-Hakk'tır. Aynada senin yüzünün gölgesinden başka hiçbir şey yoktur.)²⁰⁴

II.

مظهر حقّ باشد اورا این جهان
دم به دم ببند جمال حقّ عیان
این چونآن که گفت مولانای ما
آن که پیری کامل و دانای ما

²⁰⁴ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Mazhar-ı Hakk bâşed o râ in cihân (hey yâr)

Dem-be-dem bîned cemâl-i Hakk ‘ayân

(Hey yâr hey dost pîr-i men cânân-ı men)

În çünân ki güft Mevlânâ-yı mâ (hey yâr)

Ân ki pîrî kâmil ü dâna-yı mâ

(Hey yâr hey dost pîr-i men cânân-ı men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(“Bu dünyâ, o Hakk’ın tecellî yeri olur. Her zaman (sürekli) Hakk’ın cemâl’i (yüzü) apaçık görür.” Bizim bilenimiz ve pîr-i kâmil’imiz olan Mevlânâ’mız, bu şekilde söyledi.)²⁰⁵

III.

باز بر آمد ز جان نعره وهیهای عشق	"باز از آن کوه قاف آمد عنقای عشق
تا شکند زورق عقل بدریای عشق	باز بر آورد عشق سر بمشال نهنگ
در شکم طور بین سینه سینای عشق	سینه گشادست فقر جانب دلہای پاک
کز قفص سینه یافت عالم پهنای عشق	مرغ دل عاشقان باز پر نو گشاد
از بر جانان که اوست جان و دل افزای عشق	هر نفس آید نثار بر سر یاران کار
هر طرف اکنون بین فتنه دروای عشق	فتنه نشان عقل بود رفت و بیکسو نشست
عشق ببیند مگر دیده بینای عشق	عقل بدید آتشی گفت که عشقست و نی
کای دل بالا پیر بنگر بالای عشق	"عشق ندای بلند کرد باواز پست

"بنگر در شمس دین خسرو تبریزیان

شادی جانہای پاک دیده دلہای عشق"

Mevlânâ, *DK.*, s. 510-511; gz. no: 1311

²⁰⁵ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Bâz ez ân kûh-i kâf âmed ‘ankâ-yı ‘aşk (hey yâr)

Bâz ber âmed zi cân na‘re-i heyhây-ı ‘aşk

(Hey yâr hey dost pîr-i men cânân-ı men)

‘Aşk nidâ-yı bülend kerd bâvâz-ı pest (hey yâr)

K‘ey dil-i bâlâ bepür benger(i)²⁰⁶ bâlâ-yı ‘aşk

(Hey yâr hey dost pîr-i men cânân-ı men)

Benger(i) der Şems-i dîn hüsrev-i Tebrîziyân (hey yâr)

Şâdi-i cânhâ-yi pâk dîde-i dilhâ-yi ‘aşk

(Hey yâr hey dost pîr-i men cânân-ı men)

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh)

*(Gene aşk zümrüd-i ankası, o kafdağından çıkageldi; gene candan, aşk nâraları aşk hay huyları duyulmaya başladı. Gene aşk denizinde akıl kayıgını uşatıp dağıtmak için timsah gibi başını kaldırdı aşk. Yokluk, tertemiz gönüllere, göğsünü açtı. Aşkın tertemiz gönlünü Tûrdağı'nın içinde gör de, seyret. Gene âşıkların gönül kuşu, yeni bitmiş kanatlarını açtı; göğüs kafesinde geniş mi geniş bir aşk âlemi buldu. Aşkın canına canlar katan, gönlüne gönüller veren sevgiliden, iş dostlarının başına her nefeste saçlar saçılıyor. Fitneler koparan akıldı, çekilip bir yana gitti, oturdu. Şimdi bak da seyret, her yanda aşk fitnesi, her tarafta aşk neş'esi var. Akıl, bir ateştir, gördü de "işte!" dedi, "bu aşk bizse kamışız." Fakat aşk, ancak aşkın görür gözünü, can gözünü görür. **Aşk, hafif bir sesle yüce bir sesleniş kopardı da o yüce gönül dedi, yücelere uç da aşkın yüceliklerini gör. Tebrizlilerin pâdişâhı Şemseddîn'de, tertemiz canların neş'esini, aşka düşmüş gönüllerin can gözlerini seyret.**)²⁰⁷*

²⁰⁶ (i) harfi, mısraın vezine uyma gerekliliği nedeniyle yazılmıştır.

²⁰⁷ Mevlânâ, *DKT.*, c. IV, s. 376, gz.no. LXIII.

IV.

روح بخش هر قران و آفتاب هر دیار
 گر نخواستی بر همش زن ور همی خواهی بدار
 فارغ آور جملگان را از بهشت و خوف نار
 در ره نقاش بشکن جمله این نقش و نگار
 ز آتش اقبال سرمد دود از جانش بر آر
 بی وجود خود بر آید محو فقر از عین کار
 چون ز سر خست خندان دل درون آن شرار
 پس ترا از کیمیاهای جهان ننگست و عار

"مرحبا ای جان باقی پادشاه کامیار
 "این جهان و آن جهان هر دو غلام امر تو
 تابشی از آفتاب فقر بر هستی بتاب
 و ارهان مرفاخران فقر را از ننگ جان
 قهرمانی را که خون صدهزاران ریخته است
 آنکسی دریابد این اسرار لطف را که او
 بی کراهت محو گردد جان اگر بیند که او
 ای که تو از اصل کان زر و گوهر بوده ای

"جسم خاک از شمس تبریزی چو کلی کیمیاست
 تابش آن کیمیا را بر مس ایشان گمار"

Mevlânâ, DK., s. 422-423; gz. no: 1066

Merhabâ ey cân-ı bâkî pâdişâh-ı kâm-yâr

Rûh-i bahşî her kırân ü âfitâb-i her diyâr

(Hey yâr dost pîr-i men cânân-i men)

În cihân ü ân cihân her dü gulâm-i emr-i tû

Ger ne hâhi ber hemeş zen ver hemî hâhî bidâr

Cism-i hâk ez Şems-i Tebrîzî çü külli kîmyâst

Tâbiş-i ân kîmyârâ ber mes îşân-i gümâr

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂTÛN FÂİ LÂTÛN FÂİ LÛN (Bahr-i remel)

(*Merhaba ey ölümsüz can, ey murâdına ermiş pâdişâh; a her kırana can bağıslayan, a her ülkeye güneş kesilen güzel. Bu dünya da, o dünya da, her ikisi de buyruğuna kul-köle; istemiyorsan vur birbirine, ikisi de dağulsın gitsin, istiyorsan koru, mâmur et. Yokluk güneşini sal varlık âlemine de herkesi cennete de aldırış etmez, cehennemden de korkmaz bir hâle getir. Yoksullukla övünenleri can korkusundan kurtar; ressamın uğruna bütün şu resimleri, şekilleri kırır. Yüz binlerce kişinin kanını dökmüş olan kahramanın canından, ölümsüz, zevalsiz devlet ateşiyle dumanlar çıkar. Lûtuflarındaki bu sırları, işin tâ üzerine dalıp yoklukta mahvolan, varlığından tamamiyle geçip giden kişi anlar. Gönülün, o kıvılcımlı ateşte kızıl altın gibi güldüğünü gören kişi, çekinmeden, tiksinden canını mahveder gider. Hey gidi hey, sen asıl altın, inci mâdeniindensin; artık dünyadaki kimyalara baş vurmak ayıptır sana. **Toprak beden,***

*Tebrizli Şems yüzünden baştan başa bir kimya kesildi; o kimyanın parıltısını onların bakırına vurdur da hepsi altın olsun.)*²⁰⁸

IV.T. Hey sultân-ı men, hey hey, hünkâr-ı men, hey ra'nâ-yı men, yâr hey makbûl-i men.

İkinci Selâm

V.

درمن نگر درمن نگر بهر تو غمخوار آمدم
چندین هزاران سال شدتا من بگفتار آمدم
بازم رهان بازم رهان کاینجا بز نهار آمدم
دامش ندیدم ناگهان دروی گرفتار آمدم
آخر صدف من نیستم من در شهوار آمدم
آنچاییا ما را بین کاینجا سبکبار آمدم
من گوهر کانی بدم کاینجا بدیدار آمدم
ورنه بیازام چه کار ویرا طلب کار آمدم

"باز آمدم باز آمدم از پیش آن یارم آمدم
شاد آمدم شاد آمدم از جمله آزاد آمدم
آنجا روم آنجا روم بالا بدم بالا روم
من مرغ لاهوتی بدم دیدی که ناسوتی شدم
من نور پا کم ای پسر نه مشقت خا کم مختصر
مارا بچشم سرمبین ما را بچشم سر بین
از چار مادر برترم و ز هفت آبا نیز هم
یارم بیازار آمدست چالاک و هشیار آمدست

ای شمس تبریزی نظر در کل عالم کمی کنی
کندر بیابان فنا جان و دل افکار آمدم

Mevlânâ, DK., s. 538-539; gz. no: 1390

(Âh) Bâz âmedem bâz âmedem ez pîş-i ân yâr²⁰⁹ âmedem

(Âh) Derman niger derman niger bahr-i tü gamhâr âmedem

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN
(Bahr-i recez)

(Yine geldim, yine geldim, o yârin önünden geldim. Çâre bakışlı, çâre bakışlı, senin hüznüne (denizinde) gamhâr (gamlı) olmaya geldim.)²¹⁰

V.T. Hey yâr-i men, hünkâr-ı men, cânân-ı men, sultân-ı men.

²⁰⁸ Mevlânâ, DKT., c. III, s. 444, gz.no. LXXIII.

²⁰⁹ Bu kelime mısraın orijinalinde, "yârem" olarak geçmektedir. Ancak, bestekâr eserde "yâr" şeklinde kullanmıştır.

²¹⁰ Bu iki mısraın tercümesi, tarafımızdan yapılmıştır.

Üçüncü Selâm

VI. "وی برای بنده پخته کار ها" ای بگفته در دلم اسرار ها
"ای جمالت رونق گلزار ها" ای خیالت غمگسار سینها
از کف پایم بکنده خار ها ای کف چون بحر گوهر داد تو
چون دهند از بهر تو دستار ها ای ببخشیده بسی سر ها عوض
دانه افتاده از انبار ها خود چه باشد هر دو عالم پیش تو
کرده بر هر ذره ای ایشار ها آفتاب فضل عالم پرورت
گر چه حيله می کنیم و چار ها چاره ای نبود جز از بیچارگی
"نورهای شمس تبریزی چوتافت"

ایمنیم از دوزخ و از نار ها"

Mevlânâ, DK., s. 114-115; gz. no: 177

Ey be-güfte der dilem esrârâ (belî yâr-i men)

V'ey berâ-yi bende pahte kârâ (belî yâr-i men)

Ey hayâlet gamgisâr-ı sînehâ (belî yâr-i men)

Ey cemâlet revnak-ı gülzârâ (belî yâr-i men)

Nûrhâ-yi Şemsi Tebrizî çü tâfte (belî yâr-i men)

Îminîm ez dûzah ü ez nârâ (belî belî yâr-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(A benim gönlümde sırlar söyleyen, a kul için işler pişirip kotaran. A hayâli, gönüllerin derd ortağı; a güzelliği, gül bahçelerinin parlaklığı. A neş'eler bağışlayan cömert, vergili eli, defalarca bu yoksulun elinden tutmuş olan. A eli incilerle dolu bir denize benzeyen, lûtfun tabanımdan nice tikenler çıkarmıştır. Senin için sarıklarımı verenlere, karşılık olarak nice başlar bağışlarsın sen. Zâten iki dünya da sana karşı nedir ki? Ambarlardan düşmüş bir tek buğday. Dünya'yı besleyip yetiştiren lûtf güneşin, her zerreye bağışlarda bulunmuştur. Hileler yaparız, düzenlere başvururuz ama çâresizlikten başka bir çâre yoktur bize. *Tebrizli Şems'in ışıkları parlayınca cehennemden de eminiz, ateşlerden de.*)²¹¹

²¹¹ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 148, gz.no. XI.

VII.

Ey ki hezâr âferin (âh) bu nice sultân olur

Kulu olan kişiler (âh) hüsrev ü hâkân olur

(Yâr hüsrev ü hâkân olur)

Her ki bugün Veled'e (âh) inanuben yüz süre

Yoksul ise bâý olur (âh) bâý ise sultân olur

(Yâr bâý ise sultân olur)²¹²

VIII.

این باقی طلب کار خود آید خود آید

حاجت بطلب نیست شماید شماید

حرفند و کلامید و حروفید و کتابید

جبریل بری قید رسول آن خود آید

În bâki taleb-kâr hodâyîd hodâyîd

Hâcet be-taleb nîst şümâyîd şümâyîd

Harfend ü kelâmîd ü hurûfîd ü kitâbîd

Cibrîl berî kayd-ı resûlân hodâyîd

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

(Sonsuz istekliler! Kendinize gelin! Kendinize gelin! Sadece ihtiyacınız olduğunda talep etmeyin! Etmeyin! Onlar harfdirler; sizler sözsünüz, harfler ve kitablarsınız. Cebrâîl, peygamberlere bağlı olmaktan berîdir, kendinize gelin!)²¹³

²¹² Bkz. s. 71.

²¹³ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

IX.

"درخانه خود یافتم از شاه نشانی
 دوش آمده بود دست و مرا خواب ببرد
 بشکسته دو صد کاسه و کوزه شه من دوش
 گویی که گزید دست زمستی رخ من بر
 امروز درین خانه همی بوی نگار است
 خون در تن من باده صرفست ازین بوی
 گوشه بنه و نعره مستانه شنوتو
 هم آتش و هم باده و خرگاه چون قدست
 انگشتری لعل و کمر خاصه کانی
 آن شاه دلارامم و آن مجرم جانی
 از عر بده مستانه بدان شیوه که دانی
 کز شاه رخ من بر کار بست نهانی
 زین بوی بهر گوشه نگار بست عیانی
 هر موی ز من هندوی مستست شبانی
 از قامت چون چنگ من الحان اغانی
 پیران طریقت پذیرند جوانی
 در آینه شمس حق و دین شه تبریز
 هم صورت کل شهره و هم بحر معانی

Mevlânâ, DK., s. 978, gz. no: 2633

Der hâne-i hod yâftem ez şâh nişânî
 Engüşter-i la'l ü kemer hâssa-i kânî
 Dûş âmede bûdest ü merâ hâb-ı bebürde
 Ân şâh-i dilârâ mem ü ân mahrem-i cânî

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂÎ LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

(*Evimde, pâdişâhtan iz buldum, eser buldum. Bir lâ'l yüzük, hazine malı bir kemer buldum. Dün gece o gönül huzurum, o can mahremim gelmiş, bense uykuya dalmışım.* Pâdişâhım, kavgalarla, o sarhoşça işvelerle dün gece yüzlerce kâse kırmış, yüzlerce testi kırmış; o işveyi sen de bilirsin ya hani. Sarhoşlukla sanki yüzümü ısırılmış; yüzümde, pâdişâhtan hediye bir altın makasın izi var. Bugün şu ev, güzelimin kokusuyla dopdolu; bu kokudan da her bucakta bir güzel belirmedi. Bu kokuyla bedenimdeki kan, salt şarab kesildi; ağızımdan çıkan her koku, geceleyin bir sarhoş Hintli'ye dönüyor. Bir kulak ver de çenk gibi bükülmüş boyumdan sarhoşçasına nâralar işit. Ateş de önümüzde,

şarab da hazır, çadır da kurulu; artık tarikat pîrleri gençliği hoş görürler elbet. Tanrı ve Din Şems'inin aynasında Tebriz, hem tamamıyla tüm bir şekil kesilmiş, öyle tanınmış, hem anlamlar denizi olmuş, gitmiş.)²¹⁴

X.

Ey dil bu yeter iki cihanda sana iz'ân
Birdir bu iki olmaya yok bilmiş ol imkân
Hakk söyleyecek sende senin ortada nen var
Âlemde hemân ben dediğindir sana noksan
Sa'yeyle rızâ gözle ko itlâk ile kaydı
Âlemde *Semâi* bu yeter sâlike irfân²¹⁵

Dördüncü Selâm

XI.

ای عاشقان ای عاشقان موناوی رومی می رسد
ای صادقان ای صادقان موناوی رومی می رسد

(Âh) Ey 'âşıkân ey 'âşıkân monlâ-yi rûmî mîresed
(Âh) Ey sâdikân ey sâdikân monlâ-yi rûmî mîresed

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN
(Bahr-i recez)

(Ey âşıklar, ey âşıklar! Anadolu Molla, erişiyor. Ey sâdiklar, ey sâdiklar!
Anadolu Molla, ulaşılıyor.)²¹⁶

XI.T. Hey yârim, hünkâr-ı men, cânân-i men, sultân-i men.

²¹⁴ Mevlânâ, *DKT.*, c. VII, s. 67, gz.no. LXXXII.

²¹⁵ Bkz. s. 478.

²¹⁶ Bu beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

14.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a^{1.m}_2+b^t_1)$$

$$B(c^{2.m}_2+d^t_2)$$

$$C(e^{3.m}_2+b^t_1)$$

$$B(c^{4.m}_2+d^t_2)$$

II.

$$D(f^{1.m}_{1,5}+b^t_1)$$

$$E(g^{2.m}_{1,5}+h^t_2)$$

$$F(i^{3.m}_{1,5}+b^t_1)$$

$$E'(g^{4.m}_{1,5}+h^t_2)$$

III.

$$G(j^{1.m}_2+k^t_1)$$

$$H(l^{2.m}_2+m^t_2)$$

$$I(n^{3.m}_2+o^t_1)$$

$$H(l^{4.m}_2+m^t_2)$$

$$J(p^{5.m}_2+r^t_1)$$

$$K(s^{6.m}_2+t^t_2)$$

IV.

$$L(u^{1.m}_2+v^{2.m}_2+t^t_2)$$

$$M(y^{3.m}_2+z^{4.m}_2)$$

$$N(aa^{5.m}_2+ab^{6.m}_2)+IV.T(ac_2+ad_2)^{söz}$$

İkinci Selâm

V.

$$A\{(a_2+b_2)+(c_2+d_2)\}^{1.m}$$

$$A\{(a_2+b_2)+(c_2+d_2)\}^{2.m}+V.T(e_2+f_2)^{söz}+\{(g_2+h_2)+(I_3+j_2+k_1)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{2.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$C(e^{3.m}_{1,5}+f^t_{1/2})$$

$$B(c^{4.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$C(e^{5.m}_{1,5}+f^t_{1/2})$$

$$B(c^{6.m}_{1,5}+g^{10/8t}_1)+VI.T\{(h_2+i_2)+(j_2+k_2)+(j_2+k_2)\}^{saz}$$

VII.

$$D(l_3+m_2)^{1.m}$$

$$E(n_3+o_3+p_2)^{2.m}$$

$$D(l_3+m_2)^{3.m}$$

$$E(n_3+o_3+p_2)^{4.m}+VII.T\{(r_3+s_1)+(r_3+t_1)+(u_2+v_2)+(y_2+z_{1,5})\}^{saz}$$

VIII.

$$F(aa_{2,5}+ab_{1,5})^{1.m}$$

$$G(ac_{2,5}+ad_{1,5})^{2.m}$$

$$H(ae_{2,5}+af_{1,5})^{3.m}$$

$$G(ac_{2,5}+ad_{1,5})^{4.m}$$

IX.

$$I.(ag_{2,5}+ah_{1,5})^{1.m}$$

$$J(a_{12,5}+aj_{1,5})^{2.m}$$

$$K(ak_{2,5}+al_{1,5})^{3.m}$$

$$K'(ak_{2,5}+al'_{1,5})^{4.m}$$

$$J(a'_{12,5}+aj_2)^{4.m}+\mathbf{IX.T}\{(am_2+an_2)+(am_2+an_2)+(ao_2+ap_2)+(ao_2+ap'_2)+(am_2+an'_2)\}^{saz}$$

X.

$$L(ar_2+as_2)^{1.m}$$

$$M(at_2+au_2)^{2.m}$$

$$M'(at_2+au'_2)^{2.m}$$

$$N(av_2+ay_2)^{3.m}$$

$$N'(av_2+ay'_2)^{3.m}$$

$$O(az_2+ba_2)^{4.m}$$

$$O'(az_2+ba'_2)^{4.m}$$

$$P(bb_2+bc_2)^{5.m}$$

$$P'(bb_2+bc'_2)^{5.m}$$

$$R(bd_2+be_2)^{6.m}$$

$$R'(bd_2+be'_2)^{6.m}$$

Dördüncü Selâm

XI.

$$A\{(a_2+b_2)+(c_2+d_2)\}^{1.m}$$

$$A\{(a_2+b_2)+(c_2+d_2)\}^{2.m}+\mathbf{XI.T}(e_2+f_2)^{söz}$$

14.4. Makam Analizi

Bu âyîn “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, makamın güçlü perdesi olan **nevâda hicazlı** yarım karar yapar. Bu esnâda **nim hicaz perdesi** yeden olarak kullanılır. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar **dügâhta hicaz, rastta nikrîz, nevâda hicaz** kalışlarını yaptıktan sonra, **irak yedenli rastta nikrîz** ile karar yaparlar. Üçüncü mısra, yine **nevâda hicaz** asma kalışını gösterdikten sonra, **irak yedenli rastta nikrîzli** karar verir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda hicazlı** yarım karar eder. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, makamın genişlemiş bölgesinde yani **yegâhta hicazlı** asma kalışlar yaparlar. Üçüncü mısra, **nim hicaz perdesini** atıp **çargâh perdesini** alarak **kürdîde çargâh geçkisini** yaptıktan sonra, **nim hicaz yedenli nevâda hicazlı** yarım karar eder.
- III. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, yerinde **segâh üçlüsünü** gösterip, **rastta rastlı** kalış yapar. Daha sonra, **segâhta hüzzam beşlisini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda hicaz, çargâhta nikrîz ve segâhta hüzzam** asma kalışları yaparlar. Üçüncü mısra, **nevâda sabâ dörtlüsünü** gösterir. Beşinci mısra, **rastta hicaz geçkisini** yaptıktan sonra, **segâhta hüzzam beşlisini** gösterip, güçlü **nevâda** yarım karar yapar. Daha sonra, **rastta hicazlı** kalış gösterir. Altıncı mısra ise, **rastta hicazlı** kalışa devam eder.
- IV. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **nevâda hicaz ve çargâhta nikrîz** kalışlarını, ikinci mısra yine **çargâhta nikrîz** kalışını gösterdikten sonra **irak yedenli rast perdesinde hicazlı** karar eder. Üçüncü ve dördüncü mısralar da **rastta hicazlı** asma kalışlar yaparlar. Beşinci mısra, yerinde **acemli rast dizisine** geçiş yaparak **nevâ perdesini** gösterir. Altıncı mısra, önce **rastta kürdî geçkisini** gösterdikten sonra **rastta hicazlı** karar yapar. IV.T. Bu bölüm sözlü bir terennüm olup, makamın aslına uygun **nevâda hicaz** asma kalışından sonra **rastta nikrîzli** karar verir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm bir beyittir. Mısralar aynı bestelidir. Makamın güçlüsü **nevâ perdesinde hicazlı** yarım karar yaparlar. **Dik kürdî ve nim hicaz perdelerinde çeşnisiz** asma kalışlardan sonra, **irak yedenli rast perdesinde nikrîzli** tam karar ederler. V.T. Bu bölümün sözlü terennüm kısmı, **dik kürdî ve nim hicaz perdelerinde çeşnisiz** asma kalışlardan sonra, **rastta nikrîzli** tam karar yapar. Saz terennümü kısmı, **gerdâniyede bûselikli** kalıştan sonra, **nevâda rast geçkisiyle**

rast makamına başlangıç yapar. **Rastta rastlı** kalışlardan sonra, **dügâh perdesinde rast dizisi** oluşturarak, **nişâburek** özelliği gösterir.

Üçüncü Selâm

- VI.** Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **nevâ perdesini nim hicaz yedenli** gösterdikten sonra **segâhta ferahnâk çeşnili** asma kalıştan sonra, **rastta pençgâh beşlisini** gösterip, **nevâ perdesinde** kalış yapar. İkinci, dördüncü ve altıncı mısraların bestesi aynıdır. **Yerinde nişâbur geçkisinden** sonra, **dügâhta uşşâklı** kalış yapıp, **irakta segâh dörtlüsüyle** karar ederler. Üçüncü ve beşinci mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nim hicazda hicazlı** ve **yerinde nişâbur**lu asma kalışlardan sonra **nevâda bûselikli** seyrederekler. **VI.T.** Bir saz terennümüdür. Bu terennümde, **evicte** ve **irakta segâhlı** kalışlar görülür. Bu şekilde, **beste-ısfahan makamına** geçilir.
- VII.** Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda hicaz geçkisi** gösterirler. İkinci ve dördüncü mısralar, yine **nevâda hicaz geçkisinden** sonra, **yerinde uşşâklı** karar ederler. **VII.T.** Bu bölüm saz terennümüdür. Bu bölümde, **yerinde uşşâk çeşnisi** görülür. Karar, **dügâhta uşşâklı** yapılır. **Beyatî makamı**, bu şekilde gösterilmiş olur.
- VIII.** Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **hüseyñîaşîranda uşşâklı** asma kalıştan sonra **rast perdesini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır, **nim hisar perdesini** göstererek **yerinde uşşâklı** karar ederler. Üçüncü mısra, **nevâ perdesinde bûselikli** asma kalış yapar. Bu, **uşşâk makamına** bir geçiştir.
- IX.** Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta hüseyñî makam dizisini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **hüseyñî** ve **hüseyñîaşîranda uşşâklı** asma kalışlar gösterirler. Üçüncü mısra, **dügâhta hicaz** ve **rastta nikrîz geçkilerini** gösterip, **hüseyñîaşîranda uşşâklı** asma kalış yapar. Böylelikle **hüseyñîaşîran makamı** oluşur. **IX.T:** Bu bölüm bir saz terennümü olup sırasıyla **rastta nikrîz**, **hüseyñîde uşşâk** asma kalışlarını gösterip, **rastta nikrîzli** karar yapar. Bu şekilde **nikrîz makamı** oluşturulur.
- X.** Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **rastta rastlı** asma kalış yapar. İkinci mısra, **yegâhta rastlı**, üçüncü mısra; **nevâda** ve **dügâhta hicaz** asma kalışları yapar. Dördüncü mısra, **yerinde nikrîzli** karar eder. Beşinci mısra, **çargâh perdesi** civarında gezindikten sonra, altıncı mısra **yerinde nikrîzli** karar verip, **nevâ perdesini** gösterir.

Dördüncü Selâm

- XI.** Bu bölüm V. Bölüm ile aynıdır. **V.T.** Burada da kullanılmıştır.

14.5. Usûl Analizi

Neveser âyîn-i şerîfinden önce, Dede Salih'in muzaaf devr-i kebîr usûlündeki neveser peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Mısralara ait terennümlerden birinci ve üçüncü terennümler bir, ikinci ve dördüncü terennümler ise iki usûldür.
- II. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar birbuçuk usûldür. Birinci ve üçüncü mısraların terennümleri bir; ikinci ve dördüncü mısraların terennümleri ise iki usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, mısraların son hecesi bir sekizlik not uzatılmıştır. Birinci ve üçüncü mısralarda ilk iki tef' ile bir ölçüye denk düşer. "FÂ Î LÜN" tef' ile ise ikinci ölçünün ilk yedi zamanını almıştır. Geri kalan ikinci yedi zaman, terennümle doldurulmuştur. İkinci ve dördüncü mısralar ise, birinci ve üçüncü terennümlerin usûlün ilk yedi zamanını almasından dolayı, ikinci devr-i hindî usûlüyle başlarlar.
- III. MÜF TE Î LÜN FÂ Î LÜN MÜF TE Î LÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde üç beyittir. Her mısra iki usûldür. Birinci, üçüncü ve beşinci mısraların terennümleri bir; ikinci, dördüncü ve altıncı mısraların terennümleri ise iki usûldür. İki tef' ile bir ölçüye denk düşer.
- IV. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde üç beyittir. Mısralar iki usûldür. İkinci ve üçüncü mısraların arasında iki ölçülük bir terennüm vardır. İki tef' ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, mısraların son hecesi bir sekizlik not uzatılmıştır.

IV.T. Dört ölçülük bir sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN (Bahr-i recez) vezninde bir beyittir. Mısralar, sekiz usûldür. Her mısra, usûlün Türk aksağı kısmından başlar eksik olan sofyan kısmı, "âh" terennümü ile doldurulmuştur. **V.T.** Dört ölçülük söz ve on ölçülük saz terennümlerinden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VI. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. Mısralar birbuçuk, ilk beş terennüm 1/2 usûldür. Son terennüm ise bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: VI.T. Aksak semâî usûlünde oniki ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

VII. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar, kendilerini iki tef'ile + iki tef'ile olarak bölen bir ölçülük "âh" terennümü ile beş ölçüdür. İkinci ve dördüncü mısralar ise, yine yukarıda belirtilen durum gibi "âh" terennümü ve son iki tef'ilenin tekrarı ile yedi ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler ise sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat son heceler bir sekizlik not uzatılmıştır. **VII.T.** Onbeşbuçuk ölçülük bir saz terennümüdür.

VIII. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. İlk mısram ilk hecesi, **VII.T.** e ait son ölçünün son darbıyla başlar. Dolayısıyla; diğer üç mısram da ilk heceleri, kendilerinden önceki ölçülerin son darbına denk düşerler. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat, mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır.

IX. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra dört, son mısra ise dörtbuçuk usûldür. Bu bölüm, VIII. nin devamı niteliğindedir. Son mısradan sonra bir sekizlik not ve bir dörtlük "es" ile yarım ölçülük boşluk giderilmiştir. **IX.T.** Yirmi ölçülük bir saz terennümüdür.

X. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde üç beyittir. Her mısra dört usûldür. Bu bölüm de, IX. gibi VIII. nin tüm özelliklerini taşımaktadır.

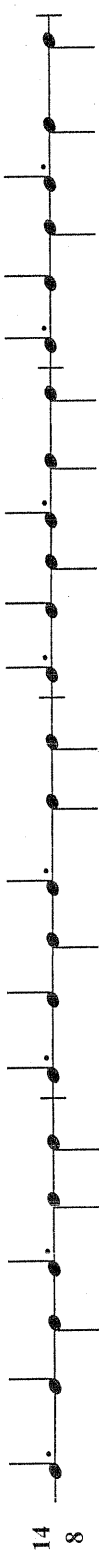
Dördüncü Selâm: İkinci selâm ile aynıdır. Fakat, sadece dört ölçülük sözlü terennümü vardır.

Neveser âyîn-i şerîfinden sonra, aynı makamda Yusuf Paşa'nın düyek usûlündeki son peşrevi ardından son yürük semâî çalınır.

14.6. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

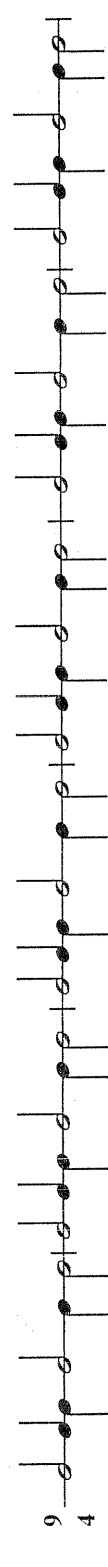

I. MEF' Ü LÜ MEFÄ İ LÜ MEFÄ İ LÜ PEÜ LÜN.
FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN)
(HEY YAR HEY DOST Pİ RİMEN CA NÂ NİMEN)

II. 1.3.m MÜFTE. İLÜN FÄ İLÜN MÜF. TEI LÜN FÄ İLÜN
2.4.m FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN
III. 1.m MÜF TEI LÜN FÄ İLÜN MÜF. TEI LÜN FÄ İLÜN
2.4.5.6.m MÜF TEI LÜN FÄ İLÜN MÜF. TEI LÜN FÄ İLÜN
3.m MÜFTE İLÜN FÄ İLÜN TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÜN
IV. FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÄ TÜN FÄ İLÜN

İkinci Selâm / Eyfer

9
4

V. (AH MÜSTEF' İ LÜN LÜN MÜS_TEF' İ LÜN LÜN MÜS_TEF' İ LÜN
LÜN MÜS_TEF' İ LÜN LÜN MÜS_TEF' İ LÜN

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

(AH) MÜS-TEF' LÜN LÜN LÜN LÜN LÜN LÜN LÜN LÜN LÜN LÜN LÜN LÜN
LÜN MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF' MÜS-TEF'

XI.

15. ISFAHAN MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

15.1. Mehmed Zekâî Dede (1824-1897)

XIX. asrın sonlarında büyük şöhret sahibi olmuş mûsikîşinaslarımızdan biridir. 1824 yılında İstanbul-Eyüp'te dünyaya gelen bestekâr, yedi-sekiz yaşlarında iken evinin civarındaki "Lâlîzâde Abdülkadir Efendi Mektebi"ne başlamıştır. Amcası Hâfız İbrahim Zühdi Efendi, bu ibtidaî mektebinin hocalarından idi. Babası Süleyman Efendi de, aynı mektepte hat hocalığı yapıyordu. Mektebi bitirdikten sonra bir taraftan amcasından hıfza çalışmaya, bir taraftan da babasından yazı meşkine başlamıştı. 1843'te hem hıfzını bitirmiş, hem de hat icazetnamesi almıştır.²¹⁷

Hâfız Zekâî, daha sonra Balıklı Hoca Ali Efendi'den medrese dersleri görmüştür. Mûsikîye de bu tarihlerde ilgi duymuş, İsmâil Dede Efendi'nin talebelerinden olan, Eyüplü Mehmed Bey'den dersler almış, mûsikîşinas ve hattat Mustafa İzzet Efendi'den sülûs ve nesih öğrenmiştir.²¹⁸ Bir sene içerisinde Mehmed Bey'den beş-on fasıl geçmiş olan Hâfız Zekâî, hocasının sayesinde o sıralar Ahırkapı civarında ikamet eden İsmâil Dede Efendi ile tanışmış ve ona bir murabba eser seslendirmiştir. İsmâil Dede'nin, sesini beğenmesi üzerine haftada bir gün tek başına Dede Efendi'ye devam etmeye başlamıştır.²¹⁹

1845 ortalarında Hâfız Zekâî, Prens Mustafa Fâzıl ile tanışır. Bu sırada, Mustafa Fâzıl'ın dedesi Kavalalı Mehmed Ali Paşa Mısır valisidir. Prens Mustafa Fâzıl tarafından kendisine yapılan "saray'da mûsikî hocalığı" teklifini kabul eden Hâfız, nazarî olarak bildiği Arapça'yı, Mısır'da pratik olarak ilerletmiştir. Bu sayede, Mısır'da dinî ve din-dışı mahallî mûsikîyi incelemiş ve Arapça güfteli "şuğul" adı verilen pek çok ilâhi bestelemiştir.²²⁰

Mustafa Fâzıl Paşa vezir olarak İstanbul'a gelirken Zekâî Efendi'yi de beraberinde getirmiştir. Mehmed Bey'in mûsikî derslerine yeniden başlayan Zekâî Efendi, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'ye intisab ederek 1868'de Mevlevîyye tarikatına girmiş, her hafta Pazartesi ve Perşembe günleri, Yenikapı dergâhındaki âyînlere devam etmeye başlamıştır. 1882'de Darüşşafaka Lisesi Mûsikî Muallimliğine, 1884'de de Bahariye Mevlevîhânesi kudümzenbaşlığına getirilerek "Dede" ünvanı verilmiştir. Hayatının sonuna kadar bu iki vazifeyi beraber sürdüren bestekâr 1897 yılında vefât etmiştir.²²¹

Dinî mûsikîde Ali Şîruganî'den sonra en çok eser vermiş kişi olduğu söylenir.²²² Hemen her formda eser besteleyen Zekâî Dede'nin beş âyîn-i şerîfi mevcuttur. Başta oğlu Hâfız Ahmed Efendi (Irsoy) olmak üzere, Ali Aşkî Bey, Hüseyin Fahreddin Dede, Kâzım Uz, Suphi Ezgi ve Rauf Yektâ Bey yetiştirdiği öğrencilerden birkaçıdır.

²¹⁷ Ergun, *a.g.e.*, c. II. s. 446.

²¹⁸ Ergun, *a.g.e.*, s. 447.

²¹⁹ Rauf Yekta, *a.g.e.*, I., s. 16-17.

²²⁰ Öztuna, *BTMA*, c. II. s. 512-513.

²²¹ Ergun, *a.g.e.*, c. II. s. 454.

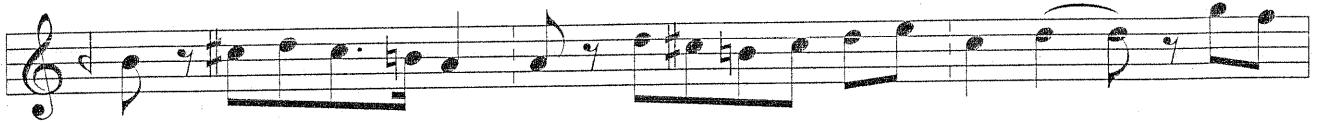
²²² Ergun, *a.g.e.*, c. II. s. 457.

15.2. Notası

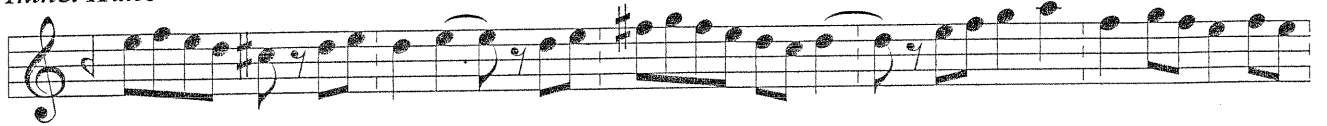
ISFAHAN PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

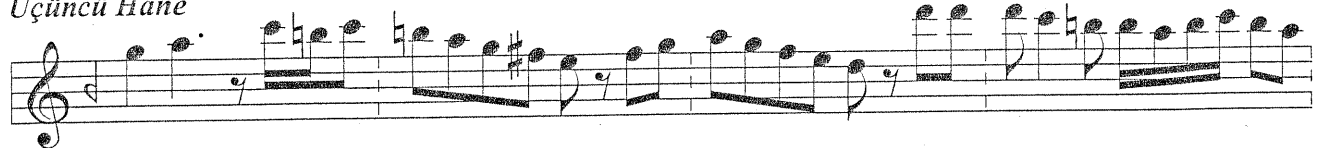
Sâlih Dede

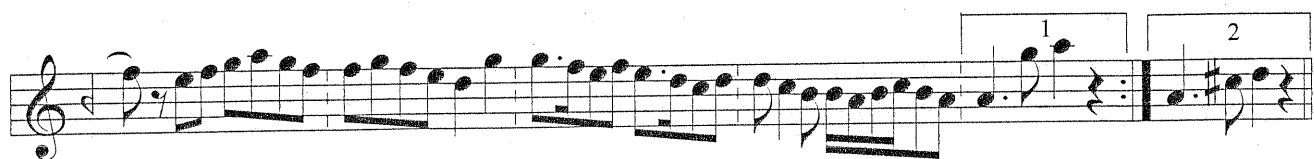
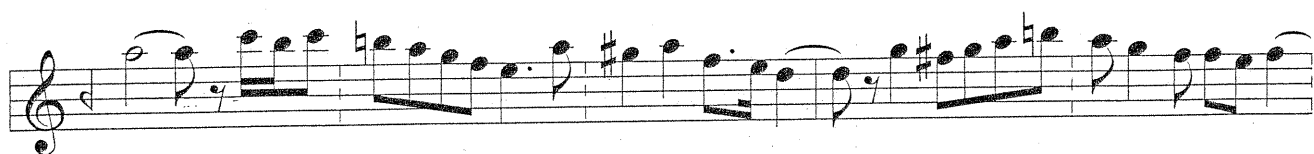

İkinci Hâne

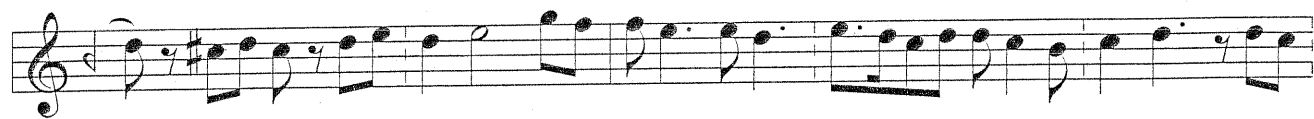

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

ISFAHAN MEVLEVÎ ÂYİN-I ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Zekâî Dede

Düyek

I.

E y çenk pe r de hâ
V'e y nây nâ r le i

yi si pâ hâ ne m â r zûst
ho şî sû zâ ne m â r zûst

He y he y sul tâ nı me n
He y he y sul tâ nı me n

he y he y hü n kâ rı men
he y he y hü n kâ rı men

E y bâ di ho ş ki de

r çe me ni 'a şk mî re sî

He y he y su l tâ nı me n

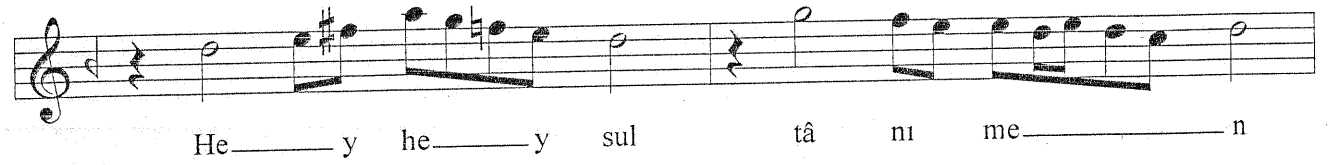
he y he y hü n kâ rı men

Be r men gü ze r ki bû

yi gü li s tâ ne m a r züst

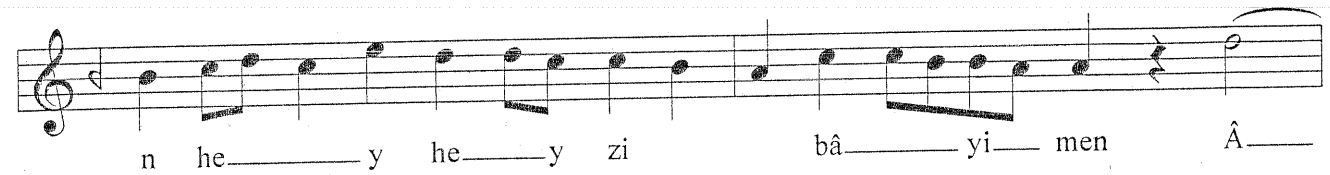
He y he y sul tâ ni me n

he y he y hü n kâ ri men

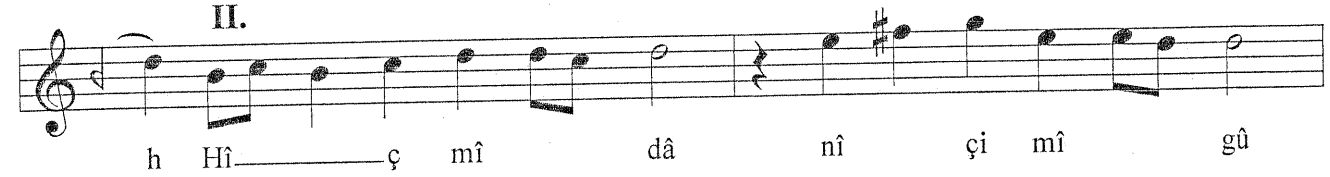

He y he y ra' nâ yi me

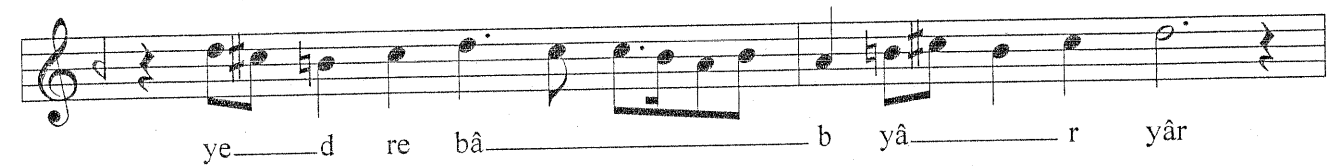

n he y he y zi bâ yi men Â

II.

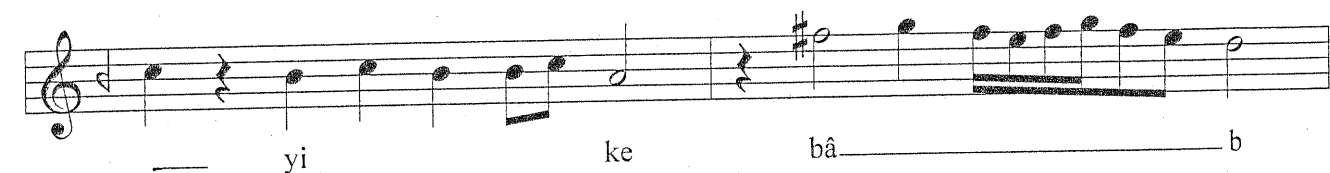
h Hî ç mî dâ nî çi mî gû

ye d re bâ b yâ r yâr

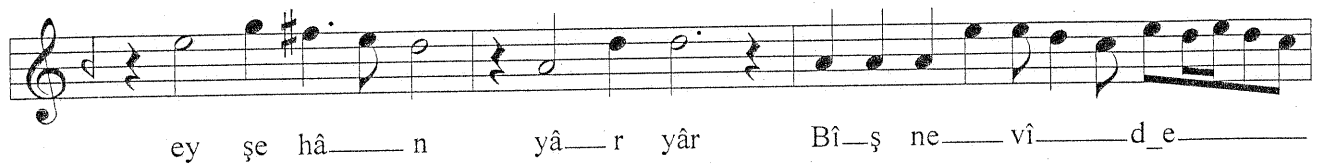
Ze ş k çe ş m ü e z ci ğ e r hâ

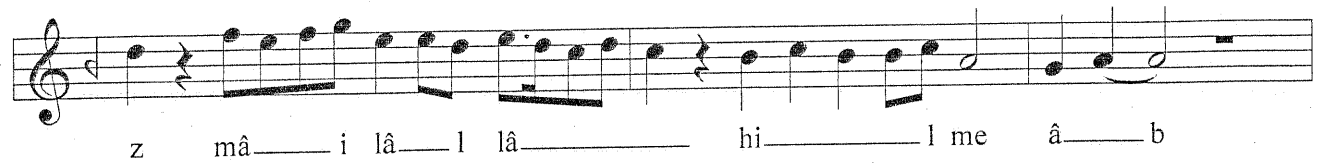
yi ke bâ b

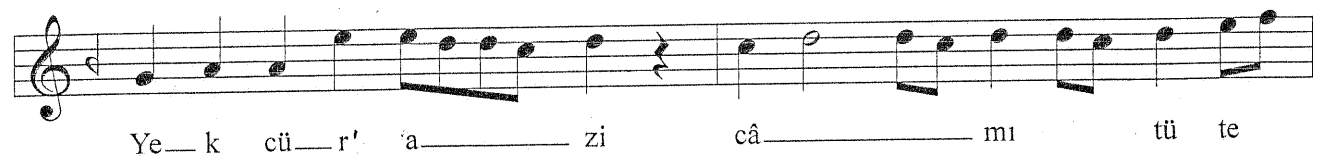
Mâ ğa rî bâ ni fi râ kî—m

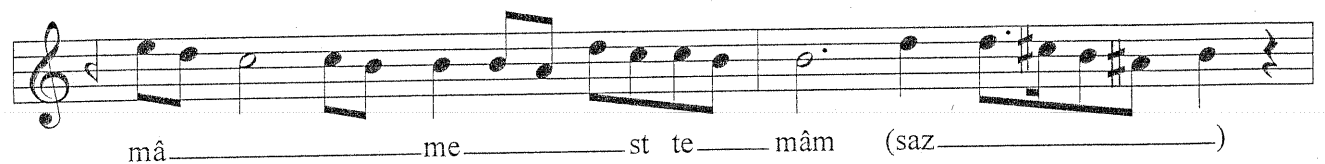
ey şe hâ—n yâ—r yâr Bî—ş ne—vî—d_e—

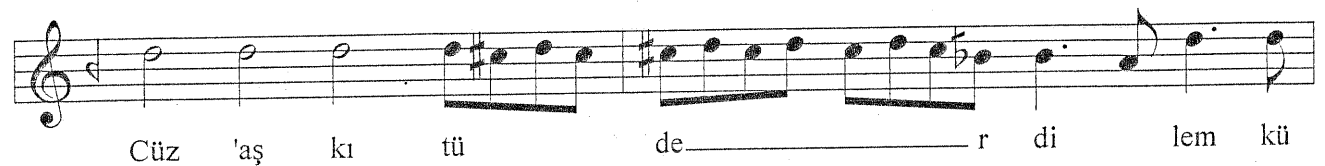
z mâ—i lâ—l lâ— hi—l me â—b

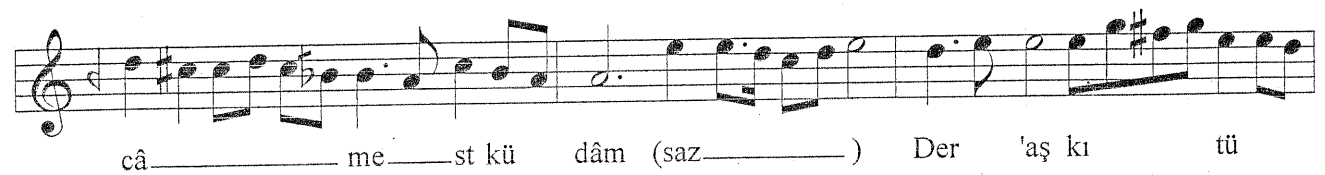
Ye—k cü—r' a— zi câ— mî tü te

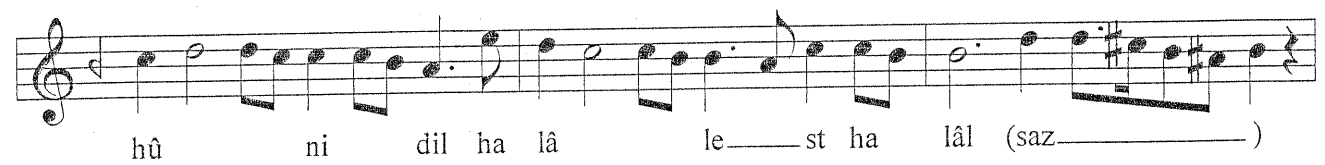
mâ— me—st te—mâm (saz—)

Cüz 'aş kî tü de— r di lem kü

câ— me—st kü dâm (saz—) Der 'aş kî tü

hû ni dil ha lâ le—st ha lâ (saz—)

Â sû de ğî i 'a—ş k ha

râ me st ha râm (saz)

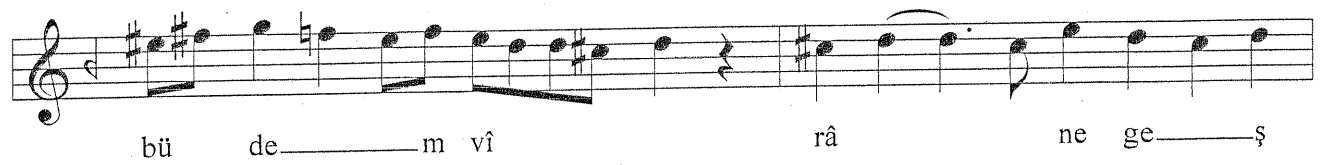
IV.

Bi yâ k'e z 'aş k1 tü dî vâ ne ge

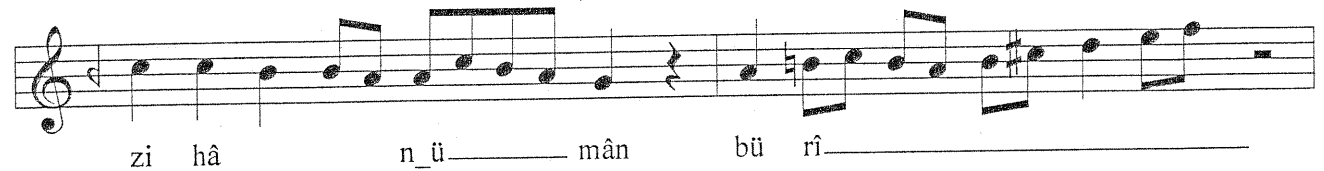
te m (saz) Ve ge r şe h rî

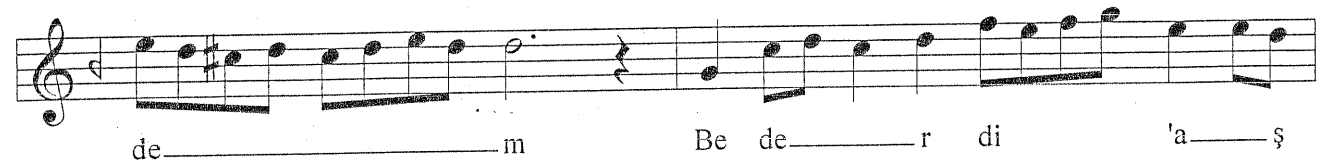
bü de m vî râ ne ge

te m (saz) Zi 'aş k1 tü

zi hâ n ü mân bü rî

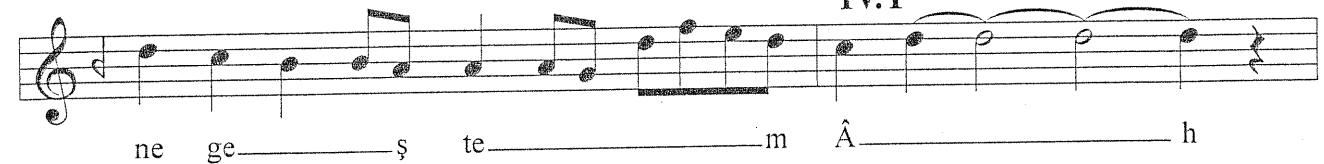

de m Be de r di 'a

k1 tü he m hâ

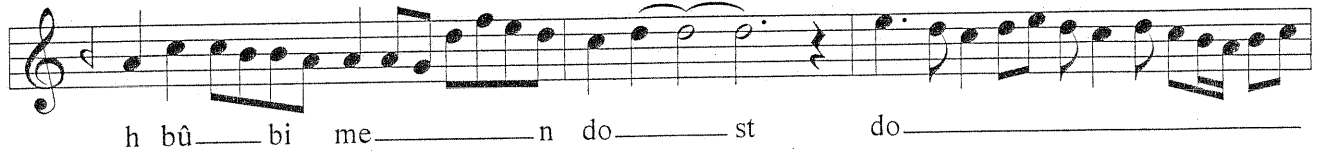
IV.T

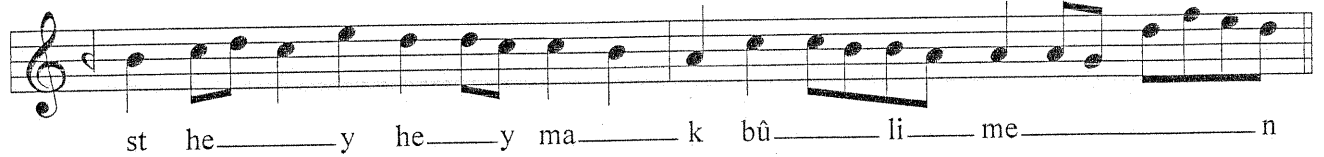
ne ge ş te m Â h

â h he y he y ma

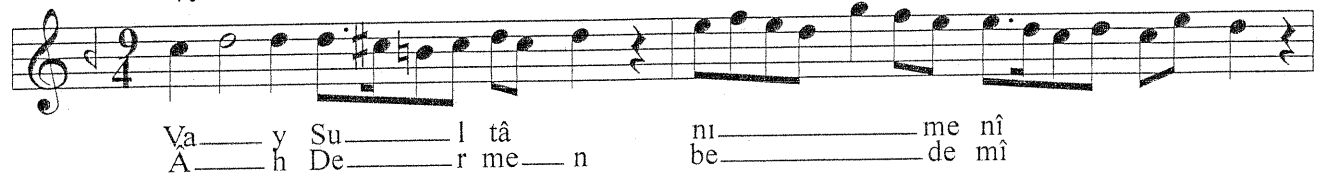
h bû bi me n do st do

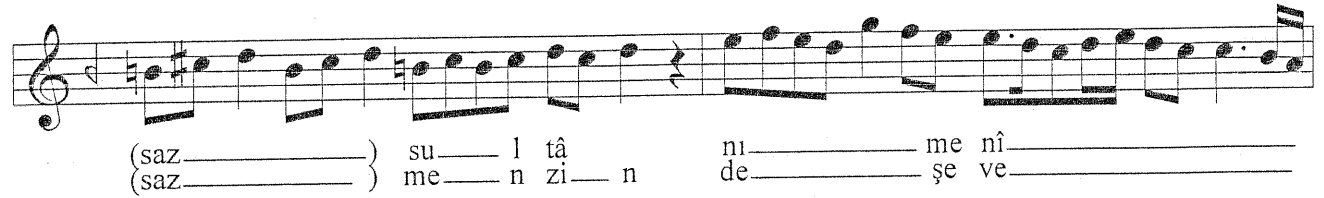
st he y he y ma k bû li me n

İkinci Selâm

Evfer V.

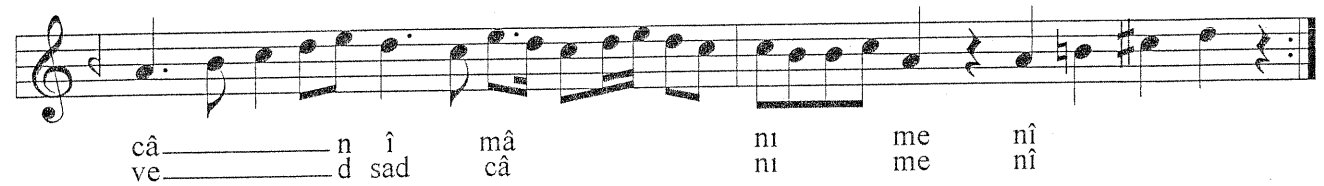
Va y Su l tâ n nı me nî
A h De r me n be de mî

(saz) su l tâ n nı me nî
(saz) me n zi n de şe ve

nî V'e n de r dî l ü câ n
m ve m Ye k câ n çi bû ve d

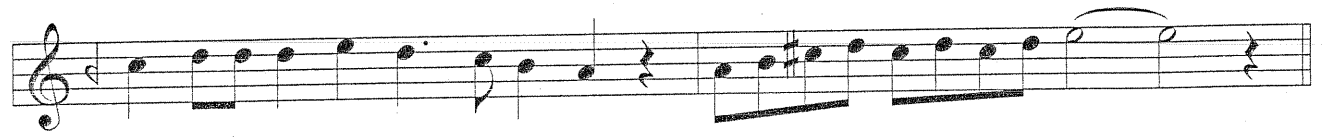

câ n î mâ nı me nî
ve d sad câ nı me nî

V.T

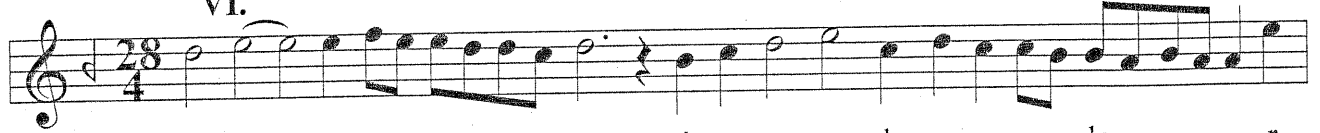
Â h î mâ nı me nî

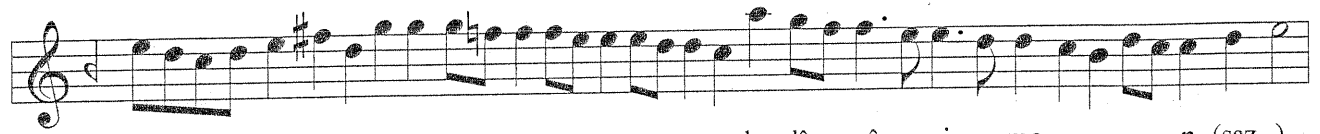
Muzaaf Devr-i Kebîr

Üçüncü Selâm

VI.

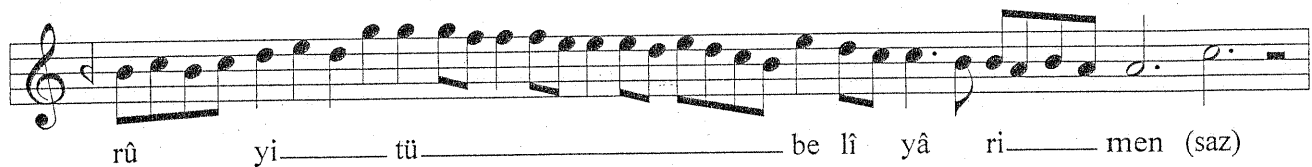
Sô fî yâ _____ nîm â me de _____ de _____ r

kû yi _____ tü _____ be lî yâ ri me _____ n (saz—)

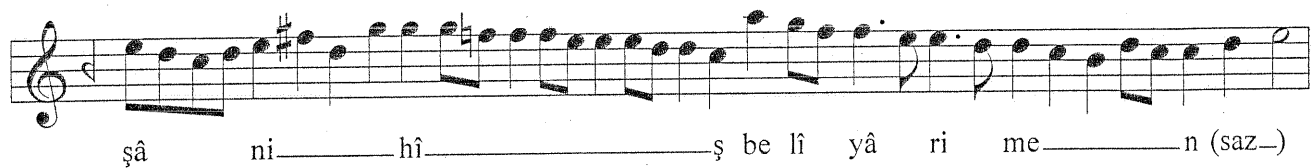
Şe _____ y li _____ l lâ _____ h e _____ z ce mâ li

rû yi—tü— be lî yâ ri—men (saz)

Hâ be—di— h çî zî be de—r vî—

şâ ni—hî—ş be lî yâ ri me—n (saz—)

Ey he—mî—şe lu—t f_ü ra—h me—t

Aksak Semâî

hû yi—tü— be lî yâ ri men

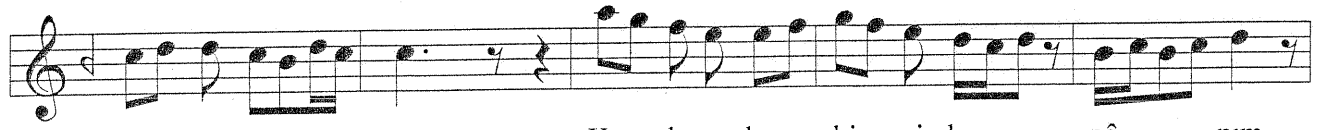
VI.T

Yürük Semâî VII.

Ey ki he zâr â fe ri—n yâ—r yâ—r bu ni ce sul

tâ n_o lu— r Ku lu o lan ki şi ler câ— nim

hüs re v_ü hâ kâ n_o lur yâ— r hüs re v_ü hâ kâ n_o lu—

r (saz—) Her ki bu gün Ve le d'e yâ—r yâ—r i na nu ben

yüz sü re— Yok su l_i se bâ y_o lur câ— nim

bâ y_i se sul tâ n_o lur yâ— r bâ y_i se sul tâ n_o lu—

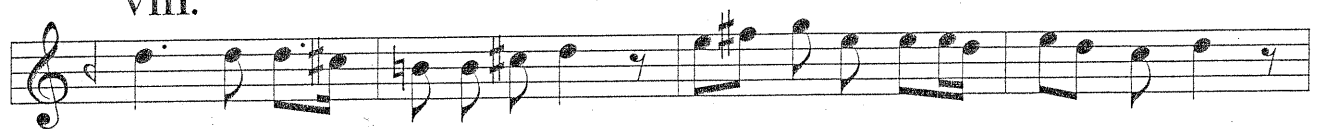
VII.T

r

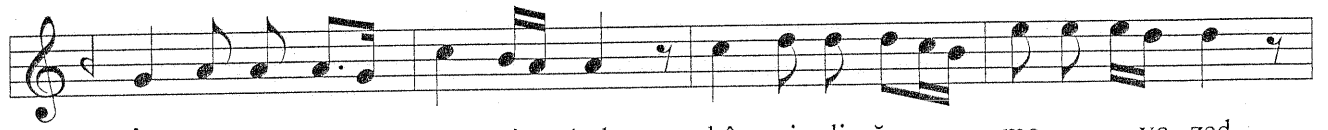
VIII.

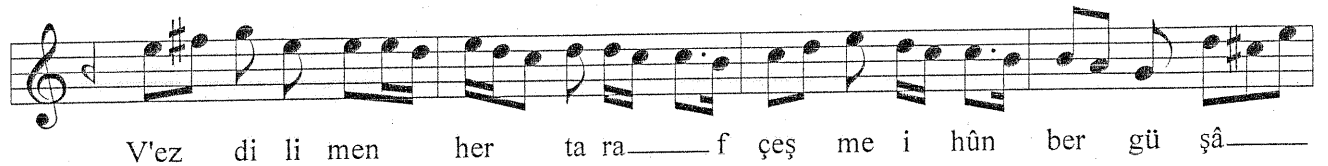
Âh ki bâ ri di ğer â teş der men fû tâd

Vın di li di vâ ne bâ—z rû yi be sah râ ni hâd

Âh ki der yâ yi 'aşk bâ ri di ğer me—vc zed

V'ez di li men her ta ra—f çeş me i hûn ber gü şâ—

VII.T

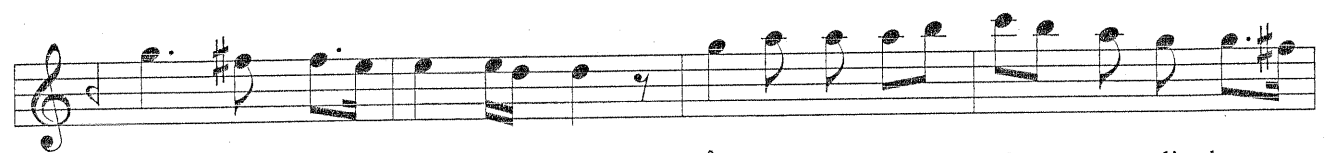
d

IX.

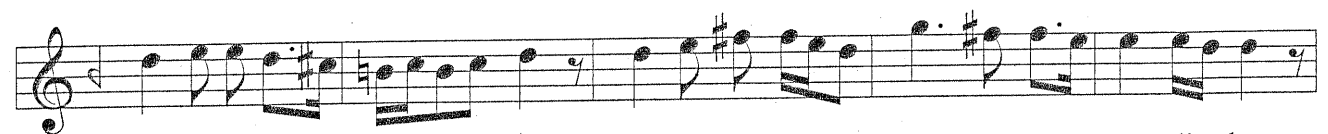
Şüd zi ga met hâ ne i sev dâ—di lem Der ta le bet

reft be her câ di lem Âh ki im rû—z di lem

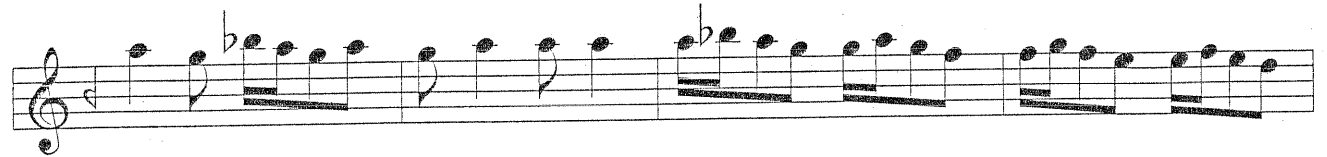
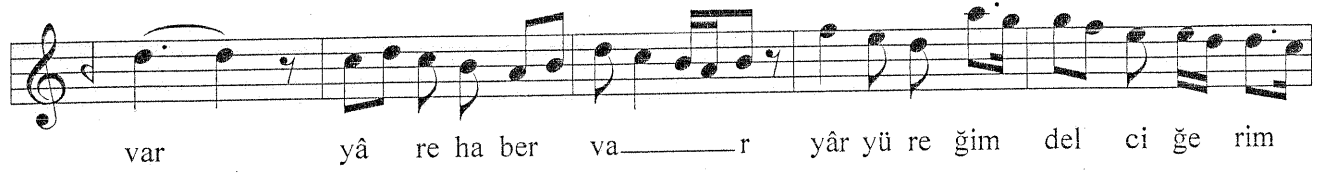
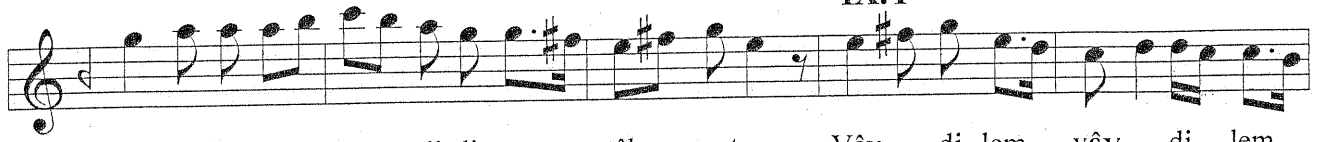

râ çi şüd Düş çi güf test ke sî bâ di lem Ez ta le bi

gev he ri gü yâ—yi 'aşk Mevc ze ned mevc çü der yâ di lem

IX.T

Ey nâ le i 'aş kî tû re bâ bî di li men

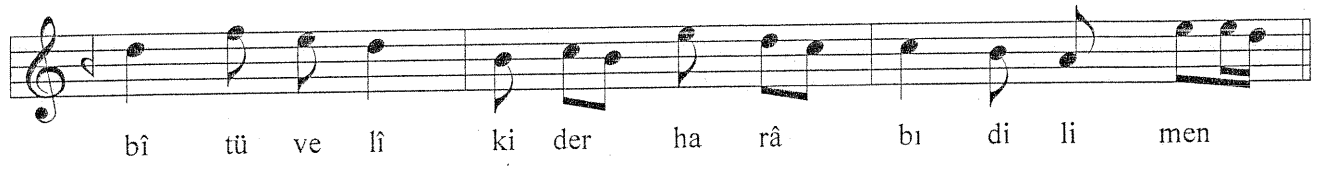

dev le ti ma' mûr ki mî pür sî dî vay Yâ bî tü ve lî

ki der ha râ bı di li men va—y yâ

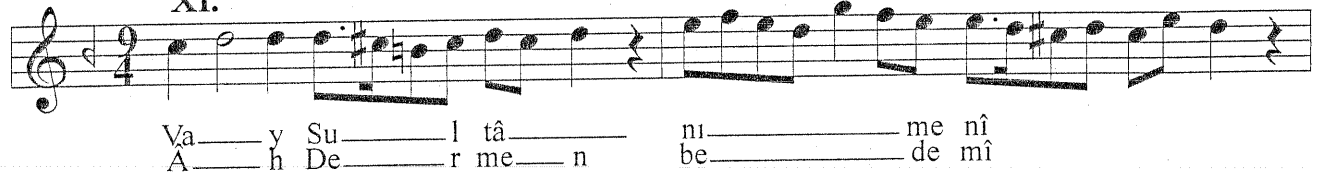

bî tü ve lî ki der ha râ bı di li men

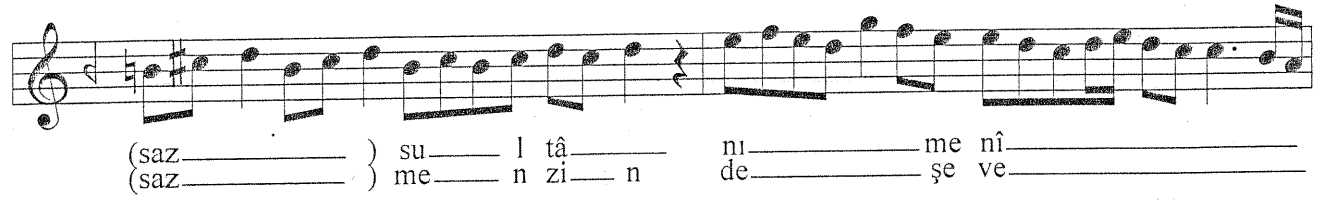
Dördüncü Selâm

Evfer

XI.

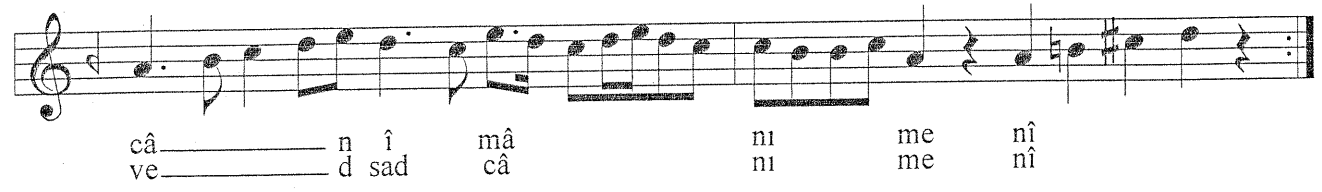
Va—y Su—l tâ— nı— me nî
A—h De—r me— n be— de mî

(saz—) su— l tâ— nı— me nî
(saz—) me— n zi— n de— şe ve—

m— nî— V'e— n de— r dî— l ü câ— n
m ve— m Ye— k câ— n çi— bü ve— d

câ— n î mâ nı me nî
ve— d sad câ nı me nî

XI.T

Â—h İ mâ nı me nî

Son Peşrev

Nâyî Sâlim Bey

Düyek

Son Yürük Semâî

Yürük semâî

15.3. Güftesi

Birinci Selâm

I. "ای چنگ پردهای سپاهانم آرزوست
در پرده حجاز بگو خوش ترانه‌ای
از پرده عراق بعشاق تحفه بر
آغاز کن حسینی زیرا که مایه گفت
در خواب کرده‌ای ز رهاوی مرا کنون
این علم موسیقی بر من چون شهادتست
ای عشق عقل را تو پراکنده گوی کن
ای باد خوش که از چمن عشق می‌رسی
وی نای ناله خوش سوزانم آرزوست
من هدهدم صغیر سلیمانم آرزوست
چون راست و بوسلیک خوش الحانم آرزوست
کان زیر خرد و زیر بزرگانم آرزوست
بیدار کن به زنگله‌ام کانم آرزوست
چون مؤمنم شهادت و ایمانم آرزوست
ای عشق نکشهای پریشانم آرزوست
بر من گذر که بوی گلستانم آرزوست"

در نور یار صورت خوبان همی نمود
دیدار یار و دیدن ایشانم آرزوست

Mevlânâ, DK., s. 209-210; gz. no: 457

Ey çenk perdehâ-yi sipâhânem arzûst

(Hey hey sultân-ı men, hey hey hünkâr-ı men)

V'ey nây nâle-i hoş-i sûzânem arzûst

(Hey hey sultân-ı men, hey hey hünkâr-ı men)

Ey bâd-i hoş ki der çemen-i 'aşk mîresî

(Hey hey sultân-ı men, hey hey hünkâr-ı men)

Ber men güzer ki bûy-i gülistânem arzûst

(Hey hey sultân-ı men, hey hey hünkâr-ı men)

MEF' Ū LŪ FÂ İ LÂ TŪ ME FÂ İ LŪ FÂ İ LŪN (Bahr-i muzârî')

(*Ey çenk! İsfahan perdesini istiyorum. Ey ney! Yakıp yandıran güzel bir feryâd istiyorum ben.* Hicaz perdesinden güzel bir terânedir, tuttur; hüthüdüm ben, Süleyman'ın ıslık sesini istiyorum. Irak perdesinden Uşşâka armağanlar götür, çünkü Rast ve güzel nağmeli Bûselik makamlarını arzuluyorum. Hüseyîniye gir, çünkü Mâye dedi ki: "O küçüklerimin de, büyüklerimin de hafif perdesini istiyorum şimdi." Rehâvî makamıyla

uyuttun beni, Zengüyle uyandır, şimdi onu istiyorum ben. Bu müzik bilgisi bence şehâdet getirmektir âdeta; mâdemki inanmışım, şehâdet getirmeyi, îmânımı bildirmeyi istiyorum. A aşk! Akli dağıt gitsin. A aşk! Perişân nükteler istiyorum ben. *A güzel rüzgâr! Aşk yeşilliğinden, aşk bahçesinden esip geliyor sun, bana da uğra, gül bahçesinin kokusunu istiyorum.* Sevgilinin ışığında güzellerin şekilleri görünmede; sevgilinin yüzünü seyretmek, onları görmek istiyorum ben.)²²³

I.T. Hey hey ra'nâ-yı men, hey hey zibâ-yı men.

II.

<p>زاشك چشم واز جگرهای کباب چون ننالم در فراق ودر عذاب زین من بشکست و بدرید آن رکاب بشنوید از ما الی الله المآب هم بدو و او می رویم از انقلاب یا چو رعدی وقت سیران سحاب که شوی خسته بگاہ اجتناب تو ز نطفه تا بهنگام شباب هم دهی آسان وهم یابی ثواب اول او و آخر او او را بیاب در دل عشاق دارد اضطراب همزبان اوست این بانگ صواب که بیا اندر پیم تا جوی آب تارهام تشنگانرا زین سراب آب گردد چون بیندازد نقاب کز جهت بگریز وروا ما متاب کی کند پروانه ز آتش اجتناب کی گذارم شهر وکی گیرم خراب بر سرش چندان بزنی کاید لباب</p>	<p>"هیچ میدانی چه می گوید رباب پوستی ام دورمانده من ز گوشت چوب هم گوید بدم من شاخ سبز "ما غریبان فراقیم ای شهان هم ز حق رستیم اول در جهان بانگ ما همچون جرس در کاروان ای مسافر دل منه بر منزلی زانک از بسیار منزل رفته ای سهل گیرش تا بسهلی وارهی سخت اورا گیر کوسخت گرفت خوش کمانچه می کشد کان تیر او ترک ورومی و عرب گر عاشق است باد می نالد همی خواند ترا آب بودم باد گشتم آمدم نطق آن بادست کابی بوده است از برونش جهت این بانگ خاست عاشقا کمتر ز پروانه نه ای شاه در شهرست بهر جغد من گر خری دیوانه شد نک کیر گاو</p>
--	--

گر دلش جویم خمیش افزون شود
کافران را گفت حق ضرب الرقاب

Mevlânâ, DK., s. 159, gz. no: 304

²²³ Mevlânâ, DKT., c. II, s. 299, gz.no. XIII.

Hîç mîdânî çi mîgûyed rebâb (yâr yâr)

Z'eşk çeşm ü ez ciğerhâ-yi kebâb (yâr)

Mâ garîbân-i firâkîm ey şehân (yâr yâr)

Bîşnevîd ez mâ ilâllâhil meâb

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddés)

(Hiç biliyor musun? Rebap ne diyor; gözyaşlarıyla, yanıp kavrulmuş ciğerlerle neler söylüyor? Diyor ki: "Etinden uzak düşmüş bir deriyim ben, nasıl ağlamayayım, nasıl dertlenmeyeyim ayrılıktan?" Tahta da diyor ki: "Yemyeşil bir daldım ben, balta kesti, bıçkı dildi beni." *A pâdişâhlar, ayrılık garipleriyiz biz, sonucu dönülüp tapısına varılacak Tanrı'ya feryâd etmedeyiz, duyun feryâdımızı.* Önce Tanrı'dan ayrıldık da şu dünyaya geldik fakat hâlden hâle, şekilden şekle döne döne gene ona gidiyoruz biz. Sesimiz, kervandaki çana benziyor, yahut da buluttan düşen yıldırım sanki. A konuk, hiçbir durağa gönül verme; çünkü oradan çekilip ayrılırken yaralanırsın sonra. Çünkü erliksuyundan gençlik çağına gelinceyedek, çok konaklar aşın. Pek tutma ki kolayca bırakasın; hem kolayca verip gidesin, hem sevap bulasın. Sen, seni sımsıkı tutana yapış, sımsıkı ön de odur, son da; onu bul sen. O, yaycağzını bir hoşça çeker; oku âşıkların gönüllerine batar, yaralar. Rebapın şu dosdoğru sesi, ister Türk olsun, ister Rum ülkesinden, ister Arap; âşıkça onun dilindedir, onun dilidir. Yel feryâd eder, seni, "ardımdan dere kıyısınadek gel" diye çağırır. Der ki: "Suydum, yel oldum da geldim; sus! şu seraptan kurtarmaya geldim ben." Söz de önce su olan, o yeldir, yüzündeki örtüyü kaldırdı mı su olur. Altı yönden dışarı, şu ses yücelmiştir: "Yönden kaç, Ay ışığından çık; A âşık, pervâneden de aşağı değilsin ya, pervâne çekinir mi hiç ateşten? Pâdişâh şehirde, bir baykuş için nasıl olur da şehri bırakır, yıkık yerlere giderim?" Eşek delirdiyse vur başına akli başına gelinciye dek. Gönülünü almayı dilersem daha da aşağılık olur, Tanrı bile kâfirlerin vurun boyunlarını demiştir. Müjdeler olsun ey kavim, işte bu, kapının açılışı , tezce dolunmaktan, batmaktan kurtuldunuz artık. Kitabın aslı, yanında olan sevgilinin râzılık vakti geldi çattı, ferahlayın. Dedi ki: "Kaybettiklerinize üzülmeyin, perdeleri yırtıp yakan dolunay göründü. Otlak, sulak bir yer burası, ihtırım develerimizi; öyle nimetler var burada ki sayıya sığmaz. Sevgide çekilen cefâda, binlerce vefâ var, sevgiyle susmada güzel güzel konuşma lezzeti var. A ulular, biz sustuk, susmadaki sırrı anlayın artık, doğrusunu daha da iyi bilir Tanrı.")²²⁴

²²⁴ Mevlânâ, *DKT.*, c. IV, s. 154-155, gz.no. XVII.

III.

يك جرعه ز جام تو تمامست، تمام
جز عشق تو در دلم کدامست؟ کدام؟
در عشق تو خون دل حلالست، حلال
آسوده گئی عشق حرامست، حرام

Şefik Can, a.g.e., rb. no: 1250

Yek cür'a zi câm-i tü temâmet temâm

Cüz 'aşk-ı tü der dilem küdâmet küdâm

Der 'aşk-ı tü hûn-i dil halâlest halâl

Âsûdegî-i 'aşk harâmet harâm

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(ilk ve son mısralar)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)(2. ve 3. mısralar)

(Senin kadehinden bir yudum şarab içmek, âşığı mestetmeye yeter. Senin aşkıdan başka, gönülde ne vardır? Ne var? Senin aşkın uğrunda, gönül kanı helâldir, helâl. Âşık, aşk rahatlığı ise haramdır, haram.)

IV.

بیا کز عشق تو دیوانه گشتم وگر شهری بدم ویرانه گشتم
ز عشق تو زخان ومان بریدم بدرد عشق تو همخانه گشتم
چیان کاهل بدم کان رانگویم چو دیدم روی تو مردانه گشتم
چو خویش جان خود جان تو دیدم ز خویشان بهر تو بیگانه گشتم
فسانه عاشقان خواندم شب وروز
کنون در عشق تو افسانه گشتم

Mevlânâ, DK., s. 575, gz. no: 1499

Biyâ k'ez 'aşk-ı tü dîvâne geştem

Ve ger şehri büdem vîrâne geştem

Zi 'aşk-ı tü zi hân ü mân bürîdem

Be-derd-i 'aşk-ı tü hemhâne geştem

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i müseddés-i mahzûf)

(Gel ki aşkından deli dîvâne oldum; bir şehirdim ama yıkıldım, gitti. Eyden, barktan, maldan, mülkten kesildim aşkınla; aşkının derdiyle aynı evdeyim şimdi. Öylesine tembeldim, öylesine miskin ki; yüzünü görünce er oldum, çevikleştim. Canını, canıma bildik görünce; eşe, dosta, yakına, uzağa yabancı kesildim. Gece gündüz âşıkların masallarını okurdum; şimdi aşkınla ben masal oldum.)²²⁵

IV.T. Âh âh hey hey mahbûb-i men, dost dost hey hey makbûl-i men.

İkinci Selâm

V.

(Vay) Sultân-ı menî, sultân-ı menî

V'ender dil ü cân îmân-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî²²⁶

V.T. Âh îmân-ı menî.

Üçüncü Selâm

VI.

شى لله از جمال روى تو"	"صوفيانيم آمده در كوى تو
كباب خوبى نيست جز در جوى تو	از عطش ابريقها آورده ايم
اى هميشه لطف و رحمت خوى تو"	"هابده چيزى بدرويشان خویش
آمدیم از قحط ما هم سوى تو	حسن يوسف قوت جان شد سال قحط
از لب حلوايى دلچوى تو	صوفيانرا باز حلوا آرزوست
مشك پر شد خانقاه از بوى تو	ولوله در خانقاه افتاد دوش
آفرین بر دست و بر بازوى تو	دست بگشایا جانب زنبیل ما

شمس تبریزی توی خوان کرم

سیر شد کون و مکان از طوی تو

Mevlânâ, DK., s. 835-836; gz. no: 2230

²²⁵ Mevlânâ, DKT., c. VI, s. 224, gz.no. XXXIII.

²²⁶ Bkz. s. 69-70.

Sôfiyânîm âmede der kûy-i tü (belî yâr-i men)

Şey-lillâh ez cemâl-i rûy-i tü (belî yâr-i men)

Hâ be-dih çîzî be-dervîşân-i hîş (belî yâr-i men)

Ey hemîşe lutf ü rahmet hûy-i tü (belî yâr-i men)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Senin tapına gelmiş sûfileriz, yüzünün güzelliğinden Allah için olsun, birşey ver. Susuzluktan ibrikler getirmişiz; çünkü onun deresindedir ancak güzelik suyu. A hıyyu husu boyuna lûtufl olan, merhamet olan; hadi, birşey ver yoksullarına. Kıtık yılında Yûsuf'un güzelliği, can gıdası oldu; biz de kıtlıktan bulandık. sana geldik. Sûfiler, gene helva istiyorlar gönüllerin arayıp özlediği o tatlı dudaklarından. Dün gece tekkede bir gürültüdür, kopmuştu; tekke, senin kokunla misklere bürünmüştü, misk kokularıyla dolmuştu. Zembilimize doğru aç, uzat elini; âferinler olsun eline, koluna. A Tebrizli Şems! Lûtufl, kerem pâdişâhı sensin, kerem sofrasını döse de can, senin toyunla sarhoş olsun, doysun gitsin.)²²⁷

VII.

Ey ki hezâr âferin (yâr yâr) bu nice sultân olur

Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur

(Yâr hüsrev ü hâkân olur)

Her ki bugün Veled'e (yâr yâr) inanuben yüz süre

Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur

(Yâr bây ise sultân olur)²²⁸

²²⁷ Mevlânâ, *DKT.*, c. IV, s. 255, gz.no. CXVII.

²²⁸ Bkz. s. 71.

VIII.

وین دل دیوانه باز روی بصحرا نهاد
وزدل من هر طرف چشمه خون بر گشاد
دود گرفت آسمان آتش من یافت باد
یارب فریاد رس زاتش دل داد داد
سوی دلم طلب طلب وزغم من شادشاد
صبر گزیدی ویافت جان تو جمله مراد
چشم تو سوی خداست چشم همه بر تو باد
بر همه پاینده باد سایه رب العباد
این همه از عشق زاد عشق عجب از چه زاد

"آه که بار دگر آتش در من فتاد
"آه که دریای عشق بار دگر موج زد
آه که جست آتشی خانه دل در گرفت
آتش دل سهل نیست هیچ ملامت مکن
لشکر اندیشهها می رسد از پیشها
ای دل روشن ضمیر بر همه دلها امیز
چشم همه خشک وتر مانده در همدگر
دست تو دست خدا چشم تو مست خدا
ناله خلق از شماست آن شما از کیجاست

شمس حق دین توی مالک ملک وجود

ای که ندیده چو تو عشق دگر کیقباد

Mevlânâ, DK., s. 356, gz. no: 881

Âh ki bâr-i diğer âteş der men fütâd

Vîn dil-i dîvâne bâz rûy-i be-sahrâ nihâd

Âh ki deryâ-yı 'aşk bâr-i diğer mevc zed

V'ez dil-i men her taraf çeşme-i hûn ber güşâd

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh)

(Ah, bir kere daha ateş düştü bana; gönlümden her yana kan çeşmeleri boşandı. Ah, aşk denizi bir kere daha dalgalandı; bu deli gönül gene yüzünü ovalara çevirdi. Ah, pek yaman bir ateş, gönül evini sardı; gökler dumana boğuldu, yel ateşimle ısındı. Hiç kınama; gönül ateşi kolay değil; yârabbi feryâdîma sen yetiş, gönül ateşinden aman aman! Düşünce orduları geliyor ormanlardan gönlüme yoğun yığın, hepsi de gamdan neş'eli mi neş'eli. A hatırı aydın gönül, a bütün gönüllere bey gönül; sabrı seçtin de canın, bütün muradına erdi, gitti. Kuru yaş, bütün gözler, birbirlerine dikilmiş; sense gözünü Tanrı'ya tutmuşsun; herkesin gözü seni seyretsin artık. Elin Tanrı eli, gözün Tanrı gözü; kulların Rabbinin gölgesi herkesin başında olsun, dilerim, eksilmesin. Halkın feryâdı sizden, sizinki nereden, kimden? Bütün bunlar aşktan doğdu, aşk kimden doğdu acaba? Varlık mülkünün sahibi, Tanrı ve din Şems'i sensin; aşk, senin gibi bir Keykubâd görmemiştir.)²²⁹

²²⁹ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 342, gz.no. XXXII.

IX.

" شد ز غمت خانه سودا دلم
 در طلب زهره رخ ماه رو
 فرش غمش گشتم و آخر ز بخت
 " آه که امروز دلم را چه شد
 " از طلب گوهر گویای عشق
 روز شد و چادر شب می درد
 از دل تودر دلمن نکتهاست
 " گر نکنی بر دل من رحمتی
 در طلبت رفت بهر جا دلم
 می نگرد جانب بالا دلم
 رفت برین سقف مصفا دلم
 دوش چه گفتست کسی با دلم
 " موج زند موج چو دریا دلم
 در پی آن عیش و تماشا دلم
 اه چه رهست ازدل تو تا دلم
 وای دلم وای دلم وای دلم "

ای تبریز از هوس شمس دین

چند رود سوی تریبا دلم

Mevlânâ, DK., s. 667, gz. no: 1771

Şüd zi gamet hâne-i sevdâ dilem

Der talebet reft beher câ dilem

Âh ki imrûz dilemrâ çi şüd

Dûş çi güftest kesî bâ dilem

Ez taleb-i gevher-i gûyâ-yi 'aşk

Mevc zened mevc çü deryâ dilem

Ger nekünî ber dil-i men rahmet

Vây dilem vây dilem vây dilem

MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviy-yi mavkûf)

(*Derdinle sevdâ yurdu oldu gönlüm; seni araya araya her yana gitti gönlüm.* Zühre yanaklı, Ay yüzlü sevgiliyi istiyor; göklere bakınıp duruyor gönlüm. Derdine dōşeme kesilmiştim; baht yardım etti de sonunda şu aparı tavanın üstüne çıktı gönlüm. *Ah, bugün neler oldu gönlüme; dün, birisi neler söyledi gönlüme? O söyler aşk incisinin isteğiyle, deniz gibi dalgalandıkça dalgalanıyor gönlüm.* Gündüz geldi, gecenin çarşafını yırttı; bundan sonra da neş'elenecek, seyre dalacak gönlüm. Gönlünden, gönlüme ne ince anlamlar, ne gizli işâretler geliyor; ah, gönlünden gönlüme nasıl bir yol var. *Gönlüme bir*

acıman yok mu; vay gönlüm, vay gönlüm, vay gönlüm. Ey Tebriz! Şemseddîn'in hevesiyle niceye, bir Ülker yıldızına gidecek gönlüm?)²³⁰

IX.T. Yâr yüreğim del ciğerim gör ki neler var. Yâre haber var. Yâr yüreğim del ciğerim gör ki neler var. Yâre haber var.

X.

ای ناله عشق تو، رباب دل من
ای ناله شده همه جواب دل من
آن دولت معمور، که می پرسیدی
یابی تو، ولیک در خراب دل من

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 1652

Ey nâle-i 'aşk-ı tü rebâb-i dil-i men (vay)

Ey nâle şüde heme cevâb-ı dil-i men (vay)

Ân devlet-i ma'mûr ki mîpürsîdî (vay)

Yâbî tü velî ki der harâb-ı dil-i men (vay)

MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ Î LÜ FE ŪL (Ahreb3)(1.,2.ve 4.mısralar)

MEF' Ū LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ŪL (Ahreb1)(3.mısra)

(Sevgilim, sana olan aşkımın feryadı, iniltisi, gönlümün rebabıdır. Gönlümün her soruya cevabı, hep böyle inleyiş olmaktadır. Aradığın o dörtbaşı mâmur devleti soruyordun, o aradığın devleti, ancak benim şu yıkık gönlümde bulursun.)

²³⁰ Mevlânâ, *DKT.*, c. V, s. 65, gz.no. LVIII.

XI.

(Vay) Sultân-ı menî, sultân-ı menî
V'ender dil ü cân î mân-ı menî
(Âh) Der men be-demî men zinde şevem
Yek cân çî büved sad cân-ı menî²³¹

XI.T. Âh î mân-ı menî.

²³¹ Bkz. s. 69-70.

15.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}$$

$$A(a_2+b_2)^{2.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}$$

$$B(e_2+f_2)^{3.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}$$

$$A(a_2+b_2)^{4.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}+I.T(g_2+h_2)^{söz}$$

II.

$$C(i_2+j_2)^{1.m}+j_2^t$$

$$D(k_2+l_2)^{2.m}$$

$$E(m_2+n_2)^{3.m}+n_2^t$$

$$F(o_2+p_2)^{4.m}$$

III.

$$G(r_2+s_2)^{1.m}$$

$$H(t_2+u_2)^{2.m}$$

$$I(v_2+y_2)^{3.m}$$

$$H'(t_2+u_2)^{4.m}$$

IV.

$$J(z_2+aa_2)^{1.m}$$

$$K(ab_2+ac_2)^{2.m}$$

$$L(ad_2+ae_2)^{3.m}$$

$$M(af_2+ag_2)^{4.m}+IV.T\{(ah_2+ai_2)+(aj_2+ak_2)\}^{söz}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m} + \mathbf{V.T}(e_2^t)^{\text{söz}} + \{(f_2+g_2)+(f_2+h_2)+(l_2+j_2)+(l_2+k_1)\}^{\text{saz}}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a_{1,5}^{1.m} + b_{1/2}^t)$$

$$B(c_{2,5}^{2.m} + d_{1/2}^t)$$

$$C(e_{1,5}^{3.m} + f_{1/2}^t)$$

$$B'(c_{1,5}^{4.m} + g_1^{10/8}) + \mathbf{VI.T}\{(h_2+l_2)+(j_2+k_2)\}^{\text{saz}}$$

VII.

$$D(l_3+m_3)^{1.m}$$

$$E(n_3+o_3+p_3)^{2.m}$$

$$D(l_3+m_3)^{3.m}$$

$$E(n_3+o_3+p_3)^{4.m} + \mathbf{VII.T}\{(r_2+s_2)+(t_2+u_2)\}^{\text{saz}}$$

VIII.

$$F(v_2+y_2)^{1.m}$$

$$G(z_2+aa_2)^{2.m}$$

$$H(ab_2+ac_2)^{3.m}$$

$$G'(z_2+ad_3)^{4.m} + \mathbf{VII.T}\{(r_2+s_2)+(t_2+u_2)\}^{\text{saz}}$$

IX.

$$I(ae^{1.m}_3+af^{2.m}_3)$$

$$J(ag^{3.m}_3+ah^{4.m}_3)$$

$$I(ae^{5.m}_3+af^{6.m}_3)$$

$$J(ag^{7.m}_3+ah^{8.m}_3)+IX.T\{(aj_3+ak_3)+(al_3+am_3)\}^{söz}+\{(an_3+ao_3)+(ap_3+ar_{1,5})\}^{saz}$$

X.

$$K(ar_{2,5}+as_{1,5})^{1.m}$$

$$L(at_{2,5}+au_{1,5})^{2.m}$$

$$M(av_{2,5}+ay_{1,5})^{3.m}$$

$$N(az_{2,5}+ba_{1,5})^{4.m}$$

$$N'(az_{2,5}+bb_1)^{4.m}$$

*Dördüncü Selâm***XI.**

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+XI.T(e_2)^{söz}$$

15.5. Makam Analizi

Bu âyîn “başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar, aynı besteye sahiptir. Bu mısralar, **bûselikte uşşâk üçlüsünü** gösterdikten sonra **yerinde basit ısfahan çeşnisi** yaparlar. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler, **nevâda rastlı** ve **bûselikli** yarım karar ederler. Üçüncü mısra **nevâda rastlı** ve **bûselikli** kalışlardan sonra **bûselikte uşşâk üçlüsüyle** tekrar **nevâ perdesini** güçlendirir. Bu mısraın ardından, diğer mısraların sözlü terennümü tekrar kullanılır. **I.T.** Bu bölüm sözlü terennüm olup, **yerinde basit ısfahan çeşnisi** yapar.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rast** ve **dügâhta rast** asma kalışlarını yapar. İkinci mısra, **basit ısfahan çeşnisi** yaparak, güçlü **nevâ perdesine** bağlanır. Üçüncü mısra, **nevâda rastlı** kalış yapar. Dördüncü mısra, yine **yerinde basit ısfahan çeşnisi** yaparak, **dügâhta** karar verir.
- III. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **segâhta eksik ferahnâk** yaptıktan sonra saz payıyla **kürdî yedenli segâh perdesine** gelir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **yerinde hicaz dörtlüsüyle** seyrederek. Dördüncü mısraın ardından gelen saz payı **dügâhta bûselik üçlüsünü** gösterir. Üçüncü mısra, **nevâda rast** ve **dügâhta uşşâk** asma kalışlarından sonra, **segâh perdesini** gösterir.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta rast**, **nevâda rastlı** ve **bûselikli** kalışlar yapar. İkinci mısra, **eviç perdesi** civarında gezindikten sonra, **nevâda bûselik** yarım karar yapar. Üçüncü mısra, **rastta rastlı** ve **dügâhta rastlı** asma kalışlardan sonra **nevâ perdesine** gelir. Dördüncü mısra, **yerinde basit ısfahan çeşnisi** yapar. **IV.T.** Bu bölüm bir sözlü terennümdür ve **ısfahan çeşnisi** burada da görülür.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidirler. Bu bölüm, **basit ısfahan çeşnileri** ve **dügâhta rastlı** asma kalışları kullanır. **V.T.** Bu bölümün sözlü terennüm kısmı **dügâhta uşşâklı** karar eder. Saz terennümü kısmı ise, **yerinde basit ısfahan çeşnisi** ve **dügâhta sabâ** geçkisinden sonra **dügâhta uşşâk** asma kalışı yaparak, güçlü **nevâ perdesi** vasıtasıyla **hüseyinî perdesini** gösterir.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Bu bölüm, **basit ısfahan çeşnileri** kullanarak **dügâhta** karar verir. VI.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölüm **basit ısfahan çeşnilerine** devam ederek güçlü **nevâ perdesinde** yarım karar yapar.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidir. **Basit ısfahan çeşnilerine** bu bölümde de rastlanır. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, aynı çeşniyi kullanarak **güçlü nevâya** bağlanır.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **bûselikte uşşâk üçlüsünün** ardından **nevâda rastlı** yarım karar yapar. İkinci mısra; **segâhta ferahnâk** ve **dügâhta uşşâk**, üçüncü mısra; **dügâhta uşşâk** asma kalışları yapar. Dördüncü mısra, **segâhta ferahnâklı** ve **rastta rastlı** seyredip, **nevâ perdesine** gelir. VII.T. Burada da kullanılmıştır.
- IX. Bu bölüm dört beyittir. Birinci ve beşinci mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâ perdesi** civarında gezindikten sonra **bûselikte uşşâk üçlüsünü** kullanırlar. İkinci ve altıncı mısraların bestesi aynıdır. **Nevâda rastlı** yarım karar yaparlar. Üçüncü ve yedinci mısraların bestesi aynıdır. **Hüseynîde uşşâklı** seyrederekler. Dördüncü ve sekizinci mısralar aynı besteye sahiptir. Bu mısralar da **nevâda rastlı** ve **dügâhta uşşâklı** kalışlar yaparlar. IX.T. Bu bölüme ait sözlü terennüm kısmı **yerinde basit ısfahan çeşnisi** yapar. Saz terennümü ise, **acemde** ve **çargâhta çargâhlı** asma kalışlardan sonra **muhayyer perdesini** gösterir.
- X. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **muhayyer perdesi** civarında gezinir. İkinci mısra, **dügâhta uşşâk makamı dizisi** gösterir. Üçüncü mısra, **segâhta eksik ferahnâklı** asma kalış yapar. Dördüncü mısra ve tekrarı, **dügâhta uşşâk çeşnisi** gösterir.

Dördüncü selâm, ikinci selâm ve sözlü terennümüyle aynıdır.

15.6. Usûl Analizi:

İsfahan âyîn-i şerîfinden önce, Salih Dede'nin muzaaf devr-i kebîr usûlündeki İsfahan peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Düyek usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ FÂ İ LÂ TÛ ME FÂ İ LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzârî') vezninde iki beyittir. Mısralar ve terennümleri dörder usûldür. Mısraların ilk ölçüleri 4/2'lik sofyan yapısındadır. **I.T.** Dört ölçülük sözlü terennümdür.
- II. FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar üç, bunları takip eden terennümler bir usûldür. İkinci ve dördüncü mısralar ise dört usûldür. **I.T.** e ait son ölçünün son darbını, bir "âh" terennümü alır ve bu terennüm, **II.** nin ilk darbını da içermektedir. Bundan dolayı mısra, usûlün ikinci darbıyla başlar ve mısraın terennümüne ait ölçünün ilk darbını alarak sona erer.
- III. Bir rubâîdir. Birinci ve dördüncü mısralar, MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb 1); ikinci ve üçüncü mısralar ise MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb 3) veznindedir. Mısralar dört usûldür. Bazı ölçüler 4/2'lik sofyan yapısındadır.
- IV. ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. **IV.T.** Sekiz ölçülük bir söz terennümüdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÛS TEF' İ LE TÛN MÛS TEF' İ LE TÛN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Her mısra usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Mısraların başındaki sofyan kısımları; bir ve üçüncü mısralarda "vay" ve "âh" terennümleriyle, iki ve dördüncü mısralarda ise kendilerinden önceki mısraların son hecelerinin tekrarlarıyla doldurulmuştur. **V.T.** İki ölçülük söz ve onbeş ölçülük saz terennümlerinden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VI. FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Tüm mısralar birbuçuk, ilk üç terennüm 1/2 usûldür. Son mısraın terennümü ise bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: **VI.T.** Aksak semâî usûlünde, dört ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar terennümlerle altı, iki ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlarla dokuz ölçüdür. Bazı ölçüler 3/4'lük semâî yapısındadır. Her tef ile bir usûldür. Fakat çok yerde, "LÜN" heceleri bir ölçü uzatılmıştır. **VII.T.** Sekiz ölçülük bir "saz" terennümüdür.
- VIII.** MÜF TE İ LÜN FÂİ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂİ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra dört, son mısra beş ölçüdür. Her tef ile bir usûldür. Fakat dördüncü mısraın son hecesi bir ölçü uzamıştır. **VII.T.** Burada da yer alır.
- IX.** MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviy-yi mavkûf) vezninde dört beyittir. Her mısra üç ölçüdür. Her tef ile bir usûldür. Son beyite ait üç usûllük bir sözlü terennüm vardır. **IX.T.** Oniki ölçülük söz ve onbuçuk usûllük saz terennümünden oluşur.
- X.** Bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar; MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb 3), üçüncü mısra ise MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb 1) veznindedir. İlk üç mısra dört, son mısra ise üçbuçuk usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.

Dördüncü Selâm: İkinci selâmın aynısıdır.

Son peşrev olarak, Nâyî Sâlim Bey'in aynı makamda düyek usûlündeki peşrevi ve son yürük semâî çalınır.

15.7. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Düyek

8 4

I. 1.2.4.m 3.m
MEF' Ü LÜ FÁ Ü TÜ ME. FÁ LÜ. FÁ LÜN
MEF' Ü LÜ FÁ Ü TÜ ME. FÁ LÜ. FÁ LÜN

II. 1.3.m 2.4.m
FÁ İ LÁ TÜN FÁ İ LÁ TÜN FÁ İ LÁ TÜN FÁ İ LÁ TÜN

III. 1.4.m 2.3.m
MEF' Ü LÜ ME FÁ İ LÜ FEÜL. (SAZ)
MEF' Ü LÜ ME FÁ İ LÜ FEÜL. (SAZ)

IV. 1.2.m 3.m 4.m
ME. FÁ İ LÜN ME. FÁ İ LÜN FE. Ü LÜN (SAZ)
ME. FÁ İ LÜN ME. FÁ İ LÜN FE. Ü LÜN
ME. FÁ İ LÜN ME. FÁ İ LÜN FE. Ü LÜN

İkinci Selâm / Evfer

9 4

V. 1.m 2.4.m 3.m
(VAY) MÜS. TEF' LETÜN MÜS. TEF' LETÜN
TÜN MÜS. TEF' LETÜN MÜS. TEF' LETÜN
(AH) MÜS. TEF' LETÜN MÜS. TEF' LETÜN
(SAZ) TÜN MÜS. TEF' LETÜN
(SAZ) TÜN MÜS. TEF' LETÜN

Üçüncü Selâm / Muzaaf Devr-i Kebîr

28
4

VI. 1.3.m FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİYARİ MEN SAZ
2.m FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİYARİ MEN SAZ

10
8

4.m FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİYARİ MEN SAZ

Üçüncü Selâm / Yürük Semâ

6
8

VII. 1.3.m MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN Rİ YAR) MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN
2.4.m MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (CA NİM) MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (YAR
VIII. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN FÂ İ LÜN
IX. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN FÂ İ LÜN
X. 1.2.m MEF' Ü LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FE ÜL (VAY
3.m MEF' Ü LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FE ÜL (VAY
4.m MEF' Ü LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN FE ÜL (VAY

Bu âyinin dördüncü selâmı (XI), ikinci selâmı (V) ile aynıdır.

16. MÂYE MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ

16.1. Notası

SEGÂH PEŞREVİ

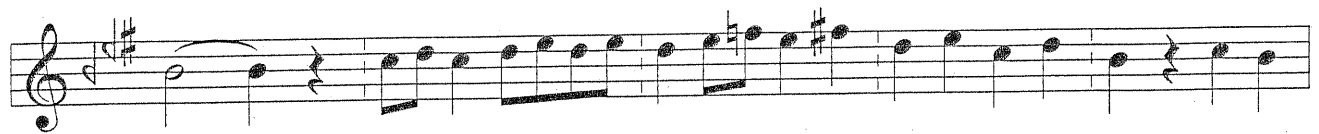
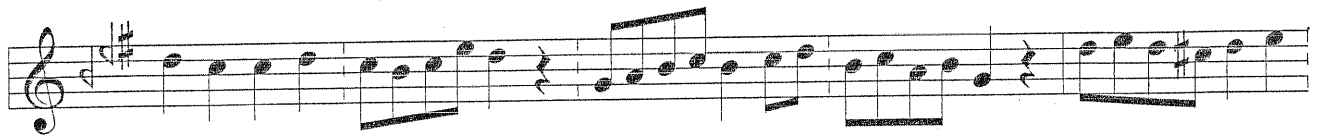
Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

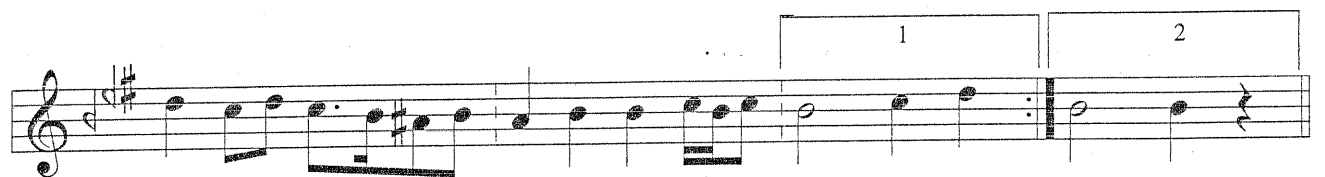
Nâyî Osman Dede

The musical score is written on eight staves in a single system. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 2/8. The notation includes various rhythmic values such as quarter notes, eighth notes, and sixteenth notes, along with rests and phrasing slurs. The melody is presented in a single voice on a treble clef staff.

İkinci Hâne

MÂYE MEVLEVÎ ÂYÎN-I ŞERÎFÎ

Birinci Selâm

Zekâî Dede

Devr-i Revân I.

Ey Yû su fi meh rû yân (saz) ey câ
h ü ce mâ le t hôş (saz) Ey Hü s re v ü ey Şî
rî n ey na k ş ü ha yâ let hôş (saz)
Ey çe h re i tü me h veş (saz) â best
vü de r â te ş (saz) Hem â te ş i tü nâ
. di r hem â b i zü lâ let hôş (saz)
Ey s û re ti lut fi Hakk (saz) na k ş i
tü ho ş est e l Hakk (saz) Ey na k ş i tü rû hâ
nî v'ey nû ri ce lâ let hôş (saz)

Teb rî z be gû â hir (saz) bâ gam

ze i Şem sü d dîn (saz) K'ey fi t ne i câ vî

dâ n ey si h ri he lâ let hôş (saz)

Dî dem se he r ân şâ h râ (saz)

ber şâ hi râ hî Hel e tâ (saz)

Der hâ bi ga f let bî ha ber (saz)

zü bü'l 'a lâ vü bü'l 'a lâ (saz)

Z'ân mey ki de r ser dâ ş tem (saz)

men sâ ğa rî be r dâ ş tem (saz)

Der pî şî o mî dâ ş tem (saz)

güf te m ki e y şâ he's sa lâ (saz)

II.T

Yâr yü re ğim yâr del ci ğe rim yâr (saz)

Yâr yü re ğim del ci ğe rim gör ki ne ler va r

III.

Yâ re ha ber var (saz) Âh Ey câ nî câ

nî câ nî câ n mes tâ n se lâ

met mî ku ned Âh Ey tü çü nî

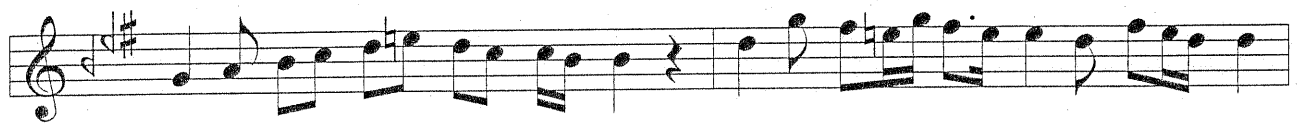
n ü sa d çü nâ n mes tâ n se lâ

IV.

met mî ku ned Fah ri cüm le sâ ki yâ nî

sâ ğa ret der kâ—r bād Çeş mi tû mah mûr bâ— d ü

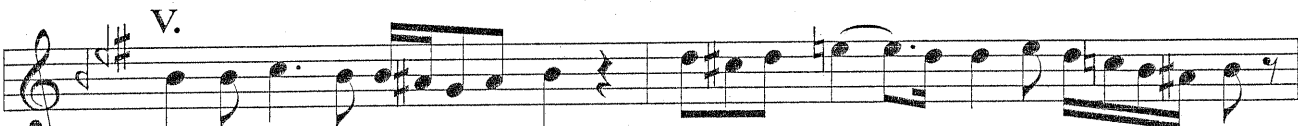
câ ni mâ hum mâ—r bād Ey zi nû şâ nû şî bez met

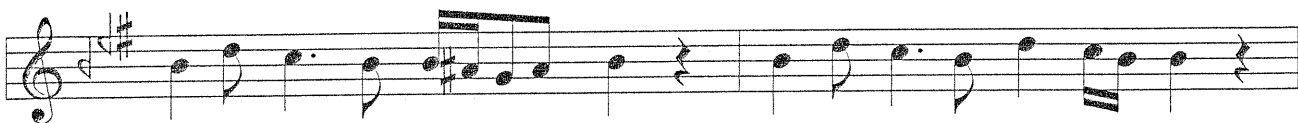
hōş hâ bî hō—ş bād V'ey zi cû şâ cû şî 'a—ş kat

'ak li bî—des tâ—r bād hey yâ—r he—y dost

V. Geh çer hi—ze nân hem çü—n fe le ke—m

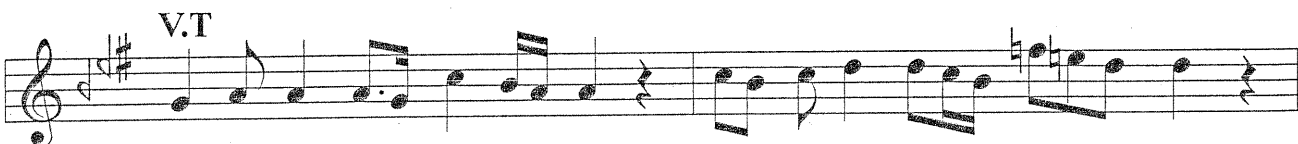
Geh bâ li—ze nân hem çün me le kem

Çer ha—m pe yi Hakk rak sa—m pe yi Ha—kk

Men zâ ni—ve yem nî mü—ş te—re kem

V.T He—y hey mah bû bi men he—y hey mer gû—bi men

He—y hey—mat lû bi me—n he—y he—y mak bû—li men

İkinci Selâm

Evfer

VI.

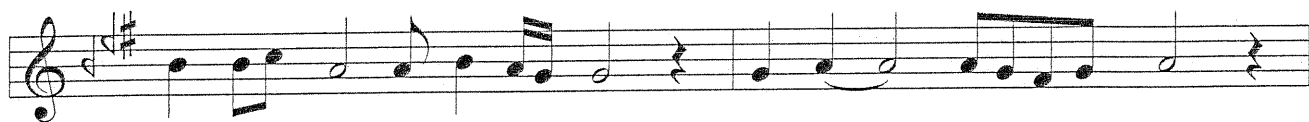
Su— l tâ ni me nî â— h su— l tâ

ni me nî Â— h V'e— n de— r

di— l ü câ— n câ— n î mâ

ni me nî Â— h De— r men

be de mî â— h me— n zin

de şe ve— m Â— h Ye— k câ— n

çi— bü ve— d ve— d sad câ

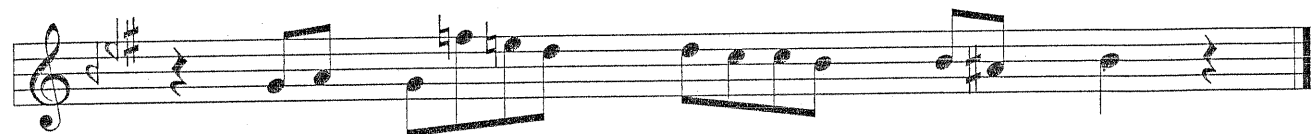
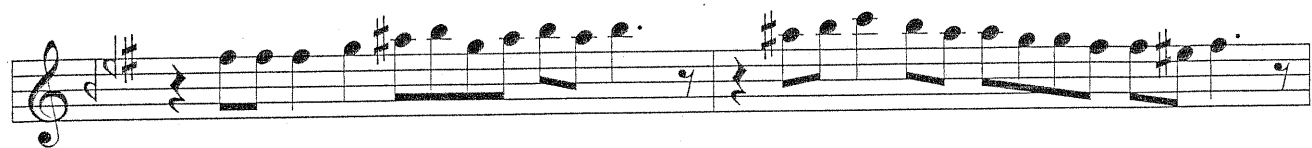
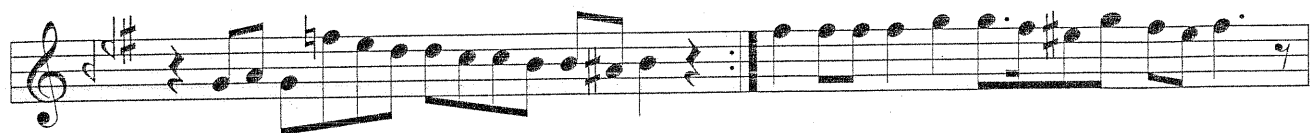
VI.T

ni me nî Â— h Î— mâ

ni me nî

Muzaaf Devr-i Kebîr

Üçüncü Selâm

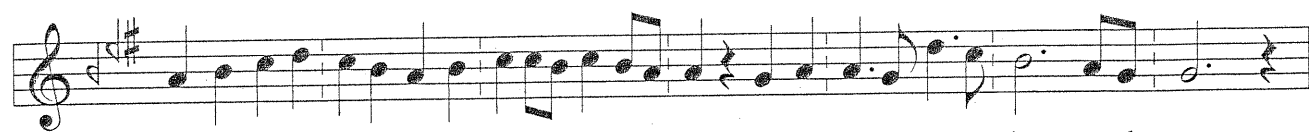
VII.

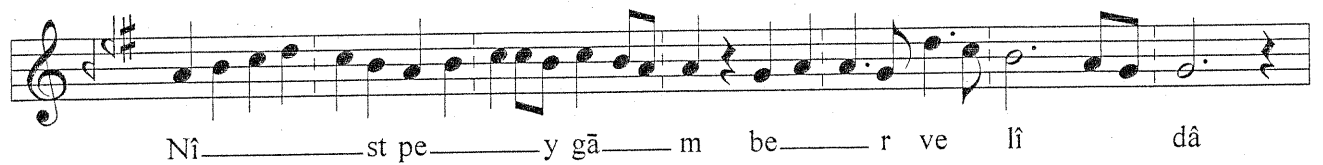
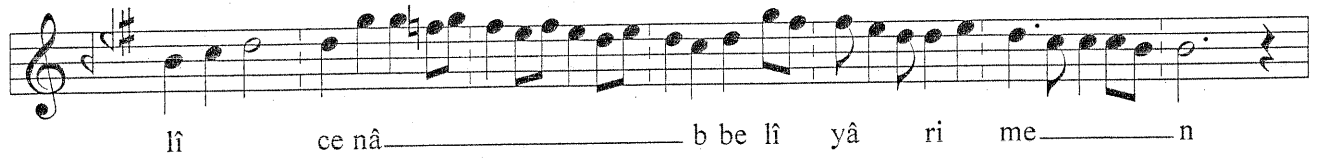
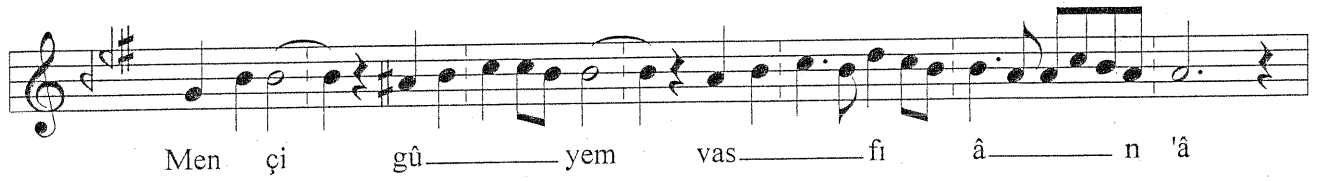
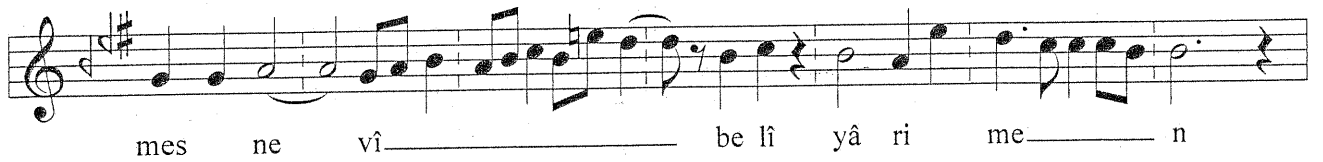
Ân fe rî dū ni ci hâ ni

mâ ne vî be lî yâ ri me n

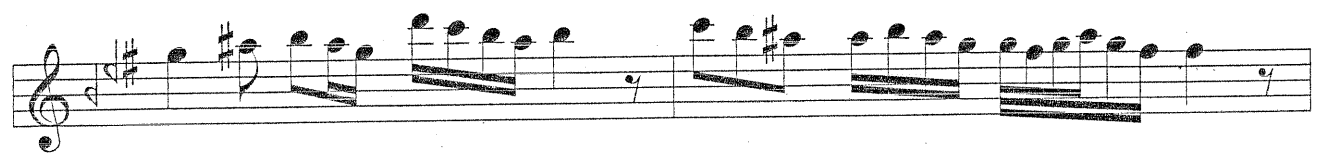
Bez hü ve d bü r hâ ni ka d reş

Aksak Semâî

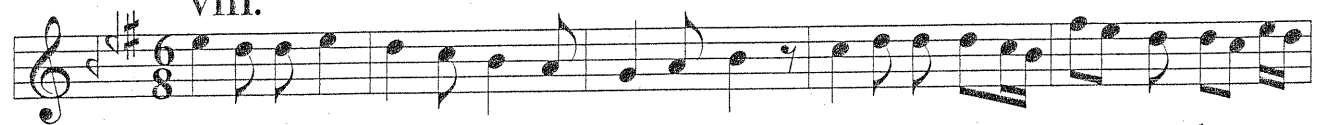

VII.T

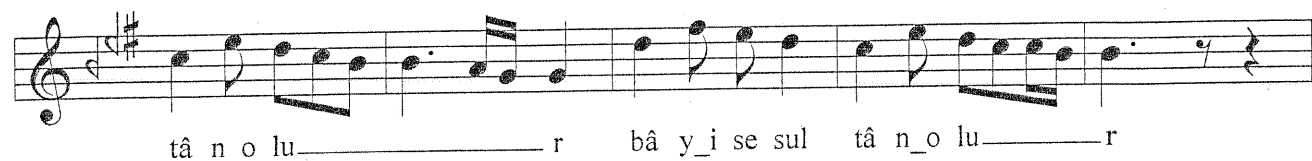
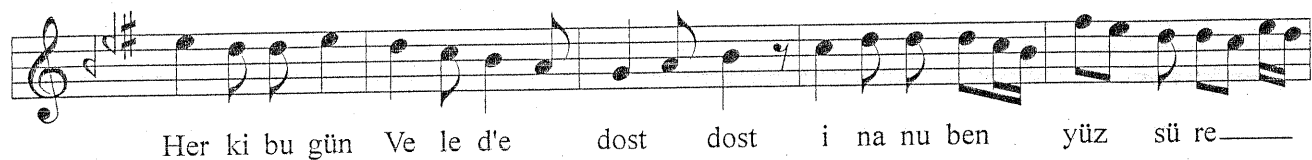
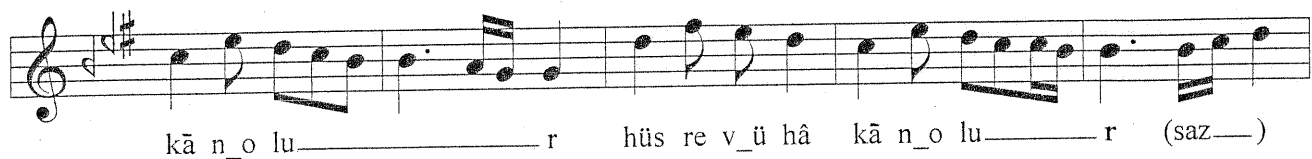

Yürük Semâî

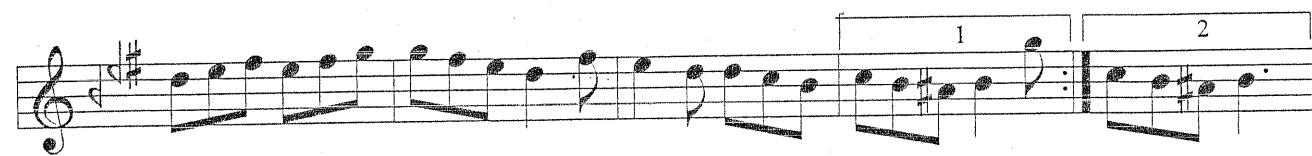
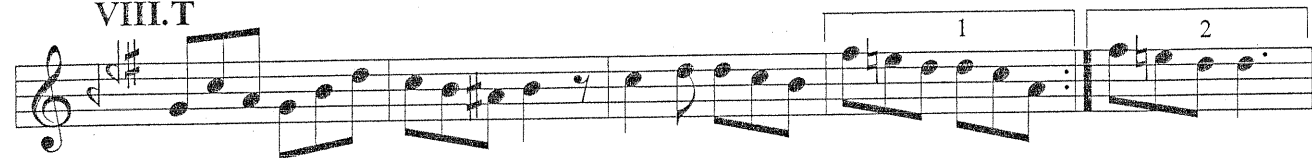
VIII.

Ey ki he zâr â fe ri n dost dost bu ni ce sul tâ n o lu

VIII.T

IX.

yî—d be yâ yîd (saz—) Ger sũ re ti bĩ sũ re ti ma' şuk bũ bĩ

nĩ— d ger sũ re ti bĩ sũ re ti ma' şuk bũ bĩ nĩd (saz—)

Hem hã ce vũ hem hã ne vũ hem ka' be ŝũ mã yî—d hem hã ce vũ hem

IX.T

hã ne vũ hem ka' be ŝũ mã yî—d Yã ri me—n yã—r

Âh yã ri me—n yãr Âh yã ri men Yã ri me rã dost yã ri me—n

vay

1 2

X.

Sır rĩ di li 'ã ŝĩ kãn zi mut rib ŝĩ ne vĩ—d (saz—) Bã nã le i o

be gir di dil hã bi re vĩ—d (saz—) bã nã le i o be gir di dil

hâ bi re vî— d (saz—) Der per de çi güft e ğer be d_ü mî gi re vî—

— d der per de çi güft e ğer be d_ü mî gi re vî— d (saz—)

Ya' nî ki zi per de hîç bî rûn mi re vî— d ya' nî ki zi per

de hîç bî rûn mi re vî— d (saz—) Be yâr mut rib ber mâ

ke rî m_ü bâ şî ke rîm Be ğûy has te di lâ nî

ra hî m_übâ şî ra hîm Di lem çü â te şî çün der de mî şe— ved

zi— n de di lem çü â te şî çün der de mî şe ved zi— n de

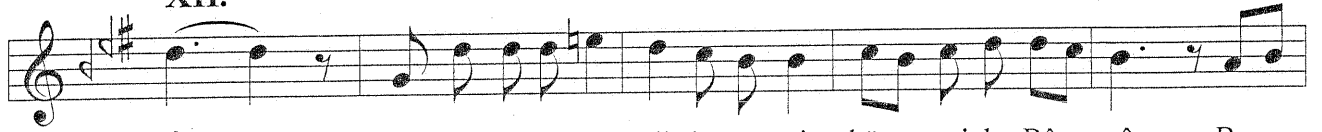
Çü dil me bâ şî mi sâ fir mu kî m_ü bâ şî mu kîm çü dil me bâ

XI.T

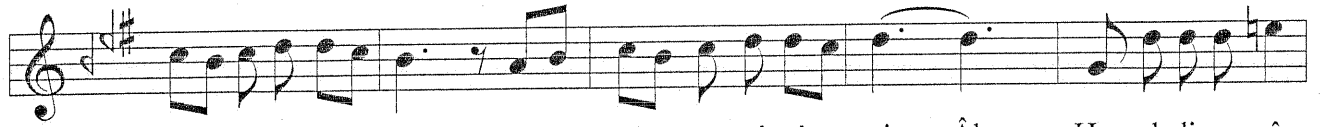
şî mi sâ fir mu kî m_ü bâ şî mu kîm—

XII.

Â—h Hey hey ne a câ yib be ze miş hüs n_i le Bâ rî Bu

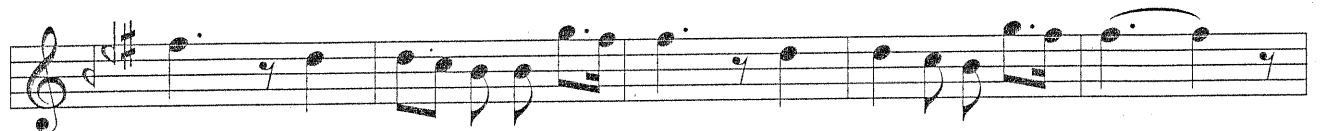
sû re ti yâ ri bu nak ş_ü ni gâ ri Âh Her eh li na zâr

kim gö re tah sîn o la kâ ri Bu çeş m_ü i zâ ri kal

ma ya ka râ ri Âh Ey mut ri bi dil keş e le al çen g_ü re bâ

bı Çâk ey le hi câ bı ref 'ey le ni kâ bı

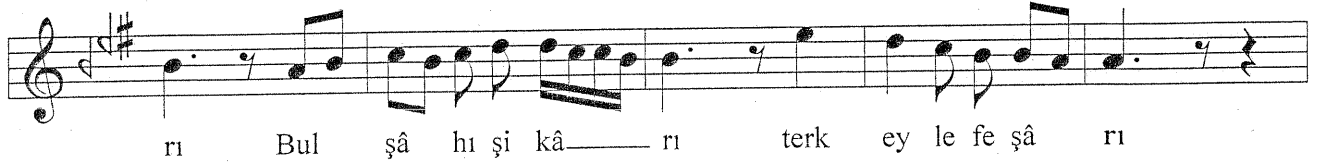
Ey sâ ki i meh veş ta şa çal şî şe i â—rı Sun câ mı u ka

rı def 'ey le hu mâ rı— Ey zâ hi di zer râ k_u mü zev

vir ko ri yâ—yı Tut râ hı fe nâ—yı derk

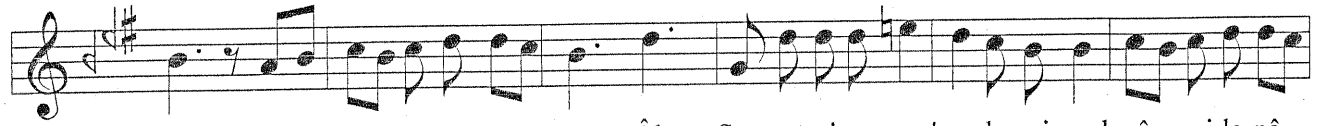
XII.T

XIII.

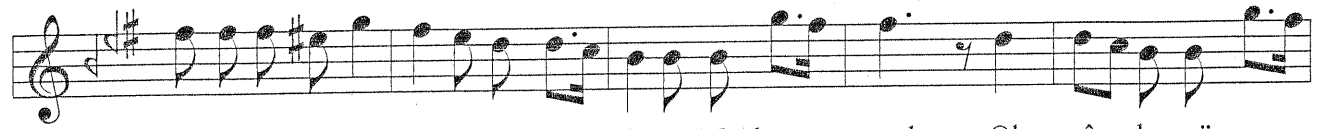
Â h Hey hey ne di r ol hâ li mu an ber ru hi en ver Ol sâ ki i kev

ser ol rû hi mu sav ver Âh Sey ret ni ce cem' ey le mi ş ol nû r i le nâ

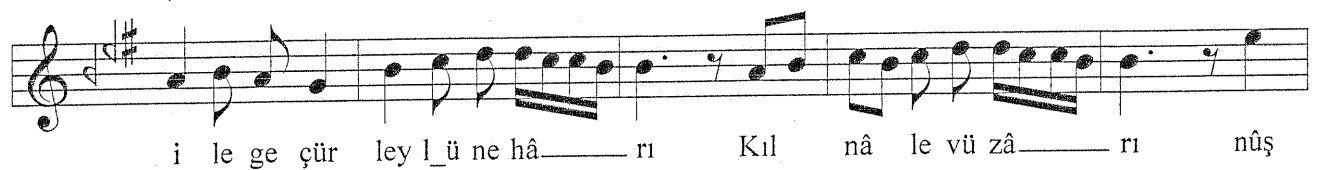
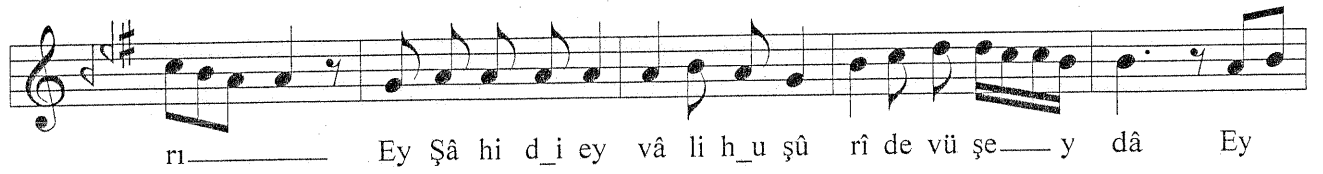
rı Zî san 'a tı câ rî Zî kud re ti Bâ rî Âh

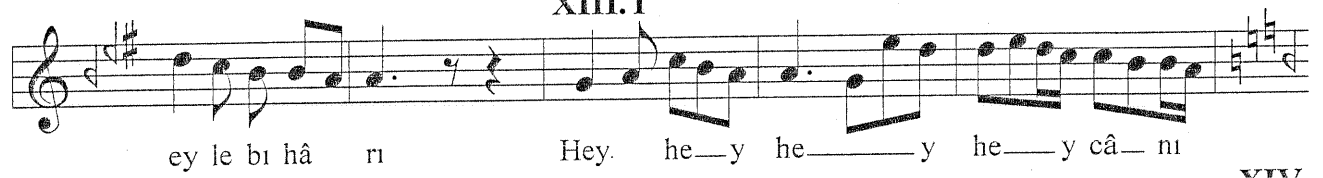
Uş şâ kî ka târ ey le di 'ışk iç re Mu ham med Ol şâ hı mü mec

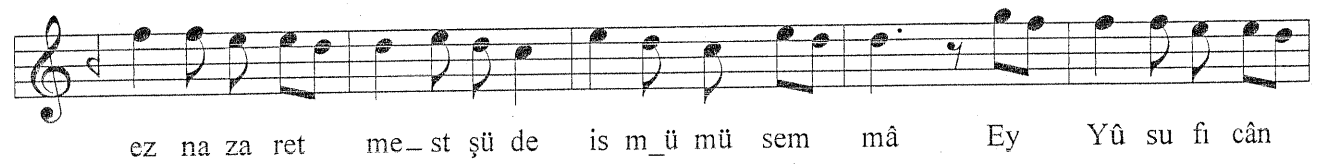
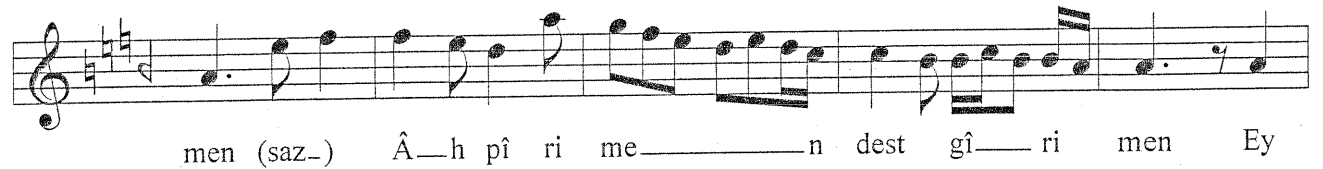
ced Ol mat la bî mak sad Ey üş tü rü dil sen o la gör

XIII.T

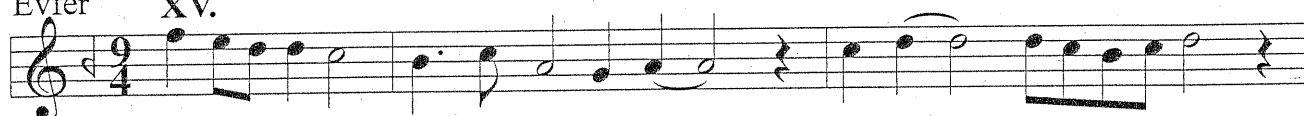

XIV.

Dördüncü Selâm

Evfer XV.

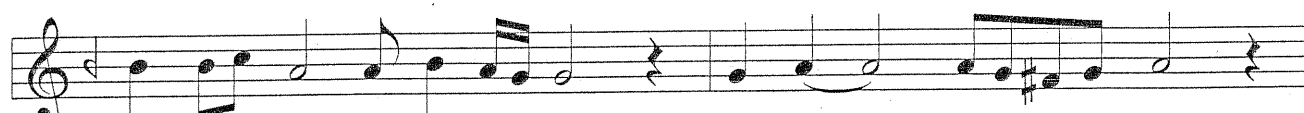
Su— l tâ ni me nî â— h su— l tâ

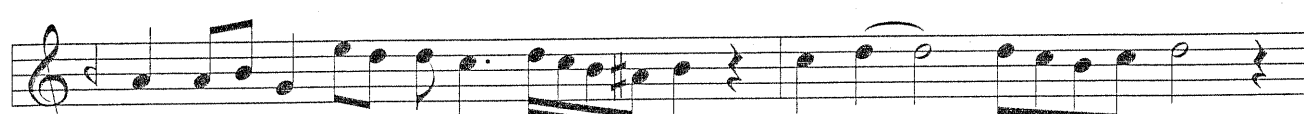
ni me nî Â— h Ve— n de— r

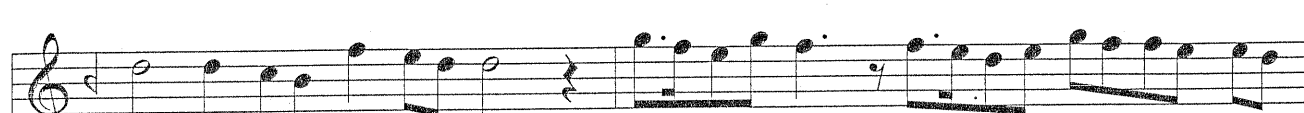
di— l ü câ— n câ— n î mâ

ni me nî Â— h De— r men

be de mî â— h me— n zin

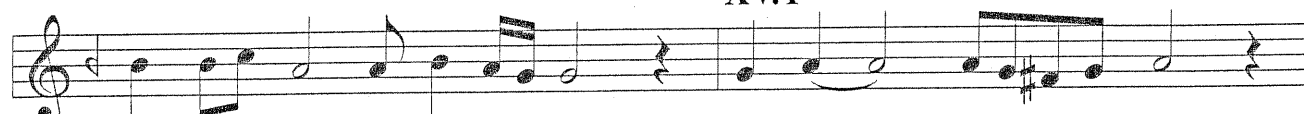

de şe ve— m Â— h Ye— k câ— n

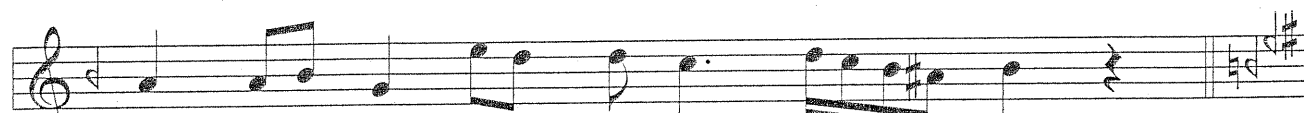

çi— bü ve— d ve— d sad câ

XV.T

ni me nî Â— h Î— mâ

ni me nî

Düyek

Segâh Son Peşrev

Tanbûrî Hızır Ağa

The musical score is written on ten staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/8 time signature. The melody is characterized by a series of eighth and sixteenth notes, often grouped together, with some notes marked with a fermata. The piece concludes with a final cadence on the tenth staff.

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

The musical score for "Yürük Semâî" is written in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of five staves of notation. The first staff begins with a treble clef, a 2/4 time signature, and a key signature of one sharp. The melody is composed of eighth and quarter notes, with a first ending bracketed over the final two measures. The second staff continues the melody, featuring a second ending bracketed over the final two measures. The third staff shows a first ending bracketed over the first two measures and a second ending bracketed over the next two measures. The fourth and fifth staves complete the piece with various rhythmic patterns and accidentals.

16.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

ای خسرو و ای شیرین ای نقش و خیالت خوش
هم آتش تو نادر هم آب زلالت خوش
ای نقش تو روحانی وی نور جلالت خوش
در وصل بکوش آخر ای صبح و صالت خوش
چون ماه بر آ امشب ای طالع و فالت خوش
آمیخته ای با جان ای جور و محالت خوش
جان گفت بگوش دل کای دل مه و سالت خوش

"ای یوسف مه رویان ای جاه و جمالت خوش
ای چهره تو مه و ش آبست و در آتش
ای صورت لطف حق نقش تو خوشست الحق
ای مستی هوش آخر در مهر بجوش آخر
ای روز ز روی تو شب سایه موی تو
گر لطف و وصال آری و رجور و محال آری
دل گفت مرا روزی سالی گذرد زان مه

"تبریز بگو آخر با غمزه شمس الدین
کای فتنه جاویدان ای سحر حلالیت خوش"

Mevlânâ, DK., s. 482-483; gz. no: 1228

Ey Yûsuf-i mehrûyân ey câh ü cemâlet hôş

Ey Hüsrev ü ey Şîrîn ey nakş ü hayâlet hôş

Ey çehre-i tü mehveş âbest vü der âteş

Hem âteş-i tü nâdir hem âb-ı zülâlet hôş

Ey sûret-i lutf-i Hakk nakş-ı tü hoşest el-Hakk

Ey nakş-ı tü rûhânî v'ey nûr-i celâlet hôş

Tebrîz be-gû âhir bâ gâmze-i Şemsüddîn

K'ey fitne-i câvîdân ey sihr-i helâlet hôş

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

(Ey ay yüzlülerin Yûsuf'u, ey şerefi, ey güzelliği hoş dilber; ey Hüsrev, ey Şîrîn, ey yüzü gözü, ey hayâli güzel sevgili. Ey yüzü aya benzer dost, sanki bir sudur yüzün, fakat o suda ateş var; hem ateşin görülmemiş bir ateş, ham arı, duru suyun hoş. Ey Tanrı lûtfu'nun şekle, sûrete bürünmüş hâli, gerçekten de şeklin, sûretin hoş. Ey şekli, sûreti rûhânî güzel, pek hoş senin ululuk nûrun. Ey başların sarhoşluğu, sevgiyle bir çoş artık, ey vuslatının sabahı pek hoş sevgili, bizi vuslatına kavuşturmaya çalış artık. Gündüz yüzünden meydana gelir, gece, saçlarının gölgesidir; ey falı, tâlihi güzel, Ay gibi doğdu

gece. Lûtfeder, vuslatına erdirirsen de canla karılmışsın, birleşmişsin, çevreder, olmayacak eziyetlere kalkışırın da ey cevri de hoş, eziyetleri de hoş dilber. Gönül bir gün bana dedi ki: “Ay, elbette bir yıl olur, döner gelir.” Can, gönlün kulağına, “a gönül” dedi, Ayın da güzel, yılın da. *Ey Tebriz, artık Şemseddîn’in bakışına de ki: “Ey büyüclere de fitne olan, ey onları da sınavan, ey helâl büyüü hoş güzel.”*²³²

II.
"دیدم سحر آن شاه را بر شاه راه هل اتی
زان می که در سر داشتم، من ساغری برداشتم
گفتا چیست این ای فلان گفتم که خون عاشقان
گفتا چو تو نوشیده ای، دردیک جان جوشیده ای
آن دلبر سرمست من بستد قدح از دست من
در خواب غفلت بی خبر زو بو العلی و بو العلا
در پیش اومی داشتم، گفتم که ای شاه الصلا
جوشیده وصافی چو جان بر آتش عشق و ولا
از جان و دل نوش کنم، ای باغ اسرار خدا
اندر کشیدش همچو جان، کان بود جانرا جان فزا

از جان گذشته صد درج ، هم در طرب هم در فرج

می کرد اشارت آسمان کای چشم بد دور از شما

Mevlânâ, DK., s. 62, gz. no: 32

Didem seher ân şâh râ ber şâh-i râhî “Hel-etâ”

Der hâb-i gaflet bî-haber zübü’l-‘alâ vü bü’l-‘alâ

Z’ân mey ki der ser dâstem, men sâğarî ber dâstem

Der pîş-i o mîdâstem, güftem ki ey şâhe’s-salâ

MÜS TEF’ İ LÜN MÜS TEF’ İ LÜN MÜS TEF’ İ LÜN MÜS TEF’ İ LÜN
(Bahr-i recez)

(Seher çağı o pâdişâhı, “Hel eta” anacaddesinde gördüm, gaflet uykusuna dalmıştı, Abû-Ali’den haberi yoktu, Abû’l- Alâ’dan da. Başımı döndüren şarabtan bir kadeh doldurdum da önüne koydum, pâdişâhım dedim, hadi iç. “A filan” dedi, “bu ne?” “Âşıkların kani” dedim, “çoşup köpürmüş, aşk ateşinin üstünde can gibi aparı bir hâle gelmiş.” “Mâdemki sen içtin de can kabında köpürüp çoştun ey Tanrı sırlarının bağı, bahçesi” dedi, “ben de canla, gönülle içeyim o şarabı.” O sarhoş sevgilim elimden kadehi aldı, o cana canlar katan şarabı can gibi çekip içti. “Hem neş’ede, hem ferahta candan yüz mertebe ileriye geçti; gökyüzü, kemgöz uzak olsun sözden” diyordu.)²³³

²³² Mevlânâ, DKT., c.II, s. 91, gz.no. LXXXII.

²³³ Mevlânâ, DKT., c.I, s. 45, gz.no. XXVIII.

II.T. Yâr yüreğim yâr, del ciğerim yâr. Yâr yüreğim, del ciğerim gör ki neler var,
yâre haber var.

III.

ای جان جانی جان جان مستان سلامت می کند
ای تو چونین و صد چونان مستان سلامت می کند

(Âh) Ey cân-i cânî cân-i cân mestân selâmet mîkuned

(Âh) Ey tü çünîn ü sad çünân mestân selâmet mîkuned

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN
(Bahr-i recez)

(Ey cânımın ve sarhoşların cânının cânı! Onun bunun gibi yüzlerce sarhoşa selâmet
veren sen!)²³⁴

IV.

"فخر جمله ساقیانی ساغرت در کار باد
"ای زنوشانوش بزم هوشها بیپوش باد
چون زنان مصر جان را دست و دل مجروح باد
ساقیا از دست تو بس دستها از دست شد
مغز ما پر باد و مشک ما پر آب باد
شاه خوبان میر ما و عشق گیرا گیر ما
چشم تو مخمور باد و جان ما خمار باد
وی ز جوشا جوش عشقت عقل بی دستار باد
یوسف مصری همیشه شورش بازار باد
مست تو از دست تو پیوسته بر خوردار باد
باد ما را و آب ما را عشق پذیرفتار باد
جان دولت یار ما و بخت و دولت یار باد
سر کشیم و سر خوشیم و یکدگر را می کشیم
این وجود ما همیشه جاذب اسرار باد

Mevlânâ, *DK.*, s. 310, gz. no: 748

²³⁴ Bu beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Fahr-i cümle sâkiyânî sâğaret der kâr-bâd

Çeşm-i tü mahmûr-bâd ü cân-ı mâ humâr-bâd

Ey zinûşâ nûş-i bezmet hôşhâ bihôş-bâd

V'ey zicûşâ cûş-i 'aşkat 'akl-i bî-destâr-bâd (hey yâr hey dost)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

(Bütün sâkîlerin övündüğü sâkîsin sen, gece gündüz, işte güçte ol; gözüün dâima mahmur olsun, canımız da boyuna içsin dursun. A güzel, içildikçe içilen meclisinde akılların, akılları başlarından gitsin; a dilber, coştukça coşan aşkınla ne baş kalsın, ne sarık. Mısır'daki kadınlar gibi canın gönlü de doğransın, elleri de; Mısır Yûsuf'u da boyuna çarşının pazarın birbirine girmesine sebep olsun. A sâkî senin elinden ne eller, elden çıktı; sarhoşun, senin elinle boyuna murâdına ersin. Kafamız yellere, kırbamız sularla dolsun; yelimizi de aşk kabullensin, suyumuzu da aşk. Güzeller pâdişâhı, beyimiz efendimiz olsun, aşk tutsun, kapsın, kucaklasın bizi, devletin, ikbâlin canı dostumuz olsun, talihle baht, eşimiz. Baş çekmedeyiz, başımız hoş, birbirimizi çekip kucaklıyoruz; şu varlığımız, dâima sırları kendisine çeksin dursun.)²³⁵

V.

گه بال زنان همچون ملکم	"گه چرخ زنان همچون فلکم
من زان ویم من نی مشترکم	"چرخم بی حق رقصم بی حق
آن کان نمک زان با نمکم	چون دید مرا بخريد مرا
بدريد يقين انبان شکم	شيرست يقين در بيته جان
قاضی کندش روزی ملکم	آن کو بقضا دادست رضا
حد نیست مرا هرچند یکم	یا جوج منم ما جوج منم
بر بند دهان در باغ در آ	
تا کم نکنی خطهای چکم	

Mevlânâ, DK., s. 659-660; gz. no: 1749

²³⁵ Mevlânâ, DKT., c. III, s. 421, gz.no. L.

Geh çerh-i zenân hem çün felekem
Geh bâl-i zenân hem çün melekem
Çerham pey-i Hakk raksam pey-i Hakk
Men zân-i veyem men nî müşterekem

MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez)

(Kimi gökyüzü gibi dönmedeyim; kimi melek gibi kanat çırpımadayım. Dönüşüm de Tanrı için, oynayışım da Tanrı için. Onunum ben, onunla birleşmiş, ortak olmuş değilim ama. O tuz mâdeni beni gördü de satın aldı; o yüzdenden tatlıyım, tuzluyum böyle. Can ormanında gerçekten de bir arslan var; gerçekten de karnımın dağarcığını yırttı, gitti. Kazâya rızâ vereni pâdişâhım, bir gün olur kadı diker. Ye'cuc da benim Me'cuc da ben; birim ama sayı, sınır yok bana. Ağzını yum da bağa gir; gir de tapımdaki yazıları yitirme.)²³⁶

V.T. Hey hey mahbûb-i men, hey hey mergûb-i men. Hey hey matlûb-i men, hey hey makbûl-i men.

İkinci Selâm

VI.

Sultân-ı menî (âh) sultân-ı menî
(Âh) V'ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Der men be-demî (âh) men zinde şevem
(Âh) Yek cân çi büved sad cân-ı menî.²³⁷

VI.T. Âh îmân-ı menî.

²³⁶ Mevlânâ, *DKT.*, c. VII, s. 541-542, gz.no. XLVII.

²³⁷ Bkz. s. 69-70.

Üçüncü Selâm

VII.

آن فریدون جهان معنوی
بز هود برهان قدرش مثنوی
من چه گویم وصف آن عالیجناب
نیست پیغامبر ولی دارد کتاب

Ân ferîdûn-i cihân-ı mânevî (belî yâr-i men)
Bezhüved bürhân-ı kadreş mesnevî (belî yâr-i men)
Men çi gûyem vasf-ı ân ‘âlicenâb (belî yâr-i men)
Nîst peygâmbere velî dâred kitâb (belî yâr-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddese)

(O; ma'nevî dünyânın Ferîdûn'udur. Onun kadriinin delîli, *Mesnevî*'dedir. (*Mesnevî* anlatır.) Ben, onun yüce vasfına ne söyleyeyim? Peygamber değil ama kitabı var.)²³⁸

Ali Nihad Tarlan, "Mevlânâ" başlıklı bir makalesinde bu kıt'anın son beytini örnek olarak verirken, bu beytin Molla Câmî'ye ait olduğunu kaydetmektedir.²³⁹

VIII.

Ey ki hezâr âferin (dost dost) bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur
(hüsrev ü hâkân olur)
Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur
(bây ise sultân olur)²⁴⁰

²³⁸ Bu mısraların tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

²³⁹ Ali Nihad Tarlan, "Mevlânâ", *Hız. Mevlânâ ve Mevlevî Âyinleri*, İstanbul 1969, s. 7.

²⁴⁰ Bkz. s. 71.

IX. "ای قوم بحج رفته کجایید کجایید
 معشوق تو همسایه و دیوار بدیوار
 معشوق همینجاست بیاید بیاید"
 "گر صورت بی صورت معشوق بینید
 همخواجه وهمخانه وهم کعبه شما بید"
 ده بار ازان راه بدان خانه برفتید
 یکبار ازین خانه برین بام برآید
 آن خانه لطیفست نشانهاش بگفتید
 از خواجه آن خانه نشانی بنمایید
 یک دسته گل کو اگر آن باغ بدیدیت
 یک گوهر جان کو اگر از بحر خدایید

با این همه آن رنج شما گنج شما باد

افسوس که بر گنج شما پرده شما بید

Mevlânâ, DK., s. 274, gz. no: 648

Ey kavm be-hac refte kücâyîd kücâyîd

Ma'şuk hemîncâst beyâyîd beyâyîd

Ger sûret-i bî-sûret-i ma'şuk bübînîd

Hem hâce vü hem hâne vü hem ka'be şümâyîd

MEF' Û LÜME FÂ Î LÜ ME FÂ ÎLÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

(*A hacca giden topluluk, neredesiniz, neredesiniz? Sevgili buracıkta; geliniz, geliniz.* Sevgilin, senin komşun, hem de duvarı duvarına bitişik komşun; hâl böyleyken siz, başı dönmüş bir hâlde çölde hangi havaya uymuşsunuz? *Sûretsiz sevgilinin yüzünü bir görürseniz ev sahibi de sizsiniz, ev de sizsiniz Kâ'be de siz.* On keredir o yoldan o eve gittiniz; bir kere de şu evden şu dama çıkın. O ev güzel; eserlerini, izlerini söylediniz; o ev sâhibinin izlerini de gösterin. O bahçeyi gördüyseniz, nerede bir demet gül? Tanrı denizindenseniz, nerede bir can incisi? Bütün bunlarla beraber o zahmetleriniz, define olsun size; fakat yazıklar olsun ki kendi definenize kendiniz perdesiniz.)²⁴¹

IX.T. Yâr-i men yâr. Âh yâr-i men yâr. Âh yâr-i men. Yâr-i merâ, dost yâr-i men vay.

²⁴¹ Mevlânâ, DKT., c. VII, s. 14, gz.no. XVI.

X.

سرّ دل عاشقان ز مطرب شنوید
 با ناله او بگرد دلها بروید
 در پرده چه گفت؟ اگر بدو می گروید
 یعنی که ز پرده هیچ بیرون مروید

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 922

Sırr-i dil-i 'âşıkân zi mutrib şinevîd

Bânâle-i o be-gird-i dilhâ birevîd

Der perde çi güft eğer bed ü mîgirevîd

Ya'nî ki zi perde hiç bîrûn mirevîd

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb3)

(Âşıkların gönüllerindeki sırrı, çalgıcılardan dinleyin. Onun inlemeleriyle, feryâdlarıyla beraber olun, gönüllerin etrafında dönün dolaşın. Çalgıcı, perde içinde ne dedi? Sazının ahengi ile ne söyledi? Eğer ona kulak verirseniz, "perdeden hiç dışarı çıkmayınız", "dediğini duyarsınız".)

XI.

بکوی خسته دلانی رحیم باش رحیم	"بیار مطرب بر ما کریم باش کریم
چو دل مباح مسافر مقیم باش مقیم	"دلم چو آتش چون دردمی شود زنده
که ای مسافر این ره یتیم باش یتیم	بیامد آتش و بر راه عاشقان بنشست
چو شعلهای خلیلی نعیم باش نعیم	ندا رسید بآتش که بر همه عشاق
بزیر پای عزیزان گلیم باش گلیم	گلیم از آب چو خواهی که تا بروی آری
مشال دانه در رو یتیم باش یتیم	چو بایدت که ترا بگردایه ارب بود
درست راست نیاید دو نیم باش دو نیم	درست و راست شدای دل که در هواد لرا

الف مباح ز ابجد که سر کشی دارد

مباح بی دوسر تو چو جیم باش چو جیم

Mevlânâ, *DK.*, s. 658, gz. no: 1744

Be-yâr mutrib ber mâ kerîm ü bâş-ı kerîm

Be-gûy haste dilân-ı rahîm ü bâş-ı rahîm

Dilem çü âteş çün der demî şevêd zinde

Çü dil mebâş-i misâfir mukîm ü bâş-ı mukîm

ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes)

(*Getir meclisimize çalgıyı, kerem sahibi ol bize karşı, kerem sahibi; hasta gönüllerin mahallesinde merhametli davran, merhametli. Gönüm, ateş gibi tütüp yanarak, şarab gibi coşup köpürerek dinliyor; gönül gibi konaktan konağa konan bir yolcu olma, bir yerde yerleş, bir yeri yurt edin.* Ateş, çıkageldi de âşıkların yoluna oturdu; yâni “a bu yolun yolcusu” diyor, “kork canından, kork.” Ateşe ses geldi: Bütün âşıklara, Halil’i saran yalımlar gibi güllük gülistânlık kesil, nîmet ol, nîmet. Kilimini sudan çıkarmak istiyorsan azîzlerin ayak bastıkları yerlere döşen, kilim ol, kilim. Denizin daima sana dadılık etmesini istersen yüzü, eşsiz, tek inci gibi yetim ol, yetim. A gönül, bu söz, doğru düzen bir sözdür; havalara kapılan gönül, bütün bir halde, düz bir halde kalamaz, kırıl dökül, ikiye yâni, ikiye. Ebced’in elifi olma, o baş çeker, böbürlenir; dal gibi de eğri olma, iki büklüm ol, cım kesil, cım.)²⁴²

XII.

(Âh) Hey hey ne acâyip bezemiş Hüsn ile Bârî

Bu sûreti yâri bu nakş u nigâri

(Âh) Hey ehl-i nazar kim göre Tahsîn ola kârî

Bu çeşm ü izârî kalmaya karârî

(Âh) Ey mutrib-i dil-keş ele al çeng ü rebâbî

Çâk eyle hicâbî ref eyle nikâbî

Ey sâki-i meh-veş taşa çal şîşe-i ârî

Sor câm-ı ukarî def eyle humârî

Ey şâhid-i zerrâk u müzevir ko riyâyî

Tut râh-ı fenâyî derk eyle Hudâ’yî

Şest-i şehe düş mâhi-i ‘ışk ol ko kenârî

Bul şâh-ı şikârî terk eyle feşârî

MEF’ Ū LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Ū LÜN

(MEF’ Ū LÜ FE Ū LÜN MEF’ Ū LÜ FE Ū LÜN) (Bahr-i hezec-i mekfûl)

²⁴² Mevlânâ, DKT., c. III, s. 257, gz.no. CLXXVII.

XIII.

(Âh) Hey hey nedir ol hâl-i muanber ruh-ı enver

Ol sâki-i kevser ol rûh-ı musavver

(Âh) Seyret nice cem'eylemiş ol nûr ile nânı

Zî san'at-ı cârî Zî kudret-i Bâri

(Âh) Uşşâkı katâr eyledi 'ışk içre Muhammed

Ol şâh-ı mümecced ol matlab-ı maksad

Ey üştür-i dil sen olagör pîş-i katârı

Çek 'ışk ile bâri ye derd ile hârı

Ey Şâhidî ey vâlih u şûrîde vü şeydâ

Ey bî-ser ü bî-pâ divâne vü rüsvâ

Derd ile belâ ile geçür leyl ü nehârı

Kıl nâle vü zârı nûş eyle bihârı

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN

(MEF' Û LÜ FE Û LÜN MEF' Û LÜ FE Û LÜN) (Bahr-i hezec-i mekfûl)

Abdûlbâki Gölpınarlı, XII ve XIII. bölümlerde güfte olarak kullanılan bu beyitlerin Şâhidî'ye ait olduğunu kaydetmektedir.²⁴³

XIII.T. Hey hey hey hey cân-ı men. Âh pîr-i men destgîr-i men.

²⁴³ Abdûlbâkî Gölpınarlı, MSM, s. 107-108.

XIV.

ای یوسف جان گشته زلبهای شکر خا
 هین وقت لطیفست از ان عربده بازا
 ای جان ولی نعمت هر وامق و عذرا
 هم جنت فردوسی و هم سدره خضرا
 گویند خسیسان که محالست و علا
 تا چرخ برقصد آید و صد زهره زهرا
 می غرد و می برد از آنجای دل ما
 کانچا که توی خانه شود گلشن و صحرا
 این نور خدایست تبارک و تعالی
 اول غم و سودا و باخر ید بیضا
 یارب خبرش ده تو ازین عیش و تماشا
 فریاد بر آرد که تمنیت تمنا
 شاباش زهی سلسله و جذب و تقاضا
 هر لحظه مرا گیرد این عشق زبالا

هر داد و گرفتگی که زبالاست لطیفست
 گر حاذق جدست و گر عشوه تیبیا

"ای از نظرت مست شده اسم و مسما
 ما را چه از آن قصه که گاو آمد و خر رفت
 ای شاه تو شاهی کن و آراسته کن بزم
 هم دایه جانمایی و هم جوی می و شیر
 جز این بنگوییم و گر نیز بگوییم
 خواهی که بگویم بده آن جام صبوحی
 هر جا ترشی باشد اندر غم دینی
 بر خیز بخیلانه در خانه فرو بند
 این مه ز کجا آمد وین روی چه رویست
 هم قادر و هم عاهر و هم اول و آخر
 هر دل که نلر زیدت و هر چشم که نگریست
 تا شید بر آرد وی و آید بسر کوی
 نگذاردش آن عشق که سر نیز بخارد
 در شهر چو من گول مگر عشق ندیدست

Mevlânâ, DK., s. 85, gz. no: 98

Ey ez nezâret mest şüde ism ü müsemmâ

Ey Yûsuf cân geşte zi lebhâ-i şekerhâ

În meh zi kücâ âmed v'în rûy-i çi rûyest

În nûr-i Hudâyest Tebârek ve Te'âlâ

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

(Ey (Sevgili)! Senin nazarından isim ve müsemmâ sarhoş olmuş, Ey Yûsuf cânlı! Şeker çiğneyen dudaklardan ('âşıkların mest) olmuş. Bu ay nereden geldi ve bu yüz, ne yüzdür? Bu, Tebârek ve Te'âlâ Hudâ'nın nûrudur.)²⁴⁴

²⁴⁴ Bu mısraların tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

Dördüncü Selâm

XV.

Sultân-1 menî (âh) sultân-1 menî

(Âh) V'ender dil ü cân î mân-1 menî

(Âh) Der men be-demî (âh) men zinde şevem

(Âh) Yek cân çî büved sad cân-1 menî²⁴⁵

XV.T. Âh î mân-1 menî.

²⁴⁵ Bkz. s. 69-70.

16.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{1.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_{1,5})^{2.m}$$

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{3.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_{1,5})^{4.m}$$

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{5.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_{1,5})^{6.m}$$

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{7.m}$$

$$B'(c_{1,5}+d'_{1,5})^{8.m}$$

II.

$$C(e_2+f_2)^{1.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$C'(e_2+f_2)^{4.m} + \text{II.T}(g_2+h_3)^{\text{söz}}$$

III.

$$D(i_2+j_2)^{1.m}$$

$$E(k_2+l_2)^{2.m}$$

IV.

$$F(m_1+n_1)^{1.m}$$

$$G(o_1+p_1)^{2.m}$$

$$H(r_1+s_1)^{3.m}$$

$$G(o_1+p_1+t_1)^{4.m}$$

V.

$$I(u_1+v_1)^{1.m}$$

$$J(y_1+z_1)^{2.m}$$

$$K(aa_1+ab_1)^{3.m}$$

$$L(ac_1+ad_1)^{4.m}+V.T\{(ae_1+aa'_1)+(ab_1+ad'_2)\}^{söz}$$

İkinci Selâm

VI.

$$A(a_{1,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+VI.T(g_2)^{söz}+\{(h_2+l_2+j_2)+(h_2+l_2+j_2)+(k_2+l_2+j_2)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VII.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{2.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$A(a^{3.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B'(c^{4.m}_{1,5}+e^{t_{10/8}})+VII.T\{(f_2+g_2)+(h_2+l_2)\}^{saz}$$

VIII.

$$C(j_3+k_3)^{1.m}$$

$$D(l_3+m_3+m'_3)^{2.m}$$

$$C(l_3+k_3)^{3.m}$$

$$D(l_3+m_3+m'_3)^{4.m}+VIII.T\{(n_2+o_2)(n_2+o'_2)+(p_2+r_2)+(p_2+r'_2)\}^{saz}$$

IX.

$$E(s_2+t_2)^{1.m}$$

$$F(u_2+v_2)^{2.m}$$

$$F'(u_2+v_2)^{2.m}$$

$$G(y_2+z_2)^{3.m}$$

$$G'(y_2+aa_2)^{3.m}$$

$$H(ab_2+ac_2)^{4.m}$$

$$H'(ab_2+ac_2)^{4.m} + \mathbf{IX.T} \{ (ad_2+ae_2)+(af_2+ag_2) \}^{s_0z} + \{ (ah_2+a_1_2)+(ah_2+a_1'_2) \\ +(aj_2+ak_2)+(aj_2+ak'_2) \}^{saz}$$

X.

$$I(al_2+am_2)^{1.m}$$

$$I'(an_2+am_2)^{2.m}$$

$$I''(an_2+am_2)^{2.m}$$

$$J(ao_2+ap_2)^{3.m}$$

$$J'(ao_2+ap_2)^{3.m}$$

$$I'(an_2+am_2)^{4.m}$$

$$I''(an_2+am_2)^{4.m}$$

XI.

$$K(as_2+at_2)^{1.m}$$

$$L(au_2+av_2)^{2.m}$$

$$M(ay_2+az_2)^{3.m}$$

$$N(ba_2+bb_2)^{3.m}$$

$$O(bc_2+bd_2)^{4.m}$$

$$O(bc_2+bd_2)^{4.m} + \mathbf{XI.T} \{ (be_2+bf_2)+(bg_2+bh_2) \}^{saz}$$

XII.

$$P\{(b_{13}+bj_{1,5})+(bk_{2,5}+bj'_{1,5})\}^{1.m}$$

$$P\{(b_{12,5}+bj_{1,5})+(bk_{2,5}+bj_{1,5})\}^{2.m}$$

$$R\{(b_{12,5}+bm_{1,5})+(bn_2+bo_{2,5})\}^{3.m}$$

$$S\{(bp_2+br_{1,5})+(bk_{2,5}+bj'_2)\}^{4.m}$$

$$S'\{(bs_2+br_{1,5})+(bk_{2,5}+bj'_2)\}^{5.m}$$

$$S'\{(bs_2+br_{1,5})+(bk_{2,5}+b^t_2)^{6.m}+XI.T\{(be_2+bf_2)+(bg_2+bh_2)\}^{saz}$$

XIII.

$$XII.aynıslı+XIII.T\{(bu_2+bv_2)+(by_2+bz_{1,5})\}^{söz}$$

XIV.

$$V(ca_{2,5}+cb_{1,5})^{1.m}$$

$$Y(cc_{2,5}+cd_{1,5})^{2.m}$$

$$Z(ce_{2,5}+cf_{1,5})^{3.m}$$

$$Y(cc_{2,5}+cd_{1,5})^{4.m}$$

Dördüncü Selâm

$$A(a_{1,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+XV.T(e^t_2)^{söz}$$

16.4. Makam Analizi

Bu âyini “başladığı makamda bitenler” sınıfına dahil edebiliriz.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm dört beyittir. Birinci, üçüncü, beşinci ve yedinci; ikinci, dördüncü, altıncı ve sekizinci mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidirler. İlk grup mısralar, **dügâhta uşşâk makamı çeşni**siyle, **güçlü nevâ perdesinde** yarım karar yaparlar. İkinci grup mısralar, yine aynı çeşniyi gösterdikten sonra, **segâhta segâhli** kalış yaparlar. Bu bölümün sonundaki saz payıyla **nevâ perdesi** gösterilir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Tüm mısralar aynı besteye sahiptir. **Dügâh perdesinde uşşâklı** seyrederekler. **II.T.** Bu bölüm sözlü bir terennüm olup, **dügâhta uşşâklı** seyre devam eder,
- III. Bu bölüm bir beyittir. Birinci mısra, **segâhta hüzzam dörtlüsünü** kullanarak, **dügâh perdesini** gösterir. İkinci mısra ise, **kürdî yedenli segâh perdesinde hüzzam çeşnili** kalış yapar.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta uşşâk çeşni**siyle **nevâ perdesinde** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısralar aynı besteye sahiptir. Bu mısralar, **irak perdesinde eksik segâhli** ve **segâhta eksik ferahnâk dörtlüsü**yle asma kalış yaparlar. Dördüncü mısranın bitimindeki bir ölçülük sözlü terennümde, **segâhta eksik ferahnâk beşlisi**yle kalış görülür. Üçüncü mısra, **nevâda rastlı** yarım karar yaptıktan sonra, **irakta eksik segâhli** asma kalış gösterir.
- V. Bu bölüm iki beyittir. İlk üç mısra, **segâhta eksik ferahnâklı** asma kalışlar yaparlar. Dördüncü mısra ise, **dügâhta uşşâklı** karar eder. **V.T.** Bir söz terennümü olup, **dügâhta uşşâk çeşni**siyle seyrederek.

İkinci Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta uşşâklı, segâhta eksik ferahnâklı** kalışlarla **nevâ perdesini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **segâhta eksik segâhli** ve **rastta rastlı** asma kalışlar yapar. Üçüncü mısra, **segâhta eksik ferahnâklı** ve **nevâda bûselikli** kalışlar yapar. **VI.T.** Bu bölümün sözlü terennüm kısmı, **dügâh perdesi** civarında gezinip, **segâhta eksik ferahnâk dörtlüsü** gösterir. Saz terennümü ise, **yerinde segâh makamı çeşnileri** yaparak, **segâh perdesinde eksik ferahnâklı** karar verir.

Üçüncü Selâm

- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta uşşâklı** ve **segâhta eksik segâhli** kalırlar yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar ise, **yerinde uşşâklı** ve **rastlı** asma kalırlardan sonra **segâh perdesini** gösterirler. **VII.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölüm, **segâh makamı çeşnisi** yaparak, **segâh perdesine** bağlanır.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta uşşâk** ve **segâhta segâhli** asma kalırlar yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da; **rastta rastlı** ve **segâhta segâhli** asma kalırlar yaparlar. **VIII.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **dügâhta uşşâk** ve **segâhta segâh** kalırlarına devam eder.
- IX. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta uşşâklı** seyredip, **segâh perdesine** bağlanır. Diğer üç mısranın tekrarı vardır. Bu tekrarlar, mısraları ile aynı bestelidirler. Bu bahsedilen mısralar ve tekrarları, **dügâhta uşşâk** ve **segâhta segâh** asma kalırları yaparlar. **IX.T.** Bu bölümün sözlü terennüm ve saz terennümü kısımları, **segâhta segâh çeşnisi** gösterirler.
- X. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **rastta rastlı** seyirden sonra, **segâh perdesinde** kalır. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta hüseyinli** seyirden sonra, **segâh perdesinde** kalırlar. Mısraların tekrarları vardır, bunlar da mısralarla aynı besteye sahiptirler. Üçüncü mısra, **nevâ perdesi** civarında gezindikten sonra, bu perde üzerinde **rastlı** kalış yapar.
- XI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra; **dügâhta uşşâklı** asma kalış, ikinci mısra; **dügâhta hicaz geçkisi** yapar. Üçüncü mısra; **hüseyinîde hicaz** ve **nevâda nikrîz geçkilerinden** sonra **muhayyer perdesine** gelir. Bu mısranın tekrarı ise, **hüseyinîde hicazlı** ve **segâhta eksik ferahnâklı** seyirler yapar. Dördüncü mısra ve tekrarı ise, **rastta rastlı** ve **yerinde segâhli** asma kalırlar yaparlar. **XI.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **nevâda rast**, **dügâhta uşşâk** ve **segâhta eksik segâhli** kalırlar yapar.
- XII. Bu bölüm üç beyittir. Birinci ve ikinci mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **rastta rastlı** ve **dügâhta uşşâklı** kalış yaparak, güçlü **nevâ perdesini** gösterirler. Üçüncü mısra, **segâhta segâhli** asma kalırlardan sonra, **eviç perdesine** bağlanır. Son üç mısra ise, **dügâhta uşşâk makamı çeşnisi** gösterirler. **XII.T.** Bu bölümde de kullanılmıştır.
- XIII. Bu bölüm, XII. ile aynıdır. **XIII.T.** Bu bölüm, bir söz terennümü olup, **dügâhta uşşâk çeşnisi**ni kullanır.
- XIV. Bu bölüm iki beyittir. Bu bölüm, **dügâhta uşşâk çeşnilerine** devam edip, bu perdede karar yapar.

Dördüncü Selâm

XV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta uşşâk** seyrinden sonra, güçlü **nevâ perdesine** gelir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **rastta acemli rast** şeklinde seyredeler. Üçüncü mısra, **rast perdesi** civarında gezinip, **segâh perdesine eksik ferahnâklî** gelir. Daha sonra **nevâ perdesinde** kalır. **XV.T.** Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **dügâh perdesi** civarında gezindikten sonra, **segâh perdesinde eksik ferahnâk dörtlüsüyle** karar verir.

16.5. Usûl Analizi

Mâye âyîn-i şerîfinden önce, Nâyî Osman Dede'nin muzaaf devr-i kebîr usûlündeki segâh peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde dört beyittir. Mısralar üç usûldür.
- II. MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN MÜS TEF' Î LÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. **II.T.** beş usûllük bir söz terennümüdür.
- III. II. ile aynı vezinde bir beyittir. Mısralar dört usûldür.
- IV. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra iki usûldür. Dördüncü mısra ise bir ölçülük terennümüyle üç usûldür. İki tef' ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- V. MÜS TEF' Î LE TÜN MÜS TEF' Î LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra iki usûldür. Her tef' ile bir usûllüktür. **V.T.** Dört ölçülük sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- VI. MÜS TEF' Î LE TÜN MÜS TEF' Î LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. İlk mısra üçbuçuk, diğerleri dört usûldür. İlk mısra eksik ölçüdür ve usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Diğer mısralarda, usûlün Türk aksağı kısmından başlayan, sofyan kısımlarını "âh" terennümleri doldurmuştur. **VI.T.** İki ölçülük söz, onsekiz ölçülük "saz" terennümlerinden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VII. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar birbuçuk usûldür. İlk üç mısraın terennümleri 1/2 usûldür. Son mısraın terennümü ise bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: **VII.T.** Sekiz ölçülük aksak semâî usûlünde bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâîdir.

- VIII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar terennümlerle altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlar ile dokuz usûldür. Her tef'ile bir ölçüdür. Mısraların ilk "FÂ İ LÜN" tef'ilelerinin son heceleri bir sekizlik not, ikinci "FÂ İ LÜN" tef'ilelerinin son heceleri ise bir sekizlik not ve bir ölçü uzatılmıştır. Bunların dışındaki kapalı heceler dörtlük, açık heceler de sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VIII.T.** Onaltı ölçülük bir saz terennümüdür.
- IX.** MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. **IX.T.** Sekiz ölçülük söz ve onaltı ölçülük saz terennümünden oluşur.
- X.** MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 3) vezninde bir rubâîdir. Mısralar dört usûldür. "MEF" hecesi dışında, kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- XI.** ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Her tef'ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır. **XI.T.** Sekiz ölçülük bir saz terennümüdür.
- XII.** MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū LÜN (MEF' Ū LÜ FE Ū LÜN MEF' Ū LÜ FE Ū LÜN) (Bahr-i hezec-i mekfül) vezninde altı mısradır. Birinci ve üçüncü mısralar sekizbuçuk, ikinci ve dördüncü mısralar ise sekiz ölçüdür. **XI.T.** Burada da yer alır.
- XIII.** XII. ile aynıdır. **XIII.T.** Yedibuçuk usûllük bir sözlü terennümüdür.
- XIV.** MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Mısralar usûlün son "tek" darbından başlar ve dördüncü darbi olan "düm"de biterler. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: İkinci selâm ile aynıdır. **XV.T.** İki ölçülük bir sözlü terennümüdür.

Mâye âyîn-i şerîfinden sonra son peşrev olarak, düyek usûlünde Tanbûrî Hızır Ağa'nın segâh peşrevinin birinci hânesi ve son yürük semâî çalınır.

16.6. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

I. 1.5.7.m
2.4.6.8.m
3.m

II. 1.m
2.3.4.m

III.
IV.
V.

MEF.Ü LÜ_MEFÂ_î LÜN_(SAZ_)MEF' _û LÜ_ MEFÂ.î LÜN_(SAZ_)
MEF.Ü LÜ_MEFÂ_î LÜN_(SAZ_)MEF' _û LÜ_ MEFÂ.î LÜN_(SAZ_)
MEF.Ü LÜ_MEFÂ_î LÜN_(SAZ_)MEF' _û LÜ_ ME_FÂ_î LÜN_(SAZ_)
MÜS.TEF'_ î LÜN MÜS.TEF'_ î LÜN_(SAZ_)MÜS.TEF'_ î LÜN_(SAZ_)
MÜS.TEF'_ î LÜN MÜS.TEF'_ î LÜN_(SAZ_)MÜS.TEF'_ î LÜN_(SAZ_)
(AH_)MÜS.TEF'_ î LÜN MÜS.TEF'_ î LÜN_(SAZ_)MÜS.TEF'_ î LÜN_(SAZ_)
FÂ_İLÂ_TÜN FÂ_İLÂ_TÜN FÂ_İLÂ_TÜN FÂ_İLÂ_TÜN FÂ_İLÂ_TÜN FÂ_İLÂ_TÜN
MÜS.TEF'_ î LETÜN MÜS.TEF'_ î LETÜN MÜS.TEF'_ î LETÜN MÜS.TEF'_ î LETÜN

İkinci Selâm / Eyfer

9
4

VI. 1.m
2.4.m
3.m

MÜS_TEF'_ î LE TÜN MÜS_TEF'_ î LE TÜN MÜS_TEF'_ î LE TÜN
(AH_)MÜS_TEF'_ î LE TÜN MÜS_TEF'_ î LE TÜN MÜS_TEF'_ î LE TÜN
(AH_)MÜS_TEF'_ î LE TÜN MÜS_TEF'_ î LE TÜN MÜS_TEF'_ î LE TÜN

Üçüncü Selâm / Muzaaf Devr-i Kebir

28
4

VII. 1.2.m
3.m

(BELİ YÂ_Rİ_MEN
(BELİ YÂ_Rİ_MEN)

10
8

4.m

(BE_Lİ_YÂ_Rİ_MEN)

Üçüncü Selâm / Yürük Semâî

6
8

VIII. 1.3.m

2.4.m

IX. 1.3.m

2.4.m

X. 1.2.m

3.4.m

XI. 1.2.4.m

3.m

XII, XIII.1.m

XII, XIII.2.m

XII, XIII.3.m

XII, XIII.4.5.6.m

Ü LÜ FE Ü LÜN

(MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN FÂ İ LÜN (SAZ

(MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN FÂ İ LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

(LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (SAZ

Bu âyinin dördüncü selâmı (XIV), ikinci selâmı (VI.) ile aynıdır.

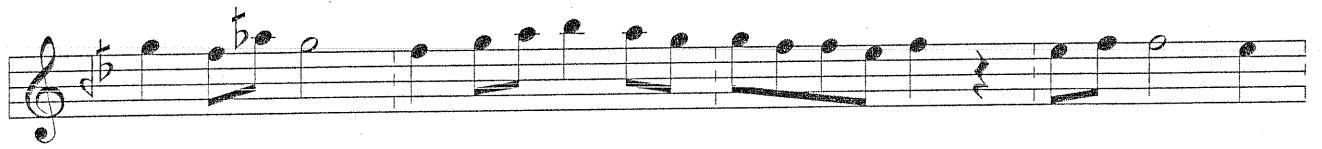
17. SABÂ- ZEMZEME MEVLEVÎ ÂYÎN-i ŞERÎFİ

17.1. Notası

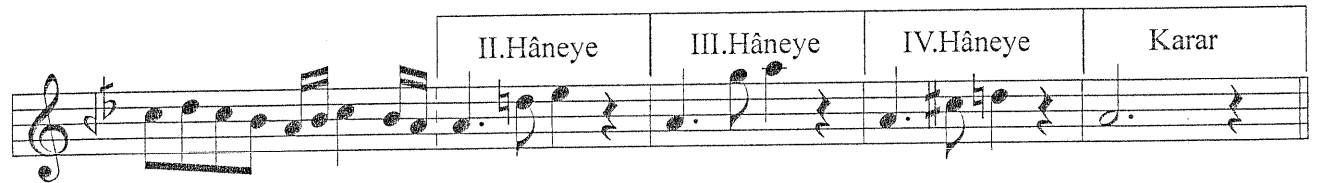
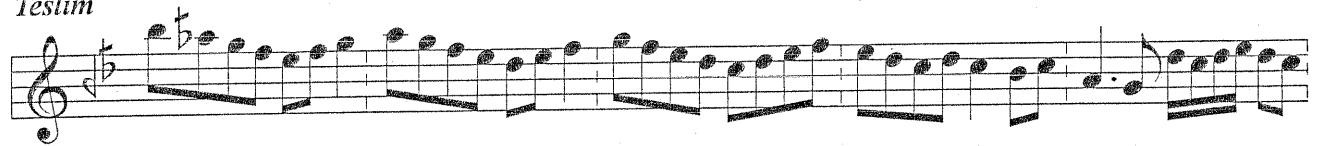
SABÂ PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Tanbûrî Osman Bey

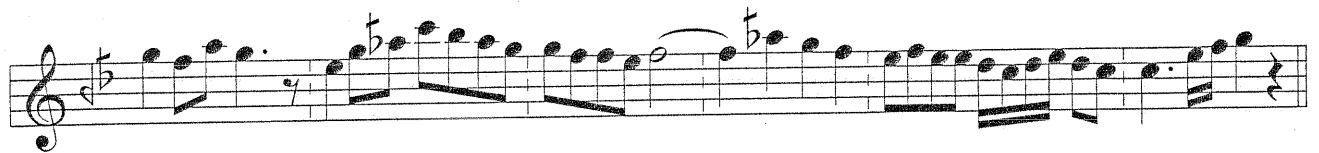
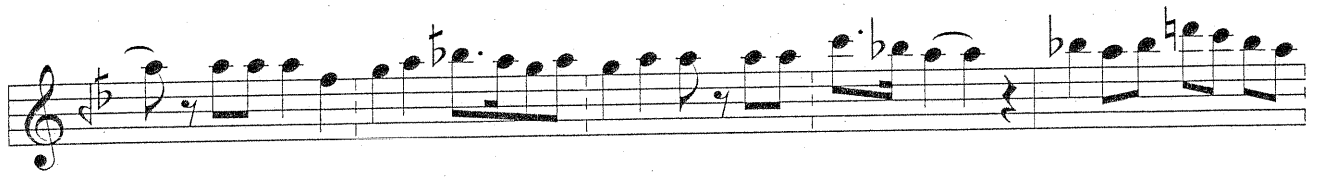

Teslim

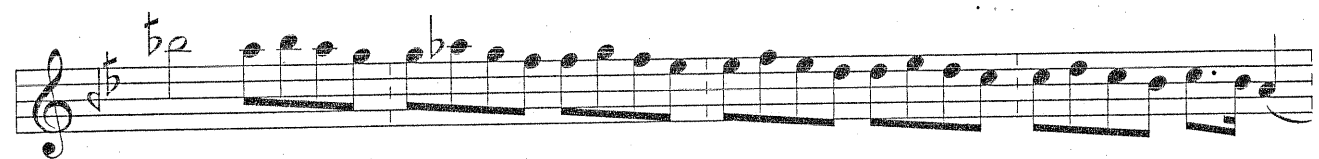
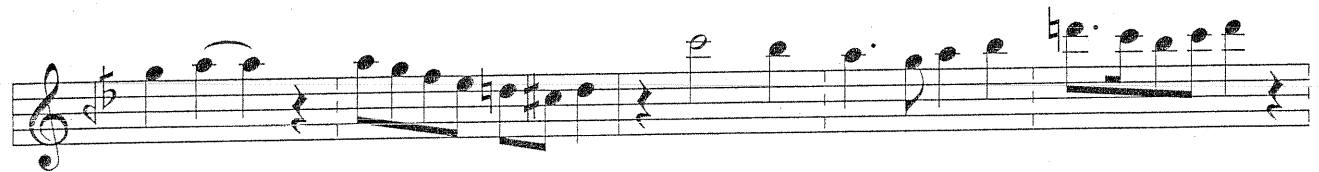
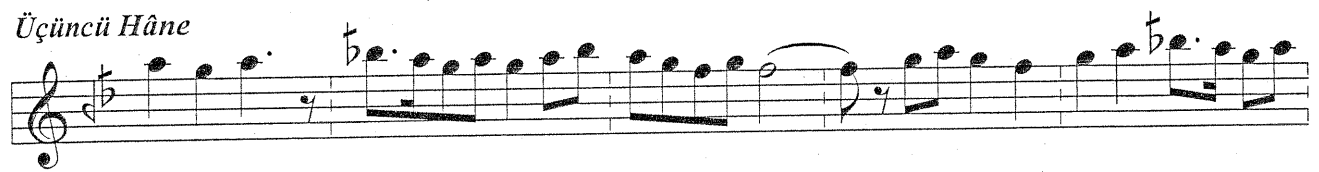

İkinci Hâne

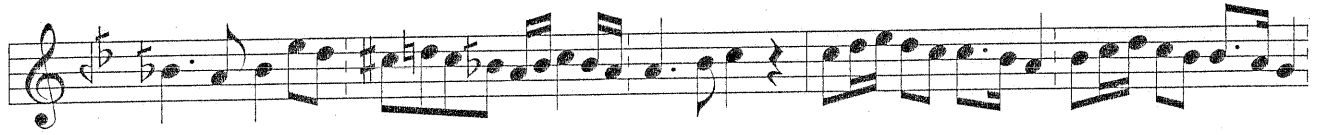

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

SABÂ-ZEMZEME MEVLEVÎ ÂYÎN-I ŞERÎFÎ

Birinci Selâm

Zekâî Dede

Devr-i Revân I.

Her çî—z ki â—n ho şe—st ne—
Tâ me—y ne şe ve—d de lî—li î—

—h ye—st müdâ— m hey yâr hey do—st ra' nâ—yi me—n
—n mer du mi 'â— m hey yâr hey do—st ra' nâ—yi me—n

câ—nî—me—n vâÿ Ver ne—y mey üçe—n g_ü s_ü re ti—
câ—nî—me—n vâÿ

—hû b_ü se mâ'— hey yâr hey do—st ra' nâ—yi me—n

câ—nî—me—n vay Ber hâ—sî he lâ—lî geş t_ü be—

—r 'â mî ha râ— m hey yâr hey do—st ra' nâ—yime—n

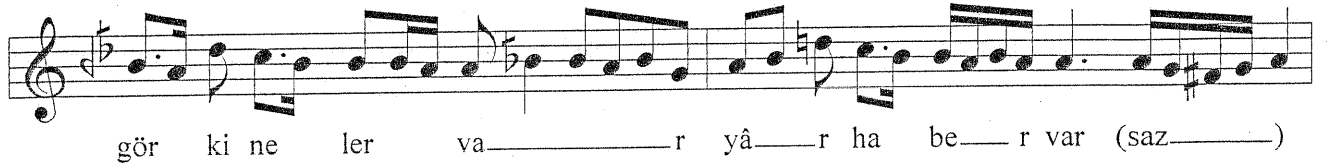
I.T

câ—nî—me—n vay He—y he—y he—y hey hey zi bâ—yimen

yâ r yâ r yâr yü re ğim yâ r yâryü re ğim delci ğe rim

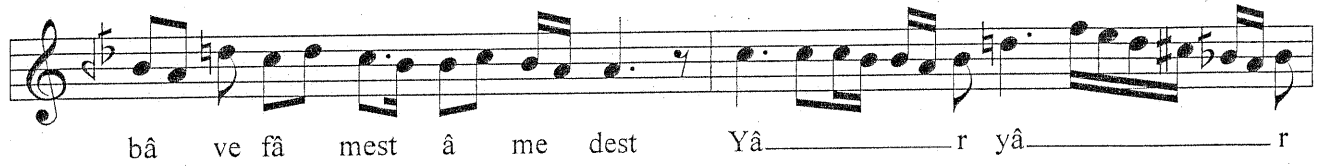

gör ki ne ler va r yâ r ha be r var (saz)

II.

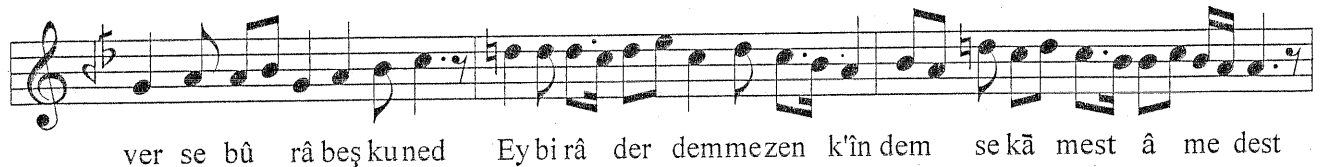
Mut ri bâ in perde zen k'ân yâ ri mâ mest â me dest V'ânha yâ ti bâ sa fâ î

bâ ve fâ mest â me dest Yâ r yâ r

yâ r yâ ri men (saz) Â bî mâ râ ger be ri zed

ver se bû râ beş kuned Ey bi râ der demmezen k'în dem se kâ mest â me dest

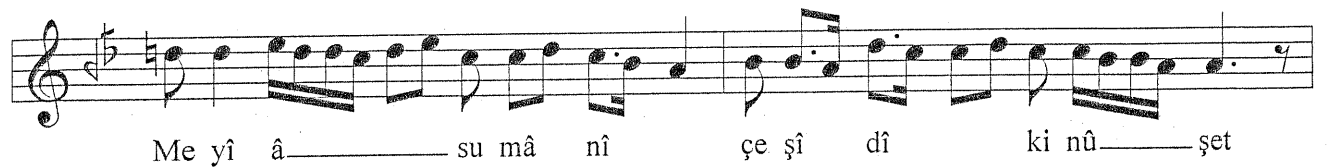

Yâ r yâ r yâ r yâ ri men (saz)

III.

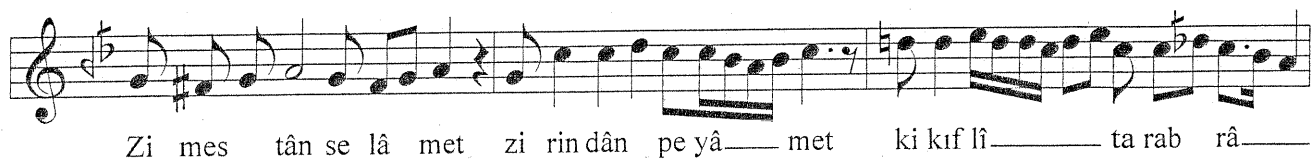
Be şâ hî ni hâ nî re sî dî ki nû şet

Me yî â su mâ nî çe şî dî ki nû şet

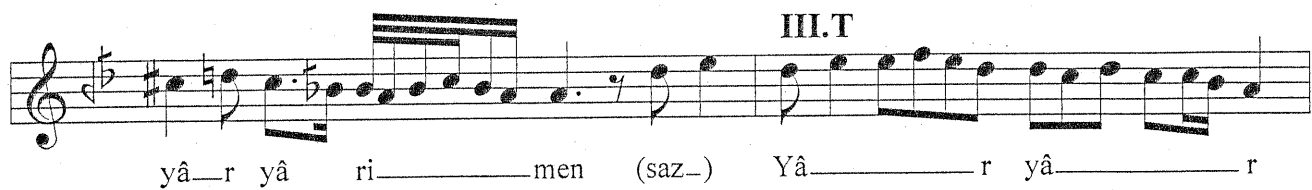
yâ r yâ r yâ r yâ ri men (saz)

Zi mes tân se lâ met zi rin dân pe yâ met ki kîf lî ta rab râ

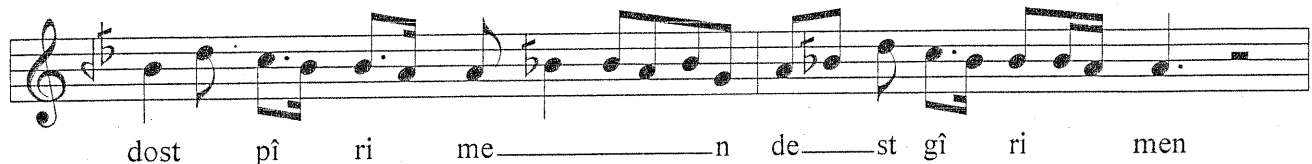
ki lî dî ki nû şet yâ r yâ r

yâ r yâ ri men (saz) Yâ r yâ r

â h mî ri me n do st do st

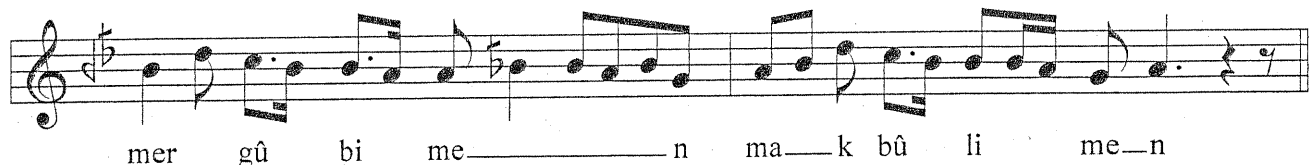
dost pî ri me n de st gî ri men

he y he y mah bû bi men

he y he y mat lû bi men he y he y

mer gû bi me n ma k bû li me n

İkinci Selâm

Evfer

IV.

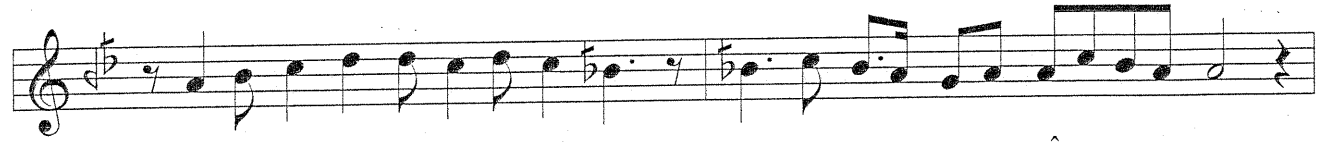
Sul tâ ni me nî

(Saz) sul tâ ni me nî

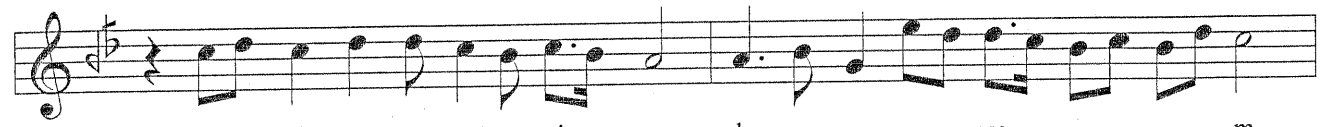
nî Ve n de r di l ü câ n

câ n î mâ ni me nî

Â h Der men be de mî

mî me n zi n de şe ve m

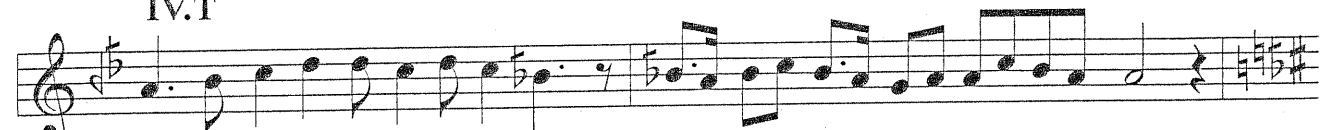

ve m Yek câ n çi bü ve d

ve d sa d câ ni me nî

IV.T

Â h î mâ ni me nî

Üçüncü Selâm

Frençin

V.

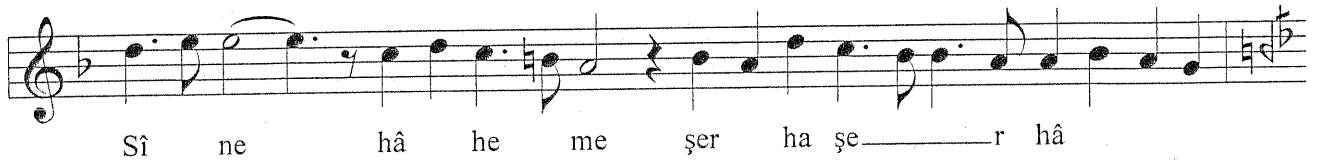
Bîş ne vî n ney çün hi kâ ye t
K'ez ne yî s tân tâ me râ bü b

mî ku ne d yâr be lî yâ ri men
rî de en d yâr be lî yâ ri men

Ez cü dâ yî hâ hi kâ ye t
Ez ne fî rem mer d ü ze n nâ

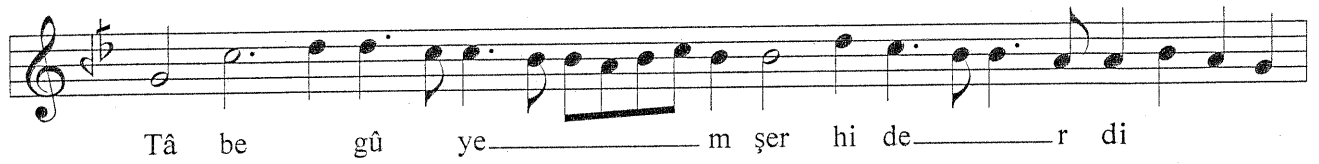
mî lî ku de ne d yâr be lî yâ ri men
lî de en d yâr be lî yâ ri men

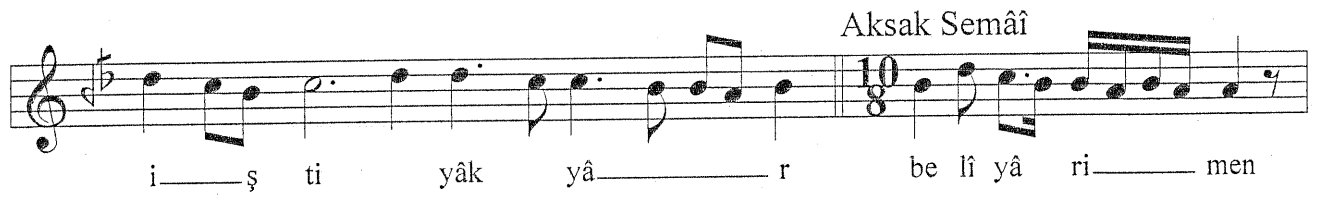
Sî ne hâ he me şer ha şe r hâ

e z fi râk yâ r be lî yâ ri men

Tâ be gû ye m şer hi de r di

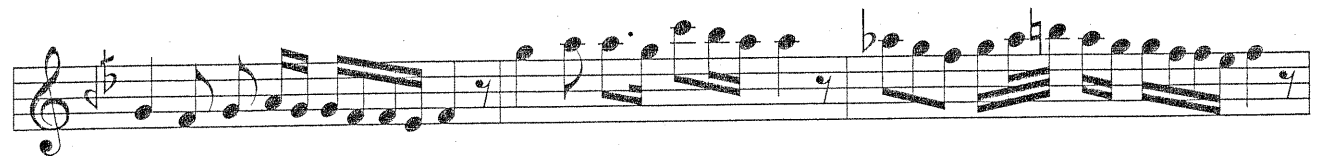

i ş ti yâk yâ r be lî yâ ri men

Aksak Semâî

V.T

Yürük Semâî

VI.

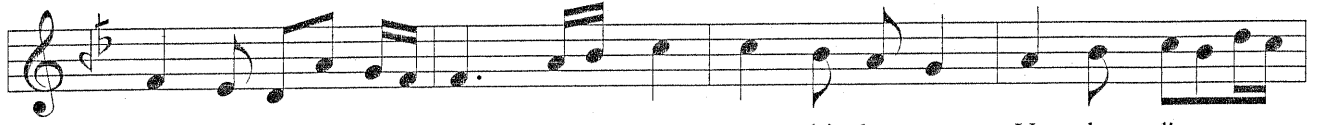
Ey ki he zâr â fe ri——n (saz——) bu ni ce sul tâ n_o lu——

r (saz——) Ku lu o lan ki şî le——r câ——nı——m

hüs re v_ü hâ kâ n_o lu——r hüs re v_ü hâ

kâ n_o lu——r (saz——) Her ki bu gün Ve le d'e——

—— (saz——) i na nu ben yüz sü re—— (saz——)

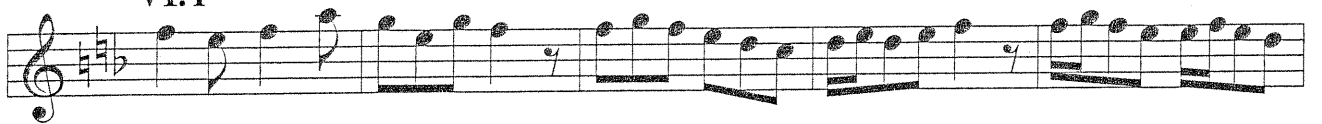

Yok su l_i se bâ y_o lu——r câ——nı——m bâ y_i se sul

tâ n_o lu——r bâ y_i se sul tâ n_o lu——r

VI.T

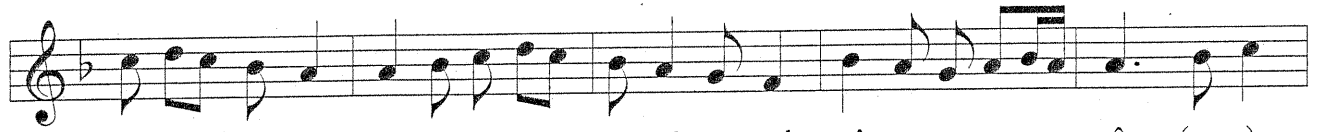
VII.

Pen be zi gû—ş dû—r kün

bân gi ne câ—t mî re sed yâ—r yâr (saz—) Â bî si yâ—

h der me rev k'â bî ha yâ—t mî re sed yâ—r yâr (saz—)

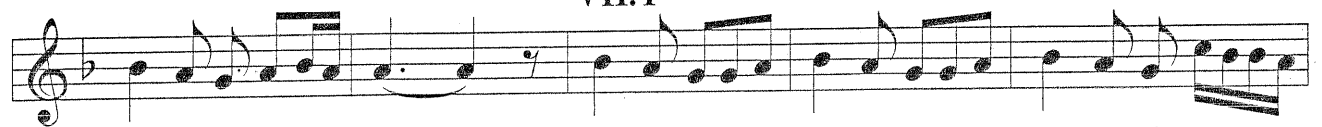

Nev be ti 'aş kı müş te rî ber se ri ça—rh mî ze ned yâ—r

yâr (saz—) Beh ri re vâ nî 'â şî kân sad sa la vâ—t mî re sed

VII.T

yâ—r yâr Do—st do—st dost yâr i me—n

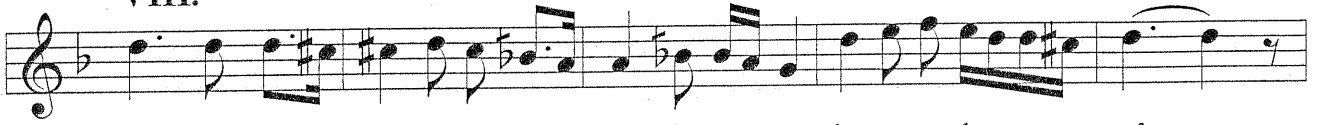

yâr (saz—) âh yâr i men yâr i me râ dost yâr i me—n va—y

VIII.

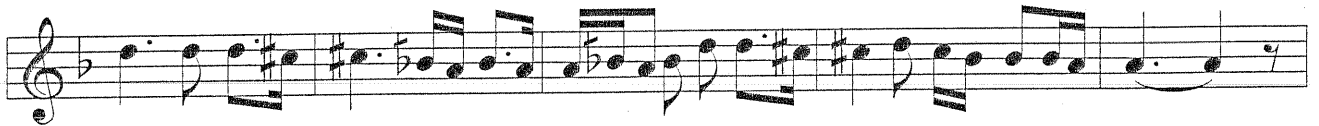
Dem be dem ez re hi dil pey ki ha yâ leş re se de— m yâ— r

Tâ be şî nev be ne v_ ez hüs— n_ü ce mâ leş re se dem yâr (saz—)

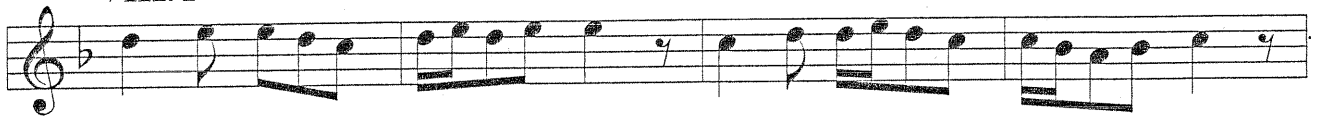

Yâ ra b_în bû yi ta rab ez ta ra fi fir dev sest yâ— r

Yâ ne sî mîst ki ez rû— zi vi sâ leş re se dem yâ— r

VIII.T

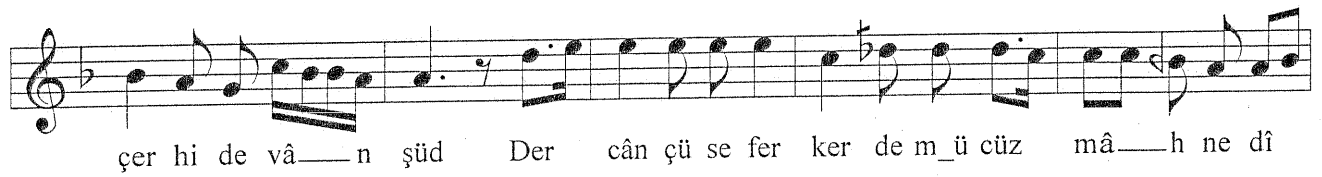
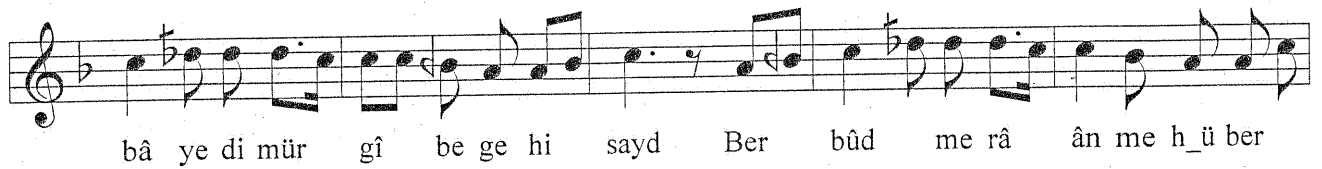
IX.

Â— h Ber çer hi se her gâh ye kî mâ— h 'a yân şüd Ez

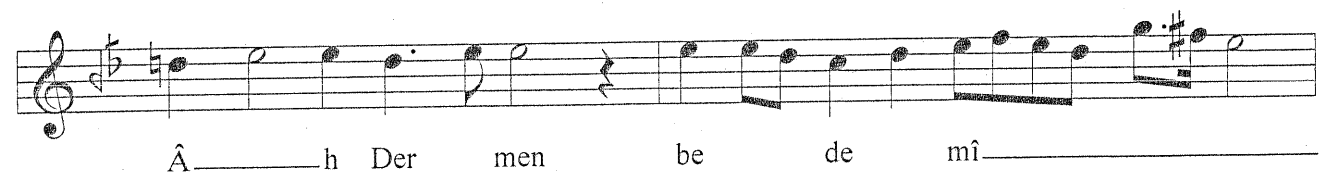
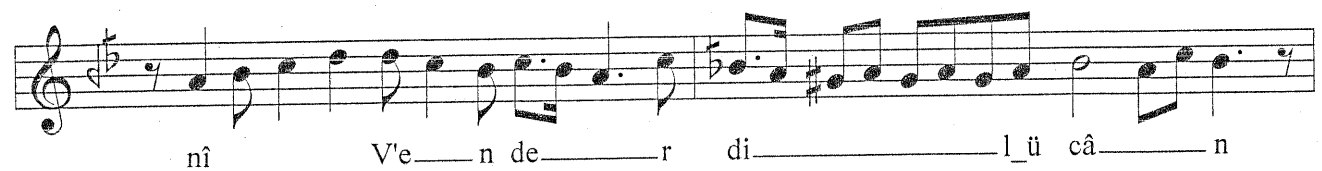
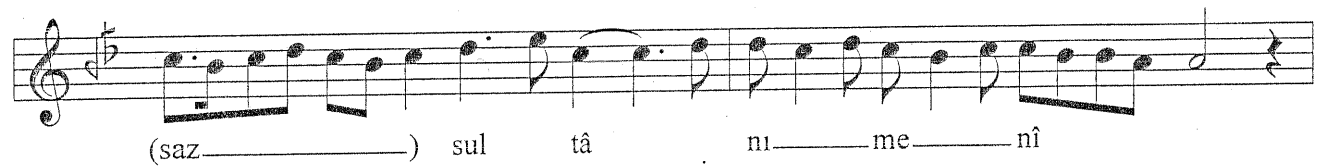
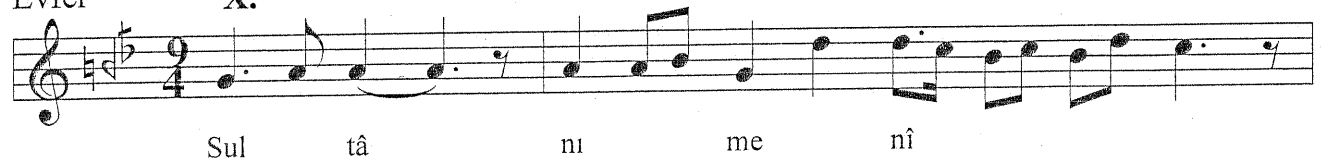
çerh fû rûd â me d_ü der mâ ni ge râ— n şüd Çün bâz ki be rü

Dördüncü Selâm

Evfer

X.

mî me n zi n de şe ve m

ve m Yek câ n çi bü ve d

ve d sa d câ nı me nî

*Son Peşrev
(Sabâ Çenberi)*

Düyek

1 2

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

The image shows a musical score for 'Yürük Semâî' in 3/8 time. The score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 3/8 time signature. The melody consists of a series of eighth and sixteenth notes. The second staff continues the melody and includes a repeat sign followed by two endings, labeled '1' and '2'. The first ending leads back to the beginning of the second staff, while the second ending concludes the piece. The notation includes various note values, rests, and accidentals (flats).

17.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

هر چیز که آن خوشست، نیست مدام
تا می نشود دلیل این مردم عام
ورنه می و چنگ و صورت خوب و سماع
بر خاص حلال گشت و بر عام حرام

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 1244

Her çîz ki ân hoşest, nehyest müdâm

(hey yâr hey dost ra'nâ-yı men cân-ı men vay)

Tâ mey neşevêd delîl-i îñ merdum-i 'âm

(hey yâr hey dost ra'nâ-yı men cân-ı men vay)

Ver ney mey ü çeng sûret-i hûb ü semâ'

(hey yâr hey dost ra'nâ-yı men cân-ı men vay)

Ber hâs-ı helâl geşt ü ber 'âm-ı harâm

(hey yâr hey dost ra'nâ-yı men cân-ı men vay)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)

(Hep hoş olan şey, nefsin sevdiği şeyler dince yasak edilmiştir. Çünkü, hoş giden şeyler, ârif olmayan kişileri, mânâ âlemine, o hoşluk diyârına doğru yönelmeye kılavuz olamazlar... Yoksa, gerçekte şarab, mûsikî, çeng, güzel yüz, semâ olgun kişilere helâldir, bilgisiz halka haramdır.)

I.T. Hey hey hey hey zibâ-yi men, yâr yâr yâr yüreğim yâr, yâr yüreğim del ciğerim gör ki neler var, yâre haber var.

II.

وان حیات باصفای با وفا مست آمدست
کوبدین شیوه بر ما بارها مست آمدست
ای برادردم مزن کین دم سقامست آمدست
کین سلیم القلب را بین کز کجا مست آمدست
آب و آتش بیخود و خاک و هوامست آمدست
بر جهم از گور خود کان خوش لقامست آمدست
با خدا باقی بود آن کز خدا مست آمدست
روی ساقی بین که خندان از بقامست آمدست

"مطر با این پرده زن کان یار مامست آمدست
گر لباس قهر پوشد چون شرر، بشناسمش
"آب ما را گر بر یزد و رسبورا بشکند
می فرییم مست خود را او تبسم می کند
آنکسی را می فریبی کز کمینه حرف او
گفتمش گرم بمیرم توری بر گور من
گفت آن کین دم پذیرد کی بمیرد جان او
عشق بیچون بین که جانر اچون قدح بر میکند

یار ما عشقست و هر کس در جهان یاری گزید
کز است این عشق بی ما و شمامست آمدست

Mevlânâ, DK., s. 187, gz. no: 391

Mutribâ in perde zen k'ân yâr-i mâ mest âmedest

V'ân hayât-i bâ-safâi bâ-vefâ mest âmedest

(C.T. Yâr yâr yâr yâr-i men)

Âb-ı mârâ ger berîzed ver sebûrâ beşkuned

Ey birâder dem mezen k'in dem sekâ mest âmedest

(C.T. Yâr yâr yâr yâr-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

(Çalgıcı, şu perdeden çal; çünkü sevgilimiz sarhoş bir halde geldi; o tertemiz, o vefâlı yaşayıp, sarhoş olmuş, çıkageldi. Kahr elbisesini giyinse bile kıvılcım gibi tanırım onu ben; çünkü o, bu şiveyle sarhoş bir halde çok geldi bize. *Suyumuzu dökerse, testimizi kırarsa bir söz söyleme kardeş, çünkü şimdi saka, sarhoş olmuş, sarhoş bir halde geldi.* Sarhoşumu aldatırım da o gülümser, şu "bön kişiye bak" der, sarhoş olmuş da nereden gelmiş ki? O kişiyi mi aldatmaya kalkışıyorsun? Ki onun küçüçük bir sözüyle ateş kendinden geçer, toprakla yel sarhoş olur gider. Ona dedim ki: "Ben ölürsem, sen de mezarımın başına gelirsen o güzel yüzlü, sarhoş bir halde gelmiş diye sıçrar, mezarımdan çıkarım." O dedi ki: "Kim inanır bu söze? Tanrıdan sarhoş olarak gelen kişinin, Tanrı'yla var olanın canı ölür mü hiç?" Niceliksiz, niteliksiz aşka bak, canı kadeh gibi dolduruyor; sâkinin yüzünü seyret, sevgiliyle buluşmuş da sarhoş olmuş, gelmiş. Herkes dünyada bir dost seçti, bizim sevgilimiz de, bizim dostumuz da aşk; çünkü bu aşk, Elest meclisinden bizsiz, sizsiz, sarhoş bir halde çıkagelmiştir.)²⁴⁶

²⁴⁶ Mevlânâ, DKT., c. III, s. 400, gz.no. XXVIII.

III. "بشاه نهانی رسیدی که نوشت
نگار ختن را حیات چمن را
ایا جان دلبر ایا جمله شکر
زمستان سلامت ز رندان پیامت
چه رعنا رقیبی چه شیرین طبیبی
سهی آسمانی چشیدی که نوشت
میان گلستان کشیدی که نوشت
چه ماهی چه شاهی چه عیدی که نوشت
که قفل طرب را کلیدی که نوشت
که در سر شرابی پزیدی که نوشت

دلا خوش گزیدی غم شمس تبریز
گزیده کسی را گزیدی که نوشت

Mevlânâ, DK., s. 223, gz. no: 494

Be-şâhî nihânî resîdî ki nûşet

Meyî âsumânî çeşîdî ki nûşet (yâr yâr yâr yâr-i men)

Zi mestân selâmet zi rindân peyâmet

Ki kıflî tarabrâ kilîdî ki nûşet (yâr yâr yâr yâr-i men)

FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN (Mütekaarib maksur)

(*Aşk olsun; gizli bir pâdişâha ulaştın. Âfiyetler olsun, göksal bir şarab içtin.* Hutun güzelini, yeşilliğin canını gül bahçesinde tuttun, çektin. Aşk olsun sana. A benim canım, a benim güzelim, a tüm şeker; ne Ay'sın, ne pâdişâhsın; bayramsın sen, kutlu olsun o çağın. *Sarhoşlardan selâmın gelir; rintlerden haberin, zevk, neş'e kilidinin anahtarısın sen.* Ne de güzel bir engelsin; ne de tatlı bir hekimsin, başta şarablar çoşturuyorsun âfiyetler olsun; sinsin, yarasın. A acı tatlı, şarab gibi acısın; kendi perdeni kendin yırttın; aşk olsun. A gönül Tebriz'li Şems'in gamını ne de güzel seçtin; seçilmiş birini seçtin, aşk olsun sana.)²⁴⁷

III.T. Yâr yâr âh mîr-i men, dost dost dost pîr-i men, destgîr-i men. Hey hey mahbûb-i men, hey hey matlûb-i men, hey hey mergûb-i men, makbûl-i men.

²⁴⁷ Mevlânâ, DKT., c. VII, s. 480-481, gz.no. III.

İkinci Selâm

IV.

Sultân-ı menî sultân-ı menî
V'ender dil ü cân î mân-ı menî
(Âh) Der men be-demî men zinde şevem
Yek cân çi büved sad cân-ı menî²⁴⁸

IV.T. Âh î mân-ı menî.

Üçüncü Selâm

V.

Bîşnev î n ey çün hikâyet mîkuned (yâr belî yâr-i men)
Ez cüdâyîhâ hikâyet mîkuned (yâr belî yâr-i men)
K'ez neyistân tâ merâ bübrîdeend (yâr belî yâr-i men)
Ez nefirem merd ü zen nâlîdeend (yâr belî yâr-i men)
Sîne hâhem şerha şerhâ ez firâk (yâr belî yâr-i men)
Tâ be-güyem şerh-i derd-i iştiyâk (yâr belî yâr-i men)²⁴⁹

VI.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur
(hüsrev ü hâkân olur)
Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur
(bây ise sultân olur)²⁵⁰

²⁴⁸ Bkz. s. 69-70.

²⁴⁹ Bkz. s. 220.

²⁵⁰ Bkz. s. 71.

VII. "آب سیاه در مرو کاب حیات می رسد" "پنبه ز گوش دور کن، بانگ نجات میرسد"
"بهر روان عاشقان صد صلوات می رسد" "نوبت عشق مشتری بر سر چرخ می زند"
زانک ز شه فقیر را عشر و زکات می رسد جمله چو شهد و شیر شو و ز خود خو د فقیر شو
جذبه اوست کز بشر صوم و صلوات می رسد رجعت اوست کاب و گل طالب دل همی شود

در ظلمات ابتلا صبر کن و ممکن ابا

کاب حیات خضر را در ظلمات می رسد

Mevlânâ, DK., s. 243, gz. no: 550

Penbe zi gûş dûr kûn, bâng-i necât mîresed (yâr yâr)

Âb-ı siyâh der merev k'âb-ı hayât mîresed (yâr yâr)

Nevbet-i 'aşk-ı müsterî ber ser-i çarh mîzened (yâr yâr)

Behr-i revân-ı 'âşıkân sad salavât mîresed (yâr yâr)

MÛF TE İ LÛN ME FÂ İ LÛN MÛF TE İ LÛN ME FÂ İ LÛN (Bahr-i hezec-i mahbûn)

(*Kulağından pamuğu çıkar, kurtuluş sesi geliyor; kara suya dalma; âb-ı hayât geliyor. Müşteri'nin aşk nöbetini gökyüzünde çalyorlar; aşıkların canlarına yüzlerce salavât gelmede. Baştan başa bal ol, süt kesil; kendinden yok, yoksul ol. Çünkü yok yoksul kişiye pâdişâhtan öşür gelmede, zekât gelmede. Balçık, gönül olmayı ister ya; onun rahmetindedir insan oruç tutar, namaz kılar ya, onun çekişindedir bu. Belâlara uğrayış karanlıklarında sabret, çekinme; çünkü Hızır'a da âb-ı hayât, karanlıklar diyarından geliyor.*)²⁵¹

VII.T. Dost dost dost yâr-ı men, yâr âh yâr-ı men yâr-ı merâ, dost yâr-ı men yâr vay.

²⁵¹ Mevlânâ, DKT., c. VII, s. 91, gz.no. XXI.

VIII. "دم بدم از ره دل پیک خیالش رسدم
 یا رب این بوی طرب از طرف فردوست
 این ز عشقت که مغزم ز طرب خیره شدست
 یا کبوتر بچگان از پر و بالش رسدم
 تابشی نو بنو از حسن و جمالش رسدم
 یا نسیمیست که از روز وصالش رسدم
 سر کشان از طرف غیب بمن می آیند
 وین مددها همه از لذت حالش رسدم
 Mevlânâ, DK., s. 619, gz. no: 1635

Dem-be-dem ez reh-i dil peyk-i hayâleş resedem

Tâbeşî nev-be-nev ez hüsn ü cemâleş resedem

Yâ rab îñ bûy-i tarab ez taraf-i firdevsest

Yâ nesîmîst ki ez rûz-i visâleş resedem

FÂ İ LÂ TÛN FE İ LÂ TÛN FE İ LÂ TÛN FE İ LÛN (Bahr-i remel)

(Her an, her lahza O'nun hayâlinin ulağı ulaşır bana, O'nun hüsnünden, cemâlinden yepyeni bir parıltı ulaşır bana. Yâ Rab! Bu neş'enin kokusu tarafından mıdır? Yoksa, vuslat gününden bana ulaşan bir meltem midir?)²⁵²

IX.

"بر چرخ سحرگاه یکی ماه عیان شد
 چون باز که بر باید مرغی بگه صید
 در خود چون نظر کردم خود را بندیدم
 در جان چو سفر کردم جز ماه ندیدم
 از چرخ فرود آمد و درمانگران شد
 بر بود مرا آن مه و بر چرخ دوان شد
 زیرا که در آن مه تنم از لطف چو جان شد
 تا سر تجلی ازل جمله بیان شد
 کشتی وجودم همه در بحر نهران شد
 و آوازه در افکند چنین گشت و چنان شد
 نقشی ز فلان آمد و جسمی ز فلان شد
 در حال گذارید و در آن بحر روان شد
 هر پاره کف جسم کزان بحر و نشان یافت
 آن بحر کفی کرد و بهر پاره از آن کف
 آن بحر بزد موج و خرد باز بر آمد
 نه چرخ فلک جمله در آن ماه فروشد
 بی دولت مخدومی شمس الحق تبریز
 نی ماه توان دیدن و نی بحر توان شد

Mevlânâ, DK., s. 274, gz. no: 649

²⁵² Bu mısraların tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

(Âh) Ber çerh-i sehergâh yekî mâh ‘ayân şüd
Ez çerh fûrûd âmed ü der mâ nigerân şüd
Çün bâz ki berübâyed-i mürgî be-geh-i sayd
Ber bûd merâ ân meh ü ber çerh-i devân şüd
Der cân çü sefer kerdem ü cüz mâh nedîdem
Tâ sırr-ı tecellî-i ezel cümle beyân şüd

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

(Seher çağı gökyüzünde bir ay görüldü; gökten indi de bize baktı. O Ay, doğan nasıl avını kaparsa o çeşit kaptı beni, göğe doğru uçtu gitti. Kendime baktım da göremedim kendimi, çünkü o Ay lûtfetti de bedenimde can oldu benim. Ezeli tecellî sırrı, tamamiyle anlaşılınca can âlemine sefer ettim, o Ay'dan başka birşey göremedim. Dokuz kat gök de o Ay'a karşı baş eğdi; varlık gemim tamamiyle denizde garkoldu, gitti. O deniz bir dalgalandı da akıl, gitti; ortalığa, “böyleydi, şöyleydi” diye bir sestir, yayıldı. Köpüklendi o deniz; köpüğün her biri de filânın şekli oldu, feşmânın bedeni. O denizden beliren her beden köpüğü, hemencecik eridi, denize karıştı, gitti. Efendiler efendisi Tanrı Şems'inin devleti olmadıkça ne Ay görülebilir, ne deniz kesilebilir insan.)²⁵³

Dördüncü Selâm

X.

Sultân-ı menî sultân-ı menî
V'ender dil ü can îmân-ı menî
(Âh) Der men be-demî men zinde şevem
Yek cân büved sad cân-ı menî²⁵⁴

X.T. Âh îmân-ı menî.

²⁵³ Mevlânâ, *DKT.*, c. VII, s. 12, gz.no. XIII.

²⁵⁴ Bkz. s. 69-70.

17.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_2+b_{1,5})^{1.m}+A.T(c_{1,5}+d_1)^{söz}$$

$$A(a_2+b_{1,5})^{2.m}+A.T(c_{1,5}+d_1)^{söz}$$

$$A(a_2+b_{1,5})^{3.m}+A.T(c_{1,5}+d_1)^{söz}$$

$$A(a_2+b_{1,5})^{4.m}+A.T(c_{1,5}+d_1)^{söz}+I.T\{(e_2+f_2)+(g_2+h_1)\}^{söz}$$

II.

$$B(1_1+j_1)^{1.m}$$

$$C(k_1+l_1)^{2.m}+C.T(m_2)^{söz}$$

$$B(1_1+j_1)^{3.m}$$

$$C(k_1+l_1)^{4.m}+C.T(m_2)^{söz}$$

İkinci Selâm

III.

$$D(n_1+o_1)^{1.m}$$

$$E(p_1+r_1)^{2.m}+E.T(s_2)^{söz}$$

$$F(t_1+u_1)^{3.m}$$

$$E(p_1+r_1)^{4.m}+E.T(s_2)^{söz}+III.T\{(u_1+v_2)+(y_2+z_1)+(u_2+v'_2+y_2)\}^{söz}$$

IV.

$$A(a_{1,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$D(b_2+c_2)^{4.m}+IV.T(d'_2)^{söz}+\{(g_2+h_2)+(l_2+j_2)+(h'_2+l_2)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

V.

$$A(a^{1.m}_{1,5} + b^t_{1/2})$$

$$B(c^{2.m}_{1,5} + d^t_{1/2})$$

$$A(a^{3.m}_{1,5} + b^t_{1/2})$$

$$B(c^{4.m}_{1,5} + d^t_{1/2})$$

$$C(e^{5.m}_{1,5} + f^t_{1/2})$$

$$D(g^{6.m}_{1,5} + h^t_{1/2}) + \mathbf{V.T}\{(i_2+j_2)+(k_3+l_2)+(j_2+k'_3)\}^{saz}$$

VI.

$$E(l_3+m_3)^{1.m}$$

$$F(n_3+o_3+p_3)^{2.m}$$

$$E(l_3+m_3)^{3.m}$$

$$F(n_3+o_3+p_3)^{4.m} + \mathbf{VI.T}\{(r_2+s_2)+(t_2+u_2)+(t_2+u_2)\}^{saz}$$

VII.

$$G(v_2+y_2)^{1.m} + G.T(z_2)^{söz}$$

$$H(aa_2+ab_2)^{2.m} + H.T(ac_2)^{söz}$$

$$I(ad_2+ae_2)^{3.m} + I.T(af_2)^{söz}$$

$$H(aa_2+ab_2)^{4.m} + H.T(ac_2)^{söz} + \mathbf{VII.T}\{(ag_2+ah_2)+(ai_2+aj_2)\}^{söz} + \{(ak_2+al_2)+(ak_2+am_2)+(an_2+ao_2)+(an_2+ao_2)\}^{saz}$$

VIII.

$$J(ap_2+ar_3)^{1.m}$$

$$K(ap_2+as_3)^{2.m}$$

$$L(at_2+au_3)^{3.m}$$

$$K'(ap'_2+as'_3)^{4.m} + \mathbf{VIII.T}\{(av_2+ay_2)+(az_2+ba_2)+(az_2+ba_2)\}^{saz}$$

IX.

$$M(bb_2+bc_{2,5})^{1.m}$$

$$N(bd_2+be_{2,5})^{2.m}$$

$$M(bb_2+bc_{2,5})^{3.m}$$

$$N(bd_2+be_{2,5})^{4.m}$$

$$M(bb_2+bc_{2,5})^{5.m}$$

$$N(bd_2+be'_{2,5})^{6.m}$$

*Dördüncü Selâm***X.**

$$A(a_{1,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$D(g_2+h_2)^{4.m}$$

17.4. Makam Analizi

Bu eser “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm bir rubâîdir. Tüm mısralar aynı besteye sahiptir. **Dügâhta sabâ dörtlüsüyle** seyredeler. Mısraların ardında sözlü terennümler mevcuttur, bunlar da kendi aralarında aynı bestelidir. **Dügâhta sabâ dörtlüsüyle** başladıkları seyre, aynı perdede **kürdîli** ve **sabâli** kalışlarla devam ederler. **I.T.** Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **dügâhta sabâ** ve **kürdî geçkileri** yapıp, aynı perdede **sabâli** karar verir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **yegâhta** ve **rastta rastlı geçkiler** yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta uşşâklî** seyredeler. Bu mısraların ardında sözlü terennümler bulunur, bunlar da **dügâhta uşşâklî** ve **hicazlı geçkiler** yaparlar.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta sabâli** seyrettikten sonra makamın güçlüsü **çargâhta** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, **dügâhta sabâli** seyredip **dügâh perdesinde** karar verirler. Bu mısraların ardında sözlü terennümler bulunur, bunlar da **dügâhta hicazlı geçkiler** yaparlar. Üçüncü mısra, **yerinde sabâli** seyredip **çargâhta** yarım karar yapar. **III.T.** Bu bölüm bir sözlü terennümdür. **Dügâhta sabâ** ve **uşşâk** seyirlerinden sonra yine **dügâh perdesinde kürdîli** kalış yapar. Bu üç seyiri tekrar gösterdikten sonra, **dügâhta sabâli** karar verir.

İkinci Selâm

- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra; **dügâhta sabâli**, ikinci mısra; **hicaz** ve **kürdî perdelerini** kullanarak, **dügâhta kürdîli** kalış yapar. Üçüncü mısra, **nevâda rast** geçkisinden sonra, **yerinde sabâ** seyiri göstererek **güçlü çargâhta** yarım karar yapar. Dördüncü mısra, **dügâhta sabâli** asma kalıştan sonra, aynı perdede **kürdî üçlüsüyle** karar eder. **IV.T.** Bu bölümün sözlü terennüm kısmı, **hicaz** ve **kürdî perdelerini** kullanarak, **dügâhta kürdî üçlüsüyle** karar eder. Saz terennümü ise, **dügâhta rast** geçkisinden sonra aynı perdede **uzzâl çeşnisi** yaparak karar verir.

Üçüncü Selâm

- V. Bu bölüm üç beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta hicazlı** seyredip, **nevâ perdesinde** yarım karar yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta hicaz** asma kalışından sonra, **ırakta eksik ferahnâk** ve **yegâhta rast** geçkisi yaparlar. Bu şekilde, **râhatülervâh makamı** oluşur. Beşinci mısra, **dügâhta uşşâk** ve **sabâ** seyirlerinden sonra,

güçlü çargâh perdesinde yarım karar yapar. Altıncı mısra, **dügâh perdesinde sabâlı** karar yapar. **V.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **dügâhta sabâ çeşnisi** yaparak güçlü çargâh perdesine gelir. Daha sonra, yerinde **acemaşîran çeşnisi** gösterip, tekrar **sabâ çeşnisine** döner. Son olarak, tekrar **acemaşîran çeşnisine** geçip, güçlü çargâh perdesinde yarım karar yapar. Böylece **şevkutarab makamına** geçilir.

- VI.** Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta sabâ** asma kalışından sonra, **çargâhta çargâh geçkisinden** hareketle **acem perdesini** gösterirler. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, yerinde **acemaşîran dizisini** kullanarak **acemaşîran perdesine** bağlanırlar. **VI.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **yerinde acemaşîran çeşnisi** yapar.
- VII.** Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **çargâhta çargâh geçkisi** yaparken, ardından gelen sözlü terennüm, **acem perdesi** civarında gezinir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **acemaşîranda çargâhlı**, sözlü terennümleri ise, **dügâh perdesinde kürdî üçlüsüyle** kalış yaparlar. Üçüncü mısra, **dügâhta sabâlı** seyrettikten sonra **çargâh perdesini** gösterir. Ardından gelen sözlü terennüm ise **acem perdesi** civarında gezinir. **VII.T.** Bu bölümün sözlü terennüm kısmı, **dügâhta kürdîli** ve **hicazlı geçkilerden** sonra, **nevâ perdesini** gösterir. Saz terennümü ise, **dügâhta hicaz çeşnisi** göstererek **nevâ perdesine** bağlanır.
- VIII.** İki beyitlik bu bölümde, yerinde **hümâyun çeşnisi** yapılmıştır. **VIII.T.** Bu bölüm de bir saz terennümü olup, **dügâhta kürdîli** seyreder.
- IX.** Bu bölüm üç beyittir. Birinci, üçüncü ve beşinci, ikinci, dördüncü ve altıncı mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidir. İlk grup mısralar, **dügâhta sabâlı** seyredip, **güçlü çargâha** gelirler. İkinci grup mısralar ise, yine aynı seyri yaparak, **dügâhta** karar verirler.

Dördüncü selâm, ikinci selâmın sözlü terennümüyle birlikte aynıdır.

17.5. Usûl Analizi

Sabâ Zemzeme âyîn-i şerîfinden önce Tanbûrî Osman Bey'in, muzaaf devr-i kebîr usûlündeki Sabâ peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb 3) vezninde bir rubâîdir. Mısralar üçbuçuk, terennümleri ikibuçuk usûldür. **I.T.** Yedi ölçülük bir sözlü terennümdür.
- II. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar iki, terennümleri iki usûldür. İki tef' ile bir usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **II.T.** Oniki ölçülük bir sözlü terennümdür.
- III. FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN FE Û LÜN (Mütekaarib maksur) vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. İkinci ve dördüncü mısraların iki usûllük sözlü terennümleri vardır. İki tef' ile bir usûldür. **III.T.** Oniki ölçülük bir sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- IV. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Birinci mısra üçbuçuk, diğerleri dört usûldür. Birinci mısra eksik ölçüdür. Mısra, usûlün Türk aksağı kısmıyla başlar. Bu durum diğer üç mısra için de geçerlidir. Fakat bu mısralar eksik ölçü değildir. Eksik olan sofyan kısımları; ikinci ve dördüncü mısralarda, birinci ve üçüncü mısraların son hecelerinin tekrarıyla, üçüncü mısradaki ise "âh" terennümüyle giderilmiştir. **IV.T.** İki ölçülük söz ve oniki ölçülük saz terennümlerinden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Frenkçin usûlündedir.

- V. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. Mısralar birbuçuk ve ilk beş mısraın terennümleri 1/2 ölçüdür. Son mısraın terennümü ise, bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: **V.T.** Aksak semâî usûlünde ondört ölçülük saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VI. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralar terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. "FÂ İ LÜN" tef' ilelerinin son heceleri, kimi yerde dörtlük not, kimi yerde de bir sekizlik not + bir ölçü uzatılmıştır. Bunun dışında, kapalı heceler dört, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VI.T.** Oniki ölçülük saz terennümüdür.

- VII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN (Bahr-i hezec-i mahbûn) vezninde iki beyittir. Mısralar dört, terennümleri iki ölçüdür. Her tef'ile bir ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VII.T.** Sekiz ölçülük söz, onaltı ölçülük saz terennümlerinden oluşur.
- VIII.** FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FE İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar beş usûldür. **VIII.T.** Oniki ölçülük saz terennümüdür.
- IX.** MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde üç beyittir. Mısralar dörtbuçuk usûldür. İlk beş mısra, usûlün son "tek" darbından başlar ve dördüncü darbi olan "düm"de biter. İlk mısradan önce ilk dört darbi dolduran bir "âh" terennümü vardır. Altıncı mısra ise, yine usûlün son "tek" darbından başlar fakat beş darbi doldurur.

Dördüncü Selâm: İkinci selâmın aynısıdır. Fakat terennümsüzdür.

Âyinden sonra, son peşrev olarak düyek usûlündeki sabâ çenberi denilen peşrev ve aynı makamda son yürük semâî çalınır.

18. SÛZİDİL MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

18.1. Notası

SÛZİDİL MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Zekâî Dede

Devr-i Revân I.

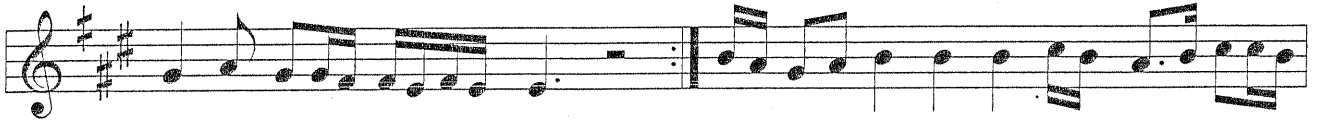
Yâ sa ğî r a's sin ni yâ— rat b'el— be den he— y
Rû hu hû rû hî ve rû— hî rû— hu hû he— y

he— y he— y hey yâ— r yâ— ri— men Yâ— ka rî— be'l
he— y he— y hey yâ— r yâ— ri— men Men— re â— rû

'ah di mi— n şü— r bi'l le ben he— y he— y he— y hey
hay ni 'â şâ fi be den he— y he— y he— y hey

yâ— r yâ— ri— men Sa— h ha 'in de'n nâ si en nî
yâ— r yâ— ri— men

'â şî kun hey hey he— y hey yâ— r yâ— ri

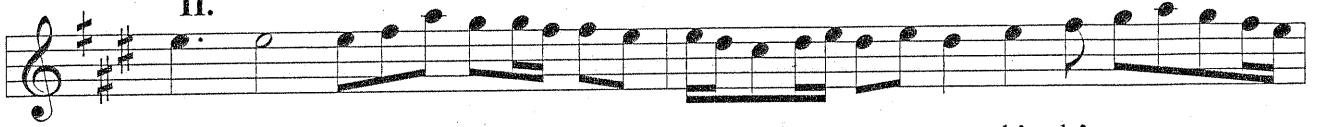

men Gay— ra e— n lem ya' ri fû 'a— ş kî bi men

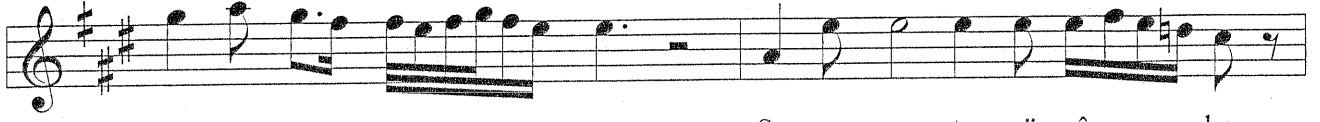

he— y he— y he— y hey yâ— ri yâ— ri— men

II.

Tâ 'â şı—kı â—n yâ re— m bî kâ—

re m_ü ber kâ— rem Se— r geş te vü pâ ber

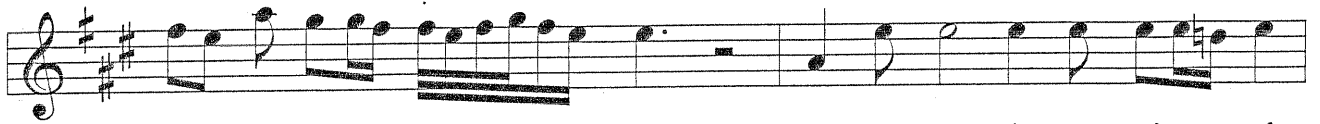
câ— mâ— ne— n de i pe— r gâ rem

he— y he— y he— y hey yâ— r yâ ri men

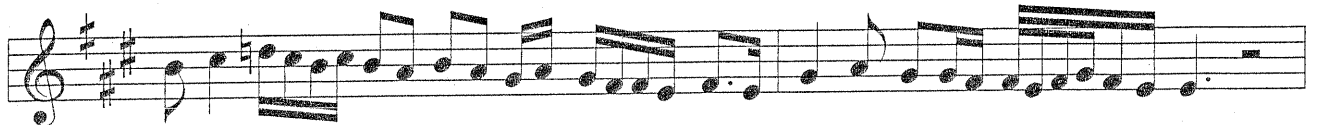
İ— k râ— r me kün hâ ce me— n bâ—

tü ne mî gû— yem Me— n mür de ne mî şû

ye— m me— n hâ re ne mî hâ rem

he— y he— y he— y hey yâ— r yâ ri men

II.T

Do_____st do_____st yâ_r yâ ri men

he_y he_y hey he_y yâ_____r pî_____ri_____men

III.

Î_n kî_____st î_____n î_n kî_____st î_____n

şî rî n_ü zî_____bâ â_____me_de

Ser mes t_ü t_ü na'_____le_yn de_r be ğa_____l

de_r hâ ne i_____mâ â_____me_de

Hâ ne de rû_____ha_y râ_n şü de

e_n dî_____şe se_r ge_r dâ_n şü de

Sa_d 'a_k l_ü câ_____n e_n de_r pe ye_____ş

bî des t_ü bî _____ pâ â _____ me _____ de

IV.

E_y ma' _____ de ni â te _____ ş bi yâ

â te _____ ş ç i mî _____ cû yi _____ zi mâ

Va_l lah ki me _____ k re _____ s t_ü _____ de ğâ _____

e_y nâ gi î _____ n câ â _____ me _____ de

Rû pû _____ ş çü _____ n pû şe _____ d tû râ

e_y rû yi tû _____ şe _____ m se _____ d du hâ

E_y kün ci hâ _____ ne e _____ z ru hat

çü_n de_ş t_ü sa _____ h râ â _____ me de

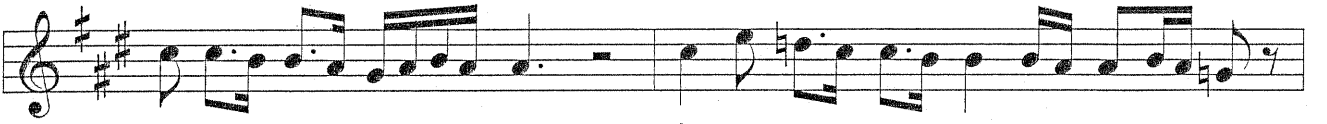
Âh Ne dâ red des t_ü pâ_____ yi_____ 'a_____ şık

o dil bî des t_ü bî pâ_____ yem Âh Ki rû z_ü

şeb çü me_____ c nû_____ ne_____ m se ri zen cî

r mî hâ_____ yem Âh Ha yâ lâ ti he me

'â_____ le_____ m e ğer çî â şî nâ dâ

ned Âh Be hûn gar ka şe ve_____ d va_____ l

la_____ h e ğe r_în râ_____ h beg şâ_____ yem

İkinci Selâm

Evfer

VI.

Â_____ h Geh çe_____ rh ze nâ_____ n

nâ_____ n hem çü_____ n fe_____ le ke_____ m

Â h Ge h pâ l ze nâ n

nâ n hem çü n me le ke m

Â h Çe r ha m pe yi ha k

â h ra k sa m pe yi ha k

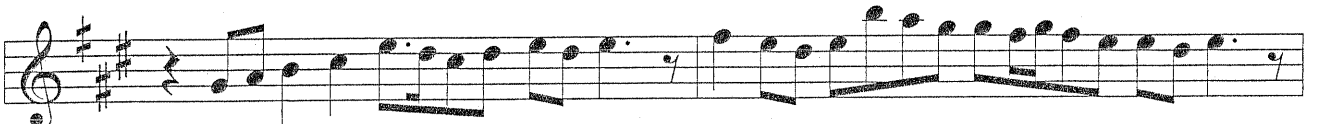

ha k Men zâ n o ye m

ye m nî mü ş te re ke m

VI.T

Muzaaf Devr-i Kebîr *Üçüncü Selâm*

VII.

Per de i dî ğe r me ze n cüz

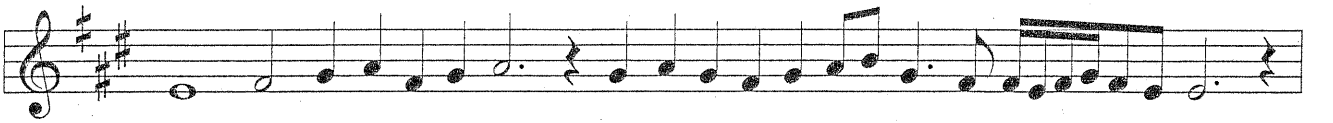
per de i di l dâ ri mâ (saz)

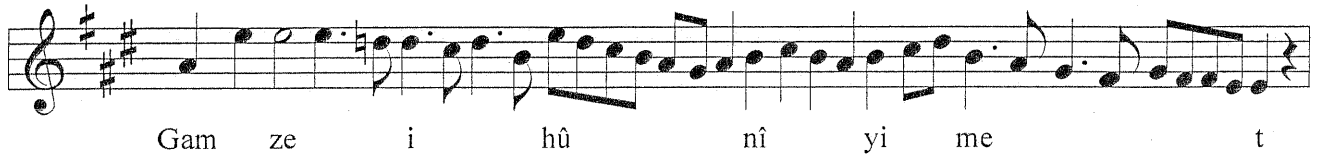
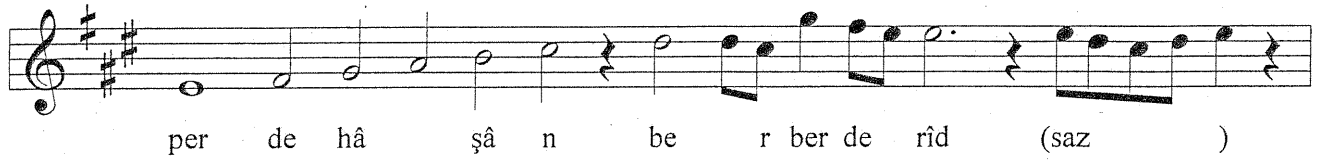
Ân he zâ râ n Yû su fî şî

rîn şî rî n kâ kâ ri mâ (saz)

Yû su fâ n râ me st ke r d ü

Aksak Semâî

VII.T

Yürük Semâî VIII.

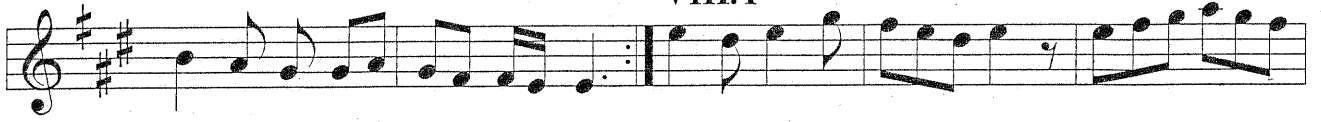

Hër ki bu gün Ve le d'e i na nu ben yüz sū re— her ki bu gün

Ve le d'e i na nu ben yüz sū re— Yok su l_i se bâ y_o lur

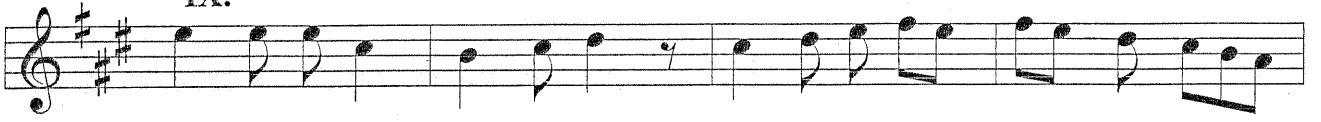
VIII.T

hüs re vü hâ kâ n_o lur
bâ y_i se sul tâ n_o lur

IX.

Ser be ge rî bân dü rüst sô fi i es râ— r râ

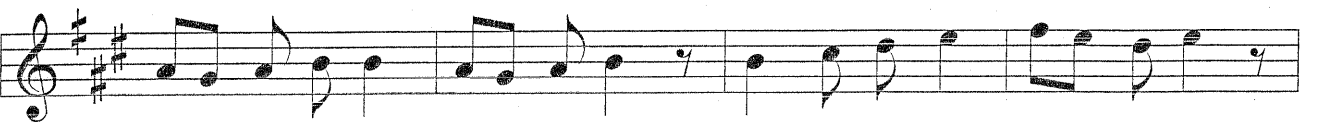
ser be ge rî bân dü rüst sô fi i es râ— r râ

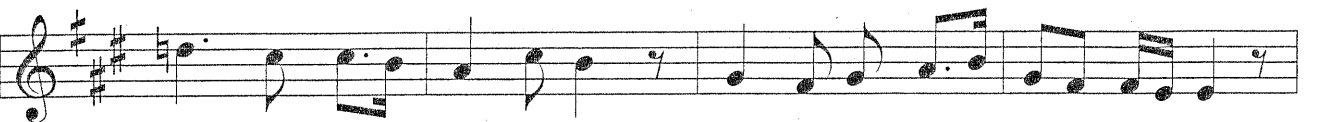
Tâ çi be r_â red zi gayb 'â kî be— t kâ— r râ

Â— b çü hâ kî bü de bâ— d de r_â teş şu de

â— b çü hâ kî bü de bâ— d de r_â teş şu de

'Aşk be hem ber ze de hay me i în çâ— r râ

IX.T

X.

Bâ de di hân yâ— r ka deh bâ— re râ Yâ— r tü rüş rû— y şe ker

pâ re râ Hâ mu ş(i) kün güft e z_în 'â le mest Terk kü n_în

'â le mi gad da— ra râ *And* Âh gü ze lin aş kı na hâ lâ tı na
i çe yim gay ri gü zel sev me yim

X.T

Yan dı yü rek 'a— şk ha râ râ tı na Yâ— r
Tan rı ya vü Tan rı nı n_â yâ tı na

yâ— r yâ yü re ğim yâr do— st do— st

gör ki ne le— r var Yâr yü re ğim del ci ğe rim

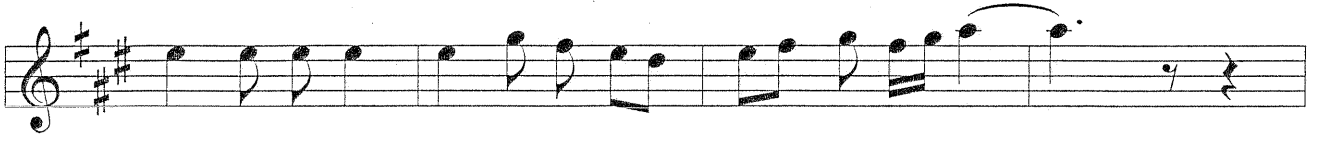
gör ki ne le— r va— r yâ re ha be— r var

XI.

Ey

kâ şî fi es râ rı Hu dâ Mev lâ_____nâ_____

yâ_____r yâ_____r yâ_____r yâ ri men Sul

tâ nı fe nâ şâ hı be kâ Mev lâ_____nâ_____

yâ_____r yâ_____r yâ_____r yâ ri men Aşk it me de dir

haz re ti ne böy le hi tâ_____b yâ_____r yâ_____r

yâ_____r yâ ri men Mev lâ yı gü rü hı ev li yâ Mev lâ_____nâ

. . . yâ_____r yâ_____r yâ_____r yâ ri men

Dördüncü Selâm

Evfer

XII.

Â h Sul tâ nı me nî
nî sul tâ nı me nî
Â h V'e n de r di l ü câ n
câ n î mâ nı me nî
Â h De r me n be de mî
â h me n zi n de şe ve m
ve m Yek câ n çi bü ve d
ve d sad câ nı me nî

Son Peşrev

Sofyan

Derviş Yektâ

Musical score for Sofyan, Derviş Yektâ. The score consists of six staves of music in 2/4 time, key of D major (two sharps). The first staff begins with a common time signature (C). The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some rests. The sixth staff includes two first endings, labeled '1' and '2', which lead to a repeat sign.

Son Yürük Semâî

Yürük semâî

Musical score for Yürük semâî. The score consists of two staves of music in 2/4 time, key of D major (two sharps). The first staff begins with a common time signature (C). The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some rests. The second staff includes two first endings, labeled '1' and '2', which lead to a repeat sign.

18.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

اطيب الاعدار عمر في طريق العاشقين
رؤية المعشوق يوماً في مقام موحش
عفروا من ترب باب بغية وجهي مدأ
غار جسمي ان يراه عاذل او عاذر
حيندا سكر حياتي مزيل للحيا
سيداً مولا كريماً عالماً مستيقظاً
حيندا ظلا ظليلاً من نخيل باسق

تمره يصفى عقولا كدرت انوارها

فاعجبوا من مسكر مستكثر الراي الرزين

"ياصغير السن يا رطب البدن
هاشمي الوجه تركي القفا
"روحه روحى و روحى روجه
"صح عند الناس انى عاشق
ياقريب العهد من شرب اللبن
ديلمى الشعر رومى الذقن
من رأى روحين عاشا فى بدن
غير ان لم يعرفوا عشقى بمن
كل شىء منكم عندى حسن
اقطعوا شملى و ان شئتم صلوا

ذاب مما فى متاعى وطنى

ومتاعى باد مما فى وطن

Mevlânâ, DK., s. 797-798; gz. no: 2125

Yâ sağîr a's-sinni yâ ratbe'l-beden (hey hey hey hey yâr yâr-i men)

Yâ karîbe'l-'ahdi min şürbi'l-leben (hey hey hey hey yâr yâr-i men)

Rûhuhû rûhî ve rûhî rûhuhû (hey hey hey hey yâr yâr-i men)

Men reâ rûhayni 'âşâ fi beden (hey hey hey hey yâr yâr-i men)

Sahha 'inde'n-nasi ennî 'âşikun (hey hey hey hey yâr yâr-i men)

Gayra en lem ya'rifû 'aşkî bimen (hey hey hey hey yâr yâr-i men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(A yaşı küçük, bedeni ter ü tâze dilber; a sût emme çağına daha yakın olan, bu yüzden de Tanrı ahdine bizden daha yakın bulunan güzel. A Hâşimî yüzlü, Türk başlı, Deylem'li saçlı, çene topağı Rum ülkesi halkının çene topağına benzeyen dost. *Canı benim canım; benim canım da onun canı; bir bedende iki canın yaşadığını kim görmüştür? Halk, adamakıllı anladı gitti benim âşık olduğumu; yalnız kime âşığım, onu bilemiyor kimse.* İster aramı ayırın, ister ulaştırın, kavuşturun beni size; sizden ne gelirse gelsin iyidir, güzeldir bence. Yurdum; malımdan, matrahımdan meydana çıkar; malım, mülküm de yurdum dan anlaşılır zâten.)²⁵⁵

II.

<p>"سرگشته و پا برجا مانده پرگارم وز چرخ کله زرین در ننگم و درعارم ز اسرار چه میبرسی چون شهره و اظهارم من زاده آن شیرم دل جویم و خونخوارم ای دوست نمی بینی کز فاتحه بیمارم وز تندی اسرارم حلاج زنده دارم من مرده نمی شویم من خاره نمی خوارم"</p>	<p>"تا عاشق آن یارم بی کارم و برکارم مانده مریمی با ماه و فلک خشمم گر خویش منی یارا می بین که چه بی خویشم جز خون دل عاشق آن شیر نیاشامد رنجورم و میدانی هم فاتحه میخوانی حلاج اشارت گو از خلق بدار آمد اقرار مکن خواجه من باتو نمی گویم"</p>
<p>ای منکر مخدومی شمس الحق تبریزی ز اقرار چو تو کوری بیزارم و بیزارم</p>	

Mevlânâ, DK., s. 562, gz. no: 1459

Tâ 'âşık-ı ân yârem bî-kârem ü berkârem

Sergeşte vü pâ ber câ mânende-i pergârem (hey hey hey hey yâr yâr-i men)

İkrâr mektün hâce men bâtü nemî gûyem

Men mürde nemî şûyem men hâre nemî hârem (hey hey hey hey yâr yâr-i men)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

²⁵⁵ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 251, gz.no. CXIII.

(*O sevgiliye âşık oldum olalı hem işten güçten kaldım, hem işte güçteyim. Başım dönmede, ayağımı dîremişim de diremişim, tıpkı pergele benziyorum.* Merih gibi Ay'a da kızgınım, gökyüzüne de; altın külâhlı gökyüzünden bile sıkılıyorum, utanıyorum âdeta. Benim yakınımın ey dost, bak da seyret, nasıl kendimden geçmişim ben; ne diye sırlar sorarsın bana? Zaten meşhûr olmuşum, ortaya düşmüşüm ben. O arslan, âşıkın gönül kanından başka bir şey içmez; ben de yavrusuyum o arslanın, gönül arıyorum, kan içiyorum ben. Hastayım, biliyorsun da Fâtiha okuyorsun; fakat o dostum, görmüyor musun ki zaten Fâtiha'dan hastayım ben. Gerçeği işaretle anlatan Hallac'ı halk, darağacına çekti; Hallac sağ olsaydı sırlarımın azâmetinden o kurardı darağacımı benim. *Hocam, istersen sen ikrâr etme; zaten ben sana söylemiyorum ki; ben ölü yıkamıyorum, kaya kaşınıyorum ki.* Ey âlemin kul köle kesildiği Tebriz'li Tanrı Şems'ini inkâr eden kişi, senin gibi körün ikrârından zaten bezmişim, usanmışım ben.)²⁵⁶

II.T. Dost dost yâr yâr-i men, hey hey hey hey yâr pîr-i men.

III.

سرمست و نعلین در بغل در خانه ما آمده
 صد عقل و جان اندر پیش بی دست و بی پا آمده
 تا خود کرا سوزد عجب آن یار تنها آمده
 والله که مکرست و دغا ای ناگه اینجا آمده
 ای کنج و خانه از رخت چون دشت و صحرا آمده
 آن آب چه از عشق تو جوشیده بالا آمده
 چون هدهد پیغامبری از پیش عنقا آمده
 هر لحظه ای شکلی دیگر از رب اعلی آمده
 ای چشم ما از گوهرت افزون ز دریا آمده
 آن آینه زنده شده و ندر تماشا آمده

"این کیست این این شیرین و زیبا آمده
 "خانه درو حیران شده اندیشه سرگردان شده
 آمد بمکر آن لعل لب کفیچه بکف آتش طلب
 ای معدن آتش بیا آتش چه می جویی ز ما
 روپوش چون پوشد تر ای روی تو شمس الضحی
 ای یوسف از بالای چه بر آب چه زد عکس تو
 شاد آمدی شاد آمدی جادو و استاد آمدی
 ای آب حیوان در جگر هر جور تو صدمن شکر
 ای دلنواز و دلبری کندر نگنجی در بری
 چرخ و زمین آینه ای وز عکس ماه روی تو

خاموش کن خاموش کن از راه دیگر جوش کن
 ای دود آتشی تو سودای سرها آمده

Mevlânâ, DK., s. 854, gz. no: 2278

²⁵⁶ Mevlânâ, DKT., c. II, s. 111, gz.no. XCVII.

În kîst, îh kîst îh şîrîn ü zîbâ âmede
Sermet ü na'leyn der beğal der hâne-i mâ âmede
Hâne derû hayrân şüde endîşe ser gerdân şüde
Sad 'akl ü cân ender peyeş bî-dest ü bî-pâ âmede

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN
(Bahr-i recez)

(Kimdir bu, kimdir bu? ki tatlı tatlı, güzel güzel gelmiş; sarhoş, ayakxabıları koltuğunda, evimize girmiş. O, ona hayran, düşüncenin başı dönüyor huzurunda yüzlerce akıl, yüzlerce can, elsiz ayaksız bir hale düşmüş. O lâ'l dudaklı güzel hileye saptı; elinde kürek, ateş istemek için geldi ama bu yapayalnız gelişinden maksadı neydi; acaba kimi yakacak bilmem ki?. Ey ateş mâdeni, gel. Bizden ne diye ateş istersin? Ey zamansız gelen sevgili, andolsun Tanrı'ya, bu bir hile, bir afsun. Ey yüzü kuşluk güneşi gibi parlak güzel, ey evin bucağı, yüzünün nûruyla sahraya, ovaya dönen sevgili, duvak nasıl gizleyebilir seni? Ey Yûsuf, kuyunun üstünden aksin, kuyudaki suya vurdu da kuyunun suyu yüzünün ışığıyla coştı, köpürdü, ağzına kadar kaydadı, fişkirdi. Hoş geldin, hoş geldin, sihirbazlara bile ustasın sen. Peygâmberin hüdhüdü gibi ankanın huzurundan gelmişsin. Ey ciğerimde âb-ı hayât olan sevgili, her cevrin yüzlerce batman şekere bedel, her an yüce Tanrı'dan bir başka sûrete bürünüp görünmedesin sen. Ey gönüller alan güzel, sen hiçbir bucağa sığmazsın. Ey güzelliğine, denizlerden fazla gözyaşları döktüğüm sevgili. Ay yüzüne karşı gök de bir ayna, yer de. O ayna, sanki canlandı da seni seyre çıktı. Yârabbî ecelimden önce ilimden de geçir beni, amelden de; hele şu, bütün ağızlara gelen konuşma, söyleme ilminden büsbütün geçir. Ey iştiyâkı, başlara çöken sevde sevgili, sus, sus da sözlerimi bir başka yoldan dinle artık.)²⁵⁷

²⁵⁷ Mevlânâ, DKT., c. I, s. 175, gz.no. CXXXVI.

IV.

سرمست و تعلین در بغل در خانه ما آمده
 صد عقل و جان اندر پیش بی دست و بی پا آمده
 تا خود کرا سوزد عجب آن یار تنها آمده
 والله که مکرست و دغا ای ناگه اینجا آمده
 ای کنج و خانه از رخت چون دشت و صحرا آمده
 آن آب چه از عشق تو جوشیده بالا آمده
 چون هدهد پیغامبری از پیش عنقا آمده
 هر لحظه ای شکلی دگر از رب اعلی آمده
 ای چشم ما از گوهرت افزون ز دریا آمده
 آن آینه زنده شده و ندر تماشا آمده

این کیست این این کیست این شیرین و زیبا آمده
 خانه درو حیران شده اندیشه سرگردان شده
 آمد بکر آن لعل لب کفچه بکف آتش طلب
 ای معدن آتش بیا آتش چه می جویی ز ما
 "روپوش چون پوشد ترا ای روی تو شمس الضحی
 ای یوسف از بالای چه بر آب چه زد عکس تو
 شاد آمدی شاد آمدی جادو و استاد آمدی
 ای آب حیوان در جگر هر جور تو صدمن شکر
 ای دلنواز و دلبری کندر نگنجی در بری
 چرخ و زمین آینه ای وز عکس ماه روی تو

خاموش کن خاموش کن از راه دیگر جوش کن
 ای دود آتشی تو سودای سرها آمده

Mevlânâ, DK., s. 854, gz. no: 2278

Ey ma' den-i âteş biyâ âteş çi mî cûy-i zimâ

Vallah ki mekrest ü değâ ey nâgi încâ âmede

Rûpûş çün pûşed türâ ey rûy-i tü şemsüdduha

Ey künc-i hâne ez ruhat çün deşt ü sahrâ âmede

MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez)

(Kimdir bu, kimdir bu? ki tatlı tatlı, güzel güzel gelmiş; sarhoş, ayak kapları koltuğunda, evimize girmiş. O, ona hayran, düşüncenin başı dönüyor huzurunda yüzlerce akıl, yüzlerce can, elsiz ayaksız bir hale düşmüş. O lâ'l dudaklı güzel hileye saptı; elinde kürek, ateş istemek için geldi ama bu yapayalnız gelişinden maksadı neydi; acaba kimi yakacak bilmem ki.? *Ey ateş mâdeni, gel. Bizden ne diye ateş istersin? Ey zamansız gelen sevgili, andolsun Tanrı'ya bu bir hile, bir afsun. Ey yüzü kuşluk güneşi gibi parlak güzel, ey evin bucağı, yüzünün nûruyla sahraya, ovaya dönen sevgili, duvak nasıl gizleyebilir seni?* Ey Yûsuf, kuyunun üstünden aksın, kuyudaki suya vurdu da kuyunun suyu yüzünün ışığıyla coştı, köpürdü, ağzına kadar kaynadı, fişkırdı. Hoş geldin, hoş geldin, sihirbazlara bile ustasın sen. Peygâmberin hüdhüdü gibi ankanın huzurundan gelmişsin. Ey ciğerimde âb-ı hayât olan sevgili, her cevrin yüzlerce batman şekere bedel, her an yüce Tanrı'dan bir başka sûrete bürünüp görünmedesin sen. Ey gönüller alan güzel,

sen hiçbir bucağa sığmazsın. Ey güzelliğine, denizlerden fazla gözyaşları döktüğüm sevgili. Ay yüzüne karşı gök de bir ayna, yer de. O ayna, sanki canlandı da seni seyretti. Yârabbi ecelimden önce ilimden de geçir beni, amelden de; hele şu, bütün ağızlara gelen konuşma, söyleme ilminden büsbütün geçir. Ey iştiyâkı, başlara çöken sevde sevgili, sus, sus da sözlerimi bir başka yoldan dinle artık.)²⁵⁸

V.

که روز و شب چو مجنونم سر زنجیر می خایم
بخون دل خیالش را ز بیخویشی بیالایم
بخون غرقه شود والله اگر این راه بگشایم
زمن گر یک نشان خواهد نشانیهش بنمایم
شده خواب من آواره ز سحر یار خود رایم
که در ظلمت ز آمد شد پری را پای می سایم
من آن لحظه بیاسایم که یک لحظه نیاسایم
دران آتش چو خورشیدی جهانی رایارایم
و هر دم شکر می گوید که سوزش راه می شایم

" ندارد پای عشق اودل بی دست و بی پایم
میان خونم و ترسم که گر آید خیال او
خیالات همه عالم اگر چه آشنا داند
منم افتاده در سیلی اگر مجنون آن لیلی
همه گردد دل پاره همه شب همچو استاره
ز شبهای من گریان پیرس از لشکر پریان
اگر یکدم بیاسایم روان من نیاساید
رها کن تا چو خورشیدی قبایی پوشم از آتش
که آن خورشید بر گردون ز عشق او همی سوزد

رها کن تا که چون ماهی گدازان غمش باشم

که تا چون مه ننگاهم من چو مه زان پس نیفزایم

Mevlânâ, DK., s. 555, gz. no: 1438

(Âh) Nedâred dest ü pâ-y-i ‘aşk o dil bî-dest ü bî-pâyem

(Âh) Ki rûz ü şeb çü mecnûnem ser-i zencîr mîhâyem

(Âh) Hayâlât-i heme ‘âlem eğer çi âşinâ dâned

(Âh) Behûn garka şevd vallah eğer in râh begşâyem

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim)

(Elsiz, ayaksız gönlümde, onun aşkına direnecek ayak yok; deliye dönmüşüm; gece, gündüz zincirin ucunu geceleyip duruyorum. Kanlar içindeyim; korkuyorum hayâli gelirse kendimde olmam da gönül kanına bularım onu, diye. *Bütün dünyadaki hayâller, yüzme bilirler ama vallahi bu yolu bir açarsam hepsi de kana batar, boğulur, gider.*

²⁵⁸ Mevlânâ, DKT., c. I, s. 175, gz.no. CXXVI.

Öylesine bir sele düşmüşüm ki Leylâ'nın Mecnûn'u, benden, Leylâ'ya âit bir iz, bir eser isterse, yüzlerce iz gösteririm, yüzlerce eser sunarım ona. Param parça gönlüm, bütün gece, yıldız gibi dönüp durmada; başına buyruk sevgilimin büyüyle uykularım dağıldı, gitti. Şu ağlayıp yanan âşığın gecelerini, perilerden sor; karanlıklar içinde gidip gelirken ayağım dokunuyor perilere, ayağımın altında kalıyor periler. Bir soluk dinlenirsem canım, o an dinlenmez işte; bir soluk olsun dinlenmediğim zamandır rahata, huzura kavuştuğum zaman. Bırak beni de güneş gibi ateşten bir elbise giyineyim, o ateşle de güneş gibi bütün dünyayı bezeyim, ıstıyım. Güneş de onun aşkıyla gökyüzünde hem yanıp yakılıyor, hem de her solukta, onun yakışına layığım diye şükürlerde bulunuyor. Bırak da gamıyla Ay gibi eriyip gideyim; çünkü Ay gibi erimezsem artmam, dolunay olamam ben.)²⁵⁹

İkinci Selâm

VI.

(Âh) Geh çerh-i zenân hem çün felekem

(Âh) Geh pâl zenân hem çün melekem

(Âh) Çerham pey-i Hak (âh) raksam pey-i Hak

Men zân o yem men nî müşterekem²⁶⁰

Üçüncü Selâm

VII.

آن هزاران یوسف شیرین شیرین کار ما
غمزۀ خونیی مست آن شه خار ما
آفرینها صد هزاران برسگ خون خوار ما
صد هزاران بلبان اندر گل و گلزار ما
لاجرم غیرت برد ایمان برین زنا ما
ذره وار آمد برقص از وی در و دیوار ما
رقص باشد همچو ذره روز و شب کردار ما

"برده دیگر مزن جز پرده دلدار ما
"یوسفان را مست کرد و پردهاشان بردردید
جان ما همچون سگان کوی او خون خوار شد
در نوای عشق آن صد نوبهار سرمدی
دل چو زناری ز عشق آن مسیح عهد بست
آفتابی نی ز شرق و نی ز غرب از جان بتافت
چون مثال ذره ایم اندر پی آن آفتاب

عاشقان عشق را بسیار یاریها دهیم
چونك شمس الدین تبریزی کنون شد یار ما

Mevlânâ, DK., s. 100, gz. no: 136

²⁵⁹ Mevlânâ, DKT., c. V, s. 175, gz.no. LXXXII.

²⁶⁰ Bkz. s. 622.

Perde-i diğ̃er mezen cüz perde-i dildâr-i mâ

Ân hezârân Yûsuf-i şîrîn şîrîn kâr-i mâ

Yûsufân râ mest kerd ü perdehâşân berderîd

Gamze-i hûnî-yi mest ân şerh-i humâr-i mâ

FÂ İ LÂ TÜN FÂİ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Sevgilimizin perdesinden başka bir perdeye vurma, o her işi her gücü tatlı şirin Yûsuf'umuzun, Yûsuf gibi binlerce güzele bedel güzelimizin perdesinden çal ancak. O meyhâneci, o şarablar sunan pâdişâhımızın kanlı bakışları, Yûsuf'ları sarhoş etti, perdelerini yırttı, surlarını fâş etti onların. Canımız da civarındaki köpekler gibi kan içmiye alıştı; kan içen köpeğimize binlerce âferinler olsun. Onun aşk nağmesinde yüzlerce ebedî bahar var; gülümüzde, gül bahçemizde yüz binlerce bülbül şakımada. Gönül, o devrin İsâ'sından zünnâr kuşandı ya, îmân bile bu zünnârımızı kıskanır bizim. Ne doğudan, ne batıdan, candan doğdu, parladı bir güneş; onun yüzünden kapımız, duvarımız, zerre gibi oynamaya koyuldu. O güneşin peşinde zerrelerin sanki; gece gündüz işimiz, zerre gibi oynayıp durmak. Değil mi ki Tebriz'li Şemseddîn, şimdi bizim dostumuz, aşka düşen aşıklara çok dostluklar ederiz biz.)²⁶¹

VIII.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur

Kulu olan kişiler hüsrev ü hâkân olur

Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre

Yoksul ise bây olur bây ise sultân olur²⁶²

²⁶¹ Mevlânâ, *DKT.*, c. III, s. 391, gz.no. XVIII.

²⁶² Bkz. s. 71.

IX.

تا چه بر آرد ز غیب عاقبت کار را"
 لیک بروهم دقست عاشق بیدار را
 عشق بهم بر زده خیمه این چار را"
 برفلك بی نشان نور دهد نار را
 مرغ نه ای پر مزین قیر مگو قار را
 بیخود و بیهوش کن خاطر هشیار را
 قبله خود ساز زود آن درو دیوار را
 پر کن از می پرست خانه خمار را

"سر بر گریبان درست صوفی اسرار را
 می که بخم حقست راز دلش مطلقست
 "آب چو خاک کی بده باد در آتش شده
 عشق که چادر کشان در پی آن سرکشان
 حلقه این در مزین لاف قلندر مزین
 حرف مرا گوش کن باده جان نوش کن
 پیش ز نفی وجود خانه خمار بود
 مست شود نیک مست از می جام الست

داد خداوند دین شمس حقست این بین

ای شده تبریز چین آن رخ گلنار را

Mevlânâ, DK., s. 124, gz. no: 204

Ser bergerîbân dürüst sôfi-yi esrâr râ

Tâ çi ber âred zi gayb 'âkıbet kâr râ

Âb çü hâkî büde bâd der âteş şude

'Aşk behem ber zede hayme-i în çâr râ

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh)

(İşin sonu ne olacak, gaybdan ne görünecek diye sırlara dalmış sûfî, başını koynuna sokmuş, murâkabeye dalmıştır. Tanrı küpündeki şarabın gönül sırrı, hiçbir ilgiyle ilgilenmemiştir ama gene de uyanık âşığı ister, durur. *Su, toprak kesildi mi, yel ateşe daldı mı aşk, bu dördünün de çadırını yıkar gider.* Aşk, o şarhoşların ardında, çadırlarını taşır; izinin tozu bile belirmeyen bir gökyüzünde ateşi nûr haline getirir. Bu kapının halkasını vurma, kalenderlikten pek söz açma kuş değilsin, kanat çırpma, katran deme kara. Dinle benim sözümü, iç can şarabını, akli başında hatırın aklını al başından, kendinden geçir onu. Varlığımı yok etmeden, varlığın bir meyhâne kesildi mi hiç? Hadi, tez o kapıyı, o duvarı kible edin kendine. Sarhoş ol; hem de kör kütük sarhoş ol Elest kadehinin şarabıyla; doldur meyhâneyi şaraba tapanlarla. Şu lûtfâ bak din pâdişâhı Tanrı Şems'inin vergisi bu; o gül yanaklı yüz, Tebriz'i Çin haline getirmiş.)²⁶³

²⁶³ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 312, gz.no. VII.

X.

"باده ده آن یار قدح باره را
منگر آنسوی بدین سوگشا
دست تو می مالد بیچاره وار
خیره و سرگشته و بیکار کن
ای کرم شاه هزاران کرم
طفل دو روزه چو ز تو بو برد
ترك کند دایه و صد شیر را
خوب کلیدی در بر بسته را
کار تو این باشد ای آفتاب
منتظرش باش و چومه نورگیر
رحمت تو مهره دهد مار را
یاد دهد کار فراموش را
هر بت سنگین ز دمش زنده شد
تاجه دمست آن بت سحاره را

"خامش کن گفت ازین عالم است

ترك کن این عالم غداره را"

Mevlânâ, DK., s. 143-144; gz. no: 254

Bâde dih ân yâr kadeh bârerâ

Yâr türüş rûy şeker pârerâ

Hâmuş(i)²⁶⁴ kün güft ez ân 'âlemest

Terk kün ân 'âlem-i gaddârarâ

MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviyy-i mavkûf)

(O sevgiliye bir kere daha kadeh ver! Asık suratlı, tatlı sevgiliye! Sus! söz bu âlemdendir. Bu gaddar âlemi terk et!)²⁶⁵

²⁶⁴ (i) harfi, mısraın vezine uyma gerekliliği nedeniyle yazılmıştır.

²⁶⁵ Bu mrsaların tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

Ah güzelin aşkına hâlâtına
Yandı yürek aşk harârâtına
And içeyim gayr-ı güzel sevmeyem
Tanrı'ya vü Tanrı'nın âyâtına²⁶⁶

X.T. Yâr yâr yâr yüreğim yâr, dost dost gör ki neler var. Yâr yüreğim del ciğerim,
gör ki neler var. Yâre haber var.

XI.

Ey kâşif-i esrâr-ı Hûdâ Mevlânâ (yâr yâr yâr yâr-i men)
Sultân-ı fenâ şâh-ı bekâ Mevlânâ (yâr yâr yâr yâr-i men)
Aşk etmededir hazretine böyle hitâb (yâr yâr yâr yâr-i men)
Mevlâ-yı gürûh-ı evliyâ Mevlânâ (yâr yâr yâr yâr-i men)²⁶⁷

Dördüncü Selâm

XII.

(Âh) Sultân-ı menî, sultân-ı menî
(Âh) V'ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Der men be-demî (âh) men zinde şevem
Yek cân çi büved sad cân-ı menî²⁶⁸

²⁶⁶ Bkz. s. 74.

²⁶⁷ Bkz. s. 75.

²⁶⁸ Bkz. s. 69-70.

18.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_2)$$

$$B(c^{2.m}_{1,5}+d^t_2)$$

$$A(a^{3.m}_{1,5}+b^t_2)$$

$$B(c^{4.m}_{1,5}+d^t_2)$$

$$C(e^{5.m}_{1,5}+f^t_2)$$

$$B(c^{6.m}_{1,5}+d^t_2)$$

II.

$$D(g_2+h_1)^{1.m}$$

$$E(l_2+j_1)^{2.m}+E.T(k_2)^{söz}$$

$$F(l_2+m_1)^{3.m}$$

$$E(l_2+j_1)+E.T(k_2)^{söz}+II.T(n_2+o_2)^{söz}$$

III.

$$G(p_2+r_2)^{1.m}$$

$$H(s_2+r_2)^{2.m}$$

$$I(t_2+u_2)^{3.m}$$

$$J(v_2+y_2)^{4.m}$$

IV.

$$K(z_2+aa_2)^{1.m}$$

$$L(ab_2+r_2)^{2.m}$$

$$M(ac_2+ad_2)^{3.m}$$

$$N(ae_2+af_2)^{4.m}$$

V.

$$O(ag_2+ah_{1,5})^{1.m}$$

$$O'(ag_2+ah'_{1,5})^{2.m}$$

$$P(a_{12}+aj_{1,5})^{3.m}$$

$$O'(ag_2+ah'_{1,5})^{4.m}$$

İkinci Selâm

VI.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$D(g_2+h_2)^{4.m}+VI.T\{(l_2+j_2)+(k_2+l_2)+(m_2+n_2+o_2)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VII.

$$A(a_1+b_1)^{1.m}$$

$$B(c_1+d_1)^{2.m}$$

$$C(e_1+b_1)^{3.m}$$

$$B(c_1+d_{1/2}+f_1^{10/8})^{4.m}+VII.T\{(g_2+h_2)+(l_2+j_2)\}^{saz}$$

VIII.

$$D(k_2+l_2)^{1.m}$$

$$D'(k_2+l'_2)^{1.m}$$

$$E(m_2+n_2)^{2.m}$$

$$D(k_2+l_2)^{3.m}$$

$$D'(k_2+l'_2)^{3.m}$$

$$E(m_2+n_2)^{4.m}+VIII.T\{(o_2+p_2)+(r_2+s_2)+(r_2+s_2)\}^{saz}$$

IX.

$$F(t_2+u_2)^{1.m}$$

$$F'(t_2+u_2)^{1.m}$$

$$G(v_2+y_2)^{2.m}$$

$$H(z_2+aa_2)^{3.m}$$

$$I(z_2+ab_2)^{3.m}$$

$$G(v_2+y_2)^{4.m} + \mathbf{IX.T} \{ (ab_2+ac_2) + (ad_2+ae_2) + (ad_2+ae_2) \}^{saz}$$

X.

$$J(af^{1.m}_3 + ag^{2.m}_3)$$

$$K(ah^{3.m}_3 + ai^{4.m}_3)$$

$$L(aj^{5.m}_3 + ak^{6.m}_3)$$

$$L(aj^{7.m}_3 + ak^{8.m}_3) + \mathbf{X.T} \{ (al_3+am_3) + (an_2+ao_2) + (ap_2+ar_2) \}^{söz} + \{ (o_2+p_2) + (r_2+s_2) + (r_2+s_{1,5}) \}^{saz}$$

XI.

$$M(as_{2,5}+at_2)^{1.m} + M.T(au_2+av_{1,5})^{söz}$$

$$N(ay_{2,5}+az_2)^{2.m} + N.T(ba_2+bb_{1,5})^{söz}$$

$$M(as_{2,5}+at_2)^{3.m} + M.T(au_2+av_{1,5})^{söz}$$

$$N(ay_{2,5}+az_2)^{4.m} + N.T(ba_2+bb_{1,5})^{söz}$$

Dördüncü Selâm**XII.**

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$D(g_2+h_2)^{4.m}$$

18.4. Makam Analizi

Bu âyîni “başladığı makamda bitenler” sınıfına dahil edebiliriz

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm üç beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, genişlemiş bölge olan **hüseynde simetrik hicaz beşlisini** kullanırlar. İkinci, dördüncü ve altıncı mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, **hüseynde uşşâk üçlüsünü** kullandıktan sonra, **bûselikte hicaz dörtlüsünü** gösterip, **hüseynîaşıranda hicaz beşlisiyle** karar ederler. Beşinci mısra, **bûselik** ve **dügâh perdelerini** gösterdikten sonra, **hüseynde hicazlı** yarım karar yapar.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **hüseynde hicazlı** kalış yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta bûselik** ve **rastta çargâh geçkileri** yaparlar. Bu mısralara ait sözlü terennümler mevcuttur; bu terennümler de **dügâhta bûselikli** kalıştan sonra, **hüseynîaşıranda hicazlı** karar verirler. Üçüncü mısra, **bûselik** ve **hüseynde hicazlı** seyredir. II. T. Bu bölüm bir söz terennümüdür. Bu bölümde **hüseynîaşıranda hicazlı** seyir görülür.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **hüseynîaşıranda hicazlı**, ikinci mısra; **dügâhta rastlı** ve **hüseynîaşıranda hicazlı** kalış yapar. Üçüncü mısra, **hüseynî perdesi** civarında gezindikten sonra, **bûselikte bûselik geçkisi** yapar. Daha sonra, **bûselikte hicazlı asma** kalış gösterir. Dördüncü mısra, **dügâhta rast geçkisinden** sonra, **hüseynîaşıranda hicazlı** karar verir.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra **hüseynîaşıranda hicazlı**, **bûselikte bûselikli**, **acemaşîran perdesinde çeşnisiz**, **dügâhta rastlı** seyredir. İkinci mısra **nevâ rast**, **bûselikte bûselik geçkilerinden** sonra, **hüseynîaşıranda hicazlı** karar yapar. Üçüncü mısra; **dügâhta** ve **nevâda rastlı** kalış, dördüncü mısra; **dügâhta bûselikli** kalış yapar.
- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta** ve **nevâda bûselikli** kalışlardan sonra **dügâh perdesine** gelirler. Üçüncü mısra, **dügâhta bûselikli** kalıştan sonra **hüseynî perdesini** gösterir.

İkinci Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâ** ve **hüseynî perdeleri** civarında gezinip, **hüseynde hicazlı** yarım karar yapar. İkinci mısra, **dügâhta bûselik makamı çeşnisi** gösterir. Üçüncü mısra, **dügâhta nîkrîz geçkisi** yaptıktan sonra, yine **hüseynde hicazlı** yarım karar yapıp, **nevâda çargâh geçkisinden** sonra **bûselik perdesine** gelir. Dördüncü mısra ise, **dügâhta bûselikli** kalıştan sonra, **hüseynîaşıranda hicazlı** karar verir. VI.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölümde ilk olarak, **yerinde sûzidil çeşnileri** görülür. Daha sonra, **gerdâniyede çargâh**, **acemde çeşnisiz** kalışlar

yapılır. Son bölümde ise, tekrar **sûzidil çeşni**yle **hüseyñâşîranda** karar edilir.

Üçüncü Selâm

VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **sûzidil makamı çeşni** yaparak, **hüseyñî perdesinde** yarım karar eder. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta bûselikli** kalıştan sonra, **hüseyñâşîranda hicazlı** karar verirler. Üçüncü mısra, yerinde **sûzidil çeşnilerine** devam ederek, **hüseyñî perdesinde** yarım karar yapar. **VII.T.** Bu bölümde **sûzidil makamı çeşnilerine** devam edilir.

VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **hüseyñîde hicazlı** ve **dügâhta nikrîzli** kalışlar yaparlar. Bu mısraların aynı besteli tekrarları vardır. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar ise, **bûselik** ve **hüseyñâşîran perdelerinde hicazlı** seyredeler. **VIII.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **sûzidil makamı çeşni** gösterir.

IX. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra ve tekrarı, **bûselikte hicazlı**, **dügâhta nikrîzli** kalışlar yapar. İkinci ve dördüncü mısralar, aynı besteye sahiptirler. Bu mısralar, **dügâhta bûselik**, **hüseyñâşîranda kürdî**, üçüncü mısran tekrarı ise, **rastta çargâh** ve **bûselikte kürdî geçkileri** yapar. **IX.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **evic perdesinde kürdî**, **hüseyñî perdesinde uşşâk geçkileri** yapar.

X. Bu bölüm dört beyittir. Birinci mısra, **hüseyñîde uşşâklı**, ikinci mısra; **hüseyñîde hicazlı**, üçüncü mısra; **dügâhta bûselikli**, dördüncü mısra; **hüseyñâşîranda hicazlı** kalışlar yaparlar. Beşinci ve yedinci mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta rastlı** seyredeler. Altıncı ve sekizinci mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, **hüseyñâşîranda uşşâklı geçkiler** yaparlar, **X.T.** Bu bölüm, bir sözlü terennümdür. Bu bölümde, **hüseyñî** ve **nevâ perdelerinde** gezildikten sonra, **dügâhta bûselikli**; **hüseyñâşîranda uşşâklı** ve **hicazlı** kalışlar yapılır. Bu bölümden sonra **VIII.T.** tekrar kullanılmıştır.

XI. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci ve üçüncü; ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidirler. İlk grup mısralar, **hüseyñîde hicazlı** yarım karar yaparlar. Bu mısraların ardında gelen sözlü terennümler, aynı kalışı gösterirler. İkinci grup mısralar ise, **dügâhta bûselikli** seyredeler. Bu mısraların sözlü terennümleri, **hüseyñâşîranda hicazlı** karar verirler.

Dördüncü Selâm

XII. bölüm, **VI.** ile aynıdır.

18.5. Usûl Analizi

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN(Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. Mısralar bir buçuk, terennümleri iki usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- II. MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN(Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Mısralar üç usûldür. İkinci ve dördüncü mısraların terennümleri vardır ve her biri iki usûldür. **II.T.** Dört ölçülük bir sözlü terennümdür.
- III. MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Her tef ile bir ölçüdür.
- IV. **III.** ile aynıdır.
- V. ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN(Bahr-i hezec-i sâlim) vezninde iki beyittir. Mısralar üçbuçuk usûldür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- VI. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN(Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar dört ölçüdür ve usûllerin türk aksağı kısmından başlarlar. Eksik sofyân kısımları ilk üç mısra da "âh" terennümleri ile, son mısra da ise üçüncü mısraın son hecesinin tekrarı ile giderilmiştir. **VI.T.** Ondört ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VII. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN(Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Her mısra iki usûldür. Fakat son mısraın son tef ile bir ölçülük aksak semâîdir. İlk üç tef ile ise birbuçuk usûldür.

İkinci kısım: **VII.T.** Aksak semâî usûlünde, sekiz ölçülük saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâîdir.

- VIII. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN(Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Her tef ile bir ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VIII.T.** Oniki ölçülük bir saz terennümüdür.
- IX. **VIII.** ile aynıdır. **IX.T.** Oniki ölçülük bir saz terennümüdür.

- X. MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN(Bahr-i serî matviy-i mavkûf) vezninde dört beyittir. Mısralar üç usûldür. Her tef ile bir ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **X.T.** Ondört ölçülük söz ve onbirbuçuk ölçülük saz terennümüdür.
- XI. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar MEF' Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FA'(Ahreb 4), üçüncü mısra ise MEF' Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ÜL(Ahreb 1) vezninde bir rubâidir. Mısralar dörtbuçuk usûldür. İlk üç mısraın terennümü üçbuçuk, son mısraın terennümü ise dört usûldür. İlk mısra, **X.T.**'e ait son darb ile başlar. Diğer mısralar da bu düzene uymuştur. Dolayısıyla, bu mısralar da kendilerinden önceki terennümlerin son darbu ile başlamışlardır. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür yalnız son heceler bir ölçü taşmıştır.

Dördüncü Selâm: İkinci selâmın aynısıdır. Fakat terennümü yoktur.

Sûzidil âyn-i şerifinden sonra, son peşrev olarak aynı makamda Derviş Yektâ'nın düyek usûlündeki peşrevi ve son yürük semâî çalınır.

18.6. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

I. 1.3.5.m FÂ_ İLÂ_TÜN_ FÂ_ İLÂ_TÜN_ FÂ_ İLÜN_

2.4.6.m FÂ_ İLÂ_TÜN_ FÂ_ İLÂ_TÜN_ FÂ_ İLÜN_

II. LÜ_ MEFÂ_ İ_ LÜN_ MEF_ Ü_ LÜ_ MEFÂ_ İ_ LÜN_

III.IV. MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_ MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_ MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_

V. 1.3.m (AH). MEFÂ_ İ_ LÜN_ MEFÂ_ İ_ LÜN_ MEFÂ_ İ_ LÜN_

2.4.m (AH). MEFÂ_ İ_ LÜN_ MEFÂ_ İ_ LÜN_ MEFÂ_ İ_ LÜN_

İkinci Selâm / Eyfer

9
4

VI. 1.2.m (AH) MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_ MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_

3.m (AH) MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_ MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_

4.m TÜN_ MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_ MÜS_ TEF_ İ_ LÜN_

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

XII. 1.2.m (AH) MÜS. TEF' LETÜN TÜN MÜS. TEF' LETÜN
 3.m (AH) MÜS. TEF' LETÜN (AH) MÜS. TEF' LETÜN
 4.m TÜN MÜS. TEF' LETÜN TÜN MÜS. TEF' LETÜN

19. SÛZİNÂK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

19.1. Notası

SÛZİNÂK PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Emin Ağa

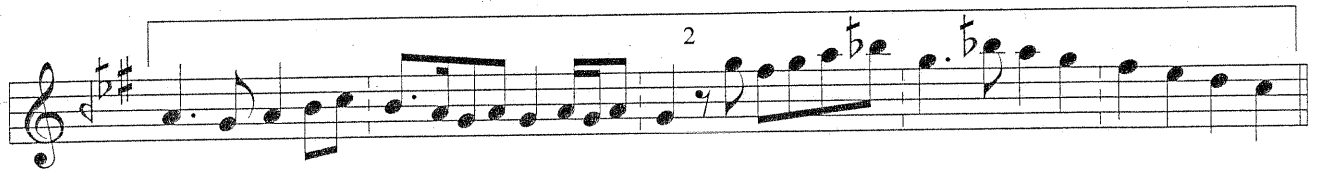
28

1

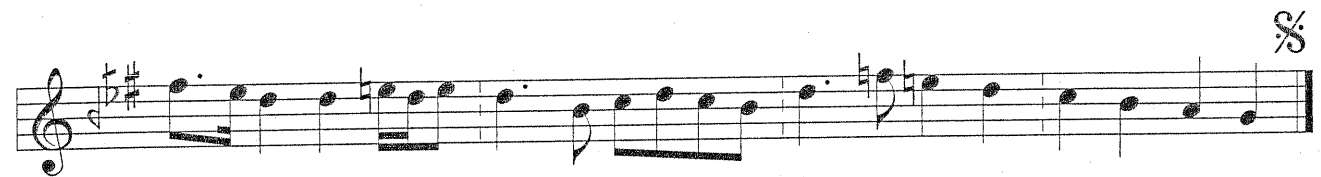
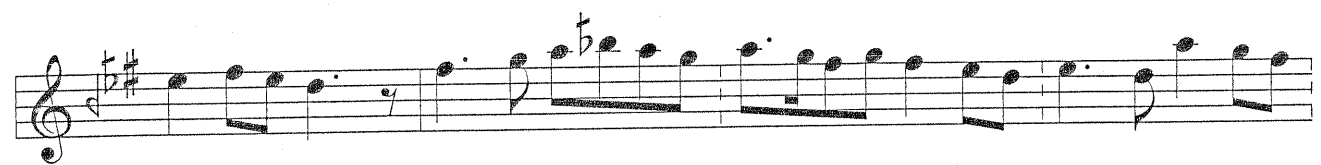
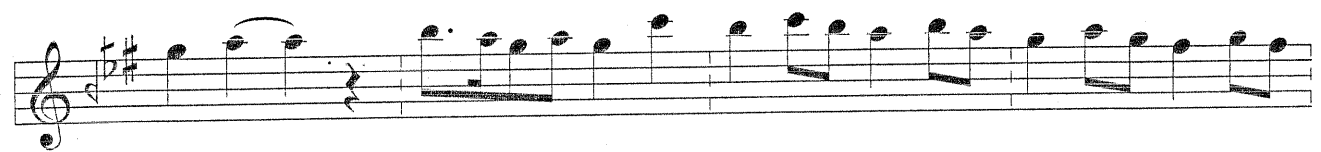
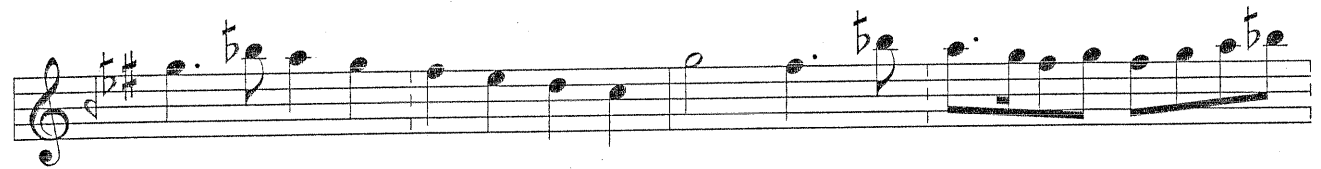
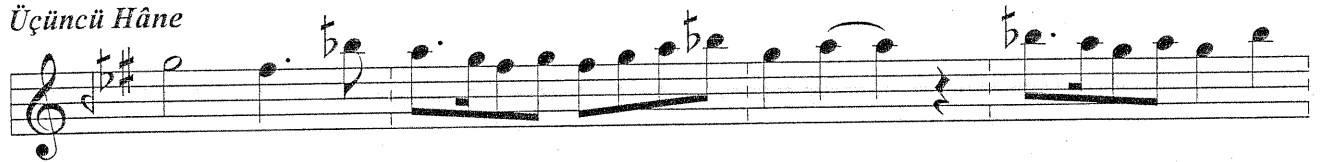
2

İkinci Hâne §

The musical score is written on nine staves. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 2/4. The notation includes various rhythmic values and accidentals. The piece concludes with a fermata over the final note.

Üçüncü Hâne

SÛZİNÂK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ

Birinci Selâm

Düyek

I.

Zekâî Dede

Yâ sâ ki y'el mü dâ
me ti ha y ye 'a le s sa lâ (saz)
He y hey he y câ nı me n
he y hey ma k bû li men (saz)
İ m le' zü câ ce nâ
bi hu me y yâ fe ka d ha lâ (saz)
He y he y he y câ nı me n
he y he y ma k bû li men (saz)
E s kay te ni'l mü dâ

— me te mi— n ta—r fi ke'— l be— hî (saz—) He—y he—y he

—y câ ni— me— n he—y hey ma— k bû— li— men (saz—)

Ha— t tâ ce lâ fû— â— di ye— mi— n eh

se ni'— l ce lâ (saz—) He—y he—y he

—y câ ni me— n he—y he—y ma

II.

—k bû li— men Te â le—v kü—l

lû nâ ze'—l yev mi se— k

râ (saz—) Bi a—k dâ hi— n

tü hâ mi— r nâ ve te— t

râ (saz) Te â le v i n

ne hâ zâ yev me 'i

di n (saz) Te ce l lâ fi

hi mâ te r cû ne ce h

III.

râ (saz) El ye v me mi ne' l

va s li ne sî mün ve se 'u

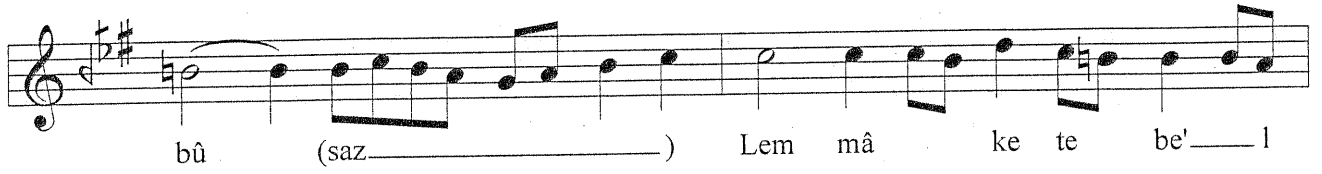
du n (saz) El ye v me i zi' l

hub bü 'a le' l 'ah di ku 'û

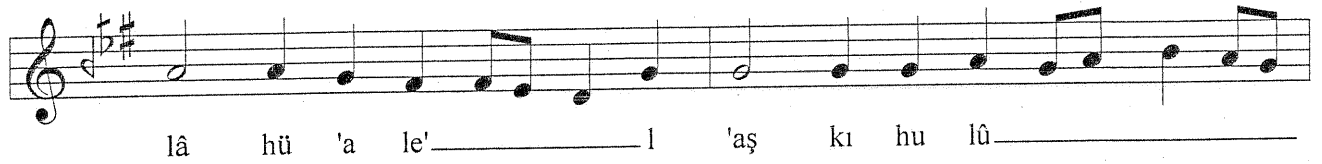
dun (saz) Yâ ka v mü i le' l

'aş kı e nî _____ bû ve e cî _____

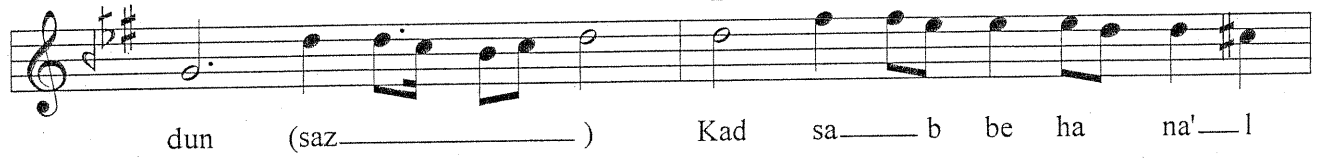

bû (saz _____) Lem mâ ke te be' _____ l

lâ hü 'a le' _____ l 'aş kı hu lû _____

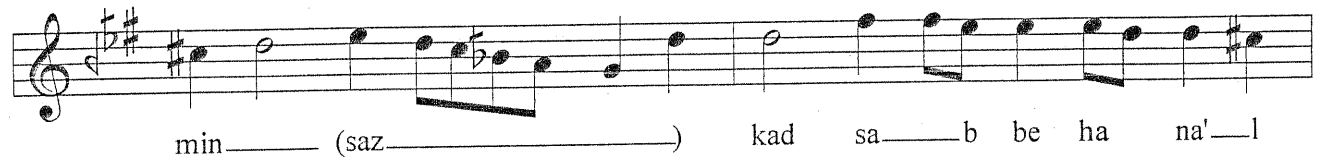
IV.

dun (saz _____) Kad sa _____ b be ha na' _____ l

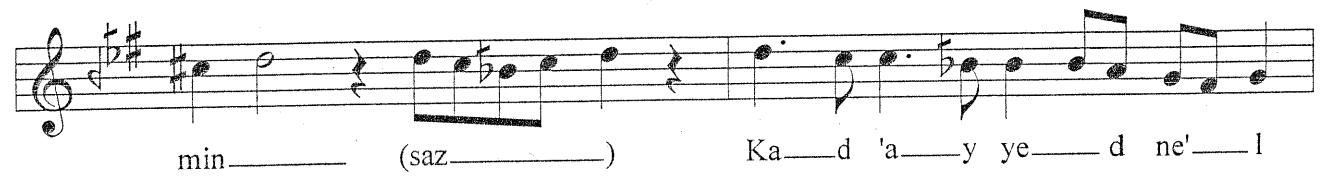
lâ hü bi 'a _____ y şî _____ n ve mü dâ _____

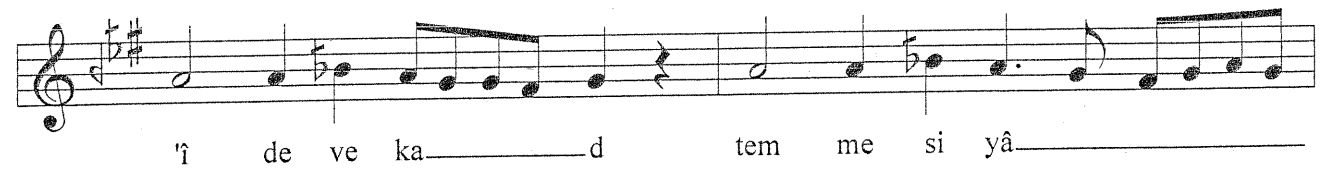
min _____ (saz _____) kad sa _____ b be ha na' _____ l

lâ hü bi 'a _____ y şî _____ n ve mü dâ _____

min _____ (saz _____) Ka _____ d 'a _____ y ye _____ d ne' _____ l

'î de ve ka _____ d tem me si yâ _____

mün (saz) Ìm le' ka de he n

ve hâ ti yâ ha y re gu lâ

min (saz) im le' ka de he n

ve hâ ti yâ ha y re gu lâ

min (saz) Key yü s ki re nâ

süm me 'a le' d deh ri se lâ

mün (saz) He

y he y yâ r yâ ri

me n (saz) he

IV.T

y he_____y be lí mî ri_____

me_n (saz_____) Do_____ st

do_____ st â_____ h pí_____ ri_____

me_____ n â_____ h

â_____ h de_____ st gî_____ ri_____

me_____ n (saz_____) Yá_____ r

yá_____ r ih sâ_____ n me_____

de_____ d do_____ st

do_____ st sul tâ_____ n me_____

de_____ d â_____ h

â h sü b hâ n me

de d gu f râ n me

İkinci Selâm

Evfer

V.

De d Su l tâ nı me nî

â h su l tâ nı me nî

â h Ve n de r di l ü câ n

câ n î mâ nı me nî

Â h De r me n be de mî

â h me n zin de şe ve m

Â h Ye k câ n çi bü ve d

ve d sa d câ ni me nî

V.T

Â h î mâ ni me nî

Muzaaf Devr-i Kebîr *Üçüncü Selâm*
VI.

î h yâ eh le'l fe râ dis

ik ra û me n şû re nâ

Ved he şû mi n ha m ri nâ ve s

tes mi û nâ kû re nâ

Hû ru — kü — m ta — s fer ru — 'a — ş kan

ten ha nî — mi — n nâ — ri hî

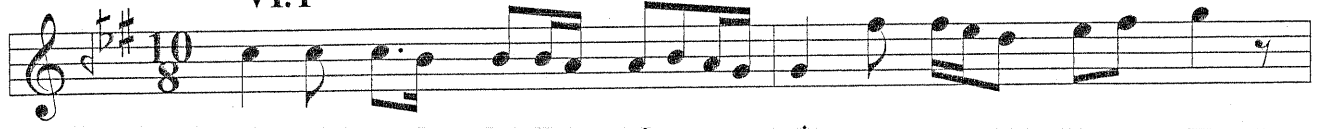

Lev ra e — t fi cü — n hi le — y li — n

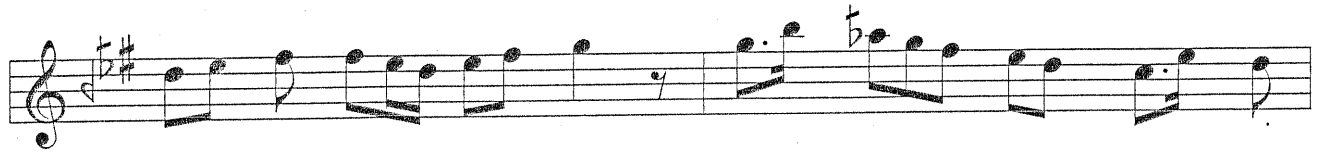

ev ne hâ — ri — n hû — re nâ

Aksak Semâî VI.T

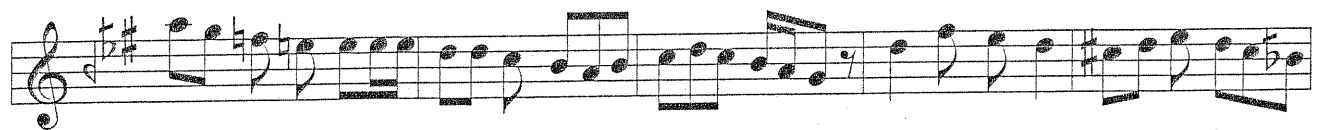
â — h be lî yâ ri — m

Yürük Semâî VII.

Ey ki he zâr â fe ri — n do — st dost bu ni ce sul tâ n o lur
Her ki bu gün Ve le d'e — do — st dost i na nu ben yüz sū re

Ku lu o la — n ki şî le — r câ ni — m hüs re v ü hâ kâ n o lu — r
Yok su l i se — bâ y o lu — r câ ni — m bâ y i se sul tâ n o lu — r

do— st dost hüs re v ü hâ kâ n_o lur
do— st dost bâ y_i se sul tâ n_o lur

VII.T

VIII.

Rû

hî le ke yâ zâ i ru fi'l ley li fe dâ yâr Yâ mû ni se vah

şe ti i zâ ley li hü dâ yâr İn kâ ne fi râ ku nâ me' as

sub hi be dâ yâr Lâ es fe re ba' de zâ ke sub hen e be dâ

VIII.T

yâ— r Yâ— r yâr yâ-ri me— n yâ— r do— st

do— st dost yâ ri me— n yâ— r yâr yâ ri men

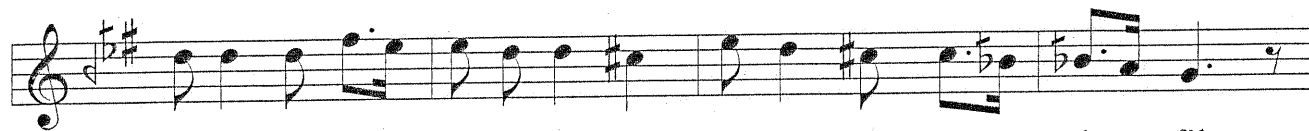
yâ ri me râ Âh yâ ri men yâ ri me râ dost yâ ri men vay

IX.

Te â—l yâ me de de'l 'ay şı ve's sü rû ri te âl
Li kâ ü vec hi ke fi'l hem mi fâ li ku'l i—s bâh

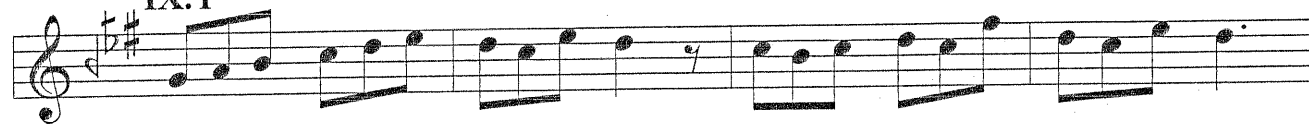

Te â—l yâ fe re ce'l hem mi fâ ti he'l ak fâl
Sa kâ ü cû di ke fi'l fak ri mün te he'l ik bâl

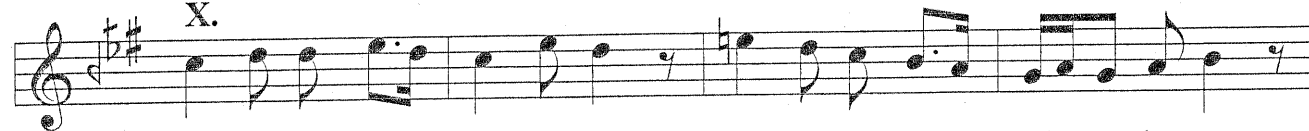

te â—l yâ fe re ha'l hem mi fâ ti he'l ak fâl
sa kâ ü cû di ke fi'l fak ri mün te he'l ik bâl

IX.T

X.

Vec hü ke mis lü'l ka mer kal bü ke mis lü'l ha cer

Rû hu ke rû hu'l be kâ hus nü ke nü ru'l ba sar

Hic ru ke rû hî fi dâk zel ze le nî fî—he vâk

Kül lü ke rî min si vâ—k fe hü ve hı dâ 'un ga—rer

X.T

Yâr yü re ğim yâ—r gör ki ne ler va—r

yâr yü re ğim del ci ğe rim gör ki ne ler va—r

yâ re ha ber va—r

XI.

Yâ men ne 'a mâ hu gay ru ma' dû—d

yâ—r yâ—r yâ—r yâ ri men Ves

sa' yü le dey hi gay ru me—r dû—d yâ—r

yâ—r yâ—r yâ ri men Kad beş şe re bi'l

li kâ i sîd ka—n yâ—r yâ—r

yâ—r yâ ri men Min haz re ti hi'l ke rî mü me—v

rû—d yâ—r yâ—r yâ—r yâ ri

Dördüncü Selâm

Evfer

XII.

Me—n Su—l tâ ni me nî

â—h su—l tâ ni me nî

Â—h Ve—n de—r di—l ü câ—n

câ—n î—mâ ni—me nî

Â—h De—r me—n be—de mî

â h me n zin de şe ve m

â h Ye k câ n çi bü ve d

ve d sa d câ nı me nî

XII.T

Â h Î mâ nı me nî

Zâvil Son Peşrev

Sofyan

Son Yürük Semâî

Yürük semâî

19.2. Güftesi

Birinci Selâm

- I. "يا ساقى المدامة حى على الصلا
جسمى زجاجتى ومحياك قهوتى
ما ناز عاشق بمحياك ساعة
الموت فى لقاءك يا بدر طيب
لما تلا هواك صفاتا لمهجتى
اسقيتنى المدامة من طرفك البهى

حتى جلا فؤادى من احسن الجلا"

Mevlânâ, *DK.*, s. 152, gz. no: 281

Yâ sâkiye'l-müdâmeti hayye 'alessalâ

(Hey hey hey cân-ı men hey hey makbûl-i men)

İmle' zücâcenâ bi-humeyyâ fekad halâ

(Hey hey hey cân-ı men hey hey makbûl-i men)

Eskayteni'l-müdâmete min tarfike'l-behî

(Hey hey hey cân-ı men hey hey makbûl-i men)

Hattâ celâ fûâdiye min ehzeni'l-celâ

(Hey hey hey cân-ı men hey hey makbûl-i men)

MEF' Ū LÜ FÂ İ LÂ TŪ ME FÂ İ LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzârî')

(Ey şarab sunan sâki hadi, sun şarabı; kadehimiz boşaldı, doldur o aşk şarabıyla.

A kusursuz güzel, a lûtufta, yücelikte olgun dost, bedenim kadehtir bana, aşkınsa şarab. Hiçbir âşık yoktur ki bir an bile senin yüzünü görsün de derdinden belâlara uğramasın, eriyip gitmesin. Ey dolunay, seninle olunca ölüm bile hoştur, iyidir: fakat sen adamı öldürmezsin, sana kavuşmak, belâlardan aman bulmaktır. Seçkin, gönlüme aşkı çilemeye, seni övüp söylemeye başladı mı sanki gönlümde güvercinler, kumrular vardır da onun sözlerini tekrarlarlar, dem çekip dururlar. *Lûtfetin de o güzelim şarabı sundun bana, sundun da o sâyede gönlüm öylesine güzel arındı, öylesine hoş cilâlandı ki.*²⁶⁹

²⁶⁹ Mevlânâ, *DKT.*, c. II, s. 282, gz.no. III.

II. "تعالوا كلنا ذا اليوم سكرى باقداح تخامرنا و تترى"
سقانا ربنا كاساً دهاقاً فشكراً ثم شكراً ثم شكراً
"تعالوا ان هذا يوم عيد تجلي فيه ما ترجون جهراً"
طوارق زرننا والليل ساجى فما ابقين فى التضييق صدرا

زكف هر يكي دريای بخشش

نثرن جواهرأ جمأ و وفرأ

Mevlânâ, DK., s. 149, gz. no: 271

Teâlev küllünâ ze'l-yevmi sekrâ

Biakdâhîn tühâmîrnâ ve tetrâ

Teâlev inne hâzâ yevme 'îdin

Tecellâ fihi mâ tercûne cehrâ

ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

(*Gelin; bugün hepimiz de, bizi esriten, kendimizden geçiren kadehlere sarhoş olalım.* Rabbimiz, dudağına dek dolu bir kadehle suvardı bizi, şükürler olsun, sonra gene şükürler olsun, sonra da gene şükürler olsun. *Gelin; gerçekten de bugün, bayram günü; apaçık görüldü dilediğiniz sevgili.* Gece karanlığı basınca olaylar, dolaşmaya gelir bizi; fakat yamanıp kalmaz, yüreğimizi sıkmaz onlar. Her birinin elinde bir bağış denizi var; alabildiğine, bol bol mücevherler, inciler saçıyorlar.)²⁷⁰

III.

اليوم من الوصل نسيم و صعود

اليوم إذالحب على العهد قعود

يا قوم الى العشق أنيبوا و أجببوا

لما كتب الله على العشق خلود

²⁷⁰ Mevlânâ, DKT., c. VI, s. 118, gz.no. XVI.

El yevme mine'l-vasli nesîmûn ve su'ûdun
El yevme izi'l-hubbü 'ale'l-'ahdi ku'ûdun
Yâ kavmü ile'l-'aşkı enîbû ve ecîbû
Lemmâ ketebe'l-lâhu 'ale'l-'aşkı hulûdun

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

(Bugün, sevgili ile kavuşmaktan bir meltem gibi esmekte ve yüksek duygular içindeyim. Çünkü, bugün bana aşk vefâkârlık etmiştir. Ey milletim (halkım)! Aşka yönelin ona icabet edin. Allah aşka ölümsüzlük yazmıştır.)²⁷¹

IV.

قَدْ صَبَّحْنَا اللَّهَ بَعِيثٍ وَ مُدَامٍ
قَدْ عَيْدْنَا الْعَيْدَ وَ مَا تَمَّ صِيَامٍ
أَمْلًا قَدْحًا وَ هَاتِ يَا خَيْرَ غُلَامٍ
كَيْتَسْكِرْنَا نُمَّ عَلَى الدَّهْرِ سَلَامٍ

Şefik Can, a.g.e., rb. no: 1504

Kad sabbehanâ'l-lâhu bi-'ayşin ve müdâmin
Kad 'ayyedna'l-'îde ve mâ temme sıyâmün
İmle' kadehen ve hâti yâ hayre gulâmin
Key yüskirenâ sümme 'ale'd-dehri selâmün

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

(Allah bizi zevk ve mutluluk içinde sabaha erdirdi. Bayram gelmeden, oruç tamamlanmadan bize bayram lütfetti . Ey kölelerin hayırlısı, bizi sarhoş etmek için kadehi doldur ve bize sun, sonra bizden zamana selâm söyle.)

²⁷¹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

IV.T. Hey hey yâr yâr-i men, hey hey belî mîr-i men. Dost dost âh pîr-i men, âh âh destgîr-i men. Yâr yâr ihsân meded, dost dost sultân meded, âh âh sübhân meded, gufrân meded.

İkinci Selâm

V.

Sultân-ı menî (âh) sultân-ı menî

(Âh) V'ender dil ü cân îmân-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

(Âh) Yek cân çî büved sad cân-ı menî²⁷²

V.T. Âh îmân-ı menî.

Üçüncü Selâm

VI. " ايه يا اهل الفرديس اقرؤا منشورنا
" حور كم تصفر عشقاً تنحنى من ناره
لو رأت فى جنح ليل او نهار حورنا
جاء بدر كامل قد كدر الشمس الضحى
فى قيان خادمت و استقروا دورنا
الف بدر حول بدرى سجداً خرواله
طيبوا ما حولنا و استشرقوا يجرنا

قدسکرنا من حواشى بدرهم اکرم بهم

استجابوا بغینا و استکثروا میسورنا

Mevlânâ, DK., s. 150, gz. no: 274

Îh yâ ehle'l-ferâdis ikraû menşûrenâ

Vedheşû min hamrinâ vestesmi'û nâkûrenâ

Hûrukûm tASFerru 'aşkan tenhanî min nârihî

Lev raet fî cûnhileylin ev nehârin hûrenâ (âh belî yârim)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

²⁷² Bkz. s. 69-70.

(A cennet bahçelerinde gezip tozanlar, okuyun fermânımızı; şarabımızı için de geçin kendinizden; sûrumuzun sesini duyun. Gece basarken, yahut gün ağarırken sizin hûriniz, bizim hûrimizi görseydi ateşiyle yanar, yakılırdı, ona gönül verirdi de aşkıyla sararır, solardı. Kuşluk güneşini bile karartan o dolunay, peşinde hizmetçi kızlar, çıkageldi de yerlemizde, yurtlarımızda karar kıldı. Benim dolunayımın çevresinde binlerce dolunay, yerlere kapandı, secdeler etti; çevremizde ne var, ne yoksa tertemiz oldu, karanlıklarımızı aydınlattı. Gerçekten de o dolunay yüzünden sarhoş olduk, ağırlayın onları; dileğimizi verdiler, işlerimizi kolaylaştırdıkça kolaylaştırdılar.)²⁷³

VII.

Ey ki hezâr âferin (dost dost) bu nice sultân olur

Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur

(dost dost hüsrev ü hâkân olur)

Her ki bugün Veled'e (dost dost) inanuben yüz süre

Yoksul ise bâ-y olur (cânım) bâ-y ise sultân olur

(dost dost bâ-y ise sultân olur)²⁷⁴

VIII.

روحي لك يا زائر في الليل فدى

يا مونس وحشة إضاء الليل هدى

إن كان فراقنا مع الصبح بدا

لا أسفر بعد ذاك صباحا أبدا

Rûhî leke yâ zâiru fi'l-leyli fedâ (yâr)

Yâ mûnise vahşetin izâ leyli hüdâ (yâr)

În kâne firâkunâ me'as-subhi bedâ (yâr)

Lâ esfere ba'de zâke subhen ebedâ (yâr)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(İlk mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)(2,3ve 4.mısra)

²⁷³ Mevlânâ, *DKT.*, c. III, s. 377, gz.no. VII.

²⁷⁴ Bkz. s. 71.

(Ey geceleyin beni ziyaret eden, rûhum sana fedâ olsun. Ey ıssızlığı ve yalnızlığı gideren can yoldaşı, hidayetinle geceyi aydınlat. Eğer ayrılığımız, sabahla birlikte görünürse ondan (ayrılıktan) sana, ebediyen sabah olmasın.)²⁷⁵

VIII.T. Yâr yâr yâr-i men, yâr dost dost dost yâr-i men. Yâr yâr yâr-i men yâr-i merâ. Âh yâr-i men, yâr-i merâ dost yâr-i men vây.

IX. " تعال يا مدد العيش والسرور تعال " " تعال يا فرج الهم ففتح الاقفال "

" لقاء وجهك في الهم فالق الاصباح " سقا جودك في الفقر منتهى الاقبال "

تعال انك عيسى فاحي موتانا تعال وادفع عنا خديعة الدجال

تعال انك داود فاتخذ زرداً تصون مهجتنا من اصابة الانصال

تعال انك موسى تشق بحر ردى لكى تغرق فرعون سبيء الافعال

تعال انك نوح ونحن في الطوفان اما سفينة نوح تعد للاهوال

فهم صفاتك لكن تصورت بشراً فكلم لفضلك امثالهم بلا امثال

يحيل طالب دنيا وجودك الاعلى
وفى وجودك دنياه باطل و محال

Mevlânâ, DK., s. 530, gz. no: 1369

Teâl yâ medede'l-'ayşi ve's-sürûri teâl

Teâl yâ ferece'l-hemmi fâtihe'l-akfâl

Likâü vechike fi'l-hemmi fâliku'l-isbâh

Sakâü cûdike fi'l-fakri müntehe'l-ikbâl

ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes)

(*Gel ey zevke, neş'eye yardım eden, gel; gel ey sıkıntıları gideren, kilitleri açan, gel. Mihnet, sıkıntı gecesi yüzünü görmek, tanyerini ağartır; cömertliğinin sâkîsi yoklukta, yoksullukta adama devlet, ikbâl iştahı verir. Gel, sen îsâ ölümünü dirilt; gel, Deccâl'ın gözünü defet bizden. Gel, sen Dâvud'sun kötülük denizini yar da işi, gücü kötülük olan Firavun, boğulsun gitsin. Gel, Nûh'sun sen, bizse tûfana dalmışız; Nûh'un gemisi, korkulu günler için hazırlanmadı mı? Onlar, sıfatlarını görürler de insan sanırlar seni; onlar gibi niceleri üstünlüğünü anlamaz senin; üstünlüğüne eş, eşit yoktur zaten. Senin yücelerden yüce varlığın hakkında dünyayı dileyen, dünyaya gönlü kaptıran, ancak hayâllere düşer; senin varlığın zuhûr ederse zaten onun dünyası yok olur gider, kalmasına imkân da yoktur*)²⁷⁶

²⁷⁵ Bu rubâî Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

²⁷⁶ Mevlânâ, DKT., c. III, s. 233, gz.no. CLV.

X. چونك ببردی دلی پرده اورا مدر
 زلف تو چون سر کشد عشوه هند و منجر
 سبز و شکفته کند باغ ترا چون شجر
 روحك روح البقا حسنك نور البصر
 کهنه خران کو بکو اسکی بیج کم دور
 چند بیماییش نیست فزون کم شمر
 غیرك یا ذا الصلات فی نظری کالمدر
 لایق حلوا شکر لایق سر کا کبیر
 کل کریم سواک فہو خداع غرر
 چون سر کس نیستت فتنه مکن دل مبر
 چشم تو چون ره زنده را ره نما
 عشق بود دلستان پرورش دوستان
 "وجہك وجہ القمر قلبك مثل الحجر
 عشق خران جو بجو تالبدریای هو
 دشمن ما درهنر شد بمثل دنب خر
 اقسام بالمعادیات احلف بالموریات
 هر که بجز عاشق است در ترشی لایقست
 "ہجرک روحی فداک زلزلی فی ہواک

عشق خوش و تازه رو عاشق او تازه تر

شکل جهان کهنه ای عاشق او کهنه تر

Mevlânâ, DK., s. 446, gz. no: 1132

Vechûke mislû'l-kamer kalbûke mislû'l-hacer

Rûhuke rûhu'l-bekâ husnûke nûru'l-basar

Hicruke rûhî fidâk zelzelenî fihevâk

Küllü kerîmin sivâk fehve hîdâ'un garer

MÛF TE İ LÛN FÂ İ LÛN MÛF TE İ LÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i münserîh)

(*Yüzün Ay gibi, yüreğin taş gibi; canın ölümsüzlük canı, güzelliğin gözlerin ışığı.* Düşmanım, hünerde, marifette eşek kuyruğu gibi tıpkı; niceye bir dolaşacaksın peşinde, mâdem ki uzamıyor, kısa say gitsin. And içerim soluya soluya koşanlara, and içerim turnaklarıyla yerden kıvılcımlar saçanlara; senden başka var yok, herşey, gözümde yağmur bulutudur sanki, seni görmedikçe ağlar da ağlarım ben. Âşık olmayan, ancak turşu olmaya değer; helvanın lâyığı şekerdir, sirkenin lâyığı kebre otu. *Senden ayrı oldum mu, a canım fedâ olasıca güzel, havanda tirtir titrer dururum; senden başka lûtufluk, kerem sahibi bence düzencidir, hilebazdır.* Mâdemki kimseyle işin yok, fitne çıkarma, gönlü alıp gitme; fakat bir gönlü de aldın gittin mi kapından sürüp geri döndürme. Gözün, yol kesti mi yolu kesilmişse yol gösterir, kılavuzluk eder, saçların, baş çekti mi o Hintli'nin işvesine aldırma. Aşk, bir gönül alıcıdır, dostların gelişmesi aşladır; canımı ağaç gibi yeşertir, çiçeklerle bezer. Aşk; güzeldir, tâzedir onu isteyip dileyen, ondan da tâzedir, dünyanın şekliyse eskidir, dünya âşığı da eskiler alandır. Aşk alanlar, ırmaktan ırmağa O'nun tâ denizine dek giderler, eskiler alanlarsa "eski pabuç kimde var?" diye mahalle mahalle dolaşır dururlar.)²⁷⁷

X.T. Yâr yüreğim yâr, gör ki neler var. Yâr yüreğim del ciğerim, gör ki neler var. Yâre haber var.

²⁷⁷ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 352, gz.no. XLI.

XI.

" يا من نعماء غير معدود والسعى لديه غير مردود "
قد اكرمنا و قد دعانا كى نعبده و نعم معبود
لا يطلب حمدنا لفخر بل يجعلنا بذاك محمود
" قد بشر باللقاء صدقاً من حضرته الكريم مورد "
والوعد من الحبيب حلو والسعى الى السعود مسعود
خاصا سعدى كه او بهر دم
صد دل بسعود خویش بر بود

Mevlânâ, *DK.*, s. 403, gz. no: 1008

Yâ men ne‘amâhu gayru ma‘dûd (yâr yâr yâr yâr-i men)
Vessa‘yü ledeyhi gayru merdûd (yâr yâr yâr yâr-i men)
Kad beşşere bi’l-likâi sıdkan (yâr yâr yâr yâr-i men)
Mîn hazretihi’l-kerîmü mevrûd (yâr yâr yâr yâr-i men)

MEF’ Û LÜ ME FÂ İ LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i müseddés-i mahzûf)

(Ey nîmetleri sayısız olan, nezninde gayret boşa gitmeyen, kavuşmayı gerçek anlamda müjdeleyen. Kerîm (peygamber), yüce katından gelen!)²⁷⁸

Dördüncü Selâm**XII.**

Sultân-ı menî (âh) sultân-ı menî
(Âh) V’ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Der men be-demî (âh) men zinde şevem
(Âh) Yek cân çi büved sad cân-ı menî²⁷⁹

XII.T Âh îmân-ı menî.

²⁷⁸ Bu mısraların tercümesi, Araştırma Görevlisi .Dr. Yılmaz Özdemir Bey tarafından yapılmıştır.

²⁷⁹ Bkz. s. 69-70.

19.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}$$

$$A'(a_2+b'_2)^{2.m}+A'.T(c'_2+e_2)^{söz}$$

$$B(f_2+g_2)^{3.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}$$

$$A'(a_2+b'_2)^{4.m}+A'.T(c'_2+e'_2)^{söz}$$

II.

$$C(h_2+i_2)^{1.m}$$

$$D(h_2+j_2)^{2.m}$$

$$C'(h'_2+i'_2)^{3.m}$$

$$D'(h_2+j'_2)^{4.m}$$

III.

$$E(k_2+l_2)^{1.m}$$

$$F(m_2+n_2)^{2.m}$$

$$G(o_2+p_2)^{3.m}$$

$$F'(m_2+n'_2)^{4.m}$$

IV.

$$H(r_2+s_2)^{1.m}$$

$$H'(r_2+s'_2)^{1.m}$$

$$I(t_2+u_2)^{2.m}$$

$$J(v_2+y_2)^{3.m}$$

$$J'(v_2+y'_2)^{3.m}$$

$$I'(t_2+u'_2)^{4.m}+IV.T\{(z_2+aa_2)+(z_2+aa_2)+(ab_2+ac_2)+(ad_2+ae_2)+(af_2+ag_2)+(af_2+ag'_2)$$

$$+(ah_2+a_{13})\}^{söz}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_{1,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+V.T(e_2^t)^{söz}+\{(f_3+g_2)+(f_3+h_2)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a_1+b_1)^{1.m}$$

$$B(c_1+d_1)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$B(c_1+d_1)^{4.m}+VI.T(g_1)^{söz}+\{(h_1+i_2)+(j_2+k_2)\}^{saz}$$

VII.

$$D(l_3+m_2)^{1.m}$$

$$E(n_3+o_2+p_3)^{2.m}$$

$$D(l_3+m_2)^{3.m}$$

$$E(n_3+o_2+p_3)^{4.m}+VII.T\{(r_2+s_2)+(r_2+s'_2)+(t_2+u_{1,5})\}^{saz}$$

VIII.

$$F(v_{2,5}+y_{1,5})^{1.m}$$

$$G(z_{2,5}+aa_{1,5})^{2.m}$$

$$H(ab_{2,5}+ac_{1,5})^{3.m}$$

$$I(ad_{2,5}+ae_2)^{4.m}+VIII.T\{(af_3+ag_3)+(ah_3+ai_4)\}^{söz}+\{(r_2+s_2)+(r_2+s'_2)\}^{saz}$$

IX.

$$J(aj_2+ak_2)^{1.m}$$

$$K(al_2+am_2)^{2.m}$$

$$L(an_2+ao_2)^{2.m}$$

$$J(aj_2+ak_2)^{3.m}$$

$$K(al_2+am_2)^{4.m}$$

$$L(an_2+ao_2)^{4.m} + \mathbf{IX.T} \{ (ap_2+ar_2) + (as_2+at_2) \}^{saz}$$

X.

$$M(au_2+av_2)^{1.m}$$

$$N(ay_2+az_2)^{2.m}$$

$$O(ba_2+bb_2)^{3.m}$$

$$N(ay_2+az_2)^{4.m} + \mathbf{X.T} \{ (bc_2+bd_2) + (bc'_2+bd_2) + (be_2+bf_2+bg_2) \}^{söz} + \{ (bh_2+bt_2) + (bj_2+bk_{1,5}) \}^{saz}$$

XI.

$$P(bl_{1,5}+bm_2)^{1.m} + P.T(bn_2+bo_{1,5})^{söz}$$

$$R(bp_{1,5}+br_2)^{2.m} + R.T(bs_2+bt_{1,5})^{söz}$$

$$S(bu_{1,5}+bv_2)^{3.m} + S.T(by_2+bz_{1,5})^{söz}$$

$$T(ca_{1,5}+cb_2)^{4.m} + T.T(cc_2+cd_{1,5})^{söz}$$

Dördüncü Selâm**XII.**

$$A(a_{1,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+f_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m} + \mathbf{XII.T}(e_2^t)^{söz}$$

19.4. Makam Analizi

Bu âyin “başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **yerinde basit sûzinâk makamı çeşnisi** gösterirler. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler de kendi aralarında aynı bestelidirler. Bu terennümler, mısralarla aynı özellikleri gösterirler. Üçüncü mısra, **rastta bûselik geçkisi** yapıp, saz payıyla **nevâ perdesini** gösterir. Üçüncü mısran ardından gelen sözlü terennüm kısmı, diğer terennümlerle aynı bestelidir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar, **yerinde rast ve segâhta hüzzam dörtlüsünü** gösterip, saz payı ile **nevâ perdesine** gelirler. İkinci ve dördüncü mısralar, aynı besteye sahiptirler. Bu mısralar, **yerinde rastlı ve dügâhta hüseyinli** asma kalışlar yaparlar.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **yerinde bûselik geçkisi** yapar. İkinci ve dördüncü mısralar, saz payları dışında aynı besteye sahiptirler. Bu mısralar, önce **yerinde bûselik**, sonra **yegâhta hicaz** yaparak, **rastta rast üçlüsüyle** karar verirler. İkinci mısraya ait **hüseyinde uşşâk üçlüsüyle** gösterilen saz payından sonra, üçüncü mısra, **yerinde bûselik geçkisini** yaparak **bûselik perdesine** gelir.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra ve tekrarı, **nim hicaz yedenli nevâda hicaz** asma kalışından sonra, **gerdâniyede bûselik üçlüsünü** gösterip, saz kısmıyla **rastta bûselik geçkisinden** sonra **nevâ perdesine** bağlanırlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar **rastta bûselik geçkisi** yaparlar. İkinci mısran ardındaki saz payı, **evîç perdesini** kullanarak **gerdâniye perdesini**, dördüncü mısran ardındaki saz payı ise, **dik kürdî** ve **nim hicaz perdelerini** kullanarak **nevâ perdesini** gösterir. Üçüncü mısra ve tekrarı ise, **gerdâniyede bûselik üçlüsünü** gösterip, **nevâda hicaz** asma kalışını yaparlar. **IV.T.** Bir sözlü terennümdür. Bu bölüm, **nevâda hicazlı, dik kürdî** ve **nim hicazda çeşnisiz, rastta rastlı, segâhta hüzzamlı** asma kalışlar yapıp, **rastta rastlı** karar verir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **segâhta eksik ferahnâk** ve **rastta rast** asma kalışlarından sonra güçlü **nevâ perdesine** gelir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda hicazlı, segâhta hüzzamlı** ve **ferahnâklı** seyir gösterirler. Üçüncü mısra, **rastta rastlı** kalıştan sonra **nevâ perdesini** gösterir. **V.T.** Bu bölümün sözlü kısmında **rastta rastlı** kalış görülür. Saz kısmında ise, **nevâda hicaz, segâhta eksik ferahnâk** seyirlerinden sonra **rastta rastlı** karar yapılır.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **rast perdesinde rast çeşnisi** yapar. İkinci ve dördüncü mısralar aynı besteye sahiptirler. Bu mısralar, **nevâda rast, hüseyînâşîranda uşşâk ve rastta nîkrîz geçkisi** yaparlar. Üçüncü mısra, **dügâhta hicaz ve bûselik geçkilerinden sonra, yerinde uşşâk makamı çeşnisi** gösterip, **dügâhta hüseyînî geçkisiyle hüseyînî perdesine** gelir. VI.T. Bu bölüme ait sözlü terennüm kısmı, **yerinde rastlı** kalış yapar. Saz terennümü ise, **gerdâniyede nîkrîz, nevâda hicaz ve çargâhta nîkrîz, rastta hicaz ve çargâhta nîkrîz** asma kalışlarıyla **gerdâniye perdesine** bağlanır.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda hicaz ve çargâhta nîkrîz** asma kalışları yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, **segâhta eksik ferahnâk, rastta rast ve nîkrîz** asma kalışlarından sonra, **yerinde rastlı** karar verirler. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **yerinde rastlı** asma kalışlar yapar.
- VIII. Bu bölüm bir rubâîdir. Bu bölüm, **rastta rastlı çeşniler** yapar. VIII.T. Bu bölüme ait sözlü terennüm kısmı, **nevâda rastlı ve bûselikli, segâhta eksik ferahnâklı ve yerinde rastlı** asma kalışlar yapar. Saz terennümü ise, **rastta rastlı** kalış yapar.
- IX. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta uşşâklı** asma kalış yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynı olup, **rastta nîkrîz geçkisi** yaparlar. Bu mısraların tekrarları vardır ve bunlar da kendi aralarında aynı bestelidirler. Bu tekrarlar, **yegâhta ve rastta rastlı** asma kalışlar yaparlar. IX.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **yerinde rastlı** seyir yapar.
- X. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta hüseyînî geçkisi** yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar **rastta rastlı** kalış yapar. Üçüncü mısra, **dügâhta uşşâklı geçkiden sonra segâh perdesini** gösterir. X.T. Bu bölümün sözlü terennüm kısmı, **segâh perdesi civarında gezindikten sonra, dügâhta hüseyînî ve rastta rastlı** kalışlar, saz terennümü ise, **eviçte segâh dörtlüsü, nim hicaz yedenli nevâda rastlı ve rastta rastlı** kalışlar yapar.
- XI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rast** ardından gelen sözlü terennüm, **nevâda rast ve bûselik**, ikinci mısra, **segâhta eksik ferahnâk**, ardından gelen sözlü terennüm **rastta nîkrîz ve rast**, üçüncü mısra, **segâhta eksik ferahnâk**, bu mısranın sözlü terennümü **rastta rast**, dördüncü mısra, **dügâhta uşşâk çeşnisi**, ardından gelen sözlü terennüm kısmı **rastta rastlı** kalışlar yaparlar.

Dördüncü Selâm, ikinci selâmın aynısıdır. Sözlü terennüm kısmını da kullanmıştır.

19.5. Usûl Analizi

Sûzinâk âyîn-i şerîfinden önce, Emin Ağa'nın muzaaf devr-i kebîr usûlündeki sûzinâk peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Düyek usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ FÂ İ LÂ TÛ ME FÂ İ LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzâri') vezninde iki beyittir. Mısralar ve terennümleri dörder usûldür. Mısraların ilk ölçüleri 4/2'lik sofyan usûlü yapısındadır.
- II. ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. İkinci ve dördüncü mısralara ait son ölçüler 4/2'lik sofyan usûlü yapısındadır.
- III. MEF' Û LÜ MEFÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. "MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME" ye kadar kapalı heceler ikilik, açık heceler dörtlük notlarla ölçülmüştür. Bunu takip eden FÂ' hecesinde kural bozulmuştur. "Î LÜ FE" hecelerinde kural tekrar eder, "Û LÜN" hecelerinde kural tekrar bozulur. Ölçüler, genellikle 4/2'lik sofyan usûlü yapısındadır.
- IV. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Bu bölümün usûl yapısı ve hece kuralları III. bölümdeki gibidir. IV.T. yirmidokuzbuçuk usûllük sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÛS TEF' İ LE TÛN MÛS TEF' İ LE TÛN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. İlk mısra üçbuçuk, diğerleri dört usûldür. IV.T. e ait son hece, ikinci selâmın ilk sofyan usûlünü alacak şekilde taşmıştır. Bundan dolayı, ilk mısra usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Bu durum diğer mısralar için de geçerlidir. Bu mısraların eksik olan "sofyan" kısımlarını "âh" terennümleri doldurmuştur. V.T. İki usûllük söz ve on ölçülük saz terennümlerinden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir

- VI. FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar iki ölçüdür. İki tef ile bir usûldür.

İkinci kısım: VI.T. Aksak semâî usûlündedir. Bir ölçülük sözlü ve yedi ölçülük "saz" terennümünden oluşur.

Üçüncü kısım: Yürük semâidir.

- VII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar terennümlerle beş, iki ve dördüncü mısralar terennüm ve tekrarlarla yedi usûldür. Her tef'ile bir ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VII.T.** Onbirbuçuk ölçülük bir saz terennümüdür.
- VIII.** İlk mısra MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 1), diğer mısralar MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 3) vezninde bir rubâidir. İlk üç mısra dört, son mısra ise dörtbuçuk usûldür. İlk mısraın ilk hecesi, VII.T. e ait son ölçünün son darbıyla başlar. Bu durum diğer mısralarda da görülür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VIII.T.** Onüç usûllük söz, sekiz usûllük saz terennümlerinden oluşur.
- IX.** ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Her tef'ile bir ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, en son "LÜN" hecesi bir sekizlik not uzatılmıştır. **IX.T.** Sekiz ölçülük saz terennümüdür.
- X.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Her tef'ile bir ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **X.T.** Ondört usûllük söz ve yedibuçuk usûllük saz terennümlerinden oluşur.
- XI.** MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf) vezninde iki beyittir. Her mısra ve her terennüm üçbuçuk ölçüdür. Her mısra, bir önceki ölçünün son darbıyla başlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri bir ölçülüktür.

Dördüncü Selâm (XII.), ikinci selâmın (V.) aynısıdır. XII.T. İki ölçülük bir sözlü terennümdür.

Sûzinâk âyîn-i şerîfinden sonra, düyek usûlünde zâvil son peşrev ve son yürük semâî çalınır.

19.6. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Düyek

8
4

I. MEF' _ Ü _ LÜ_ FÂ _ İ _ LÂ _ TÜ _ ME_ FÂ _ İ _ LÜ_ FÂ _ İ _ LÜN_ _ (SAZ_ _)

II. ME_ FÂ _ İ _ LÜN_ ME_ FÂ _ İ _ LÜN_ _ (SAZ_ _)

III.,IV. MEF' _ Ü _ LÜMEFÂ _ İ _ LÜ _ ME_ FÂ _ İ _ LÜ_ FE_ Ü _ LÜN_ _ (SAZ_ _)

İkinci Selâm / Evfer

9
4

V. 1.m MÜS_ TEF' _ İ _ LE_ TÜN_ (AH_ _)MÜS_ TEF' _ İ _ LE_ TÜN_

2.4.m (AH_ _)MÜS_ TEF' _ İ _ LE_ TÜN_ LE TÜN_ MÜS_ TEF' _ İ _ LE_ TÜN_

3.m (AH_ _)MÜS_ TEF' _ İ _ LE_ TÜN_ LE TÜN_ MÜS_ TEF' _ İ _ LE_ TÜN_

Üçüncü Selâm / Muzaaf Devr-i Kebîr

28
4

FÁ_İ_ LÁ_ TÜN_ FÁ_ İ_ LÁ_ TÜN_ FÁ_ İ_ LÁ_ TÜN_ FÁ_ İLÜN_

FÁ_İ_ LÁ_ TÜN_ FÁ_ İLÁ_ TÜN_ FÁ_İ_ LÁ_ TÜN_ FÁ_ İLÜN_

VI. 1.3.m
2.4.m

Üçüncü Selâm / Yürük Semâ

6
8

MÜF_ TE_ İ_ LÜN_ FÁ_ İ_ LÜN_ (DOST_ DOST_ TE_ İ_ LÜN_ FÁ_ İ_ LÜN_

MÜF_ TE_ İ_ LÜN_ FÁ_ İ_ LÜN_ (CÁ_ NİM_ MÜF_ TE_ İ_ LÜN_ FÁ_ İ_ LÜN_

MEF'_ Ü_ LÜ_ ME_ FÁ_ İ_ LÜ_ ME_ FÁ_ İ_ LÜ_ FE_ ÜL_

MEF'_ Ü_ LÜ_ ME_ FÁ_ İ_ LÜN_ ME_ FÁ_ İ_ LÜ_ FE_ ÜL_

IX. 1.m ME_ FÁ_ İ_ LÜN_ FE_ İ_ LÁ_ TÜN_ ME_ FÁ_ İ_ LÜN_ FE_ İ_ LÜN_

2.3.4.m ME_ FÁ_ İ_ LÜN_ FE_ İ_ LÁ_ TÜN_ ME_ FÁ_ İ_ LÜN_ FÁ_ İ_ LÜN_

X. MÜF_ TE_ İ_ LÜN_ FÁ_ İ_ LÜN_ MÜF_ TE_ İ_ LÜN_ FÁ_ İ_ LÜN_

XI. MEF'_ Ü_ LÜ_ ME_ FÁ_ İ_ LÜN_ FE_ Ü_ LÜN_

VII. 1.3.m
2.4.m

VIII. 1.m
2.3.4.m

IX. 1.m
2.3.4.m

X.
XI.

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

XII. 1.m MÜS — TEF' — | — LE — TÜN — | (AH — TÜN — | — MÜS — TEF' — | — LE — TÜN —

2.4.m (AH — MÜS — TEF' — | — LE — TÜN — | TÜN — MÜS — TEF' — | — LETÜN —

3.m (AH — MÜS — TEF' — | — LETÜN — | (AH — MÜS — TEF' — | — LE — TÜN —

20. RÂHATÜLERVÂH MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

20.1. Ahmed Hüsâmeddin Dede (1839-1900)

1839'da, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde doğdu. Aynı mevlevîhâne şeyhlerinden Abdülbâkî Nâsır Dede'nin torunu, mevlevîhânenin aşçıbaşı Hacı Ârif Dede'nin oğludur.²⁸⁰

Ahmed Hüsâmeddin Dede, o dönemde Yenikapı Mevlevîhânesi'nin şeyhi olan Osman Selâhaddin Dede'den tasavvuf ve edebiyat bilgileri aldı. Genç yaşında mûsikîye de ilgi duyan Ahmed Hüsâmeddin Dede, bu sahadaki meşklerini Yenikapı Mevlevîhânesi'nde yetişen mûsikîşinaslarla yaptı. Daha sonra, bu dergâhın kudümzenbaşı tâyin edildi ve 1900'de İstanbul'da vefât etti.

Ahmed Hüsâmeddin Dede kudümzenliğinin yanısıra, şöhretli bir âyîn ve na't okuyucusudur. Bestelediği dinî eserlerle de zamanının önde gelen mûsikîşinaslarından biri olduğunu ispat etmiştir. En önemli eseri ise, râhatülervâh makamındaki mevlevî âyîni olup iki "şuğul"ü de günümüze ulaşabilmiştir.²⁸¹

²⁸⁰ Ergun, *a.g.e.*, c. II, s. 494.

²⁸¹ Nuri Özcan, "Ahmed Hüsâmeddin Dede", *TDVİA*, c. I, s. 92.

HİCAZ HÜMÂYUN PEŞREVİ

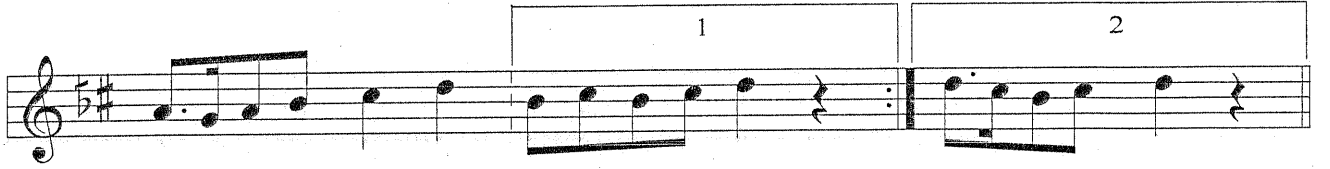
Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Musâhib Seyyid Ahmed Ağa

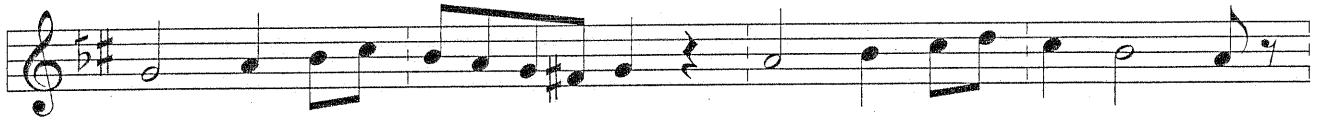

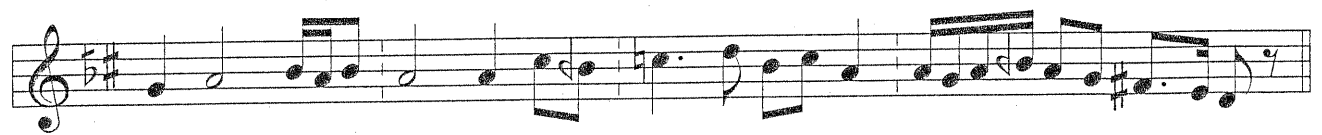
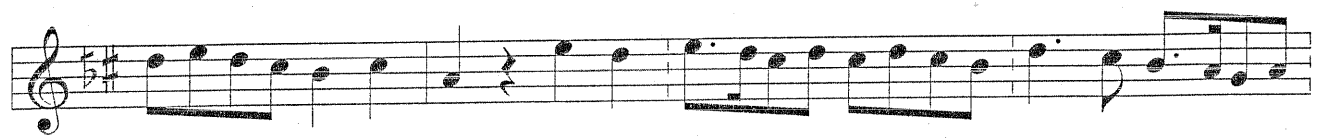
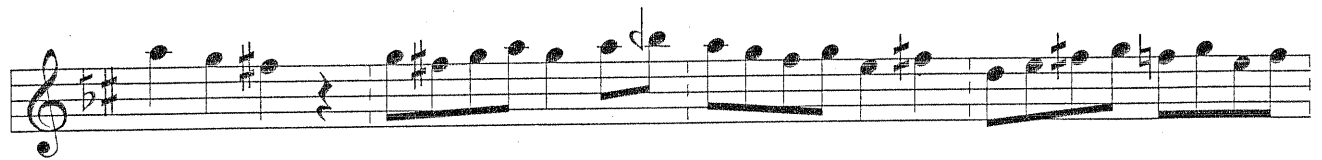
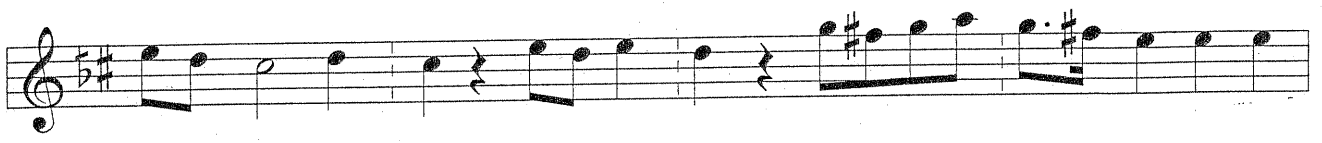
Teslim

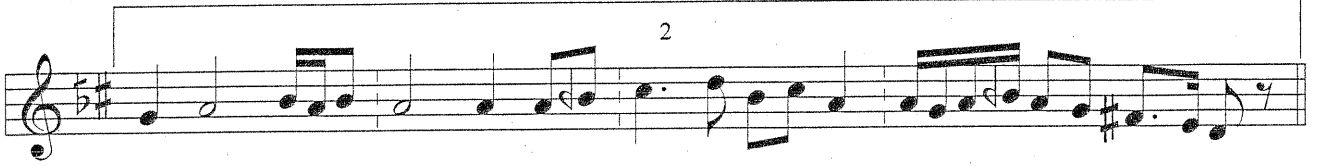
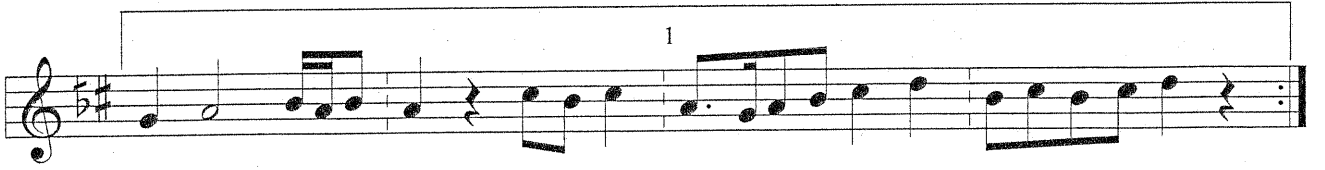
İkinci Hâne

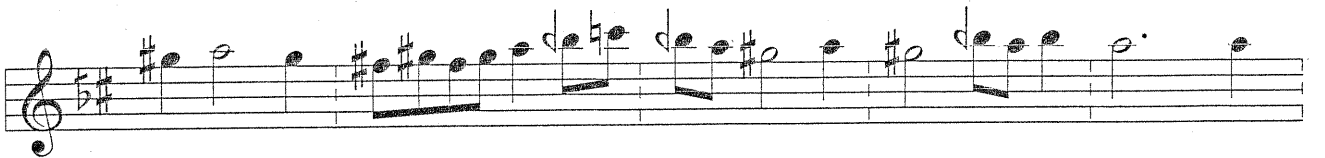
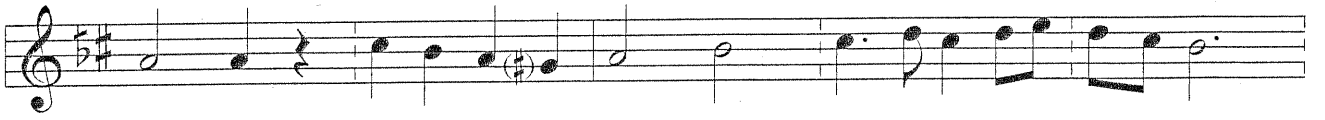
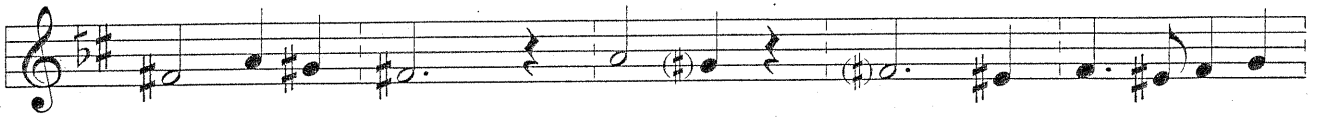

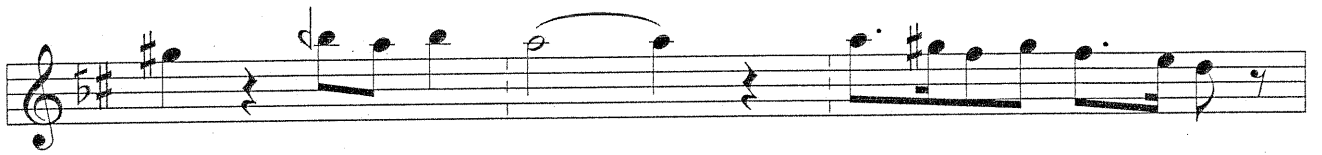
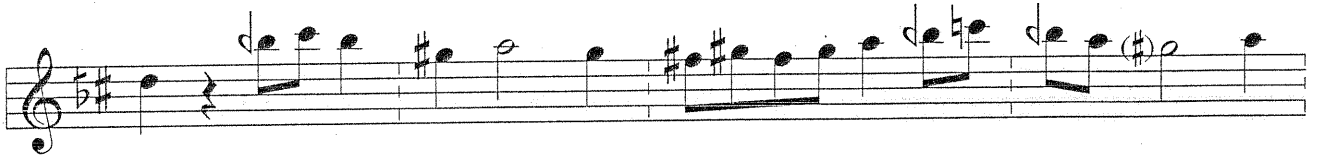
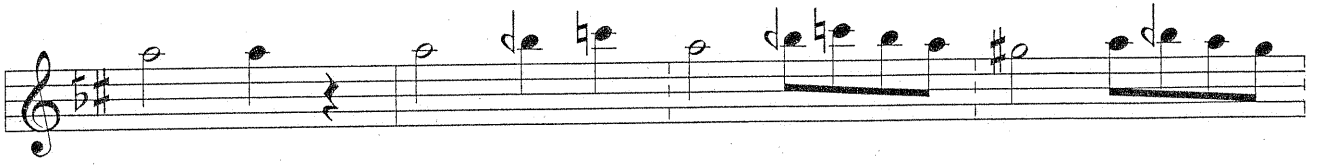
Teslim

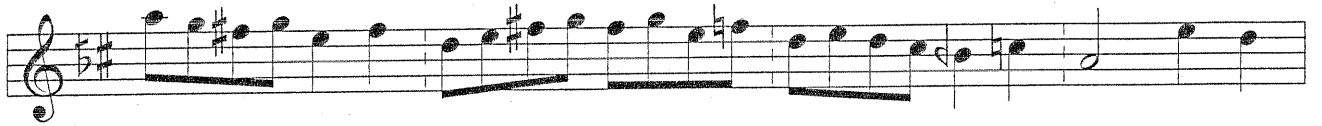

Üçüncü Hâne

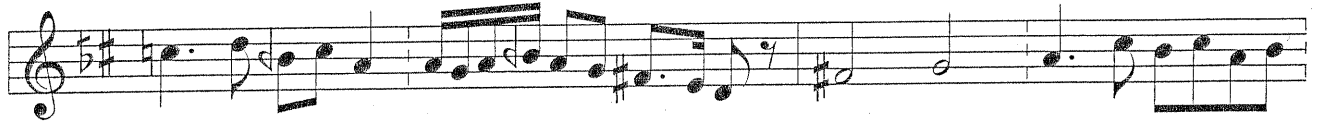

Mülâzime

Teslim

RÂHATÜLERVAH MEVLEVÎ ÂYÎN-I ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Devr-i Revân

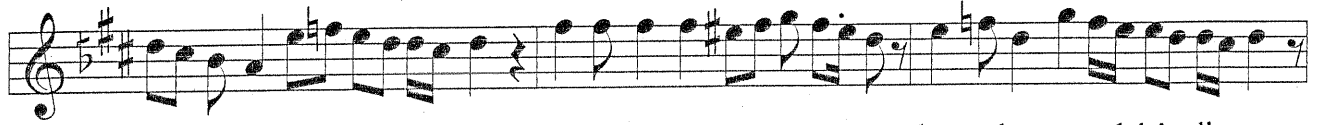
Ahmed Hüsâmeddin Dede

At ye bü l'a 'mâ ri um run fi ta ri kıl 'â şı kîn
Gam zü 'ay nin min me lâ hin fi vi sâ lin müs te bîn

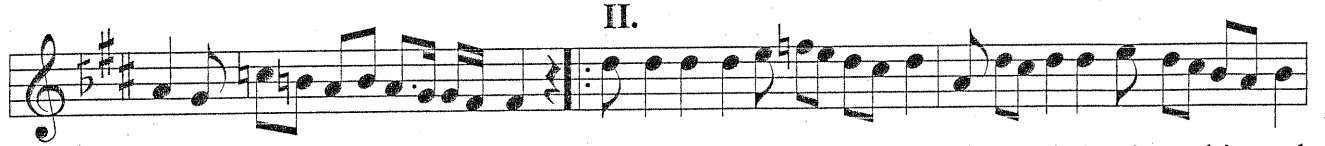
Hey hey sul tâ nı me—n hey hey mak bû li men Gâ re cis mî en ye râ hû
Hey hey sul tâ nı me—n hey hey mak bû li men

'â zi lün ev 'â zi rün Hey heysul tâ nı me n hey hey ma—k bû li men

İN ne hû yeh kî sı fâ ten min sı fâ ti Şem si . dîn Hey hey sul tâ nı me—n

hey hey mak bû li men Me râ'ahdîst bâ şâ dî ki şâ dî â ni men bâ şed
Çe râ ğı çerhi ger dü nem çü ec rî hâ ri hûr şî dem

yâ— r yâ— r do—st dost Me râ kav list bâ câ nân
yâ— r yâ— r do—st dost E mî r—ü-gû yi çev gâ nem

ki câ nân câ nimen bâ şed yâ— r yâ— r do—st dost
çü dil mey dâ nimen bâ şed yâ— r yâ— r do—st dost

III.

Ey tü câ nı sad gü lis tân ez se men pin hân şü dî Ey tü câ nı câ nı câ — nem
Ey tü şem' i nüh fe lek' ez nüh fe lek be gü zeş te î Tâ çi sî rest in ki tü — en

cün zi men pin hân şü dî Cün fe lek ez tüst rû şen pes tü râ mah cü — b cîst
der le gen pin hân şü dî Ger zi mâ pin hân şü dî ez her dü 'â lem çi 'a ceb

III.T

Cün ki ten ez tüst — zin de cü zi ten pin hân şü dî Hey hey sul tâ nı me n
Ey meh bî hî — şten k'ez hî ş ten pin hân şü dî

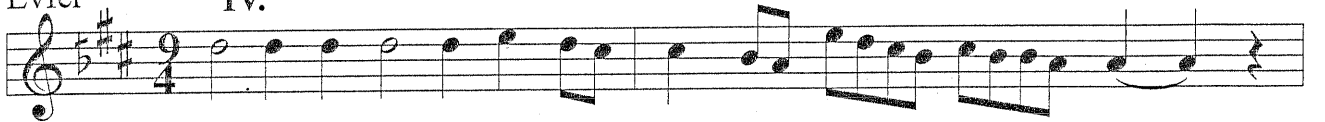

hey hey hün kâ rı men he — y hey ra' nâ yı me — n hey hey zi bâ yı men

İkinci Selâm

Evfer

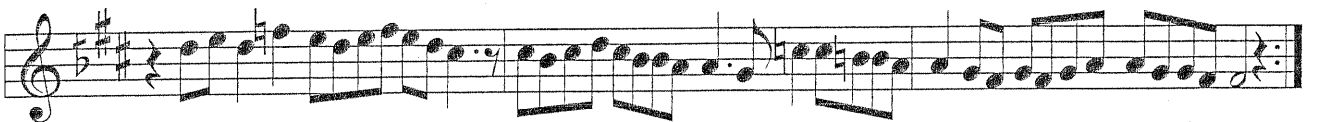
IV.

Â — h Sul tâ — nı — me nî —
Â — h Der me — n be — de mî —

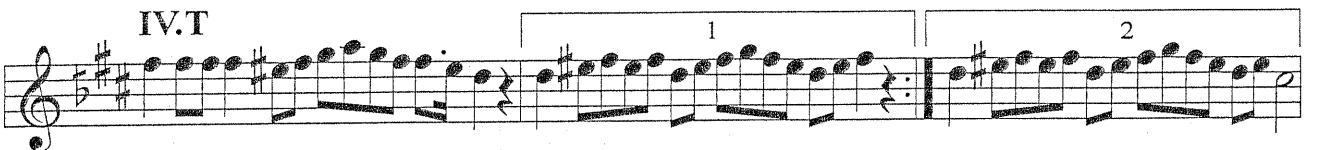

âh sul tâ nı — me nî — V'en de — r
âh men zin de — şe ve — m Yek câ — n

dî l ü câ — n câ — n î mâ nı — me nî —
çi bû ve — d ve — dsad câ nı — me nî —

IV.T

Üçüncü Selâm

Muzaaf Devr-i Kebir

V.

Mâ zi bâ lâ vî m ü bâ lâ
Keş ti i nû hî m de r tû

mî re vî m be lî yâ ri me n
fâ ni rû h be lî yâ ri me n

Mâ zi de r yâ vî m ü de r yâ
Lâ ce re m bî des t ü bî pâ

mî re vî m be lî yâ ri me n
mî re vî m be lî yâ ri me n

He m çü me v c e z ho d be r â ver

dî m ü se r be lî yâ ri me n

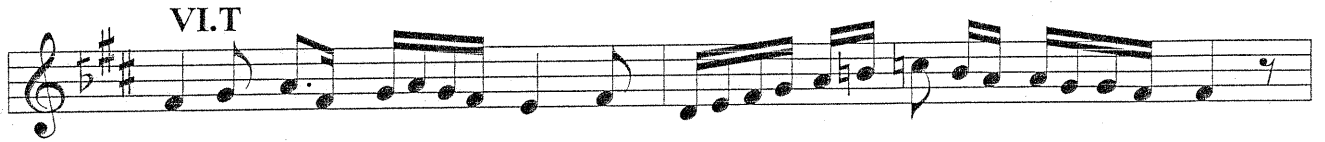

Bâ z he m de r ho d te mâ şâ

Aksak Semâî

mî re vî m He-y hey yâ rim

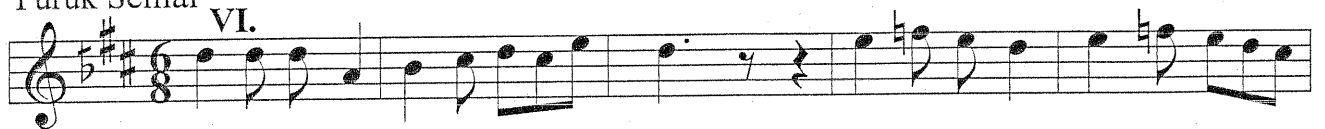

VI.T

Yürük Semâî

VI.

Ey ki he zâr â fe ri n bu ni ce sul ta n o lu
Her ki bu gün Ve le de i na nu ben yüz sū re

r Ku lu o lan ki ş i ler câ nim hüs re v ü hâ
Yok su l i se bâ y o lur câ nim bâ y i se sul

kā n o lur yâr yâ r hüs re v ü hâ kā n o lu r
tâ n o lur yâr yâ r bâ y i se sul tâ n o lu r

VI.T

VII.

Ân pîş re vî ki câ nî o

pîş sa fest hey Dâ ned ki tû bah rî vü ci hân hem çü ke fe—st

hey Bî def f_ü ne yî raks kü ned 'â şî ki tû— hey İm

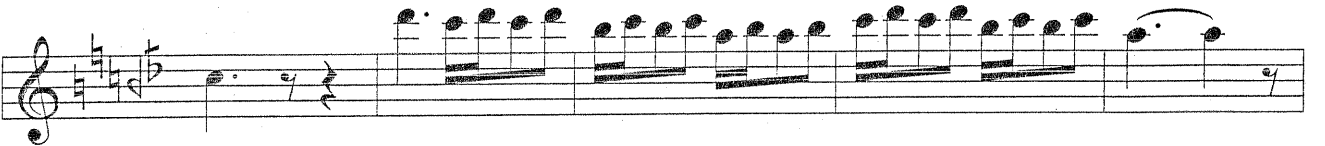
VII.T

şeb çü kü ned ki her ta raf nâ y_ü de fest hey Yâ ri men yâ— r yâr

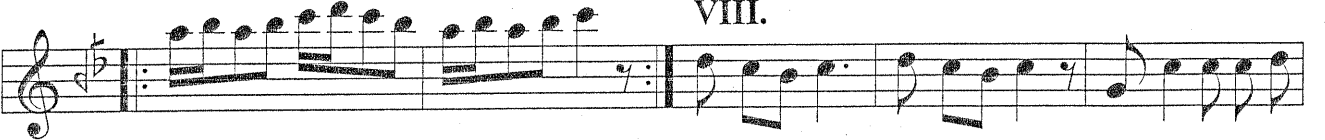

âh yâ ri men yâ— r âh yâ ri men yâ ri me râ dost yâ ri men

vay

VIII.

Be cû şîd be cû şîd ki mâ eh li

şi 'â rîm Be cüz 'aşk be cüz 'aşk di ğer kâ— r ne dâ rîm

Çi mes tım çı mes tım e z_ân şâh ki hes tım Bi yâ yîd

VIII.T

bi yâ yîd ki tâ de_st be_r_â rîm He_y he_y

he_y hey he_y he_y

IX.

Â_h Çeş mem he mî pe red me ğe r_ân yâr mî re

sed Dil mî ce hed ni şâ ne ki dil dâr mî re se_

d İn hüd hü d_ez si pâ hi Sü ley mân he mî pü red V'in

bül bü l_ez ne vâ hi i gül zâr mî re se_d Ân

gû şî in ti zâ—r ha ber nûş mî ku ned V'ân çeş mi eş ki

bâr be dî dâr mî re se— d Fâ ş_ü sa rîh

gû ki sı fâ tî be şer gi riht Zî râ sı fâ ti

Hâ li k_ı ceb bâr mî re se— d Ref

it me z_i se Şâ hi dî mak su d_ü ni kâ— b Ey dî de ni yaz

it me de sen it me hi ca— b Kal maz çü te hî mer du m_i sa

hi bi him met Sey rey le ki a hir ni c_o lur fet hu'l bab

Dördüncü Selâm

Evfer

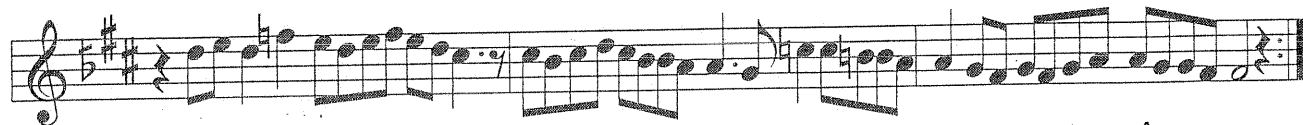
XI.

Â—h Sul tâ—nî—me nî—
A—h Der me—n be—de mî—

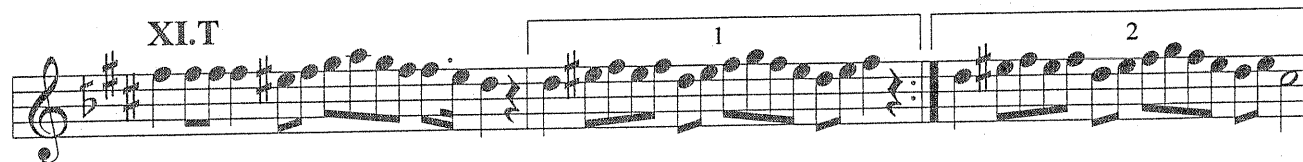

âh sul tâ—nî—me nî— V'en de—r
âh men zin de—şe ve—m Yek câ—n

di l ücâ—n câ—n î mâ—nî—me nî—
çi bû ve—d ve—dsad câ—nî—me nî—

XI.T

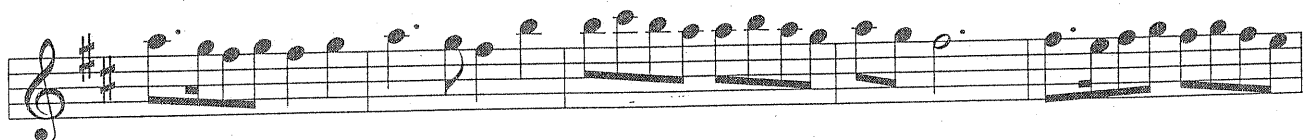

Ferahnâk Peşrevi

Düyek

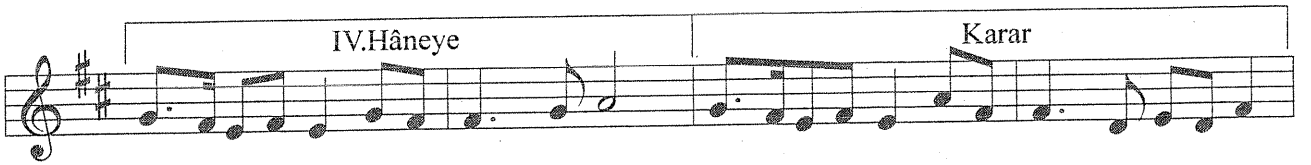
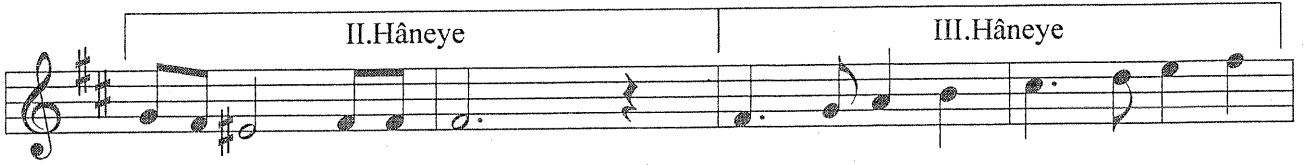
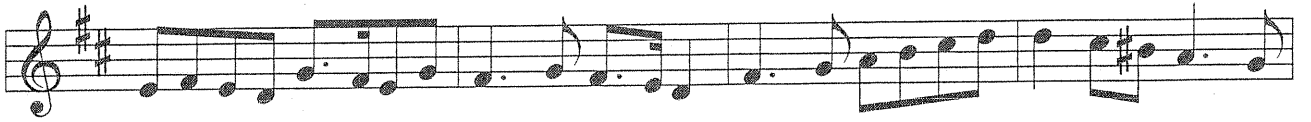
Birinci Hâne

Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa

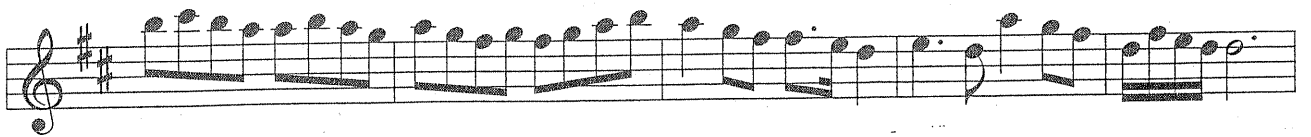

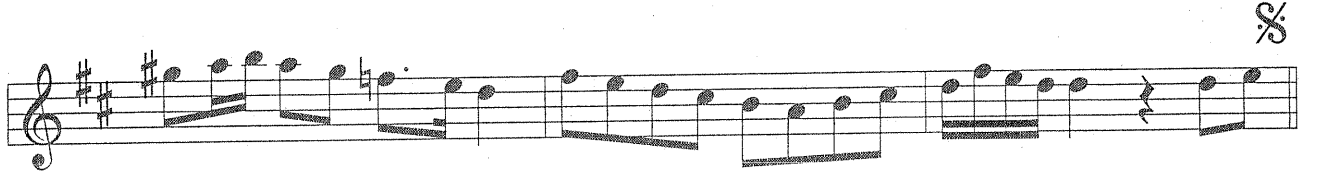

Teslim

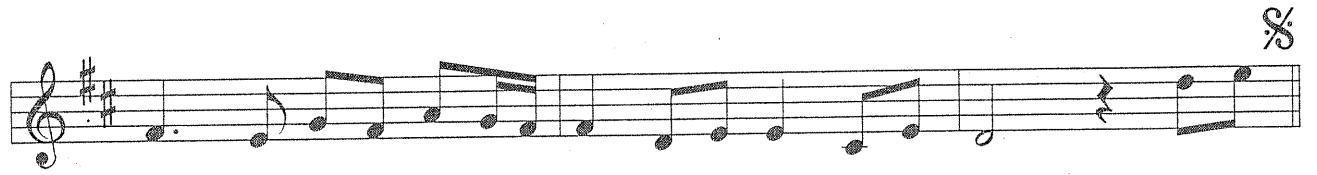
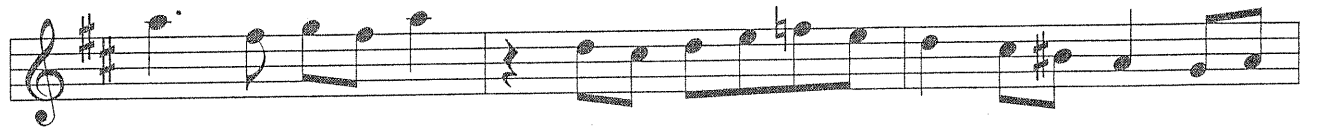
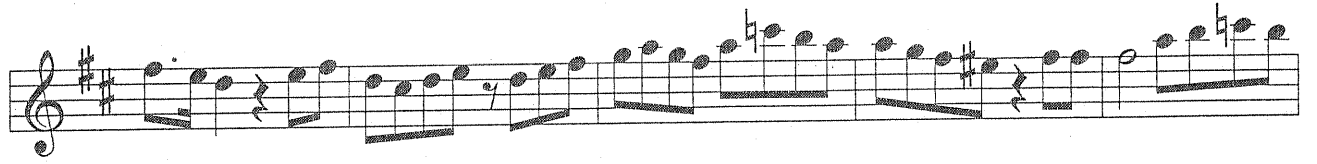

İkinci Hâne

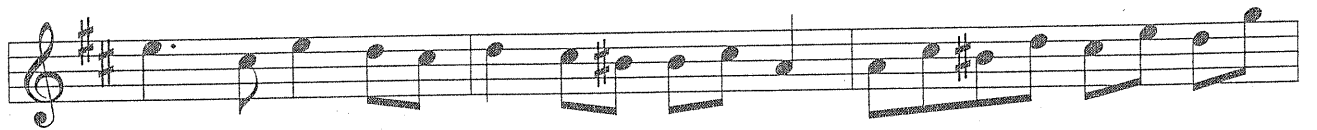

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

Ferahnâk Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

20.3. Güftesi

Birinci Selâm

- I. " اطيب الاعمار عمر في طريق العاشقين
رؤية المعشوق يوماً في مقام موحش
عفروا من ترب باب بغية وجهي مدأ
غار جسمي ان يراه عاذل او عاذر
انه يحكي صفاتاً من صفات شمس دين
اشربوا اصحابنا تستمسكوا الحق المين
استرق العبد ذاك الطاهر الروح الامين
آمن من كل خوف او بلاء او مكين
حيداً ظليلاً من نخيل باسق
حيداً سكر حياتي مزيل للحيا
سيداً مولا كريماً عالماً مستيقظاً
حيداً ظليلاً من نخيل باسق

تمره يصفى عقولا كدرت انوارها

فاعجبوا من مسكر مستكثر الراي الرزين

ياصغير السن يا رطب البدن
هاشمي الوجه تركي القفا
روحه روحى و روحى روجه
صح عند الناس انى عاشق
اقطعوا شملى و ان شئتم صلوا
ياقريب العهد من شرب اللبن
ديلمى الشعر رومى الذقن
من رأى روحين عاشا فى بدن
غير ان لم يعرفوا عشقى بمن
كل شىء منكم عندى حسن
فالهجر من البلاء اخشن
من رام الى العلى عروجا
يا مضطرباً تعال و افلح
فى مسكننا و نعم مسكن

Mevlânâ, DK., s. 797-798; gz. no: 2125

Atyebu'l-'a'mâr-i umrun fî tarî ki'l-'âşîkîn

(Hey hey sultân-ı men hey hey makbûl-i men)

Gamzü 'aynin mîn melâhin fî visâlin müstebîn

(Hey hey sultân-ı men hey hey makbûl-i men)

Gâre cismî en yerâhû 'âzilün ev 'âzirün

(Hey hey sultân-ı men hey hey makbûl-i men)

Innehû yehkî sîfâten min sîfâtî Şems-i dîn

(Hey hey sultân-ı men hey hey makbûl-i men)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(*Ömürlerin en güzeli, âşıkların gittiği yolda sürülen ömürdür; alımlı bir dilberin; apaçık buluşma va'dini bildiren göz işareti, ömrün en tatlı ânıdır.* Korkulu bir yerde bile sevgiliyi, hûri gibi güzel, kara gözlü hizmetçiler arasında görüvermek; canlara can katar. Yaşlarla dolu yüzüm, kapısının toprağını istiyor; o kapıdan toprak serpin yüzüme; arı duru su bende, daha da güzelleşir böylece o toprak. *Onu, beni kınarken de görsem erir giderim, özür getirirken de görsem; çünkü her halinde Şemseddîn'in sıfatlarını gösterir, bildirir bana.* Ne mutlu bir sarhoşluk ki utancı ortadan kaldırıverir; için arkadaşlar, için de sağlam gerçeğe yapışın. O, ışıkları kararmış akılları arıtır, cilâlar; sağlam fikri, yerinde karârı çoğaltan, ilerleten şaraba şaşın da kalın. O usul boylu selvinin gölgesi, ne de güzel bir gölge; her korkudan, her belâdan hatta o gölgeye sığınandan emin bir yer. Meyvasıysa, ışıkları bulanmış, kararmış akılları arıtmada şaşın da kalın akli, fikri çoğaltan, yapılacak işi gösteren şaraba.)²⁸²

II.

مراقولیست باجانان که جانان جان من باشد
 که تانتختست و تابختست او سلطان من باشد
 و گر من دست خود خستم همو درمان من باشد
 کی قصد ملک من دارد چو او خاقان من باشد
 بمیرد پیش من رستم چو از دستان من باشد
 برم از آسمان مهره چو او کیوان من باشد
 و گر خواهند تاوانم همو تاوان من باشد
 امیر گوی و چو گانم چو دل میدان من باشد
 چه جویم ملک کنعان را چو او کنعان من باشد
 زهی الزام هر منکر چو او برهان من باشد
 بیوشد صورت انسان ولی انسان من باشد
 مرا هر دم سر مه شد چومه بر خوان من باشد

سخن بخش زبان من چو باشد شمس تبریزی

تو خامش تا زبانها خود چو دل جنبان من باشد

مگر آن مطرب جانهاز پرده در سرود آمد
 وجود اندر فنارفت و فنا اندر وجود آمد
 امین غیب پیدا شد که جانرا زاد و بود آمد
 همه خاکیش پاکی شد زیانها جمله سود آمد

"مرا عهدیست با شادی که شادی آن من باشد
 بخط خویشتن فرمان بدستم داد آن سلطان
 اگر هشیار اگر مستم نگیرد غیر او دستم
 چه زهره دارد اندیشه که گرد شهر من گردد
 نبیند روی من زردی باقبال لب لعلش
 بدرم زهره زهره خراشم ماه را چهره
 بدرم جبهه مه را بریزم ساغر شه را
 چراغ چرخ گردونم چو اجری خوار خورشیدم
 منم مصر و شکر خانه چو یوسف در برم گیرم
 زهی حاضر زهی ناظر زهی حافظ زهی ناصر
 یکی جان نیست در عالم که ننگش آید از صورت
 سر ماهست و من همچون مجنبا نید زنجیرم

دگر باره سر مستان زمستی در سجود آمد
 سر اندازان و جان بازان دگر باره بشوریدند
 دگر باره جهان پر شد ز بانگ صور اسرافیل
 بین اجزای خاکی را که جان تازه پذیرفتند

²⁸² Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 68, gz. no. CLXII.

ندارد رنگ آن عالم و لیک از تابه دیده
 نصیب تن ازین رنگست نصیب جان ازین لذت
 بسوز ای دل که تاخامی نیاید بوی دل از تو
 همیشه بوی باعودست نه رفت از عود و نه آمد
 چون نور از جان رنگ آمیز این سرخ و کبود آمد
 ازیرا ز آتش مطبخ نصیب دیک دود آمد
 کجابدی که بی آتش کسی را بوی عود آمد
 یکی گوید که دیر آمدیکی گوید که زود آمد
 ز صفت نگر یخت شاهنشاه ولی خود و زره پرده است
 حجاب روی چون ماهش ز زخم خلق خود آمد

Mevlânâ, *DK.*, s. 252-253; gz. no: 578

Merâ 'ahdîst bâ şâdî ki şâdî ân-i men bâşed (yâr yâr dost dost)

Merâ kavlıst bâ cânân ki cânân cân-ı men bâşed (yâr yâr dost dost)

Çerâğ-ı çerh-i gerdûnem çü ecrî hâr-i hûrşîdem (yâr yâr dost dost)

Emîr ü gûy-i çevgânem çü dil meydân-ı men bâşed (yâr yâr dost dost)

ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛN (Bahr-i hezec-i sâlim)

(Bana yemindir, mutlulukla ki mutluluk, o ben olur (olmuştur); Bana sözdür, sevgiliyle ki sevgili canım olur. Dönen feleğin kandiliyim çünkü güneşin vekiliyim, topun değneği ve kumandanıyım çünkü gönül benim meydanımdır.)²⁸³

III.

ای تو جان جان جانم چون زمن پنهان شدی
 چونک تن از تست زنده چون زتن پنهان شدی
 ای شه مردان چنین از مرد وزن پنهان شدی
 تاچه سرست اینک تو اندر لگن پنهان شدی
 خیر باشد خیر باشد کز یمن پنهان شدی
 چونک سلطان خطابی وز ختن پنهان شدی
 ای مه بینخویشتن کز خویشتن پنهان شدی
 تا ز بس پنهانی از پنهان شدن پنهان شدی
 "ای تو جان صد گلستان از سمن پنهان شدی
 "چون فلک از تست روشن بس ترا محجوب چیست
 از کمال غیرت حق وز جمال حسن خویش
 "ای تو شمع نه فلک کز نه فلک بگذشته ای
 ای سهیلی کافتاب از روی تو بینخود شدست
 مشک تاتاری بهر دم می کند غمزی بخلق
 "گر زما پنهان شوی وزهر دو عالم چه عجب
 آنچنان پنهان شدی ای آشکار جانها
 شمس تبریزی بچاهی رفته ای چون یوسفی
 ای تو آب زندگی چون از رسن پنهان شدی

Mevlânâ, *DK.*, s. 1037, gz. no: 2795

²⁸³ Bu mısraların tercümesi tarafımızdan yapılmıştır.

Ey tû cân-ı sad gülistân ez semen pinhân şüdf
Ey tû cân-ı cân-ı cânem çün zi men pinhân şüdf
Çün felek ez tûst rûşen pes türâ mahcûb çist
Çün ki ten ez tûst zinde çün zi ten pinhân şüdf
Ey tû şem'-i nüh felek k'ez nüh felek be-güzeştef
Tâ çi sîrest în ki tû ender legen pinhân şüdf
Ger zi mâ pinhân şüdf v'ez her dü 'âlem çi 'aceb
Ey meh bî-hîşten k'ez hîşten pinhân şüdf

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Sen, yüzlerce gül bahçesinin canısın, fakat yaseminden gizlendin; a benim canımın canına can olan, nasıl oldu da benden gizlendin sen? Gökyüzü, seninle aydın, peki, niçin sen perde ardına girersin? Şu beden, madem ki seninle diri, ne diye gizlenirsin bedenden? A erlerin pâdişâhı, Tanrı kıskançlığı'nın olgunluğu, kendi güzelliğinin sonsuzluğu yüzünden işte böyle erkekten de gizlendin sen, kadından da. A dokuz göğün ışığı, dokuz göğü de aştın da, bu ne sırdır, bu ne hikmet, tuttun, bir leğen altında gizlendin gitti. A Süheyl yıldızı, güneş bile senin ışığında görünmüyor, gizleniyor; hayrola, hayrola; sense tuttun Yemen'den bile gizlendin. Tatar ülkesinin miski, her an halka kendisini gammazlar durur; sen Hıtay ülkesinin pâdişâhısın, fakat Hutun'den de gizleniverdin. Bizden de gizlenirsen şaşılmaz, iki dünyadan da gizlenirsen; a kendinden geçen Ay, sen, kendinden bile gizlendin çünkü. A canlara apaçık görünen, öylesine gizlendin ki bu aşırı gizlenişle gizlendin gizlenişten de. A Tebrizli Şems, Yûsuf gibi bir kuyuya düşmüşsün, a âb-ı hayât, nasıl oldu da ipten bile gizlendin gitti?)²⁸⁴

III.T. Hey hey sultân-ı men hey hey hünkâr-ı men hey hey ra'nâ-yı men hey hey zibâ-yı men.

²⁸⁴ Mevlânâ, *DKT.*, c. IV, s. 106, gz. no. CXCVIII.

İkinci Selâm

IV.

(Âh) Sûltân-ı menî (âh) sûltân-ı menî

V'ender dil ü cân îman-ı menî

(Âh) Der men be-demî (âh) men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî²⁸⁵

Üçüncü Selâm

V.

" ما ز بالاییم و بالا می‌رویم
ما از آنجا و ازینجا نیستیم
لا اله اندر پی‌ی‌الله است
قل تعالوا آیتست از جذب حق
" کشتی نوحیم در طوفان روح
" همچو موج از خود بر آوردیم سر
راه حق تنگست چون سم‌الخیاط
هین ز همراهان و منزل یاد کن
خوانده‌ای انا الیه راجعون
اختر ما نیست در دور قمر
همت عالیست در سرهای ما
روز خرم‌نگاه ما ای کورموش
ای سخن خاموش کن با ما بیا

" ما ز دریاییم و دریا می‌رویم
ما ز بیجاییم و بیجا می‌رویم
همچو لا ما هم به‌الامی‌رویم
ما بجنده حق تعالی می‌رویم
" لاجرم بی دست و بی پا می‌رویم
" باز هم در خود تماشا می‌رویم
ما مثال رشته یکتا می‌رویم
پس بدانک هر دمی ما می‌رویم
تا بدانی که کجاها می‌رویم
لاجرم فوق ثریا می‌رویم
از علی تا رب اعلی می‌رویم
گر نه کوری بین که بینا می‌رویم
بین که ما از رشک بی ما می‌رویم

ای که هستی ما ره را میند

ما بکوه قاف و عنقا می‌رویم

Mevlânâ, *DK.*, s. 633, gz. no: 1674

²⁸⁵ Bkz. s. 69-70.

Mâ zi bâlâyîm ü bâlâ mîrevîm (belî yâr-i men)

Mâ zi deryâyîm ü deryâ mîrevîm (belî yâr-i men)

Keşti-i nûhîm der tûfân-i rûh (belî yâr-i men)

Lâ cerem bî-dest ü bî-pâ mîrevîm (belî yâr-i men)

Hem çü mevc ez hod ber âverdîm ü ser (belî yâr-i men)

Bâz hem der hod temâşâ mîverîm (hey hey yârim)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(*Yücelerdeniz, yücelere gidiyoruz biz; denizdeniz, denize gidiyoruz biz.* Biz oradan da değiliz, buradan da; mekânsızlık âlemindeniz, mekânsızlığa gidiyoruz biz. “Tapacak Allah’tır ancak” sözü, “yoktur tapacak” sözünün ardından gelir, biz de yokuz âdeta, vara gidiyoruz biz. “De ki : Gelin”, Tanrı çekişini bildiren âyettir, Ulu Tanrı’nın çekişine uymuşuz, gidiyoruz biz. *Can tufanında Nûh’un gemisiyiz; hâsılı elsiz, ayaksız gidiyoruz biz. Dalga gibi kendimizden baş çıkardık, gene kendimizi seyre gidiyoruz biz.* Tanrı yolu iğne yordamından da ince; fakat iplik gibi yalınkat gidiyoruz biz. Aklını başına devşir de yoldaşlarını, konak yerini hatırla; hatırla da bil ki her an yol almadayız, her an gidiyoruz biz. “Gene de dönüp ona varacağız” âyetini okumuşsundur; oku da anla; nerelere gidiyoruz biz. Yıldızımız, ay devrinde değil, Ülker’in yücesine gidiyoruz biz. Başlarımızda yüce bir himmet var; yücelerden yüceler yücesi Rabbe gidiyoruz biz. A kör sıçan, harman günümüz bugün; kör değilsen aç gözünü de gör, gözü açık gidiyoruz biz. A söz, sus, gelme benimle, dikkat et de bak; kıskançlığımızdan bizsiz gidiyoruz biz. A varlığımız, yolumuzu kesme; Kafdağına, zümrüd-i ankaya gidiyoruz biz.)²⁸⁶

VI.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur

Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur

(Yâr yâr hüsrev ü hâkân olur)

Her ki bugün Veled’e inanuben yüz süre

Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur²⁸⁷

²⁸⁶ Mevlânâ, *DKT.*, c. IV, s. 229, gz. no. LXXXVI.

²⁸⁷ Bkz. s. 71.

VII.

آن پیش روی که جان او پیش صفت
داند که تو بحری، و جهان همچو کفست
بی دفّ و نیی، رقص کند عاشق تو
امشب چه کند که هر طرف نای و دفست

Şefik Can, a.g.e., rb. no: 273

Ân pîşrevî ki cân-ı o pîş safest(hey)

Dâned ki tü bahrî, vü cihân hemçü kefest (hey)

Bî-deff ü neyî, raks kuned 'âşık-ı tu (hey)

İmşeb çü kuned ki her taraf nây ü defest

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb3)(1,3 ve 4.mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb1)(2.mısra)

(Canı, âşıklar safının önünde olan o aziz yol gösterici, bilir ki, sen bir denizsin, evren ise, o denizin köpüğü gibidir. Senin âşıkın defsiz, neysiz dans ederse, her taraf neyle, defle dolu olan böyle bir gecede bilmem ki, ne yapacaktır.)

VII.T. Hey yâr-i men yâr yâr âh yâr-i men yâr, âh yâr-i men yâr-i merâ dost yâr-i men vay.

VIII.

"بجوشید بجوشید که ما اهل شماریم
درین خاک درین خاک درین مزرعه پاک
چه مستیم چه مستیم از آن شاه که هستیم
چه دانیم چه دانیم که مادوش چه خوردیم
مپرسید مپرسید ز احوال حقیقت
شمامست نگشتیدوزان باده نخوردید
بجز عشق بجز عشق دگر کار نداریم
بجز مهر بجز عشق دگر تخم نکاریم
بیایید بیایید که تادست بر آریم
که امروز همه روز خمیریم و خماریم
که ما باده پرستیم نه پیمانہ شماریم
چه دانید چه دانید که مادر چه شکاریم

نیفتیم برین خاک ستان ما نه حصیریم

بر آیم برین چرخ که ما مردِ حصاریم

Mevlânâ, DK., s. 567, gz. no: 1475

Be-cûşîd be-cûşîd ki mâ ehl-i şî'ârîm

Be-cüz 'aşk be-cüz 'aşk diğêr kâr nedârîm

Çi mestîm çî mestîm ez ân şâh ki hestîm

Biyâyîd biyâyîd ki tâ dest ber ârîm

FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN (Mütekaarib mansur)

(*Coşun coşun, biz de coşkun deniziz zaten, aşktan başka hiçbir işimiz, gücümüz yok, aşktan başka bir iş görmüyoruz. Şu toprağa sevgiden başka, aşktan başka hiçbir tohum ekmeyiz, şu toprağa, şu tertemiz tarlaya başka bir tohum ekmeyiz biz. Pâdişâhımızın yüzünden ne sarhoşuz, ne sarhoş; gelin gelin de elimizi uzatalım size. Ne bilelim, ne bilelim dün nasıl bir şarab içtik ki bugün, gün boyunca sarhoşuz, mahmuruz. Gerçek hallerinden sormayın, sormayın; çünkü biz şaraba tapıyoruz, kadeh saymıyoruz. Sarhoş olmadınız, o şarabı içmediniz siz; ne bilirsiniz, ne bilirsiniz, hangi ayın peşindeyiz biz? Şu toprağa düşmeyiz, döşenmeyiz biz, hasır değiliz ki; kale erleriyiz, şu göklere yücelelim biz.*)²⁸⁸

VIII.T. Hey hey hey hey hey

IX.

دل می جهد نشانه که دلدار می رسد
وین بلبیل از نواحی گلزار می رسد
بفروش خویش را که خریدار می رسد
وان چشم اشکبار بدیدار می رسد
آن پاره پاره رفته بیکبار می رسد
نک زخمه نشاط بهر تار می رسد
گلپای خوش عذار سوی خار می رسد
اینک سپاه وصل بزینهار می رسد
کز سوی مصر قند بقنطار می رسد
از بیم آنک شحنه قهار می رسد
کامد خیر که جعفر طیار می رسد

"چشمم همی پرد مگر آن یار میرسد
"این هدهد از سپاه سلیمان همی پرد
جامی بخر بچانی و ز آنک مفلسی
"آن گوش انتظار خبر نوش می کند
آن دل که پاره پاره شد و بارهاش خون
قد چو چنگ را که دلش تار تار شد
آن خار خار باغو تقاضاش رد نشد
آن زینهار گفتن عاشق تهی نبود
نک طوطیان عشق گشادند پروبال
شهر ایمنست جمله دزدان گریختند
چندین هزار جعفر طرار شب گریخت

²⁸⁸ Mevlânâ, DKT., c. III, s. 48, gz. no. XII.

"فاش و صریح گو که صفات بشر گریخت زیرا صفات خالق جبار می رسد"
ای مفلسان باغ خزان راهتان بزد سلطان نو بهار بایشار می رسد
در خامشیت تابش خورشید بی حجاب
خاموش کین حجاب ز گفتار می رسد

Mevlânâ, DK., s. 351-352; gz. no: 870

(Âh) Çeşmem hemî pered meğer ân yâr mîresed

Dil mîcehed nişâne ki dildâr mîresed

În hüdhüd ez sipâh-i Süleymân hemî püred

V'în bülbül ez nevâhî-i gülzâr mîresed

Ân gûş-i intizâr haber nûş mîkuned

V'ân çeşm-i eşkibâr be-dîdâr mîresed

Fâş ü sarîh gû ki sıfât-i beşer girih

Zîrâ sıfât-i Hâlik-ı cebbâr mîresed

MEF' Û LÜ FÂ İ LÂ TÛ ME FÂ İ LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzâri')

(Gözüm seğirip duruyor, yoksa o sevgili mi geliyor? Yüreğim boyuna çarpıyor, anlıyorum ki gönlümü alan gelmede. Bu hüdhüd, Süleyman'ın ordusundan uçup gelmede; şu bülbül, gül bahçesi civarından gelip çatmada. Müflissen canını sat da o kadehi al, sat kendini, alıcı geliyor. Bekleyiş kulağı, bal gibi, şerbet gibi haberler içiyor, ağlayan göz, sevgiliye kavuşuyor. O paramparça olan, o her parçası kan kesilen gönülün dağınık zamanı geçti, parçaları bir araya geldi, birleşiyor işte. Çenk gibi iki büklüm olan tel tel kesilen boy, düzeldi, hele bak, şimdicek her teline bir neş'e mızrabı, bir zevk yayı dokunmada. Bağın, bahçenin perişanlığı geçti, güzelim yüzlü güller, tikenlere doğru koşup gitmede. Âşıkın eyvâh demeleri boşuna değildi ya; işte şimdicek vuslat ordusu yola düşmüş, o eyvâhlara çâre bulmaya geliyor. Şimdicek aşk duduları kanat açtılar; çünkü Mısır'dan, kantarlarla şeker gelmede. Şehir emin; kahredici, ezip kırıcı şahnenin korkusundan bütün hırsızlar kaçtı. Ca'feri Tayyar geliyor diye haber geldi de geceleyin, hırsızlık eden bunca Ca'fer kaçtı gitti. Açık, apaçık söyle: İnsan sıfatları, insanlık huyları kaçtı; çünkü sınıkları onaran, herşeye gücü yeten yaratıcının sıfatları geliyor. Ey bahçe müflisleri, güz yolunuzu kesmişti, varınızı yoğunuzu almıştı; ilkbahar sultânı, ihsânlarda bulunmak, elinizden çıkanları tekrar bağışlamak üzere geliyor işte. Güneşin, örtüsüz perdesiz parıltısı, sükûttadır; sus, çünkü bu perde. sözden meydana geliyor.)²⁸⁹

²⁸⁹ Mevlânâ, DKT., c. II, s. 348, gz. no. XLVI.

X.

Ref itmez ise Şâhidi maksud ü nikâb
Ey dîde niyaz itmede sen itme hicâb
Kalmaz çü tehî merdum-i sâhib-i himmet
Seyr eyle ki âhir nicolur fethu'l-bâb²⁹⁰

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1) (İlk üç mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4) (Son mısra)

Dördüncü Selâm

XI.

(Âh) Sultân-ı menî (âh) sultân-ı menî
V'ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Der men be-demî (âh) men zinde şevem
Yek cân çi büved sad cân-ı menî²⁹¹

²⁹⁰ Bu rubâiye herhangi bir kaynakta rastlanılmamıştır.

²⁹¹ Bkz. s. 69-70.

20.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a^{1.m}_2+b^t_2)$$

$$A(a^{2.m}_2+b^t_2)$$

$$B(c^{3.m}_2+d^t_2)$$

$$A(a^{4.m}_2+b^t_2)$$

II.

$$C(e^{1.m}_2+f^t_2)$$

$$D(e^{2.m}_2+g^t_2)$$

$$C(e^{3.m}_2+f^t_2)$$

$$D(e^{4.m}_2+g^t_2)$$

III.

$$E(h^{1.m}_2+i^{2.m}_2)$$

$$E(h^{3.m}_2+i^{4.m}_2)$$

$$E(h^{5.m}_2+i^{6.m}_2)$$

$$E(h^{7.m}_2+i^{8.m}_2)+\text{III.T}(j_2+k_2)^{\text{söz}}$$

İkinci Selâm

IV.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+\text{IV.T}\{(e_2+e'_2)+(f_2+g_2+h_2)\}^{\text{saz}}$$

Üçüncü Selâm

V.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{2.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$A'(a^{3.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{4.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$A(a^{5.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{6.m}_{1,5}+d^t_{1/2})+V.T\{(e_2+f_2)+(g_2+h_3)\}^{saz}$$

VI.

$$C(l_3+j_3)^{1.m}$$

$$D(k_3+l_3+m_3)^{2.m}$$

$$C(l_3+j_3)^{3.m}$$

$$D(k_3+l_3+m_3)^{4.m}+VI.T\{(n_2+o_2)+(p_2+r_{1,5})\}^{saz}$$

VII.

$$E(s_{2,5}+t_{1,5})^{1.m}$$

$$F(s_{2,5}+u_{1,5})^{2.m}$$

$$G(v_{2,5}+y_{1,5})^{3.m}$$

$$F'(s_{2,5}+u'_{1,5})^{4.m}+VII.T\{(z_{1,5}+aa_2)+(ab_2+ac_2)\}^{söz}+\{(ad_2+ae_2)+(af_2+af_2)\}^{saz}$$

VIII.

$$H(ag_2+ah_2)^{1.m}$$

$$I(a_{12}+aj_2)^{2.m}$$

$$J(ak_2+al_2)^{3.m}$$

$$I(a_{12}+aj_2)^{4.m}+VII.T(ak_2+al_2)^{söz}+\{(am_3+an_3)+(ao_3+ap_4)\}^{saz}$$

IX.

$$K(ar_{2,5}+as_2)^{1.m}$$

$$L(at_{2,5}+au_2)^{2.m}$$

$$K'(ar'_{2,5}+as_{1,5})^{3.m}$$

$$L'(at'_{2,5}+au_{2,5})^{4.m}$$

$$K'(ar'_{2,5}+as_{1,5})^{5.m}$$

$$L'(at'_{2,5}+au_{2,5})^{6.m}$$

$$K'(ar'_{2,5}+as_2)^{7.m}$$

$$L'(at'_{2,5}+au_{2,5})^{8.m}$$

X.

$$M(av_2+ay_2)^{1.m}$$

$$N(az_2+ba_2)^{2.m}$$

$$O(bb_2+bc_2)^{3.m}$$

$$P(bd_{2,5}+be_2)^{4.m}$$

Dördüncü Selâm; İkinci Selâmın aynısıdır.

20.5. Makam Analizi

Bu eser, “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. **Dügâhta hicaz çeşnileri** kullanarak, **irak perdesinde segâhli** karar verirler. Üçüncü mısra, **evîç perdesini** ve **dügâhta hicaz dörtlüsünü** göstererek, **nevâ perdesinde** yarım karar yapar.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **yerinde hicaz makamı** içinde yer alan **dik kürdî perdesinde çeşnisiz** asma kalışlar gösterip, **nevâda** yarım karar yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da, **yerinde hicaz makamındaki dik kürdî perdesinde çeşnisiz** asma kalışlar gösterirler. Daha sonra **irakta segâhli** karar verirler.
- III. Bu bölüm dört beyittir. Birinci, üçüncü, beşinci ve yedinci; ikinci, dördüncü, altıncı ve sekizinci mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidirler. İlk grup mısralar, **evîç perdesinden** sonra **dügâhta hicaz çeşnisi** yapıp, güçlü **nevâyı** gösterirler. İkinci grup mısralar ise; yine **dügâhta hicaz çeşnisini** yaptıktan sonra, **irakta segâhli** karar verirler.
- III.T. Bu bölüm bir söz terennümü olup, **dügâhta hicazlı çeşnilerden** sonra, **irakta segâhli** karar yapar.

İkinci Selâm

- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. **Dügâhta hicaz çeşnisini** kullandıktan sonra, **nevâ perdesini** gösterirler. İkinci ve dördüncü mısralar da kendi aralarında aynı besteli olup, yine **dügâhta hicaz çeşnisini** kullandıktan sonra **irakta segâhli** karar ederler. IV.T. Bir saz terennümü olup, **acem perdesi** destekli **evîç perdesini** gösterdikten sonra, **dügâhta hicaz çeşnisiyle** **nim hicazda çeşnisiz** asma kalışlar yaparak, **irakta segâhli** karar verir.

Üçüncü Selâm

- V. Bu bölüm üç beyittir. Birinci, üçüncü ve beşinci; ikinci, dördüncü ve altıncı mısralar, ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidir. İlk grup mısralar, **dügâhta hicaz çeşnisi** yaptıktan sonra **nevâ perdesini** gösterirler. İkinci grup mısralar ise, yine **dügâhta hicaz çeşnisi** yaptıktan sonra **irakta segâhli** karar ederler. V.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **ferahnâk makamını** kullanmıştır. **Yegâhta rast** ve **segâhta ferahnâk beşlilerini** kullanarak, **irakta segâhli** karara gelmiştir. Daha sonra da **nevâ perdesini** göstermiştir.
- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidir. Her iki grup mısralar da, **dügâhta hicaz çeşnisi** gösterirler. Ek olarak ikinci ve dördüncü

mısralar, **irakta segâhli** karar ederler. **VI.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölümde de **dügâh çeşnileri** gösterilerek **dügâh perdesinde** kalınır.

VII. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **dügâhta hicazlı** asma kalıştan sonra **nevâ perdesini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynı olup, **dügâhta hicazlı** asma kalıştan sonra **irakta segâhli** karar ederler. Üçüncü mısra; **acem perdesi** destekli **evic perdesini** gösterip, **nevâda rastlı** kalış yapar. **VII.T.** ün söz kısmında sırasıyla **hüseynîaşîranda uşşâklı, dügâhta hicazlı, irakta segâhli** kalışlardan sonra, **hicaz perdesi** kullanılarak **çargâh perdesinde** kalış yapılır. Saz kısmında makam değişikliği yapılarak, **sabâ makamına** geçilir. Bu saz kısmı, **muhayyer perdesinde sabâli** asma kalış yapar, daha sonra **çargâh perdesini** gösterir.

VIII. Bu bölüm iki beyittir. Her iki beyitte ve **VIII.T.** ün gerek söz, gerekse saz kısmında **dügâhta sabâ çeşnileri** kullanılır.

IX. Bu bölüm dört beyittir. Birinci, üçüncü, beşinci ve yedinci, ikinci, dördüncü, altıncı ve sekizinci mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidir. İlk grup mısralar **çargâhta hicazlı** asma kalış, ikinci grup mısralar **dügâhta sabâli** karar yaparlar.

X. Bu bölüm bir rubâîdir. Bu bölümde, eski makama dönüldüğü görülür. Birinci mısra, **nevâda hicaz**; ikinci mısra, **evic perdesini** gösterip yine **nevâda hicaz**; üçüncü mısra, **dügâhta hicaz** ve **rastta segâh** asma kalışlarını yaparlar. Dördüncü mısra, **irakta segâhli** karar eder.

Dördüncü Selâm

XI. Bu bölüm, **IV.** ile aynıdır.

20.6. Usûl Analizi

Râhatülervâh âyîn-i şerîfinden önce, Musâhib Seyyid Ahmed Ağa'nın muzaaf devr-i kebîr usûlündeki hicaz hümâyun peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar ve terennümleri ikişer usûldür. İki tef'ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- II. ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜN (Bahr-i hezec-i sâlim) vezninde iki beyittir. Mısralar ve terennümleri ikişer usûldür. İki tef'ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- III. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde dört beyittir. Mısralar iki usûldür. İki tef'ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır. **III.T.** Dört ölçülük sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- IV. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Mısralar, Türk aksağı usûlüyle başlar. Baştaki sofyan kısımları, birinci ve üçüncü mısralarda "âh" terennümü, ikinci ve dördüncü mısralarda ise dört zamanlı "es"le doldurulmuştur. **IV.T.** On ölçülük "saz" terennümüdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- V. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde üç beyittir. Her mısra altı, ilk beş terennüm ise 1/2 usûldür. Son terennüm ise bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: V.T. Aksak semâî usûlünde dokuz ölçülük bir "saz" terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VI. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralar ise tekrarlar ve terennümlerle dokuz usûldür. "FÂ İ LÜN" tef'ilelerinin son heceleri; birinci ve üçüncü mısralarda iki dörtlük, ikinci ve dördüncü mısralarda bir sekizlik, tekrarlar ise iki dörtlük not uzatılmıştır. Bunların dışında kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VI.T.** Yedibuçuk ölçülük "saz" terennümüdür.

- VII.** Bir rubâîdir. Bir, üç ve dördüncü mısralar MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb 3), ikinci mısra ise MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb 1) veznededir. Her mısra dört usûldür. İlk mısraın ilk hecesi, **VI.T.** ün son ölçüsünün son darbında görülür. Bu kayma diğer mısralar için de geçerlidir. İlk üç mısraın bitimindeki “hey” terennümü usûlün ilk üç darbındadır. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VII.T.** Yedibuçuk ölçülük söz ve sekiz ölçülük saz terennümlerinden oluşur.
- VIII.** FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN FE Û LÛN (Mütekaarib Mansur) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Her tef ile bir ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülse de bazı yerlerde “LÛN” heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır. **VIII.T.** Dört ölçülük söz ve onüç ölçülük saz terennümlerinden oluşur.
- IX.** MEF' Û LÛ FÂ Î LÂ TÛ ME FÂ Î LÛ FÂ Î LÛN (Bahr-i muzâri') vezninde dört beyittir. İlk iki mısra dörtbuçuk, diğerleri dört usûldür. Mısralar, usûlün son darbından başlarlar. Usûlün ilk dört zamanı, birinci mısradan önce “âh” terennümü ile, diğer mısralarda ise son hecenin uzatılması ile doldurulmuştur. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız “LÛN” heceleri, bir, üç, beş ve yedinci mısralarda bir sekizlik not; iki, dört, altı ve sekizinci mısralarda ise bir sekizlik not ve bir ölçü uzatılmıştır.
- X.** Bir rubâîdir. Bir, iki ve üçüncü mısralar MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb 1), dördüncü mısra ise MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛN FA' (Ahreb 4) veznededir. Mısralar dört usûldür. Mısralar IX. deki gibi, bir önceki ölçünün son darbiyle başlarlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüş, “ÛL” heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: İkinci selâmın aynısıdır.

Bu âyîn-i şerîfden sonra Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa'nın düyek usûlündeki ferahnâk peşrevi ve son yürük semâî çalınır.

20.7. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

I.,III.
II.

FÂ İLÂ TÜN FÂ İLÂ TÜN FÂ İLÂ TÜN FÂ İLÂ TÜN FÂ İLÂ TÜN
MEFÂ İ MEFÂ LÜN MEFÂ İ MEFÂ LÜN MEFÂ İ MEFÂ LÜN MEFÂ İ MEFÂ LÜN

İkinci Selâm / Eyfer

9
4

IV. 1.3.m
2.4.m

(AH MÜS_TEF' LETÜN (AH MÜS_TEF' LETÜN
MÜS_TEF' İ LE TÜN TÜN MÜS_TEF' LETÜN LETÜN

Üçüncü Selâm / Muzaaf Devr-i Kebîr

28
4

V. 1.2.3.4.5.m

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİ YÂ. Rİ. MEN
FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN FÂ İ LÜN (HEY_YÂ_RİM

10
8

21. DÜGÂH MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

21.1. Mehmed Celâleddin Dede (1849-1908)

Mehmed Celâleddin Dede, XIX. Yüzyılın ikinci yarısında yetişen mûsikî üstadlarından. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'nin oğlu, Nâsır Abdülbâkî Dede'nin de torunudur. İlk tahsilini Davudpaşa Rüşdiyesi'nde bitirdikten sonra, muhtelif şahsiyetlerden medrese bilgileri, tasavvuf, edebiyat, *Mesnevî*, *Fusûsü'l-hikem* ve Farsça dersleri aldı. 1886 senesinde babasının vefâtı üzerine Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhliğine tâyin edildi. 1908 senesinde vefât etti.²⁹²

Celâleddin Dede'nin dinî konularda, edebiyat, tasavvuf ve mûsikîde ihtisas sahibi olduğu çeşitli kaynaklarda kayıtlıdır.

Mûsikî sanatının hemen her dalında söz sahibi olan Mehmed Celâleddin Dede, döneminin en büyük tanbûrîlerinden sayılır. Mûsikî bilgilerini ve tanbûru dönemin önemli isimleri olan İsmet ve Nikoğos Ağa ile Büyük ve Küçük Osman Beyler'den öğrenmiştir. Tanbûr icrasındaki üstün başarısı, dönemin önemli mûsikî ustaları tarafından takdirle karşılanmıştır.²⁹³ Aynı zamanda dinî ve din-dışı sahalarda bestelediği eserler hemen her çevrede değer görmüştür. 1904 yılında bestelemiş olduğu düğâh âyîn-i şerîfi, Mevlevî âyînlerinin şaheserlerinden sayılır.

Mevlevî mûsikîsi tarihinde “beste-i kadîm” olarak isimlendirilen ve bestekârı bilinmeyen en eski üç âyînden biri olan düğâh âyînine “düğâh-ı kadîm”, bu âyîne de “düğâh-ı cedîd” adı verilmiştir. Peşrevi, Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede'ye ait olan ve 12 Rebiü'l-evvel 1323(17 Mayıs 1905) tarihinde Mevlid kandilinde mukâbelesi yapılan bu âyînin en önemli özelliği, birçok yerde Nâyî Osman Dede'nin bestelediği hicaz âyîninde kullanılan nağmelerin şekillerinin bozulmadan düğâh makamına nakledilmiş olmasıdır. Nitekim, Rauf Yektâ Bey bu âyîn-i şerîfi “birçok noktalardan bugün benzeri olmayan bir sanat abidesi” olarak niteler.

Mehmed Celâleddin Dede'nin mûsikî hayatının bir diğer yönü de mûsikî nazariyatı konusunda yaptığı çalışmalardır. O devreye kadar mûsikî nazariyatının ciddi bir şekilde ele alınmadığını gören Mehmed Celâleddin Dede, Galata Mevlevîhânesi Şeyhi Mehmed Ataullah Dede ve Bahariye Mevlevîhânesi Şeyhi eniştesi Hüseyin Fahreddin Dede, bu konuda beraberce çalışmalar yapmaya karar verdiler. Türk mûsikîsinin tarihi yanında, bu sistemde yer alan perdeler, aralıklar, makamlar ve usûller ilmî bir şekilde ele alınıp incelendi.²⁹⁴ Öğrencileri durumundaki Rauf Yektâ Bey ve Suphi Ezgi'ye aktarılan bilgiler, aralarına Hüseyin Sadedin Arel'in de katılımıyla şekillenip günümüz Türk mûsikîsi nazariyatının esaslarını oluşturmuştur. Günümüzde “Arel-Ezgi-Uzdilek” sistemi olarak adlandırılan “Türk Mûsikîsi Nazariyatı” bu üç şeyhin çalışmalarının neticesinde gelişmiş ve sonuçlanmıştır.

Mehmed Celâleddin Dede, aynı zamanda Ataullah Dede ve Rauf Yektâ Bey ile “tanbur” sazını ele alarak, bu sazda bir sekizlide birbirinden eşit uzaklıkta olmayan 24

²⁹² Ergun, *a.g.e.*, c. II, s. 464-465.

²⁹³ Mehmed Ziyâ Bey, *a.g.e.*, s. 206.

²⁹⁴ Nuri Özcan, “Mehmed Celâleddin Dede Efendi”, *Süfi Gelenek ve Hayat -Keşkül*, İstanbul 2004, sy. 1, s. 102-103.

aralık ve 25 perdenin Türk mûsikîsi tarihinde kullanılmış ve kullanılmakta olduğunu, eski eserleri inceleyerek tesbit etmişlerdir.²⁹⁵

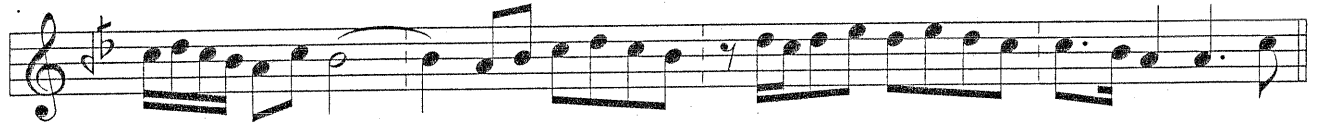
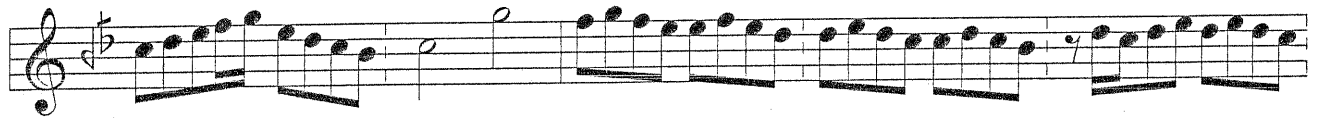
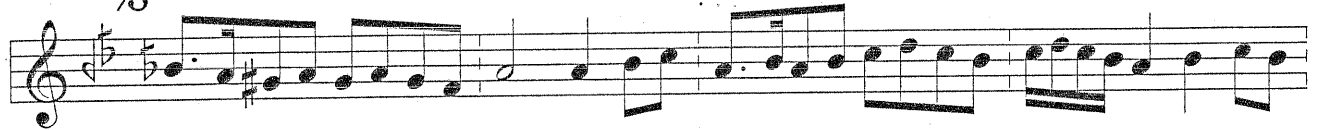
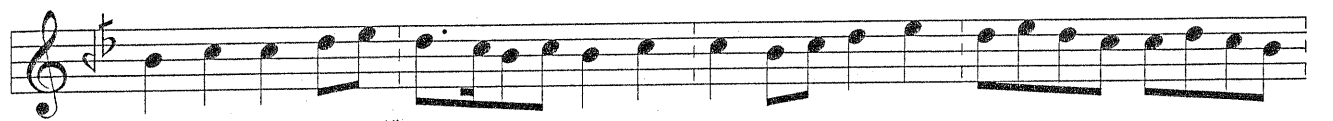
Arapça ve Farsça'yı ileri seviyede bilen Celâleddin Dede'nin "Şeyhî" mahlasıyla şiirler yazdığı da bilinmektedir.

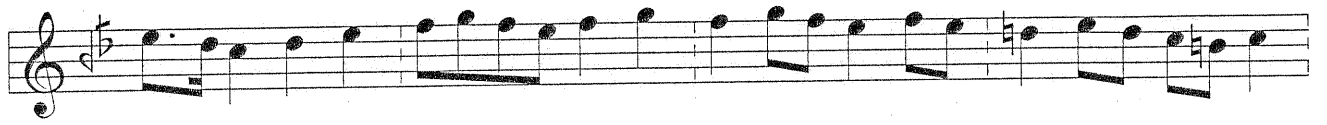
²⁹⁵ Suphi Ezgi, *NATM*, İstanbul 1940, c. IV, s. 277

DÜĞÂH PEŞREVİ

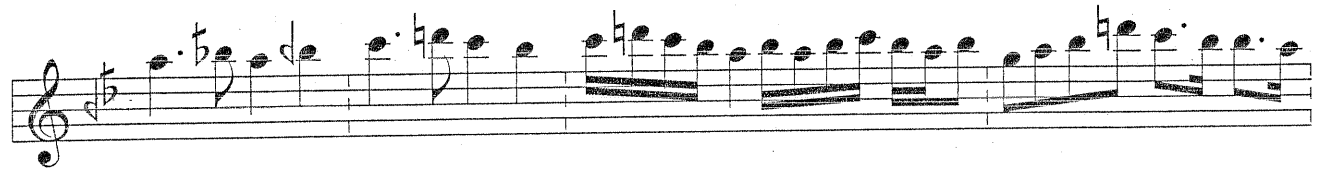
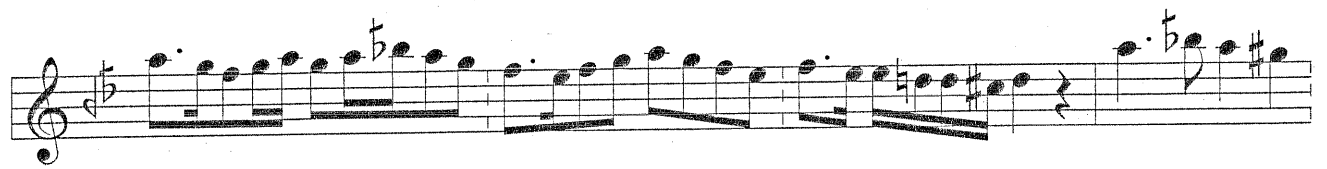
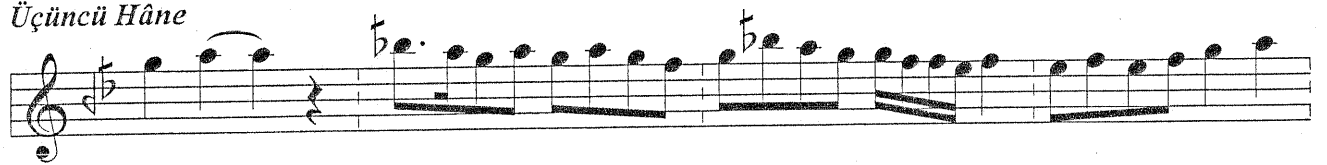
Muzaaf Devr-i Kebîr

Hüseyin Fahreddin Dede

Birinci Hâne*Testim* §*İkinci Hâne*

Üçüncü Hâne

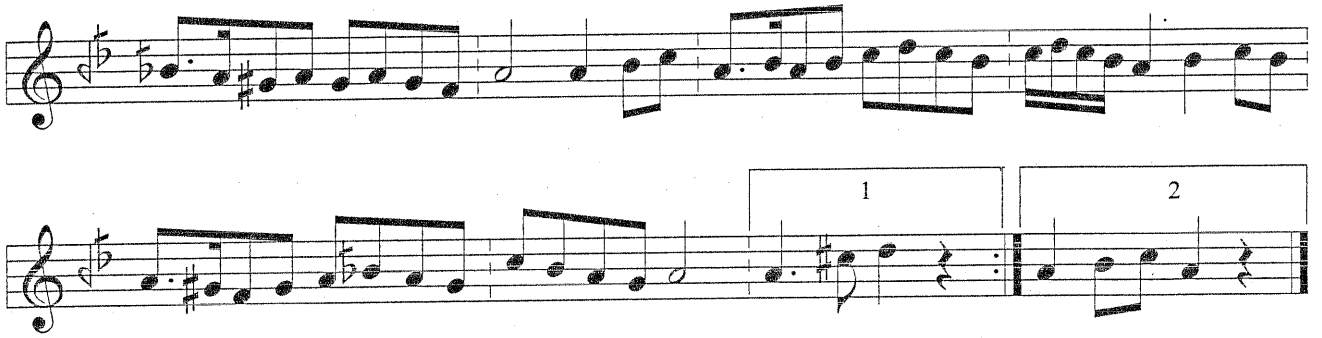

Dördüncü Hâne

Musical notation for the piece "Dördüncü Hâne". It consists of five staves of music in a single system. The notation is written in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 2/4. The melody is characterized by a series of eighth and sixteenth notes, often beamed together, with some rests and accidentals. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

Teslim

Musical notation for the piece "Teslim". It consists of two staves of music in a single system. The notation is written in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 2/4. The melody is characterized by a series of eighth and sixteenth notes, often beamed together, with some rests and accidentals. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign. The second staff includes two first endings, labeled "1" and "2", which lead to different conclusions of the piece.

DÜĞÂH MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFÎ

Birinci Selâm

Düyek

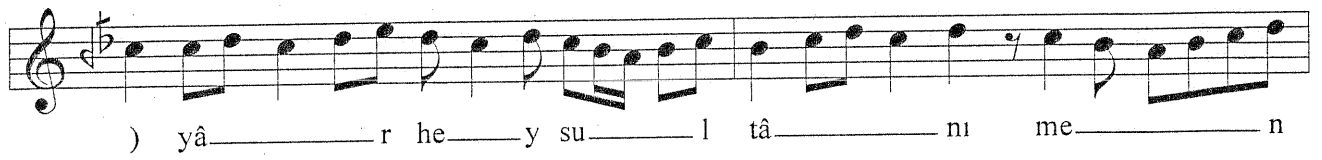
Mehmed Celâleddin Dede

I.

Yâ me n li vâ ü 'a
ş kî ke lâ zâ le 'â li yâ (saz
) yâ r he y su l tâ nî me n
va y (saz) Ka d hâ
be me n ye kû nü mi ne'l 'a ş
kî hâ li yâ (saz) yâ r he y su
l tâ nî me n va y (saz)
Nâ dâ ne sî mü 'a

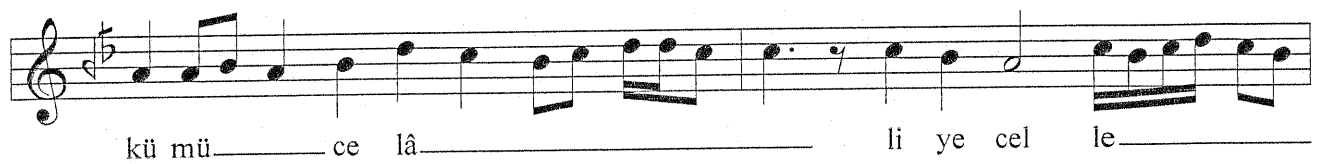
ş ki ke fi e n fü si'l ve râ (saz

) yâ r he y su l tâ ni me n

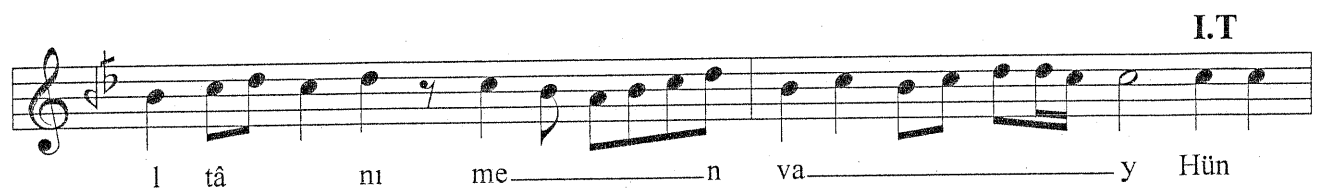
va y (saz) Â h yâ

kü mü ce lâ li ye cel le

ce lâ li yâ (saz) yâ r he y su

I.T
l tâ ni me n va y Hün

kê ri me n do st ra'

nâ yı me n vay (saz)

hey hey hey hey he y su l

II.

tâ ni me n va y Â h

Kur re tü'l 'a y ni me nî e

y câ n be lî (saz) yâ r yâ r

Mâ hi be d rî gerd mâ ge

r dâ n be lî (saz) Sad he zâ râ

n â fe ri n be r rû yi tü (saz)

) yâr yâ_____r Mî fe ri_____s te_____

d hû ri vü Rı_____ d vâ_____n be lî (saz_____

III.

) yâ_____r yâ_____r Sam t_ü cü_____ü

_____ sî he r_ü_____ 'u_____ z le t_ü zi_____

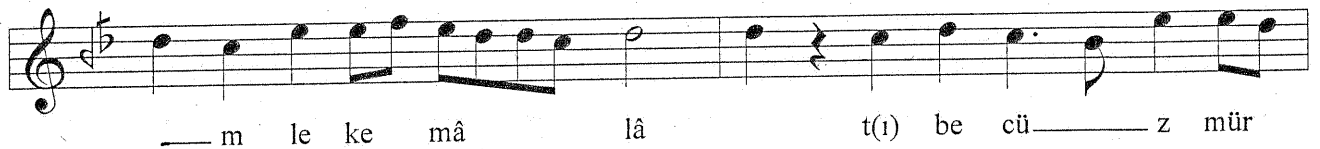
kr be_____r de vâm yâ_____r

mu râ_____dı me_____n Nâ te mâ_____

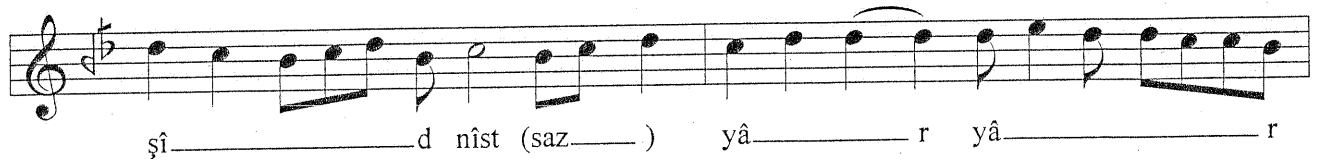
_____ mî ci hâ_____n râ_____mî ku ne_____d kâ_____

_____rî_____te mâm yâ_____r

mu râ_____dı men (saz_____) As lî î n cü_____

m le ke mâ lâ t(i) be cü z mür

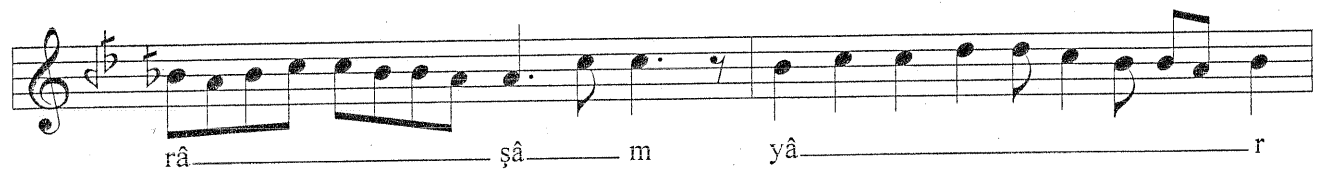
şî d nîst (saz) yâ r yâ r

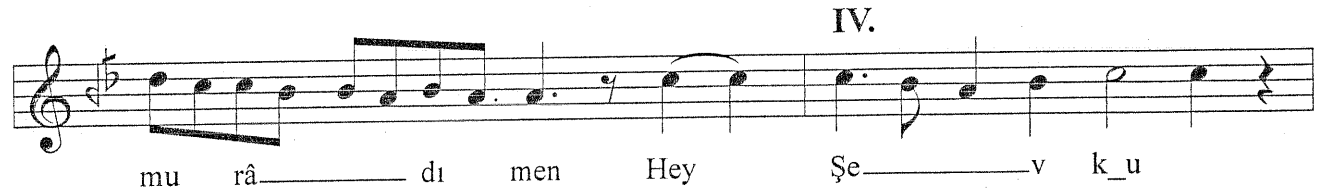
mu râ dî men (saz) Sad rı sâ hi

bi di li kâ mi l sı fât bah

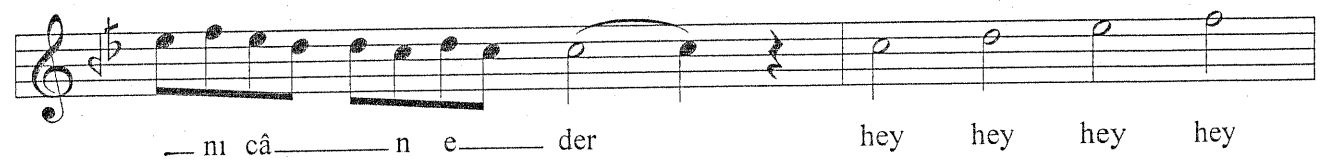
râ şâ m yâ r

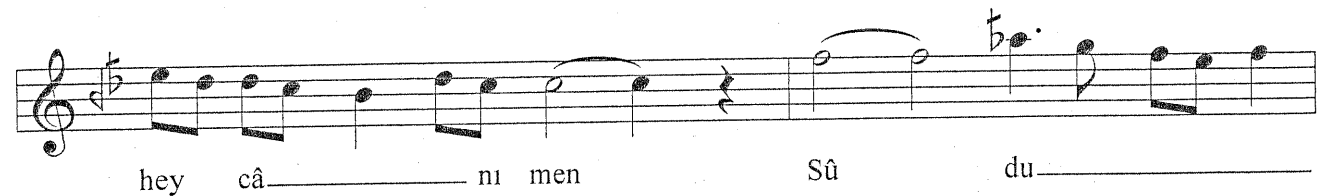
mu râ dî men Hey Şe v k_u

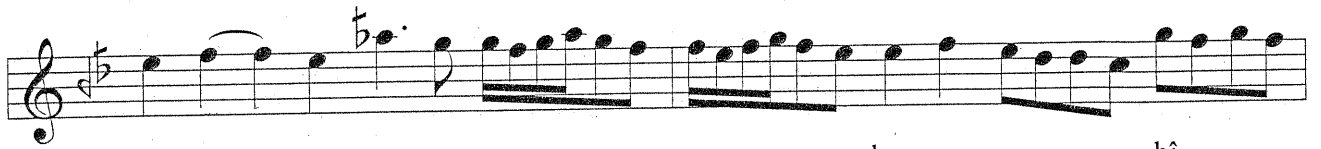
ha yâ l do s t_u te ni m câ

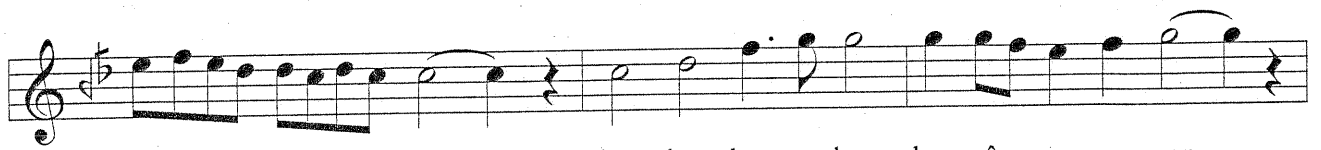
ni câ n e der hey hey hey hey

hey câ ni men Sû du

zi yâ n_ü ze _____ v k_u ga mı bî

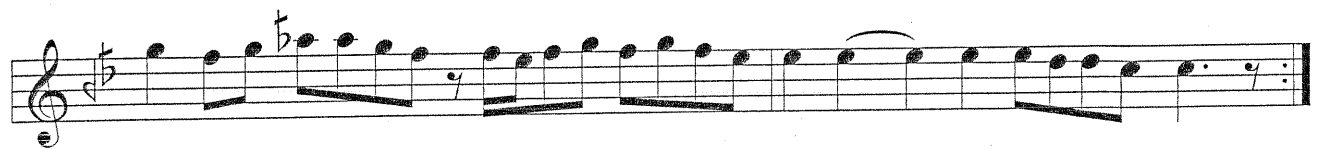
ni_şâ _____ n_e der hey hey hey hey hey câ nı men

Kâ hi te bes sü m i _____
'A_şk â şî nâ ye se _____

_____ le se lâ mı _____ n ta mâ _____ mı nâz (saz _____)
_____ c de ye â ye _____ t be yâ _____ n_e der (saz _____)

he _____ y he _____ y hey câ nı me _____ n
he _____ y he _____ y hey câ nı me _____ n

Bi _____ r tâ _____ b var ki şû _____

_____ le i ruh sâ _____ rı yâ _____ r da (saz _____)

Ci _____ b rî _____ li 'aş kı le _____

m 'a sı na dî _____ de bâ _____ n_e de _____ r

hey hey he y hey hey câ ni me n

V.

Dâ den de m e ze l â h

se c de be r be r

rû yi sâ ne m râ â h

he y he y hey mak bû li me n

Ber bâ mi fe le k â h

bü r de m e zân rû

yi 'a le m râ â h

he y he y hey mak bû li men âh

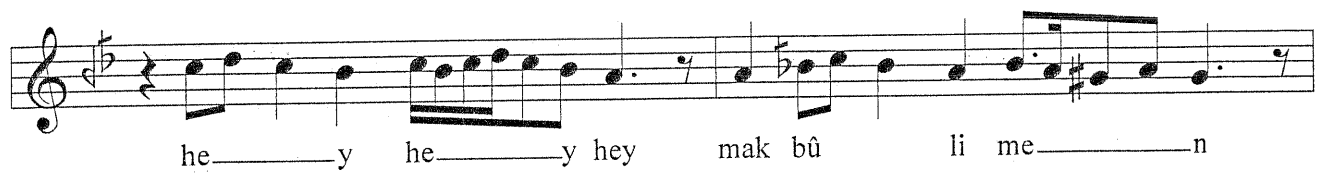
Mu' ciz be _____ nü mâ _____

e _____ z le bi lâ la' _____

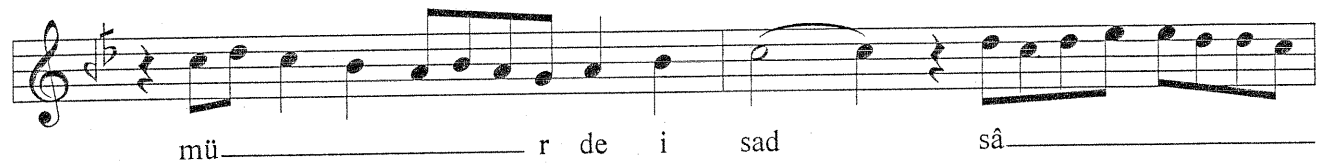
le _____ t çü Me si _____ hâ â _____ h

he _____ y he _____ y hey mak bû li me _____ n

Tâ zin de _____ kü nî _____ â _____ h

mü _____ r de i sad sâ _____

_____ le i ga _____ m râ â _____ h

he _____ y he _____ y hey mak bû li men He _____ y

sul tâ nî men hün kâ rî me _____ n

Yâ r ih sân me de d gu f

rân me de d yâ r

hey hey he y hey he y sul tâ nî men

İkinci Selâm

Evfer VI.

Va y Su l tâ nî me nî
A h De r men be de mî

â h su l tâ nî me nî
â h me n zin de şe ve m

(saz) Ven der di l ü câ n
(saz) Yek cân çi bü ve d

câ n î mâ nî me nî
ve d sad câ nî me nî

VI.T

Â h î mâ nî me nî

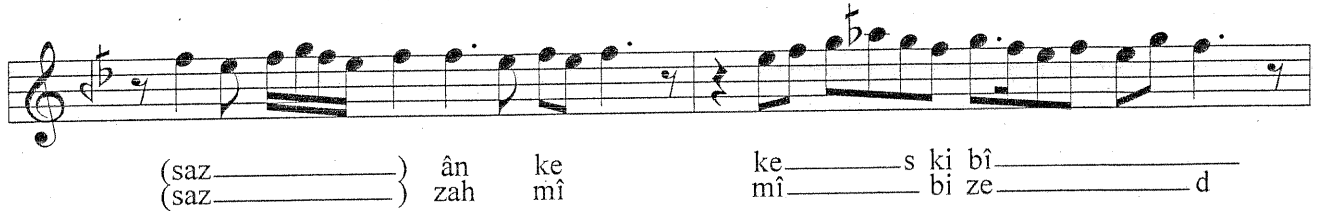
VII.

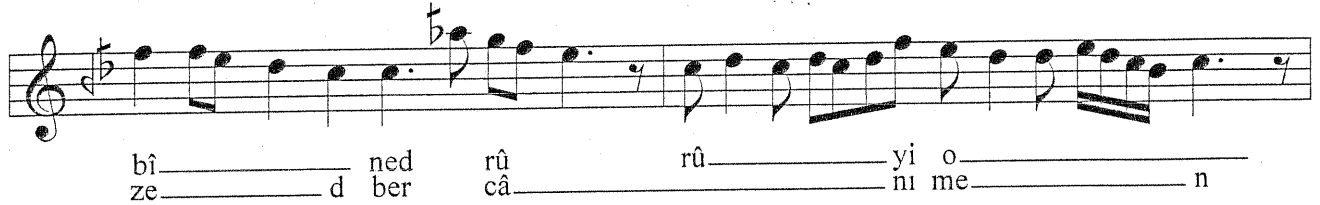
Â h E y 'â şı kâ n
A h İ n 'a 'a şık şü d

(saz) ey 'â şı ka n
(saz) mih mâ nı me n

(saz) ân ke ke s ki bî
(saz) zah mî mî bi ze d

bî ned rû rû yi o
ze d ber câ nı me n

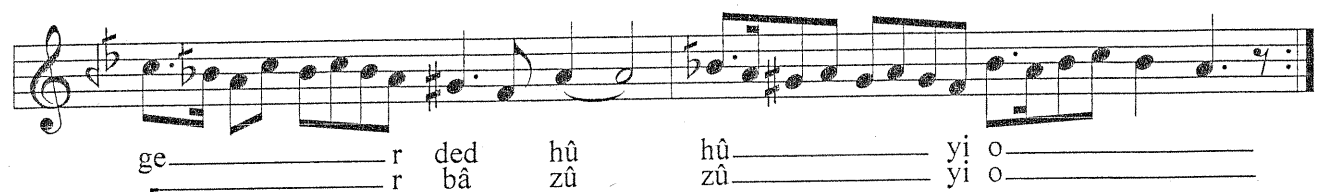
(saz) Sû rî de ge
(saz) Sad ra h me t_ü r

ge r de d 'a 'a k lı o
t_ü sa d' â â fe ri n

(saz) â şü f te ge
(saz) ber de s t_ü be

ge r ded hû hû yi o
r bá zû zû yi o

VII.T

Â h zâ li m yâ r

âh mî rim

Üçüncü Selâm

Düyek VIII.

Hü sn ye kî ha se n ye kî yâ r ye kî

sü ha n ye kî (saz) Rû h ye kî be de n ye kî

yâ r ye kî sü ha n ye kî (saz) Yâ ri di li

ha ze n ye kî tâ de mi â te şî n ye kî (saz)

Mil ke ti 'a ş k u dî n ye kî yâ r ye kî

sü ha n ye kî (saz) 'Ay nı he me 'a yâ n ye kî (saz)

ma' nâ yı he_____ r be_yâ____nye kî(saz____) Zik ri di l_ü

ze bâ____n ye kî yâ____r ye kî sü ha____nye kî (saz____)

'Aş k_u me lâ le te____m ye kî sak m_u se lâ

me____te____mye kî (saz) Men u me lâ me te____m ye kî

Aksak Semâî

yâ____r ye kî sü ha____n ye kî

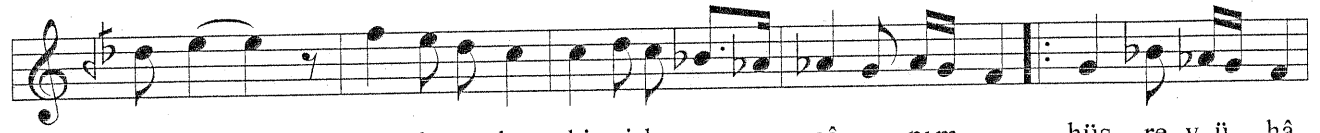
VIII.T

Yürük Semâî

IX.

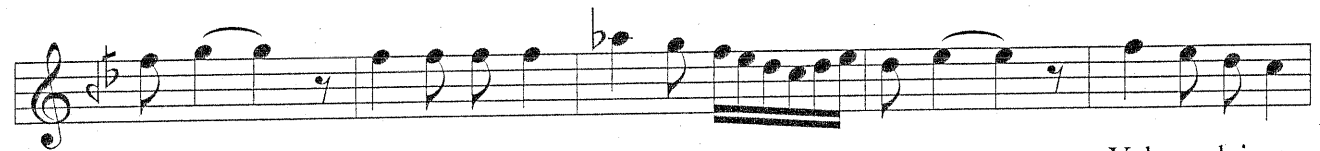
Ey ki he zâr â fe ri_____ n bu ni ce sul tâ n_o lu_____

_____ r Ku lu o lan ki şile_____ r câ_____nım hüs re v_ü hâ

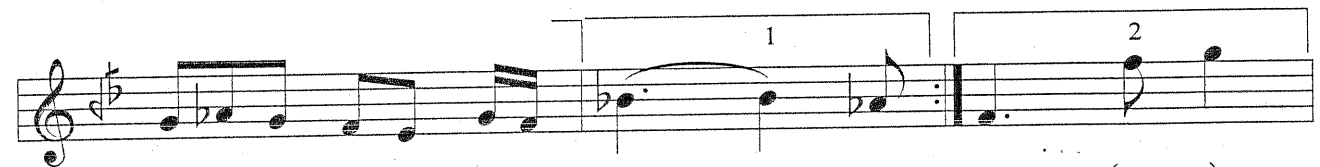
kâ n_o lu_____ r r (saz_____) Her ki bu gün Ve le d'e_____

_____ i na nu ben yüz sü re_____ Yok su l_i se

bâ y_o lu_____ r câ_____nı_____ m bâ y_i se sul

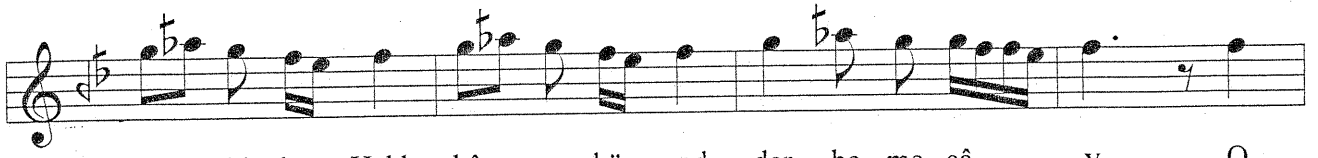

tâ n_o lu_____ r r (saz_____)

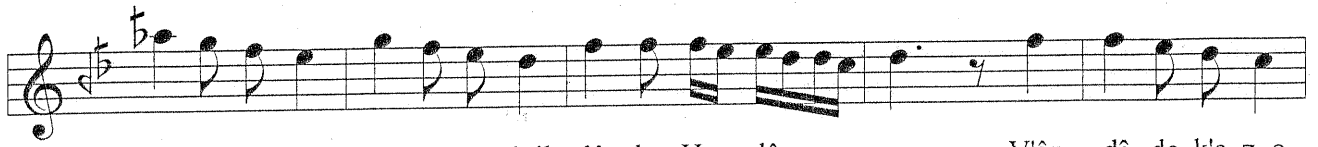
IX.T

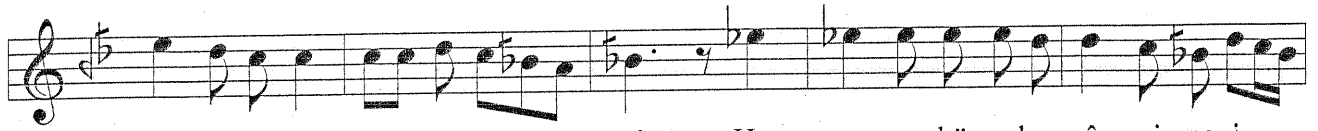
X.
Gü

şî ki be Hakk bâ—z bü ved der he me câ—y O

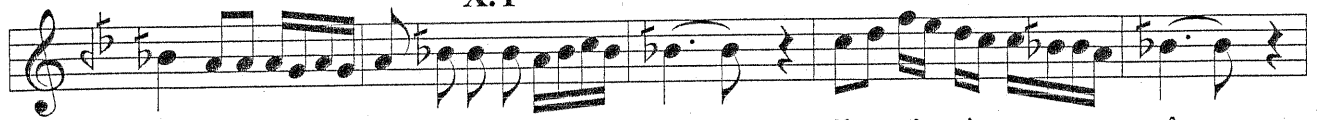

hîç sũ han neş ne ve d_il lâ be Hu dâ—y V'ân dî de k'e z_o

nũr pe zî re—d o—râ Her zer re bü ved â yi ne i

X.T

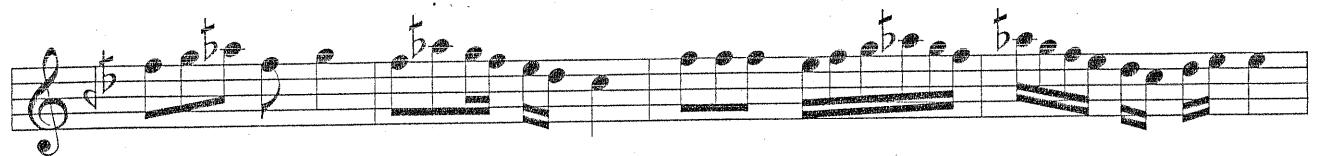
dost nũ mâ—y Yâ rime—n yâr âh yâ ri me—n yâr

âh yâ ri me—n yâ—r yâ—r yâ ri men yâ ri me râ

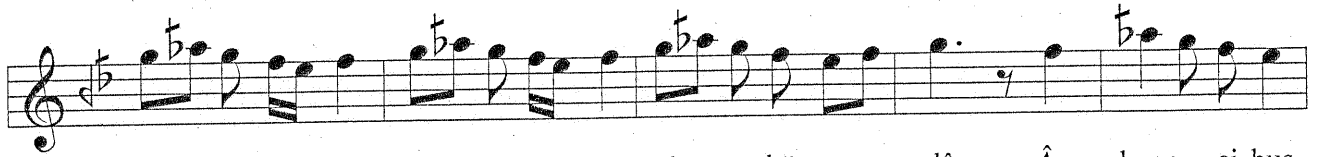
dost yâ ri men yâ ri me râ dost yâ ri me—n vay (saz—)

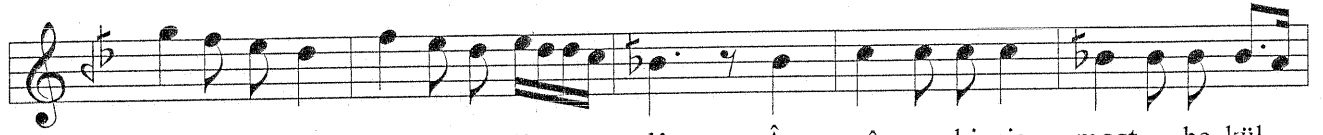
XI.

Ey

sub hi sa 'â det zi ce bî nî tû hû vey dâ Ân husn çi hus

nest te kad des ve te 'â lâ Ân câ y ki cis mest be kül

XII.

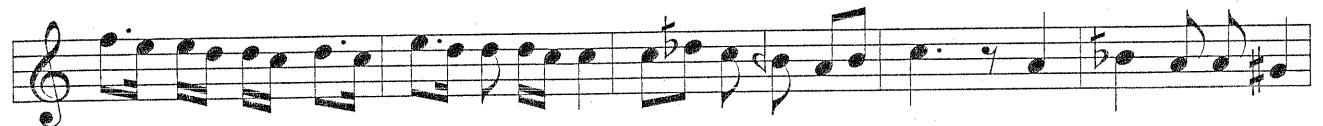
lî he me is mest Ân câ y ki câ nest_ü ne is m_ü ne müsem mâ Men

bâ tû çü nâ ne m_eyni gâ ri Hu te nî vay K'en derga la tam ki men tû em

yâ tû me nî vay Ney menmenem_ü ney tû tû yî ney tû me nî vay ney

men me ne m_ü ney tû tû yî ney tû me nî vay Hem men me ne m_ü

XII.T

hem tû tû yî hem tû me nî vay (saz-)

XIII.

Â—h Be re—ft yâ ri me n ü—yâ di gâ r ma—nd me râ
 A—h Çe ra—st vâ e se fâ—gû yi zâ nk Ya' kû—best

Ru hi mu' saf fa r ü çe—ş mi pü r â b ü vâ e—se fâ
 Zi Yû su fi ke şî me—h rû yi hî—ş geş te—cû dâ

Â—h E les ti 'aş kı re sı—d ü he r ân ki gû—ft be li

Kü vâ—h gû—ft be li—he st sad he zâ—r be lâ

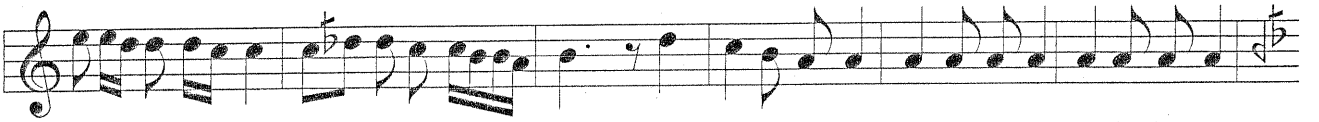
IV.

Â—h Yâ Rab ha re mi haz re ti ne—râ—h ba ğış la Yâ

der d_i le bir â hı se her gâ—h ba ğış la A—l dın di li güm

râ—hı mı koy dun be ni bî dil Bâ rî ye ri ne bir di li â gâ h ba ğış

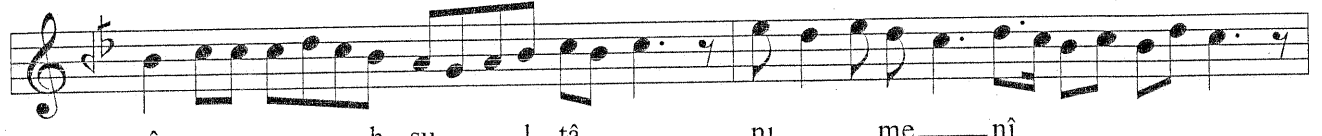
Dördüncü Selâm

Evfer

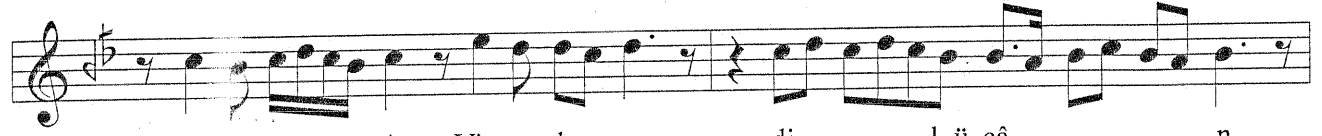
XV.

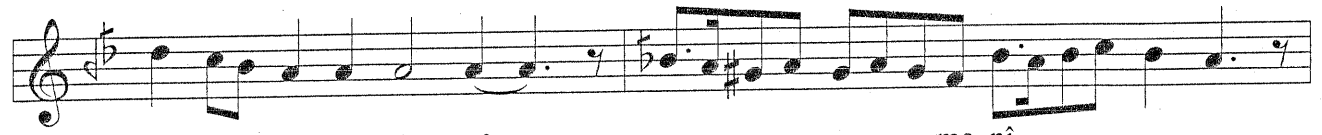
la Su l tâ ni me nî

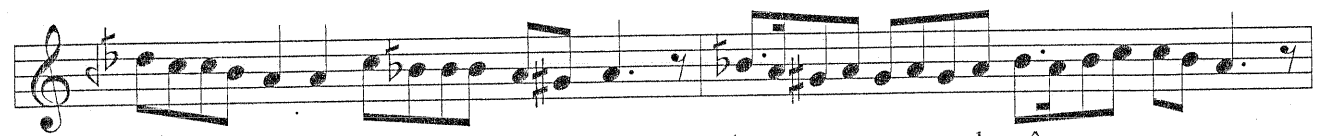
â h su l tâ ni me nî

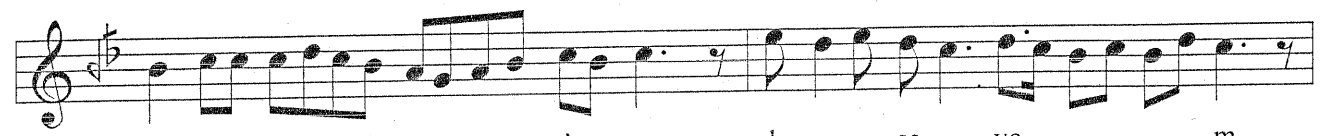
(saz) V'en de r di l ü câ n

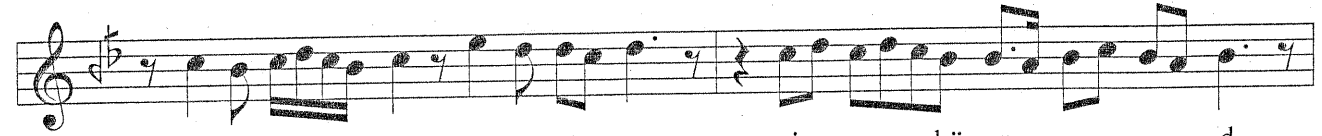
câ n î mâ ni me nî

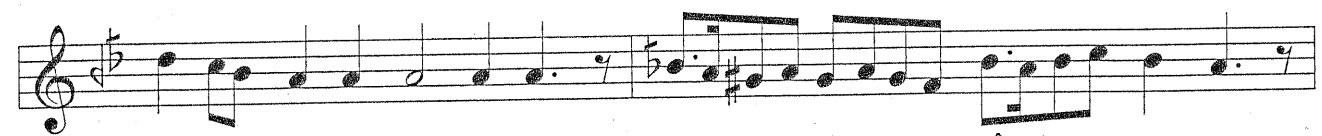
Â h De r me n be de mî

â h me n zin de şe ve m

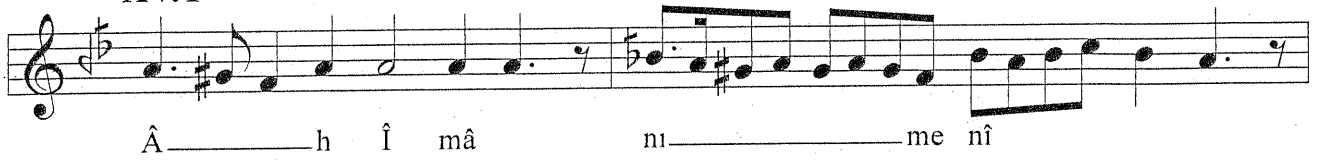

(saz) Yek câ n çi bü ve d

ve d sad câ ni me nî

XV.T

Â — h Í mâ nı — me nî

Dügâh Son Peşrev

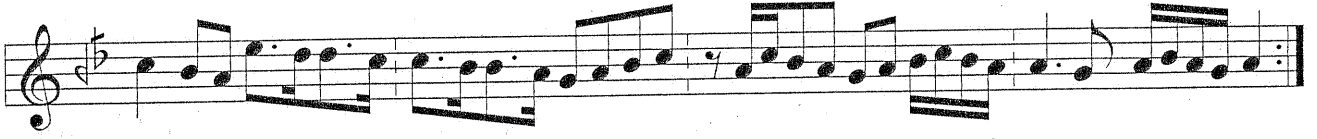
Muzaaf Devr-i Kebîr

Yusuf Paşa

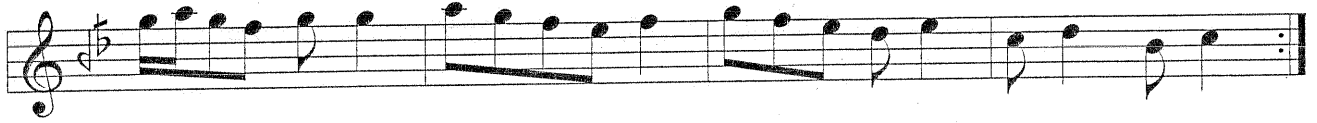
Teslim

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

21.3. Güftesi

Birinci Selâm

- I. " يا من لواء عشقك لا زال عالياً
نادى نسيم عشقك فى انفس الورى
الحب و الغرام اصول حيا تكم
فى وجنة المحب سطور رقيمة
يا عابساً تفرق فى الهم حاله
يا من اذل عقلك نفس الهوى تعى
قد خاب من يكون من العشق خالياً
احيا كم جلالى جل جلاليا
قد خاب من يظل من الحب ساالياً
طوبى لمن يصير لمعناه تالياً
بالله تستمع لمقالى و حالياً
من ذلة النفوس سريعاً معالياً
يا مهلاً معيشته فى محبة
اسكت كفى الاله معيناً وكالياً

Mevlânâ, *DK.*, s. 153, gz. no: 282

Yâ men livâü 'aşkıke lâ zâle 'âliyâ (yâr hey sultân-ı men vay)

Kad hâbe men yekûnü mine'l 'aşkı hâliyâ (yâr hey sultân-ı men vay)

Nâdâ nesîmü 'aşkıke fî enfusi'l-verâ (yâr hey sultân-ı men vay)

Âhyâkümü celâliye celle celâliyâ (yâr hey sultân-ı men vay)

MEF' Ū LÜ FÂ İ LÂ TŪ ME FÂ İ LÜ FÂ İ LŪN (Bahr-i muzârî-i ahreb-i mekfûl)

(Ey aşkının sancağı dâima yüksek olan, aşktan behresi olmayan hüsrandır. Aşkının rüzgârı yaratılmışların gönlüne seslendi: "Sizleri benim celâlim ihyâ etti, celâlim yüce olsun!")²⁹⁶

I.T. Hünkâr-ı men dost ra'nâ-yı men vay. Hey hey hey hey hey sultân-ı men vay.

²⁹⁶ Bu mısraların tercümesi, Prof.Dr. Mustafa Tahralı Bey tarafından yapılmıştır.

II.

ماه بدری گرد ما گردان بلی
 می فرستد حوری و رضوان بلی
 خاکیان را آمدی مهمان بلی
 گنج آید جانب ویران بلی
 یابد ابلیس لعین ایمان بلی
 واجب آید دادن تاوان بلی
 علم بخشد علم القرآن بلی
 ذرها آیند در جولان بلی
 هر محال اکنون شود امکان بلی
 گرددت دشوارها آسان بلی
 خواب را رانی زنگردان بلی
 بر خورد از فرجه بستان بلی
 بو برد از گلبن و ریحان بلی
 سخت شیرین باشد این دوران بلی
 هست محسن درخور احسان بلی

سنگ آرد منطق لقمان بلی
 ریح یوسف شد سوی کنعان بلی
 سرشود پیدا از آن سلطان بلی

" قرۃ العین منی ای جان بلی
 " صد هزاران آفرین بر روی تو
 ای چراغ و مشعل هفت آسمان
 از کمال رحمت و شاهنشاهی
 سر و رحمت چون خرامان شد بیابان
 چون شکستی شیشه درویش را
 ملک بخشد مالک الملک از کرم
 آفتابی چون ز مشرق سرزند
 جاء ربك والملائك چون رسید
 در فتوح فتحت ابوابها
 امشب ای دلدار خواب آلود من
 چشم نرگس چون بترک خواب گفت
 مغز خود را چون ز غفلت پاک روفت
 روز تا شب مست و شب تا روز مست
 بلبلا بر منبر گلبن بگو

چون فزون شد اشتیهای مستمع
 از دیار مصر مر یعقوب را
 گرخمش باشی و سر پنهان کنی

خامشی صبر آمد و آثار صبر
 هر فرج را می کشد از کان بلی

Mevlânâ, *DK.*, s. 1072-1073; gz. no: 2896

(Âh) Kurretü'l-'ayn-ı menî ey cân belî (yâr yâr)

Mâh-i bedrî gerd mâ gerdân belî (yâr yâr)

Sad hezârân âferîn ber rûy-i tü (yâr yâr)

Mîferisted hûri vü Rıdvân belî (yâr yâr)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(A canım gözümün nûrusun benim, evet; bir dolunaysın, çevremizde dolanıp duruyorsun, evet. Evet, hûriyle Rıdvân yüzüne yüz binlerce âferin diyor, senin. A yedi göğün ışığı, meş'alesi, evet, yeryüzündekilere konuk olarak geldin sen. Rahmetinin olgunluğundan, pâdişâhlar pâdişâhının lûtfundan geldin; evet, define, yıkık yerlerde olur. Rahmet selvisi, bahçeye salına salına geldi mi, evet, lânetlenmiş şeytan bile îmâna gelir. Evet, mâdemki yoksulun şişesini kırdın, parasını ödemek gerek. Evet, mülk sahibi, mülk bağışlar; Kur'ân'ı öğreten, bilgi bağışlar. Doğudan güneş doğdu mu, evet, zerrelere oynayıp dönmeye koyulur. "Rabbin ve melekler geldi." Âyeti tecellî edince her olmayacak şey, mümkün olur gider; evet. Kapıları açılmış lûtfunun sayesinde, evet, bütün müşküller, kolaylaşır sana. Evet, a benim uykudan mahmur güzelim, bu gece uykuyu sür nerkislerinden. Evet, nerkis gözler, uykudan vazgetçi mi bağdan bostandan meyvalar devşirir, yer. Evet, başından, gönlünden gafleti, bir iyice silip süpürdün mü gül bahçesinden gül kokuları, reyhan kokuları alırsın. Evet; gündüzün geceye dek, gece de gündüze dek sarhoş bir halde yaşamak, bu devran pek tatlıdır, pek. A bülbül, gül fidanı minberine çık da de ki: Evet, ihsân sahibi, ihsânı miktarıncadır. Duyanın iştahı çoğalınca evet, taş bile dile gelir, Lokman kesilir. Evet, Mısır ülkesinden Ken'ân iline, Yâkub'a Yûsuf'un kokusu geldi. Susar, sırrı gizlersen evet, sırrı o pâdişâh açar. Susmak, sabırdır, sabrın alâmetidir; evet, susmak, her ferahlığı çeker, mâdenden çıkarır.)²⁹⁷

III.

صمت و جوع و سحر و عزلت و ذکر بردوام

نا تمام آن جهان را میکند کاری تمام

اصل این جمله کمالات به جوز مرشد نیست

صدر صاحب دل کامل صفات بخرآشام

Samt ü cû' ü seher ü 'uzlet ü zikr ber-devâm (yâr murâd-ı men)

Nâ-temâm-ı ân cihân râ mîkuned kârî tamâm (yâr murâd-ı men)

Asl-ı in cümle kemâlât²⁹⁸ be-cüz mürşid nîst (yâr murâd-ı men)

Sadr-ı sâhib-i dil-i kâmil sıfât bahrâşâm (yâr murâd-ı men)

FÂ İ LÂ TÜN FE İ LÂ TÜN FE İ LÂ TÜN FE İ LÜN (Bahr-i remel)

²⁹⁷ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 281, gz.no. CXLIV.

²⁹⁸ Bu kelime notada, icrâ esnasında vokal istendiği için kemâlât(ı) şeklinde yer alır.

(Az konuşmak, az yemek, az uyumak, uzlet ve zikir devamlıdır. Nâtamamsa bunlar dünyayı tamamlar. Bütün bu kemâlâtın aslı mürşidsiz olmaz. Olgun sıfatları olan gönle sâhip bir göğüs, denizi yudumlar.)²⁹⁹

IV.

(Hey) Şevk u hayâl dostu tenim cânı cân eder (hey hey hey hey cân-ı men)

Sûd u ziyân ü zevk u gamı bî-nişân eder (hey hey hey hey cân-ı men)

Kâhi tebessüm ile selâmı tamâmı nâz (hey hey hey hey cân-ı men)

‘Aşk âşiyâne secdeye âyet beyân eder (hey hey hey hey cân-ı men)

Bir tâb var ki şûle-i ruhsâr-ı yârda

Cibrîl-i ‘aşk lem‘asına dîdebân eder (hey hey hey hey cân-ı men)³⁰⁰

MEF’ Û LÜ FÂ İ LÂ TÜ ME FÂ Î LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzârî)

V.

Dânendem ezel (âh) secde ber rûy-i sanem râ (âh hey hey hey makbûl-i men)

Ber bâm-ı felek (âh) bürdem ez an rûy-i ‘alem râ (âh hey hey hey makbûl-i men)

Mu‘ciz be-nümâ ez leb-i la‘let çü Mesîhâ (hey hey hey makbûl-i men)

Tâ zinde küñî (âh) mürde-i sad sâle-i gam râ (âh hey hey hey makbûl-i men hey)³⁰¹

MEF’ Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

V.T. Hey sultân-ı men hünkâr-ı men. Yâr ihsân meded, gufrân meded vay. Hey hey hey hey sultân-ı men vay.

²⁹⁹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

³⁰⁰ Bu beyitlere herhangi bir kaynakta rastlanılmamıştır.

³⁰¹ Bkz. .s. 157.

VI.

(Vay) Sultân-1 menî (âh) sultân-1 menî

V'ender dil ü cân î mân-1 menî

(Âh) Der men be-demî (âh) men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-1 menî³⁰²

VI.T. Âh î mân-1 menî.

VII.

شوریده گردد عقل او آشفته گردد خوی او
بررو سر پویان شود چون آب اندر جوی او
آنکو چنین رنجور شد نایافت شد داروی او
ترك فلك چاکر شود آنرا که شد هندوی او
چون خوش نباشد آن دلی کو گشت دستنبوی او
بسته ست دست جادوان آن غمزه جادوی او

شیران زده دم بر زمین پیش سگان کوی او
چندین چراغ و مشعله بر برج و بر باروی او
بر قلعه آنکس بر رود کو را نمانداوی او
ای شب تو زلفش دیده ای نی و نی یکموی او
چون بیوه ای جامه سیه در خاک رفته شوی او
نی چشم بندد چشم او کژ می نهد ابروی او
چون پیش چو کان قدر هستی دو ان چون گوی او
بی پا و بی سر می دود چون دل بگرد کوی او
ای دل فرورفته بسر چون شانه در گیسوی او
این پشت و رو این سو بود جز رو نباشد سوی او
ای دل ز صورت نگذری زیرانه ای یکتوی او

" ای عاشقان ای عاشقان آنکس که بیند روی او
معشوق را جویان شود دکان او ویران شود
در عشق چون مجنون شود سرگشته چون گردون شود
جان ملک سجده کند آنرا که حق را خاک شد
عشقش دل پردرد را بر کف نهد بومی کند
بس سینها را خست او بس خوابها را بست او

شاهان همه مسکین او خوبان قراضه چین او
بنگر یکی بر آسمان بر قلعه روحانیان
شد قلعه دارش عقل کل آن شاه بی طبل و دهل
ای ماه رویش دیده ای خوبی ازو دزدیده ای
این شب سیه پوش است از آن کز تعزیه دارد نشان
شب فعل و داستان می کند او عیش پنهان می کند
ای شب من این نوحه گری از تو ندارم باوری
آنکس که این چوگان خورد گوی سعادت او برد
ای روی ما چون زعفران از عشق لالستان او
مر عشق را خود پشت کو سر تا بسر رویست او
او هست از صورت بری کارش همه صورتگری

³⁰² Bkz. s. 69-70.

داند دل هر پاك دل آواز دل ز آواز گل
 بافیده دست احد پیدا بود پیدا بود
 ای جانها ما کوی او وی قبله ما کوی او
 سوزان دلم از رشك او گشته دو چشمم مشك او
 " این عشق شد مهمان من زخمی بز دبر جان من
 من دست و پا انداختم وز جست و جو برداختم
 من چند گفتم های دل خاموش ازین سودای دل
 سودش نداردهای من چون بشنود دل هوی او

Mevlânâ, DK., s. 798-799; gz. no: 2130

Ey 'âşıkân ey 'âşıkân ân kes ki bîned rûy-i o

Şûrîde gerded 'akl-ı o âşüfte gerded hûy-i o

(Âh) İn 'aşk şüd mihmân-ı men zahmî bized ber cân-ı men

Sad rahmet ü sad âferîn ber dest ü ber bâzû-yi o

MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN (Bahr-i recez)

(A âşıklar, a âşıklar, onun yüzünü görenin aklı gider, deli dîvâne kesilir. Huyu değişir, darmadağın olur. Sevgiliyi aramaya koyulur, dükkânı yıkılır; deredeki su gibi yüzüstü sürünerek koşar, başını ayak yapar. Aşk aleminde Mecnun oldu mu felek gibi dönmeye başlar; fakat böyle bir hastalığa tutulan da sonucu onun ilâcını elde eder, dermân bulur. Tanrı'ya toprak olana melekler secde eder. Ona kara bir kul kesilene güzelim gökyüzü köle olur, kul kesilir. Sevdâsı, dertli gönlü avucuna alır da koklar durur. Eline aldığı, kokladığı gönül, nasıl olur da hoş bir hâle gelmez? O, nice gönülleri yaraladı, nice uykuları kaçırdı. Onun sihirbaz nerkis gözleri, sihirbazların bile ellerini bağladı. Bütün pâdişâhlar, onun yoksulu. Bütün güzeller, onun ihsânını toplamada. Arslanlar bile onun mahallesindeki köpeklere karşı kuyruklarını kısmışlar, teslim olmuşlar. Gökyüzüne bir bak, melekler kalesini bir seyret. Onun burcunda, onun kale bedeninde nice ışıklar var, nice meş'aleler var. O davulsuz, dümbeleksiz pâdişâhın kalesinin dizdârı Akli Küll. Kalede, kime yüzünü gösterirse onu yetiştirir, geliştirir. Ey ay, onun yüzünü mü gördün, güzelliği ondan mı aldın? Ey gece, zülfünü mü gördün onun? Hayır, hayır, hayır. Olsa olsa, saçlarının bir telini gördün ancak. Bu gece, karalar giyinmiş, yaşlı olacak herhalde; kocası ölmüş dul kadın gibi siyah elbiselere bürünmüş. Fakat inanma, gece yalancılık ediyor, gizlice onunla işrette. Gözsüz ama gözlerini görüyor da kaşını çattırıyor onun. Ey gece, bu feryâdına, bu figanıma yardım istemem senden, sen de kader çevgeninin önünde, onun

topu gibi yuvarlanıp durmadasın. Bu çevgene top olan kutluluk topunu elde eder; gönül gibi onun çevgeninin önünde top gibi başsız, ayaksız koşar durur. Ey lâle gibi kızıl yüzünden safran gibi sararmış yüzümüz; ey derdiyle, saçlarındaki tarak gibi gamlara batmış gönül. Sen aşka dayan, çünkü aşk baştanbaşa yüzdür, gözdür, bu yana dönmüştür, seni gözlemededir; zâten aşkın civarında yüzden, görüşten başka bir şey yoktur. Şekli yoktur, fakat işi gücü şekil yapmaktır. Ey gönül, sen bir türlü şekilden, sûretten geçemiyorsun, çünkü onun cinsinden değilsin. Temiz bir gönle sahip olan herkes, gönül sesiyle topraktan meydana gelen bedenini sesini fark eder; bu ses, onun ceylân şekline girmiş arslanının kükreyişidir. Tek Tanrı eliyle dokunan, gene de bir dokumacının elinden, bir dokumacının mekiğinden meydana çıkar. Ey canlar, mekiği olan güzel, ey yüzü, bize kible kesilen, bu yeri döşeyip bezeyen, var edip meydana getiren göktür, şu toprak yeryüzü de onun karısıdır. Gönlüm, onu kıskanarak yanıp yakılıyor; iki gözüm ona kırba kesildi; fakat o, nerden ıslanacak? Deniz bile ancak topuğuna çıkıyor. *Bu aşk, bana konuk oldu, canımı vurdu, yaraladı; yüzlerce lûtuftur, ihsândır bu. Yüzlerce âferin eline, koluna.* Elimden, ayağımdan geçtim, araştırmayı bıraktım ey araştırmasıyla bizim araştırmamızı silip süpüren, yok eden dost. Niceye dek “hay gönül” deyip duracağım? Vazgeç şu gönül sevdâsından da sus artık. Gönül, onun “Hû” sesini duyunca benim hayhuyumun değeri, faydası kalmaz zaten.)³⁰³

VII.T. Âh zâlim yâr, âh mîrim.

Üçüncü Selâm

VIII.

Hüsn yekî hasen yekî yâr yekî sühan yekî
Rûh yekî beden yekî yâr yekî sühan yekî
Yâr-i dil-i hazen yekî tâ dem-i âteşin yekî
Milket-i ‘aşk u dîn yekî yâr yekî sühan yekî
‘Ayn-ı heme ‘ayân yekî ma’nâ-yı her beyân yekî
Zikr-i dil ü zebân yekî yâr yekî sühan yekî
‘Aşk u melâletem yekî sakm u selâmetem yekî
Men u melâmetem yekî yâr yekî sühan yekî³⁰⁴

³⁰³ Mevlânâ, *DKT.*, c. I, s. 154-155, gz.no. CXII.

³⁰⁴ Bkz. s. 262-263.

IX.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur
Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur³⁰⁵

X.

گوشی که بحق باز بود در همه جای
او هیچ سخن نشنود الا بحدای
و آن دیده کز او نور پزیرد او را
هر زره بود آیینۀ دوست نمای

Gûşî ki be-Hakk bâz büved der heme cây
O hîç sühan neşneved illâ be-Hudây
V'ân dîde k'ez o nûr pezîred o râ
Her zerre büved âyine-i dost nümây

MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb1)

(Bir kulak ki her yerde Hakk'la birlikte olur. O Hakk'tan başka hiçbir söz işitmez.
Bir göz ki Hakk'tan ona nur ulaşır. Her zerre, dost gösterici ayna olur.)³⁰⁶

X.T. Yâr-i men yâr, âh yâr-i men yâr, âh yâr-i men yâr,yâr yâr yâr-i men yâr-i
merâ, dost yâr-i men, yâr-i merâ, dost yâr-i men vay.

³⁰⁵ Bkz. s. 71.

³⁰⁶ Bu rubâî Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

XI.

Ey subh-i sa'âdet zi cebînî tû hüveydâ
Ân husn çî husnest tekaddès ve te'âlâ
Ân cây ki cismest be-küllî heme ismest
Ân cây ki cânest ne ism ü ne müsemma³⁰⁷

XII.

فی من منم، و فی تو توی، فی تو می
هم من منم، وهم تو توی، هم تو منی
من با تو چنانم، ای نگار ختنی
که اندر غلطم، که من نوم یا تو منی

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 2097

Ney men menem ü ney tû tûyî, ney tû menî (vay)

Hem men menem ü hem tû tûyî, hem tû menî (vay)

Men bâ-tû çünânem ey nigâr-i Hutênî (vay)

K'ender galatam ki men tüem yâ tû menî³⁰⁸(vay)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(İlk iki mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)(Son iki mısra)

(Ne ben benim, ne sen sensin, ne de sen bensin. Hem ben benim, hem sen sensin, hem sen bensin. Ey Hutên'li güzel! Seninle öyle bir hayaldehyim ki yanılıyorum. Acaba sen ben misin, yoksa ben sen miyim?)

³⁰⁷ Bkz. s. 159.

³⁰⁸ Bu beyitler, bestekâr tarafından kendi aralarında yer değiştirilerek, eserde kullanılmıştır.

XIII.

"برفت یار من و یادگار ماند مرا
 دو دیده باشد پر نم چو درو بست مقیم
 چرا رخ نکند زر گری چو متصلست
 "چراست و اسفا گوی زانک یعقوبست
 ز ناز اگر برود تا ستاره بار شوم
 اگر چیم ز چرا گاه جان برون کردست
 "الست عشق رسید و هر آنکه گفت بلی
 بلا درست و بلا در ترا کند زیرک
 منم کبوتر او گر براندم سرنی
 منم ز سایه او آفتاب عالم گیر

بس است دعوت دعوت بهل دعا می گو
 مسیح رفت بچهارم سما پیر دعا

Mevlânâ, DK., s. 133, gz. no: 226

(Âh) Be-reft yâr-i men ü yâdigâr mând merâ

Ruh-i mu'saffar ü çeşm-i pür âb ü vâ esefâ

(Âh) Çerâst vâ esefâ gûy-i zânk Ya'kûbest

Zi Yûsufî keş-i mehrû-yi hîş geşte cüdâ

(Âh) Elest 'aşk-ı resîd ü her ân ki güft belî

Küvâh güft belî hest sad hezâr belâ

ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes)

(Sevgilim gitti, armağan olarak bana, sapsarı bir yüz, yaşlarla dolu gözler, "vah yazıklar olsun" demeler kaldı. İki gözüm de yaşlar içinde; çünkü Fırat ırmağı da o gözleri yurt edindi, Kevser havuzu da, cana canlar katan âb-ı hayât da. Ucu bucağı bulunmayan defineye, güzellik, alım mâdenine ulaşmışken yüzüm, neden kuyumculuk etmez, bilmem ki? "Neden yazıklar olsun diyor?" Çünkü Yâkub'dur o, Ay yüzlü güzelim Yûsuf'undan ayrılmıştır. Naza kalkışır da "yıldızlar yağdıracağım" diye göklere yücelirse güneş ona, "var ol, yaşa" dese değer. Beni can yayım yerinden sürüp çıkarmış ama "neden ettin bu işi?" Demek haddim mi, gücüm, kuvvetim mi var? Aşkın elestüsüne belâ diyene; tanık, evet demiştir, aşkta yüz binlerce belâ var. Belâ incidir, inci, seni daha da çevikleştirir,

daha da tezcanlı eder; hele o denizin bulunmaz, eşsiz incisi olursa. Onun güverciniyim ben; beni sürse, kovsa bile evinin damının çevresinden başka nereye uçabilirim? Onun gölgesine sığındım da dünyaları ısıtan güneş kesildim; devlet kuşunun gölgesi kimin başına düşse o, pâdişâh olur, saltanat bulur. Davet yeter, bırak daveti de duâyâ başla; Mesih bile dördüncü kat göğe duâ kanadıyla ağdı.)³⁰⁹

XIV.

(Âh) Yâ Rab! harem-i hazretine râh bağışla

Yâ derd ile bir âh-ı sehergâh bağışla

Aldın dil-i gümrâhımı koydun beni bî-dil

Bârî yerine bir dil-i âgâh bağışla³¹⁰

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

Dördüncü Selâm

XV.

Sultân-ı menî (âh) sultân-ı menî

V'ender dil ü cân îmân-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî³¹¹

XV.T Âh îmân-ı menî

³⁰⁹ Mevlânâ, *DKT.*, c.III, s. 61, gz.no. V.

³¹⁰ Bu iki beyte herhangi bir kaynakta rastlanılmamıştır.

³¹¹ Bkz. s. 69-70.

21.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}+A.T(c_2+d_1)^{söz}$$

$$A(a_2+b_2)^{2.m}+A.T(c_2+d_1)^{söz}$$

$$B(e_2+f_2)^{3.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}$$

$$A(a_2+b_2)^{4.m}+A.T(c_2+d_1)^{söz}+I.T\{(g_2+h_2)+(1_1+j_{1,5})\}^{söz}$$

II.

$$C(k_{3,5}^{1.m}+I_1^t)$$

$$D(m_{3,5}^{2.m}+I_1^t)$$

$$C(k_{3,5}^{3.m}+I_1^t)$$

$$D(m_{3,5}^{4.m}+I_1^t)$$

III.

$$E(o_2+p_2)^{1.m}+E.T(r_2)^{söz}$$

$$F(s_2+t_2)^{2.m}+E.T(r_2)^{söz}$$

$$G(u_2+v_2)^{3.m}+G.T(y_2)^{söz}$$

$$H(z_2+aa_2)^{4.m}+H.T(ab_2)^{söz}$$

IV.

$$I(ac_2+ad_2)^{1.m}+I.T(ae_2)^{söz}$$

$$J(af_2+ag_2)^{2.m}+J.T(ah_2)^{söz}$$

$$K(al_2+ag_2)^{3.m}+K.T(aj_2)^{söz}$$

$$K(al_2+ag_2)^{4.m}+K.T(aj_2)^{söz}$$

$$L(ak_2+al_2)^{5.m}$$

$$M(am_2+an_2)^{6.m}+M.T(ao_2)^{söz}$$

V.

$$N(ap_3+ar_3)^{1.m}+N.T(as_2)^{söz}$$

$$N(ap_3+ar_3)^{2.m}+N.T(as'_2)^{söz}$$

$$O(at_3+au_3)^{3.m}+N.T(as_2)^{söz}$$

$$N(ap_3+ar_3)^{4.m}+N.T(as''_2)^{söz}+V.T\{(av_2+ay_2)+(az_2+ba_3)\}^{söz}$$

İkinci Selâm

VI.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+VI.T(e_2)^{söz}$$

VII.

$$C\{(f_2+g_2)+(h_2+l_2)\}^{1.m}$$

$$D\{(j_2+k_2)+(l_2+m_2)\}^{2.m}$$

$$C\{(f_2+g_2)+(h_2+l_2)\}^{3.m}$$

$$D\{(j_2+k_2)+(l_2+m_2)\}^{4.m}+VII.T(n_3)^{söz}$$

Üçüncü Selâm

VIII.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$A'(a_2+b'_2)^{2.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{3.m}$$

$$C(e_3+f_1)^{4.m}$$

$$D(g_2+h_2)^{5.m}$$

$$E(l_2+j_2)^{6.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{7.m}$$

$$F(e_3+k_1^{10/8})^{8.m}+VIII.T(l_3+m_3+n_3)^{saz}$$

IX.

$$G(o_3+p_3)^{1.m}$$

$$H(r_3+s_3+t_3)^{2.m}$$

$$I(u_3+v_3)^{3.m}$$

$$H'(r_3+s_3+t'_3)^{4.m} + \mathbf{IX.T} \{(y_2+z_2+aa_3)+(y_2+z_2+aa'_3)\}^{saz}$$

X.

$$J(ab_2+ac_{1,5})^{1.m}$$

$$K(ad_{2,5}+ae_{1,5})^{2.m}$$

$$L(af_{2,5}+ag_{1,5})^{3.m}$$

$$M(ah_{2,5}+ai_1)^{4.m} + \mathbf{X.T} \{(aj_3+ak_3)+(al_3+am_3)\}^{söz} + \{(y_2+z_2+aa_3)+(y_2+z_2+aa'_3)\}^{saz}$$

XI.

$$J(ab_2+ac_{1,5})^{1.m}$$

$$K'(ad_{2,5}+ae_{1,5})^{2.m}$$

$$N(an_{2,5}+ao_{1,5})^{3.m}$$

$$O(ap_{2,5}+ar_{1,5})^{4.m}$$

XII.

$$P(as_{2,5}+at_{1,5})^{1.m}$$

$$R(au_{2,5}+av_{1,5})^{2.m}$$

$$S(ay_{2,5}+az_{1,5})^{3.m}$$

$$T(ba_{2,5}+bb_{1,5})^{3.m}$$

$$R(au_{2,5}+av_{1,5})^{4.m} + \mathbf{XII.T} \{(bc_{2,5}+bd_2)+(bc'_2+bd_2)\}^{saz}$$

XIII.

$$U(be_{2,5}+bf_{2,5})^{1.m}$$

$$V(bg_2+bh_2)^{2.m}$$

$$U(be_{2,5}+bf_{2,5})^{3.m}$$

$$V(bg_2+bh_2)^{4.m}$$

$$U(be_{2,5}+bf_{2,5})^{5.m}$$

$$V(bg_2+bh_2)^{6.m}$$

XIV.

$$Y(bi_3+bj_{1,5})^{1.m}$$

$$Z(bk_{2,5}+bj_{1,5})^{2.m}$$

$$AA(bl_{2,5}+bm_{1,5})^{3.m}$$

$$AB(bn_{3,5}+bo_1^{4/4})^{4.m}$$

Dördüncü Selâm

XV.

$$A(a_{1,5}+c_2)^{1.m}$$

$$B(d_2+e_2)^{2.m}$$

$$C(f_2+g_2)^{3.m}$$

$$B(d_2+e_2)^{4.m}+XV.T(h_2)^{söz}$$

21.5. Makam Analizi

Bu âyîn “baştan sona aynı makamda bestelenmiş olanlar” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta sabâ dörtlüsü** kullanırlar. Tüm mısraların ardından gelen sözlü terennümler aynı bestelidir, **çargâh perdesi** civarında gezinip, **dügâhta sabâ dörtlüsünü** göstererek, yine **çargâhta** yarım karar yaparlar. Üçüncü mısra, **nevâda rast geçkisinden** sonra, **dügâhta sabâ dörtlüsüyle hicaz perdesine** bağlanır. I.T. Bu bölüm bir sözlü terennüm kısmıdır. Bu bölümde **dügâhta sabâ çeşnisi** görülür ve **dügâhta bûselik çeşnisi** yaparak, **hüseynîde** kalış yapılır.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda kürdî** ve **yerinde bûselik çeşnisi** göstererek, **hüseynî perdesinde** kalırlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. **Nim zirgüle yedenli dügâhta bûselik** ve **kürdî çeşnileri** göstererek **hüseynîde** kalırlar.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nim hisarda kürdî üçlüsünü** gösterip, **hüseynîde uşşâk üçlüsü** yaparak, **nim şehnaz perdesiyle gerdâniyede** kalış yapar. İkinci mısra, birinci mısra ile aynı besteli olmamasına rağmen, aynı özellikleri gösterir. Bu iki mısraın sözlü terennümleri aynı bestelidir, **evîç, gerdâniye** ve **nim şehnaz perdelerinde** dolaşır. Üçüncü mısra, **çargâhta çargâhlı** kalır, bu mısraın terennümü ise **çargâhta kürdî üçlüsünü** gösterir. Dördüncü mısra, **dügâhta sabâ çeşnisini** gösterip, **dügâhta kürdî üçlüsü** yapar. Dördüncü mısraın terennümü ise, **dügâhta sabâlı** karar eder.
- IV. Bu bölüm üç beyittir. Birinci mısra, **dügâhta sabâ çeşnisi** yapar. Ardından gelen sözlü terennüm kısmı, **çargâhta hicazlı asma** kalış yapar. İkinci mısra, **acemde nikrîz üçlüsü** ve **çargâhta hicaz asma** kalışını yapar. Bu mısraın terennümü de **çargâhta hicazlı** kalıştan sonra **gerdâniye perdesini** gösterir. Üçüncü ve dördüncü mısraların besteleri aynıdır ve bu mısralar **acemde nikrîz** ve **çargâhta hicaz asma** kalışları yapıp, **gerdâniye perdesini** gösterirler. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler de aynı bestelidir, **çargâhta hicaz çeşnisi** yaparlar. Beşinci mısra, yine **dügâh perdesinde sabâ çeşnilidir** ve terennümü yoktur. Altıncı mısra, **dügâhta bûselikli asma** kalıştan sonra, terennümüyle birlikte **dügâhta kürdîli** kalış yapar.
- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar, aynı bestelidir. Bu mısralar **dügâhta hicazlı kalıştan** sonra **dügâhta sabâ çeşnisi** yapıp, **çargâh perdesini** gösterirler. Üçüncü mısra; **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** ve **rastlı asma kalışlardan** sonra **çargâhta hicazlı** yarım karar yapar. Tüm mısraların sözlü terennümlerinin bestelerinin özellikleri aynıdır. **Dügâhta sabâ dörtlüsü** ve aynı perdede **kürdî üçlüsü** gösterirler. V.T. Sözlü bir terennüm olup,

acemde nîkrîz, çargâhta hicaz geçkileriyle düğâhta sabâlı kalış yaptıktan sonra düğâhta kürdî üçlüsüyle karara gelip, çargâh perdesini gösterir.

İkinci Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar aynı bestelidir. Bu mısralar **düğâhta kürdîli** asma kalışlardan sonra, **düğâhta sabâlı** seyredip, **çargâhta** kalış yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. **Düğâhta sabâ çeşnisi** ve **düğâhta kürdîli** kalış yaparlar. VI.T. Bu bölüm sözlü terennümdür. Bu bölüm, **nim zîrgüle yedenli düğâhta kürdî üçlüsü** ile karar eder.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **düğâhta sabâ çeşnisi** yapıp **güçlü çargâhta** kalış yaparlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. **Çargâhta hicazlı** asma kalıştan sonra **düğâhta kürdîli** karar ederler. VII.T. Bir söz terennümü olan bu bölümde, **düğâhta sabâ** asma kalışından sonra yine **düğâhta kürdî dörtlüsüyle** karar verilmiştir.

Üçüncü Selâm

- VIII. Bu bölüm dört beyittir. İlk iki mısra aynı bestelidir. **Düğâhta sabâ çeşnisinden** sonra yine aynı perdede **kürdîli** karar verirler. Üçüncü mısra, **nim hisar** ve **hüseynî perdeleri** civarında gezinip, **hüseynî perdesinde hicazlı** kalış yapar. Dördüncü mısra, **nevâda bûselik üçlüsü** gösterip, **düğâhta sabâ üçlüsü** yaparak, yine bu perdede **kürdî üçlüsüyle çargâhta** kalış yaparlar. Beşinci mısra, **çargâhta hicaz beşlisiyle** yarım karar eder. Altıncı mısra, **düğâhta bûselik** ve **sabâ** seyirlerinden sonra **kürdîli** karar eder. Yedinci mısra, üçüncü mısra ile aynı bestelidir. Sekizinci mısra, **düğâhta sabâlı** asma kalıştan sonra yine aynı perdede **kürdî üçlüsüyle** karar yapar. VIII.T. Bir saz terennümdür. Bu bölümde, **düğâhta kürdîli** ve **sabâ çeşnili** seyirlerden sonra **çargâhta** kalış görülür. Daha sonra bu bölüm, **düğâhta kürdî üçlüsü** yaparak **gerdâniye perdesine** çıkar.
- IX. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **gerdâniyede kürdî üçlüsünü** gösterip, **çargâhta hicazlı** asma kalıştan sonra **hüseynî perdesini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **rastta kürdî** ve **acemaşîranda çargâhlı** asma kalışlar yapıp tekrar **gerdâniye perdesine** çıkarlar. Üçüncü mısra, **gerdâniyede kürdî üçlüsünü** gösterip, **çargâhta hicazlı** asma kalıştan sonra **hüseynî perdesini** gösterir. IX.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **çargâhta hicaz, düğâhta kürdî** ve **acemaşîranda çargâhlı** asma kalışlardan sonra **acemde bûselik üçlüsüyle gerdâniye perdesini** gösterir.
- X. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **acemde nîkrîz üçlüsü**, ikinci mısra, yine bu çeşniyle **hisar perdesinde** kalış yapar. Üçüncü mısra, **çargâhta hicaz** ve **düğâhta kürdî** asma kalışları gösterir. Dördüncü mısra, **nim hisar perdesi** civarında gezinip, **rastta bûselikli** asma kalış yapar. X.T. e ait sözlü terennüm kısmı, **düğâhta kürdî üçlüsünü**

gösterip, **çargâhta hicazlı**, **acemaşîranda çargâhlı** asma kalışlar yapar. Saz terennümü kısmı ise, **çargâhta hicaz** ve **dügâhta kürdî** kalışlarından sonra **acemaşîran perdesine** kadar iner. Daha sonra **gerdâniye perdesini** gösterir. Bu şekilde **şevkutarab makamı** oluşur.

- XI.** Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **acemde çargâh üçlüsünü** ve **gerdâniye perdesini** gösterir. İkinci mısra, **çargâhta hicazlı** asma kalıştan sonra, **kürdî perdesine** gelir. Üçüncü mısra, önce **dügâhta kürdî üçlüsünü** sonra **acemaşîranda çargâh dörtlüsünü** gösterir. Dördüncü mısra, **çargâhta hicaz dörtlüsüyle** yarım karar yapar.
- XII.** Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci mısra, **dügâhta sabâ çeşnisini** gösterdikten sonra **çargâhta kalış** yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta hicazlı** karar yaparlar. Üçüncü mısra ile birlikte donanımdan arızalar kalkar. Bu mısra, **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli** yarım karar yapar. Bu mısraın tekrarı vardır. **Dügâhta sabâlı** asma kalıştan sonra, **çargâh perdesini** gösterir.
- XII.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölüm, **dügâhta hicaz** seyri içinde yer alan, **nim hicaz** ve **dik kürdî perdelerinde çeşnisiz** asma kalışlar yapıp, **nevâ perdesini** gösterir.
- XIII.** Bu bölüm üç beyittir. Birinci, üçüncü ve beşinci mısralar, aynı bestelidir. Bu mısralar **dik kürdî** ve **nim hicaz perdelerini** de kullanarak **nevâda bûselikli** kalış yaparlar. İkinci, dördüncü ve altıncı mısralar da kendi aralarında aynı bestelidir. Bunlar da **dügâhta hicazlı** karar ederler.
- XIV.** Bu bölüm iki beyittir. Bu bölüm, **dügâhta sabâ çeşnisi** yapar.

Dördüncü Selâm

- XV.** Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **dügâhta nim zirgüle yedenli kürdîli** kalıştan sonra, yine **dügâhta sabâlı** asma kalış yapıp, **çargâh perdesini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısralar, aynı bestelidir. Bu mısralar **dügâhta sabâlı** ve **kürdîli** asma kalışlar yaparlar. Üçüncü mısra, birinci mısra ile aynı besteli olmasa da, aynı özellikleri gösterir.
- XV.T.** Sözlü terennüm olan bu bölümde, **dügâhta kürdîli** karar görülür.

21.6. Usûl Analizi

Dügâh âyîn-i şerîfinden önce, Hüseyin Fahreddin Dede'nin muzaaf devr-i kebîr usûlündeki dügâh peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Düyek usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ FÂ İ LÂ TÛ ME FÂ Î LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzâri')
vezninde iki beyittir. Her mısra dört, mısraların terennümleri ise üç usûldür. **I.T.** Yedibuçuk ölçülük bir sözlü terennümdür.
- II. FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)
vezninde iki beyittir. İlk mısra, kendisinden önce gelen ölçüdeki "âh" terennümüyle ikibuçuk ölçüdür. Bu "âh" terennümü, bir sofyan usûlü değerindedir. Diğer mısralar üç usûldür. Her mısraın bir ölçülük terennümleri vardır. Tüm mısraların "TÛN" hecelerinin müteakib ölçülere taşıdığı görülmektedir. Bu taşma, birinci ve üçüncü mısralarda bir dörtlük, iki ve dördüncü mısralarda ise bir dörtlük + bir sekizlik notlar nisbetindedir. Mısralardan sonraki "saz" kısımlarının da bir dörtlük not şeklinde taşıdığı görülmektedir. Dolayısıyla, son heceler dışındaki bir çok hecede kapalı heceler ikilik, açık heceler ise dörtlük notlarla ölçüldüğünü görürüz.
- III. FÂ İ LÂ TÛN FE İ LÂ TÛN FE İ LÂ TÛN FE İ LÜN (Bahr-i remel)
vezninde iki beyittir. Mısralar dört, mısra terennümleri ise iki usûldür. "TÛN" hecelerinin, bu bölümde de takip eden ölçülere; kimi yerde bir, kimi yerde iki dörtlük not şeklinde taşıdığı görürüz.
- IV. MEF' Û LÜ FÂ İ LÂ TÛ ME FÂ Î LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzâri')
vezninde üç beyittir. Her mısra dört usûldür. Terennümsüz beşinci mısra dışındaki tüm mısraların terennümleri, iki usûldür. İlk mısraın başındaki "hey" terennümü, bir önceki ölçüde iki dörtlük notlar değerindedir.
- V. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)
vezninde iki beyittir. Her mısra altı, her mısraın terennümü ise iki usûldür. Mısra araları ve sonlarındaki "âh" terennümleri, bir sofyan usûlü değerindedir. **V.T.** Dokuz ölçülük sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- VI. MÛS TEF' İ LE TÛN MÛS TEF' İ LE TÛN (Bahr-i recez) vezninde
iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Mısralar, Türk aksağı usûlü ile birlikte başlarlar. Baştaki sofyan kısımları, birinci mısradaki "vay", üçüncü mısradaki "âh" terennümleriyle; iki ve dördüncü mısralarda ise "saz" ile doldurulmuştur. **VI.T.** Bu sözlü terennüm kısmı iki usûldür.
- VII. MÛS TEF' İ LÜN MÛS TEF' İ LÜN MÛS TEF' İ LÜN MÛS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra sekiz usûldür. Bütün mısralar, evfer usûlünün Türk aksağı kısmıyla başlarlar. Baştaki sofyan kısımları; bir ve üçüncü mısralarda "âh" terennümleriyle, iki ve dördüncü mısralarda ise "saz" ile doldurulmuştur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Düyek usûlündedir.

VIII. MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN ME FÂ İ LÜN (Bahr-i hezec-i mahbun matviy) vezninde dört beyittir. Bütün mısralar dört usûldür. Son mısraın son tef'ilesi bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: **VIII.T.** Aksak semâî usûlünde dokuz ölçülük bir "saz" terennümüdür.

Üçüncü kısım: Bu kısım yürük semâî usûlündedir.

IX. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar altı, ikinci ve dördüncü mısralarsa terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. Tekrarlar, bu mısraların son iki tef'ilelerinin tekrarlarıdır. **IX.T.** Ondört usûllük bir "saz" terennümüdür.

X. MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 1) vezninde bir rubâîdir. Bir ve dördüncü mısralar üçbuçuk, iki ve üçüncü mısralar dört usûldür. Tüm mısraların ilk heceleri, bir önceki ölçülerin son darbına denk düşmüştür. Bu mısraların son hecelerinin de, müteakib ölçülere dört zaman olarak yansıyarak usûlü doldurduğu görülür. Uzatılan son heceler dışında, kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **X.T.** Oniki ölçülük "söz" ve ondört ölçülük "saz" terennümlerinden oluşur.

XI. MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül) vezninde iki beyittir. İlk mısra üçbuçuk, diğer mısralar ise dört usûldür. Mısraların hece durumları, X. nun aynısıdır.

XII. Bir rubâîdir. İlk iki mısra MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 3), son iki mısra ise MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 1) vezindedir. Her mısra dört usûldür. X. ve XI. de olduğu gibi burada da ilk hecelerin, bir önceki ölçülerin son darbına denk düştüğü görülür. Usûllerin tamamlanması, mısra sonlarına "vay" terennümünün eklenmesiyle gerçekleşmiştir. Son iki darbi dolduran "saz", son mısra ile terennüm arasındaki boşluğu gidermiştir. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **XII.T.** Sekizbuçuk usûllük bir "saz" terennümüdür.

XIII. ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes) vezninde üç beyittir. Bir, üç ve beşinci mısralar beş; iki, dört ve altıncı mısralar dört usûldür. Bir, üç ve beşinci mısralardan önce bir ölçülük "âh" terennümü bulunur. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat, son heceler bir dörtlük not uzatıldığı gibi; iki, dört ve altıncı mısraların ilk tef'ilelerinin son heceleri de bir sekizlik not uzatılmıştır.

XIV. MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE Û LÛN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Birinci mısra dörtbuçuk, iki ve üçüncü mısralar dört, son mısra ise dörtbuçuk usûldür. Son mısraın son hecesi, bir usûllük sofyan olarak dördüncü selâma taşmıştır. İlk mısraın ilk hecesi, usûlün son darbına denk düşmüştür. Bundan önceki ilk dört darb ise, “âh” terennümü ile doldurulmuştur. İlk heceden kaynaklanan usûl eksikliği; X, XI ve XII. deki yöntemle giderilmiştir. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

XV. MÛS TEF' Î LE TÛN MÛS TEF' Î LE TÛN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Tüm mısralar dört usûldür. Yalnız ilk mısra, XIV. de belirtilen sebepten dolayı usûlün Türk aksağı kısmından başlar. **XV.T.** İki ölçülük bir sözlü terennümdür.

Dügâh âyîn-i şerîfinden sonra, aynı makamda ve devr-i kebîr usûlünde Yusuf Paşa'nın son peşrevi ve son yürük semâî çalınır.

21.7. Usûl-Vezin Şeması

Birinci Selâm / Düyek

8
4

I. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÜN_(SAZ) YÄ_RI YAR_(
 FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÜN_(SAZ) YÄ_RI YAR_(
 FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÜN_(SAZ)
 FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÄ_TUN FE İ LÜN_(SAZ)
 FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÄ_TUN FÄ İ LÜN_(SAZ)

II. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

III. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

IV. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

V. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

VI. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

VII. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

İkinci Selâm / Evfer

9
4

VI. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

VII. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

VIII. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

IX. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

X. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

XI. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

XII. MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FA TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)
 MEF' Ü LÜ_FÄ İ LÄ TUN FÄ TÜ_ME FÄ İ LÜ_FÄ İ LÜN_(SAZ)

İkinci Selâm / Eyfer

9
4

(SAZ) _____)MÜS. TEF' _____)MÜS. TEF' _____
İ_ LÜN _____ MÜS. TEF' _____ TEF' _____ İ_ LÜN _____ (SAZ) _____)MÜS. TEF' _____
İ_ LÜN _____ MÜS. TEF' _____ TEF' _____ İ_ LÜN _____

4.m

Üçüncü Selâm / Düyek

8
4

MÜF _____ TEİ _____ LÜN _____ ME_FÄ _____ LÜN _____ LÜN _____ (SAZ)
MÜF _____ TEİ _____ LÜN _____ ME_FÄ _____ LÜN _____ LÜN _____ (SAZ)
MÜF _____ TEİ _____ LÜN _____ MÜF _____ TEİ _____ LÜN _____ ME_FÄ _____ LÜN _____ (SAZ)
MÜF _____ TEİ _____ LÜN _____ MÜF _____ TEİ _____ LÜN _____ ME_FÄ _____ LÜN _____ (SAZ)

VIII. 1.2.3.4.6.7.m

5.m

8.m

Üçüncü Selâm / Yürük Semâî

6 8

IX. 1.3.m MÜF—TE—LÜN— FÁ—LÜN— MÜF—TE—LÜN— FÁ—LÜN—
 2.4.m MÜF—TE—LÜN— FÁ—LÜN—)MÜF—TE—LÜN— FÁ—LÜN—
 X. 1.2.m MEF—Ü—LÜ_ME— FÁ—LÜ_ME— FÁ—LÜ_FE—ÜL—
 3.m MEF—Ü—LÜ_ME— FÁ—LÜ_ME— FÁ—LÜ_FE—ÜL—
 4.m MEF—Ü—LÜ_ME— FÁ—LÜ_ME— FÁ—LÜ_FE—ÜL—
 XI. 1.2.m MEF—Ü—LÜN— FÁ—LÜN—
 XII. 3.4.m MEF—Ü—ME—FÁ—TÜN— FE—LÜ— FÁ—LÜN—
 XIII. 1.3.5.m (AH—)ME—FÁ—LÜN— FE—LÜ— FÁ—LÜN—
 2.4.6.m ME—FÁ—LÜN— FE—LÜ— FÁ—LÜN—
 XIV. 1.m (AH—)MEF—Ü—LÜ_ME— FÁ—LÜ_ME— FÁ—LÜN—
 2.3.m MEF—Ü—LÜ_ME— FÁ—LÜ_ME— FÁ—LÜN—
 4.m MEF—Ü—LÜ_ME— FÁ—LÜ_ME— FÁ—LÜN—

Dördüncü Selâm / Eyfer

9 4

XV. 1.m LÜN— MÜS—TEF— LETÜN— (AH—)MÜS—TEF— LE—TÜN—
 2.4.m (SAZ—)MÜS—TEF— LETÜN— (AH—)MÜS—TEF— LETÜN—
 3.m (AH—)MÜS—TEF— LETÜN— (AH—)MÜS—TEF— LETÜN—

22. BÛSELİK MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

22.1. Bolâhenk Nuri Bey (1834-1910)

XIX. Yüzyılın önemli bestekârlarından Nuri Bey, İstanbul'un Eyüp semtinde doğmuştur. 1848 yılında Bâb-ı zabtıyye İstintak Dairesine kâtip yardımcısı olarak memuriyet hayatına başlamıştır. 1851'de stajını tamamlayarak aslî memur olmuştur. Daha sonra pekçok görevlerde bulunan Nuri Bey, Tophâne-i Âmire İstihkâm ve Muayene Dairesi Mümeyyizi iken emekliye ayrılmıştır. 1898'de IV. rütbe Osmânî ve 1902'de III. rütbe Mecidî nişanları ile taltif edilmiş, 1910 yılında vefât etmiştir.³¹²

Dellâlzâde İsmâil Efendi'nin talebelerinden neyzen ve hânende Bolâhenk Mehmed Nuri Bey zamanın mûsikî hocalarından olup yetiştirdiği talebeleri arasında en tanınmışları Hacı Kirâmî Efendi ve Hâfız Sâmi'dir. Ayrıca 1873 yılında İstanbul'da *Mecmûa-i Kârhâ ve Nakşhâ Beste ve Semâi ve Şarkiyât* adıyla bir güfte mecmuası neşretmiştir. Zamanımıza ikisi âyîn-i şerîf olan, yetmiş civarında eseri ulaşabilmiştir.³¹³

Mevlevî tarikatı bağlılarından olan Nuri Bey'in Bûselik âyîn-i şerîfi ilk olarak Yenikapı Mevlevihânesi'nde okunmuştur.³¹⁴

³¹² Öztuna, *TMA*, c. I, s. 106.

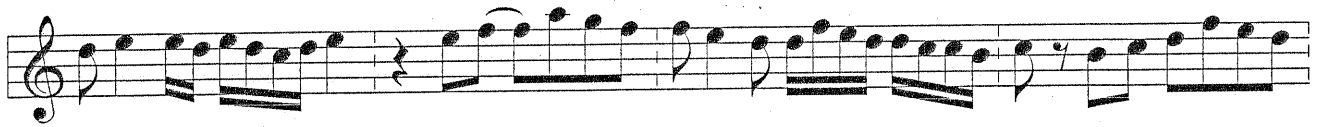
³¹³ Nuri Özcan, *Türk Müsîkisi Tarihi Basımamış Ders notları*, s. 62.

³¹⁴ Ahmed Irsoy, *Türk Müsîkisi Klasiklerinden Mevlevî Âyînleri*, İstanbul 1934-1939, XXXV, s. 884.

BÛSELİK PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr
Birinci Hâne

Nuri Bey

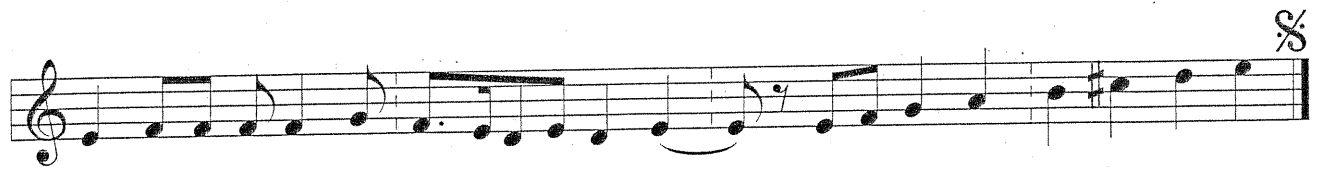
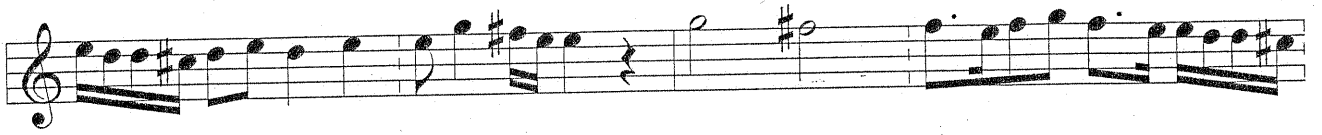

Teslim $\frac{8}{8}$

İkinci Hâne

BÜSELİK MEVLEVÎ ÂYİN-Î ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Devr-i Revân

Bolâhenk Nuri Bey

I.

Ân sub hı sa 'â det hâ çün nû
r fe şân â ye d hey yâ r he y do st
pî ri me n su l tâ nı men (saz) Ân gâ hı hu rû şı -
câ n der ba n k_ü fi gân â ye d
hey yâ r he y do st pî ri me n su l tâ nı men (saz)
Mis kî n di li â vâ re â n gü m
şü de ye k pâ re he y yâ r he y do st
pî ri me n su l tâ nı men Çün biş ne ve dî n çâ
re hoş ra k sı ke nâ n â ye d

hey yâ r he y do st pî ri me n su l tâ ni men

I.T

Yâr- yâr hey hey ih sâ n me ded he y hey guf râ n me ded yâ r

yâ r yâ r yâr yû re ği myâ r yâryû re ği m del ci ğe rim

II.

gör ki ne le r var Mer ha bâ ey câ ni bâ kî

pâ di şa hı kâ m yâr Rû hi bah şî her kî râ n ü

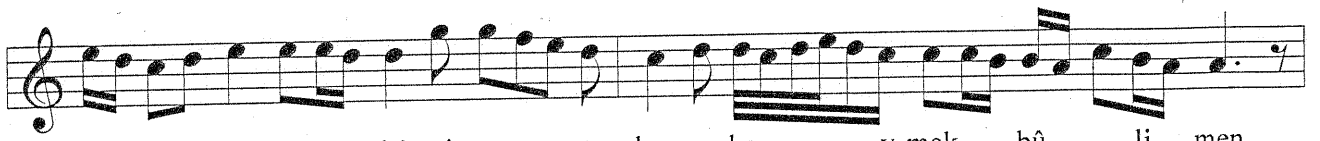
â fi tâ bi he r di yâr İn ci hâ n ü ân ci hâ n he r

dü gü lâ mi em ri tü Ger ne hâ hî ber he meş zen

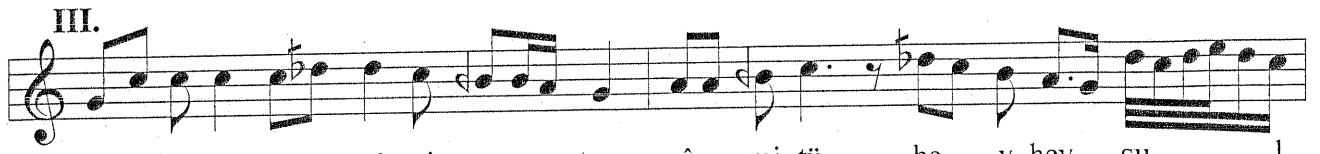
II.T

ver he mî hâ hî bi dâr Yâ r yâ r

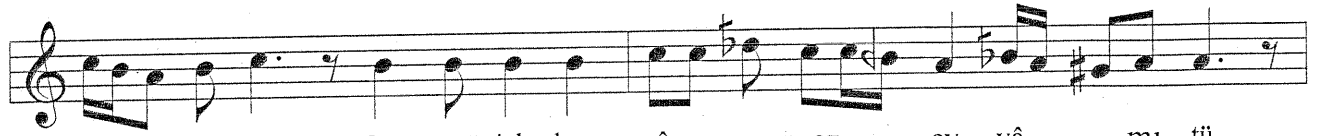
yâ r he y sul tâ ni men he y hey râ na yi men

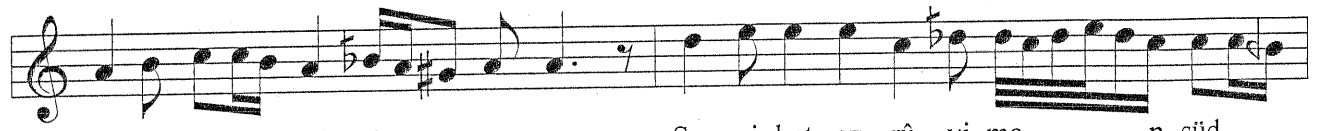
he y hey zi bâ yi me n hey he y mak bû li men

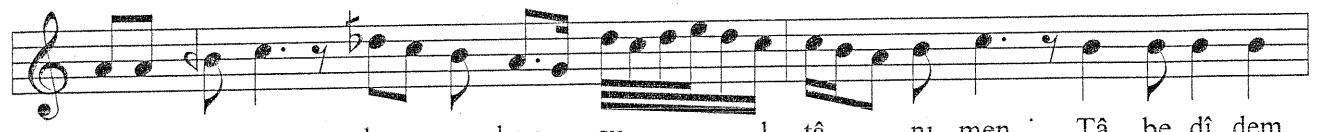
III. Ey gı dâ yi câ ni mes tem nâ mi tü he y hey su l

tâ nı men Çeş m ü 'ak lem rû şe n ez ey yâ mı tü

hey hey sul tâ nı men Şeş ci het ez rû yi me n şüd

hem çü zer he y hey su l tâ nı men Tâ be dı dem

sî mi heft en dâ mı tü he y hey sul tâ nı men

Tel hî ne ku ned şî rî n ze kâ ne m

Hâ lî ne ku ne d ez me y de he nem

Ez — şî — re i o — me — n şî — ri — di — lem

Der — 'ar — be de e — ş şî — rî — n su — ha nem

IV.T

Mah bû — bi me — n me — r gû — bi me — n

mat — lû — bi me — n ma — k bû — li men

İkinci Selâm

Evfer V.

Me — n su — l tâ — nı — me — nî —

nî — su — l tâ — nı — me nî —

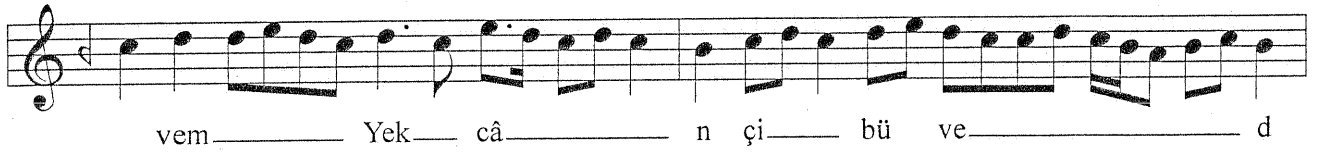
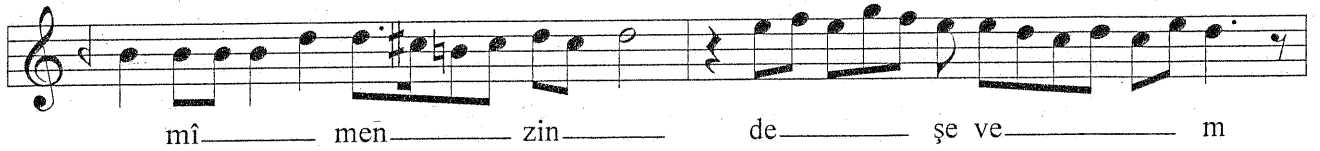
Â — h Ven — de — r di — l ü — câ — n

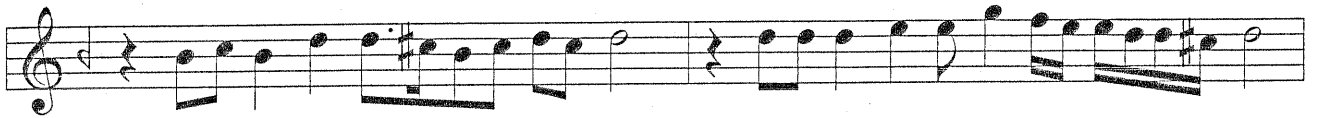
câ — n î — mâ — nı — me nî —

Â — h Der — me — n be — de — mî —

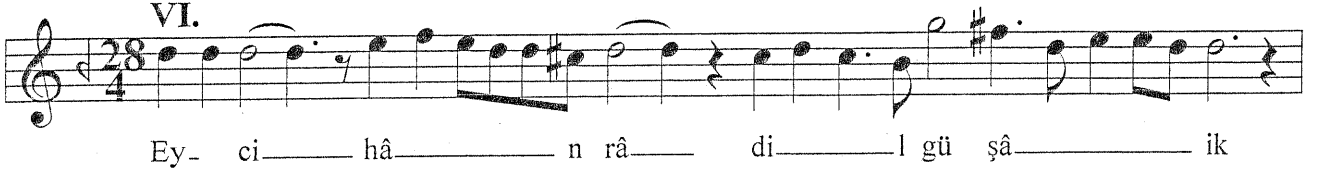
V.T

Üçüncü Selâm

Muzaaf Devr-i Kebîr

VI.

Ye f 'a lü l lâh mâ ye şâ ik

bâ li 'a şk be lî yâ ri men (saz)

E_y sa fâ vâ yi ve fâ de r

ce v ri 'a şk be lî yâ ri me n

E_y ho şâ vâ yi ho şâ ik

Aksak Semâî

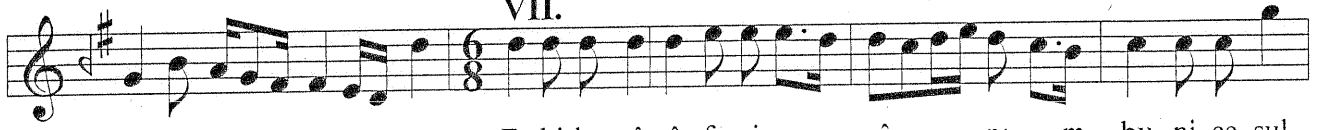
bâ li 'a şk hey heyyâ rim

VI.T

Yürük Semâî

VII.

Ey ki he zâr â fe ri— n câ— nı— m bu ni ce sul

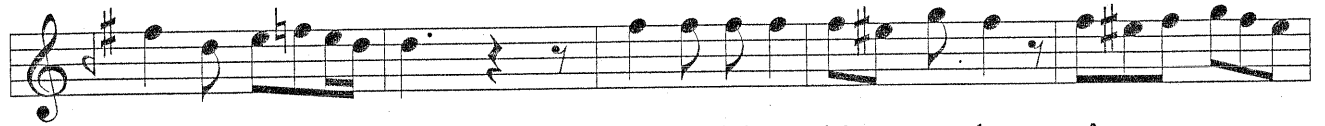
tâ n_o lu— r Ku lu o lan ki— şı ler câ— nı— m

hüs re v_ü hâ— kâ n_o lur yâ— r hüs re v_ü hâ kâ n_o lu—

r Her ki bu gün Ve le d'e— câ— nı— m i na nu ben

yüz sü re— Yok su l_i se bâ— y_o lur câ— nı— m

bâ y_i se sul— tâ n_o lur yâ— r bâ y_i se sul tâ n_o lu—

r

VII.T

VIII.

Îm

rûz se mâ' es t_ü şe râ bes— t_ü su râ hî Yek sâ kî yi bed

mes t_ü ye kî cem_i'— mu bâ hî Cüz şa hi d_ü cüz bâ de ne ha

lî— m çü im— rûz Rin dî m_ü ne dâ rîm— se r_i

züh— t_ü - sâ lâ— hi Ey sâ kî yi 'a—şk hî z_ü pîş

yâ r_i şe râ— b V'ey mut ri b_i cân zi lüt fi bün—

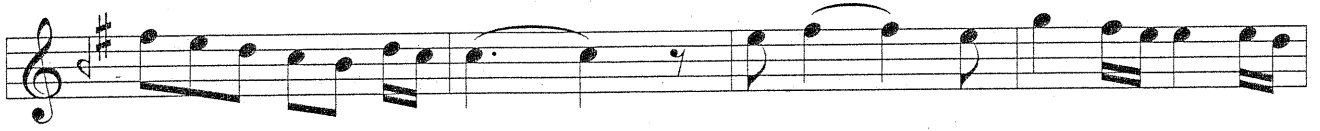
vâ z_i re bâ— b Bün yâd ne şa—t râ he me

kün ma' mû— r Tâ ker de d_e sas âm r_ü e z_în

VIII.T

sey r_i ha râ— b

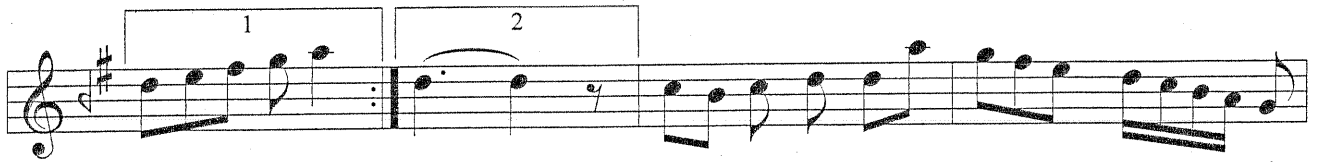
sey r_i ha râ— b

IX.

Bâ de be dih sâ ki yâ — k'ân me hi tâ — bân — re si —

— d. — d Nâ ga m_ü nâ gîr ye man — d

çün gü li han dâ n re si — d (saz —) Şeh r_ü ha şem

zin de şüd cüm le ci hân ben de şü — d (saz —)

Çün zi der — şeh ri mâ — mev ki bi sul tân re si —

IX.T

d Yâ — r yâ — r âh yâ ri me — n

yâr Âh yâ ri men yâ— ri me râ— dost yâ ri men

va— y

X.

Bi yâ ki sâ ki 'aş kı şa râ— b pâ re re sid Hâ ber be bür

ber bî çâ re gân ki çâ re re sid Çü â fi tâ— b ce mâ leş

be hâk yân de ri tâ— ft Zu hal zi per de i hef tem pe yi ne zâ re re sid

Dördüncü Selâm

Evfer

XI.

Su— l tâ— ni— me nî—

nî— su— l tâ— ni— me nî—

Â h V'en de r di l ü câ n

câ n î mâ nı me nî

Â h Der me n be de mî

mî men zi n de şe ve m

Â h Ye k câ n çi bü ve d

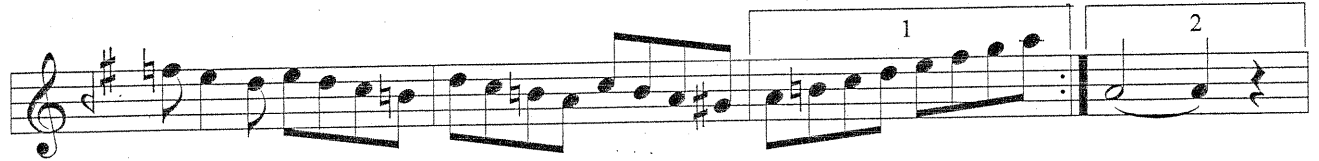
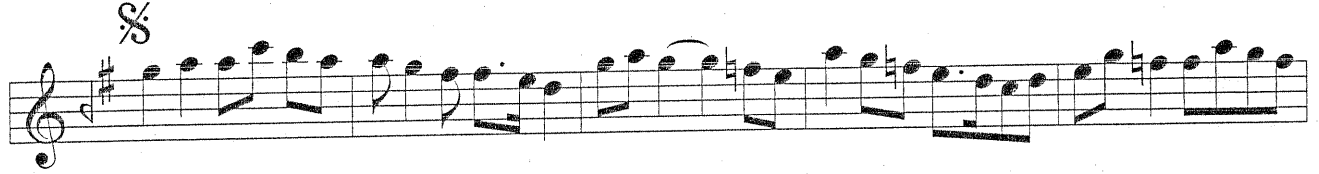
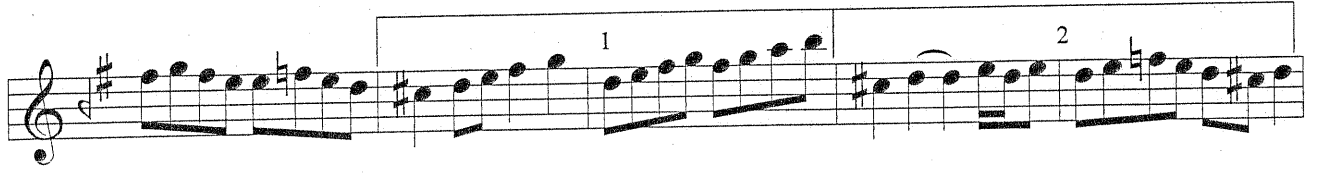
ve d sa d câ nı me nî

Â h î mâ nı me nî

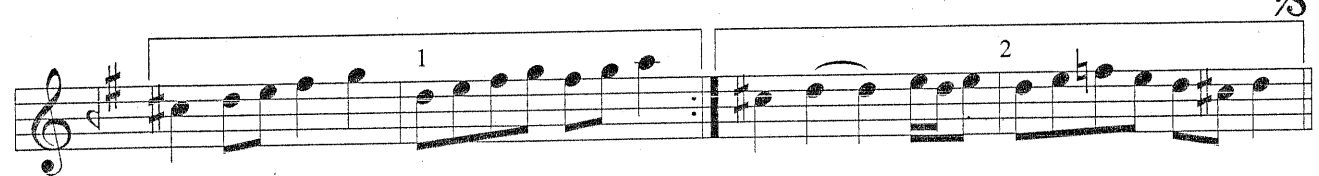
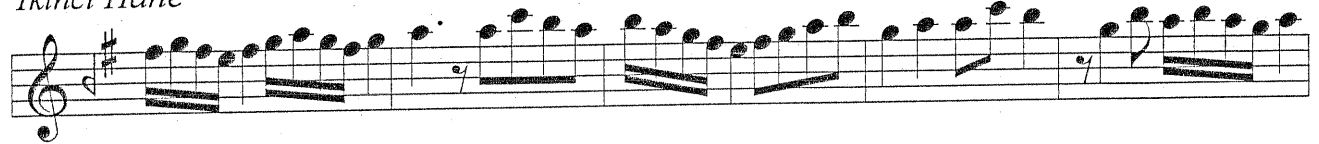
Tâhir-bûselik Son Peşrev

Rızâ Efendi

Sofyan

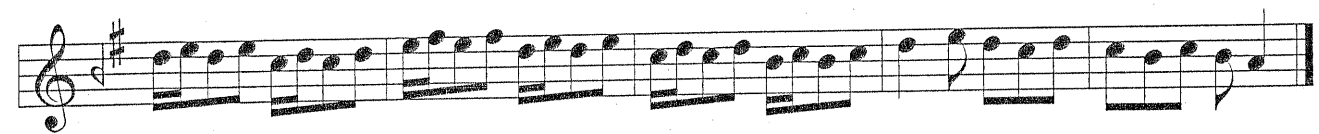

İkinci Hâne

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

22.3. Güftesi

Birinci Selâm

- I. " آن صبح سعادتها چون نورفشان آید
خورد نور درخشانند پس نور برافشانند
" مسکین دل آواره آن گم شده یکپاره
جان بقدم رفته در کتم عدم رفته
دل مریم آستن یک شیوه کند بامن
دل نور جهان باشد جان در لمعان باشد

شمس الحق تبریزی هر جا که کنی مقدم
آن جا و مکان دردم بی جا و مکان باشد

Mevlânâ, DK., s. 264, gz. no: 619

Ân subh-ı sa'âdethâ çün nûr-feşân âyed

(Hey yâr hey dost pîr-i men sultân-ı men)

Ângâh-ı hurûş-i cân der bânk ü figân âyed

(Hey yâr hey dost pîr-i men sultân-ı men)

Miskîn dîl-i âvâre ân güm şüde yekpâre

(Hey yâr hey dost pîr-i men sultân-ı men)

Çün bîşneved in çâre hoş raks-ı kenân âyed

(Hey yâr hey dost pîr-i men sultân-ı men)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb)

(O kutluluklar sabahı ışıyıp nûrlar saçınca, horoza benzeyen can feryâd etmeye koyulur. Güneş parıl parıl parlamaya başlar, nûrlar saçar, beden de tozu toprağı yatıştırır da sevgili gelir, canı kucaklar. *Yoksul âvâre gönül, o tamamıyla kendini kaybetmiş zavallı, bu çareyi duyar da neşelenir, oynaya oynaya gelir.* Ezel âlemine gitmiş, yokluğa ulaşmış can da iki büklüm boyuyla o an, ortaya çıkar. Gebe Meryem kesilmiş gönül, öylesine bir naza kalkışır, bana öylesine işvelenir ki iki günlük İsa'ya benzeyen beden dile gelir, konuşmaya başlar. Gönül cihânın nûru olur, can parıl parıl parlamaya başlar; bu, oyuna koyulur, o, el çırpadurur. Tebriz'li Tanrı Şems'i nereye ayak basarsa orası, hemencecik değişir, mekân âleminden çıkar gider.)³¹⁵

³¹⁵ Mevlânâ, DKT., c. II, s. 66, gz.no. LVIII.

I.T. Yâr yâr hey hey meded, hey hey gufrân meded, yâr yâr yâr yüreğim yâr yâr yüreğim, del ciğerim gör ki neler var.

II.

"مرحبا ای جان باقی پادشاه کامیار
"این جهان و آن جهان هر دو غلام امر تو
روح بخش هر قران و آفتاب هر دیار"
گر نخواهی بر همش زن ورهمی خواهی بدار"
فارغ آور جملگان را از بهشت و خوف نار
تابشی از آفتاب فقر بر هستی بتاب
در ره نقاش بشکن جمله این نقش و نگار
وارهان مرفاخران فقر را از ننگ جان
ز آتش اقبال سرمد دود از جانش بر آر
قهر مانی را که خون صدهزاران ریخته ست
بی وجود خود بر آید محو فقر از عین کار
چون ز سر خست خندان دل درون آن شرار
بی کراهت محو گردد جان اگر بیند که او
پس ترا از کیمیاهای جهان ننگست و عار
ای که تو از اصل کان زر و گوهر بوده ای

جسم خاک از شمس تبریزی چو کلمی کیمیاست
تابش آن کیمیا را برمس ایشان گمار

Mevlânâ, DK., s. 422-423; gz. no: 1066

Merhabâ ey cân-ı bâkî pâdişâh-ı kâm-yâr

Rûh-i bahşî her kırân ü âfitâb-i her diyâr

În cihân ü ân cihân her dü gülâm-i emr-i tü

Ger nehâhî ber hemeş zen ver hemî hâhî bidâr

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Merhaba ey ölümsüz can, ey murâdına ermiş pâdişâh; a her kırâna can bağıslayan, a her ülkeye güneş kesilen güzel. Bu dünya da, o dünya da, her ikisi de buyruğuna kul köle; istemiyorsan vur birbirine, ikisi de dağılsın gitsin, istiyorsan koru, mâmur et. Yokluk güneşini sal varlık âlemine de herkesi cennete de aldırış etmez, cehennemden de korkmaz bir hale getir. Yoksullukla övünenleri can korkusundan kurtar; ressamın uğruna bütün şu resimleri, şekilleri kırır. Yüz binlerce kişinin kanını dökmüş olan kahramanın canından, ölümsüz, zevalsiz devlet ateşiyle dumanlar çıkar. Lûtufundaki bu sırları, işin tâ üzerine dalıp yoklukta mahvolan, varlığından tamamiyle geçip giden kişi anlar. Gönülün, o kıvılcımlı ateşte kızıl altın gibi güldüğünü gören kişi, çekinmeden, tiksinden canını mahveder gider. Hey gidi hey, sen asıl altın, inci mâdenindedin; artık dünyadaki kimyalara baş vurmak ayıptır sana. Toprak beden, Tebriz'li

Şems yüzünden baştan başa bir kimya kesildi; o kimyanın parıltısını onların bakırına vurdur da hepsi altın olsun.)³¹⁶

II.T. Yâr yâr yâr hey sultân-ı men, hey hey ra'nâ-yı men, hey hey zibâ-yı men, hey makbûl-i men.

III.

" ای غذای جان مستم نام تو چشم و عقلم روشن از ایام تو "
" شش جهت از روی من شده همچو زر تا بدیدم سیم هفت اندام تو "
گفته بودی کز تو بگرفت دل من نخواهم در جهان جز کام تو
منتظر بنشسته ام تا در رسد
از پی جان خواستن پیغام تو

Mevlânâ, DK., s. 835, gz. no: 2229

Ey gıdâ-yı cân-i mestem nâm-i tü (hey hey sultân-ı men)

Çeşm ü 'aklem rûşen ez eyyâm-ı tü (hey hey sultân-ı men)

Şeş cihet ez rûy-i men şüd hemçü zer (yar hey hey sultân-ı men)

Tâ be-dîdem sîm-i heft endâm-ı tü (hey hey sultân-ı men)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(A adı sarhoş canıma gıda olan; gözüüm de senin günlerinden aydın, aklım da. Yüzünü, gözünü; boyunu, posunu; elini, ayağını, hâsılı bedenini görelî altı yön, ışığımla altına döndü. "Senden sıkıldı gönlüm" demiştin hani; ben de dünyada senin dileğinden başka birşey istemem. Oturup bekliyorum işte; cana, özlediğine dair bir haber gelinceyedek de bekleyeceğim.)³¹⁷

³¹⁶ Mevlânâ, DKT., c. III, s. 444, gz.no: LXXIII.

³¹⁷ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 261, gz.no: CXXIV.

IV.

"تلخی نکند شیرین ذقنم
 عریان کندم هر صبحدمی
 در خانه جهد مهلت ندهد
 از ساغر او گیجست سرم
 تنگست برو هر هفت فلک
 از شیرۀ او من شیر دلم
 می گفت که تو در چنگ منی
 من چنگ تو ام بر هر رگ من
 حاصل تو ز من دل بر نکنی
 دل نیست مرا من خود چه کنم

Mevlânâ, DK., s. 660, gz. no: 1750

Telhî nekuned şîrîn zekânem

Hâlî nekuned ez mey dehenem

Ez şîre-i o men şîr-i dilem

Der 'arbedeeş şîrîn suhanem

MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez)

(*Tatlı dudaklım acı sözler söylemez; ağızımdan şarabı eksik etmez.* Her sabah çağı beni soyar, gel der, elbiseni soyan benim. Eve atlar, gelir, mühlet vermez; yaptıklarımı yeter bulmaz; peki, ne yapayım ben? Sağrağıyla sersemim; onu gördüm de bedenim can kesildi. Yedi kat göğe sığmak ârdır, ayıpdır ona. O, zâtî gömleğimin içinde dolaşıp duruyor. **Onun tam şerbetiyle arslan gibi bir yüreğim var; onunla kavgaya giriştim mi, tatlı sözlüyüm ben.** "Benim pençemdesin" deyip durmada; "seni ben yarattım; ne diye kırmayayım seni?" diyor. Senin çenginim; her damarıma sen mızrap vuruyorsun da ben, "ten tenenem" diye feryad ediyorum. Hâsılı "benden gönlünü koparamazsın" diyor; gönül yok ki bende; peki ne yapayım ben? Kimi gökyüzü gibi dönmedeyim; kimi melek gibi kanat çırpmadayım. Dönüşüm de Tanrı için, oynayışım da Tanrı için. Onunum ben, onunla birleşmiş, ortak olmuş değilim ama. O tuz mâdeni beni gördü de satın aldı; o yüzden tatlıyım, tızluyum böyle.)³¹⁸

³¹⁸ Mevlânâ, DKT., c. VII, s. 541, gz.no. XLVI.

IV.T. Mahbûb-i men, mergûb-i men, matlûb-i men, makbûl-i men.

İkinci Selâm

V.

Sultân-ı menî sultân-ı menî

V'ender dil ü cân îmân-ı menî

Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî³¹⁹

Üçüncü Selâm

VI.

ی‌فعل الله ما یشا اقبال عشق	" ای جهانرا دلگشا اقبال عشق "
ای خوشا وای خوشا اقبال عشق	" ای صفا وای وفا در جور عشق "
وی فزون از جان و جا اقبال عشق	ای بده جانترز جان دیدار عشق
جان اخلاص و ریا اقبال عشق	تا ز اخلاص و ریا بیرون شدم
نقل کرد از جا بجا اقبال عشق	گر بگردد آفتاب از ضعف نیست
عاقبت آمد بما اقبال عشق	خلق گوید عاقبت محمود بساد
در دل خلیق خدا اقبال عشق	من دهان بستم که بگشادست پر
می‌نگنجد در دعا اقبال عشق	بددعا زنبیل و این دولت خلیل

وحدت عشقست اینجا نیست دو

یا تویی یا عشق یا اقبال عشق

Mevlânâ, DK., s. 510, gz. no: 1309

Ey cihân râ dil-güşâ ikbâl-i 'aşk (belî yâr-i men)

Yef'alü'l-lâh mâyeşâ ikbâl-i 'aşk (belî yâr-i men)

Ey safâ vâ-y-i vefâ der cevr-i 'aşk (belî yâr-i men)

Ey hoşâ vâ-y-i hoşâ ikbâl-i 'aşk (hey hey yârim)

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

³¹⁹ Bkz. s. 69-70.

(A dünyada gönüller açan aşk devleti, a “Tanrı dilediğini yapar” sırrına mazhar aşk ikbâli. A aşkın cefâsında gizli safâ, gizli vefâ; ne de hoş, ne de hoş aşk devleti. A candan daha da can olan aşk yüzü; a candan da fazla, mevkiden de üstün aşk devleti. İhlâstan da, gösterişten de kurtuldum da anladım ki İhlâsın da canı aşk devletiymiş, gösterişin de. Güneş döner, dolaşırsa ayrılıktan değildir bu; yerden yere konup göçer aşk devleti. Halk, sonu hayır olsun der; aşk devletidir sonumuz bizim. Ben ağzımı kapadım; çünkü Tanrı halkı’nın gönüllerinde kanat açtı aşk devleti. Duâ zembildir, bu devletse Halil; fakat duâya da sığmaz aşk devleti. Aşk birliğidir, burada İki yok; ya sen varsm, ya aşk var, aşk devleti var.)³²⁰

VII.

Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler hüsrev ü hâkân olur (yâr hüsrev ü hâkân olur)
Her ki bugün Veled’e inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur bây ise sultân olur (yâr bây ise sultân olur)³²¹

VIII.

امروز سماعست و شرابست و صراحی
یک ساقی بدمست یکی جمع مباحی
جز شاهد و جز باده نخواهیم چو امروز
رندیم و نداریم سر زهد و صلاحی

İmrûz semâ’ est ü şerâbest ü surâhî
Yek sâkı-yi bedmest, yekî cemî’ mubâhî
Cüz şâhid ü cüz bâde nehâhîm çü imrûz
Rindîm ü nedarîm ser-i zühd ü salâhi
MEF’ Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

³²⁰ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 210, gz.no. LXXI.

³²¹ Bkz. s. 71.

(Bugün semâ var, şarab var, şarab testisi var, körkütük sarhoş bir sâkî, her şeyi mübah sayan bir topluluk. Şâhiddin, şarabdan başkasını istemeyiz, zîrâ bugün rindiz; zühd ve sâlihlik niyeti taşımıyoruz.)³²²

ای ساقی عشق خیز پیش یار سراب
وای مطرب جان ز لطف بنواز رباب
بنیاد نشاط را همه کن معمور
تا گردد اساس عمر و از این سیر خراب

Ey sâki-yi 'aşk hîz ü pîş yâr-ı serâb
V'ey mutrib-i cân zi lütf-i bünvâz-i rebâb
Bünyâd neşâtrâ heme kün ma'mûr
Tâ gereded esâs âmr ü ez ân seyr-i harâb

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb3)(İlk üç mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(Son mısra)

(Ey aşk sâkîsi! Hayâl sevgilinin önünde ayağa kalk. Ey cân çalgıcısı! Lûftan (lûtf ile) rebab çal. Neş'e binâsını hep şenlikli eyle. Öyle yap (çal) ki bu nâmeler, ömrün esâsı ve bu harap yolculuktan olsun.)³²³

IX.

باده بده ساقیا کان ماه تابان رسید
ناغم و ناغیریه مانند چون گل خندان رسید
شهر و حشم زنده شد جمله جهان بنده شد
چون ز در شهر ما موکب سلطان رسید

³²² Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

³²³ Bu rubâî Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Bâde be-dih sâkiyâ k'ân meh-i tâbân resîd
Nâ-gam ü nâ-gîrye mând çün gül-i handân resîd
Şehr ü haşem zinde şüd cümle cihân bende şüd
Çün zi der şehr-i mâ mevkib-i sultân resîd

MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh)

(Sâki! İçki ver zîrâ o parlak ay geliyor. Gülen çiçek geldiği için, ne keder ne gözyaşı kaldı. Şehir ve maiyeti dirildi, bütün dünya ona köle oldu. Çünkü bizim şehrimizin kapısından, sultânın maiyetine ulaşılır.)³²⁴

IX.T. Yâr yâr âh yâr-i men yâr, âh yâr-i men yâr-i merâ, dost yâr-i men vay.

X.

خبر بیر بر بیچارگان که چاره رسید
شراب همچو عقیقش بسنگ خاره رسید
شکاف کرد و بط فلان گاهواره رسید
صلوة خیر من النوم از آن مناره رسید
گشاده هل سرخم را که درد خواه رسید
زهل ز پرده هفتم پی نظاره رسید
شدیم جمله منجم چو آن ستاره رسید
شدیم جمله پیاده چو او سواره رسید
بدان طمع دل پر خون پاره پاره رسید

"بیا که ساقی عشق شراب باره رسید
امیر عشق رسید و شرابخانه گشاد
هزار چشمه شیر و شکر روان شد ازو
هزار مسجد پر شد چو عشق گشت امام
بریز دیک حلیماب را که کاسه رسید
چو آفتاب جمالش بنخاکیان در تافت
شدیم جمله فریدون چو تاج او دیدیم
شدیم جمله برهنه چه عشق او زد راه
چو پاره پاره درآمد بلطف آن دابر

بده زبان و همه گوش شو درین حضرت
شتاب کن که بی گوش گوشواره رسید

Mevlânâ, DK., s. 369-370; gz. no: 915

³²⁴ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Biyâ ki sâki-i ‘aşk-ı şarâb-pâre resîd
Haber be-bür ber bî-çâregân ki çâre resîd
Çü âfitâb cemâleş be-hâkyân der-i tâft
Zuhal zi perde-i heftem pey-i nezâre resîd

ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes)

(*Gel ki şaraba düşkün sâki geldi; çaresizlere haber sal, çâre geldi, erişti.* Aşk beyi geldi, meyhâneyi açtı; akıyke benzeyen şarabı, kayalara bile tesir etti. Binlerce süt, şeker kaynağı coştı ondan; kayaları yardı, aktı da beşikteki çocuklar bile gıdalandı ondan. Aşk, imam olunca binlerce mescit doldu, o minareden, “namaz uykudan hayırlıdır” sesi geldi de herkes mescitleri doldurdu. Toprak çömleği dök, kâse geldi; küpün ağzını açık bırak, tortulu şarab içen geldi, erdi. *Güneşe benzeyen yüzü yerdekilere vurup parlayınca, Zühal yıldızı bile yedinci kat gökten seyre geldi.* Tacını gördük de hepimiz Feridun kesildik; yıldızı doğup parlayınca hep yıldız bilgini olduk. Aşkî yol vurunca hepimiz soyunduk, cırılçıplak olduk; o atlı dilber gelip görününce hepimiz yaya kaldık. O dilber bir parçacık bir parçacık lûfa başladı da lûfunu uman kanlarla dolmuş gönül, o ümitle paramparça kesildi. Dilini kes de bu tapıda baştan ayağa kulak kesil; tez ol, çünkü kulağa takılmak için küpe de geldi işte.)³²⁵

Dördüncü Selâm

XI.

Sultân-ı menî sultân-ı menî
V’ender dil ü cân îmân-ı menî
Der men be-demî men zinde şevem
Yek cân çi büved sad cân-ı menî³²⁶

XI.T. Âh îmân-ı menî

³²⁵ Mevlânâ, *DKT.*, c. III, s.133, gz.no. LXVI.

³²⁶ Bkz. s. 69-70.

22.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a^{1.m}_3+b^t_2)$$

$$A'(a^{2.m}_3+b^t_2)$$

$$B(c^{3.m}_3+d^t_2)$$

$$A''(a^{4.m}_3+b^t_2)+\mathbf{I.T}(e_2+f_2+g_3)^{\text{söz}}$$

II.

$$C(h_1+i_1)^{1.m}$$

$$D(j_1+k_1)^{2.m}$$

$$E(l_1+m_1)^{3.m}$$

$$D(j_1+k_1)^{4.m}+\mathbf{II.T}(n_2+o_3)^{\text{söz}}$$

III.

$$F(p^{1.m}_{1,5}+r^t_1)$$

$$G(s^{2.m}_{1,5}+t^t_1)$$

$$H(u^{3.m}_{1,5}+v^t_1)$$

$$G(s^{4.m}_{1,5}+t^t_1)$$

IV.

$$I(y_1+z_1)^{1.m}$$

$$J(aa_1+ab_1)^{2.m}$$

$$K(ac_1+ad_1)^{3.m}$$

$$J(aa_1+ab_1)^{4.m}+\mathbf{IV.T}(ae_2+af_2)^{\text{söz}}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+V.T(e_2)^{söz}+(f_2+g_2+h_3)^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a_{1,5}^{1.m}+b_{1/2}^t)$$

$$B(c_{1,5}^{2.m}+d_{1/2}^t)$$

$$C(e_{1,5}^{3.m}+f_{1/2}^t)$$

$$D(g_{1,5}^{4.m}+h_1^{10/8})+VI.T\{(i_3+j_3)+(k_3+l_4)\}^{saz}$$

VII.

$$E(m_3+n_3)^{1.m}$$

$$F(o_3+p_3+r_3)^{2.m}$$

$$E(m_3+n_3)^{3.m}$$

$$F(o_3+p_3+r_3)^{4.m}+VII.T\{(s_2+t_2)+(s_2+t'_2)+(u_2+v_{2,5})\}^{saz}$$

VIII.

$$G(y_{2,5}+z_{1,5})^{1.m}$$

$$H(aa_{2,5}+ab_{1,5})^{2.m}$$

$$I(ac_{2,5}+ad_{1,5})^{3.m}$$

$$J(ae_{2,5}+af_{1,5})^{4.m}$$

$$K(ag_{2,5}+ah_{1,5})^{5.m}$$

$$L(ai_{2,5}+aj_{1,5})^{6.m}$$

$$M(ak_{2,5}+al_{1,5})^{7.m}$$

$$N(am_{2,5}+an_2)^{8.m}+VIII.T\{(ao_2+ap_2)+(ar_2+as_2)+(at_2+au_2)+(av_2+ay_2+az_2)\}^{saz}$$

IX.

$$O(ba_3+bb_2)^{1.m}$$

$$O'(ba_3+bb'_2)^{1.m}$$

$$P(bc_3+bd_2)^{2.m}$$

$$R(be_3+bf_2)^{3.m}$$

$$S(bg_3+bh_2)^{4.m} + \mathbf{IX.T} \{(b_{12}+b_{j2})+(b_{k2}+b_{l2})\}^{söz} + \{(b_{m3}+b_{n3})+(b_{o3}+b_{p3})+(b_{r3}+b_{s4})\}^{saz}$$

X.

$$T(bt_2+bu_2)^{1.m}$$

$$U(bv_2+by_2)^{2.m}$$

$$V(bz_2+ca_2)^{3.m}$$

$$Y(cb_2+cc_2)^{4.m}$$

Dördüncü Selâm**XI.**

$$A(a_{1,5}+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$C(e_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m} + \mathbf{XI.T}(h_2)^{söz}$$

22.5. Makam Analizi

Bu âyin “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi hemen hemen aynıdır. Bu üç mısra, **yerinde bûselik makamı çeşnisi** kullanmıştır. Üçüncü mısra **nevâda rast** ve **hüseynde kürdî** kalışlarını göstererek **nevâda hicaz** ve **çargâhta nikrîz geçkileriyle yerinde bûselik çeşnisine döner**. I.T. Sözlü bir terennümdür. Bu bölümde ilk olarak **hüseynde uşşâklı geçkiler**, daha sonra karara doğru **nim zirgüle yedenli düğâhta bûselik çeşnileri** kullanıp, karar vermiştir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **rastta çargâh çeşniyle çargâh perdesinde** asma kalış yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **düğâhta bûselik çeşniyle, nim zirgüle yedenli düğâhta** karar verir. Üçüncü mısra ise, **nevâda hicaz** ve **çargâhta nikrîz geçkileri** yapar. II.T. Bu sözlü terennümde, **çargâh perdesi** civarında gezindikten sonra, **yerinde sabâ dörtlüsü** kullanır. Daha sonra, **düğâhta uşşâk çeşniyle** karar verir.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **sabâ çeşniyle çargâh perdesinde** asma kalış yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **düğâhta sabâ çeşniyle** seyre başlar. Sonrasında **dik kürdî perdesini** kullanıp, **nim zirgüle yedenli düğâhta** kalış yapar. Üçüncü mısra **hüseynî perdesi** civarında dolaşıp, **düğâhta sabâ çeşnisi** göstererek, **çargâh perdesinde** yarım karar yapar.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Bu bölüm, **hümâyun makamı** özellikleri göstererek, **düğâh perdesinde** karar yapar. IV.T. Bu sözlü terennüm, sırasıyla **düğâhta hicaz**, **yerinde nişâbûr**, **nim hicaz** ve **dik kürdî perdelerinde çeşnisiz** asma kalışlar yaparak, yine **düğâhta hicaz çeşnili** karar verir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **düğâhta rast** ve **çargâhta çargâh çeşnilerini** kullanarak **nevâ perdesinde** asma kalış yapar. İkinci mısra, **düğâh perdesinde uşşâk çeşnili** karar yapar. Üçüncü mısraın bestesi birinci mısra ile benzer özellikler gösterir, ikinci mısraın bestesi dördüncü mısra ile aynıdır. V.T. Bu bölüme ait söz terennümü kısmı, **düğâhta uşşâklı** karar eder. Saz terennümü ise **nevâda rastlı** gezindikten sonra, **yerinde pençgâh beşlisiyle nevâ perdesine** bağlanır.

Üçüncü Selâm

VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rast** ve **hüseyinî uşşâk çeşnilerinden** sonra **nevâda bûselik geçkisiyle** kalır. İkinci mısra, **dügâhta uşşâk makamı çeşnisi** gösterdikten sonra, **irakta eksik ferahnâk** ve **yegâhta rast** seyirlerinden sonra, saz payıyla **acem perdesine** gelir. Üçüncü mısra, **nim hicaz perdesinde hicazlı, eviç perdesinde eksik ferahnâklı** kalışlar yapar. Dördüncü mısra, **nevâda rastlı** ve **dügâhta uşşâklı** seyirlerden sonra, **yegâh perdesine rastlı** düşer. VI.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölümde VI. Bölüme ait tüm özellikler gösterilip, **yegâh perdesinde** karar edilmiştir. Bu şekilde, **yegâh makamı** gösterilmiştir.

VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda bûselikli** kalır. İkinci mısra, **eviçte segâh üçlüsü** ve **yerinde uşşâk çeşnisi** yaparak, **dügâh perdesinde** karar eder. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **dügâhta uşşâk, rastta rast** kalışlarından sonra **nevâda rastlı** yarım karar yapar. Böylelikle, **nevâ makamı** oluşur.

VIII. Bu bölüm dört beyittir. Birinci mısra, **nevâda rastlı** yarım karar yapar. İkinci mısra, **çargâhta çargâh** ve **hisar perdesini** kullanarak, **dügâhta uşşâklı** karar eder. Üçüncü mısra **nevâda bûselik** kalışı yapar. Dördüncü mısra aynı kalışı yaptıktan sonra, **nevâda hicaz, çargâhta nikrîz geçkilerini** yapıp, **dügâh perdesinde uşşâklı** karar eder. Beşinci mısra, **rastta rastlı asma** kalış yapar. Altıncı mısra **dügâhta uşşâk çeşnili** karar eder. Yedinci mısra, **hüseyinîde uşşâklı** kalış, sekizinci mısra ise, **dügâh perdesinde uşşâk çeşnili** karar verir. VIII.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölüm önce **rastta rast** ve **çargâhta çargâh** seyirleri yapar. Daha sonra **yerinde hicaz beşlisi** gösterir ve karara doğru **yerinde uşşâk** yaptıktan sonra bir oktav üstteki **muhayyer perdesine** çıkar. Bu şekilde, **beyâtî makamı** oluşur.

IX. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, tekrarlıdır. Her ikisi de **hüseyinîde uşşâk** ve **nevâda rast çeşnileri** yaparlar. İkinci mısra, **rastta rast** ve **dügâhta uşşâk çeşnileri** gösterir. Üçüncü mısradaki ise **nevâda hicaz** ve **çargâhta nikrîz geçkileri** görülür. Dördüncü mısra, **nevâda bûselik geçkisinden** sonra **dügâhta uşşâklı** karar yapar. IX.T. ün sözlü kısmında **beyâtî makam dizisine** devam edilip, sonrasında **yerinde bûselik makam dizisine** geçilir. Saz terennümü kısmında ise, **bûselik makamı çeşnileri** göstererek **dügâh perdesinde** karar edilir.

X. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar **yerinde bûselik çeşnileri** yaparlar. Üçüncü mısra, **nim hisar yedenli hüseyinî perdesinde kürdîli asma** kalış yapar.

Dördüncü Selâm

XI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **yerinde bûselikli çeşnilerden** sonra, **nevâda hicaz** ve **çargâhta nîkrîz geçkileriyle çargâh** perdesinde asma kalış yapar. İkinci mısra, **nîm zirgüle yedenli dügâhta bûselikli** karar verir. Üçüncü mısra, birinci mısra ile aynı özellikleri gösterirken, dördüncü mısran bestesi, ikinci mısra ile aynıdır.

22.6. Usûl Analizi

Bûselik âyîn-i şerîfinden önce bestekârın muzaaf devr-i kebîr usûlündeki bûselik peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Her mısra üç, her terennüm iki usûldür. **I.T.** Yedi ölçülük sözlü terennümdür.
- II. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Her mısra iki usûldür. Son tef'ilenin son iki hecesi dışında kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Bu bahsedilen son iki heceninse, "İ" hecesi bir dörtlük + bir sekizlik, "LÜN" hecesi ise iki dörtlük notlar değerindedir. **II.T.** Beş ölçülük sözlü terennümdür.
- III. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Her mısra birbuçuk, her terennüm ise bir usûldür. Birinci ve üçüncü mısraların son tef'ileleri usûlün ilk yedi zamanını alır. Bunların peşisıra gelen terennümler, geri kalan yedi zamanı ve müteakib ölçünün ilk yedi zamanını doldurur. Buna bağlı olarak, ikinci ve dördüncü mısralarsa bu terennümlerin ardından ikinci yedi zamanı ve bir ölçüyü doldururlar. Burada da, 2/4'lük not değerindeki "LÜN" hecesi dışında, kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlar değerindedir.
- IV. MÜS TEF' Î LE TÜN MÜS TEF' Î LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra iki usûldür. **IV.T.** Dört usûllük sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÜS TEF' Î LE TÜN MÜS TEF' Î LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Tüm mısralar usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Eksik olan sofyan kısmını iki ve üçüncü mısralarda "âh" terennümü doldurmuştur. Bir ve dördüncü mısralarda ise, bir önceki mısranın son hecesinin tekrarı ile bu boşluk giderilmiştir. **V.T.** İki ölçülük söz ve yedi ölçülük saz terennümüdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VI. FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÂ TÜN FÂ Î LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Tüm mısralar birbuçuk, ilk üç terennüm ise 1/2 usûldür. Son mısranın terennümü ise bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: **VI.T.** Aksak semâî usûlünde onüç ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâi usûlündedir.

VII. MÛF TE İ LÛN FÂ İ LÛN MÛF TE İ LÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i münserfih) vezninde iki beyittir. Bir ve üçüncü mısralar terennümlerle beraber altı, iki ve dördüncü mısralar ise gerek terennüm, gerekse tekrarlarla dokuz usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler ise sekizlik notlarla ölçülmüşse de, ilk FÂ İ LÛN tef'ilesinin "LÛN" hecesi bir sekizlik, ikinci FÂ İ LÛN tef'ilesinin "LÛN" hecesi ise bir sekizlik not + bir ölçü uzatılmıştır. **VII.T.** Onikibuçuk usûllük saz terennümüdür.

VIII. MEF' Û LÛ ME FÂ İ LÛ ME FÂ İ LÛ FE Û LÛN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyit ve bir rubâiden oluşur. Rubâînin ilk üç mısraı MEF' Û LÛ ME FÂ İ LÛN ME FÂ İ LÛ FE ÛL (Ahreb 3), son mısraı ise MEF' Û LÛ ME FÂ İ LÛ ME FÂ İ LÛ FE ÛL (Ahreb 1) veznindedir. Bu bölümün ilk yedi mısraı dört, son mısraı ise dörtbuçuk usûldür. İlk mısra, VII.T. ün son darbıyla başlar. Bu durum diğer mısralarda da görülür. Tüm mısralar, kendilerinden önceki ölçünün son darbıyla başlarlar. Mısraların son heceleri 2/4'lük uzatılmıştır. Bunun dışında kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **VIII.T.** Onsekiz ölçülük bir saz terennümüdür.

IX. MÛF TE İ LÛN FÂ İ LÛN MÛF TE İ LÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i münserfih) vezninde iki beyittir. Mısralar beş usûldür. Burada da VII. gibi kapalı ve açık heceler değerlendirilmiştir. Nota ve ölçü uzatılması da aynen VII. deki gibidir. **IX.T.** Sekiz ölçülük söz ve ondokuz ölçülük saz terennümünden oluşmuştur.

X. ME FÂ İ LÛN FE İ LÂ TÛN ME FÂ İ LÛN FE İ LÛN (Bahr-i müctes) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Her tef'ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler ise sekizlik notlarla ölçülse de, mısraların son heceleri bir dörtlük not şeklinde uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

XI. MÛS TEF' İ LE TÛN MÛS TEF' İ LE TÛN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. İlk mısra üçbuçuk, diğerleri dört usûldür. İlk mısra eksik ölçüdür. Dolayısıyla, usûlün Türk aksağı kısmından başlar. **XI.T.** İki ölçülük sözlü terennümüdür.

Büselik âyîn-i şerîfinden sonra Rızâ Efendi'nin, sofyan usûlündeki tâhir büselik son peşrevi ve son yürük semâi çalınır.

22.7. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

I. MEF'— Ü— LÜ— MEFÁ— İ— LÜN— Ü— MEF'— Ü— LÜN—
 II. FÁ— TÜN— FÁ— İLÁ— TÜN— FÁ— İLÁ— TÜN— FÁ— İLÜN— Ü— İLÜN—
 III. FÁ— İLÁ— TÜN— FÁ— İLÁ— TÜN— FÁ— İLÜN— (HEY— HEY—)
 IV. MÜS— TEF'— İ— LETÜN— FÁ— İLÁ— TÜN— FÁ— İLÜN— (HEY— SUL— TA— NIMEN—)
 MÜS— TEF'— İ— LETÜN— MÜS— TEF'— İ— LETÜN—

İkinci Selâm / Eyfer

9
4

V. 1.m (MEN—)MÜS. TEF'— İ— LE— TÜN— TÜN— MÜS. TEF'— İ— LETÜN—
 2.m (AH—)MÜS. TEF'— İ— LE— TÜN— TÜN— MÜS. TEF'— İ— LE— TÜN—
 3.m (AH—)MÜS. TEF'— İ— LE— TÜN— TÜN— MÜS. TEF'— İ— LETÜN—
 4.m TÜN— MÜS. TEF'— İ— LE— TÜN— TÜN— MÜS. TEF'— İ— LE— TÜN—

Üçüncü Selâm / Muzaaf Devr-i Kebîr

28
4

FÂ. İ LÂ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİ YÂ Rİ_MEN)
FÂ. İ LÂ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİ YÂ Rİ_MEN)

VI. 1.3.m

2.m

10
8

FÂ. İ LÂ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (HEY_ YÂ_ RİM_)

4.m

Üçüncü Selâm / Yürük Semâî

6
8

MÜF_ TE İ LÜN_ FÂ İ LÜN_ (CÂ_ NİM_)MÜF_ TE İ LÜN_ FÂ İ LÜN_)
MÜF_ TE İ LÜN_ FÂ İ LÜN_ (CÂ_ NİM_)MÜF_ TE İ LÜN_ FÂ İ LÜN_ (YÂR_)
MEF_ Ü LÜ_ ME_ FÂ İ LÜN_ ME_ FÂ İ LÜN_ LÜ_ FE_ ÜL_)
MEF_ Ü LÜ_ ME_ FÂ İ LÜN_ ME_ FÂ İ LÜN_ LÜ_ FE_ ÜL_)
MÜF_ TE İ LÜN_ FÂ İ LÜN_ MÜF_ TE İ LÜN_ FÂ İ LÜN_)
MÜF_ TE İ LÜN_ FÂ İ LÜN_ MÜF_ TE İ LÜN_ FÂ İ LÜN_ (SAZ_)
ME_ FÂ İ LÜN_ FE_ İ LÂ TÜN_ ME_ FÂ İ LÜN_ FE_ İ LÜN_)

VII. 1.3.m

2.4.m

VIII. 1.2.3.4.m

1.2.3.m

4.m

IX. 1.4.m

2.3.m

X.

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

MÜS-TEF' LE-TÜN MÜS-TEF' TÜN MÜS-TEF' LETÜN LETÜN

(AH) MÜS-TEF' LE-TÜN MÜS-TEF' TÜN MÜS-TEF' LETÜN LETÜN

XI. 1.m
2.3.4.m

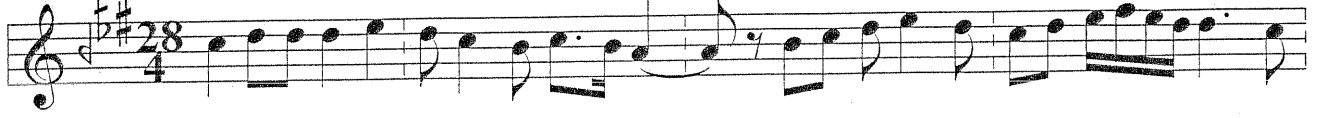
23. KARCIĞAR MEVLEVÎ ÂYÎN-I ŞERÎFÎ

KARCIĞAR PEŞREVİ

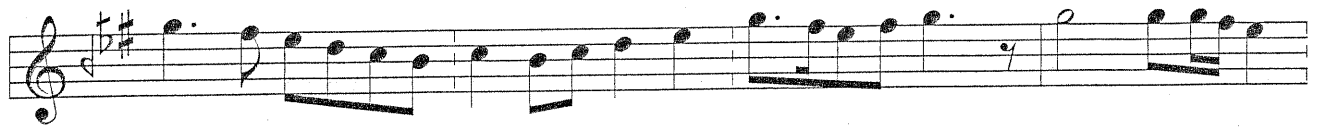
Muzaaf Devr-i Kebîr

Bolâhenk Nuri Bey

Birinci Hâne

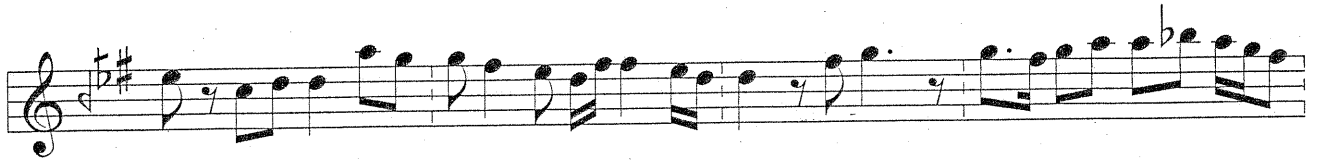

Teslim

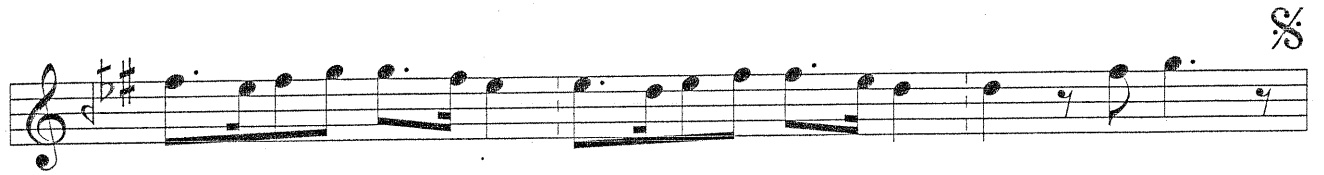

İkinci Hâne

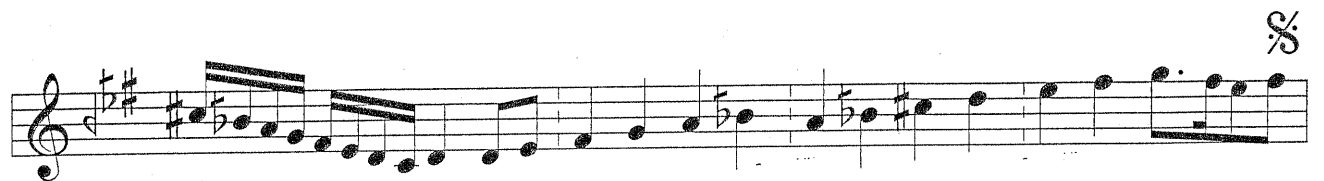

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

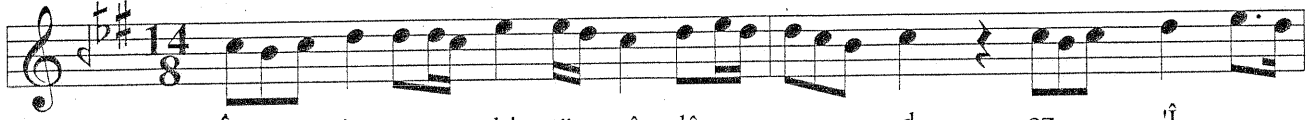
KARCIĞAR MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

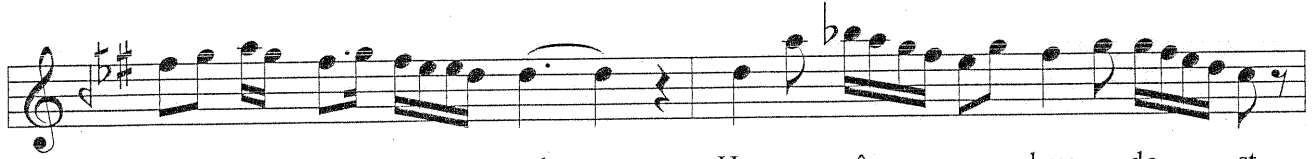
Devr-i Revân

I.

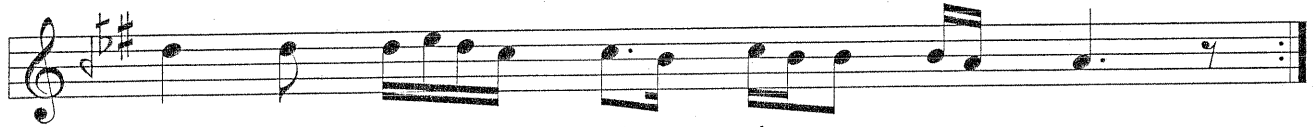
Bolâhenk Nuri Bey

Ân ke—s ki tü râ dâ re—d ez 'Î—
Vân ke—s ki tü râ bî ne—d ey mâ—

si çi kem dâ red Hey yâ—r hey do—st
hı çi gam dâ red Hey yâ—r hey do—st

pî ri me—n sul tâ nı men
pî ri me—n sul tâ nı men

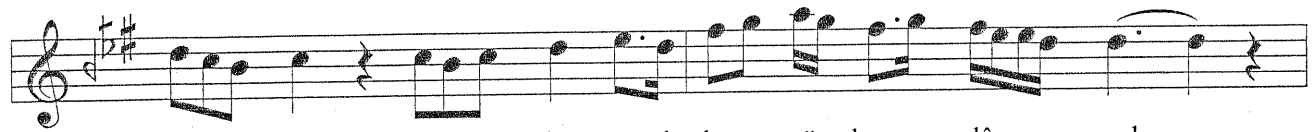
Bes 'â—şı ki â şüf te—â sû—

de vü hoş hu—f te Hey yâ—r he—y do—st

pî ri me—n sul tâ nı men Der sâ—ye i an zül

fû—kü ha—l ka vü ham dâ red

I.T

Hey yâ—r hey do—st pî ri me—n sul tâ—nı men

Yâ—r yâ—r yâr hey ih sân me ded

hey hey guf rân me ded yâ—r yâ—r

yâ—r yâ—r yâr yü re ği—m yâr

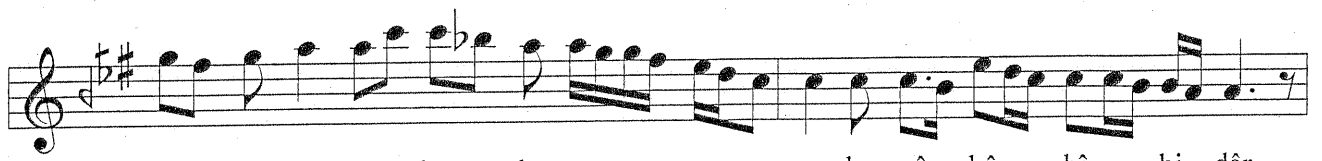
yâr yü re ğim del ci ğe rim gör ki ne le—r var

II.

Mer ha bâ ey câ nı bâ kî pâ di şâ hı kâm kâr

Rû hi bah şı her kı ra n_ü â fi tâ bı her di yâr

În ci hâ_n_ü ân ci hâ—n her dü gu lâ mı em ri tû

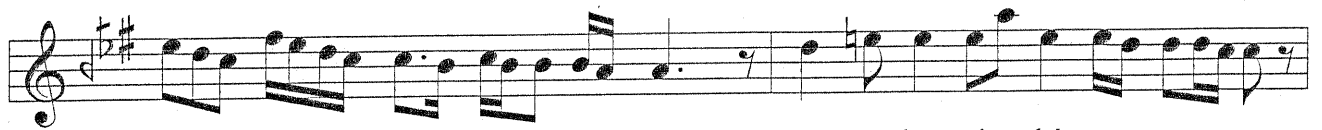

Ger ne hâ hî ber he me—ş zen ver he mî hâ hî bi dâr

II.T

Yâ—r yâ—r yâr he—y sul tâ nî men

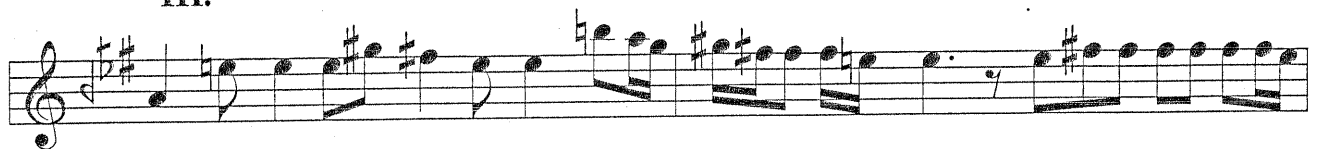

hey he—y ra' nâ yî men hey hey zi bâ yî me—n

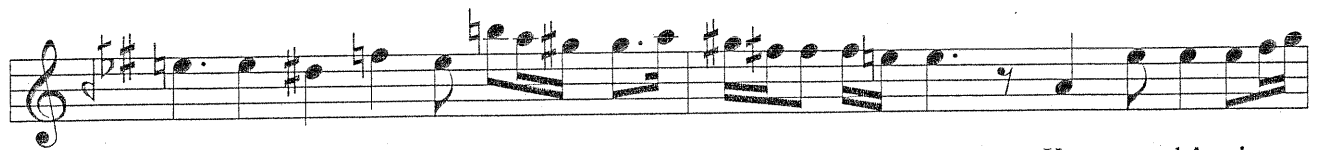

he—y hey mak bû li men

III.

Mut ri bâ es râ ri mâ râ bâ—z gû yâ—r

yâ—r yâ—r he—y sul tâ nî men Kıs sa hâ yi

cân fe zâ râ bâ—z gû yâ—r yâ—r

yâr hey sul tâ ni men Mah ze ni in nâ fe tah nâ

ber kü şâ yâ r yâ r yâr hey sul

tâ ni men Sir ri câ ni Mus ta fâ râ bâ z gû

yâ r yâ r yâr hey sul tâ ni men

IV.

Tel hî ne kü ned şî rî n ze kâ ne m

tel hî ne kü ned şî rî n ze kâ nem

Hâ lî ne kü ne d ez me y de he nem

Ez şî re i o men şî ri di le m

ez și re i o men și ri di lem

Der 'ar be de e—ș și rî—n su ha nem

IV.T

Mah bû—bi men mer gû—bi men

Mat lû bi me—n mak bû li men

İkinci Selâm

Evfer

V.

Â—h Su—l tâ nı me nî—
Â—h De—r men be de mî—

nî—su—l tâ nı me nî—
mî—me—n zin de şe ve—m

Â—h En de—r di—l ü câ—n
Â—h Yek câ—n çi—bü ve—d

câ—n î mâ—nı me nî—
ve—d sad câ—nı me nî—

V.T

Â _____ h î _____ mâ _____ ni _____ me nî _____

Üçüncü Selâm

Muzaaf Devr-i Kebîr

VI.

'Â _____ şî _____ kâ _____ n de _____ r _____ kû _____ yi _____

câ _____ nân _____ es _____ sa _____ lâ _____

_____ be lî yâ ri _____ me _____ n _____ Sû _____ yi _____

_____ â _____ n hu _____ r _____ şî _____ di _____ tâ _____

bâ n es sa lâ be lî

yâ ri me n Şem si Te

b rî zî zi bâ lâ

yi fe le k be lî yâ ri

me n Her za mâ

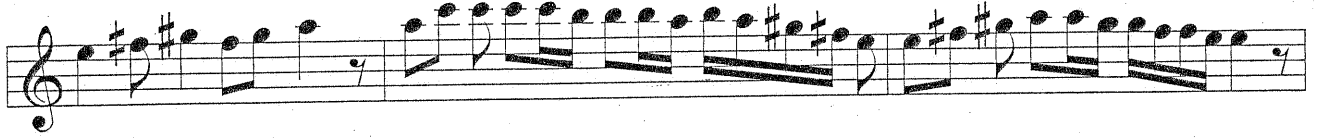
nî mî ke şe d hâ n es

sa lâ

Aksak Semâî

V.I.T

Hey hey yâ rim

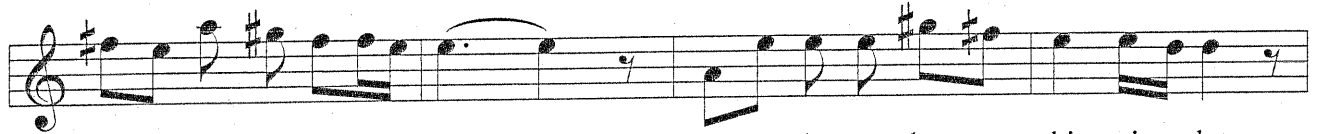

Yürük Semâî

VII.

Ey ki he zâr â fe rin câ nı m bu ni ce sul
Her ki bu gün Ve le d'e câ nı m i na nu ben

tâ n o lu r ku lu o lan ki ş i ler
yüz sü re yok su l i se bâ y o lur

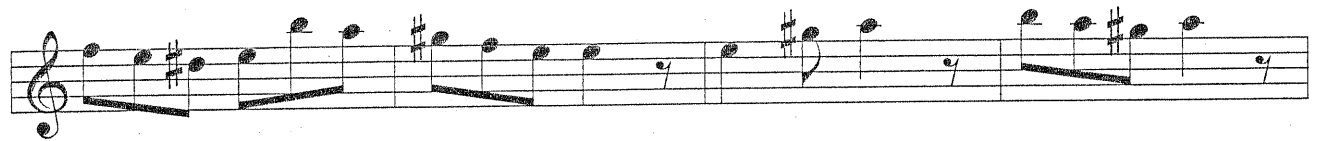
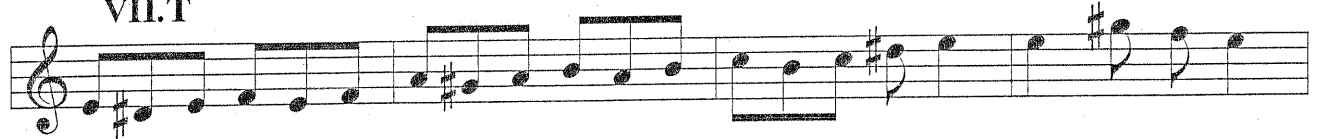

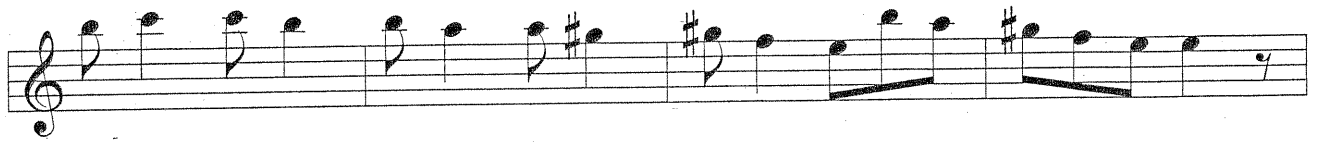
câ nı m hüs re vü hâ kâ n o lur yâ r
câ nı m bâ y i se sul tâ n o lur yâ r

yâ r hüs re vü hâ kâ n o lu r
yâ r bâ y i se sul tâ n o lu r

VII.T

VIII

Îm

rûz se mâ' es t_ü mü dâ mes t_ü se kâ yî Ger

dân şü de ber ce m'i ka deh hâ yi 'a tâ

yî ger dân şü de ber ce m'i ka deh hâ yi 'a tâ

yî Fer mâ ni se kal la hü re sî des ti be nû

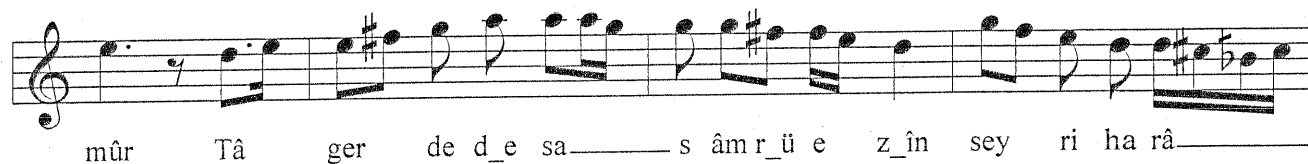
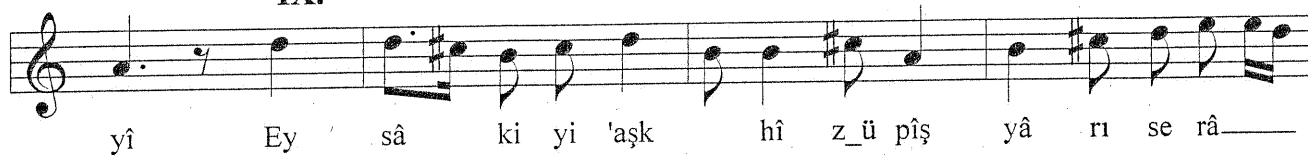

şîd Ey ten he me cân şev ne ki z'ih vâ—n sa fâ

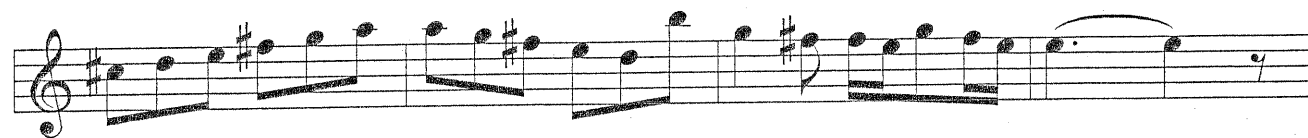
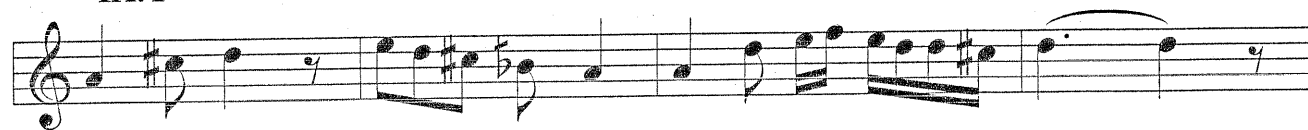

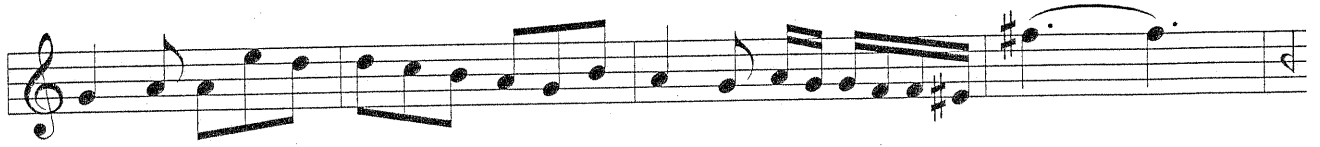
yî ey ten he mecân şev ne ki z'ih vâ—n sa fâ

IX.

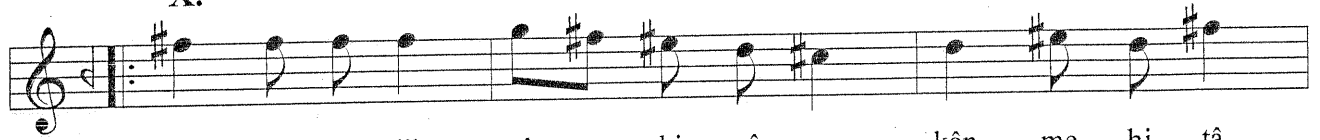

IX.T

X.

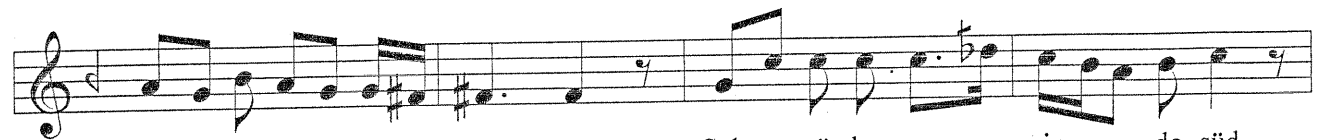
Bâ de be dih sâ ki yâ kân me hi tâ

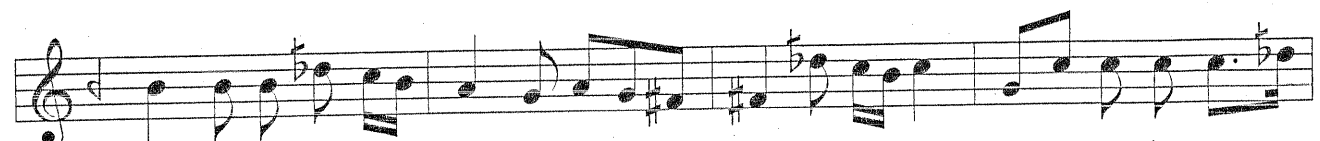
bân re sî _____ d _____ d

Nâ gâ mü nî gîr ye ma _____ nd çün gü li han

dân re sî _____ d Şeh rü ha şem zin de şüd

cüm le ci hân ben de şü _____ d şeh rü ha şem

zin de şüd cüm le ci hân ben de şü _____ d

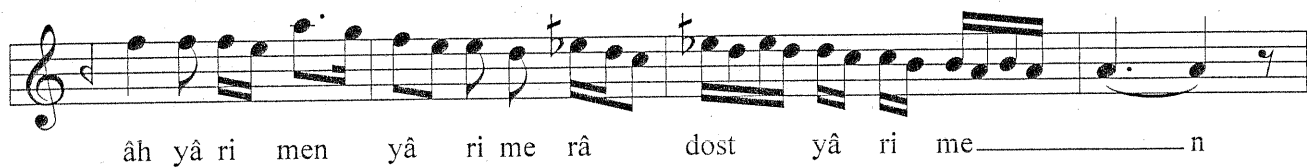

Çün zi der şeh ri mâ _____ mev ki bi sul tân re sî _____

X.T

— d Yâ— r yâ— r âh yâ ri men yâ— r

âh yâ ri men yâ ri me râ dost yâ ri me— n

XI.

Kü cas ti mut ri bi cân tâ zi na' re hâ yi sa lâ

De r_üf ke ned de mi o der he zâr ser

se— v dâ de r_üf ke ned de mi o der

he zâr ser se v dâ Çü â fi tâ

bı ce mâ lest be r_â me d_ez meş rık Zi zer re zer

re şî nî dem ki ni' me Mev lâ nâ

Zi zer re zer re şî nî de_m ki ni' me Mev lâ nâ

Dördüncü Selâm

Evfer XII.

Â_h Sul tâ nî me nî
Â_h Der me n be de mî

nî su l tâ nî me nî
mî me n zin de şe ve m

Â_h V'en de r di l ü câ n
Â_h Yek câ n çi bû ve d

cân î mâ nî me nî
ved sad câ nî me nî

XII.T

Â h Î mâ ni me nî

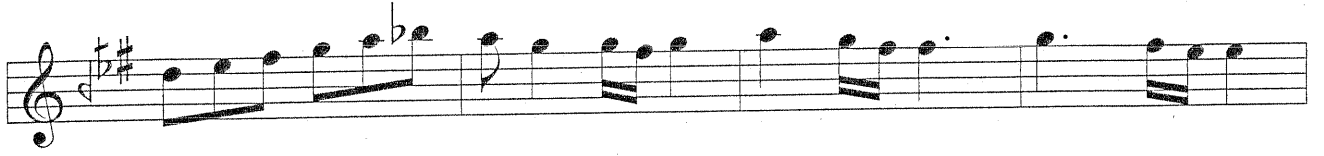
Muzaaf Devr-i Kebîr

Son Peşrev

Kanunî Ethem Efendi

Son Yürük Semâî

Yürük semâî

23.2. Güftesi

Birinci Selâm

I.

Ânkes ki türâ dâred ez 'îşi çikem dâred
(Hey yâr hey dost pîr-i men sultân-ı men)
V'ânkes ki türâ bîned ey mâh-ı çigam dâred
(Hey yâr hey dost pîr-i men sultân-ı men)
Bes 'âşık-ı âşüfte âsûde vü hoş huftu
(Hey yâr hey dost pîr-i men sultân-ı men)
Der sâye-i ân zülf ü kü halka vü ham dâred
(Hey yâr hey dost pîr-i men sultân-ı men)³²⁷

I.T. Yâr yâr yâr hey ihsân meded, hey hey gufrân meded, yâr yâr yâr yâr yâr
yüreğim yâr, yâr yüreğim del ciğerim, gör ki neler var.

II.

Merhabâ ey cân-ı bâkî pâdişâh-ı kâm-yâr
Rûh-i bahş-ı her kırân ü âfitâb-ı her diyâr
În cihân ü ân cihân her dü gulâm-ı emr-i tü
Ger ne hâhî ber hemeş zen ver hemî hâhî bidâr³²⁸

II.T. Yâr yâr yâr hey sultân-ı men, hey hey ra'nây-ı men, hey hey zibây-ı men, hey
hey makbûl-ı men.

³²⁷ Bkz. s. 105-106.

³²⁸ Bkz. s. 851-852.

III.

Mutribâ esrâr-ı mârâ bâz gû
(Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)
Kıssahâ-yi cânfezârâ bâz gû
Mahzen-i innâ fetahnâ ber küşâ
Sırr-ı cân-ı Mustafâ râ bâz gû³²⁹

IV.

Telhî neküned şîrîn zekânem
Hâlî neküned ez mey dehenem
Ez şîre-i o men şîr-i dilem
Der ‘arbedeeş şîrîn suhanem³³⁰

IV.T. Mahbûb-i men, mergûb-i men, matlûb-i men, makbûl-i men.

İkinci Selâm

V.

(Âh) Sultân-ı menî sultân-ı menî
(Âh) V’ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Der men be-demî menzin de şevem
(Âh) Yek cân çî bü ved sad cân-ı menî³³¹

V.T. Âh îmân-ı menî.

³²⁹ Bkz. s. 70-71.

³³⁰ Bkz. s. 853.

³³¹ Bkz. s.69-70.

Üçüncü Selâm

VI.

‘Âşikân der kûy-i cânân essalâ (belî yâr-i men)
Sûy-i ân hurşîd-i tâbân essalâ (belî yâr-i men)
Şems-i Tebrîzî zi bâlâ-yı felek (belî yâr-i men)
Her zamânî mîkeşed hân essalâ (hey hey yârim)³³²

VII.

Ey ki hezâr âferin (cânım) bu nice sultân olur
Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur
(Yâr yâr hüsrev ü hâkân olur)
Her ki bugün Veled’e (cânım) inanuben yüz süre
Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur
(Yâr yâr bây ise sultân olur)³³³

VIII.

امروز سماعست و مدامست و سقایی
" فرمان سقی الله رسیدست بنوشید
ای دورچه دوری تو و ای روزچه روزی
از خاک برویند درین دور خلایق
از کوه شنو نعره صد ناقة صالح
هین زخت فروگیر و بخوابان شتران را
ای مرده بشو زنده و ای پیر جوان شو
خواهم سخنی گفت دهانم بمبندید
ورزانک ز غیرت ره این گفت ببندید
ما نیز خیالات بدستیم و ازین دم

گردان شده بر جمع قدحهای عطایی
ای تن همه جان شونه که ز اخوان صفایی
وی گلشن اقبال چه با برگ و نوایی
کین نفخه صورست که کردست صدایی
وز چرخ شنو بانگ سرافیل صلابی
آخر بگشا چشم که در دست رضایی
وی منکر محشر هله تا ژاژ نخبایی
کامروز حلالست و راز از گشایی
ره باز کنم سوی خیالات هوایی
هستی پذیرفتیم ز دمهای خدایی

صد هستی دیگر بجز این هست بگیری

کین را تو فراموش کنی خواه چه کجایی

Mevlânâ, DK., s. 979, gz. no: 2635

³³² Bkz. s. 305.

³³³ Bkz. s. 71.

İmrûz semâ‘est ü müdâ mest ü sekâyî
Gerdân şüde ber cem’i kadehhâ-yi ‘atâyî
Fermân-ı sekallâhu resîdest-i be-nûşîd
Ey ten heme cân şev ne ki z’ihvân safâyî

MEF’ Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN

(Bugün semâ‘ var, şarab var, boyuna sunulmada; ihsan edilen kadehler, topluluğa döndürülüp durmada. “Tanrı suvarsın” buyruğu erişti, için. A beden, tamamiyle can kesil, ihvân-ı safâ dan değil misin sen? A devir, ne devirsin sen; a gün, ne günsün sen? A devlet gül bahçesi, ne de yapraklandın, ne de bol yemişin var. Şu zamanda yaratıklar yerden bitip çıkmada; yoksa bu, sûr sesi mi, sûr mu üfürüldü? Dağdan yüzlerce Sâlih devesinin sesini duy; toplumdun, İsrâfil’in çağırış sesini işit. Hadi, ihtir develeri, gözünü bir aç da bak. Râzılık çölündesin. A ölü, diril, a ihtiyar, gençleş; a mahşeri inkâr eden, niceye bir yâveler geveleyeceksin? Bir söz söyleyeceğim, ağzımı tutmayın; bugün sırları yaymak helâldir ona. Kıskaçlık yüzünden bu sözü söyletmezseniz hayâllere dalarım, o yolu açarım da o tarzda söylerim. Biz de hayâllerden ibarettik zaten; şu solukla varlığı kabul ettik, Tanrı soluklarıyla var olduk. Bu varlıktan başka yüzlerce varlığa sahip olursun; a hoca, bunu unuttun mu yoksa, neredesin?)³³⁴

IX.

Ey sâki-yi ‘aşk hîz ü pîş yâr-ı serâb
V’ey mutrib-i cân zi lütf-i bünvâz-i rebâb
Bünyâd neşât râ heme kün ma‘mûr
Tâ gerded esâs âmr ü ez î n seyr-i harâb³³⁵

X.

Bâde be-dih sâkiyâ kân meh-i tâbân resîd
Nâ-gam ü nâ-gîrye mând çün gül-i handân resîd
Şehr ü haşem zinde şüd cümle cihân bende şüd
Çün zi der şehr-i mâ mevkib-i sultân resîd³³⁶

X.T. Yâr yâr ah yâr-i men yâr, âh yâr-i men yâr-i merâ ,dost yâr-i men vay.

³³⁴ Mevlânâ, *DKT.*, c. VII, s. 70-71, gz.no. LXXXVI.

³³⁵ Bkz. s. 856.

³³⁶ Bkz. s. 856-857.

XI.

Kücâst-î mutrib-i cân tâ zi na‘rehâ-yi salâ
Der üfkened demi o der hezâr ser sevdâ
Çü âfitâb-ı cemâlet ber âmed ez meşrik
Zi zerre zerre şinîdem ki ni‘me Mevlânâ³³⁷

Dördüncü Selâm

XII.

(Âh) Sultân-ı menî sultân-ı menî
(Âh) V’ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Der men be-demî men zinde şevem
(Âh) Yek cân çi büved sad cân-ı menî³³⁸

XII.T. Âh îmân-ı menî.

³³⁷ Bkz. s. 161-162.

³³⁸ Bkz. s. 69-70.

23.3. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{1.m}+A.T(c_2)^{söz}$$

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{2.m}+A.T(c_2)^{söz}$$

$$B(d_{1,5}+e_{1,5})^{3.m}+B.T(c_2)^{söz}$$

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{4.m}+A.T(c_2)^{söz}+I.T(d_3+e_3)^{söz}$$

II.

$$C(f_1+g_1)^{1.m}$$

$$D(h_1+i_1)^{2.m}$$

$$E(j_1+k_1)^{3.m}$$

$$D(h_1+i_1)^{4.m}+II.T(l_3+m_2)^{söz}$$

III.

$$F(n_{1,5})^{1.m}+F.T(o_2)^{söz}$$

$$G(p_{1,5})^{2.m}+G.T(r_2)^{söz}$$

$$H(s_{1,5})^{3.m}+H.T(t_2)^{söz}$$

$$G(p_{1,5})^{4.m}+G.T(r_2)^{söz}$$

IV.

$$I(u^{1.m}_2+u^{1.m}_2)$$

$$J(v_2)^{2.m}$$

$$K(y^{3.m}_2+y^{3.m}_2)$$

$$J(v_2)^{4.m}+IV.T(z_2+aa_2)^{söz}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}+V.T(e_2)^{söz}+(f_2+g_3+h_3)^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(c^{2.m}_{1,5}+d^t_{1/2})$$

$$C(e^{3.m}_{1,5}+f^t_{1/2})$$

$$B'(c^{4.m}_{1,5}+g^t_{10/8})+VI.T(h_3+l_3+j_2)^{saz}$$

VII.

$$D(k_3+l_3)^{1.m}$$

$$E(m_3+n_3+o_3)^{2.m}$$

$$D(k_3+l_3)^{3.m}$$

$$E(m_3+n_3+o_3)^{4.m}+VII.T\{(p_4+r_4)+(s_4+t_4+u_{4,5})\}^{saz}$$

VIII.

$$F(v_{2,5}+y_{1,5})^{1.m}$$

$$G(z_{2,5}+aa_{1,5})^{2.m}$$

$$H(ab_{2,5}+ac_{1,5})^{2.m}$$

$$I(ad_{2,5}+ae_{1,5})^{3.m}$$

$$G(z_{2,5}+aa_{1,5})^{4.m}$$

$$H(ab_{2,5}+ac_{1,5})^{4.m}$$

IX.

$$J(\text{af}_{2,5} + \text{ag}_{1,5})^{1.m}$$

$$G(\text{z}_{2,5} + \text{aa}_{1,5})^{2.m}$$

$$H(\text{ab}_{2,5} + \text{ac}_{1,5})^{2.m}$$

$$K(\text{ah}_{2,5} + \text{ai}_{1,5})^{3.m}$$

$$G(\text{z}_{2,5} + \text{aa}_{1,5})^{4.m}$$

$$H(\text{ab}_{2,5} + \text{ac}_{1,5})^{4.m} + \mathbf{IX.T} \{ (\text{aj}_4 + \text{ak}_4) + (\text{al}_4 + \text{am}_4 + \text{an}_4) \}^{\text{saz}}$$

X.

$$L(\text{ao}_3 + \text{ap}_2)^{1.m}$$

$$L'(\text{ao}_3 + \text{ap}'_2)^{1.m}$$

$$M(\text{ar}_3 + \text{as}_2)^{2.m}$$

$$O(\text{at}_2 + \text{au}_3)^{3.m}$$

$$P(\text{av}_2 + \text{ay}_3)^{3.m}$$

$$M(\text{ar}_3 + \text{as}_2)^{4.m} + \mathbf{X.T}(\text{az}_3 + \text{ba}_3)^{\text{söz}} + \{ (\text{bb}_4 + \text{bc}_4) + (\text{bd}_4 + \text{be}_4) \}^{\text{saz}}$$

XI.

$$R(\text{bf}_2 + \text{bg}_2)^{1.m}$$

$$S(\text{bh}_2 + \text{bi}_2)^{2.m}$$

$$T(\text{bj}_2 + \text{bk}_2)^{2.m}$$

$$U(\text{bl}_2 + \text{bm}_2)^{3.m}$$

$$S(\text{bh}_2 + \text{bi}_2)^{4.m}$$

$$T(\text{bh}_2 + \text{bi}_2)^{4.m}$$

Dördüncü Selâm

XII.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m} + \mathbf{XII.T}(e_2)^{söz}$$

23.4. Makam Analizi

Bu âyin “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **çargâhta nîkrîzli** asma kalıştan sonra, **nevâda hicazlı** yarım karar eder. Bu mısraların ardından gelen sözlü terennümler de kendi aralarında aynı bestelidir. Bu terennümler, **çargâhta nîkrîzli** asma karar yapmadan önce **gerdâniye perdesinde bûselik üçlüsünü** gösterirler. Üçüncü mısra, **nevâda ortalama hicaz dizisi** yaparak, **gerdâniye perdesine** bağlanır. Üçüncü mısraın sözlü terennümü ise, **hüseynde kürdîli** seyredip, **nevâda hicazlı** yarım karar eder. **I.T.** Bu bölüm bir sözlü terennümdür. Sırasıyla, **çargâhta çargâhlı**, **segâhta hüzzamlı**, **hüseynde uşşâklı**, **nevâda hicazlı**, **gerdâniyede bûselikli** kalışlardan sonra, **dügâhta uşşâklı** karar yapar.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **segâhta hüzzamlı** seyrettikten sonra, **nevâda hicazlı** yarım karar eder. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **gerdâniyede bûselik** ve **çargâhta nîkrîz** asma kalışlarından sonra, **yerinde uşşâklı** karar verir. Üçüncü mısra, **rastta nîkrîz geçkisinden** sonra, **segâhta hüzzam** yaparak **güçlü nevâ perdesine** bağlanır. **II.T.** Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **karcıgar makam dizisini** gösterip, **çargâhta çargâhlı** kalıştan sonra, **nim zirgüle yedenli dügâhta bûselikli** karar yapar.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **hüseynde hicazlı** kalış yapar. Birinci mısraın sözlü terennümü ise, aynı geçkiye devam eder. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **yerinde hüseynîli** karar ederler. Bu mısralara ait sözlü terennümler ise, **nim zirgüle yedenli dügâhta bûselikli** karar ederler. Üçüncü mısra, **hüseynde hicaz geçkisinden** sonra, **muhayyer perdesine** gelir. Bu mısraın sözlü terennümü ise, **eviç perdesine çeşnisiz** geldikten sonra, tekrar **hüseynde hicazlı** kalış yapar.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **hüseynî perdesi** civarında gezinip, bu perdede **uşşâklı** kalış yapar. Birinci mısraın tekrarı vardır. Hemen hemen aynı bestelidir. İkinci mısra, daha çok **hüseynî perdesi** civarında gezindikten sonra, **çargâh perdesine** gelir. Sonrasında **karcıgar makam dizisini** gösterir. Üçüncü mısra, **hüseynde uşşâklı**, **nim hisar** ve **eviç perdesinde çeşnisiz** asma kalışlar yapar. Bu mısraın tekrarı da hemen hemen aslı gibidir. Dördüncü mısra, ikinci mısra ile aynıdır. **IV.T.** Bu bölüm bir söz terennümüdür. Bu bölüm, **yerinde uşşâk makamı çeşnisi** yapar.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı besteye sahiptir. İlk grup mısralar, **hüseyinî perdesi** civarında gezinip, yine bu perdede **uşşâklı** yarım karar yaparlar. İkinci grup mısralar ise, **segâhta ferahnâklı, rastta nikrîzli** ve **rastlı** asma kalışlardan sonra, **hüseyinîaşîranda uşşâklı** karar yapar. **V.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. Bu bölüm, **hüseyinîde uşşâk, nevâda rast, gerdâniyede nikrîz, nevâda hicaz** ve **rastta nikrîz** seyirlerini yapıp, **hüseyinîaşîranda uşşâklı** karar eder. Bu bölüm, bu özellikleri göstererek **hüseyinîaşîran makamına** geçiş yapar.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **hüseyinî perdesinde hicazlı** asma kalış yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi hemen hemen aynıdır. Bu mısralar, **hüseyinîde hicazlı** kalışa devam ettikten sonra, **dügâh perdesine bûselikli** iner. Daha sonra **hüseyinîaşîranda hicazlı** karar yapar. Üçüncü mısra, **hüseyinî perdesinde hicazlı** yarım karar yapar. **VI.T.** Bu bölüm bir saz terennümüdür. **Yerinde ikinci şekil bûselik makamı dizisi** oluşturduktan sonra **hüseyinîaşîranda hicazlı** karar eder.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı besteye sahiptirler. İlk grup mısralar, **hüseyinîde hicazlı** kalışlar. İkinci grup mısralar ise, **dügâhta bûselikli** seyirden sonra, **hüseyinîaşîranda hicazlı** karar yapar. **VII.T.** Bu bölüm bir saz terennümü olup, **hüseyinîde hicazlı** asma kalıştan sonra, **dügâhta birinci şekil bûselik makamı dizisi** oluşturduktan sonra **hüseyinîaşîranda hicazlı** karar edip, **hüseyinî perdesini** gösterir.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **hüseyinîde hicazlı, nevâda nikrîzli** kalışlardan sonra **hüseyinî perdesini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda rastlı** seyrettikten sonra, **dik kürdî** ve **nim hicazda çeşnisiz** asma kalışlar yapar. Bu mısraların tekrarları vardır, bunlar da kendi aralarında aynı bestelidir. Bu tekrarlar, **yerinde hümâyun makamı dizisi** oluştururlar. Üçüncü mısra, **hüseyinîde hicazlı** yarım karar yapar.
- IX. Bu bölüm bir rubâ'dir. Birinci mısra, **dügâhta rast geçkisi** yapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, VIII. nin ikinci ve dördüncü mısraları ile aynıdır. Bu mısraların tekrarı vardır, bu tekrarlar da VIII. ye ait tekrarlardır. Üçüncü mısra, **muhayyerde bûselikli, hüseyinîde hicazlı** kalışlar yapar.
- X. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra ve tekrarı aynı besteye sahiptir. **Eviç perdesi** civarında seyre başlayıp, **nim hicazda hicazlı, dügâhta uşşâklı** ve **irakta eksik segâhli** kalışlarla, **eviç makamı** oluşturur. İkinci mısra, **yerinde uşşâk makamı dizisi** gösterdikten sonra **irakta eksik segâhli** karar yaparak **eviç makamı** yapısına devam eder.

Üçüncü mısra, **bestenigâr makamı dizisini** gösterdikten sonra, güçlü **çargâh perdesine** bağlanır. Bu mısraın tekrarı, **yerinde sabâ dörtlüsüyle çargâh perdesini** gösterir. Daha sonra **eviçte eksik segâhli kalış** yapar. Dördüncü mısra, ikinci mısra ile aynıdır. **X.T.** Bu bölümün sözlü terennüm kısmı, **nevâda rast ve dügâhta beyâtî dizisi** gösterir. Saz terennümü ise, **nevâda rastlı, çargâhta nîkrîzli asma kalışlardan sonra, yerinde uşşâk makamı dizisi** gösterir.

XI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda bûselikli asma kalış** ayapar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar **yerinde karcıgar makamı dizisi** oluştururlar. İkinci ve dördüncü mısraların tekrarları aynı bestelidir. Bu tekrarlar, **muhayyerde uşşâklı kalıştan sonra, yerinde uşşâklı karar ederler.** Üçüncü mısra, **nevâda rastlı** yarım karar yapar.

Dördüncü Selâm

XII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısralar ayrı ayrı kendi aralarında aynı bestelidir. İlk grup mısralar, **yerinde karcıgar dizisini** gösterip, **hüseynîde uşşâklı kalış** yaparlar. İkinci grup mısralar ise, **yerinde karcıgar dizisiyle karar ederler.** **XII.T.** Bu bölüm bir sözlü terennüm olup, **dügâhta karcıgar makam dizisiyle karar eder.**

23.5. Usûl Analizi

Karcıġar âyîn-i Őerîfînden önce bestekârın muzaaf devr-i kebîr usûlündeki karcıġar peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I.** MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN MEF' Û LÛ ME FÂ Î LÛN (Bahr-i hezec-i ahreb) vezninde iki beyittir. Mısralar üç, terennümleri iki usûldür. **I.T.** Altı usûllük bir söz terennümüdür.
- II.** FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÛN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. İki tef' ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, "FÂ Î LÛN" tef' ilelerinin son hecesi bir sekizlik not uzatılmıştır. **II.T.** Beş usûllük bir söz terennümüdür.
- III.** FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÛN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar birbuçuk, terennümleri iki usûldür. Birinci ve üçüncü mısra başları usûl başına, ikinci ve dördüncü mısra başları usûlün yarısına denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat, "FÂ Î LÛN" tef' ilelerinin son hecesi bir sekizlik not uzatılmıştır.
- IV.** MÛS TEF' Î LE TÛN MÛS TEF' Î LE TÛN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar iki usûldür. Her tef' ile bir ölçüye denk düşer. **IV.T.** Dört usûllük bir söz terennümüdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V.** MÛS TEF' Î LE TÛN MÛS TEF' Î LE TÛN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Tüm mısralar, usûlün Türk aksaġı kısmıyla başlarlar. Usûlün, sofyan kısımları "âh" terennümüyle doldurulmuştur. **V.T.** İki ölçülük söz ve dokuz ölçülük saz terennümlerinden oluşur.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VI.** FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÂ TÛN FÂ Î LÛN (Bahri remel-i müseddes) mısralar birbuçuk, ilk üç mısraın ardından gelen terennümler "1/2" usûldür. Dördüncü mısraın ardından gelen terennüm ise, bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım: **VI.T.** Sekiz ölçülük aksak semâî usûlünde bir "saz" terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

- VII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar terennümlerle altı, iki ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlarla dokuz usûldür. **VII.T.** Yirmibuçuk ölçülük bir “saz” terennümüdür.
- VIII.** MEF’ Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ü LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür ve usûlün son darbıyla başlarlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır.
- IX.** Bir rubâîdir. İlk üç mısra, MEF’ Ü LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ÜL (Ahreb 3), son mısra ise MEF’ Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ÜL (Ahreb 1) veznindedir. Mısralar dört usûldür ve usûlün son darbıyla başlarlar. Mısraların son heceleri dışında, genelde kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **IX.T.** Yirmi ölçülük bir “saz” terennümüdür.
- X.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Mısralar beş usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Fakat mısraların ilk “FÂ İ LÜN” tef’ilelerinin “LÜN” hecesi bir sekizlik not, ikinci “FÂ İ LÜN” tef’ilelerininse “LÜN” hecesi bir sekizlik not ve bir ölçü uzatılmıştır. **X.T.** Altı ölçülük söz ve onaltı ölçülük saz terennümünden oluşur.
- XI.** ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Her tef’ile bir ölçüye denk düşer.

Dördüncü Selâm: Evfer usûlündedir.

- XII.** MÜS TEF’ İ LE TÜN MÜS TEF’ İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Mısralar dört ölçüdür. Tüm mısralar usûlün Türk aksağı kısmından başlarlar. Usûlün sofyan kısımları “âh” terennümüyle doldurulmuştur. **XII.T.** İki ölçülük bir sözlü terennümdür.

Bu âyîn-i şerîften sonra, Kanunî Ethem Efendi’nin karcıgar devr-i kebîr usûlündeki son peşrevi ve son yürük semâî çalınır.

23.6. Usûl- Vezin Şeması

Birinci Selâm / Devr-i Revân

14
8

I. MEF' Ü MEFÁ İ LÜN Ü Ü MEF' Ü LÜ MEFÁ İ LÜN
 II. FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN
 III. 1.3.m FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN
 2.4.m FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN FÁ İLÁ TÜN
 IV. MÜS TEF İ LETÜN MÜS TEF İ LETÜN MÜS TEF İ LETÜN MÜS TEF İ LETÜN

İkinci Selâm / Eyfer

9
4

V. 1.3.m (AH) MÜS TEF İ LETÜN TÜN TÜN MÜS TEF İ LETÜN
 2.4.m (AH) MÜS TEF İ LETÜN TÜN TÜN MÜS TEF İ LETÜN

Üçüncü Selâm / Muzaaf Devr-i Kebîr

28
4

FÂ_ İ_ LÂ_ LÂ_ TÜN_ FÂ_ İ_ LÂ_ TÜN_ FÂ_ İ_ LÜN_ (BELİ YÂ Rİ MEN_)
FÂ_ İ_ LÂ_ TÜN_ FÂ_ İ_ LÂ_ TÜN_ FÂ_ İ_ LÜN_ (BELİ YÂ Rİ MEN_)

VI. 1.2.m
3.m

10
8

FÂ_ İ_ LÂ_ TÜN_ FÂ_ İ_ LÂ_ TÜN_ FÂ_ İ_ LÜN_ HEY_ YÂ_ RİM_)
FÂ_ İ_ LÂ_ TÜN_ FÂ_ İ_ LÂ_ TÜN_ FÂ_ İ_ LÜN_ (HEY_ YÂ_ RİM_)

4.m

Üçüncü Selâm / Yürük Semâ

6
8

MÜF TE İ LÜN FÄ İ LÜN FÄ İ LÜN
MEF' Ü LÜ ME FÄ İ LÜN ME FÄ İ LÜN
MEF' Ü LÜ ME FÄ İ LÜN ME FÄ İ LÜN
MEF' Ü LÜ ME FÄ İ LÜN ME FÄ İ LÜN
MEF' Ü LÜ ME FÄ İ LÜN ME FÄ İ LÜN
MÜF TE İ LÜN FÄ İ LÜN FÄ İ LÜN
ME FÄ İ LÜN FE İ LÜN ME FÄ İ LÜN
ME FÄ İ LÜN FE İ LÜN ME FÄ İ LÜN

VII.
VIII.
IX. 1.m
2.m
3.m
4.m
X.
XI. 1.2.3.m
4.m

Dördüncü Selâm / Eyfer

9
4

(AH) MÜS. TEF İ LE TÜN MÜS. TEF İ LE TÜN

XII.

24. ACEMAŞIRAN MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

24.1. Hüseyin Fahreddin Dede (1854-1911)

Hüseyin Fahreddin Dede, Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde dünyaya geldi. Babası, Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhlerinden Hasan Nazîf Dede'dir. Bestekârın, Mevlevîhâne'de beste-i kadîmlerden hüseyinî makamındaki âyîn-i şerîf icra edilirken doğması üzerine, kendisine "Hüseyin" ismi verilmiştir. Henüz üç yaşında iken Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından sikkesi tekbirlendi. Beşiktaş Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Dihlevî İskender Efendi'den Farsça ve Fransızca, Belhli Abdülfettah Efendi'den Farsça, Manisalı Hüseyin Hilmi Efendi ile Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'den Arapça, eniştesi Yenişehirli Avni Bey'den tasavvuf ve edebiyat dersleri alan Hüseyin Fahreddin, devlet adamı ve şair Abdurrahman Sami Paşa'dan da *Mesnevî* okudu.³³⁹

1862'de Nazîf Dede vefât edince Hüseyin Efendi sekiz yaşında olduğu halde Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edildi.³⁴⁰ Ancak, Hüseyin Fahreddin Dede'nin yaşının küçük olmasından dolayı meşihat görevi vekâleten, Mevlevîhâne'nin aşçıbaşısı, Hacı Raşid Dede tarafından yürütülmeye başlandı. Sultan Abdülaziz Han'ın bir sahil sarayı yaptırma isteği üzerine Beşiktaş Mevlevîhânesi'nin, önce Fındıklı'ya sonra da Maçka'ya taşınmasından sonra, Maçka'daki Mevlevîhâne'nin yeni yapılan Mevlevîhâne'de görevine devam etmesi üzerine, Raşid Dede'nin şeyh vekilliği sona erdi ve Hüseyin Fahreddin Dede, fiilen meşihat görevine başlayarak icrâ edilen ilk âyîn-i şerîfi idare etti. Maçka Mevlevîhânesi'nin Bahariye'ye taşınmasıyla, Mevlevîhâne'nin ilk şeyhi olan Hüseyin Fahreddin Dede'nin uzun şeyhlik hayatı başladı ve bu görevi vefâtına kadar 34 yıl devam etti. 14 Eylül 1911 tarihinde vefât eden Dede, Bahariye Mevlevîhânesi hâmuşânına defnedilmiştir.³⁴¹

Mevlevîlik tarihinde önemli bir yere sahip olan Hüseyin Fahreddin Dede, klasik Türk mûsikîsinin önemli şahsiyetlerindedir. Yaşadığı devrin en büyük neyzeni olarak gösterilen Hüseyin Fahreddin Dede, bu sazı Beşiktaş Mevlevîhânesi neyzenbaşısı Salih Efendi'den ve Yusuf Paşa'dan öğrenmiştir. Dönemin iki önemli ismi Mutafzâde Ahmed Efendi ve Zekâî Dede'den mûsikî sanatımızın inceliklerini öğrenip, çeşitli formlarda eserler meşk etmiştir.³⁴² Aynı zamanda birçok talebe de yetiştiren Hüseyin Fahreddin Dede'nin talebeleri arasında Sadeddin Arel, Suphi Ezgi, Rauf Yektâ, Ahmed Irsoy, Kâzım Uz, Emin Yazıcı ve Cemal Dede bunların en önemlileridir. Fahreddin Dede, aynı zamanda Türk mûsikîsi'nin önemli nazariyatçılarından. Bu alanda, kayınbiraderi Yenikapı şeyhi Mehmed Celâleddin ve Galata şeyhi Atâullah Dede ile beraber çalışmış, talebelerinden Arel, Ezgi ve Yektâ'yı bu alanda çalışmaya teşvik etmiştir.³⁴³ Batı mûsikîsini de iyi bilen Dede, birçok eser bestelemiştir. Bunlardan acemaşîran âyini en önemli eseri sayılır. "Fahri" mahlasıyla yazmış olduğu şiirleri içine alan bir divânı bulunan Fahreddin Dede'nin bir de *Silsile-nâme* adlı Mevlevî şeceresine ait bir mecmuası vardır.

³³⁹ Nuri Özcan, *TDVİA*, c. XIII; s. 546.

³⁴⁰ Ergun, *a.g.e.*, c. II. s. 507.

³⁴¹ Nuri Özcan, "Hüseyin Fahreddin Dede", *Süfi, Gelenek ve Hayat- Keşkül*, İstanbul 2004, sy. 2, s. 114.

³⁴² Ergun, *a.g.e.*, c. II. s. 510.

³⁴³ Öztuna, *BTMA*, c. I. s. 280.

ACEMAŞİRAN PEŞREVİ

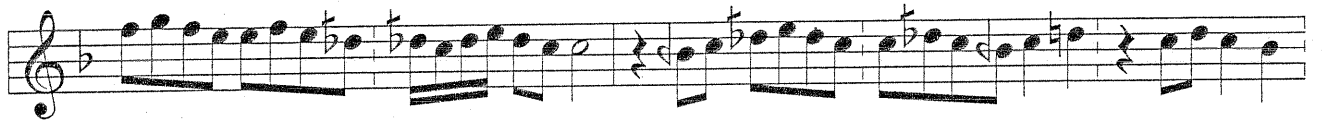
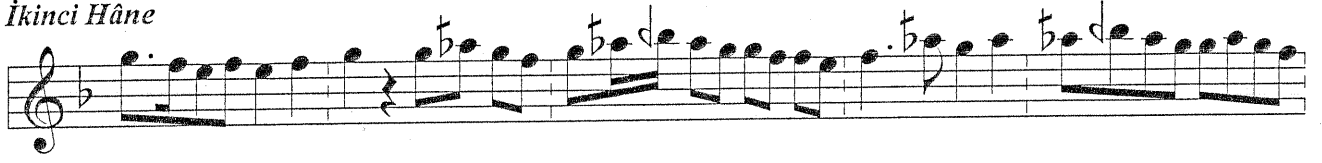
Muzaaf Devr-i Kebîr

Neyzen Dede Sâlih

Birinci Hâne

İkinci Hâne

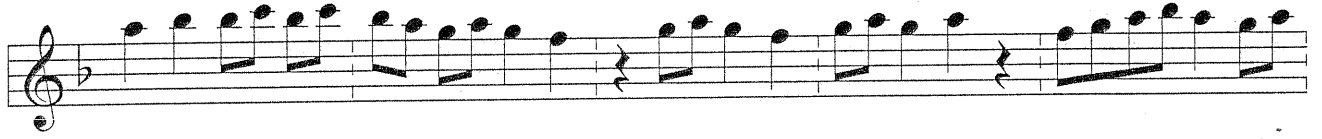

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

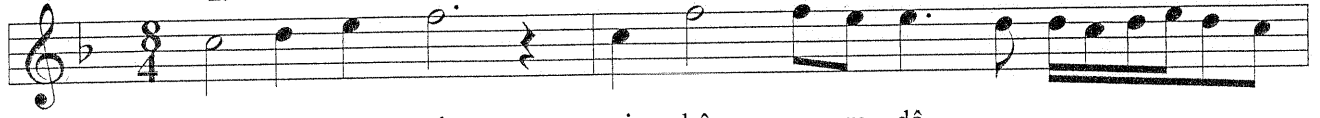
ACEMAŞİRAN MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Hüseyin Fahreddin Dede

Düyek

I.

He r rû

zi bâ m dâ

d se lâ mün 'A le y kü mâ

yâ r he y sul

tâ nı me n

he y he y hün

kâ rı men

Â n câ

ki şeh ne şî

ne d ü ân vak

ti Mür te zâ

yâ r he y sul

tâ nı me n

he y he y hün

kâ rı men

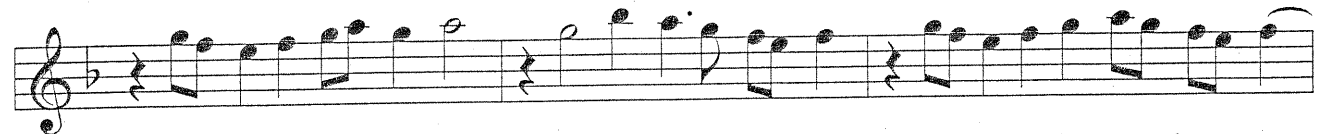
Tâ zân

na sî b ba

h şed de s ti

me sî hi 'aşk

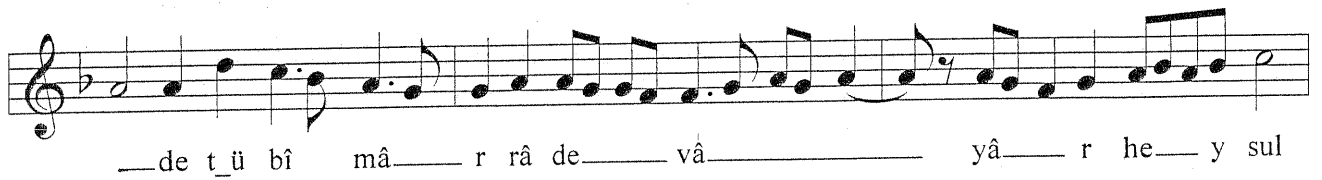
yâ r he y sul

tâ nı me n

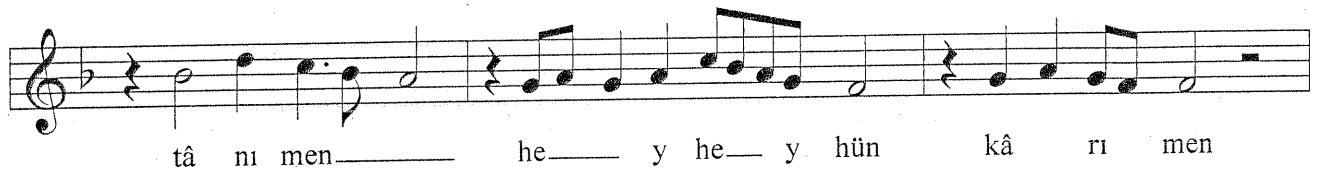
he y he y hün

— kâ — ri men Me — r mür — de râ sa 'â —

— de t_ü bî mâ — r râ de — vâ — yâ — r he — y sul

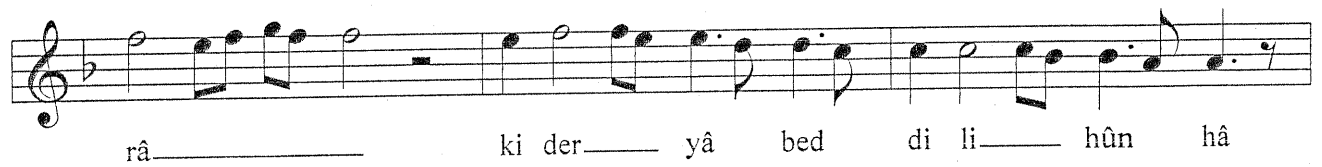

tâ ni men — he — y he — y hün kâ ri men

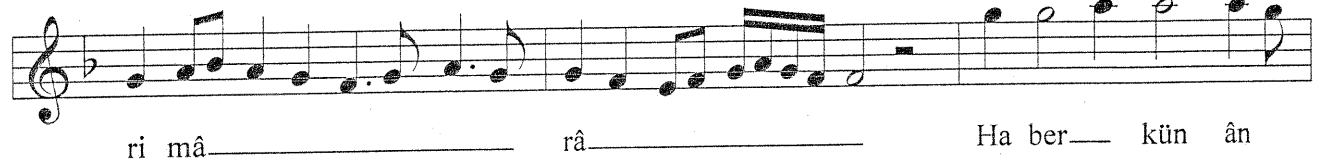
II.

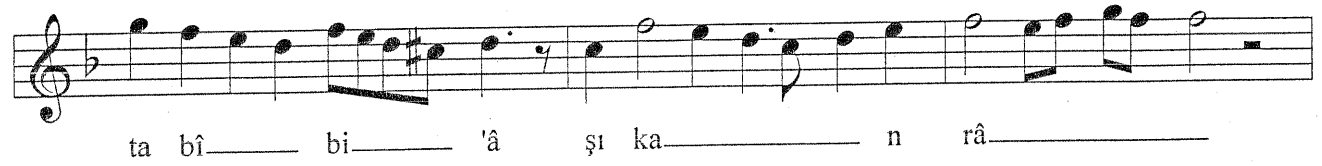
Ha ber kün — ey si tâ re — yâ ri mâ —

râ — ki der — yâ bed di li — hün hâ

ri mâ — râ — Ha ber — kün ân

ta bî — bi — 'â şı ka — n râ —

ki tâ — şer bet di hed — bî mâ ri mâ —

III.

râ — Âh Der di Şem se — d dîn — bü ve — d ser

mâ ye i der mâ ni mâ Bî se r_ü sâ

mâ nî 'aş kaş bü ved sâ mâ ni mâ Âh

Ân ha yâ li cân fe zâ yi bah tî sâ z

bî na zır Hem e mî ri mec li s_ü hem

IV.

sâ ki î ge r dâ ni mâ Âh Ey câ n_ü ci hân

câ n_ü ci hân bâ kî nîst Cüz 'aş kî ka di

m şâ he d_ü sâ kî nîst Ber ka' be i nî

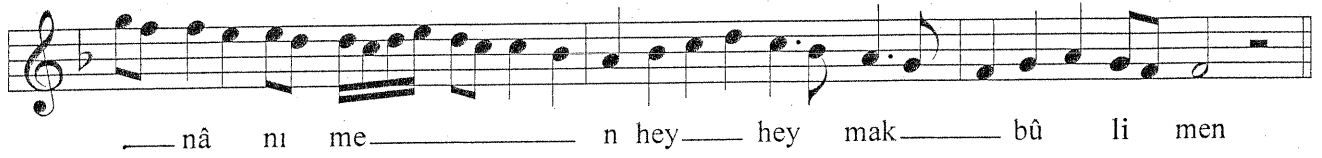
s tî ta vâ f(i) dâ red 'Â şık çü zi ka'

IV.T

be es t_ü â fâ kî nîst He y hey ra'

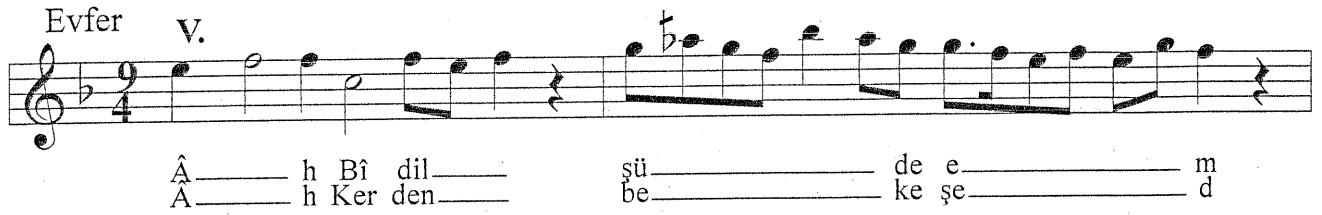
— nâ — yı men hey hey zi — bâ — yı men câ nimen câ —

— nâ nı me — n hey — hey mak — — bû li men

İkinci Selâm

Evfer V.

Â — h Bî dil — şü — de e — m
Â — h Ker den — be — ke şe — d

beh ri — di — li tü —
cân hem — çü — şü tü —

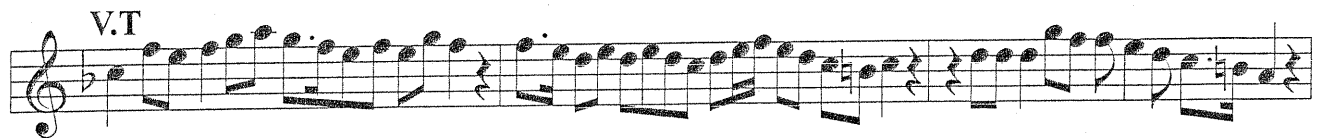

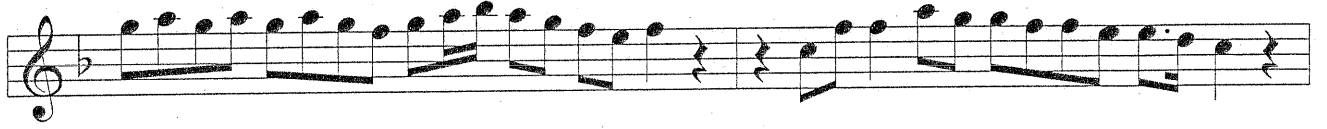
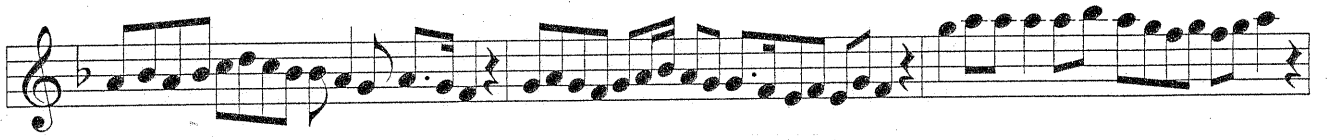
— r Sâ kin — şü — de e — m
— r Tâ zin — de — şe ve — m

e — m der men — zi — li tü —
ve — m ez bis — mi — li tü —

V.T

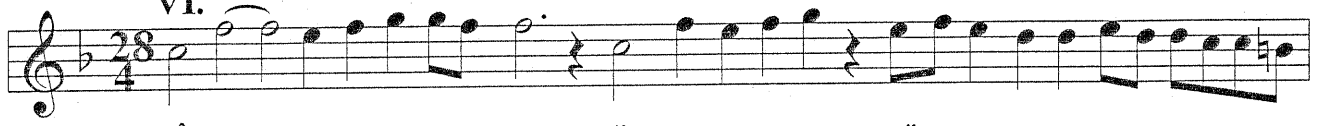

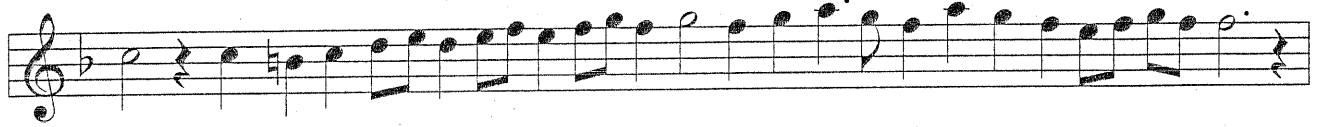
Muzaaf Devr-i Kebîr

Üçüncü Selâm

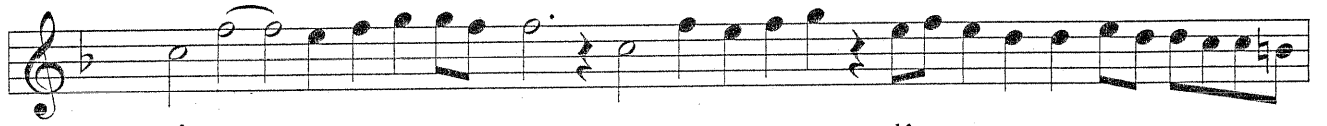
VI.

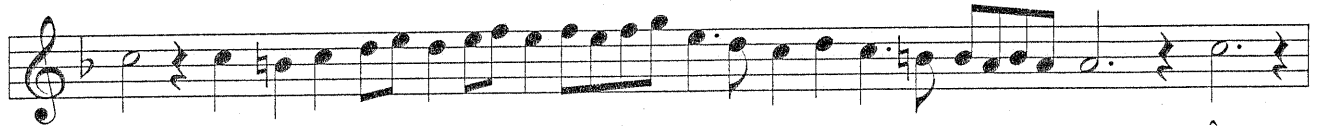
'Â şı kı ger z'in se r ü ge

r z'an se re st be lî yâ ri me n

'Â kı be t mâ râ be dâ n su

reh be re st be lî yâ ri men Âh

'il le ti 'â şı kı zi 'il le

t hâ cü dâ st be lî yâ ri me n

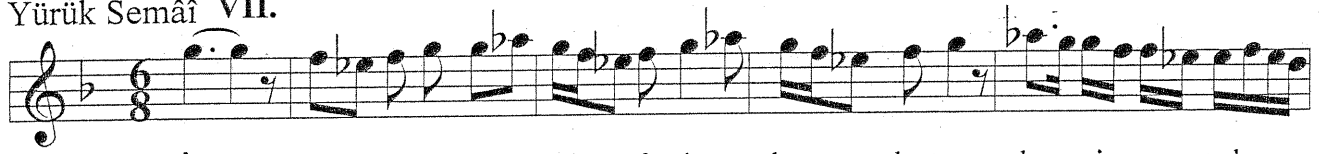
'A şk is tur lâ bi es râ

Aksak Semâî

ri hu dâ st be lî yâ ri men

VI.T

Yürük Semâ VII.

Âh Ey ki he zâr â fe rin dost dost bu ni ce sul

tâ n_o lu_____ r Âh Ku lu o lan ki ş_i le_____ r

câ_____ nim hüs re vü hâ kâ_____ n_o lur yâ_____ r

hüs re vü hâ kâ n_o lu_____ r Âh Her ki bu gün

Ve le d'e do_____ st i na nu be_____ n yüz sü re_____

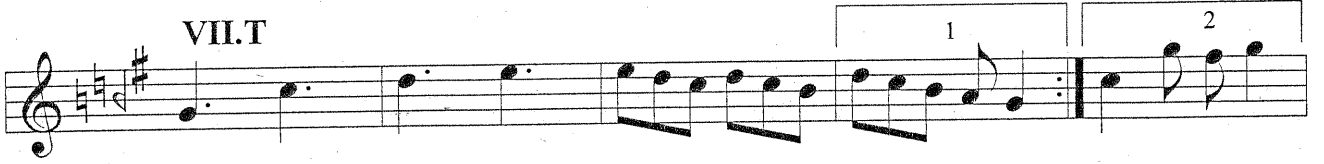

_____ Âh Yok su l_i se bâ_____ y_o lur_____ câ_____ nim bâ y_i se sul

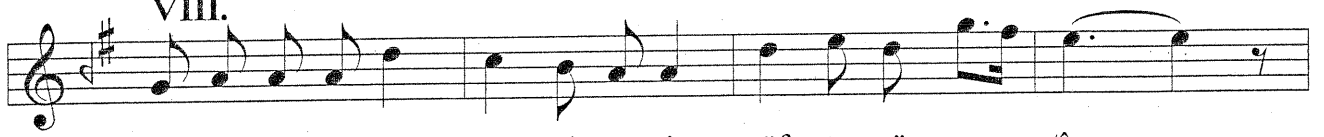

tâ_____ n_o lur yâ_____ r bâ y_i se sul tâ n_o lu_____ r

VII.T

VIII.

Ez ev ve l_ü im rû zi çü â şüf te vü mes tîm

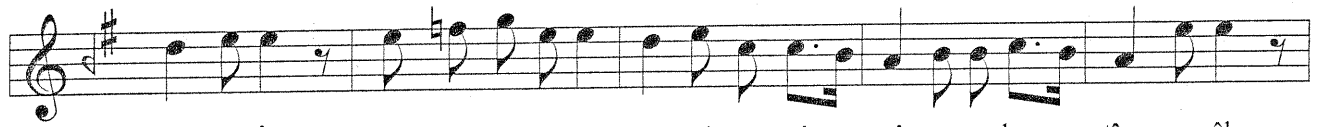
Â şüf te be gû yîm ki â şüf te şü des tîm âh â şüf te be gû

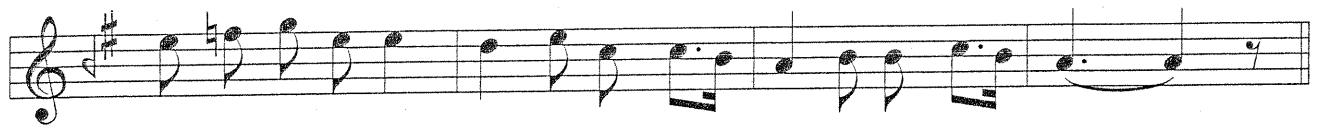
yîm ki â şüf te şü des tîm Âh Yek lâh za be lâ nû şî re hi

'aş kı ka dî mî_____ m yek lâh za be lâ nû şî re hi 'aş kı ka dî

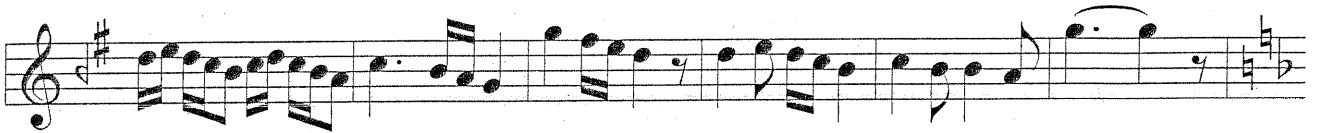

mîm Âh Yek lâh za be lî gû yi mü nâ câ tî e les tîm âh

yek lâh za be lî gû yi mü nâ câ tî e les tîm

VIII.T

IX.

Bâz re sî dîm zi mey hâ ne mest Bâz re hî dîm zi bâ

lâ vü pest Cüm le i mes tân ho ş_ü rak sân şü dend Dest ze nîd

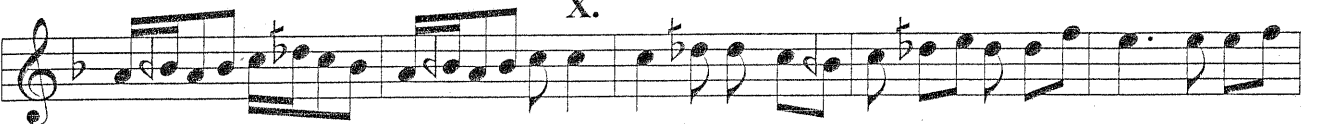
IX.T

ey sâ ne mân dest dest

X.

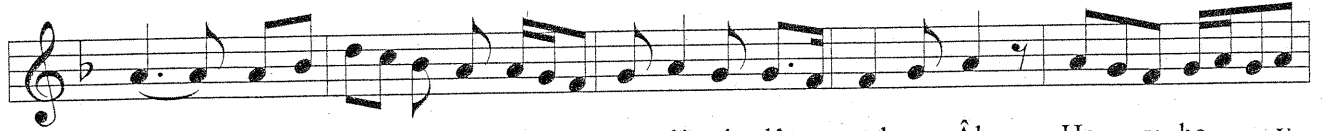

Ân hâ ce i hoş li kâ çî dâ red Bâ

zâ ri me râ be hâ çî dâ red Ez rah me ti Şem sü dî ni Teb

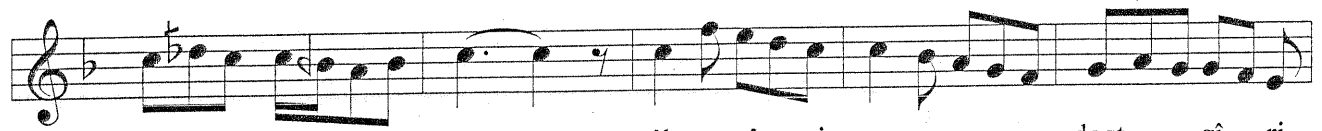
X.T

rîz Her sî ne cû dâ cû dâ çî dâ red Âh He—y he—y

he—y he—y yâ—ri men do—st do—st do—st

dost mî—ri men âh pî ri me—n dest gî ri

XI.

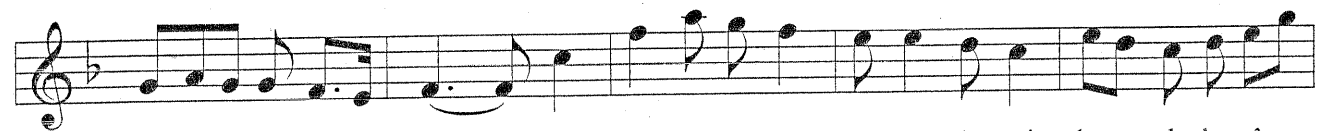
men Yâ Rab zi gü nâ—h zîst hod mûn fa 'i le—m

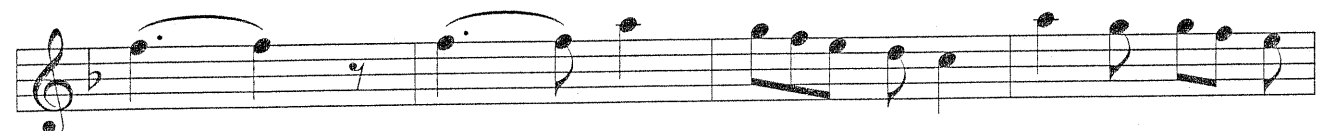
he—y he—y yâr yâ ri men Ez kav li be d_ü

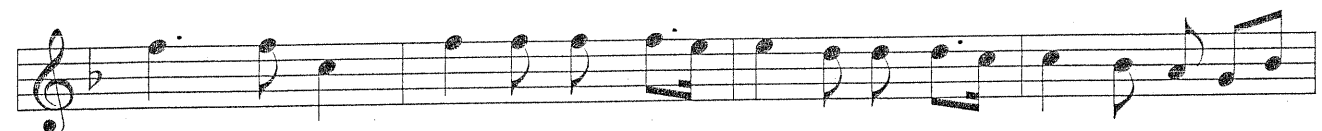
ff'—l be dî' hod ha cî le—m he—y he—y

yâr yâ—ri men Fey zî be di lem zi 'â le mi ku—ds be rî

—z he—y he—y yâr—yâ—ri

men—Tâ mahv—şe ved ha yâ li bâ tîl zi di le—

m he—y he—y yâr— yâ— ri men

Dördüncü Selâm

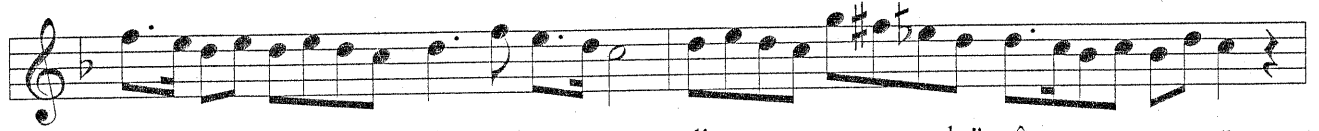
Evfer XII.

Â— h Sul tâ— nı— me nî—
A— h Der men— be— de mî—

sul tâ— nı— me nî—
men zin— de— şe ve—

V'en der di— l ü câ— n
m Yek cân çi— bû ve— d

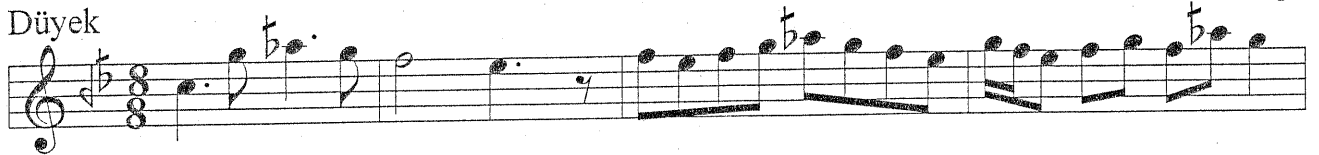

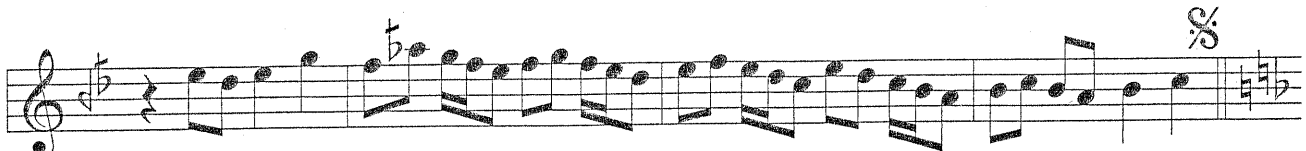
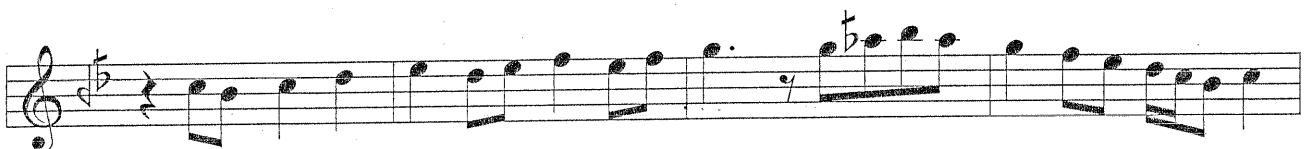
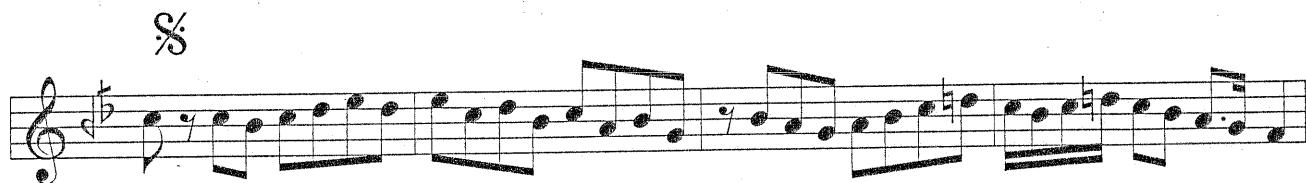
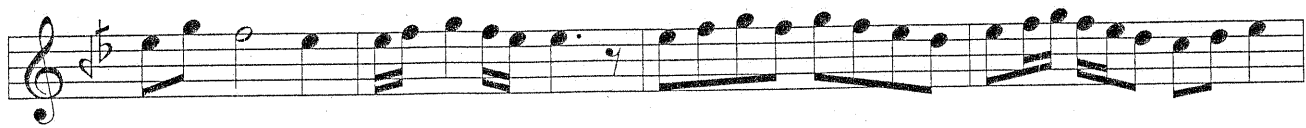
câ— n î mâ nı— me nî—
ve— d sad câ nı— me nî—

Şevkefzâ Son Peşrev

Nûman Ağa

Düyek

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

The musical score for 'Yürük Semâî' is presented in four staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a time signature of 8/8. The melody consists of eighth and sixteenth notes, with a fermata over the final note. The second staff continues the melody with similar rhythmic patterns. The third and fourth staves show a change in the key signature to two flats (B-flat and E-flat), with the melody continuing to the end of the piece, marked with a double bar line and a fermata.

24.3. Güftesi

Birinci Selâm

I.

آنجا که شه نشیند و آن وقت مرتضا
تا دست شاه بخشد پایان زر و عطا
بر خوان جسم کاسه نهد دل نصیب ما
مر مرده را سعادت و بیمار را دوا
هم بانوا شود ز طرب چنگل دوتا
جان خود خراب و مست در آن محو و آن فنا
قاضی عقل مست در آن مسند قضا
کین فتنه عظیم در اسلام شد چرا
کین دم قیامتت روا کو و ناروا
با ذوالفقار و گفت مران شاه را ثنا
کرده نثار گوهر و مرجان جانها
صف صف نشسته در هوشش بر در سرا
بس نعرهای عشق بر آید که مرحبا
سینای سینه اش بنگنجیدم در سما
نی ناز بر قرار و نه خاک و نم هوا
گه آب خود هوا شد از بهر این ولا
آتش شده ز عشق هوا هم درین فضا
از بهر عشق شاه نه از لهو چون شما
تا وا رهد ز آب و گلت صفوت صفا
وان نیست جز وصال تو با قلزم ضیا
ابلیس وار سنگ خوری از کف خدا
این سنتیست رفته در اسرار کبریا
یک سجده ای با مرحق از صدق بی ریا
کعبه بگردد آن سو بهر دل ترا

"هر روز با ممداد سلام علیکما
دل ایستاد پیشش، بسته دودست خویش
جان مست کاس و تا ابدالدهر گه گهی
"تازان نصیب بخشد دست مسیح عشق
برگ تمام یابد از او باغ عشرتی
در رقص گشته تن ز نواهای تن بتن
زندان شده بهشت زنای و زنوش عشق
سوی مدرس خرد آیند در سؤال
مفتی عقل کل بفتوی دهد جواب
در عید گاه وصل بر آمد خطیب عشق
از بحر لا مکان همه جانهای گوهری
خاضان خاص و پردگیان سرای عشق
چون از شکاف پرده بریشان نظر کند
می خواست سینه اش که سنائی دهد بچرخ
هر چار عنصرند درین جوش همچو دیک
گه خاک در لباس گیا رفت از هوس
از راه روغن اس شده آب آتشی
ارکان بخانه خانه بگشته چو بیندقی
ای بیخبر برو که ترا آب روشنیست
زیرا که طالب صفت صفوتست آب
ز آدم اگر بگردی او بی خدای نیست
آری خدای نیست و لیکن خدای را
چون پیش آدم از دل و جان و بدن کنی
هر سو که تو بگردی از قبله بعد از آن

مجموع چون نباشم در راه ، پس زمن
 دیوارهای خانه چو مجموع شد بنظم
 مجموعه چون شوند رفیقان با وفا
 آنگاه اهل خانه درو جمع شد دلا
 چون کیسه جمع نبود باشد دریده درز
 پس سیم جمع چون شود از وی یکی بیا
 مجموع چون شوم چو بتبریز شد مقیم
 شمس الحقی که او شد سر جمع هر علا

Mevlânâ, DK., s. 123, gz. no: 202

Her rûz-i bâmdâd selâmün ‘aleykümâ

(Yâr hey sultân-ı men hey hey hünkâr-i men)

Âncâ ki şeh neşined ü ân vakt-i Mürtezâ

(Yâr hey sultân-ı men hey hey hünkâr-i men)

Tâzân nasîb bahşed dest-i mesîh-i ‘aşk

(Yâr hey sultân-ı men hey hey hünkâr-i men)

Mer mürde râ sa‘âdet ü bîmârrâ devâ

(Yâr hey sultân-ı men hey hey hünkâr-i men)

MEF' Û LÜ FÂ İ LÂ TÛ ME FÂ İ LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzârî')

(“Her gün, sabah çağı o pâdişâhla, o Tanrı rızâsı kazanmış erin sırrı; oraya oturdu mu esenlik ikinize de” derim. Gönül tapısında oturmuş da sonunda pâdişâh el açsın, altınlar versin, bağışlarda bulunsun diye ellerini bağlamış. Can, şarab kadehini çekmiş, sarhoş olmuş, kıyâmete dek kendisinden geçmiş; gönülse bâzı bâzı beden sofrasına, bizim nasibimizi koymada; *Aşk Mesîhi’nin eli, o nasibten sunsun da her ölüye kutluluk, her hastaya sağlık versin*; O nasible işret bahçesi yapraklansın, yeşerip tamamiyle bezensin, gelişsin, iki büklüm olmuş çenkceğiz, “nağmelere kavuşsun” demede. Beden, ten tenen seslerinden oyuna koyulmuş, cansa zaten yokluk âlemine dalmış, harâb olmuş, yerlere serilmiş. Aşkın ney sesinden, tatlı şarabından zindan, cennet kesilmiş, akıl kadısı bile o hüküm verme mesnedinde sarhoş olmuş gitmiş. Akıl müderrisine, “Müslümanlıkta beliren bu pek büyük fitne neden oldu?” Diye sormaya gelirler. Aklı Küll müftüsü fetvâ vererek cevap verir de der ki: “İster reva gör, ister görme, bu an kıyâmet anı; kıyâmet koptu, kıyâmet.” Saraf olan canların hepsi de mekânsızlık denizinden inci gibi, mercan gibi canları kıyıya saçıyorlar. Aşk hatibi vuslat, bayram yerine Zülfekar’la çıkageldi de o pâdişâhı övmeye başladı. Hasların hasları, aşk sarayındaki perdecilerle, onu görmek hevesine düştüler de sarayın kapısında saf saf oturdular. Perdenin kenarından onlara bir baksa, merhaba diye nice aşk nâraları duyulur. Göğsü, gökyüzüne bir nûr

salmak, bir ışık vermek istemişti, fakat Tûrusînâ'ya benzeyen göğsü, göklere bile sığmadı ki. Şu coşup kaynamada, dört unsur da tencereye benziyor; ne ateşte bir karar var, ne toprakta; ne suda bir sükûn var, ne havada. Gâh toprak, hevese düşer de yeşillik elbiselerine bürünür; gâh su, bu sevgiyle hava olur, yücelere açar. Su, kızıl boyalara boyanır, âdeta ateş kesilir; ateş de aşkla şu boşlukta hava olur gider. Dört direk, dört unsur, satranç taşı gibi hâne hâne yürür gider; fakat bu, o pâdişâhın aşkı iledir, sizinki gibi oyun olsun diye değil. A hiçbir şeyden haberi olmayan, yürü, apaydın suya ulaş da o arılık, o aydınlık, seni bulanıklıktan, tozdan topraktan kurtarsın, arıtsın. Çünkü su, temizliği, arılığı arar; bu temizlik de ışık denizine kavuşmanla olur ancak. Tanrı'dan ayrı olmayan insandan yüz çevirdin mi, Şeytan gibi Tanrı elinden taş topaç yersin. Evet, insan Tanrı değildir ama Tanrı'nın olagelmış bir âdetidir bu, ululuk sırlarını insanda belirtmiştir o. İnsanın önünde canla, gönülle, bedenle, Tanrı emrine uyup gösteriş olarak değil de gerçekten bir secde ettin mi, Bundan böyle kıbleden yüz çevirirsin, ne yana dönersen orası gönlüne Kâ'be olur. Yolda bir türlü kendimi toplayamıyorum; artık vefâlı yol arkadaşlarım, benim yüzümden nasıl derlenip toplanırlar. A gönül, evin duvarları, taşların birbiri üstüne dizilmesiyle yüceldi; evdekiler ondan sonra o evde toplandılar. Fakat ben nasıl derlenip toplanabilirim ki her yücelik topluluğunun başı olan Tanrı Şems'i Tebriz'de oturdu, yerleşti, kaldı.)³⁴⁴

II.

"	که دریابد دل خون خوار ما را	"	خبر کن ای ستاره یار ما را
"	که تاشربت دهد بیمار ما را	"	خبر کن آن طیب عاشقان را
	که تارونق دهد بازار ما را		بگو شکر فروش شکرین را
	نه دشمن بشنود اسرار ما را		اگر درسر بگردانی دل خود
	که دشمن می پرسد کار ما را		پس اندر عشق دشمن کام گردم
	بسوزان جان دشمن دار ما را		اگر چه دشمن ماجان ندارد
	بیار و بشکفان گلزار ما را		اگر گل برسرستت تا نشویی

بیا ای شمس تبریزی نیر

بدان رخ نور ده دیدار مارا

Mevlânâ, *DK.*, s. 88, gz. no: 104

Haber kün ey sitâre yâr-i mârâ

Ki deryâ bed dil-i hûnhâr-i mârâ

Haber kün ân tabîb-i 'âşıkân râ

Ki tâ şerbet dihed bîmâr-i mârâ

ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛN FE Û LÛN (Bahr-i hezec-i müseddés-i mahzûf)

³⁴⁴ Mevlânâ, *DKT.*, c. II, s. 283-284, gz. no. IV.

(*Haber ver a yıldız haber ver de sevgilimiz, kanlar için gönlümüzü bulsun bizim. Haber ver o âşıklar hâkimine de hastamıza şerbet sunsun.* Söyle o şeker gibi şeker satana, pazarımızı tatlılaştırısın bizim. Gönlünü gizlerse düşman sırlarımızı duymaz bizim. Aşkta, düşmanın dileğine uydum âdeta; çünkü ne isteyiz, sormuyor düşman. Gerçi düşmanımızın canı yok ama gene de bize düşman olanın yak, yandır canını. Yıkamak için başını kile ısladıysan yıkamadan gel, önce bizim gül bahçemizi aç da sonra yıka başını. A apaydın Tebriz’li Şems, gel de yüzünle ışıklandır yüzümüzü.)³⁴⁵

III.

بی سر و سامانی عشقش بود سامان ما
 هم امیر مجلس و هم ساقی گردان ما
 گشته در مستی جان هم سهل و هم آسان ما
 کندر آنجا گم شود جان و دل حیران ما
 تا ابد های ابد خود این سر و پایان ما
 تیره باشد پیش لطف چشمه حیوان ما
 پیش چشم مست مخمور خوش جانان ما
 ناگهان گیرد گلوی عقل آدم سان ما
 پس زجان عقل بگشاید رگ شیران ما
 تار هاند روح را از دام و از دستان ما
 آن قباد و سنجر و اسکندر و خاقان ما
 تا ببیند حال اولیان و آخرینان ما

" درد شمس الدین بود سرمایه درمان ما
 " آن خیال جان فزای بخت ساز بی نظیر
 در رخ جان بخش او بخشیدن جان هر زمان
 صدهزاران همچو ما در حسن او حیران شود
 خوش خوش اندر بحر بی پایان او غوطی خورد
 شکر ایزد را که جمله چشمه حیوانها
 شرم آرد جان و دل تا سجده آرد هوشیار
 دیو گیرد عشق را از غصه هم این عقل را
 پس بر آرد نیش خونی کز سرش خون می چکد
 در دهان عقل ریزد خون او را بردوام
 تا بشاید خدمت مخدوم جانها شمس دین
 تا ز خاک پوش بگشاید دو چشم سر بقیب

شکر آنرا سوی تبریز معظم رو نهد
 کز زمینش می بروید نرگس و ریحان ما

Mevlânâ, DK., s. 105, gz. no: 150

(Âh) Dêrd-i Şemseddîn büved sermâye-i dermân-ı mâ

Bî-ser ü sâ mânî ‘aşkaş büved sâ mân-i mâ

(Âh) Ân hayâl-i cân fezâ-yi baht-i sâz bî-nazır

Hem emîr-i meclis ü hem sâki-i gerdân-ı mâ

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel)

³⁴⁵ Mevlânâ, DKT., c. VI, s. 105, gz. no. II.

(*Dermânımızın sermâyesi, Şemseddîn'in derdidir; varımız, yoğumuz, onun aşkıyla vardan-yok olmamızdır. Onun eşi-örneği olmayan, bahtımızı arttıran, canımıza canlar katan hayâli, meclisimizin hem beyidir, hem de kadeh sunan sâkisi.* Can, sarhoş olup kendinden geçince onun canlar bağışlayan yüzüne karşı her solukta can vermek, pek kolaydır bizce. Kapısında, şaşırıp kalan canımız da yiter, gider, gönlümüz de; fakat orada bizim gibi onun güzelliğine karşı yüzbinlerce şaşırıp kalmış var. Ucu bucağı olmayan denizinde dalgalar yutmak, güzel güzel yüzmek, dünyalar boyunca hem ilk işimizdir bizim, hem son işimiz. Tanrı'ya şükürler olsun ki bütün âb-ı hayât kaynakları, bizim âb-ı hayât kaynağımızın lûtfuna, arılığına karşı bulanmış, gitmiştir. Sevgilimizin sarhoş, mahmur gözlerine karşı, kendinden geçmeyen biri olur da akli başında olduğu halde secdeye kapanırsa, can da utanır bu hâlden, gönül de. İnsan, derdinden aşkı da şeytan sayar, akli da. Fakat aşk, ansızın bizim adama benzer aklımızın boğazına sarılıverir de. Onu, hacamatçıya götürür; o da başından kan alır onun; sonra da aklın canının şah damarlarını açar. Birteviye aklın ağzına canın kanını döker; böylece de rûhu, bizim tuzağımızdan, masalımızdan kurtarmak ister. Canın, kapısında hizmetçi olduğu Şemseddîn'e, o Kubâd'ımıza, Sencer'imize, İskender'imize, Hâkân'ımıza lâayık olsun der. Önceki hâllerimizi de, sonraki hâllerimizi de görsün diye onun ayağının toprağını iki can gözüne de sürme gibi çeker de gizli şeyleri gören gözler açılır. Şükürler olsun ki sonra da toprağından nerkislerimizin, fesleğenlerimizin açılıp durduğu Tebriz'e çevirir yüzünü, yollar onu oraya.)³⁴⁶

IV.

ای جان و جهان، جان و جهان باقی نیست
جز عشق قدیم، شاهد و ساقی نیست
بر کعبه نیستی طوافی دارد
عاشق چو ز کعبه است، آفاقی نیست
Şefik Can, a.g.e., rb. no: 406

(Âh) Ey cân ü cihân, cân ü cihân bâkî nîst

Cüz 'aşk-ı kadîm, şâhed ü sâkî nîst

Ber ka'be-i nîstî tavâf dâred

'Âşık çü zi ka'beest ü âfâkî nîst

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4), (İlk mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb6), (Son üç mısra)

³⁴⁶ Mevlânâ, DKT., c. VII, s. 621, gz. no. XXXV.

(Ey can, ey cihân, her şey gelip geçicidir. Kadîm olan aşkdan başka ne güzel vardır, ne de sâkî. Âşık yokluk kâbesini tavaf etmektedir. Aslında âşık, yokluk kâbesine mensubdur, kendisi Kâbe'den başka yerden değildir.)

IV.T. Hey hey ra'nâ-yı men, hey hey zibâ-yı men, cân-ı men canân-ı men, hey hey makbûl-i men.

İkinci Selâm

V.

" بی دل شده ام بهر دل تو
صرفه چه کنم در معدن تو
شد جمله جهان سبز از دم تو
شد عقل و خرد دیوانه تو
مرغان فلک پر بسته تو
هاروت هنر ماروت ادب
کردن بکشید جان همچو شتر
حل گشت ز تو هر مشکل جان
بنویس برات این مزد مرا
از روز بهست اکنون شب ما
تا شب شتران هموار روند
در منزل خود آزاد شوند
خامش کن و خود در یکدمه ای
خامش نکنند این قایل تو

Mevlânâ, DK., s. 843, gz. no: 2252

(Âh) Bî-dil şüdeem behr-i dil-i tü

Sâkin şüdeem der menzil-i tü

(Âh) Kerden be-keşed cân hem çü şütür

Tâ zinde şevem ez Bismil-i tü

MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez)

(*Gönlüne tutuldum âşık oldum; konuştuğun yerde yurt edindim, kalakaldım.* Mâdenindeyken elde etmeyi ne diye isteyeyim? Gelirim senden iken, altını ne yapayım? Soluğunla bütün dünya yeşerdi. Senden istîdat elde eden her şey, gönüle de kible kesildi, cana da. Akıl da deli dîvâne oldu, fikir de; sana tapan, bilgiden de geçti, kulluktan da. Gökteki kuşların, senin yüzünden kanatları bağlı. Her akıllı can senin yüzünden akılsız. Hüner Harût'u da, edeb Mârût'u da, senin Bâbü'l kuyunda baş aşağı asıla kalmış. *Boğazlayasın da dirileyim diye can, deve gibi baş vermede, boyun uzatmada.* Canın her müşkili seninle çözüldü; dünyada senin müşkilin olarak bir ben kaldım. Alacağım ücret için bir berat yaz da senin vergi memurundan paramı alayım. Dolunaya benzeyen yüzünün ışığıyla gecemiz gündüzden iyi şimdi. Geceleyin develer senin konuştuğun yere senin mahmeline dek rahvan yürürler. Konağında, senin zâliminden de hür olurlar, adâlet issından da. Sus; fakat seni söyleten bir soluk bile susturmuyor seni.)³⁴⁷

Üçüncü Selâm

VI.

عاشقی گر زین سرو گر زان سرست
عاقبت مارا بدان سو رهبرست
علت عاشق ز علتها جداست
عشق اصطرلاب اسرار خداست

‘Âşıkî ger z’în ser ü ger z’ân serest (belî yâr-î men)

‘Âkıbet mârâ bedân sû rehberest (belî yâr-î men)

‘İllet-i ‘âşık zi ‘illethâ cüdâst (belî yâr-î men)

‘Aşk, isturlâb-i esrâr-i Hudâst (belî yâr-î men)³⁴⁸

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Âşıklık, ister o cihetten “baştan” olsun, ister bu cihetten “baştan”³⁴⁹. Âkıbet bizim için o tarafa kılavuzdur. Âşığın hastalığı bütün hastalıklardan ayırdır. Aşk, Tanrı sırlarının usturlâbıdır.)³⁵⁰

³⁴⁷ Mevlânâ, *DKT.*, c. VII, s. 554, gz. no. LXIII.

³⁴⁸ Mevlânâ, *MM.*, c. I., s. 111, b.no. 111-110.

³⁴⁹ “.” içerisindeki ifadeler tarafımızdan kullanılmıştır.

VII.

(Âh) Ey ki hezâr âferin (dost dost) bu nice sultân olur

(Âh) Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur

(Yâr hüsrev ü hâkân olur)

(Âh) Her ki bugün Veled'e (dost) inanuben yüz süre

(Âh) Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur

(Yâr bây ise sultân olur)³⁵¹

VIII.

" از اول امروز چو آشفته و مستیم
آن ساقی بدمست که امروز در آمد
آن باده که دادی تو و این عقل که ما راست
امروز سر زلف تو مستانه گرفتیم
رندان خرابات بخوردند و برفتند
وقتست که خوبان همه در رقص در آیند
يك لحظه بلانوش ره عشق قدیمیم
از گفت بلی صبر نداریم از یرا
بالا همه باغ آمد و پستی همگی گنج
خاموش که تا هستی او کرد تجلی
تو دست بنه بررگ ما خواجه حکیم
هر چند پرستیدن بت مایه کفرست

آشفته بگویم که آشفته شدستیم
صدعذر بگفتیم و ز آن مست نرستیم
معذور همی دار اگر جام شکستیم
صد بار گشادیمش و صد بار بیستیم
ماییم که جاوید بخوردیم و نشستیم
انگشت زنان گشته که از پرده بجستیم
يك لحظه بلی گوی مناجات الستیم
بسرشته و بر رسته سقراق الستیم
ما بوالعجبانیم نه بالا و نه پستیم
هستیم بدان سان که ندانیم که هستیم
کز دست شدستیم پیدین تازچه دستیم
ما کافر عشقیم گرین بت نه پرستیم

جز قصه شمس حق تبریز مگویند

از ماه مگویند که خورشید پرستیم

Mevlânâ, DK., s. 567, gz. no: 1477

³⁵⁰ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. I, s. 9, b.no. 111-110.

³⁵¹ Bkz. s. 71.

Ez evvel ü imrûz çü âşüfte vü mestîm

Âşüfte be-gûyîm ki âşüfte şüdestîm

(Âh) Yek lahza belâ nûş-i reh-i 'aşk-ı kadîmîm

(Âh) Yek lahza belî gûy-i münâcât-ı elestîm

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül)

(Bugün seher çağından beri darmadağanız, sarhoşuz; mâdemki darmadağan olmuşuz, darmadağan sözler söyleyelim. O kör-küttük sarhoş sâkî, bugün girdi içeriye; yüzlerce özür getirdik, fakat o sarhoştan kurtulamadık, gitti. O şarabı sen sundun. Şu akıl da bizim aklımız ya hani; eh artık hoşgör kadehi kırarsak. Bugün saçının ucunu sarhoşça bir tuttuk; yüz kere çözdük, açtık, yüz kere ördük, durduk. Meyhâne rindleri içtiler, sızdılar; biziz ki içtikçe içtik; fakat oturduk, kaldık, sızmadık. Perdeden çıktık, gittik; güzellerin hepsinin de parmaklarını şıkırdatarak oyuna koyulmalarının tam çağı. *Bir soluk, önüne ön olmayan aşkın belâsını içmedeyiz; bir soluk Elest münâcâtına belî (evet)*³⁵² demedeyiz. Yukarısı tamamiyle bağ-bahçe olmuş, aşağısı baştan başa define kesilmiş; bizse ne şaşılacak kişileriz ki ne yukardanız, ne aşağıdan. Sus; onun varlığı bir vurdu mu öylesine bir var oluruz ki var mıyız, biz de bilmeyiz. A bilgin hekim, nabzımıza bir el at; elden çıkmışız, hangi elin yüzünden ama, bunu bir gör. Puta tapmak, kâfirliğin temelidir ama bu puta tapmazsak aşk kâfiriyiz biz. Tebriz'li Tanrı Şems'inden başkasından bahsetmeyin; Ay'dan söz etmeyin bize, güneşe tapanlarız biz.)³⁵³

IX. " باز رسیدیم ز میخانه مست
" جمله مستان خوش ورقصان شدند
دست ز نیدای صنمان دست دست
ماهی و دریا همه مستی کنند
چونک سر زلف تو افتاده شست
زیر و زبر گشت خرابات ما
خنب نگون گشت و قرابه شکست
پیر خرابات چو آن شور دید
بر سر بام آمد و از بام جست
جوش بر آورد یکی می کزو
هست شود نیست شود نیست هست
شیشه چو بشکست و بهر سوی ریخت
چند کف پای حریفان که خست
آنکه سر از پای نداند کجاست
مست فتادست بکوی الست

باده پرستان همه در عشرتند

تنتن تنتن شنو ای تن پرست

Mevlânâ, DK., s. 231-232; gz. no: 516

³⁵² () içerisindeki bu kelime tarafımızdan kullanılmıştır.

³⁵³ Mevlânâ, DKT., c. VII, s. 26, gz.no. XXXII.

Bâz resîdîm zi meyhâne mest
Bâz rehîdîm zi bâlâ vü pest
Cümle-i mestân hoş ü raksân şü dend
Dest zenîd ey sanemân dest dest

MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviy-yi mavkûf)

(Gene sarhoş bir halde meyhâneye ulaştık; gene yüceden de kurtulduk, aşağıdan da. Bütün sarhoşlar güzel, hepsi de oyuna dalmış; a güzeller, el çırpın, el çırpın. Saçın, olta saldı mı, deniz de sarhoş olur, denizdeki bütün balıklar da. Meyhânem alt üst oldu benim; küp başaşağı geldi, surâhi kırıldı, döküldü. Meyhâne pîri, bu coşkunluğu görünce dama çıktı, damdan atladı. Bir şarabtan esridi ki o şarab, varı yok eder, yoku var. Şişeyi kırdı, her yana saçtı parçalarını, nice iş erlerinin ayaklarını yaraladı. Başını ayağından fark eden nerede? Sarhoş olmuş, Elest mahallesinde yıkıla kalmış. Şaraba tapanların hepsi de işrette, neş'e âleminde; a tenine tapan, "ten teniten" sesini duy.)³⁵⁴

X.

"آنخواجه خوش لقاچه دارد
او عشوه دهد از تو مشنو
نقدش بر کش بین که چندست
گر دست و ترازوی نداری
اندر سخنش کشان و بو گیر
شاد آنکه بجست جان خود را
در خویش ز اولیا چه پسند
گفتم بقلندری که بنگر
گفتا که فراغتیت مارا
مستم ز خدا و سخت مستم
بازار مرا بها چه دارد
رختش بطلب که تا چه دارد
در نقد دگر دغا چه دارد
تا بر کشی کز صفا چه دارد
کز بوی می بقا چه دارد
کز حالت مرتضا چه دارد
وز لذت انبیا چه دارد
کان چرخ که شد دو تا چه دارد
کو خود چه کس است یا چه دارد
سبحان الله خدا چه دارد
"از رحمت شمس دین تبریز
هر سینه جدا جدا چه دارد"

Mevlânâ, DK., s. 696, gz. no: 701

³⁵⁴ Mevlânâ, DKT., c. V, s. 35, gz.no. XXIX.

Ân hâce-i hoş-likâ çi dâred
Bâzâr-i merâ behâ çi dâred
Ez rahmet-i Şemsüdîn-i Tebrîz
Her sîne cüdâ cüdâ çi dâred

MEF' Û LÜ NE FÂ İ LÜN FE Û LÜN (Hezec ahreb müseddes)

(*O güzel yüzlü tâcirin nesi var; pazarımızda pahası ne kadar mallarının? O işveler satar, dinleme sen; malını mülkünü iste; bakalım nesi var? Peşin parasını al, bakalım ne kadardır? Geri kalan parasından hırsıza ne var, ne yok? Temizliğe, hoşluğa dâir nesi var; çekmek için elin, terâzin yoksa onu söze getir de ölümsüzlük şarabına dâir nesi var; bir koku al bakalım. Ne mutlu o kişiye ki Tanrı rızâsını kazanmaya yarar, “nesi var nesi yok?” Diye canını arar, aktarır; Kendisinde, erenlerden ne var; peygamberlerin tattıkları lezzetlerden hangilerine sahiptir; bunu araştırır, durur. Bir kalendere, bir bak bakalım dedim; “şu gök kubbe, iki büklüm olmuş; nesi var acaba?” Dedi ki: “O kimin nesidir, yahut nesi vardır, nesi yoktur; bunlara aldırış bile etmeyiz biz.” Sarhoşum, hem de kör kütük sarhoş; sübhânallah; Tanrı'nın nesi var? *Tebrizli Şemseddîn'in rahmeti yüzünden, her gönülde, ayrı ayrı neler vardır, neler.*)³⁵⁵*

X.T. Âh Hey hey hey hey yâr-i men, dost dost dost dost mîr-i men, âh pîr-i men destgîr-i men

XI.

یارب ز گناه زشتی خود منفعلم
از قول بد و فعل بدی خود خجیلیم
فیضی بدلم ز عالم قدسی بریز
تامحو شود خیال باطل ز دلم

³⁵⁵ Mevlânâ, DKT., c. V, s. 264, gz.no. LX.

Yâ Rab zi günâh zişt hod münfa‘ilem (hey hey yâr yâr-i men)
Ez kavî-i bed ü fi‘l bedî’ hod hacîlem (hey hey yâr yâr-i men)
Feyzî be-dilem zi ‘âlem-i kuds be-rîz (hey hey yâr yâr-i men)
Tâ mahv şevd hayâl-i bâtil zi dilem (hey hey yâr yâr-i men)

MEF’ Û LÛ ME FÂ Î LÛN ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb3)(1., 3. ve 4. mısralar)

MEF’ Û LÛ ME FÂ Î LÛ ME FÂ Î LÛ FE ÛL (Ahreb1)(2.mısra)

(Tanrım! Suçlarımdan pişmânım, kötü konuşmalarımdan ve davranışlarımdan benzersiz şekilde utandım. Kadri yüksek olan kutsal âlemden benim gönlüme (öyle) bir feyz dök ki gönlümden bâtil hayâl yok olsun.)³⁵⁶

Dördüncü Selâm

XII.

(Âh) Sultân-ı menî sultân-ı menî

V’ender dil ü can imân-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî.³⁵⁷

³⁵⁶ Bu rubâî Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde bulunamamıştır.

³⁵⁷ Bkz. s. 69-70.

24.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}$$

$$B(e_2+f_2)^{2.m}+B.T(g_2+h_2)^{söz}$$

$$C(i_2+j_2)^{3.m}+A.T(c_2+d_2)^{söz}$$

$$B(e_2+f_2)^{4.m}+B.T(g_2+h_2)^{söz}$$

II.

$$D(k_2+l_2)^{1.m}$$

$$E(m_2+n_2)^{2.m}$$

$$F(o_2+p_2)^{3.m}$$

$$E(m_2+n_2)^{4.m}$$

III.

$$G(r_2+s_2)^{1.m}$$

$$H(t_2+u_2)^{2.m}$$

$$G(r_2+s_2)^{3.m}$$

$$H(t_2+u_2)^{4.m}$$

IV.

$$I(v_2+y_1)^{1.m}$$

$$J(z_2+aa_1)^{2.m}$$

$$I(v_2+y_1)^{3.m}$$

$$K(z'_2+ab_1)^{4.m}+IV.T\{(ac_2+ad_2)+(ae_2+af_2)\}^{söz}$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m} + \mathbf{V.T} \{(e_2+f_2)+(g_2+h_2+i_2)\}^{saz}$$

Üçüncü Selâm

VI.

$$A(a^{1.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$B(a^{2.m}_{1,5}+c^t_{1/2})$$

$$C(d^{3.m}_{1,5}+b^t_{1/2})$$

$$D(a^{4.m}_{1,5}+e^{t_{10/8}})+\mathbf{VI.T} \{(f_2+g_2)+(h_2+i_2)+(j_2+k_2)\}^{saz}$$

VII.

$$E\{(l^t_1+m_2)+(n^t_1+o_2)\}^{1.m}$$

$$F(p_3+r_3+s_3)^{2.m}$$

$$E\{(l^t_1+m_2)+(n^t_1+o_2)\}^{3.m}$$

$$F(p_3+r_3+s_3)^{4.m} + \mathbf{VII.T} \{(t_2+u_2)+(t_2+v_2)+(y_2+z_2)+(aa_2+ab_2)\}^{saz}$$

VIII.

$$G(ac_2+ad_2)^{1.m}$$

$$H(ae_2+af_2)^{2.m}$$

$$H'(ae_2+af_2)^{2.m}$$

$$I(ag_2+ah_2)^{3.m}$$

$$I'(ag_2+ah_2)^{3.m}$$

$$H(ae_2+af_2)^{4.m}$$

$$H''(ae_2+af_2)^{4.m} + \mathbf{VIII.T} \{(a_{12}+a_{j_2})+(a_{12}+a_{k_2})+(a_{12}+a_{m_2})+(a_{n_2}+a_{o_2})\}^{saz}$$

IX.

$$J(ap_{1,5}+ar_{1,5})^{1.m}$$

$$K(as_{1,5}+at_{1,5})^{2.m}$$

$$L(au_{1,5}+av_{1,5})^{3.m}$$

$$M(ay_{1,5}+az_{1,5})^{4.m} + \mathbf{IX.T} \{(ba_3+bb_3)+(bc_2+bd_{2,5})\}^{saz}$$

X.

$$N(be_{1,5}+bf_{1,5})^{1.m}$$

$$O(bg_{1,5}+bh_{1,5})^{2.m}$$

$$P(bi_{1,5}+bj_{1,5})^{3.m}$$

$$R(bk_{1,5}+bl_{1,5})^{4.m} + \mathbf{X.T} \{(bm_2+bn_2)+(bo_2+bn_2)+(bp_2+br_{1,5})\}^{söz}$$

XI.

$$S(bs_{2,5}+bt_2)^{1.m} + \mathbf{S.T}(bu_2+bv_{1,5})^{söz}$$

$$T(by_{2,5}+bz_2)^{2.m} + \mathbf{T.T}(ca_2+cb_{1,5})^{söz}$$

$$S(bs_{2,5}+bt_2)^{3.m} + \mathbf{S.T}(bu_2+bv_{1,5})_{söz}$$

$$T(by_{2,5}+bz_2)^{4.m} + \mathbf{T.T}(ca_2+cb_2)^{söz}$$

Dördüncü Selâm**XII.**

$$A(a_2+b_2)^{1.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_2)^{3.m}$$

$$B(c_2+d_2)^{4.m}$$

24.5. Makam Analizi

Acemaşîran âyini “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfına dahildir.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **çargâhta çargâh**li seyrederek, **güçlü acem perdesinde** yarım karar yapar. Birinci mısraya ait sözlü terennüm kısmı, genişlemiş bölge olan **acemde çargâh dörtlüsünü** gösterip, **acem perdesinde** kalır. İkinci mısra **çargâhta çargâh**li seyredip, **kürdî perdesinde çargâh**li ve **yerinde kürdî** asma kalırlar yaparak **dügâh perdesinde** karar verir. İkinci mısraya ait sözlü terennüm kısmı **acemaşîran perdesinde çargâh**li karar eder. Üçüncü mısra **çargâhta hicaz**li seyrederek, **güçlü acem perdesinde** yarım karar yapar. Bu mısran terennümü ile birinci mısran terennümünün bestesi aynıdır. Dördüncü mısran da terennümleri dahil, ikinci mısra ile bestesi aynıdır.
- II. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nim hicaz yedenli nevâ perdesinde bûselikli** asma kalış yaptıktan sonra, **acem perdesini** gösterir. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **çargâhta çargâh**li ve **dügâhta kürdî** asma kalırlar yaparak, **acemaşîranda çargâh**li karar verirler. Üçüncü mısra **gerdâniye perdesi** civarında gezinip, **nim hicaz yedenli nevâ perdesinde bûselikli** ve **çargâhta çargâh**li asma kalırlardan sonra **acem perdesine** gelir.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Birinci ve üçüncü mısralar, **çargâhta hicaz geçkisi** yaparak, **acem perdesinde** kalırlar. İkinci ve dördüncü mısralar ise, **çargâhta çargâh**li ve **acemaşîranda çargâh**li asma kalırlar yaparak, **acemaşîran perdesinde** karar verirler.
- IV. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ile üçüncü mısraların besteleri aynıdır. Bu mısralar, **dügâhta sabâ çeşnisi** gösterip, **çargâhta çargâh**li asma kalıştan sonra **acem perdesinde** kalırlar. İkinci mısra, **dügâhta kürdî** asma kalış yapar. Dördüncü mısra ise, **çargâhta çargâh**, **acemaşîranda çargâh** asma kalırlarından sonra **dügâh perdesi** civarında gezinir. IV.T. Bu bölüm sözlü bir terennümdür. **Acemaşîranda çargâh**li asma kalıştan sonra, **yerinde sabâ makamı** dizisini gösterip, yine **acemaşîran perdesinde çargâh**li karar verir.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ile üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **acemde bûselikli** asma kalış yaparak, **çargâhta çargâh**li yarım karar eder. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda hicaz** ve **çargâhta nikrîz geçkileri**, **dügâhta kürdî** asma kalırları yaparak, **acemaşîranda çargâh**li tam karar verir. V.T. Bu bölüm, bir saz terennümdür. Bu bölümde sırasıyla, **çargâhta**

çargâh, düğâhta bûselik, acemaşîranda ve acemde çargâh, düğâhta kürdî ve tekrar **acemaşîranda çargâh**lı kalışlar görülür.

Üçüncü Selâm

- VI. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **çargâhta çargâh**lı asma kalışlar yaparak, **gerdâniye perdesini** gösterip, güçlü **acem perdesi** civarında gezinir. İkinci mısra, birinci mısra ile genelde aynı besteye sahip olup, farklı olarak **düğâhta kürdî**li asma kalış yapar. Üçüncü mısra, daha çok **bûselikte kürdî**li seyredip, **gerdâniye perdesini** gösterir. Daha sonra, güçlü **acem perdesinde** gezinip, yine bu perdede yarım karar yapar. Dördüncü mısranın bestesi ikinci mısra ile genelde aynıdır. VI.T. Saz terennümü olan bu bölümde **sabâ makamına** geçki yapıldığı görülür. **Düğâhta sabâ çeşnileri** yaptıktan sonra, **acemaşîranda bûselikli** karar verir.
- VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, yine **sabâ çeşnileri** kullanırlar. **Acem perdesinde nikrîz dörtlüsünün** ilk üç sesinde gezindikten sonra, **nevâ perdesini** kullanarak **sabâ** etkisinden kurtulurlar. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. **Yerinde kürdî çeşnili** asma kalışlar yaparken, **rast perdesine** düşüldüğü görülür. Yine de, kararı **yerinde kürdî**li yaparlar. VII.T. Bu bölüm bir saz terennümüdür. **Rastta rastlı, yerinde karcıgar** ve **hüseynî dizileriyle mürekkeb gülizâr makamını** oluşturur.
- VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **düğâhta hüseyinî makam dizisiyle, hüseyinî perdesini** gösterir. İkinci mısra, tekrarıyla beraber **düğâhta hüseyinî çeşnisini** kullanmıştır. Üçüncü mısra, tekrarıyla birlikte, **düğâhta hicaz** ve **rastta nikrîz geçkileri** yapar. Dördüncü mısra ve tekrarının bestesi, ikinci mısra ile aynıdır. VIII.T. Bu saz terennümü bölümünde, inici bir **hüseynî makamı dizisi** kullanılarak, **gerdâniye perdesine** çıkmıştır.
- IX. Bu bölüm iki beyittir. İlk iki mısra, **nevâda bûselikli** asma kalışlar yapar. Üçüncü mısra, **nevâda kürdî** asma kalışları kullanır, dördüncü mısra **düğâhta kürdî** asma kalışları kullanır. IX.T. Bu saz terennümü bölümünde **düğâhta sabâ çeşnileri** görülür.
- X. Bu bölüm iki beyittir. İlk iki mısra, **çargâhta hicazlı** asma kalışlar yapar. Üçüncü mısra, **düğâhta kürdî**li, dördüncü mısra, **acemaşîranda çargâh**lı kalışlar yapar. X.T. Bu sözlü terennüm bölümünde yine **yerinde sabâlı çeşniler**, seyrettikten sonra, **acemaşîran perdesinde çargâh**lı karar ederken **hüseynîaşîran perdesini** yeden tutar.

XI. Bu bölüm bir rubâdır. Birinci ve üçüncü mısralar ve kendilerine ait sözlü terennümlerin besteleri aynıdır. Bu mısralar, **çargâhta çargâhlı** asma kalışlar yapıp, **acem perdesini** gösterirler. Terennümler ise, **acemde çargâhlı** asma kalışlar yaparlar. Yine yukarıda görülen durum gibi, ikinci ve dördüncü mısralar ve kendilerine ait sözlü terennümlerin besteleri aynıdır. Bu mısralar, **çargâhta çargâhlı** asma kalışlar yaparlar. Terennümler ise **acemaşîranda çargâhlı** tam karar verirler.

Dördüncü Selâm

XII. Bu bölüm iki beyittir. V. ile aynıdır.

24.6. Usûl Analizi

Acemaşîran âyîn-i şerîfinden önce, Neyzen Dede Salih'in muzaaf devr-i kebîr usûlündeki acemaşîran peşrevi çalınır.

Birinci Selâm: Düyek usûlündedir.

- I. MEF' Û LÜ FÂ İ LÂ TÛ ME FÂ Î LÜ FÂ İ LÜN (Bahr-i muzâri') vezninde iki beyittir. Her mısra ve her terennüm dört usûldür. Birinci mısramın bir ve üçüncü ölçüleri; ikinci mısramın üçüncü ölçüsü; üçüncü mısramın birinci ölçüsü ve dördüncü mısramın üçüncü ölçüsü 4/2'lik sofyana yapısındadır.
- II. ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Birinci ve üçüncü mısraların dört ölçüleri, 4/2'lik sofyana yapısındadır.
- III. FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Her tef'ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler ikilik, açık heceler dörtlük notlarla ölçülmüştür. Yalnız, mısraların ilk tef'ilelerinin son heceleri bir dörtlük not uzatılmıştır.
- IV. Bir rubâidir. İlk mısra MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 4), diğer mısralar ise MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜN ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb 6) veznindedir. Her mısra üç usûldür. Kapalı heceler ikilik, açık heceler dörtlük notlarla ölçülmüştür. Yalnız, mısraların üçüncü tef'ilelerinin "FÂ" heceleri ve yine tüm mısraların son heceleri, bir ikilik not uzatılmıştır. **IV.T.** Sekiz ölçülük bir sözlü terennümdür.

İkinci Selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÛS TEF' İ LE TÛN MÛS TEF' İ LE TÛN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. Mısralar, usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Usûlün sofyana kısmını, bir ve üçüncü mısralarda "âh" terennümleri, iki ve dördüncü mısralarda ise bir önceki mısramın son hecesinin tekrarları doldurmuştur. **V.T.** On ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü Selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Muzaaf devr-i kebîr usûlündedir.

- VI. FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Her mısra bir buçuk, ilk üç terennüm "1/2" usûldür. Son terennüm ise bir ölçülük aksak semâidir.

İkinci kısım: **VI.T.** Aksak semâi usûlünde oniki ölçülük bir saz terennümüdür.

Üçüncü kısım: Yürük semâî usûlündedir.

VII. MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserîh) vezninde iki beyittir. Bir ve üçüncü mısralar, terennümlerle yedi; iki ve dördüncü mısralar ise terennüm ve tekrarlar ile dokuz usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülürken, mısraların ikinci tef'ilelerinin bir sekizlik, dördüncü tef'ilelerinin bir ölçü + bir sekizlik not uzadığını görürüz. **VII.T.** Onaltı ölçülük bir saz terennümüdür.

VIII. MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Ū LÜN (Bahr-i hezec-i mekfül) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. **VIII.T.** Onaltı ölçülük bir saz terennümüdür.

IX. MÜF TE İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i serî matviy-i makvûf) vezninde iki beyittir. Mısralar üç usûldür. Her tef'ile bir ölçüye denk düşer. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır. **IX.T.** Onbuçuk ölçülük bir saz terennümüdür.

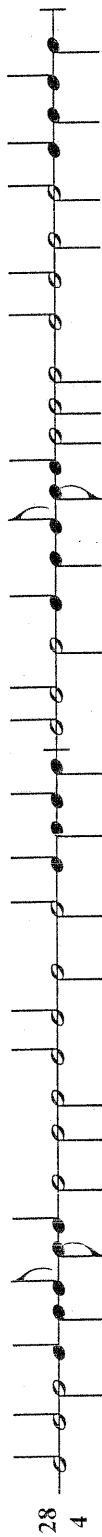
X. MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN FE Ū LÜN (Hezec ahreb müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar üç usûldür. İlk mısra, IX.T. ün son darbıyla başlar. Yine aynı mısraın son hecesi de, müteakib mısraın ilk ölçüsünden 2/4'lük bir not almıştır. Bu tür taşmalar iki, üç ve dördüncü mısralarda da görülür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri ise bir dörtlük not uzatılmıştır. **X.T.** Oniki ölçülük sözlü terennümüdür.

XI. Bir rubâîdir. Birinci, üçüncü ve dördüncü mısralar, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜN ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 3); dördüncü mısra, MEF' Ū LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ŪL (Ahreb 1) veznindedir. Her mısra dörtbuçuk, ilk üç mısraın terennümleri üçbuçuk, son mısraın terennümü ise dört usûldür. İlk mısraın ilk hecesi, X.T. e ait son ölçünün son darbında yer alır. Bu durum, diğer mısraların ilk hecelerinde de görülür. İki, üç ve dördüncü mısralar, kendilerinden önceki terennümlerden bir dörtlük not almışlardır. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Yalnız, dördüncü mısraın ikinci tef'ilesindeki "İ" hecesi bir dörtlük not değerindedir. Ayrıca, mısraların "ŪL" heceleri bir ölçü uzatılmıştır.

Dördüncü Selâm: İkinci selâmın aynısıdır. Fakat terennümü yoktur.

Son peşrev olarak Numan Ağa'nın düyek usûlündeki şevkefzâ peşrevi çalınır. Son yürük semâî de peşisıra icra edilir.

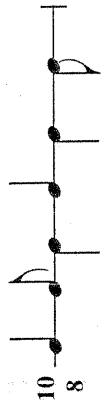
Üçüncü Selâm / Muzaaf Devr-i Kebîr

28
4

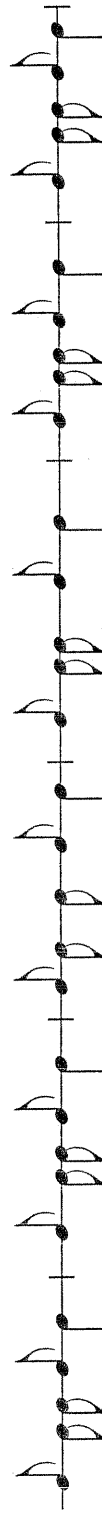
VI. 1.m FÂ. İ LÂ LÂ İ TÜN FÂ. İ LÂ TÜN FÂ. İ LÜN (BELİ YÂ Rİ- MEN)
 2.m FÂ. İ LÂ LÂ İ TÜN FÂ. İ LÂ TÜN FÂ. İ LÜN (BELİ YÂ Rİ- MEN AH)
 3.m FÂ. İ LÂ LÂ İ LÂ TÜN FÂ. İ LÂ TÜN FÂ. İ LÜN (BELİ YÂ Rİ- MEN)

4.m FÂ. İ LÂ LÂ İ TÜN FÂ. İ LÂ TÜN FÂ. İ LÜN (BE- Lİ- YÂ- Rİ- MEN)

10
8

Üçüncü Selâm / Yürük Semâî

6
8

VII. 1.3.m (AH) MÜF. TE. İ LÜN FÂ. İ LÜN (DOST- DOST) MÜF. TE. İ LÜN FÂ. İ LÜN
 (AH)
 2.4.m MÜF. TE. İ LÜN FÂ. İ LÜN (CÂ) NİM.) MÜF. TE. İ LÜN FÂ. İ LÜN (YAR)
 VIII. 1.3.m MEF. Ü LÜ ME. FÂ. İ LÜ ME. FÂ. İ LÜ LÜ FE. Ü LÜN
 2.4.m MEF. Ü LÜ ME. FÂ. İ LÜ ME. FÂ. İ LÜ LÜ FE. Ü LÜN (AH)
 IX. MÜF. TE. İ LÜN MÜF. TE. İ LÜN FÂ. İ LÜN
 X. 1.2.3.m MEF. Ü LÜ ME. FÂ. İ LÜN FE. Ü LÜN
 4.m MEF. Ü LÜ ME. FÂ. İ LÜN FE. Ü LÜN (AH)
 XI. 1.3.m MEF. Ü LÜ ME. FÂ. İ LÜ ME. FÂ. İ LÜ LÜ FE. Ü LÜN
 2.m MEF. Ü LÜ ME. FÂ. İ LÜ ME. FÂ. İ LÜ LÜ FE. Ü LÜN
 4.m MEF. Ü LÜ ME. FÂ. İ LÜ ME. FÂ. İ LÜ LÜ FE. Ü LÜN

25. NÜHÜFT MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

25.1. Eyyûbî Hüseyin Dede

Bestekârın ölüm tarihi bilinmediği gibi hayatı hakkında da yeterli bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda “Eyyûbî” nisbesiyle anıldığından İstanbul’un Eyüp semtinde doğduğu veya burada yaşadığı anlaşılmaktadır. Mevlevîyye tarikatına mensup olduğu ve Yenikapı Mevlevîhânesi’nin müdâvimleri arasında bulunduğu, eski kayıtlarda yer alan “Yenikapı Mevlevîhânesi çilekeşlerinden” ifadesinden anlaşılmaktadır.³⁵⁸

XIX. yüzyılın önemli âyîn bestekârları arasında gösterilen Hüseyin Dede’nin nühüft âyîn-i şerîfi, Yenikapı Mevlevîhânesi’nde oldukça sık bir şekilde okunmuştur. Dönemin Yenikapı Mevlevîhânesi kudümzenbaşısı olan Hâfız Ali Efendi, Hüseyin Dede’nin bu âyîninin yaygınlaşması için aynı makamda kendi âyînini neşretmemiştir.³⁵⁹

Zekâizâde Hâfız Ahmed Irsoy, kaynak göstermeden bu âyînin ilk defa 1859 yılında Yenikapı Mevlevîhânesi’nde okunduğunu belirtir.³⁶⁰

³⁵⁸ Nuri Özcan, *TDVİA*, c. XIII, s. 541.

³⁵⁹ Ergun, *a.g.e.*, c. II, s. 637.

³⁶⁰ Ahmed Irsoy, *a.g.e.*, XIV, s. 730.

25.2. Notası

NÜHÜFT PEŞREVİ

Muzaaf Devr-i Kebîr

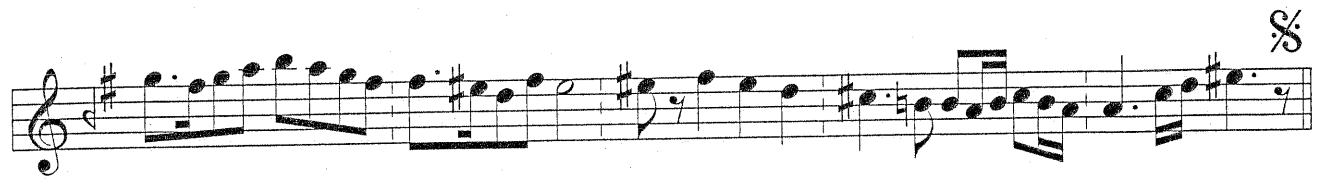
Tanbûrî Büyük Osman Bey

Birinci Hâne

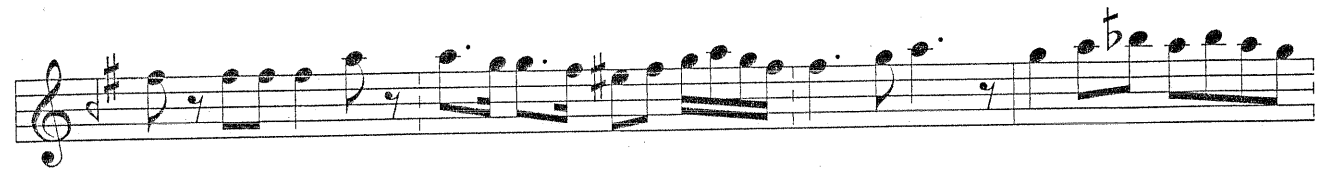

İkinci Hâne

Üçüncü Hâne

Dördüncü Hâne

The image displays a musical score for a piece titled "Dördüncü Hâne". The score is written on five staves, each beginning with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notation is a single melodic line. The first staff contains the initial notes, including a half note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4. The second staff continues the melody with eighth and sixteenth notes. The third staff features a measure with a fermata over a half note. The fourth staff shows a measure with a fermata over a half note. The fifth staff concludes the piece with a double bar line and a repeat sign (two dots with a slash) above it.

NÜHÜFT MEVLEVÎ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

Birinci Selâm

Eyyubî Hüseyin Dede

Devr-i Revân I.

Mâ râ re hi dî ge rest bî rû
rû n zi ci hâ t yâ r yâ r
yâ r hey sul tâ nı men Men zi l ne kü nî m
hî ç de r şe h şe h ri sı fât
yâ r yâ r yâ r he y sul tâ nı men Âh
Mâ zâ de i za' fi mü de r
zâ zât re vîm yâ r yâ r
yâ r hey sul tâ nı men Ber ref te n yâ r

şü d zi yâ râ n sa la vâ t

yâ r yâ r yâ r yâ r he y sul

I.T

tâ ni men (saz) Yâr yü re ğim del ci ğe rim

gör ki ne ler var âh yâ r yâ r

II.

yâ re ha ber va r Âh İl ti câ yi mâ be şâ hi

ev li yâst yâ r yâ r yâ r hey sul

tâ ni men Z'ân ki nû reş müş ta k ez nû ri Hu dâst

yâ r yâ r yâ r hey sul tâ ni men Âh

Ey ki dâ rî dî de î rû şe n be bîn yâ r

yâ—r yâ—r hey sul tâ ni men Cis m_ü câ neş

cis m_ü câ ni Mus ta fâst yâ—r yâ—r

III.

yâ—r hey sul tâ—ni men Ey zi hin dus tâ ni zül fet

reh ze nân ber hâ—s te yâ—r yâ—r

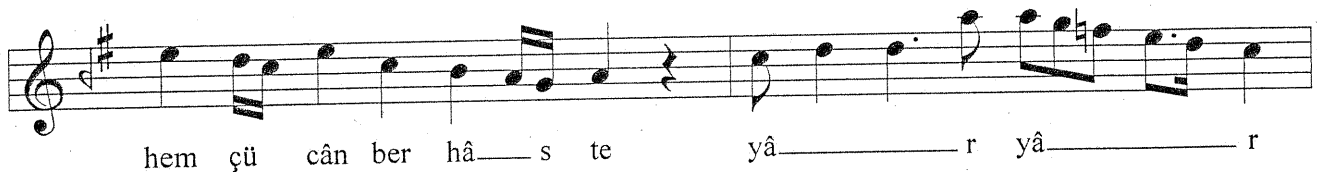
yâ—r hey sul tâ—ni men Na' re ez mer dâ ni mer d_ü

ez ze nân ber hâ—s te yâ—r yâ—r

yâ—r he—y sul tâ ni men Cû—y hâ yi şî r_ü mey pin

hân re vâ n ker de—zi cân yâ—r yâ—r

yâ—r hey sul tâ—ni men V'ez—me 'â nî sâ—ki yâ—n

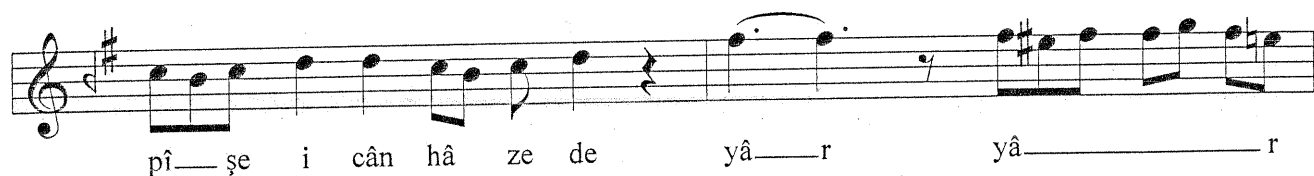

hem çü cân ber hâ—s te yâ—r yâ—r

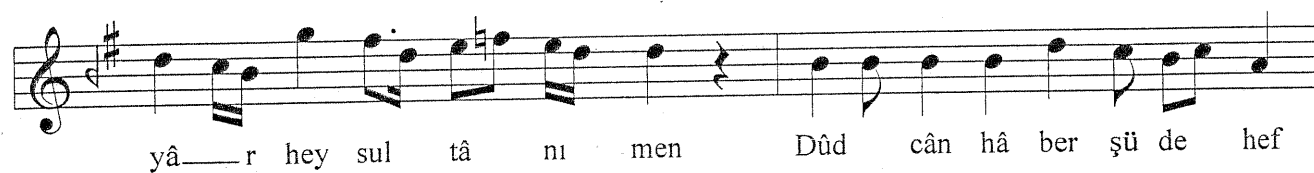
IV.

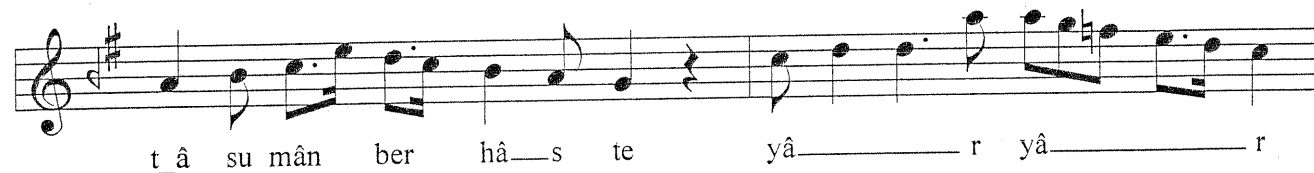
yâ—r he—y sul tâ nı men Â te şı ruh sâ rı tü der

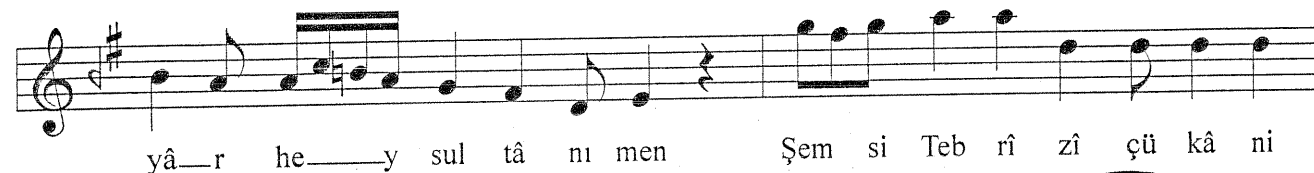
pî—şe i cân hâ ze de yâ—r yâ—r

yâ—r hey sul tâ nı men Dûd cân hâ ber şü de hef

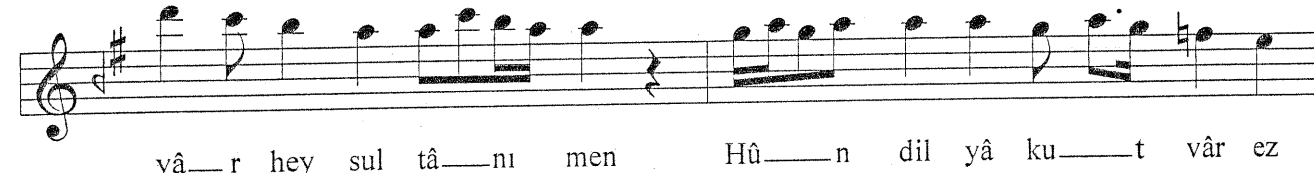
t_â su mân ber hâ—s te yâ—r yâ—r

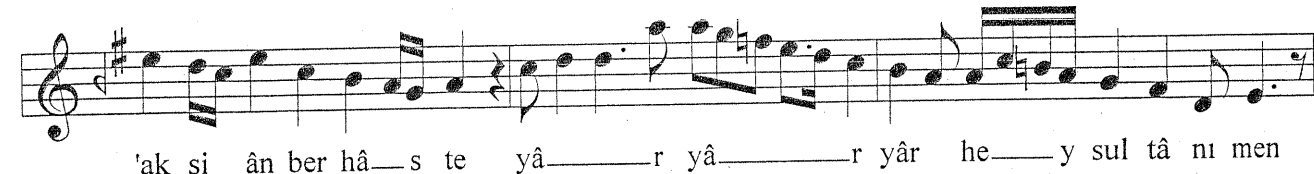
yâ—r he—y sul tâ nı men Şem si Teb rî zî çü kâ ni

'a—şk bâ kî râ—nü mûd yâ—r yâ—r

yâ—r hey sul tâ—nı men Hû—n dil yâ ku—t vâ r ez

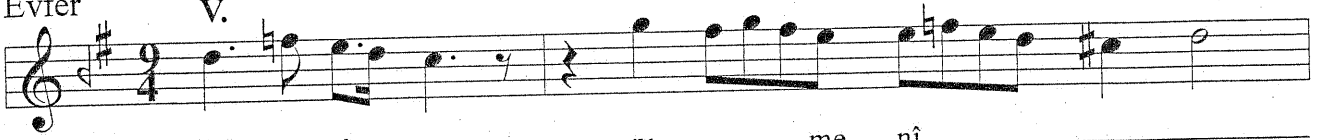

'ak si ân ber hâ—s te yâ—r yâ—r yâr he—y sul tâ nı men

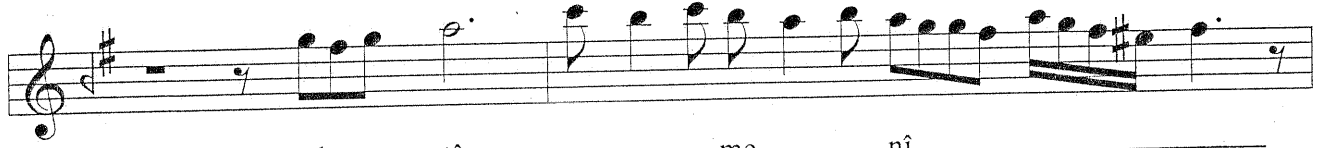
İkinci Selâm

Evfer

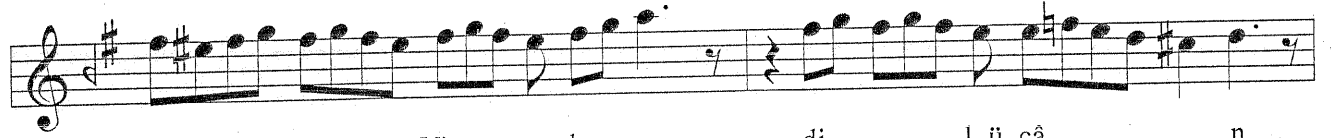
V.

Sul tâ nı me nî

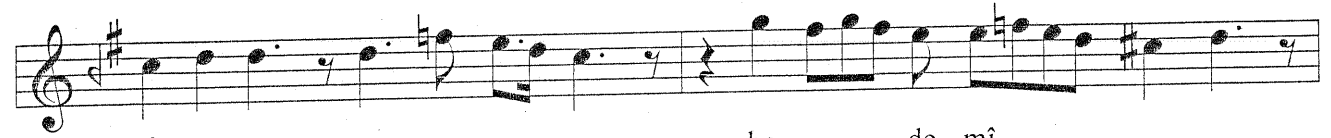
sul tâ nı me nî

nî Ven der di l ü câ n

câ n î mâ nı me nî

Â h Der men be de mî

men zin de şe ve m

ve m Yek cân çi bü ve d

ve d sad câ nı me nî

V.T

Â h î mâ nı me nî

VI.

Â h E z Şe m Şe m si Te b

Te b ri zî e ğe r

bâ de de re se d me s

te m ku ne d do st Me n lâ

u bâ lî vâ r ho

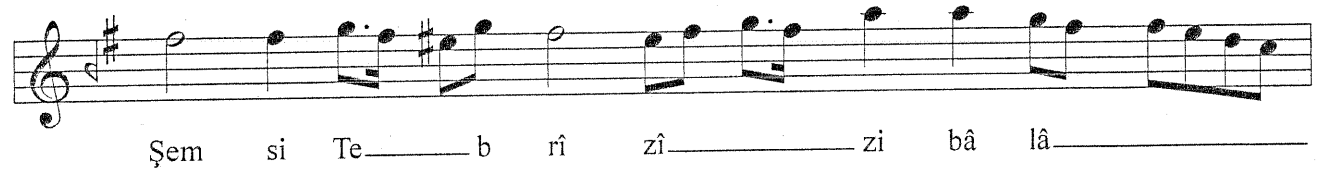
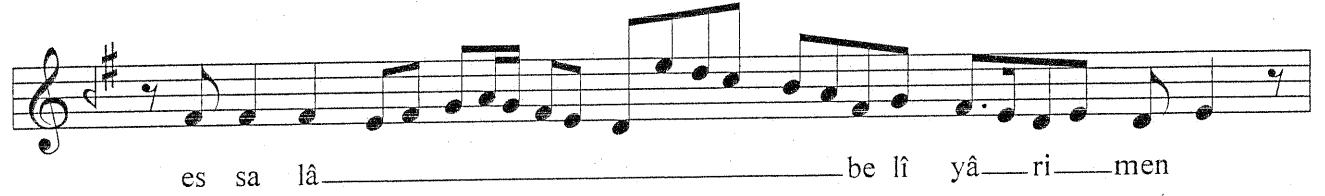
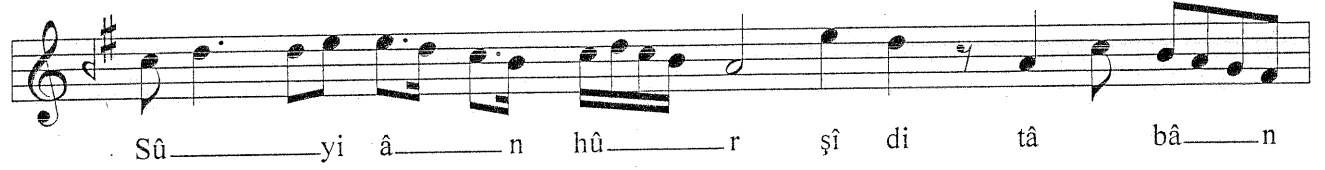
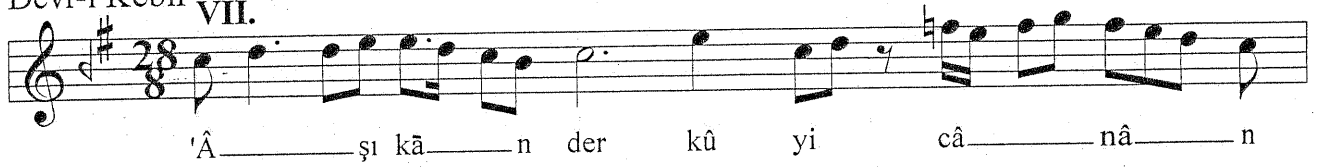
ho d ü s tû tû ni ke y vâ n

bî şe ke m Â h zâ lim

yâ r mî ri m

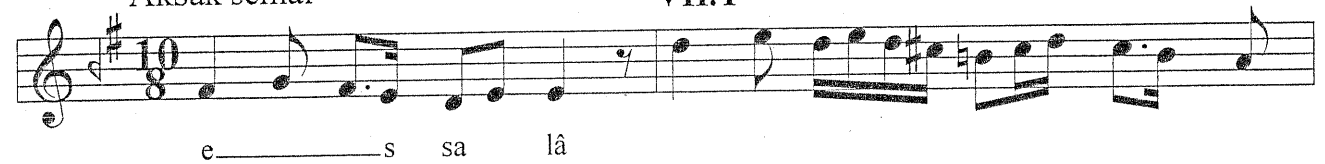
Üçüncü Selâm

Devr-i Kebîr VII.

Aksak semâî

VII.T

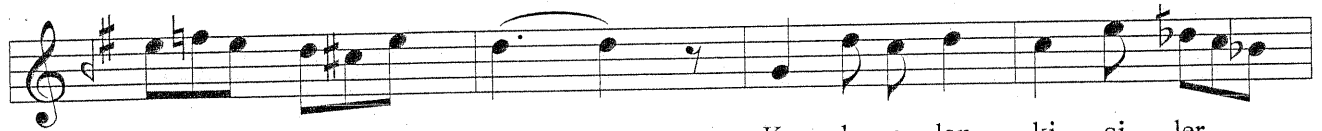

Yürük Semâî

VIII.

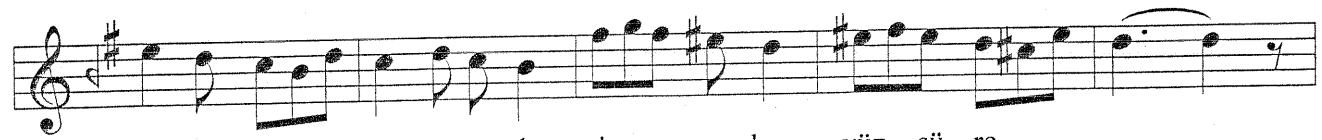
Ey ki he zâr â fe rin â h bu ni ce sul

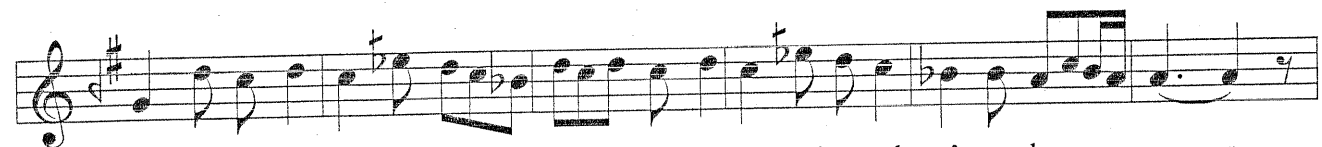
tâ n_o lu r Ku lu o lan ki şî ler

câ nim hüs re v_ü hâ kâ n_o lu r Her ki bu gün

Ve le d'e â h i na nu ben yüz sü re

Yok su l_i se bâ y_o lur câ nim bâ y_i se sul tâ n_o lu r

VIII.T

IX.

Her

cân ki e z_ân dil be ri mâ şâ dâ nest Pey ves te se reş

seb z_ü le beş han dâ nest En dâ ze i cân nî—st çünân

lut f_ü ce mâ— l en dâ ze i cân nî—st çünân lut f_ü ce mâ

IX.T

— l Â hes te be gû yîm me ğer câ nâ nest Yâ ri men

yâ—r âh yâ ri men yâ—r âh yâ ri men yâ ri me râ

dost yâ ri men vay

X.

Ze hî li vâ vü 'a lem lâ i lâ he il lâ—l lâh.

Ki zed be r_evc kadem lâ i lâ he il lâ—l lâh ki zed be r_evc

ka dem lâ i lâ he il lâ—l lâh Be hiş ti lut f_ü bü len dî

hi dîv Şem se—d dîn Ze hî şi fâ yi se kam lâ i lâ he il

lâ—l lâh ze hî şi fâ yi se kam lâ i lâ he il lâ—l lâh

X.T

XI.

Be zâ tı pâ kı tü yâ rab

be cân pâ kı re sül Be çâr yâ rı gü zî n_ü be kur re tey

ni be tül be çâr yâ rî gü zî n_ü be kur re tey ni be tû—l

Be 'â lî sah bi kî râ m_ü ve tâ bi 'î—n 'î zâm 'în 'î zâ—m

Me rân zi der ge hi lut fet me râ ha zî—n_ü me lû—l me rân zi der

ge hi lu—t fet me râ ha zî n_ü melû—l

X.T

XII.

Z'ân şâh ki o râ he ve si

tab l_ü 'a lem nîst Dî vâ ne şü dem ber se ri dî vâ ne ka lem

nîst Men bî me n_ü tû bî tû de r_â yîm de r_în cû men bî me n_ü tû

bî tû de r_â yîm de r_în cû Zî râ ki de r_în ha şek be cüz zul m_ü si tem

nîst zî râ ki de r_în ha şek be cüz zul m_ü si tem nîst

Dördüncü Selâm

Evfer

XIII.

Sul tâ nı_____ me nî_____

sul tâ nı_____ me_____ nî_____

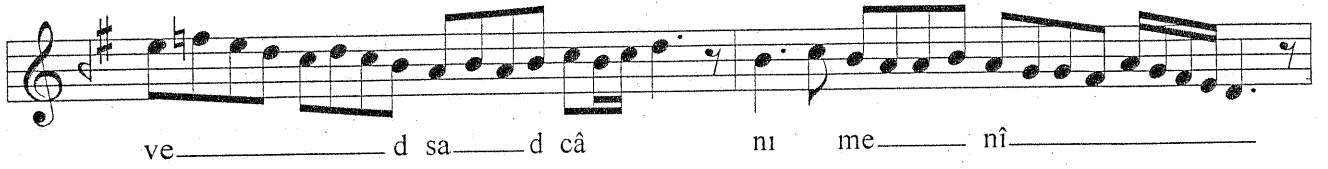
nî_____ V'en de_____ r di_____ l_ü câ_____ n

câ_____ n î_____ mâ nı_____ me_____ nî_____

Â_____ h Der me_____ n be_____ de mî_____

men zin de_____ şe_____ ve_____ m

ve_____ m Ye_____ k câ_____ n çi_____ bü ve_____ d

ve d sa d câ ni me nî

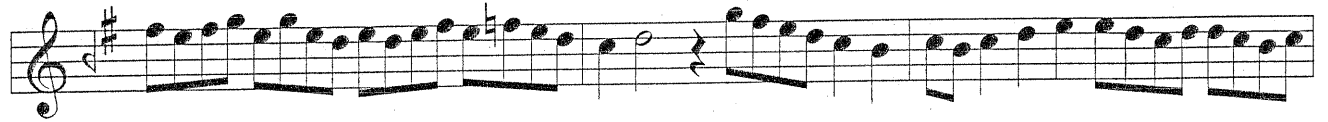
XIII.T

Â h Î mâ ni me nî

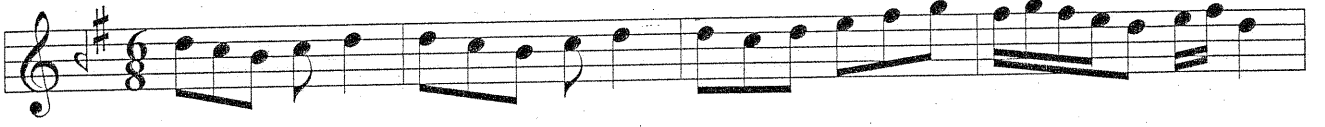
Son Peşrev
(*Bülbül-i Uşşâk*)

Düyek

Son Yürük Semâî

Yürük Semâî

25.3. Güftesi

Birinci Selâm

I.

مارا ره دیگرست بیرون ز جهات
منزل نه کنیم هیچ در شهر صفات
مازاده ضعف مو در راحت رویم
بر رفتن یار شد ضیاء ران صلوات

Mârâ reh-i dîgerest bîrûn zi cihât

(A.T.Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Menzil nekünîm hîç der şehr-i sıfât

(B.T.Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Mâ zâde-i za'f-i mû der râhet revîm

(C.T.Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Ber reften yâr şüd ziyârân salavât

(D.T.Yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

(Bizim, yönlerin dışında başka bir yolumuz vardır. Biz, hiç sıfatlar şehrinde bulunmayız. Biz zülfün esiriyiz, senin yolunda gidiyoruz. Yâre gitmede, ışık tutanlara salavât olsun.)³⁶¹

I.T. Yâr yüreğim del ciğerim gör ki neler var, âh yâr yâr yâre haber var.

³⁶¹ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır. Ayrıca vezinleri ârizalıdır.

II.

التجایی ما بشاه اولیاست
زان که نورش مشتاق از نور خداست
ای که داری دیده روشن ببین
جسم و جانش جسم و جان مصطفاست

İlticâ-yi mâ be-şâh-i evliyâst (yâr yâr yâr hey sultân-ı men)
Z'ân ki nûreş müştâk ez nûr-i Hudâst (yâr yâr yâr hey sultân-ı men)
Ey ki dârî dîde-i rûşen bebîn (yâr yâr yâr hey sultân-ı men)
Cism ü câneş cism ü cân-ı Mustafâst (yâr yâr yâr hey sultân-ı men)
FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

(Biz, velîlerin şâhına sığınırız. Onun sevinç (özleyen) ışığı, Tanrı ışığı'ndandır. Ey parlak gözün mekânı! Onun beden ve canının, Mustafa'nın beden ve canı olduğunu gör.)³⁶²

III.

"ای ز هندوستان زلفت ره زنان برخاسته
آتش رخسار تو در پیشه جانها زده
جو بهای شیرومی پنهان روان کرده زجان
کفر را سرمه کشیده تا بدیده کفر نیز
تن چو دیوار و پس دیوار افتاده دلی
رو خرابیها نگر در خانه هستی ز عشق
گرچه گوید فارغم از عاشقان لیکن ازو
بر سر هر عاشقی صد مهربان برخاسته
شمس تبریزی چوکان عشق باقی را نمود
خون دل یاقوت وار از عکس آن برخاسته

Mevlânâ, DK., s. 880-881; gz. no: 2363

³⁶² Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Ey zi hindustân-ı zülfet reh zenân ber hâste

(yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Na're ez merdân-ı merd ü ez zenân ber hâste

(yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Cûyhâ-yi şîr ü mey pinhân revân kerde zi cân

(yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

V'ez me'ânî sâkiyân hemçü cân ber hâste

(yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Saçlarının Hindistanından yol kesiciler kalkıp görününce erlerden de bir feryâddir kopmuş, kadınlardan da. Yüzünün ateşi can ormanını sarınca, canlardan çıkan duman yedi göğü de sarmış, gitmiş. *Mânâlar âleminden can gibi sâkîler görünmüş de gönüllerden, görünmez süt ırmakları, şarab nehirleri akıtmuş.* Küfre bir sürme çekmiş de gözü açılmış, o da din güzelini görmüş, inananların arasına katılmış. Beden bir duvara benziyor, duvarın ardına bir gönül yıkılakalmış; o gönlün halini bildirmek için dil, şu sözlere başlamış: "Yürü, yıkık yerleri seyret; varlık evinde aşk yüzünden tavan çökmüş, eşiğin izi bile kalmamış." Âşık "dara aldırış bile etmem." Der ama gene de her ışığın başucuna yüzlerce merhametli kişi göndermiş. Tebrizli Şems, ölümsüz aşk mâdenini gösterince parıltısının vuruşu, yakuta benzeyen gönlü almış, kendisine çekivermiş.)³⁶³

IV.

نعره از مردان مرد و از زنان برخاسته	ای ز هندوستان زلفت ره زنان برخاسته
دود جانها بر شده هفت آسمان برخاسته	"آتش رخسار تو در بیشه جانها زده
وز معانی ساقیان همچو جان برخاسته	جویهای شیرومی پنهان روان کرده زجان
شاهد دین را میان مؤمنان برخاسته	کفر را سر مه کشیده تا بدیده کفر نیز
در بیان حال آن دل این زبان برخاسته	تن چو دیوار و پس دیوار افتاده دلی
سقف خانه در شکسته آستان برخاسته	رو خرابیها نگر در خانه هستی ز عشق
بر سر هر عاشقی صد مهربان برخاسته	گرچه گوید فارغم از عاشقان لیکن ازو

"شمس تبریزی چو کان عشق باقی را نمود

خون دل یا قوت وار از عکس آن برخاسته"

Mevlânâ, DK., s. 880-881; gz. no: 2363

³⁶³ Mevlânâ, DKT., c. IV, s. 88, gz.no. LXXIX.

Âteş-i ruhsâr-ı tü der pîşe-i cânhâ zede

(yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Dûd cânhâ ber şüde heft âsumân ber hâste

(yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Şems-i Tebrîzî çü kân-i ‘aşk-bâkî râ nümûd

(yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

Hûn dil yâkût vâ ez ‘aks-i ân ber hâste

(yâr yâr yâr hey sultân-ı men)

FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel)

(Saçlarının Hindistanından yol kesiciler kalkıp görününce erlerden de bir feryâddır kopmuş, kadınlardan da. *Yüzünün ateşi can ormanını sarınca canlardan çıkan duman yedi göğü de sarmış, gitmiş.* Mânâlar âleminden can gibi sâkiler görünmüş de gönüllerden, görünmez süt ırmakları, şarab nehirleri akıtmış. Küfre bir sürme çekmiş de gözü açılmış, o da din güzelini görmüş, inananların arasına katılmış. Beden bir duvara benziyor, duvarın ardına bir gönül yıkılakalmış; o gönlün halini bildirmek için dil, şu sözlere başlamış: “Yürü, yıkık yerleri seyret; varlık evinde aşk yüzünden tavan çökmüş, eşiğin izi bile kalmamış.” Aşık “dara aldırış bile etmem.” Der ama gene de her ışığın başucuna yüzlerce merhametli kişi göndermiş. *Tebrizli Şems, ölümsüz aşk mâdenini gösterince parıltısının vuruşu, yakuta benzeyen gönlü almış, kendisine çekivermiş.*)³⁶⁴

İkinci Selâm

V.

Sultân-ı menî sultân-ı menî

V’ender dil ü cân îmân-ı menî

(Âh) Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî³⁶⁵

V.T. Âh îmân-ı menî.

³⁶⁴ Mevlânâ, *DKT.*, c. IV, s. 88, gz.no. LXXIX.

³⁶⁵ Bkz. s. 69-70.

VI.

از شمس تبریزی اگر باده رسد مستم کند
من لابلالی وار خود استون کیوان بیشکم

(Âh) Ez Şems-i Tebrîzî eğer bâde resed mestem kuned (dost)

Men lâubâlî-vâr hod üstûn-i keyvân bîşekem

(D.T. Âh zâlim yâr, âh mîrim)

MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN MÛS TEF' İ LÛN (Bahr-i
recez)

(Eğer Şems-i Tebrîzî'den bir içki gelirse beni sarhoş edecektir. Ben ciddiyetsiz
biriyim, şüphesiz (beni) Zuhâl yıldızına ulaştıracaktır.)³⁶⁶

Üçüncü Selâm

VII.

‘Âşıkân der kûy-i cânân essalâ (belî yâr-i men)

Sûy-i ân hurşîd-i tâbân essalâ (belî yâr-i men)

Şems-i Tebrîzî zi bâlâ-yi felek (belî yâr-i men)

Her zamânî mîkeşed hân essalâ (belî yâr-i men)³⁶⁷

FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÂ TÛN FÂ İ LÛN (Bahr-i remel-i müseddes)

VIII.

Ey ki hezâr âferin (âh) bu nice sultân olur

Kulu olan kişiler (cânım) hüsrev ü hâkân olur

Her ki bugün Veled'e (âh) inanuben yüz süre

Yoksul ise bây olur (cânım) bây ise sultân olur³⁶⁸

³⁶⁶ Bu beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

³⁶⁷ Bkz. s. 305.

³⁶⁸ Bkz. s. 71.

IX.

هر جان که ازان دلبرِ ما شادانست
 پیوسته سرش سبز و لبش خندانست
 اندازهٔ جان نیست چنان لطف و جمال
 آهسته بگویم، مگر جانانست

Şefik Can, *a.g.e.*, rb. no: 290

Her cân ki ez ân dilber-i mâ şâdânest

Peyveste sereş sebz ü lebeş handânest

En dâze-i cân nîst çün ân lutf ü cemâl

Âheste be-gûyîm, meğer cânânest

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜN FA' (Ahreb4)(1.,2. ve 4.mısra)

MEF' Û LÜ ME FÂ Î LÜ ME FÂ Î LÜ FE ÛL (Ahreb1)(3.mısra)

(Sevgilimizi sevindiren, her cânın başı, dâima neş'elidir ve gönlü, dâimâ güler...Öyle bir güzellik, öyle bir lûtuftu cana göre değildir. Cana nisbet edilmez, canda olamaz... Yavaş söyleyelim, bunlar olsa olsa cânân'dadır.)

IX.T. Yâr-ı men yâr, âh yâr-i men yâr, âh yâr-i men, yâr merâ, dost yâr-ı men vay.

X.

که زد بر اوج قدم لاله‌الاله	زهی لواء و علم لاله‌الاله
ز بحر هست و عدم لاله‌الاله	چگونه گرد بر آورد شاه موسی وار
بپیش او بقدم لاله‌الاله	ستاده اند صفات صفا ز خجالت او
زهی خوشی ستم لاله‌الاله	یکی ستم زوی از صدهزار عدل به است
هزار باغ ارم لاله‌الاله	زهر طرف که نظر کرد می برویاند
ز موج لطف و کرم لاله‌الاله	ز بحر غم بکناری رسم عجب روزی
که بینیش تو بغم لاله‌الاله	ندارد از شه من هیچ بوی جان آنکس

چو دیده کحل نپذیرفت از شه تبریز زهی درینغ و ندم لا اله الا الله
 بر آید اذدل و از جان الست شه شنود هزار بانگ نعم لا اله الا الله
 "بهشت لطف و بلندی خدیو شمس الدین زهی شفای سقم لا اله الا الله"
 دلم طواف بتبریز می کند محرم در آن حریم حرم لا اله الا الله
 زهی خوشی که بگویم که کیست هان بردر
 بگوید او که منم لا اله الا الله

Mevlânâ, DK., s. 895, gz. no: 2407

Ze hî livâ vü 'alem lâilâheillâllâh

Ki zed ber evc kadem lâilâheillâllâh

Behişt-i lutf ü bülendî hıdîv Şemseddîn

Ze hî şifâ-yi sekam lâilâheillâllâh

ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FÂ' LÜN (Bahr-i müctes)

(*Tanrı'dan başka yoktur tapacak, ne de güzel bir bayrak, ne de hoş bir sancak; Tanrı'dan başka yoktur tapacak, tâ yücelerin yücelerine ayak bastı.* Varlık, yokluk denizinde o pâdişâh, Mûsa gibi ne de hoş toz kopardı; Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Tâ ezel bezminde varlıklar, onun utangaçlığından anlık sıfatlarına büründü; Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Onun bir sitemi, yüz binlerce lûtfâ değer, yüz binlerce lûtuftan daha iyidir; ne de güzeldir o sitem; Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Ne yana baktıysa oradan binlerce İrem bağı biter, yeşerir, gelişir; Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Acaba bir gün olacak mı ki lûtuf, kerem dalgalarıyla gam denizinden bir kıyıya ulaşacağım? Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Gamlara batmış gördüğün kişinin canı, benim pâdişâhımdan bir koku bile almamıştır; Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Göz, Tebriz pâdişâhı'ndan bir sürmeye nâil olmamışsa ne yazıktır, ne yazık; Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Pâdişâhın, "Rabbiniz değil miyim?" Sesini duyunca candan, gönülden binlerce evet nârası çıkar; Tanrı'dan başka yoktur tapacak. *Pâdişâhımız Şemseddîn, lûtuf, yücelik cennetidir; hastalıklara ne de güzel şifâdır; Tanrı'dan başka yoktur tapacak.* Gönlüm, ehrâma bürünmüş, Tebriz'i tavâf etmededir, o haremin içinde dönüp dolaşmadadır; Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Ne hoştur, hey desem, kimdir o kapıdaki? O da "benim" dese; Tanrı'dan başka yoktur tapacak.)³⁶⁹

³⁶⁹ Mevlânâ, DKT., c. III, s. 292, gz.no. CCXIV.

XI.

بذات پاک تو یارب بجان پاک رسول
بچار یار گزین و بقرتین بتول
بعالی صحب کرام و بتابعین عظام
مران ز درگه لطفت مرا حزین و ملول

Be-zât-ı pâk-i tü yârab be-cân pâk-i resûl
Be-çâr yâr-i güzîn ü be-kurreteyn-i betül
Be-‘âlî sahb-i kirâm ü be-tâbi‘în-i ‘izâm
Merân zi dergeh-i lûtfet merâ hazîn ü melûl

ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes)

(Tanrım! Senin temiz zâtına, Resûl'ün saf canına (temiz rûhuna) and içiyorum. Seçilmiş (seçkin) dört halife'ye ve Hazreti Betül'ün göz aydınlığına, yüce sahâbe-i kirâm ve ulu, bağlı olanlara (tâbiîne) and içerim. Beni, lûtf dergâhından gamlı ve boynu bükük bir şekilde kovma ve beni mahzun etme!)³⁷⁰

XII.

" زان شاه که اورا هوس طبل و علم نیست
از دور بینی تو مرا شخص رونده
پیش آ و عدم شو که عدم معدن جانست
من بی من و تو بی تو در آسیم درین جو
دیوانه شدم بر سر دیوانه قلم نیست
آن شخص خیالست ولی غیر علم نیست
امانه چنین جان که بجز غصه و غم نیست
زیرا که درین خشک بجز ظلم و ستم نیست
این جوی کند غرقه ولیکن نکشد مرد
کو آب حیاتست و بجز لطف و کرم نیست

Mevlânâ, DK., s. 168, gz. no: 331

³⁷⁰ Bu iki beyit Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inde bulunamamıştır.

Z'ân şâh ki orâ heves-i tabl ü 'alem nîst
Divâne şüdem ber ser-i divâne kalem nîst
Men bî-men ü tü bî-tü der âyîm derîn cû
Zîrâ ki derîn haşek be-cüz zulm ü sitem nîst

MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl)

(*Davula, bayrağa hevesi olmayan o pâdişâhın yüzünden deli oldum; deliye de kalem olmaz, suçu yazılmaz onun.* Uzaktan, beni, yürüyüp giden biri olarak görüyorsun; fakat o gördüğün bir hayâl yokluktan başka birşey değil o. Beri gel, yok ol; yokluktur can mâdeni; fakat gamdan, gussadan başka birşey olmayan şu can gibi can değil. **Ben, bensiz, sen de sensiz, şu ırmağa bir dalalım, gitsin; çünkü bu kurulukta zulümden, sitemden başka bir şey yok.** Bu ırmak, adamı batırır ama öldürmez; âb-ı hayâtır, lûtuftan, keremden başka birşey yapmaz.)³⁷¹

Dördüncü Selâm

XIII.

Sultân-ı menî sultân-ı menî
V'ender dil ü cân îmân-ı menî
(Âh) Dermen be-demî men zinde şevem
Yek cân çi şevad sad cân-ı menî³⁷²

XIII.T. Âh îmân-ı menî.

³⁷¹ Mevlânâ, *DKT.*, c. III, s. 7, gz.no. VIII.

³⁷² Bkz. s. 69-70.

25.4. Form Analizi

Birinci Selâm

I.

$$A(a_{1,5}+b_{1,5})^{1.m}+A.T(c_2)^{söz}$$

$$B(d_{1,5}+e_{1,5})^{2.m}+B.T(f_2)^{söz}$$

$$C(g_{1,5}+h_{1,5})^{3.m}+C.T(l_2)^{söz}$$

$$D(j_{1,5}+k_{1,5})^{4.m}+D.T(l_3)^{söz}+I.T(m_2+n_2)^{söz}$$

II.

$$E(o^{1.m}_{1,5}+p^t_2)$$

$$E(o^{2.m}_{1,5}+p^t_2)$$

$$F(r^{3.m}_{1,5}+s^t_2)$$

$$G(t^{4.m}_{1,5}+p^t_2)$$

III.

$$H(m^{1.m}_2+l^t_2)$$

$$I(v^{2.m}_2+l^t_2)$$

$$J(y^{3.m}_2+z^t_2)$$

$$K(aa^{4.m}_2+l'^t_2)$$

IV.

$$H(m^{5.m}_2+l^t_2)$$

$$I(v^{6.m}_2+l^t_2)$$

$$J(y^{7.m}_2+z^t_2)$$

$$K(aa^{8.m}_2+l'^t_2)$$

İkinci Selâm

V.

$$A(a_{1,5}+b_{2,5})^{1.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_2)^{2.m}$$

$$A'(a_2+b_{2,5})^{3.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_2)^{4.m}+V.T(e_2)^{söz}$$

VI.

$$C(f_{3,5}+g_{3,5})^{1.m}$$

$$D(h_3+i_3)^{2.m}+D.T(j_3)^{söz}$$

Üçüncü Selâm

VII.

$$A(a_1+b_{1/2}+c_{1/2}^t)^{1.m}$$

$$B(d_1+e_{1/2}+f_{1/2}^t)^{2.m}$$

$$C(g_1+b_{1/2}+c_{1/2}^t)^{3.m}$$

$$D(d_1+h_1^{10/8})^{4.m}+VII.T\{(1_2+j_2)+(k_2+l_2)\}^{saz}$$

VIII.

$$E(m_3+n_3)^{1.m}$$

$$F(o_3+p_3)^{2.m}$$

$$E(m_3+n_3)^{3.m}$$

$$F(o_3+p_3)^{4.m}+VIII.T\{(r_4+r_4)+(s_2+t_{2,5})\}^{saz}$$

IX.

$$G(u_{1,5}+v_2)^{1.m}$$

$$G(u_{1,5}+v_2)^{2.m}$$

$$H(y_{1,5}+z_{2,5})^{3.m}$$

$$G(u_{1,5}+v_2)^{4.m}+IX.T\{(aa_2+ab_2)+(ac_2+ad_2)\}^{söz}+\{(ae_3+af_3)+(ag_3+ah_3+ai_3)\}^{saz}$$

X.

$$I(aj_2+ak_2)^{1.m}$$

$$J(al_2+am_2)^{2.m}$$

$$J'(al_2+am_2)^{2.m}$$

$$K(an_2+ao_2)^{3.m}$$

$$K(an_2+ao_2)^{3.m}$$

$$L(ap_2+ar_2)^{4.m}$$

$$L'(ap_2+as_2)^{4.m} + \mathbf{X.T} \{(at_2+am_2)+(at_2+am_2)+(av_3+ay_3)\}^{saz}$$

XI.

$$M(az_4+az_4)^{1.m}$$

$$N(ba_2+bb_2)^{2.m}$$

$$O(bc_2+bd_2)^{2.m}$$

$$P(be_2+bf_2)^{3.m}$$

$$P'(be_2+bf_2)^{3.m}$$

$$R(bg_2+bh_2)^{4.m}$$

$$S(bi_2+bj_2)^{4.m} + \mathbf{X.T} \{(at_2+au_2)+(at_2+au_2)+(av_3+ay_3)\}^{saz}$$

XII.

$$T(bk_{2,5}+bl_{1,5})^{1.m}$$

$$T(bk_{2,5}+bl_{1,5})^{2.m}$$

$$U(bm_{2,5}+bn_{1,5})^{3.m}$$

$$U(bm_{2,5}+bn_{1,5})^{3.m}$$

$$T(bk_{2,5}+bl_{1,5})^{4.m}$$

$$T'(bk_{2,5}+bl_{1,5})^{4.m}$$

Dördüncü Selâm

XIII.

$$A(a_{1,5}+b_{2,5})^{1.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_2)^{2.m}$$

$$A(a_2+b_{2,5})^{3.m}$$

$$B(c_{1,5}+d_2)^{4.m}+\mathbf{XIII.T}(e_2)^{söz}$$

25.5. Makam Analizi

Bu âyin “değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda bitenler” sınıfında yer alır.

Birinci Selâm

- I. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **nevâda rastlı asma** kalış yapar. Bu mısraın ardından gelen sözlü terennüm kısmı da aynı özelliği gösterir. İkinci mısra, **dügâhta uşşâklı, yegâhta rastlı**, bu mısraın sözlü terennümü ise **çargâhta çargâhlı ve hüseynîaşîranda uşşâklı** seyreder. Üçüncü mısra, **acem perdesini yeden tutarak eviç perdesini** gösterdikten sonra, **nevâda rastlı kalış** yapar. Üçüncü mısraın sözlü terennümü, **nevâda rastlı** seyreder. Dördüncü mısra, **nevâdan muhayyer perdesine atlayıp, rastta bûselik üçlüsünü** gösterdikten sonra, **dügâhta uşşâk çeşnisi** yapar ve **hüseynîaşîranda uşşâklı kalış** yapar. Dördüncü mısraın sözlü terennümü, **yerinde acemli rast dizisini** gösterdikten sonra, **hüseynîaşîranda uşşâklı karar eder. I.T.** Bir sözlü terennüm bölümü olup, sırasıyla **rastta rast dörtlüsünü, segâhta müstear dizisini** gösterir.
- II. Bu bölüm iki beyittir. İlk iki mısraın bestesi aynıdır. Bu mısralar, **segâhta ferahnâklı ve müstearlı geçkiler** yaparlar. Üçüncü mısra, **nim hicaz yedenli nevâda rastlı ve eviçte kürdîli asma kalışlar** yaptıktan sonra; dördüncü mısra, **segâhta müstearlı ve ferahnâklı asma kalışlar** yapar.
- III. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra; **segâh, nevâ ve eviç perdeleri** civarında gezindikten sonra **nevâda bûselikli kalış** yapar. İkinci mısra, **rastta rastlı, çargâhta çargâhlı, hüseynîaşîranda uşşâklı kalış** yapar. Üçüncü mısra, **nevâda rast kalışından sonra genişlemiş bölgede muhayyerde uşşâklı kalış** yapar. Dördüncü mısra, **dügâhta uşşâk çeşnisinden sonra hüseynîaşîranda uşşâklı karar** yapar.
- IV. III. ile aynıdır.

İkinci Selâm

- V. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısraların bestesi aynıdır, **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli yarım karar** yapar. Sonra **acem perdesi yedenli eviçte eksik ferahnâk beşlisi** gösterirler. İkinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar da yine **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli yarım karardan sonra yegâhta rastlı asma kalış** yaparlar. V.T. Bu bölüm, **çargâhta çargâhlı asma kalıştan sonra yegâhta rastlı kalırlar**.
- VI. Bu bölüm bir beyittir. Birinci mısra, **eviç perdesi civarında gezindikten sonra, segâhta eksik ferahnâk beşlisini, nevâda bûselik ve eviçte eksik ferahnâk beşlisini** gösterip, **nevâda bûselikli yarım karar** eder. İkinci mısra, **dügâhta uşşâk çeşnisi** gösterip, **ırakta eksik segâhlı, yegâhta rastlı asma kalış** yapar. VI.T. Bu bölüm bir sözlü

terennümdür. Bu bölüm, **evicte eksik segâh beşlisini** gösterip, **hüseyñîaşîranda uşşâklı** karar yapar.

Üçüncü Selâm

VII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci mısra, **çargâhta çargâhlı acemde kürdîli** ve **nevâda rastlı** asma kalışlar yapar. İkinci mısra, **dügâhta uşşâk çeşnisinden** sonra, **hüseyñîaşîranda uşşâklı** karar verir. Üçüncü mısra, **evic perdesi** civarında gezindikten sonra **nevâda rastlı** yarım karar yapar. Dördüncü mısra, **dügâhta uşşâk, evicte eksik segâh beşlisi** gösterip, **hüseyñîaşîranda** karar verir. VII.T. Bir saz terennümü olup sırasıyla, **dügâhta rast, nevâda rast, dügâhta uşşâk ve yegâhta rast** asma kalışlarını yapar.

VIII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve üçüncü mısralar, aynı bestelidir. Bu mısralar, **nevâ perdesini** gösterip, **segâhta ferahnâklı** ve **nim hicaz yedenli nevâda bûselikli**, ikinci ve dördüncü mısralar, aynı bestelidir. Bu mısralar, **dügâhta kürdî çeşnisi** yaparlar. VIII.T. Bu bölüm bir saz terennümü olup, **nevâda rast ve dügâhta uşşâk çeşnisi** yapıp, **güçlü nevâda** kalır.

IX. Bu bölüm bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. Bu mısralar, **nevâda rast dörtlüsünü** gösterirler. Üçüncü mısra, **irakta segâhli ve yegâhta rastlı** asma kalıştan sonra, **nevâ perdesine** çıkar. IX.T.'ün sözlü terennüm kısmında, **dügâh perdesinde sabâ dörtlüsü** görülür. Saz terennümü kısmı ise, **muhayyerde sabâ dörtlüsünü** gösterip, **sabâ makamının güçlüsü çargâhta** kalış yapar.

X. Bu bölüm iki beyittir. Birinci ve ikinci mısralar, **dügâhta sabâ dörtlüsüyle** seyredeler. Üçüncü ve dördüncü mısralar, **dügâhta hicaz çeşnili** seyredeler. Bu benzer mısralar, aynı özellikleri gösterebilirler de farklı bestelidirler. Birinci mısra dışında, diğer üç mısra tekrardır. X.T. Bir saz terennümü olup, **dügâhta hicaz çeşnili** seyrederek.

XI. Bu bölüm iki beyittir. Bu bölüm, **dügâhta hicaz çeşnili** seyredip, **dügâh perdesinde** karar verir. İkinci, üçüncü ve dördüncü mısraların tekrarları vardır. Üçüncü mısranın tekrarı, üçüncü mısra ile aynı bestelidir. İkinci ve dördüncü mısraların tekrarları ise farklı bestelidir. X.T. Burada da kullanılmıştır.

XII. Bu bölüm iki beyittir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların bestesi aynıdır. **Segâhta ferahnâklı** asma kalıştan sonra, **güçlü nevâyaya** gelirler. Üçüncü mısra, **irakta eksik segâh beşlisini** gösterip, tekrar **güçlü nevâyaya** gelir. Üçüncü ve dördüncü mısraların tekrarları vardır.

Dördüncü Selâm

XIII ve XIII.T., V ve V.T. ile aynıdır.

25.6. Usûl Analizi

Nühüft âyîn-i şerîfinden önce, Tanbûrî Büyük Osman Bey'in muzaaf devr-i kebîr usûlündeki Nühüft Peşrevi çalınır.

Birinci selâm: Devr-i revân usûlündedir.

- I. Bu bölümde vezin bozuktur. İki beyit olup; mısralar üç, ilk üç mısraın terennümü iki, son mısraın terennümü ise üç usûldür. **I.T.** Dört ölçülük sözlü terennümdür.
- II. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. Mısralar birbuçuk, terennümleri ise iki usûldür. Birinci ve üçüncü mısraların "FÂ İ LÜN" tef'ileleri usûlün ilk yedi zamanını alırlar. İkinci Devr-i hindî usûlüyle bu mısraların terennümleri başlar. İkinci ve dördüncü mısralarda ise, ilk tef'ileler kendilerinden önceki terennümlere ait ölçülerin ikinci yedi zamanını alırlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- III. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar iki, terennümleri iki usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.
- IV. FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel) vezninde iki beyittir. Mısralar iki, terennümleri iki usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.

İkinci selâm: Evfer usûlündedir.

- V. MÜS TEF' İ LE TÜN MÜS TEF' İ LE TÜN (Bahr-i recez) vezninde iki beyittir. Birinci mısra dört, ikinci ve dördüncü mısralar üçbuçuk, üçüncü mısra ise dörtbuçuk usûldür. Birinci mısra, eksik ölçüdür. Bu nedenle, usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Fakat, mısraın son hecesinin 'bir sofyan' tekrarı ile bu boşluk giderilmiştir. Bundan dolayı, ikinci ve dördüncü mısralar da usûlün Türk aksağı kısmından başlarlar. Dördüncü mısraın da bu pozisyonu alması, üçüncü mısraın son hecesinin dört zamanlık uzamasındandır. **V.T.** İki ölçülük sözlü terennümdür.
- VI. MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN MÜS TEF' İ LÜN (Bahr-i recez) vezninde bir beyittir. Birinci mısra yedi, ikinci mısra altı usûldür. Her iki mısra, usûlün Türk aksağı kısmından başlar. Birinci mısraya ait sofyan kısmı "ah" terennümü ile, ikinci mısraya ait sofyan kısmı ise birlik es ile doldurulmuştur. **VI.T.** Üç ölçülük sözlü terennümdür.

Üçüncü selâm: Üç kısımdır.

Birinci kısım: Devr-i kebîr usûlündedir.

- VII.** FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i remel-i müseddes) vezninde iki beyittir. İlk üç mısra birbuçuk ölçüdür ve 1/2 usûllük terennümleri vardır. Son mısra ise iki usûldür. Son usûl, bir ölçülük aksak semâîdir.

İkinci kısım, aksak semâîdir. Sekiz ölçülük saz terennümüdür.

Üçüncü kısım, yürük semâî usûlündedir.

- VIII.** MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN (Bahr-i münserih) vezninde iki beyittir. Her mısra, bir ölçülük terennümleriyle beraber altı ölçüdür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüşse de; ilk "FÂ İ LÜN" TEF' İlesinin "LÜN" hecesi bir sekizlik, ikinci "FÂ İ LÜN" TEF' İlesinin "LÜN" hecesi ise bir sekizlik not ve bir ölçü uzatılmıştır. **VIII.T.** Onbuçuk ölçülük bir saz terennümüdür.

- IX.** Bir rubâîdir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FA' (Ahreb 4), üçüncü mısra ise MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE ÛL (Ahreb 1) veznindedir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar üçbuçuk; üçüncü mısra ise dört usûldür. Tüm mısralar, kendilerinden önceki ölçülerin son darbıyla başlarlar. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür.

- X.** ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FÂ'LÜN (Bahr-i müctes) vezninde iki beyittir. Mısralar dört usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri, bazı yerlerde bir sekizlik not uzatılmıştır. **X.T.** Ondört ölçülük bir saz terennümüdür.

- XI.** ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN FE İ LÜN (Bahr-i müctes) vezninde iki beyittir. Birinci mısra sekiz, diğerleri dört usûldür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. **XI.T.** Onüçbuçuk ölçülük bir saz terennümüdür.

- XII.** MEF' Û LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE Û LÜN (Bahr-i hezec-i mekfûl) vezninde iki beyittir. Her mısra dört usûldür. İlk mısra, bir önceki "saz" terennümünün son ölçüsünün son darbindan başlar. Bu değişim, diğer mısralarda da görülür. Kapalı heceler dörtlük, açık heceler sekizlik notlarla ölçülmüştür. Mısraların son heceleri bir sekizlik not uzatılmıştır.

Dördüncü selâm: Evfer usûlündedir.

XIII. ve V., terennümleriyle beraber aynıdır.

Âyinden sonra, son peşrev olarak "Bülbül-i uşşâk" diye anılan, düyek usûlündeki peşrev ve nevâ son yürük semâî çalınır.

Üçüncü Selâm / Devr-i Kebîr

28
8

VII. 1.m FÂ İLÂ TÜN TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİYÂ. RI. MEN)
 2.m FÂ İLÂ TÜN TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİYÂ. RI. MEN)
 3.m FÂ İLÂ TÜN TÜN FÂ İ LÂ TÜN FÂ İ LÜN (BELİYÂ. RI. MEN)

10
8

VIII. 4.m FÂ İLÂ TÜN TÜN FÂ İ LÂ TÜN TÜN FÂ İ LÜN

Üçüncü Selâm / Yürük Semâi

6
8

VIII. 1.3.m MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN
 2.4.m MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN MÜF TE İ LÜN FÂ İ LÜN
 IX. 1.2.4.m MEF'Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜN FA'
 3.m MEF'Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE'ÜL
 X. ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN
 XI. 1.,4.m ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN
 2.m ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN
 3.m ME FÂ İ LÜN FE İ LÂ TÜN ME FÂ İ LÜN
 XII. 1.2.3.m MEF'Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE'Ü LÜN
 4.m MEF'Ü LÜ ME FÂ İ LÜ ME FÂ İ LÜ FE'Ü LÜN

Bu âyinin dördüncü selâmı (XIII.), ikinci selâmın (V.) bölümü ile aynıdır.

ÂYINLERDE GÜFTELERİ BESTELELENEN ŞAİRLER

Âyın	Bestekâr	1. Selâm	2. Selâm	3. Selâm	4. Selâm
SÜZİDİLÂRÂ	Sultan III. Selim Han	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + Şeyh Gâlib + bilimmiyor	Mevlânâ
ACEM -BÜSELİK	Abdülbakî Nâsır Dede	Mevlânâ + bilimmiyor	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ
HİCAZ	Abdürrahim Künhî Dede	Mevlânâ + bilimmiyor	bilimmiyor	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ
BESTENİGÂR	İsmâil Dede Efendi	İsmâil Dede Efendi + Mevlânâ + bilimmiyor	Mevlânâ	Ahmed Eflâkî + Samî + İsmâil Dede Efendi	Mevlânâ
FERAHEFEZÂ	İsmâil Dede Efendi	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ
HÜZZAM	İsmâil Dede Efendi	Şeyhî + Yûnus + bilimmiyor	bilimmiyor	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ
NEVÂ	İsmâil Dede Efendi	Mevlânâ + Ulu Ârif Çelebi + bilimmiyor	bilimmiyor	Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ
SABÂ	İsmâil Dede Efendi	Sultan Veled + bilimmiyor	Mevlânâ	Ahmed Eflâkî + Samî + İsmâil Dede Efendi	Mevlânâ
SABÂ -BÜSELİK	İsmâil Dede Efendi	Şâhidî + Samî + bilimmiyor	bilimmiyor	Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ
ŞEVKUTARAB	İsmail Dede Efendi	Mevlânâ + bilimmiyor	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + Samî + Divâne Mehmed Çelebi + bilimmiyor	Mevlânâ
ŞEDDJARABÂN	Mustafa Nakşî Dede	Mevlânâ + bilimmiyor	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ
SÜZİNÂK	Selânikli Necib Dede				
FERAHNÂK	Müezzınbaşı Rifat Bey	Mevlânâ + bilimmiyor	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ
NEV'ESER	Müezzınbaşı Rifat Bey	Mevlânâ + bilimmiyor	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + Divâne Mehmed Çelebi	bilimmiyor
ISFAHAN	Mehmed Zekâî Dede	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî	Mevlânâ
MÂYE	Mehmed Zekâî Dede	Mevlânâ + bilimmiyor	Mevlânâ	Mevlânâ + Molla Câmî + Ahmed Eflâkî + Şâhidî	Mevlânâ
SABÂ -ZEMZEME	Mehmed Zekâî Dede	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî	Mevlânâ
SÜZİDİL	Mehmed Zekâî Dede	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + Şeyh Gâlib + bilimmiyor	Mevlânâ
SÜZİNÂK	Mehmed Zekâî Dede	Mevlânâ + bilimmiyor	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyor	Mevlânâ

RAHÁTÜLERVÁH	Ahmed Hüsameddin Dede	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyör	Mevlânâ
DÜĞÂH	Mehmed Celâleddin Dede	Mevlânâ + bilimmiyör	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyör	Mevlânâ
BÜSELİK	Bolâhenk Nuri Bey	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyör	Mevlânâ
KARCIĞAR	Bolâhenk Nuri Bey	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyör	Mevlânâ
ACEMAŞIRAN	Hüseyin Fahreddin Dede	Mevlânâ	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyör	Mevlânâ
NÜHÜFT	Eyyûbi Hüseyin Dede	Mevlânâ + bilimmiyör	Mevlânâ	Mevlânâ + Ahmed Eflâkî + bilimmiyör	Mevlânâ

ÂYINLERDE KULLANILAN MAKAMLAR

Âyin	Peşrev	1. Selâm	2. Selâm	3. Selâm	4. Selâm	Son Peşrev	Yürük Semâi
SÜZİDİLÂRÂ	Süzidilârâ	Süzidilârâ	Süzidilârâ	Süzidilârâ	Süzidilârâ	Zâvil	Zâvil
ACEM-BÜSELİK	Acem	Acem -büselik	Nühüft	Acem -büselik + Farklı asma kalışlar	Nühüft	Hüseyinâşîran	Hüseyinâşîran
HİCAZ	Hümâyün	Hicaz ailesi + Nişâbur	Hicaz ailesi	Hicaz ailesi	Hicaz ailesi	Hicaz	Hicaz
BESTENİGÂR	Bestenigâr	Bestenigâr	Bestenigâr	Acemaşîran + Beyâtî + Karcıgâr + Rast	Bestenigâr	Evcârâ	Evcârâ
FERAHFEZÂ	Ferahfezâ	Ferahfezâ + Uşşâk	Beyâtî	Ferahfezâ	Ferahfezâ	Ferahfezâ	Ferahfezâ
HÜZZAM	Hüzzam	Hüzzam + Nihavend	Hüzzam	Hüzzam + Uşşâk + Karcıgâr	Hüzzam	Hüzzam	Hüzzam
NEVÂ	Nevâ	Nevâ	Farklı asma kalışlar	Sabâ + Beyâtî + Hüzzam	Hüzzam	Hüzzam	Nevâ
SABÂ	Sabâ	Sabâ + Bestenigâr + Hicaz + Uşşâk	Bestenigâr	Sabâ + Bestenigâr + Rast	Bestenigâr	Evcârâ	Evcârâ
SABÂ -BÜSELİK	Sabâ -büselik	Sabâ -büselik + Hicazkâr	Farklı asma kalışlar	Sabâ + Beyâtî + Hüzzam	Hüzzam	Hüzzam	Hüzzam
ŞEVKUTARAB	Şevkutarab	Şevkutarab + Uşşâk	Uşşâk + Bestenigâr + Hümâyün	Hicaz + Yegâh + Büselik	Bestenigâr + Şevku tarab	Şevkefzâ	Şevkefzâ
ŞEDDIARABÂN	Şeddiarabân	Şeddiarabân + Nühüft	Hüseyinâşîran	Hüseyinî + Büselik + Hüseyinâşîran	Hüseyinâşîran	Şeddiarabân	Şeddiarabân
SÜZİNÂK	Yok	Süzinâk	Süzinâk + Rast	Süzinâk + Şeddi arabân	Hüzzam	Yok	Yok
FERAHNÂK	Ferahnâk	Ferahnâk + Nühüft + Hicaz	Ferahnâk + Irak	Müsteâr+Nikriz+ Segâh+Yegâh	Eviç	Ferahnâk	Ferahnâk

NEVESER	Neveser	Neveser + Farklı asma kalıflar	Neveser + Rast + Nişabürek	Farklı asma kalıflar + Beste-İsfahan + Beyâtî + Uşşâk + Hüseyinîaşîran + Nikriz	Neveser + Rast + Nişabürek	Neveser	Neveser
ISFAHAN	İsfahan	İsfahan	İsfahan	İsfahan + Farklı asma kalıflar	İsfahan	İsfahan	İsfahan
MÂYE	Segâh	Mâye	Segâh	Mâye	Segâh	Segâh	Segâh
SABÂ -ZEMZEME	Sabâ	Sabâ zemzeme + Farklı asma kalıflar	Sabâ zemzeme + Uzzâl	Râhatülevvâh + Şevkutarab + Hüseyinîaşîran + Hümâyün	Sabâ -zemzeme	Sabâ	Sabâ
SÜZİDİL	Yok	Süzidil	Büselik + Süzidil	Süzidil + Farklı asma kalıflar	Büselik + Süzidil	Süzidil	Süzidil
SÜZİNÂK	Süzinâk	Süzinâk + Nihavend	Süzinâk	Süzinâk	Süzinâk	Zâvil	Zâvil
RÂHATÜLERVÂH	Hicaz	Râhatülevvâh	Râhatülevvâh	Râhatülevvâh + Ferahnâk + Hicaz + Sabâ	Râhatülevvâh	Ferahnâk	Ferahnâk
DÜGÂH	Dügâh	Dügâh	Dügâh	Dügâh	Dügâh + Şevkutarab + Sabâ	Dügâh	Dügâh
BÜSELİK	Büselik	Büselik + Uşşâk + Sabâ + Hümâyün + Hicaz	Farklı asma kalıflar + Uşşâk	Yegâh + Nevâ + Beyâtî + Büselik	Büselik	Tâhir -büselik	Tâhir -büselik
KARCIĞAR	Karcıgar	Karcıgar + Büselik + Uşşâk	Hüseyinîaşîran	Büselik + Hümâyün + Eviç + Karcıgar	Karcıgar	Karcıgar	Karcıgar

ACEMAŞIRAN	Acemaşiran	Acemaşiran + Sabâ	Acemaşiran	Sabâ + Gülizâr + Hüseyinî + Acemaşiran	Acemaşiran	Şevkefzâ	Şevkefzâ
NÜHÜFT	Nühüft	Nühüft + Farklı asma kalıpları	Nühüft	Nühüft + Farklı asma kalıpları	Nühüft	Uşşâk	Nevâ

SONUÇ

Tasavvuf anlayışının değişmez kurumları olan tekkeler, uzun süren eğitim (çile) sonunda insanı olgunluğa (insan-ı kâmil) erdirmekle kalmıyor, aynı zamanda zikir ve semâ' meclisleri içinde onu mûsikî ile de eğiterek ruhunu tezkiye ediyorlardı.

Hemen her çeşit sanatın icra edildiği ve öğretildiği Mevlevî tekkelerinin, mûsikî sanatında çok önemli hizmetleri vardır. Baştan başa dînî mûsikî icra alanı olan tekkeler, aynı zamanda mûsikî aletlerinin öğreniminin de yapıldığı ve her alanda mûsikîşinasın yetiştiği kurumlardı. Bu özellikleriyle tekkelere rahatça zamanın konservatuarları denilebilir.

Bu kurumlar, zikirleri esnasında okunmak ve çalınmak üzere mûsikî sanatına verdikleri sınırsız değerle, diğer tarikatlardan farklı Mevlevî âyîn-i şerîfi adı verilen bir mûsikî formu oluşturmuşlardır. Bu form, güfte seçimleri, beste ve usûl teknikleri açısından klâsik Türk mûsikîsi'nin şâheserleri niteliğindedir. Mevlevî mûsikîsi mânâ olarak, insanı nefsî hastalıklardan uzaklaştırıp, yaratılışındaki sebebi derin bir vecd ile anlamlandıran bir seremonidir. Mevlânâ'nın murakebesindeki mânâ âlemi ve bu arada mûsikînin anlamı düşünüldüğünde, mevlevîliğin mûsikîden ayrı kalamayacağı apaçıktır. Bunun sonucunda, zaman içerisinde sahip olduğu rumuzlar ve koyduğu kurullarla Mevlevî âyini'nin ruhânî bir mûsikî olduğu söylenebilir.

Mevlevî mûsikîşinaslar tarafından bestelenmiş ve tekkelerde semâ' töreni esnasında icra edilen mevlevî âyinleri, zamanımıza ulaşmaya kadar beste ve güfte bakımından pek çok değişikliğe uğramıştır. Bunun sebebi olarak, mûsikîmize ait pekçok formda olduğu gibi, nota sistemine son dönemlere kadar iltifat edilmeyişinden kaynaklanan meşk usûlünün devamı gösterilebilir. Meşk üslûbu, XX. yüzyılın başlarına kadar sürmüş şifahi bir eğitimidir. Esas itibarıyla usta-çırak ilişkisine dayanan bu mûsikî eğitim sistemi, repertuar kazandırma ve icrada tavır oluşturma açısından çok etkili bir sistem olmakla birlikte, aktarım yöntemine dayandığı için zaman içerisinde eserlerde bir takım değişikliklere de sebebiyet vermiştir.

Gelenekçi bir anlayışı benimseyen Mevlevîyye tarikatı'nın âyin besteleme ve güfte seçimi noktalarında da aynı hassasiyeti gösterdiği söylenebilir. Âyinlerin güfteleri genellikle Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî* ve *Divân-ı Kebîr*'inin gazeliyyat ve rubâ'îyyat bölümlerinden seçilmiştir. Ayrıca, Sultan Veled, Ulu Ârif Çelebi, Ahmed Eflâki, Şeyh Gâlib vb. mevlevî büyüklerinin manzum parçaları da mevcuttur. Bestekârların güfteleri genellikle, Mevlânâ'nın eserlerinden seçmeye çalıştıkları gözardı edilemese de, Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'ye ait âyinlerde bu oranın oldukça düşük olduğu gözlenebilir. Mevlânâ'nın eserlerini Farsça yazmasından dolayı, Mevlevîyye tarikatı'nda Farsça âdeta resmî dil haline gelmiştir. Bu geleneği devam ettirmeyi öngören diğer güfte yazarları da eserlerini çok kere bu dille yazmayı tercih etmişlerdir. Bu sebeple âyinlerin güftelerinde Farsça hâkimiyeti belirgindir. Güftelerde bu dilin dışında Arapça ve Türkçe manzumeler de kullanılmıştır. Âyinlerin genellikle ikinci ve dördüncü selâmlarında Mevlânâ'nın "Sultân-ı menî sultân-ı menî" mısraıyla başlayan beyitleri, üçüncü selâmın yürük semâî kısmında ise Ahmed Eflâkî'nin "Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur" mısraıyla başlayan beyitlerin kullanılması gelenek haline gelmiştir. Bütün bu tesbitlere ilâveten, istisnâ olarak Yûnus Emre'nin "Yâr yüreğim yâr" mısraıyla başlayan beytine bazı mısralar eklenerek yeni güftelere yer verildiği de görülmektedir.

Mevlevî âyinlerinin güfteleri, arûz vezniyle yazılmıştır. Arûzun remel, hezec, recez, muzârî, serî, münserih ve müctes gibi hemen tüm bahirleriyle, rubâî vezinlerinin çeşitli türleri de çokca kullanılmıştır. Âyinlerin her selâmının belirli usûlleri olmasına rağmen, aynı usûlle bestelenmiş şiirlerdeki vezin farklılıkları dikkat çekicidir. Bütün bunların dışında, arûz vezninin bir sonucu olarak usûl-vezin münasebetindeki ahenk, eserlerde doğal bir ritm oluşmasına neden olmuştur.

Âyinlerin diğer bir özelliği de içinde söz ve saz terennümleri adı verilen kısımların bulunmasıdır. Sözlü terennümler, güfte bitmiş olmasına rağmen, bitmemiş olan usûlü tamamlamak veya mısralar arasında farklı bir sözü renk olarak kullanmak maksadıyla kullanılmıştır. Saz terennümleri ise, âyinlerin kıt'a aralarında ve farklı usûllerde bestelenen selâmlarla, selâma ait bölümlerde bulunurlar. Bir çeşit, şarkılardaki aranağmelere benzetilebilecek olan bu saz terennümlerinin âyini okuyan âyinhânları dinlendirmek amacıyla kullanılmış olabileceği düşünülebilir.

Âyinlerin selâmında belirli usûller kullanılmıştır. Türk mûsikîsi'nde yetmiş civarında değişik usûl kalıbı yer almış olsa da, âyinlerde bunlardan sadece altı-yedisinin mertebeleriyle bestelenmiş olması dikkat çekicidir. Birinci selâmda devr-i revân ve düyek, ikinci ve dördüncü selâmda evfer, üçüncü selâmın birinci kısmında devr-i kebîr, düyek, frenkçin, ikinci kısımda aksak semâî, üçüncü kısımda yürük semâî usûlleri kullanılmıştır. Bu arada istisnâ olarak bazı âyinlerde farklı usûllerin yer aldığı da görülmektedir. Meselâ, Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin bestenigâr âyinindeki üçüncü selâmın birinci kısmında semâî usûlünün kullanılmış olması buna bir örnektir.

Âyinlerdeki selâmlar arasında da usûl farklılıkları mevcuttur. Bunun sebebi olarak, selâmların yürüyüşünde bir ritm anlayışına gidilmek istenmesi düşünülebilir. Bunun neticesinde, peşrevle başlayan normal hızdaki bir temponun birinci selâmla pek değişmediğini, ikinci selâmın evfer usûlüyle birlikte hissedilir derecede ağırlaştığını söylemek mümkündür. Âyinlerin en uzun bölümleri olan üçüncü selâmlarda temponun giderek arttırıldığı gözlenir. Bunun sebebi olarak da gitgide hızlanan usûllerin, kısımlar (birinci kısım; devr-i kebîr veya frenkçin, ikinci kısım; aksak semâî, üçüncü kısım; yürük semâî) halinde birbirini takip etmesi düşünülebilir. Evfer usûlüyle ölçülen dördüncü selâmda, tıpkı ikinci selâmda olduğu gibi ritm ağırlaşmaktadır. Âyinlerin son peşrev ve son yürük semâî bölümlerinde oldukça hızlı bir ritm gözlenir. Bu farklı tempoların oluşturulmasında, tasavvufî aşamaların sembolize edilme amacı düşünülmüş olabilir.

Âyinlerin bestelenmesinde genel olarak makam seçimi yapılmamıştır. Bestecilik tekniği açısından âyinlerin, baştan sona aynı makamda bestelenmiş olanlar, değişik makamlarda seyrederek başladığı makamda sona erenler, başladığı makamdan ayrı bir makamda bitenler, başka bir âyinin bölümleriyle tamamlanıp sona erenler olmak üzere dört çeşit üzerinde bestelendiği görülür. Analizini yaptığımız âyinlerden sûzidilârâ, hicaz, ferahfezâ, hüzzam, ısfahan, mâye, sûzidil, Zekâî Dede'ye ait sûzinâk ve dügâh birinci gruba, şevkutarab, ferahnâk, neveser, sabâ-zemzeme, râhatülervâh, bûselik, karcığar, acemaşîran ve nühüft ikinci gruba, acem-bûselik, nevâ, sabâ, şeddiarabân ve Selânikli Necib Dede'ye ait sûzinâk üçüncü gruba, bestenigâr ve sabâ-bûselik âyini de dördüncü gruba ait eserlerdir.

İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı arasında Tarihî Türk Mûsikîsi Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti tarafından yayınlanan *Mevlevî Âyinleri*, gerek bir heyet tarafından düzenlenmesi, gerek heyette yer alan bir kısım şahsiyetlerin meşk sistemi ile mûsikî eğitimi almış olmaları göz önüne alınarak bu tezde kaynak olarak seçilmiştir. Bununla

beraber, bu kaynakta yer almayan, Bolâhenk Nuri Bey'in karcıgar âyini, Sadettin Heper'in *Mevlevî Âyinleri* adlı yayınından, Müezzınbaşı Rifat Bey'in ferahnâk âyini, Bülent Aksoy'un neşrettiği kitapçıktan, Selânikli Necib Dede'nin sûzinâk âyini de neyzen Niyazi Sayın Bey'in özel koleksiyonundan incelemeye alınmıştır. Eserlerin güftelerının birçoğunda ciddî yazım hataları mevcuttur. Bu çalışmamızda güftelerin orijinaleri bulunarak beste ve usûle uyumu sağlanmaya çalışılmış ayrıca notalardaki dizgi ve baskı hataları mümkün olduğunca giderilerek müzikal analizler bu yönde yapılmaya çalışılmıştır. Yazarları tesbit edilemeyen güftelerde düzeltmeler dil bilgisi ve vezin kurallarına uyularak yapılmıştır.

Tüm devirlerde bestelenmiş Mevlevî âyinlerinin genel olarak analizleri yapıldığında, XV. veya XVI. yüzyıla ait beste-i kadim denilen âyinlerin form, üsul, güfte ve makam açısından kendilerinden sonraki âyinlere örnek teşkil ettiği görülür. XVII. yüzyılda bestelenen tek âyin olan Köçek Derviş Mustafa Dede'nin bayâtî âyini, bestekârı bilinen ilk âyindir. XIX. yüzyılda, daha önceki aşırlarda bestelenmiş âyin sayısının çok üstüne çıkıldığı görülmektedir. Bu dönemde kırkaltı âyin bestelenmişse de, günümüze yirmibeş tanesi ulaşabilmiştir. XIX. yüzyılda vefât eden Sultan III. Selim Han'ın sûzidilârâ âyini ile XVIII. yy.'da yaşamış Ali Nutkî Dede'nin bestelediği fakat Hamâmîzâde İsmail Dede Efendi tarafından üzerinde çalışıldığı şevkutarab âyini XIX. yüzyılda bestelenen âyinler olarak, tarafımızdan incelemeye alınmıştır. Bu yüzyılda, III. Selim, İsmail Dede Efendi ve Mehmed Zekâî Dede Efendi gibi din dışı sahalarda da kudretli eserler veren bestekârların yanı sıra, Âbdülbâkî Nâsır Dede, Mehmed Celâleddin Dede ve Hüseyin Fahreddin Dede gibi devrin önemli mutasavvıf ve mûsikî bilginlerinin de yer alması ayrı bir özelliktir.

Mevlevî âyinleri mûsikîmizin en sanatlı ve en güzide eserlerindedir. Bu eserleri, bahsettiğimiz tüm teknik özellikleri nedeniyle, Türk mûsikîsine ait herhangi bir formun büyültülmüş veya işlenmiş şekli olarak düşünmek kamımızca doğru olmayacaktır. Bütün bunların yanısıra Türk mûsikîsinin gelişmesinde ve yücelmesinde âyinlerin ve âyin bestecilerinin büyük etkileri vardır. Bu bahsettiğimiz şahsiyetler, Mevlevîyye tarikatı'na müntesib olmasa bile bir çok icracının, bestekârın ve müzikoloğun yetişmesinde öncülük ve hocalık etmiş kişilerdir.

- „ „ , *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983.
- HEPER, Sadettin, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1979.
- IRSOY, Ahmed, *Türk Mûsikîsi Klasiklerinden Mevlevî Âyinleri*, İstanbul 1934-1939, c. XXXV.
- İNANÇER, Ömer Tuğrul, “Mevlevî Mûsikîsi ve Semâ”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. V.
- KALKIŞIM, Muhsin, *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Ankara 1994.
- KARADENİZ, M. Ekrem, *Türk Mûsikîsinin Nazariye esasları*, Ankara, tarihsiz.
- KÜÇÜK, Sezâî, “Mevlâna ve Semâ”, *Sûfi, Gelenek ve Hayat-Keşkül*, İstanbul 2006, sy. 7.
- MEHMED SÜREYYÂ, *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniye*, İstanbul 1326, c.IV.
- MEHMED ZİYÂ, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, İstanbul 1913.
- MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN, *Dîvân-ı Kebîr*, (trc. Abdülbâki Gölpınarlı), Ankara 2000.
- MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN MUHAMMED MEVLEVÎ RÛMÎ, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî (Dîvân-ı Kebîr)*, (Yayına Hazırlayan: Bedüzzaman Furûzanfer), Tahran, 1376.
- MEVLÂNÂ, *Mesnevî*, (Çeviren: Veled İzbudak, Gözden Geçiren: Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 2001, c. I.
- M. ŞEREFEDDÎN, *Mevlânâ'da Türkçe kelimeler ve Türkçe şiirler*, İstanbul 1934.
- ÖZCAN, Nuri, “Abdülbâkî Nâsır Dede”, *TDVİA*, İstanbul 1988, c. I.
- „ „ , “Abdürrahim Künhî Dede”, *TDVİA*, İstanbul 1988, c. I.
- „ „ , “Ahmed Hüsâmeddin Dede”, *TDVİA*, İstanbul 1989, c. II.
- „ „ , “Hüseyin Dede”, *TDVİA*, İstanbul 1998, c. XVIII.
- „ „ , “Hüseyin Fahreddin Dede”, *TDVİA*, İstanbul 1998, c. XVIII.
- „ „ , “Hüseyin Fahreddin Dede”, *Sûfi, Gelenek ve Hayat-Keşkül*, İstanbul 2004, sy. 2.
- „ „ , “Mehmed Celâleddin Dede Efendi”, *Sûfi, Gelenek ve Hayat-Keşkül*, İstanbul 2004, sy. 1.
- „ „ , “Mevlevî Âyini”, *TDVİA*, İstanbul,
- „ „ , “Türk Dînî Mûsikîsi Şâh eserleri Mevlevî Âyinleri”, *Sûfi, Gelenek ve Hayat-Keşkül*, İstanbul 2006, sy. 7.

- „ „ , *Türk Mûsikîsi Tarihi Basılmamış Ders notları*, İstanbul 2000.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, İstanbul 1974.
- ;; „ „ , *Büyük Türkiye Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, c. I-II.
- „ „ , *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, Ankara 1969, c. I.
- RAUF YEKTÂ, *Esâtîz-i Elhân*, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar), İstanbul 2000.
- TANRIKORUR, Cinuçen, *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*, İstanbul 2003.
- TARLAN, Ali Nihad, “Mevlânâ”, *H. Mevlânâ ve Mevlevî Âyînleri*, İstanbul 1969.
- TÜMER, Günay, “Âyin”, *TDVİA*, İstanbul 1991, c. IV.
- ULUDAĞ, Süleyman, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ*, İstanbul 1999.
- YILMAZ, H. Kâmil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar*, İstanbul 2000.